A. P. CEHOV

Opere, vol.12

A. P. CEHOV

OPERE

VOLUMUL XII

SCRISORI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
București — 1963

А. П. ЧЕХОВ

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ

ТОМ XII

ПИСЬМА

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ПРАВДА»
Москва 1950

Traducere de *Otilia Cazimir* și *Nicolae Guma*

A. P. CEHOV şi A. M. GORKI
Ialta 1900

1879

1

Către M. P. Cehov

Intre 6 și 8 aprilie 1879,
Taganrog

Iubitul meu frate Mișa!

Am primit scrisoarea ta cea lungă tocmai cînd mă plictiseam mai cumplit — stăteam la poartă și căscam — așa că poți să-ți dai seama cît de bine mi-a căzut! Ai un scris frumos, și trebuie să-ți spun că în toată scrisoarea n-am găsit nici o greșeală gramaticală. Un singur lucru nu-mi place: de ce te consideri un „frățior fără importanță, de nimic“? Recunoști că nu ești bun de nimic? Dar nu toți cei pe care-i cheamă Mișa trebuie să fie la fel, frățioare. Știi în fața cui ai dreptul să-ți recunoști nimicnicia? In fața lui dumnezeu, poate, în fața inteligenței, a frumuseții sau a naturii, dar nu în fața oamenilor. In fața lor trebuie să fii demn. Doar nu ești un pungaș, ești un om cinstit, nu-i așa? In cazul acesta, respectă omul cinstit din tine și nu uita că un om cinstit nu poate fi un om de nimic. Nu-l confunda pe „a fi supus“ cu „a nu fi bun de nimic“. Gheorghi a mai crescut. E un băiat bun. Adeseori joc arșice cu el. A primit pachetele tale. Foarte bine faci că citești. Deprinde-te cu lectura. Cu timpul, ai s-o prețuiești. Dar spune-mi, *madame* Beecher-Stowe ți-a stors lacrimi? Am citit și eu cîndva

cartea aceea, iar acum șase luni am recitit-o ca s-o studiez științificește, și după lectură am rămas cu senzația neplăcută pe care o au muritorii cînd mănîncă prea multe stafide sau struguri de Malaga. Ți-am promis că o să ți-l dau pe Dubanos, dar a spălat putina, și actuala lui reședință mi-e necunoscută. O să caut să-ți aduc altceva în loc. Te sfătuiesc să citești următoarele cărți: *Don Quijote* (complet, în 7 sau 8 părți). E o carte bună. Cervantes e socotit ca aproape egal cu Shakespeare. Ii sfătuiesc pe frații mei să citească, dacă n-au citit-o încă, *Don Quijote și Hamlet* de Turgheniev. Tu, frățioare, n-ai înțelege-o. Dacă vrei, citește cărți de călătorie, bunăoară *Fregata Pallada* de Goncearov, care nu-i de loc plictisitoare. Ii trimit Mașei, prin tine, o adîncă plecăciune. Nu vă supărați că o să mă întorc mai tîrziu acasă. Timpul zboară repede, oricît te-ai lăuda că te plictisești. O să aduc cu mine un chiriaș, care o să plătească 20 de ruble pe lună, și o să stea sub supravegherea noastră personală. Mă duc la mama lui, să mă tocmesc. Rugați-vă lui dumnezeu!! De altfel, chiar și 20 de ruble e puțin, dacă ne gîndim la scumpetea de la Moscova și la felul de a fi al mamei, care-și hrănește chiriașii dumnezeiește. Profesorii noștri iau cîte 350 de ruble și-i hrănesc pe bieții băieți doar cu sosul de la friptură.

A. Cehov

1883

2

Către N. A. Leikin

12 ianuarie 1883, Moscova

Mult stimate domnule Nikolai Alexandrovici!

Ca răspuns la amabilele domniei voastre scrisori, vă trimit cîteva schițe. Am primit onorarul, de asemenea primesc regulat și revista (în fiecare marți). Vă mulțumesc pentru amîndouă. În același timp, vă mulțumesc și pentru măgulitoarea domniei voastre invitație de a-mi continua colaborarea. Colaborez cu o deosebită plăcere la *Oskolki*. Orientarea revistei, aspectul ei, și priceperea cu care e condusă vor atrage, după cum au și atras, și alți colaboratori afară de mine.

Și eu sînt pentru schițele scurte, și dacă aș edita o revistă umoristică, aș zvîrli cît colo tot ce e peste măsură de lung. La editurile din Moscova numai eu mă indignez împotriva lungimilor (ceea ce, de altfel, nu mă împiedică să le servesc din cînd în cînd cîte una... E greu să stai împotriva curentului!), dar în același timp recunosc că această îngrădire: „de-aici pînă aici", îmi provoacă destule neplăceri. Nu, nu e de loc ușor s-o scot la capăt, uneori. De pildă... Dumneavoastră nu admiteți bucăți mai lungi de 100 de rînduri, ceea ce are, bineînțeles, o rațiune... Iar eu am un subiect și mă apuc de scris. Gîndul că trebuie să mă mărginesc la „100, și nici un cuvînt mai mult", parcă-mi dă peste mînă chiar de la primele rînduri.

Încep atunci să mă restrîng, dacă se poate, să filtrez, să tai, adeseori (după cum îmi spune intuiția mea de autor) în detrimentul temei, și, mai ales, într-al formei. După ce am comprimat și am filtrat, mă apuc să număr rîndurile... Cînd ajung cu numărătoarea la 100—120—140 (mai mult n-am scris niciodată pentru *Oskolki*), mă sperii și... n-o mai trimit. Nici n-ajung bine la pagina a 4-a, de format mic, poștal, că încep să mă roadă îndoielile, și mă opresc. În asemenea cazuri, încep să refac la repezeală sfîrșitul și expediez ceea ce n-aș fi dorit... Ca dovadă a acestor necazuri, vă trimit schița *Singurul mijloc*. Am comprimat-o, v-o trimit așa comprimată, și totuși mi se pare că-i a dracului de lungă pentru dumneavoastră, deși cred că dacă ar fi încă o dată pe cît este, ar avea de două ori mai multă sare și mai mult conținut. Am schițe mai mici, dar și pentru ele mi-e frică. Uneori îmi vine să vi le trimit, însă nu mă pot hotărî...

Din toate acestea reiese o rugăminte: lărgiți-mi drepturile pînă la „120“ de rînduri... Sînt sigur că mă voi folosi foarte rar de acest drept, dar gîndul că îl am, mă va scăpa de senzația că-mi dă cineva peste mînă.

Și acum, vă rog să primiți asigurarea stimei și devotamentului preasupusului domniei voastre servitor.

Ant. Cehov

P. S. Pentru Anul Nou, vă pregătisem un plic în greutate de 3 uncii. Dar a venit editorul revistei *Zritel* și mi l-a șterpelit. N-am putut să i-l iau înapoi: mi-e prieten. Redactorii noștri rostesc filipice împotriva moscoviților care scriu și pentru Petersburg. Dar nu cred că Petersburgul le ia atît cît le iau domnii cenzori. Din nenorocitul de *Budilnik* se taie cîte 400-800 de rînduri la fiecare număr. Redactorii nici nu mai știu ce să facă...

3

Către Al. P. Cehov

În jurul lui 20 februarie 1883, Moscova

Alexandr Pavlovici, frate de viță bună!

Mai întîi și mai întîi, vă firitisesc, pe tine și pe jumătatea ta, pentru ușurarea ei cu bine și pentru înmulțirea familiei, iar orașul Taganrog îl felicit pentru noua lui cetățeană. Să trăiască ani mulți noua născută (bate-n lemn!), bucurîndu-se din plin (bate-n lemn!) de frumusețea fizică și morală, de aur, glas și înțelepciune, iar cînd îi va veni vremea să pună mîna pe un soț viteaz (bate-n lemn, prostule!), după ce, în prealabil, va fi sucit capul și va fi zdrobit inima tuturor liceenilor din Taganrog!!!

Acum, că te-am firitisit, intru de-a dreptul în subiect. Chiar în clipa asta Nikolka mi-a vîrît sub nas scrisoarea ta, s-o citesc. Chestiunea de a o citi sau de a n-o citi, din lipsă de timp, o lăsăm la o parte. Dacă scrisoarea ta ar privi numai persoana lui Nikolka, m-aș mărgini la urări. Însă ea atinge în același timp și alte probleme deosebit de interesante. Și despre aceste probleme vreau să stau de vorbă cu tine. O să-ți răspund, în treacăt, la toate poruncile tale de mai înainte. Din păcate, n-am timp să-ți scriu pe larg, cum s-ar cuveni. Pentru ca răspunsul meu să se prezinte frumos și să fie cît mai complet, o să-l împart pe puncte și o să-ți analizez scrisoarea de-a fir-a-păr, de la „a" pînă la „z". Eu sînt critic, iar scrisoarea ta e o operă care prezintă un interes beletristic. Am acest drept, deoarece am citit-o. Iar tu ai să privești lucrurile ca oricare autor, și totul se va sfîrși cu bine. Și, pentru că veni vorba, nu ne strică, nouă, ăstora care scriem, să ne încercăm puterile și pe tărîm critic. Trebuie să te avertizez: mă voi rezuma numai la problemele despre care am

vorbit mai sus și, pe cît îmi va sta în putință, o să încerc în comentariile mele să fac abstracție de mine.

1) Că Nikolka n-are dreptate, nici nu face să mai discutăm. El lasă fără răspuns nu numai scrisorile tale, dar și pe cele de afaceri. În privința asta, nu cunosc om mai puțin politicos ca el. E un an de cînd se tot gîndește să-i scrie lui Lentovski, care are nu știu ce treabă cu el. De mai bine de jumătate de an, scrisoarea acestui om cumsecade zace pe etajeră fără răspuns, și doar pentru asta fusese scrisă. Un om mai lăsător ca frățiorul nostru e greu de imaginat. Și ceea ce-i mai înspăimîntător, e că-i incorigibil... I-ai făcut cinstea să-i scrii o scrisoare care l-a înduioșat, dar nu cred că o să se găsească timp să-ți răspundă. Însă nu e vorba de asta. O să încep cu forma scrisorii tale. Mi-aduc aminte cum rîdeai de epistolele unchiului nostru. De fapt, rîdeai de tine însuți. Scrisorile tale concurează în dulcegării cu ale lui. Găsești în ele de toate: „îmbrățișează"... „plaga sufletului"... Nu lipsea decît să verși și lacrimi... Dacă ar fi să te iei după scrisorile unchiului nostru, de mult ar fi trebuit să-i sece lacrimile. (Ce vrei, provincia!) Tu lăcrămezi de la începutul și pînă la sfîrșitul scrisorii... De altfel, ca în toate scrisorile și operele tale... S-ar putea crede că și tu, și unchiul nostru, sînteți făcuți numai din glande lacrimale. Să știi că nu rîd, nu mă exersez să fac spirite... N-aș fi atins problema lăcrămatului, a sufocărilor de bucurie și de durere, a plăgilor sufletești și așa mai departe, dacă n-ar fi atît de supărătoare și... de păgubitoare. Nikola (doar știi și tu foarte bine) nu face nimic. Se irosește zadarnic un talent rusesc, veritabil și viguros... Încă un an-doi, și povestea pictorului nostru se va sfîrși. Își risipește talentul în tovărășia unor stîlpi de cafenea, a unor ticăloși ca Iaronov și alți nemernici ca el... Ai văzut lucrările lui de acum?... Ce pictează? Tot ce e mai banal și mai meschin... în timp ce, în salon, zace începută o pînză minunată. *Teatrul rus* i-a propus să-l ilustreze pe Dostoievski... Nikolka a primit, însă n-o să-și respecte angajamen-

tul. Și aceste ilustrații i-ar fi creat un nume, i-ar fi asigurat o pîine... Dar ce să mai vorbim?! L-ai văzut acum șase luni și cred că n-ai uitat... Și iată că, în loc să-l susții, să-l încurajezi pe acest om talentat cu vorbe înțelepte și hotărîte, făcîndu-i în felul acesta un neasemuit bine, tu îi scrii pe un ton sentimental, plîngăreț. L-ai întristat — ce-i drept numai pentru o jumătate de oră — l-ai indispus, l ai înăcrit, și atîta tot... Pînă mîine o să uite de scrisoarea ta. Ești un stilist minunat, ai citit mult, ai scris mult și înțelegi lucrurile tot atît de bine cum le înțeleg și alții, și nu te-ar costa nimic să-i scrii fratelui tău o vorbă bună... Nu morală, nu! Dacă în loc să verși lacrimi i-ai fi vorbit despre pictură, sînt sigur că s-ar fi apucat numaidecît de lucru, și ți-ar fi răspuns, fără îndoială. Tu știi în ce fel îl poți influența... *„Am uitat... Asta e ultima mea scrisoare.“* Toate acestea sînt fleacuri. Nu acesta e lucrul principal... Nu aceasta trebuie accentuat... Tu, care ai voință, ești cult și inteligent, pune accentul pe ceea ce e vital și etern, pe ceea ce acționează asupra unui sentiment omenesc adevărat, nu asupra unuia meschin... Doar te pricepi la asta... Ești spiritual, artist. Pentru scrisoarea în care descrii un tedeum pe podișca unei mori (cu sloiuri de gheață ca la capul Hatteras), eu ți-aș ierta, dacă aș fi dumnezeu, toate greșelile tale: și pe cele cu voie și pe cele fără voie, și cu fapta, și cu gîndul... Și pentru că veni vorba, cînd Nikolka a citit scrisoarea ta, i-a venit și lui gust să picteze o podișcă de moară! De altfel, chiar și în operele tale literare scoți în evidență numai ceea ce e lipsit de orice importanță... Insă tu nu ești făcut să fii un scriitor subiectiv... Cusurul acesta al tău nu e înăscut, ci de căpătat... A te lepăda de un subiectivism de căpătat e tot atît de ușor ca a bea o înghițitură de apă... E destul doar să fii mai cinstit: să nu te amesteci printre eroii romanului tău, să renunți la tine însuți măcar pentru o jumătate de oră, să te arunci, pur și simplu, peste bord. Ai tu o schiță în care o pereche de tineri căsătoriți se sărută, se giugiulesc

și bat apa în piuă cît ține prînzul... Nici un cuvînt serios, numai huzur! N-ai scris-o pentru cititori... Ai scris-o, pentru că ție ți-a plăcut pălăvrăgeala lor. Dacă ai fi arătat cum a fost prînzul propriu-zis: cum mîncau, ce mîncau, cum arăta bucătăreasa, cît de banal era eroul tău, satisfăcut de fericirea lui trîndavă, cît de banală era eroina ta, ridicolă în dragostea ei pentru gîscanul acela ghiftuit, cu șervetul legat pe după gît... Oricui îi face plăcere să vadă oameni sătui și mulțumiți, dar ca să-i descrii nu-i de-ajuns să arăți ce vorbesc ei și de cîte ori se sărută... Mai trebuie și altceva: să renunți la impresia ta personală, impresie pe care fericirea lunii de miere o face asupra oricărui individ, care nu-i înrăit... Subiectivismul e un lucru înspăimîntător. Nu e bun nici pentru faptul că-l dă de gol pe bietul autor. Pot să pun rămășag că toate preotesele și nevestele de conțopiști care ți-au citit operele sînt îndrăgostite de tine, iar dacă ai fi neamț, ai bea bere pe gratis în toate *Bierhall*-ele cu patroane nemțoaice. Dacă n-ar fi fost subiectivismul acesta, această manieră *à la Cemîrev,* ar fi ieșit din tine un artist veritabil. Te pricepi să rîzi, să înțepi, să iei omul peste picior, stilul tău e atît de rotunjit, ai trecut prin atîtea și ai văzut atîtea... Eh! Păcat că se irosește de pomană atîta talent. Măcar dacă l-ai folosi în scrisorile tale, stimulînd imaginația lui Nikola... Din materialul tău s-ar putea face obiecte de tuci, nu epistole sentimentale. Ce om folositor ai fi! Încearcă să-i scrii lui Nikolka o dată, să-i scrii de două ori, să-i scrii serios, cinstit, cum se cuvine — doar ești de o sută de ori mai deștept decît el! — și ai să vezi ce-o să iasă... O să-ți răspundă, oricît ar fi el de leneș... Dar nu-i mai scrie vorbe de compătimire, care-l înăcresc, că și așa e destul de înăcrit...

„Nu era nevoie de prea multă agerime, scrii tu mai departe, *ca să-mi dau seama că, plecînd, mă rupeam de familie și mă osîndeam la uitare...“* Vrei să spui că te-am uitat. Dar nu e nevoie să discutăm că nici tu singur nu crezi ceea ce ai scris. Nu trebuie să minți, prietene. Cunoscînd firea plîngăreață a mamei

și a lui Nikolai, care cînd e cu chef își amintește de toată lumea și sărută pe oricine, tu nu puteai să scrii așa ceva. Dacă n-ar fi fost de vină glandele tale lacrimale, nici n-ai fi scris-o.

„Mă așteptam la asta și, bineînțeles, așa s-a și întîmplat...“ Vrei să-l impresionezi... Ce e drept, are nevoie să-l impresioneze cineva, are chiar mare nevoie, dar nu cu asemenea vorbe. Acestea sînt citate din *Surioara,* iar tu ai lucrări mai bune pe care le-ai putea cita mai cu folos.

2) *„Tata mi-a scris că n-am fost la înălțimea așteptărilor lui“* ș.a.m.d. Acest lucru îl scrii pentru a suta oară. Nu înțeleg, ce vrei de la tata? El e dușmanul tutunului și al conviețuirii ilegale; vrei să-l faci prietenul lor? Cu mama și cu mătușa noastră poate că ai izbuti, cu tata însă nu. El e intransigent ca un rascolnic, nu e cu nimic mai rău decît ceilalți, și n-ai să-l poți clinti din loc. Poate că în asta și stă puterea lui. Oricît de blînd i-ai fi scris, veșnic o să ofteze, și o să-ți răspundă același lucru, și, ceea ce e mai rău, o să sufere... Parcă tu nu știi? Ciudat. Iartă-mă, frățioare, dar cred că în toate astea e de vină o anumită trăsătură a caracterului tău, și, trebuie să-ți mărturisesc, una cam păcătoasă. Nu te mulțumești că le faci pe toate cum te taie capul, dar mai vrei și aprobarea altora. Ce-ți pasă ție cu ce ochi privește conviețuirea ta un rascolnic sau altul? De ce te vîri în sufletul lui, ce vrei de la el? N-are decît să gîndească așa cum îi place: e părerea lui de rascolnic... Tu însă știi că ai dreptate, și rămîi la părerea ta, oricît ar scrie și ar suferi ceilalți... Toată sarea vieții e în protest (dar nu lingușitor), prietene. Oricine e liber să trăiască cu cine-i place și cum îi place, e dreptul fiecărui om evoluat, dar tu nu crezi în acest drept, de vreme ce socotești necesar să trimiți avocați pe la alde Pimenovna și Stamatici. Ce e conviețuirea ta, din punctul tău de vedere? E cuibul tău, e căminul tău cald; e durerea și bucuria ta, e poezia ta... Iar tu umbli cu această poezie cum ai umbla cu un pepene furat, te uiți cu bănuială la orice trecător (adică, ce-o fi gîndind el despre

asta ?), o vîri sub nasul oricui, te văicărești, oftezi... Dacă aș fi eu în locul familiei tale, m-aș supăra, cel puțin. Pe tine te interesează ce cred eu, ce crede Nikolai, ce crede tata ?! Dar ce-ți pasă ție de asta ? Oricum, nimeni n-o să te înțeleagă, după cum nici tu nu-l înțelegi pe „tatăl a șase copii", după cum nici altădată n-ai înțeles sentimentele lui de părinte... N-or să te înțeleagă, oricît ți-ar fi de aproape, și de altfel n-are nici un rost să te înțeleagă cineva. Vezi-ți de viața ta, și atît. Doar omul nu poate să sufere în același timp pentru toată lumea, iar tu ții să suferim și pentru tine. Îndată ce ți se pare că mutrele noastre sînt indiferente, începi să te lamentezi. Mari sînt minunile tale, doamne ! Dacă aș fi în locul tău și aș avea o familie, n-aș permite nimănui nu numai să-și spună părerea, dar nici măcar să-ți arate intenția de a-și spune. Acesta este „eul" meu, departamentul meu, și nici un fel de surioare n-au dreptul (oricît de firesc ar părea) să-și vîre nasul în el din dorința de a afla și de a se înduioșa ! Eu n-aș fi scris nimănui despre bucuria mea de a fi tată... N-or s-o înțeleagă, în schimb or să rîdă de epistola ta, și pe bună dreptate. De altfel și pe Anna Ivanovna ai adus-o la aceeași mentalitate cu tine. Mi-aduc aminte că, pe cînd era încă la Moscova, de cîte ori ne întîlnea, izbucnea în lacrimi amare : „Oare... oare nu-i prea tîrziu la 30 de ani ?..." Ca și cînd am fi întrebat-o !... E treaba noastră ce gîndim, și voi n-aveți nevoie să vă justificați. Mai curînd aș primi să mă pălmuiască cineva decît să-i permit soției mele să se ploconească în fața fraților mei, oricît de sus-puși ar fi ei !... Asta-i ! Ar fi un subiect bun pentru o nuvelă. Dar eu n-am timp să scriu nuvele.

3) *„Eu n-am dreptul să pretind de la sora mea... ea nu și-a făcut încă o părere despre mine... o părere acceptabilă. Și ea încă nu se pricepe să privească în sufletul omului..."* (Să privească în sufletul omului... asta nu-ți amintește de cititul în inimă al uriadnicilor ?) Ai dreptate... Sora noastră te iubește, dar nu te cunoaște de loc ca om... Felul în care îi prezinți

lucrurile n-au făcut-o decît să-i fie *frică* să se gîndească la tine. Și e foarte natural! Gîndește-te: ai vorbit tu, măcar o dată, omenește cu ea? Acum e domnișoară în toată legea, e studentă, studiază sîrguincios o știință grea, s-a copt la minte. Dar i-ai scris, sau i-ai vorbit vreodată serios? Aceeași poveste ca și cu Nikolai. Taci mereu, așa că nu-i de mirare că nu te cunoaște. Străinii au făcut mai mult pentru ea decît ai făcut tu, care-i ești frate... Ar fi putut învăța multe de la tine, dar tu ești zgîrcit. (N-ai s-o cîștigi cu dragostea ta, pentru că dragostea fără fapte bune e lipsită de viață.) În momentul de față duce o luptă, și încă o luptă disperată! Să te minunezi, nu alta! Ceea ce părea că o să fie scopul vieții ei s-a prăbușit... Acum nu e mai prejos de orice eroină de-a lui Turgheniev... Ți-o spun fără exagerare. Ar fi momentul cel mai prielnic, să știi! Iar tu îi trimiți scrisori lirice și te superi că nu-ți răspunde! Despre ce vrei să-ți scrie? S-a așezat într-un rînd la scris, s-a gîndit, s-a gîndit, și pînă la urmă ți-a povestit despre Fedotiha!... Ar fi vrut să-ți mai spună ceva, dar nu s-a găsit nimeni să-i garanteze că rîndurile ei nu vor ajunge sub ochii lui Tretiakov *et Co.* Recunosc, sînt cam repezit cu familia. În general sînt nervos. Adeseori sînt aspru și nedrept, și totuși, de ce sora noastră îmi spune lucruri despre care nu îndrăznește să deschidă gura față de nici unul dintre voi? Fără îndoială, pentru că eu nu văd în ea numai o „soră mult iubită", după cum nu tăgăduiesc că Mișka e un om cu care trebuie să stai *neapărat* de vorbă. Dar și ea e un om, și încă un om adevărat. Iar tu n-o iei în serios: i-ai dat o poliță, i-ai cumpărat pe datorie o masă, apoi un ceas... Bună pedagogie, n-am ce zice! Nu părinții or să răspundă pe lumea cealaltă de păcatele ei. Nu ei sînt de vină...

„Cît despre Anton, mai bine tac. Rămîneai numai tu..."

Dacă am privi problema ca niște gentlemeni, ar trebui să tac și eu și să-mi văd de treabă. Dar am spus de la început că o să fac abstracție de per-

soana mea. O să fac abstracție și acum, în chestia asta, doar o să ating „problema". (Doamne, cîte probleme!) Pe lumea asta există o boală rea, și nici unul din cei ce scriu nu se poate lăuda că n-o cunoaște!...

[Ceea ce urmează a fost șters: Ei sînt mulți, iar noi puțini. Tabăra noastră e mult prea puțin numeroasă. Și mai suferă și de o boală: nu vor să se înțeleagă unul pe altul.]

Am cam luat-o razna. Sînt silit să șterg... Cunoști și tu boala asta. Îi zice „boala lui Kiceev", adică lipsa de bunăvoință a oamenilor din aceeași tabără de a se înțelege între ei. E o boală păcătoasă. Sîntem făcuți din același aluat, avem aceleași năzuințe, același fel de a gîndi, și totuși... sîntem atît de meschini, încît putem scrie: „Mai bine tac!" Ce grandiloc-venţă! Sîntem atît de puțini, încît ar trebui să fim solidari unul cu altul... dar, *vous comprenez*![1] Oricît am păcătui unul față de celălalt (și nu cred că păcătuim prea mult!), nu se poate să nu respectăm „ceea ce seamănă cu sarea lumii", oricît de mică ar fi această asemănare. Noi — adică eu, tu, Tretiakovii, Mișka al nostru — sîntem mai presus de mii și nu mai prejos de sute... Toți avem același scop, un scop foarte limpede: să cugetăm și să avem capul pe umeri... Tot ce nu sîntem noi e împotriva noastră. Iar noi ne lepădăm unul de altul! Ne supărăm, ne tînguim, umblăm morocănoși, bîrfim și ne scuipăm unii pe alții! Pe cîți nu i-au făcut de ocară Tretiakov *et Co.!* Au băut *„per tu"* cu Vasea, iar restul omenirii l-au trecut în rîndul celor săraci cu duhul! Sînt un prost, nu știu să-mi suflu nasul, n-am citit destul, dar mă rog dumnezeului vostru, și asta e de ajuns ca să mă prețuiți ca și cum aș fi de aur! Stepanov cică e un dobitoc, deși are studii universitare, și e de o mie de ori mai presus decît Semion Gavrilovici și decît Vasea, și totuși vă bateți joc de el în fel și chip! Mare porcărie! Și asta înseamnă a cunoaște bine oamenii și a ști să te folosești de ei!

---

[1] Înțelegi dumneata! (Fr.) (n.t.)

Frumos mi-ar şade dacă i-aş pune pe cap lui Zembulatov o tichie de bufon, pentru că habar n-are de Darwin! El care a fost crescut pe vremea iobăgiei, dar e duşmanul iobăgiei, chiar şi numai pentru atîta mi-e drag! Dacă şi eu m-aş lepăda de A., B., C... J., de unul, de altul şi aşa mai departe, ar trebui să sfîrşesc prin a rămîne singur.

Noi, gazetarii, mai suferim de o boală: invidia. În loc să ne bucurăm de succesul unui confrate, îl invidiem şi... şo pe el, şo pe el! Şi cînd te gîndeşti că avem aceleaşi idealuri şi că toţi, fără excepţie, servim aceeaşi cauză... Ce meschinărie! Dar şi proastă creştere... Şi cît îţi mai otrăvesc viaţa toate acestea!

Dar mă aşteaptă munca, şi de aceea mă opresc. O să-ţi mai scriu despre asta cu altă ocazie. Ţi-am vorbit ca unui adevărat prieten, crede-mă. Nimeni nu te-a uitat, nimeni n-are nimic împotriva ta şi... nu există nici un motiv să nu-ţi scriu prietenește.

Plecăciuni Annei Ivanovna şi lui Ma. Primeşti regulat *Oskolki*? Dă-mi de ştire. Ţi-am trimis confirmarea lui Leikin.

Acestea fiind zise, primeşte respectul meu.

A. Cehov

Nu vrei ceva subiecte? De vreo 20 de ruble! Ba poate chiar mai mult...

4

Către N. A. Leikin

După 2 martie 1883, Moscova

Mult stimate Nikolai Alexandrovici!

Am primit şi scrisoarea şi onorarul. *Merci.* Profeţia dumitale cu privire la scrisul meu cred că se va împlini: o să scriu. Am amînat jumătate din lucru la toamnă: timpul pe care-l cîştig primăvara, îl pierd vara.

De la mijlocul lui aprilie o să încep a scrie „schițe de vilegiatură". Anul trecut mi-au reușit. Am să scriu multe și o să ți le trimit să alegi. Cele care or să rămînă după alegere, am să le rezerv măiculiței Moscova. Îți expediez și o schițișoară *(Luleaua)* de Agafopod Edinițîn, scriitor moscovit. M-a rugat să ți-o trimit.

Încă ceva: te rog să-mi trimiți pentru biblioteca mea una din cărțile dumitale. Care anume, n-aș putea să-ți spun. Știu că apăruse pe vremea cînd stăteam în provincie; de atunci încă eram unul dintre cei mai înflăcărați cititori ai dumitale.

Mi-a rămas în minte mai ales o povestire în care descrii întoarcerea negustorilor de la slujba învierii. Mi se tăia răsuflarea de plăcere cînd o citeam. Parcă-i și vedeam cum își aduc cu întîrziere cozonacii la biserică... pe „dumnealui" îmbrăcat de zile mari, pe fiica dumnealui... apoi slujba învierii...

Nu-mi mai amintesc în ce volum se află această povestire. Dar tot din același volum mi-au rămas în minte următoarele cuvinte spuse de un vînzător de ilustrate: „Sînt fel de fel de Turghenievi..." Iată două semne distinctive ale cărții pe care o doresc. Adică, mai este unul: cred că e una dintre cele dintîi lucrări ale dumitale. Și acum, primește te rog încredințarea adîncului meu respect.

A. Cehov

5

Către N. A. Leikin

După 17 aprilie 1883, Moscova

Mult stimate Nikolai Alexandrovici!

Îți trimit cîteva istorioare și răspunsul la scrisoarea dumitale!

Mi-ai scris, *à propos*, că *Salcia și Delapidatorul* sînt cam prea serioase pentru *Oskolki*. Se prea poate,

dar eu nu ți-aș fi trimis bucăți neumoristice dacă n-aș fi fost călăuzit de anumite considerații. Eu sînt de părere că o bucată serioasă, de proporții mici — cam de vreo sută de rînduri — n-ar strica, cu atît mai mult cu cît *Oskolki* nu poartă subtitlul de revistă umoristică și satirică, adică nu se mărginește exclusiv la umor. O povestioară (nu vorbesc de a mea, ci în general), în spiritul revistei, care conține o fabulă cu un protest corespunzător, se citește cu plăcere, pe cît am putut observa, prin urmare nu provoacă „secetă". Dar chiar în revista dumitale, fiindcă veni vorba, printre bucățile atît de spiritualului I. Grek sînt cîteodată unele destul de serioase, însă atît de subtile și grațioase, că-ți vine să le mănînci după masă în loc de desert. Ele nu contrastează cu tonul revistei, dimpotrivă... De altfel, nici Liodor Ivanovici nu e totdeauna umoristic, și totuși nu cred că există vreun cititor al revistei *Oskolki* care să nu-i citească versurile. O bucată mică și ușoară, oricît ar fi ea de serioasă (nu vorbesc de matematici, nici de căile de comunicație caucaziene), nu exclude o lectură plăcută... Ferească dumnezeu de o expunere seacă, dar un cuvînt cald spus în ziua de paște unui hoț, care e și deportat pe deasupra, n-o să dea numărul peste cap. (Și apoi, la drept vorbind, e greu să alergi mereu după umor! Tot alergînd după el, ajungi de scrii uneori niște bazaconii de ți se face scîrbă pînă și ție singur. Așa că, vrînd-nevrînd, te vîri în domeniul seriosului!) De Rusalii o să-ți trimit ceva verde, în genul *Salciei*. O să încerc să fiu serios numai de sărbătorile cele mari.

I-am scris lui Agafopod Ediniţîn. E fratele meu, funcționar acum, care a colaborat în ultimii ani la editurile din Moscova. Lucra bine și, la vremea lui, cu succes; trăia din scris. Era umorist, dar a dat în lirism și fantasmagorie, și, pe cît s-ar părea, e pierdut pentru cariera de prozator. Acum, vrea să fugă de lirism, dar e prea tîrziu: s-a împotmolit. Scrisorile lui sînt pline de umor, nici nu se poate imagina ceva mai spiritual. Dar îndată ce se apucă să scrie proză — gata — începe să șchioapete. Dacă

ar fi ceva mai tînăr s-ar putea scoate din el un colaborator de mîna întîi. E un umorist destul de bun. Asta se poate vedea pînă și din faptul că a intrat funcționar la vama din Taganrog, după ce s-a furat tot de acolo. I-am scris, și, fără îndoială, o să-ți trimită ceva.

Și acum rămîn la dispoziția dumitale, ca totdeauna.

A. Cehov

Pentru întîia zi de paști, ți-am trimis o schiță : *Vanea, mamaia, mătușa și secretarul.* Ai primit-o ?

6

Către N. A. Leikin

Începutul lui iunie 1883, Voskresensk

...Nu scriu pentru prima oară la *Strekoza.* Acolo mi-am început activitatea literară. Am colaborat apoi aproape tot anul 1880, împreună cu dumneata și cu I. Grek. În același an am renunțat la această colaborare din cauzele pe care le expui în scrisoarea dumitale. Îmi scrii : „Ai să regreți". De 25 de ori am regretat pînă acum, dar... spune și dumneata, ce pot să fac ? Dacă ar fi să trimit la Oskolki tot ce scriu într-o seară lungă de iarnă, materialul meu v-ar ajunge pentru o lună. Se întîmplă, însă, să nu scriu numai o seară, și atunci adun un vraf întreg. Unde să trimit tot mormanul acesta de manuscrise ? De Moscova m-am cam lăsat, lucrez pentru ea cît mai puțin cu putință, iar la Piter nu cunosc decît două reviste. *Volens-nolens* [1], sînt nevoit să scriu și pentru acelea cu care n-aș dori să am de-a face. Situația mea e cît se poate de proastă. Dumneata, care ai lucrat mult, trebuie să mă înțelegi. Dar o să mă mai gîndesc la chestia asta...

---

[1] Vrînd-nevrînd (lat.) (n.t.).

7

Către N. A. Leikin

20 sau 21 august 1883, Moscova

Mult stimate Nikolai Alexandrovici!

Ceea ce îți trimit acum face parte din lucrările mele nereușite. Însemnările sînt searbede, iar povestirea nu e destul de șlefuită, și e și superficială. Am un subiect mai bun, l-aș fi tratat mai pe larg, și aș fi și încasat mai mult, dar de data aceasta soarta e împotriva mea. Scriu în condițiile cele mai ticăloase. Am în față o lucrare neliterară, care-mi biciuiește fără milă conștiința, în odaia vecină urlă copilul unei rude care a venit pentru cîtva timp la noi, în cealaltă odaie tata îi citește mamei tare, *Ingerul pecetluit,* iar cineva a dat drumul la gramofon care cîntă *Frumoasa Elena...* Aș vrea s-o șterg la vilă, afară din oraș, dar e ora unu de noapte. Pentru un om care scrie, nici nu se pot imagina condiții mai mizerabile. Patul meu e ocupat de rubedenia venită la noi, care mereu se apropie de mine căutînd să aducă vorba de medicină: „Fetița mea trebuie să aibă crampe, de aceea țipă..." Am nenorocul să fiu medic și nu există om care să nu se considere obligat „să discute" cu mine medicină. Iar cei care se satură să discute medicină, aduc vorba de literatură.

Ce să spun? Cumplită ambianță! Nu-mi pot ierta că n-am șters-o la țară, unde fără îndoială că aș fi dormit pe săturate, ți-aș fi scris schița, dar, mai ales, medicina și literatura ar fi fost lăsate în pace.

În septembrie, dacă vremea nu mi-o sta împotrivă, o să plec la Voskresensk. Sînt entuziasmat de ultima dumitale povestire.

Urlă copilul! Îmi dau cuvîntul de onoare că n-o să am niciodată copii. Francezii au puțini, tocmai

pentru că sînt oameni care trăiesc cu nasul în hîrțoage și scriu nuvele pentru *Amusant*. Se aude că vor să-i oblige să facă mai mulți copii — subiect bun pentru *Amusant* și pentru *Oskolki* în chip de caricatură: *Situația în Franța*. Intră un comisar de poliție și poruncește oamenilor să facă copii...

Cu bine. Mă gîndesc unde și cum să trag un pui de somn...

Am onoarea să fiu al dumitale, cu stimă

A. Cehov

8

Către N. A. Leikin

19 septembrie 1883, Moscova

Mult stimate Nikolai Alexandrovici!

Iarna intră în drepturile ei. Încep să lucrez ca la vreme de iarnă. Adică, de nu m-aș deochea...

Am scris pentru dumneata un morman de hîrtie, am dat ceva și la *Budilnik*, iar vreo două-trei bucăți le-am ascuns în geamantan, să fie de rezervă... Îți trimit *În landou*, în care e vorba de Turgheniev, și *La Moscova, pe Truba*. Ultima prezintă un interes pur local, moscovit. Am scris-o, pentru că de foarte multă vreme nu mai scrisesem ceea ce se cheamă un instantaneu...

Mai zilele trecute m-am lăsat ispitit de Bukva, care mă rugase să scriu ceva pentru almanahul *Strekoza*... M-am lăsat ispitit și am scris o povestire lungă de tot, de o coală de tipar. Cred că îți va plăcea. Titlul ei e *Chibritul suedez*, și e o parodie a romanelor polițiste. A ieșit o bucată de haz. Îmi plac premiile revistei *Strekoza*...

9

Către Al. P. Cehov

Intre 15 și 20 octombrie 1883, Moscova

...Sînt și noutăți. Să încep cu pagina următoare: la 14 octombrie a încetat din viață prietenul meu Feodor Fedoseevici Popudoglo. Pentru mine e o pierdere ireparabilă. Fedoseici nu era un talent, deși portretul lui a apărut în *Budilnik*. Era un vechi om de litere care avea un minunat fler literar, și asemenea oameni sînt neprețuiți pentru noi, începătorii. Ca un hoț mă furișam noaptea la el, la Kudrino, și atunci își deschidea sufletul. Mă simpatiza. Îi cunoșteam toate cotloanele inimii. A murit de congestie cerebrală, deși s-a căutat cu un medic atît de celebru ca mine. S-a căutat cu 20 de medici, și dintre toți 20, numai eu i-am ghicit boala. Dumnezeu să-l odihnească! A murit din pricina alcoolului și a bunilor lui prieteni a căror *nomina odiosa* sînt. Nesocotința, nepăsarea, disprețul față de viața lui și a altora, iată cauzele care l-au doborît la vîrsta de 37 de ani.

A doua noutate. A fost la mine N. A. Leikin. E un om cumsecade, deși cam zgîrcit. A stat la Moscova cinci zile, și în tot timpul acesta m-a implorat să te rog să nu cînți cîntecul lebedei, despre care i-ai scris. Are impresia că ești supărat pe el. Îi plac schițele tale, și dacă nu le-a publicat chiar pe toate, asta se datorește numai faptului că nu cunoști și nu înțelegi profilul revistei *Oskolki*. Iată ce mi-a spus:

„Ce bine s-ar pricepe să-i scarmene pe cei de la vamă și ce bogat material are la îndemînă! Cînd colo, scrie despre nu știu ce chinezării, despre «tamod-znia» ca și cînd s-ar teme de ceva... În loc să scrie pe șleau «tamojnia» [1], și să dea nume adevărate, rusești... Cenzura nu s-ar fi împotrivit.“ Chiar așa, unde nu-i chinezărie, e un lirism ucigător! Iar tu

[1] **Vamă (n.t.).**

scrie înainte, pînă la urmă ai să nimerești calea cea adevărată. Cîștigul suplimentar o să răscumpere primele insuccese. Iar insuccesele acestea sînt neînsemnate, doar multe din schițele tale au fost publicate în *Oskolki*.

O dată cu Leikin a venit la Moscova și scriitorul meu preferat, celebrul N. S. Leskov. A fost de cîteva ori pe la noi pe acasă, am vizitat împreună „Salonul", speluncile din Sobolevka. Mi-a dat operele lui cu autograf.

Intr-o noapte mergeam cu el în trăsură. Era cam amețit, și deodată m-a întrebat: „Știi ce sînt eu?" „Știu". „Ba nu știi... Sînt un mistic..." „Și asta o știu..." Atunci a holbat la mine ochii și mi-a prezis: „Ai să mori înaintea fratelui tău". „Se prea poate". „Te ung cu mir, precum Samoil unsu-l-a pe David... Scrie, scrie!" Bătrînul acesta seamănă cu un franțuz elegant, și în același timp cu un popă caterisit. E un om care merită să-i dai atenție. Cînd o să mă duc la Piter, o să stau la el. Ne-am despărțit ca doi prieteni...

1884

10

Către N. A. Leikin

12 sau 13 februarie 1884, Moscova

...Am scris o povestire... Am scris-o demult, dar nu mă pot hotărî să ți-o trimit. E mult prea lungă pentru *Oskolki,* 300—350 de rînduri. E o bucată reușită, umoristică și satirică. Personajele: Adunarea judecătorilor de pace, medici... Are și ceva piper, dar nu exagerat. Nu ți-o trimit de frică să nu te indispună prin lungimea ei. Deoarece mi-a reușit, n-o s-o dau la nici o revistă din Moscova... Am s-o ascund în geamantan. Afară doar dacă ai avea nevoie de o povestire lungă, din lipsă de material sau din altă pricină. Să-mi scrii atunci două rînduri, și eu o transcriu pe curat și ți-o trimit.

Kustodievski e minunat. De asemenea și povestirea lui Gorbunov; cu toate că tratează o temă simplă și de mult banalizată, e bună. Forma! Forma are mare importanță...

11

Către N. A. Leikin

25 iunie 1884, Voskresensk

Scrisoarea nr. 1

Mult stimate Nikolai Alexandrovici!

Prima mea lucrare din vilegiatură e cu ghinion. Mai întîi, povestirea nu mi-a reușit. *Examen de ina-*

intare în grad e o temă simpatică, și ca temă din viața de toate zilele, și, pe deasupra, nici nu mi-e străină. Dar s-o execuți într-o oră, limitîndu-te la 70—80 de rînduri, e prea puțin... În timp ce o scriam, mereu o tot tăiam, de frica spațiului. Am șters întrebările examinatorilor și răspunsurile impiegatului poștal, adică însuși miezul povestirii. În al doilea rînd, a făcut o cale lungă, de la masa mea de lucru și pînă la buzunarul unei femei care pleca în pelerinaj. Cînd m-am dus cu povestirea la oficiul poștal de aici, am rămas trăsnit aflînd că poșta nu merge duminică și că scrisoarea mea va ajunge la Piter abia miercuri. Vestea aceasta, pur și simplu, m-a dat gata. Nu aveam decît două ieșiri: ori să mă culc pe urechea aceea, ori să alerg pînă la stația de cale ferată (21 de verste) și să pun scrisoarea la tren. Dar n-am făcut nici una nici alta, ci m-am hotărît să caut pe cineva care se ducea la gară, și să-i încredințez plicul. Surugii n-am găsit. Am fost nevoit să fac temenele unei negustorese grase, care pleca în pelerinaj. Dacă femeia o ajunge la gară la timp și s-o pricepe să pună plicul unde trebuie la vagonul poștal, atunci am ieșit victorios. Dar dacă dumnezeu n-o învrednici-o să slujească literatura, atunci vei primi povestirea o dată cu această scrisoare. Acum cu privire la textul ilustrațiilor. Mai înainte de toate, trebuie să recunosc că sînt cu totul nepriceput să născocesc explicații spirituale. Taie-mă, omoară-mă, dar nu-s în stare să inventez ceva mai de doamne-ajută! Toate textele la desenele pe care ți le-am trimis mai de mult nu erau rezultatul unei munci de cîteva minute, ci al tuturor veacurilor pe care le-am trăit pînă în prezent. Ți-am trimis tot ce am avut — și bun, și prost — și nu mi-a mai rămas nimic. Subiectul ți-l dă întîmplarea, și cu toate că în viața mea pot găsi destule întîmplări, îmi lipsește priceperea de a le adapta la subiect. Oricum ar fi, m-am gîndit la următorul plan de acțiune: să-ți trimit tot ce o să binevoiască a-mi născoci mintea. Despre autorii de texte la ilustrații și despre morți

nu se vorbește decît de bine. Cred că n-o să mă certi dacă o să-ți trimit ceva ce nu se prea potrivește...

Mă pricep să inventez texte la desene, dar cum? În societate... tolănit pe un divan, puțin afumat, și stînd la taclale cu prietenii, și deodată te trezești că ți-a venit o inspirație... De asemenea, mă pricep să dezvolt subiectele altora, cînd se prezintă ocazia...

Mă aflu la Novîi Ierusalim... Parcă-s alt om de cînd simt în buzunar diploma de doctor... Pe aici natura e încîntătoare. E mult spațiu și o lipsă totală de vilegiaturiști. Culeg ciperci, pescuiesc și lucrez la spitalul zemstvei. Mînăstirea e pitorească. Mă duc la denii și, în amurgul galeriilor și al bolților, mă gîndesc la subiecte pentru „dulcile armonii". Subiecte ar fi ele multe, dar nu mă simt de loc în stare să scriu... Te rog să fii bun și să-mi spui: unde aș putea eu publica povestiri „mari", ca acelea pe care le-ai văzut în *Basmele Melpomenei*? Poate la *Mirskoi tolk*? Pe lîngă toate, tare mi-e lene... Te rog să mă ierți... scrisoarea aceasta o scriu... culcat. Știi cum? Mi-am așezat o carte pe burtă și scriu. Mi-e lene să stau pe scaun. În fiecare duminică, aici la mînăstire, se face slujba învierii cu tot dichisul... Nici vorbă că Leskov cunoaște acest obicei al mînăstirii. În fiecare seară mă plimb prin împrejurimi în tovărășia a tot soiul de *modes et robes* femeiești, bărbătești și de copii. După aceea mă duc la poștă, la Andrei Egorîci, să-mi iau ziarele și corespondența, și trebuie să mărturisesc că citesc adresele scrisorilor străine cu sîrguința unui trîntor curios. Andrei Egorîci e acela care mi-a inspirat subiectul schiței *Examen pentru înaintare în grad*. Dimineața vine să mă ia moș Prokudin, un bătrîn de prin partea locului, mare iubitor de pescuit. Îmi încalț cizmele înalte și ne ducem fie la Ramenskoe, fie la Rubțovskoe să atentăm la viața bibanilor, a crăpuștenilor și a linilor. Moșul stă la pescuit zile întregi, eu însă mă mulțumesc cu 5—6 ore. Mănînc pînă nu mai pot și beau rachiu dres cu ierburi, dar cu măsură. Cu mine e și

familia mea, care fierbe, coace și prăjește pe seama veniturilor pe care mi le aduce scrisul. Se poate trăi... Un singur lucru e rău: că-s leneș și cîștig puțin. Dacă vii la Moscova, de ce nu te-ai repezi pînă la Novîi Ierusalim? E foarte aproape... Sînt 21 de verste de la gara Kriukovo, două ore cu birja, și costă două ruble. Fratele meu Nikolai te-ar însoți. L-ai putea lua și pe Palmin... Ai asculta slujba învierii... Nu-ți surîde propunerea mea? Dacă îmi scrii, aș putea veni eu să te iau de la Moscova...

Sînt tare necăjit. Săptămîna asta trebuie să improvizez un foileton pentru *Oskolki* și, ca un făcut, n-am nici un subiect. De azi încolo, o să-ți trimit cîte un foileton în fiecare sîmbătă... Și o să-l primești luni.

Din cînd în cînd fac cîte o vizită judecătorului de pace Golohvastov, cunoscut colaborator al ziarului *Rusi*. Îl văd și pe Markevici, care încasează de la Katkov cîte 5 000 de ruble pe an pentru cotiturile și prăpăstiile lui.

Mi-am luat diploma... Mi se pare că ți-am mai scris despre asta. Dar poate că nu ți-am scris... Mi s-a propus un loc de medic la zemstva din Zvenigorod, dar am refuzat. (Fiindcă veni vorba: dacă vii aici, te-ai putea repezi pînă la Savva Zvenigorodski.) Acum... mi se pare că nu mai am nimic să-ți scriu. Plecăciuni. Mă încredințez sfintelor dumitale rugăciuni. Totdeauna la dispoziția dumitale, cu tot respectul

A. Cehov — doctor și medic de zemstvă.

A, da! Mi-am tipărit volumașul pe credit, cu plata în decurs de 4 luni de la apariție. Ce s-o mai fi întîmplat cu volumașul meu la Moscova habar n-am.

Acum plec la pescuit... Mare belea! Am primit o comandă de la *Budilnik*, dar mi se pare că n-o s-o pot executa din lipsă de energie...

Vezi scrisoarea următoare. Aceasta, din motive independente de redacție, s-a împotmolit și s-a învechit.

12

Către N. A. Leikin

27 iunie 1884, Voskresensk

Scrisoarea nr. 2

...Chiar acum m-am întors de la o autopsie medico-legală, care a avut loc la 10 verste de Voskresensk. Am plecat cu o troică falnică, împreună cu judecătorul de instrucție, un omuleț rablagit, care abia mai suflă și nu mai e bun de nimic de bătrîn ce-i. Pirpiriu, cărunt, dar cu o inimă de aur, de 25 de ani visează mereu un post de judecător la tribunal. Autopsia am făcut-o împreună cu medicul județean chiar pe cîmp, sub un stejar tînăr și verde la marginea unui drum de care. Mortul nu era de prin partea locului, și mujicii, pe pămîntul cărora fusese găsit, ne rugaseră de toți dumnezeii, cu lacrimi în ochi, să nu facem autopsia în satul lor... „Muierile și copiii noștri n-or să mai poată dormi de frică..." La început, judecătorul de instrucție făcuse mofturi, temîndu-se de ploaie, dar pe urmă, socotind că procesul verbal se putea face în ciornă, cu creionul, și mai văzînd pe deasupra că și noi eram de părere să-i scoatem omului măruntaiele sub cerul liber, cedase rugăminții mujicilor. Sătucul în fierbere, martorii, vătășelul cu placa pe piept, văduva care bocea la două sute de pași de locul autopsiei, și doi mujici în rolul de custozi ai trupului... In apropierea custozilor care tăceau, pîlpîia un focușor gata să se stingă... Paza cadavrului ziua și noaptea, pînă la sosirea autorităților, era obligatorie pentru mujici, și nimeni nu le-o plătea... Cadavrul, îmbrăcat cu cămașă roșie și cu pantaloni nou-nouți, fusese acoperit cu un cearșaf... Peste cearșaf, un prosop și o iconiță. I-am cerut vătășelului să ne aducă apă... Apă este, că iazul e la doi pași, dar nimeni nu ne dă căldare, să nu i-o spurcăm. Atunci mujicii recurg la un șiretlic: cei

din Manehino fură o căldare de la cei din Truhino... Ce le pasă lor de e căldare străină!... Dar cînd au izbutit s-o fure, cum și în ce fel, e greu de înțeles... Sînt încîntați de isprava lor și zîmbesc pe sub mustață... Autopsia dovedește că mortul avea 20 de coaste rupte și un edem pulmonar. Stomacul degajă miros de spirt. Moartea violentă prin asfixie. Bețivul fusese apăsat pe piept cu ceva greu, fără îndoială cu un genunchi zdravăn de mujic. Pe trup nenumărate leziuni datorită încercărilor de a-l readuce la viață. Mujicii din Manehino au găsit trupul, și timp de două ore s-au ostenit să-l readucă în simțiri, cu atîta rîvnă, încît viitorul apărător al ucigașului va avea dreptul să-i pună expertului următoarea întrebare: nu cumva coastele rupte se datoresc încercării de a readuce omul la viață? Cred, însă, că nimeni n-o să pună această întrebare... N-o să fie nici apărător, nici acuzat... Judecătorul de instrucție e așa de ramolit, încît nu numai ucigașul, dar și o ploșniță bolnavă s-ar putea ascunde de ochii lui, pe jumătate stinși. Desigur că te-ai plictisit citindu-le toate acestea, iar mie mi-a pierit cheful de scris... Mai adaug o trăsătură caracteristică, și închei: mortul e un muncitor de fabrică. Venea de la cîrciuma din Tuhlovskoe cu o balercuță cu votcă. Martorul Polikarpov, care a dat cel dintîi peste cadavru lîngă drum, a declarat că a văzut balercuța lîngă mort. O oră mai tîrziu, trecînd din nou pe acolo, Polikarpov n-a mai văzut-o. *Ergo:* cîrciumarul din Tuhlovskoe, care n-avea dreptul să vîndă votcă de dus acasă, a furat balercuța mortului ca să dispară orice dovadă împotriva lui. Dar, ajunge cu această temă...

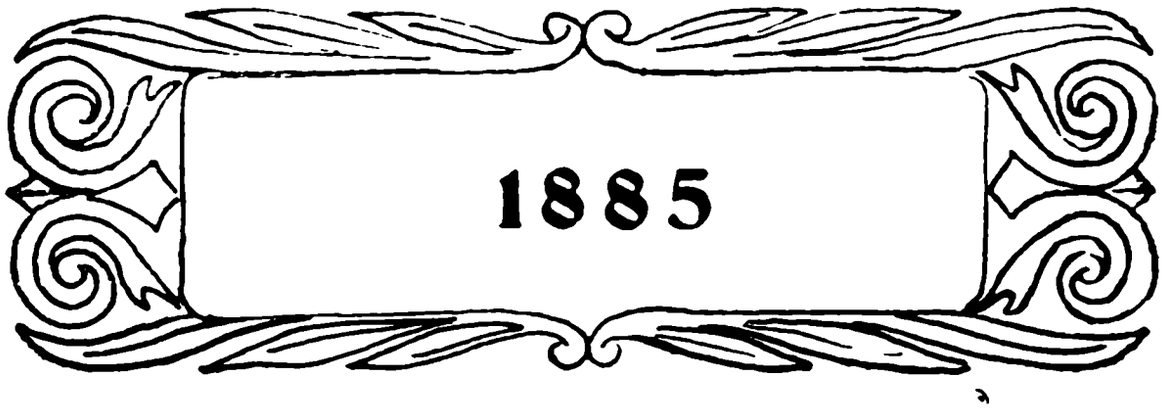

13

Către N. A. Leikin

22 martie 1885, Moscova

Stimate Nikolai Alexandrovici!

Te felicit cu sărbătorile paștelui și-ți doresc succes și toate cele bune. Ca să nu adaug o amărăciune inutilă la sărbătoreasca dumitale bună dispoziție îți trimit schițele cu mult înainte de termen. Deocamdată n-am scris foiletonul, deoarece n-am nici urmă de material. Moscova nu dă nimic altceva îa afară de sinucideri, drumuri desfundate și serbări în piață. Chiar astăzi vreau să mă duc la Ghilearovski, cel atoateștiutor, care în ultimul timp a ajuns regele reporterilor moscoviți, să-i cer material brut. Dacă are ceva, nici vorbă că o să-mi dea, și atunci îți trimit cronica marți spre seară, ca de obicei. Dacă Ghilearovski n-are nimic, și dacă lectura ziarelor de mîine, ca și a celor de ieri, nu-mi aduce nimic nou, va trebui să renunțăm de data aceasta la cronică. Aș putea să scriu despre dumă, despre străzile Moscovei, despre tractirul lui Egorov... dar ce ar putea fi interesant și inedit în toate astea? Sper că ai și primit multe și mărunte pentru sărbători de la colaboratorii dumitale, așa că lipsa unei cronici n-o să te oblige să scrii o nuvelă în ziua de paște! De altfel, îți trimit și eu trei bucăți... Numai una din ele s-ar putea să nu fie bună, celelalte două vor merge. Totodată îți trimit și legendele pentru ilustra-

ții. Doresc din toată inima să-ți fiu de folos, dar nu mă ajută mintea ; încerc să compun o legendă, și-mi iese o schiță, sau nu-mi iese nimic... Dacă aș fi eu cetățean al Petersburgului, și dacă aș lucra la ilustrațiile dumitale împreună cu Bilibin, poate ți-aș fi fost de folos, deoarece ideile vin mai ușor în tovărășie. Dar vai! Niciodată nu-mi va fi dat să ajung cetățean al Piterului!... M-am împotmolit atît de adînc în bălțile Moscovei, că nici cu turtă dulce nu m-ai putea momi să ies de aici... Familia, obișnuința... Dacă n-ar fi acestea, nu ți-aș da pace, ci ți-aș bate capul să-mi faci rost și mie de un locșor acolo...

Subiectul „Taxele farmaceutice" e de actualitate... Cred că ne putem servi de el... De asemenea, îți propun și tema falimentelor frauduloase din vremea noastră... La Moscova dă faliment firmă după firmă... Cînd se prăbușește una, trage după ea și alte... același lucru se petrece și la Piter și la Harkov... Pentru jubileul lui Kirill și Mefodi ar fi nimerită o paralelă între veacul al IX-lea și al XIX-lea... Desenezi o izbă curățică, cu o firmă mică la intrare: „școală"... De jur împrejur, mujici sătui și bine îmbrăcați. Acesta e veacul al IX-lea. Alături veacul al XIX-lea ; aceeași izbă mică, dar lăsată într-o rînă și năpădită de urzici...

În veacul al IX-lea erau școli și bolnițe... În veacul al XIX-lea sînt școli și cîrciumi... Într-un cuvînt, îmi umblă ceva prin minte, dar mi-e lene să mă gîndesc mai adînc... Cea mai ticăloasă lene — lenea creierului... Nu-i tocmai frumos să trimiți un proiect neterminat, dar mă vei ierta... Cînd ai mei vor termina cu dereticatul, și cînd surioara mea va înceta cu gamele, poate că o să-l duc la bun sfîrșit. Dar în situația de acum, chiar și dumnezeu m-ar ierta!... Palmin s-a mutat... S-a mutat cu totul. Jidovul rătăcitor! Se vede că nu-l lasă firea lui să stea locului... Iar dacă

nu-i de vină firea lui, atunci, fără îndoială, e de vină nevasta lui... Este o vorbă : toate le încurcă muierea !

Ar trebui să strîngi în chingi secţia artistică a revistei. Toate merg bine la *Oskolki* numai secţia artistică şchioapătă, e luată peste picior pînă şi în şcolile primare. Ilustraţiile sînt de prost gust. De pildă, ce rost au maşinile acelea cu aburi, desenate de Porfiriev ? Omul acesta nu are pic de fantezie... nu are pic de gust... De aceea se vinde *Strekoza,* şi are succes... Şîşcorniţa automată nu e o temă rea, dacă o ilustrezi cum se cuvine. Dar dacă faci o mîzgăleală ca de bîlci, atunci e ridicolă... Toate ilustraţiile lasă impresia că au fost desenate la repezeală, de mîntuială, ca să scape omul cît mai repede... Pe noi, prozatorii, pînă şi dumnezeu ne iartă cînd greşim. Pictorii însă sînt datori să lucreze ca lumea... Cînd ilustraţiile sînt frumoase, şi legendele trec mai uşor... Cititorii s-au deprins să judece revista după ilustraţii. Dar ai văzut ilustraţii reuşite în *Oskolki* ? Există colorit, există teme, dar interpretare şi desen lipseşte...

In general, secţia artistică e neglijată... Nu publicaţi caricaturi cum fac celelalte reviste... Numărul din *Pciolka* în care a apărut caricatura lui Valiano s-a vîndut în sudul Rusiei în mii şi mii de exemplare... Tot aşa şi *Strekoza*... Numărul din *Pciolka* cu portretul-caricatură al lui Pastuhov s-a vîndut la Moscova ca pîinea caldă... Pastuhov însuşi a cumpărat 200 de exemplare !

Mai ţineţi-i de scurt pe ilustratori ! Partea proastă este că sînt atît de puţini şi atît de răsfăţaţi, că nu-i chip s-o scoţi la vreun capăt cu ei...

Cu bine... Pentru jubileul lui Kirill şi Mefodi o să caut să scriu ceva. E adevărat că la Kronstadt a fost un caz de holeră ? Sînt bucuros că cele trimise de Alexandr ţi-au plăcut... E un băiat muncitor şi cu

multă doxă la cap... Umorul la el e un viciu înnăscut... Dacă va lua calea cea dreaptă și se va lepăda de poezie va avea mare succes.

Al dumitale A. Cehov

14

Către N. A. Leikin

9 mai 1885, Voskresensk

Stimate Nikolai Alexandrovici!

Îți expediez primul transport de la țară. Fii bun și completează locurile goale din povestirea *Păunul* cu numele respective ale localurilor de noapte din Petersburg, pe care eu nu le cunosc și pe care le-am însemnat cu literele N. și Z. Adaug un scurt foileton și cîteva mărunțișuri. Săptămîna trecută nu ți-am trimis nimic, deoarece am fost ocupat pînă peste cap cu mutatul familiei. Puțin a lipsit să nu izbucnesc în plîns cînd am citit, în scrisoarea dumitale, ce soartă a avut povestirea mea *S-au desființat*. Nu-mi pare rău de povestirea propriu-zisă, că nu prea era reușită, dar îmi pare rău de banii pe care i-aș fi putut încasa pentru ea. Nu s-ar putea s-o dai la *Peterburgskaia Gazeta*? Poate că acolo ar merge. Ah, da! Eu nu primesc *Peterburgskaia Gazeta*, și nu știu nimic de soarta celor două povestiri pe care le-am trimis acolo. Mi-ai face un mare serviciu dacă ai dispune să mi se trimită și mie ziarul. Ți-aș mulțumi frumos și ți-aș ridica osanalele cîte zile mi-ar hărăzi domnul! Cu altceva n-o să-ți mai bat capul. îți dau cuvîntul meu...

Aloe a început să se dea pe brazdă și să-mi bucure inima mea de frate. Numai că nu înțeleg de ce și-a ales un pseudonim atît de păcătos și de ce nu scrie decît despre vamă... Doar nu e numai vama pe lume,

mai sînt și alte coclauri... Iată o nouă dovadă a influenței nefaste a Moscovei... A plecat omul din Moscova, a ajuns la Piter, unde-s alte rînduieli, și s-a mai îndreptat...

Mă simt în al nouălea cer și nu mă țin decît de nimicuri: mănînc, beau, dorm, pescuiesc, ba o dată am fost și la vînătoare... Azi-dimineață am prins cu plasa un Mihalț, iar mai alaltăieri tovarășul meu de vînătoare a împușcat o iepuroaică. La mine stă pictorul Levitan (nu acela pe care-l cunoști, altul, peisagist), un vînător pasinat. El a împușcat iepuroaica. Cu bietul om se petrece ceva... S-ar părea că are un început de psihoză. Intenționaserăm să plecăm în săptămîna paștilor în gubernia Vladimir, să se mai aerisească (de altfel, el a venit cu ideea). Dar cînd m-am dus la el în ziua hotărîtă pentru plecare, mi s-a spus că luase drumul Caucazului... S-a întors pe la sfîrșitul lui aprilie, nu știu de unde, însă nu din Caucaz... A încercat să se spînzure... L-am luat la mine în vila mea, și acum îl scot la plimbare... S-ar părea că se simte mai bine...

Am pus vîrșe și în rîu, și în iaz, și nici una nici două mă duc și le scot din apă; n-am răbdare... Nu mai vorbesc despre natură. Dacă vara asta vei face un drum la Moscova și vei veni în pelerinaj la Novîi Ierusalim, îți promit ceva ce n-ai mai văzut nicăieri și niciodată... Atît de minunată e natura aici! Imi vine s-o mănînc, nu alta...

Am primit onorarul, îmi sosește regulat și revista. Oare nu s-ar putea da povestirea mea *S-au desființat* la *Peterburgskaia Gazeta*? Natura e încîntătoare, vila e minunată, dar am atît de puțini bani, că mi-e și rușine să mă uit la buzunare! Poate că n-ar fi rău să mă însor cu vreo negustorească bogată? Da, m-am hotărît, mă însor cu o negustorească grasă și o să editez o revistă groasă.

Cu bine și nu fi supărat pe neparolistul.

A. Cehov

15

Către N. A. Leikin

12 octombrie 1885, Moscova

Stimate Nikolai Alexandrovici!

Am primit scrisoarea dumitale la noua mea locuință. Acum, stau dincolo de rîul Moscova unde e ca în provincie: liniște, curat, ieftin și... destul de plicticos. Atacul împotriva revistei *Oskolki* a fost pentru mine ca un trăsnet din senin... Pe de o parte, îmi pare rău de schițele mele, pe de alta, parcă mă înfior, mă înăbuș... bineînțeles, ai dreptate: e mai bine să te restrîngi și să bați apa în piuă decît să te lupți cu morile de vînt, punînd în primejdie revista. Trebuie să mai așteptăm, să mai răbdăm, deși mă tem că va fi nevoie să ne restrîngem la infinit. Pentru ceea ce e permis astăzi, mîine va fi nevoie să alergi la comisia de cenzură, și nu e departe timpul cînd pînă și cinul de „negustor" va ajunge un fruct oprit. Într-adevăr, literatura nu e o bucată de pîine sigură, și foarte cuminte ai făcut că te-ai născut înaintea mea, cînd se respira și se scria mai în voie...

Săptămîna aceasta n-aveam de gînd să-ți trimit ceva. Aveai 3 schițe de-ale mele și consideram că am dreptul să mă odihnesc, cu atît mai mult, cu cît mutatul în noua locuință m-a dat gata. Dar astăzi, după ce am primit scrisoarea dumitale și am aflat de soarta celor 3 bucăți, îți trimit o povestire pe care n-o scrisesem special pentru *Oskolki,* ci pentru cine s-o nimeri. Povestirea e cam lungă, dar e vorba în ea de actori, ceea ce se potrivește foarte bine avînd în vedere că s-a deschis stagiunea. Afară de asta, am impresia că e și umoristică, Mîine o să încep să scriu pentru numerele din septembrie, oc-

tombrie și noiembrie, bineînțeles dacă n-o să mă împiedice nimic, consultațiile sau altceva.

Mă sfătuiești să fac un drum la Petersburg ca să vorbesc cu Hudeakov, și-mi spui că Petersburgul nu e China... Știu și eu că nu e China, și, după cum ți-am mai spus, am recunoscut de mult necesitatea unei asemenea călătorii, dar ce pot să fac? Datorită faptului că întrețin o familie numeroasă, niciodată n-am măcar zece ruble de prisos, iar pentru drumul acesta, chiar în condițiile cele mai modeste și mai puțin confortabile, mi-ar trebui cel puțin 50 de ruble. De unde să iau acești bani? Eu nu mă pricep să fac economii pe spinarea familiei mele, și nici n-aș fi în stare de așa ceva... Dacă aș reduce un fel de mîncare din cele două, ar însemna să mă ofticesc de remușcare. Înainte, speram că pot pune la o parte pentru drum ceva din onorarul de la *Peterburgskaia gazeta,* acum însă văd că, de cînd am început să scriu la *Peterburgskaia gazeta,* nu cîștig mai mult, deoarece sus-numitului ziar îi trimit ceea ce trimiteam la *Razvlecenie, Budilnik* și altele. Numai Allah știe cu cîtă greutate mă cumpănesc și ce ușor m-aș prăbuși în orice clipă dacă mi-aș pierde echilibrul. Dacă luna viitoare voi cîștiga 20 sau 30 de ruble mai puțin, echilibristica mea s-ar duce dracului, și cred că m-aș încurca definitiv... Cînd e vorba de bani, totdeauna mă cuprinde spaima, și datorită acestei spaime care, de altfel, nu are în ea nimic comercial, mă feresc de împrumuturi și de avansuri... De felul meu nu sînt un om cazanier, și dacă aș avea bani, aș colinda satele și orașele la nesfîrșit...

Am primit onorarul de la *Peterburgskaia gazeta* cam la două săptămîni după ce le-am trimis contul.

Dacă vei veni luna asta la Moscova, o să fac tot posibilul să merg cu dumneata la Petersburg. Bani de drum o să găsesc eu, iar pentru întors o să iau de la Hudeakov (din ceea ce mi se cuvine).

Nu pot scrie mai mult decît scriu, pentru că medicina nu e avocatura: dacă nu muncești, stai pe loc. Prin urmare, cîștigul meu literar nu poate să progreseze. Ar putea să scadă, dar să crească nu.

Marți o să aștept *Oskolki* la noua mea adresă. De mult nu mai primesc revista regulat.

Te felicit pentru noua achiziție. Grozav de mult îmi place ceea ce la noi, în Rusia, se numește moșie. Cuvîntul acesta nu și-a pierdut încă rezonanța poetică. Prin urmare, vei petrece o vară în *dolce farniente*...

La noi e ger, dar încă n-a căzut zăpadă.

A fost la mine Palmin și o să vină și marți. În fiecare marți dau un fel de serată, cu domnișoare, muzică și literatură. Vreau să-l scot pe poet în lume, că prea s-a înăcrit!

Al dumitale

A. Cehov

16

Către N. A. Leikin

20 octombrie 1885, Moscova

Stimate Nikolai Alexandrovici!

Am primit scrisoarea dumitale și-ți răspund:

1) I-am comandat lui Nikolai desenul.

2) Îți mulțumesc pentru făgăduiala de a-mi trimite cartea. Am dat să mi se facă rafturi, și-mi înjgheb o bibliotecă. Dacă se poate, trimite-mi cartea recomandat, nu ca pachet, că se primește mai ușor. Fiindcă veni vorba, ferească dumnezeu să uiți că mi-ai promis revista *Oskolki* pe anul 1884. Dacă ai uita, aș rămîne mofluz.

3) Din faptul că scriu puțin, nu trebuie să tragi concluzia că sînt leneș. Sînt atît de ocupat, încît toamna aceasta încă n-am fost la teatru. Între a fi la curent cu știința și a lucra e mare deosebire. Manuscrisele nu le transcriu pe curat. De cele mai multe ori le trimit în ciornă, trec pe curat numai pentru *Oskolki* și nici asta totdeauna, ci doar cînd

mi se pare că începutul povestirii e prea lung, sau cînd, chiar în timp ce scriu, îmi vine gust să schimb ceva *in corpore* etc. *Aspecte din viața Moscovei* o trec pe curat, pentru că o scriu foarte greu. Dar lucrări ca aceasta, pe care ți-o trimit, le scriu de obicei dintr-o răsuflare.

Dacă ți-ai amînat sosirea pe la sfîrșitul lui noiembrie, înseamnă că vei veni în decembrie.

Știi, m-am gîndit că n-ar fi rău să ne adunăm toți colaboratorii de la *Oskolki,* înainte de a începe să se facă abonamentele, și să ținem un *consilium.* Ar fi necesar să stăm de vorbă împreună despre multe lucruri.

L-am deocheat pe Palmin: n-a mai venit marți la mine.

Al dumitale A. Cehov

1886

17

Către Al. P. Cehov

4 ianuarie 1886, Moscova

...Am fost la Piter şi, stînd la Leikin, am trecut prin toate chinurile despre care sfînta scriptură spune: *„Induratu-le-am pînă la capăt...“* M-a hrănit minunat, ce-i drept, totuşi puţin a lipsit să nu mă omoare cu minciunile lui, mizerabilul... Am făcut cunoştinţă cu cei de la redacţia ziarului *Peterburgskaia gazeta,* unde am fost primit ca şahul Persiei. Cred că ai să lucrezi şi tu la acest ziar, dar nu înainte de vara viitoare. Să n-ai încredere în Leikin. Face tot ce poate să-mi pună beţe în roate la *Peterburgskaia gazeta.* O să-ţi pună şi ţie. În ianuarie va veni la mine Hudeakov, redactorul-şef de la *Peterburgskaia gazeta,* şi atunci o să stăm de vorbă cu el.

Dar, pentru Allah, fă-mi plăcerea şi dă-i la dracu pe arhivarii tăi prigoniţi! Nu-ţi dai seama că subiectul acesta e răsuflat şi face omul să caşte? Unde naiba găseşti la tine, în Asia, chinurile prin care trec conţopiştii din povestirile tale? Ţi-o spun cinstit: mi-e şi lehamite să mai citesc! Schiţa *Scos ca din cutie* e foarte bine concepută, însă... conţopiştii!... Dacă în locul slujbaşului ai fi pus un tîrgoveţ blajin, fără să fi accentuat prea mult demnitatea lui de şef şi de funcţionar, schiţa ta ar fi fost tot atît de savuroasă ca şi racii cei gustoşi pe care-i înfuleca Era-

kita. De asemenea, nu permite ca schițele tale să fie scurtate și refăcute... Să recunoști mîna lui Leikin în fiecare rînd al tău e o adevărată infamie... Dar cum e greu să nu permiți, e mai ușor să uzezi de mijlocul pe care-l ai la îndemînă, adică să scurtezi singur pînă la *nec plus ultra* [1], și tot singur să refaci. Cu cît vei scurta mai mult, cu atît ți se va publica mai des... Dar mai ales, pe cît e cu putință, veghează, grijește și asudă tu singur, transcriind, scurtînd de cîte cinci ori, fără să uiți o clipă că tot Piterul urmărește cu luare-aminte activitatea fraților Cehov. Am fost uimit de primirea pe care mi-au făcut-o cei din Petersburg. Suvorin, Grigorovici, Burenin... toți mă invitau, îmi ridicau osanale... și eu mă simțeam neînchipuit de prost că scriu așa, de mîntuială, cu nepăsare. Dacă aș fi știut că sînt atît de citit, n-aș fi scris ca la comandă... Prin urmare, nu uita: ești citit. Mai departe: nu întrebuința în bucățile tale numele prietenilor tăi. Nu e frumos, ba e chiar nedelicat, și în afară de asta... acești prieteni pierd orice respect pentru slova tipărită!

18

Către V. V. Bilibin

1 februarie 1886, Moscova

Viktor Viktorovici, cel mai blajin dintre umoriștii și avocații stagiari, cel mai dezinteresat dintre secretari! [2] De cinci ori am început să-ți scriu, și tot de cinci ori m-a împiedicat cîte ceva. În sfîrșit, m-am țintuit pe scaun și iată, îți scriu...

Chiar adineauri m-am întors de la celebrul poet Palmin. Cînd i-am citit pasajele din scrisoarea dumitale referitoare la el, mi-a spus:

---

[1] Maximum (lat.) (n.t.).

[2] Adică: fără îndoială că secretarii de consistoriu nu-i invidiază pe secretarii de redacție (n. aut.).

— Am tot respectul pentru acest om. E foarte talentat!

După aceea, Inspirația Sa a ridicat în sus cel mai lung dintre degetele Sale și a binevoit a adăuga (bineînțeles, cu un aer de profundă cugetare):

— Dar la *Oskolki* o să se strice! Iei o vișinată?

Am stat de vorbă mult și despre multe. Palmin e tipul poetului, dacă admiți existența unui asemenea tip. E o personalitate poetică veșnic entuziastă, plină pînă în gît cu subiecte și idei... Conversația lui nu e obositoare. Ce e drept, cînd stai cu el de vorbă ești obligat să bei mult. În schimb, poți fi sigur că în răstimpul celor 3 sau 4 ore de taifas n-o să auzi nici o minciună și nici o banalitate. Și pentru asta face să treci peste sobrietate...

Printre altele, am găsit împreună un titlu pentru cartea mea. Ne-am frămîntat creierii mult timp, dar afară de *Pisici și carași* sau *Flori și cîini*, n-am mai găsit nimic. Eu aș fi vrut să mă opresc la *Cumpără-mi cartea, că de nu te plesnesc!* sau *Poftiți vă rog, ce doriți să cumpărați?* Dar poetul, după ce s-a gîndit puțin, a găsit că titlurile sînt prea banale și răsuflate... Nu-mi găsești dumneata un titlu? În ceea ce mă privește, sînt de părere că toate aceste titluri cu un înțeles colectiv (gramatical) sînt cît se poate de vulgare... Eu l-aș prefera pe acela pe care îl *preferă* și Leikin, anume: *A. Cehonte. Povestiri și schițe* — atît... deși asemenea titluri li se potrivesc numai celebrităților și nicidecum unuia... ca mine... Ar merge și *Povestiri pestrițe*... Prin urmare, iată două titluri: alege unul din ele și comunică-i-l lui Leikin. Mă bizui pe gustul dumitale, deși îmi dau seama că în felul acesta îți răpesc din timp... Dar nu te supăra... Cînd va binevoi dumnezeu să ți se aprindă casa, o să-ți trimit tulumba mea.

Îți mulțumesc foarte mult pentru grija pe care ai avut-o de a decupa și a-mi trimite originalul. Ca să nu-ți rămîn dator (bănește), îți trimit pentru transport o marcă în valoare de 35 de copeici, pe care mi-ai trimis-o cîndva o dată cu onorarul, și de

care n-am putut scăpa pînă astăzi. Acum chinuieşte-te dumneata cu ea !...

Bucuria răutăcioasă pe care ai manifestat-o cu prilejul interzicerii de către cenzură a *Atacului împotriva soţilor* îţi face cinste. Îţi strîng mîna. Totuşi, ar fi fost mult mai plăcut pentru mine să primesc 65 de ruble în loc de 55. Ca să mă răzbun pe cenzură şi pe toţi cei ce se bucură de nenorocirea mea, am înfiinţat împreună cu prietenii mei o *Societate pentru punerea coarnelor*. Regulamentul a şi fost înaintat spre aprobare. Am fost ales preşedinte cu o majoritate de 14 voturi contra 3.

În nr. 1 din *Kolosia* a apărut un articol : *Revistele umoristice*. Ce s-a întîmplat ? Bine că mi-am adus aminte... Odată, discutînd cu dumneata şi cu logodnica dumitale despre scriitorii tineri, ţi-am vorbit de Korolenko... Îţi mai aminteşti ? Dacă vrei să-l cunoşti, ia *Severnîi vestnik* şi citeşte, în nr. 4 sau 5, nuvela *Vagabonzii*. Ţi-o recomand...

Trebuie să scriu, însă n-am subiecte, n-am de fel... Despre ce să scriu ? Dar e timpul să mă duc la culcare. Plecăciuni şi o strîngere de mînă. În fiecare zi mă duc la ţară pentru practică. Ce mai rîpi, ce mai privelişti !...

Am primit cincizeci şi cinci de ruble şi şaptezeci şi două de copeici integral, drept care mă iscălesc şi-mi pun pecetea.

Medic practician voluntar A. Cehov

19

Către N. A. Leikin

3 februarie 1886, Moscova

Preabunule Nikolai Alexandrovici ! Am primit şi onorarul, şi scrişoarea dumitale. Primul a căzut la timp, iar la scrisoare îţi răspund acum :

1) Pe volum o să fiu A. Cehonte, nu A. Cehov.

2) Cum îl intitulez ? Am încercat împreună cu

Palmin să-i găsim un titlu, dar n-am izbutit. Rămîn la :

Povestiri pestrițe

A. Cehonte

Schițe, povestiri, crochiuri etc.

Dacă acesta nu merge, atunci pune-l pe al dumitale adică : *A. Cehonte, Povestiri și schițe.* După ce vei alege unul din aceste două titluri, împreună cu I. Grek, căruia i-am și înaintat o cerere, înștiințează-mă imediat să nu-l încurc pe desenator.

3) Renunț la ideea de a face o ultimă corectură.

4) Dacă alegerea caracterelor ar depinde de mine, m-aș opri la acela cu care s-au tipărit *Florile azurii* ale dumitale.

Îți trimit povestirea... Ating în ea anumite probleme, dar nu cuprinde nimic neliberal. De altfel, era și vremea să renunțăm la mănuși...

Bine că mi-am adus aminte: ce se aude cu concursul pentru o scrisoare de dragoste ? A sosit ceva ? Am putea să publicăm un apel în două numere consecutive. Aici, la Moscova, timpul e minunat. Numai bun pentru plimbare.

Mă grăbesc să prind trenul accelerat, de aceea nu te supăra de scurtimea scrisorii.

Plecăciuni la toată familia dumitale, de la mare la mic, sfîrșind cu Apel și Rogulka.

Ai mei îți mulțumesc pentru salutări și ți le întorc.

Al dumitale A. Cehov

20

Către A. S. Suvorin

21 februarie 1886, Moscova

Stimate domnule Alexei Sergheevici !

Am primit scrisoarea dumitale. Îți mulțumesc pentru aprecierile măgulitoare cu privire la scrierile

mele și pentru grabnica publicare a povestirii. Ce efect înviorător, animator chiar a avut asupra mea, ca autor, atenția binevoitoare a unui om cu atîta experiență și atît de talentat ca dumneata — îți poți da seama singur...

Îmi însușesc întru totul părerea de a tăia sfîrșitul povestirii, și îți mulțumesc pentru acest sfat util. Scriu de șase ani, dar ești primul care n-a șovăit să-mi dea îndrumări, motivîndu-le.

Pseudonimul *A. Cehonte* e ciudat și pretențios, fără îndoială, dar a fost inventat în zorii tinereții mele neguroase și m-am obișnuit cu el; de aceea nici nu-mi dau seama că sună ciudat...

Scriu relativ puțin: cel mult 2—3 povestiri mici pe săptămînă. O să-mi găsesc timp să colaborez la *Novoe vremea,* dar ceea ce mă bucură mai mult e faptul că nu mi-ai condiționat colaborarea de predarea lucrărilor urgent, la termen. Cînd ți se cere urgență, înseamnă că e grabă, și ai senzația că-ți atîrnă ceva de gît; și una și alta te împiedică să lucrezi... Mie, personal, nu-mi convine graba și pentru motivul că sînt doctor și practic medicina... Eu nu pot garanta că mîine n-o să fiu smuls de la masa mea de lucru pentru toată ziua... Riscul de a nu da lucrarea la termen, adică de a întîrzia, e, în ce mă privește, permanent.

Onorarul pe care mi l-ai fixat mă mulțumește deocamdată pe deplin. Dar dacă ai binevoi să dispui să mi se trimită și ziarul, care îmi cade rar în mînă, ți-aș fi foarte recunoscător.

De data aceasta, îți trimit o povestire de două ori mai mare decît precedenta și... mă tem că și de două ori mai slabă...

Cu stimă, rămîn al dumitale

A. Cehov

21

Către L. N. Trefolev

1 martie 1886, Moscova

Stimate Leonid Nikolaevici![1]

Nu scriu „stimate domnule", pentru că, după scrisoarea dumitale amabilă, socotesc că ne şi cunoaştem. Cînd se întîlnesc două trenuri, se salută, de obicei, printr-un fluierat. Dumneata ai fluierat, acum dă-mi voie să fluier şi eu... Îl ai în faţă pe A. Cehonte, Omul fără splină, Ruver ş.a.m.d., care se numără printre nenumăraţii dumitale admiratori. Cît de mult îţi admir muza, se vede din faptul că păstrez bucăţile preferate din operele dumitale, precum şi din aceea că făgăduiala pe care mi-ai făcut-o de a-mi trimite volumaşul de versuri a avut asupra mea acelaşi efect ca un păhărel de votcă după un drum de zece ceasuri cu poştalionul, pe un ger de 35 de grade.

În ceea ce priveşte obiectul corespondenţei noastre, sînt cu totul la dispoziţia dumitale. O să-mi dau silinţa de a mă grăbi, de a scrie şi de a-ţi trimite. Despre culegere am aflat pentru întîia oară de la Leikin şi de la bunul meu prieten Palmin. După cît am înţeles de la ei, cît şi din cele ce-mi amintesc despre culegerile străine pe care le-am văzut în treacăt, mi se cere, avînd în vedere caracterul ei excepţional, scurtime şi o deosebită expresivitate. Ţinînd seama de acest lucru, mi-am fixat o limită: să nu trec de 50 de rînduri... Dacă cumva n-am înţeles bine, te rog să mă lămureşti cît mai grabnic.

În scrisoarea către Palmin, ţi-ai arătat teama că această culegere va fi unilaterală dacă autorii se vor mărgini să scrie numai despre copii şi despre săraci. E o teamă justificată. Dar ai grijă ca nu cumva de

---

[1] Iartă-mi această scăpare: sînt distrat ca un profesor! (N. aut.)

frica unilateralității să nu cădeți în cealaltă extremă, și culegerea să fie lipsită de caracter și de fizionomie.

Cu privire la celebritățile care ți-au promis să trimită *quelque chose*[1], răspund cu vorbele unui cunoscut verset: *„Nu vă puneți nădejdea în cei puternici, voi, fii ai pămîntului!"* De aceea grăbește-i, nu le da termene lungi și nici răgaz să-și tragă sufletul.

Încă ceva... Dacă nu vei face reclamă, nu vei ajunge la cifra fatală de 50. Prin urmare, dai drumul la reclamă. Va începe să se vorbească despre culegere, iar schițele vor începe să curgă ca ploaia! Nu trebuie să te grăbești, și așteaptă ca să poți alege din cele pe care le vei primi.

Afară de autografe, n-aș putea să-ți mai fiu de vreun ajutor? Culegerea se va publica la Moscova, cartea mea se publică și se vinde cu amănuntul tot la Moscova, așa că nu mi-ar fi greu să-ți fac unele servicii. Nu ai nevoie, cumva, de pictori pentru viniete, ilustrații etc.? Tot tineretul moscovit pictoricesc și rafaelicesc mi-e bun prieten. Și prin tineret nu e greu să ajungi și la aștrii care apun.

Promisiunea dumitale de a-mi face o vizită, cînd vei veni la Moscova, îmi face o deosebită plăcere. Numai să n-o uiți. Cred că în prima jumătate a lui mai o să-mi schimb locuința. Dacă se va întîmpla acest lucru, îmi poți afla noua adresă fie la *Budilnik*, fie la una din farmacii. Să nu crezi că farmaciile îmi țin adresa în chip de leac; farmaciile țin lista tuturor medicilor cu adresele lor, și închipuiește-ți că eu sînt medic! De cîte ori vine la mine Palmin, înainte de a trece din sală în cabinetul meu, îmi cere promisiunea că n-o să-l doftoricesc. Dacă toți poeții sînt atît de neîncrezători și țin atît de mult la viață, mă grăbesc să te liniștesc, promițîndu-ți că nici pe dumneata n-o să te doftoricesc.

Și acum, cu bine.

Al dumitale A. Cehov

---

[1] Ceva (fr.) (n.t.).

22

Către N. A. Leikin

4 martie 1886, Moscova

...M-ai rugat să-ţi spun deschis părerea cu privire la povestirea dumitale *(Corespondenţă între învăţători)*. După mine, e un subiect foarte bun şi generos; asemenea subiecte sînt cît se poate de potrivite pentru *Oskolki*. Mi-a plăcut şi tratarea, deşi rămîn la părerea mea că felul acesta de a trata subiectul sub formă de scrisori e învechit. Nu merge decît dacă tot miezul e în conţinutul scrisorilor (de exemplu raportul poliţaiului sau scrisorile de dragoste). Dar ca formă literară, în multe privinţe, nu e totdeauna potrivit: îl îngrădeşte pe autor într-un anumit cadru, şi acesta e cusurul principal... Ar fi fost mult mai bine dacă ai fi scris cu acest subiect o nuvelă.

23

Către D. V. Grigorovici

28 martie 1886, Moscova

Scrisoarea dumneavoastră, preabunul şi mult iubitul meu de bine vestitor, mi-a căzut ca un trăsnet din senin. Puţin a lipsit să nu izbucnesc în lacrimi. In orice caz m-a tulburat, şi simt că a lăsat urme adînci în sufletul meu. Pentru vorbele cu care îmi mîngîiaţi tinereţea, să vă dăruiască cel de sus o bătrîneţe liniştită. Nu ştiu cum şi în ce chip să vă arăt recunoştinţa mea. Ştiţi cu ce ochi privesc muritorii de rînd pe cei aleşi, dintre care faceţi parte şi dumneavoastră, aşa că puteţi judeca ce înseamnă pentru amorul meu propriu scrisoarea pe care mi-aţi trimis-o. E mai presus de orice diplomă, iar pentru

un începător e ca un onorar pentru prezent și viitor. Parcă-s vrăjit. Nu sînt în stare să-mi dau seama dacă merit sau nu această înaltă cinste. Repet doar că m-a uluit.

Dacă am, cumva, un talent care ar merita să fie respectat, mărturisesc în fața inimii dumneavoastră pure că pînă acum eu nu mi l-am respectat. Simțeam că am talent, dar mă deprinsesem să-l consider neînsemnat. Ca să ajungi nedrept, bănuitor și lipsit de încredere în tine însuți sînt de ajuns cîteva pricini cu totul în afară de tine... Iar asemenea pricini, pe cît îmi aduc aminte, mie nu mi-au lipsit. Ai mei au avut totdeauna îndoieli în ce privește talentul meu literar și n-au încetat niciodată de a mă sfătui prietenește să nu-mi schimb adevărata mea meserie cu aceea de scriitoraș. Aci, la Moscova, am sute de cunoscuți, printre care și vreo două duzini de oameni care scriu, dar nu-mi amintesc să mă fi citit vreunul sau să fi văzut în mine un scriitor. La Moscova există un așa-numit „Cerc literar" : talente și mediocrități de toate vîrstele și de toate nuanțele se adună o dată pe săptămînă în odaia separată a unui restaurant și-și dau drumul la limbă. Dacă m-aș duce acolo și le-aș citi măcar un fragment din scrisoarea dumneavoastră, mi-ar rîde în nas. În cei cinci ani de cînd peregrinez pe la gazete, am ajuns să mă pătrund și eu de părerea obștească în ce privește mediocritatea mea literară, m-am deprins curînd să-mi consider scrierile cu ușurință, și — dă-i înainte! Aceasta e cea dintîi pricină. A doua e că sînt medic, și m-am cufundat pînă peste cap în medicina mea. Însă proverbul cu cei doi iepuri n-a împiedicat pe nimeni mai puțin decît pe mine de a dormi tun.

Toate acestea vi le scriu numai ca să-mi justific, cît de cît, în fața dumneavoastră, marele meu păcat : pînă acum am fost cît se poate de ușuratic, de nepăsător și de nechibzuit în ce privește activitatea mea literară. Nu-mi amintesc să fi lucrat la *vreuna* din povestirile mele mai mult de o zi, iar schița *La vînătoare,* care v-a plăcut, am scris-o scăldîndu-mă la rîu. Îmi scriam schițele, așa cum își scriu reporterii

însemnările asupra incendiilor: maşinal, aproape inconştient, fără să mă preocup nici de cititor, nici de propria mea persoană... Scriam, silindu-mă pe cît puteam să nu folosesc pentru povestirea respectivă imaginile şi tablourile care-mi erau scumpe şi pe care, numai dumnezeu ştie de ce, le puneam la o parte şi le păstram cu grijă în inima mea.

Ceea ce m-a împins la autocritică a fost, în primul rînd, scrisoarea prietenească şi sinceră, pe cît mi-aduc aminte, a lui Suvorin. Începusem a mă pregăti să scriu ceva ca lumea, totuşi n-aveam încredere în capacităţile mele literare. Şi iată că, fără veste, fără să mă aştept cîtuşi de puţin, a venit scrisoarea dumneavoastră. Iertaţi-mi comparaţia, dar scrisoarea a avut asupra mea efectul pe care l-ar fi avut un ordin al guvernatorului de a părăsi oraşul în 24 de ore. Vreau să spun că am simţit dintr-o dată nevoia imperioasă de a mă descotorosi cît mai curînd de indolenţa mea.

Sînt cu totul de părerea dumneavoastră. Pasajele cinice, asupra cărora mi-aţi atras atenţia, le-am observat şi eu cînd mi-am văzut *Vidma* tipărită. Dacă aş fi scris bucata aceasta în 3 sau 4 zile şi nu într-o singură zi, ele nu s-ar mai fi strecurat...

Da, o să mă vindec de obiceiul de a scrie în pripă, însă nu chiar atît de curînd... Pentru moment, nu pot părăsi calea pe care am apucat. Sînt gata să rabd de foame, aşa cum am mai răbdat, dar nu e vorba numai de mine... Eu nu rezerv scrisului decît timpul meu liber, 2 sau 3 ore ziua, şi o mică parte din noapte, adică atît cît e necesar pentru lucruri mărunte. La vară, cînd voi fi mai liber, şi cînd cheltuielile vor fi mai reduse, mă voi apuca de o lucrare serioasă.

Nu se mai poate tipări pe copertă numele meu adevărat, deoarece e prea tîrziu: vinieta e gata, iar cartea s-a şi cules. Înaintea dumneavoastră, mă sfătuiseră şi alţi mulţi petersburghezi să nu-mi stric cărţile iscălindu-le cu un pseudonim, însă eu n-am vrut să-i ascult, din amor-propriu, pesemne. Volumul nu-mi place de loc. E un fel de mişmaş, un amalgam dezordonat de schiţişoare studenţeşti, ciopîrţite de

cenzură și de redactorii publicațiilor umoristice. Sînt sigur că foarte mulți vor fi dezamăgiți, citindu-l. Dacă aș fi știut că sînt citit și că dumneavoastră mă urmăriți, nu l-aș fi publicat.

Îmi pun toată nădejdea în viitor. Nu am decît 26 de ani. Poate că o să mai am cînd face ceva, deși timpul zboară atît de repede.

Iertați-mi această scrisoare lungă, și nu osîndiți pe un biet om că a îndrăznit, pentru prima oară în viața lui, să-și îngăduie desfătarea de a-i scrie lui Grigorovici.

Trimiteți-mi, dacă se poate, fotografia dumneavoastră. Ați fost atît de bun cu mine, și sînt atît de mișcat, încît am impresia că aș fi în stare să vă scriu un top întreg, nu o singură foaie de hîrtie. Să vă dea dumnezeu sănătate și fericire, și vă rog să fiți încredințat de sinceritatea sentimentelor mele de adînc respect și recunoștință.

A. Cehov

24

Către N. P. Cehov

martie 1886, Moscova

Micul meu Zabelin! Mi s-a spus că te simți ofensat de glumele mele și ale lui Schächtel... Însușirea de a se simți ofensat e apanajul sufletelor nobile. Totuși, dacă se poate rîde de Ivanenko, de mine, de Mișka sau de Nelly, de ce nu s-ar putea rîde și de tine? Ar fi nedrept... De altfel, dacă nu glumești și te consideri într-adevăr ofensat, atunci mă grăbesc să-ți prezint scuzele mele.

De obicei, se rîde de ceea ce are haz, sau de ceea ce nu înțelegi. Din aceste două alternative, alege-o pe care vrei.

Bineînțeles, cea de a doua e mai măgulitoare, dar — vai! — pentru mine, personal, tu nu ești o enigmă. Nu e greu să înțelegi pe un om cu care ai împărțit dulceața căciulilor tătărăști, a Vucinei, a limbii latine și, în sfîrșit, a vieții în comun la Moscova. Și apoi, viața ta e atît de puțin complicată din punct de vedere psihologic, încît o pot înțelege chiar și cei care n-au trecut prin seminar. Din respect pentru tine, o să fiu sincer. Te superi, te simți ofensat... Dar nu e vorba de zeflemele și nici de trăncănelile blajine ale lui Dolgov... E vorba că tu însuți, ca un om de treabă ce ești, te simți într-o situație falsă, iar cel ce se crede vinovat de ceva își caută totdeauna justificarea în afară: bețivul dă vina pe nenoroc, Puteata pe cenzură, iar cel ce fuge de la Iakimanka, pentru a se arunca în desfrîu, dă vina pe frigul din sală, pe zeflemele ș.a.m.d... Dacă mi-aș lăsa acum familia în voia soartei, aș încerca să-mi găsesc scuze în caracterul mamei, în hemoptizie și altele. Lucrul acesta e firesc și e scuzabil. Așa e omul. Că te simți într-o situație falsă, e adevărat, altfel nu ți-aș fi spus că ești un om cumsecade. Dacă ți-ai pierde această calitate, de a fi cumsecade, atunci s-ar schimba socoteala, te-ai împăca și tu cu noua situație, și nu te-ai mai simți călcînd pe un teren nesigur. Că nu ești o enigmă pentru mine și că uneori ești barbar de ridicol — și asta e adevărat. Doar ești un simplu muritor, iar noi, muritorii, sîntem enigmatici numai atunci cînd sîntem proști și ridicoli 48 de săptămîni pe an... Nu-i așa?

Mi te-ai plîns de multe ori că „nimeni nu te înțelege!!" Nici Goethe și nici Newton nu s-au plîns de asta... Numai Hristos s-a plîns, dar el nu se gîndea la „eul" lui, ci la învățătura lui... Lumea te înțelege foarte bine... Dar dacă tu singur nu te înțelegi, nu e vina nimănui...

Te rog să mă crezi că eu, ca frate și ca prieten, te înțeleg și te compătimesc din toată inima... Îți cunosc toate însușirile bune, ca pe cele cinci degete ale mîinii mele, le prețuiesc și am pentru ele cel mai adînc respect. Ca să-ți dovedesc că te înțeleg, pot,

dacă vrei, să-ți enumăr aceste însușiri. După mine, ești bun pînă la prostie, mărinimos, sincer și lipsit de egoism : ai fi în stare să împarți cu alții și ultima ta copeică. Nu știi ce-i invidia și nici ura, ești naiv, milos cu oamenii și cu animalele, nu ești răutăcios și nici ranchiunos, și ai încredere în semenii tăi... Și mai presus de toate, ești înzestrat cu ceea ce n-au alții : cu talent. Iar talentul acesta te ridică deasupra milioanelor de oameni, pentru că pe globul pămîntesc nu e decît un pictor la 2 000 000 de suflete... Talentul tău îți creează o situație specială : chiar dacă ai fi broască sau tarantulă și tot ai trebui respectat, pentru că talentului i se iartă orice.

Nu ai decît un singur defect. În acest defect stă și situația ta falsă, și nenorocirea ta, și catarul tău intestinal. Defectul acesta e o totală lipsă de educație. Iartă-mă, te rog, dar *veritas magis amicitiae* [1]... Trebuie să știi că viața își are cerințele ei... Ca să te simți la largul tău într-un mediu intelectual, ca să nu te simți prost și străin, e nevoie să fii, într-o oarecare măsură, bine crescut... Talentul te-a adus în acest mediu, îi aparții, dar... tu fugi de el, și atunci ești nevoit să stai în cumpănă între un mediu civilizat și locatarii de *vis-à-vis*. Iese la iveală obîrșia ta de mic-burghez, crescut în bătăi, din pomeni, lîngă pivnița cu vinuri de Rin. E greu să-ți înfrîngi obîrșia, e foarte greu.

După părerea mea, oamenii bine crescuți îndeplinesc următoarele condiții :

1) Își respectă semenii, de aceea sînt totdeauna îndatoritori, blînzi, politicoși, îngăduitori... Nu fac scandal pentru un ciocan sau o gumă de ras pierdută. Dacă stau sub același acoperămînt cu alții, nu se poartă ca și cum le-ar fi făcut cine știe ce hatîr, iar cînd pleacă nu le trîntesc în obraz : „Cu dumneata nu-i chip de trăit!“ Ei iartă și zgomotul, și frigul, și friptura puțin arsă, și spiritele, și prezența altora în casă...

---

[1] Adevărul e mai presus de prietenie (lat.) (n.t.).

2) Sînt miloși, și nu numai cu cerșetorii și cu pisicile. Suferă în inima lor pentru lucruri care nu se văd cu ochiul liber. Așa, de pildă, dacă Piotr știe că mama și tata încărunțesc de dorul lui și nu închid ochii noaptea, pentru că nu-l văd decît rar (și atunci totdeauna beat), el se grăbește să se ducă să-i vadă, renunțînd la votcă. Oamenii bine crescuți nu dorm noaptea ca să-i poată ajuta pe Polevaevi să plătească taxele fraților lor, studenți, sau ca să-și îmbrace mama.

3) Respectă bunul altuia, prin urmare își plătesc datoriile.

4) Sînt sinceri și se feresc de minciună ca de foc. Nu mint nici cînd e vorba de mărunțișuri. Minciuna ofensează pe cel care o ascultă și înjosește în propriii tăi ochi pe cel care o spune. Nu pozează, se poartă pe stradă exact ca și acasă, și nu caută să arunce praf în ochii celor mai mici decît ei... Nu sînt flecari și nu ți se vîră în suflet cu destăinuirile lor, cînd nu-i întreabă nimeni... Din respect pentru urechile altora, de cele mai multe ori, tac.

5) Nu se depreciază ca să provoace compătimirea altora. Nu cîntă pe strunele altor suflete, pentru ca, drept răspuns, aceștia să ofteze și să-i răsfețe. Nu spun: „Nimeni nu mă înțelege!“ sau: „Mă irosesc pe fleacuri!“, pentru că asta înseamnă a căuta efecte ieftine, pentru că e banal, învechit și fals...

6) Nu sînt vanitoși. Nu se lasă atrași de strălucirea briliantelor false, nu țin să facă cunoștință cu celebrități, să strîngă mîna bețivului de Plevako, nu se entuziasmează de primul întîlnit la „Salon“, nu caută să fie cunoscuți în toate berăriile... Ei rîd de cuvintele: „Eu sînt reprezentantul presei!!“, care nu le stau bine decît unora ca Rodzevici sau Lövenberg. Cînd fac un lucru de un ban, nu aleargă cu servieta subsuoară, dîndu-și aere de o sută de ruble, și nu se laudă că li s-a permis să intre în cutare loc, unde altora nu li se permite... Adevăratele talente stau totdeauna în umbră, pierdute în mulțime, și nu le place să facă pe păunul... A spus și Krîlov că un poloboc gol face mai mult zgomot decît unul plin...

7) Dacă au vreun talent, și-l respectă. Pentru el își sacrifică liniștea, renunță la femei, la vin, la deșertăciuni... Sînt mîndri de talentul lor. Așa, nu fac cheiuri cu pedagogii de la gimnaziu și cu oaspeții lui Skvorțov, pentru că își dau seama că nu sînt chemați să trăiască la același nivel cu ei, ci să aibă o influență educativă asupra lor. Afară de asta, ei știu ce înseamnă dezgustul...

8) Ei caută să-și cultive simțul estetic. Nu sînt în stare să se culce îmbrăcați, nu admit ca peretele să aibă crăpături pline de ploșnițe, să respire aer stricat, să calce pe o dușumea împroșcată cu scuipat, și nu se mulțumesc cu o mîncare gătită la lampa de gaz. Ei caută, pe cît se poate, să-și stăpînească și să-și înnobileze instinctul sexual... să nu devină sclavii lui. În privința asta, oamenii bine crescuți nu sînt chiar atît de vulgari. Ei nu prețuiesc la o femeie sudoarea de cal și patul... nu prețuiesc inteligența care se manifestă doar prin viclenia de a se preface însărcinată și de a minți mereu... Lor, mai ales cînd sînt pictori, le trebuie prospețime, grație, omenie, nu însușirea de a fi [...], ci mamă... Nu beau votcă toată ziua și nu adulmecă pe la dulapuri, pentru că știu că nu sînt porci. Nu beau decît cînd sînt liberi, la ocazii... pentru că au nevoie de *mens sana in corpore sano* [1].

Ș.a.m.d. Așa sînt cei bine crescuți... Ca să-ți faci educația și ca să nu fii mai prejos de nivelul mediului în care ai pătruns, nu-i destul să-l citești pe *Pickwick* și să înveți pe dinafară monologul din *Faust*. Nu-i destul să te urci într-o birjă și să te duci la Iakimanka, pentru ca, peste o săptămînă, s-o ștergi de acolo.

Pentru toate astea se cere să muncești neîntrerupt zi și noapte, să citești într-una, să înveți, să ai voință... Fiecare ceas e scump...

Drumurile la Iakimanka și îndărăt nu pot ajuta la nimic. Trebuie să ai curajul s-o rupi brusc cu

---

[1] O minte sănătoasă într-un corp sănătos (lat.) (n.t.).

trecutul... Vino la noi, dă de pămînt clondirul cu votcă și apucă-te de citit... de pildă, cărțile lui Turgheniev, din care n-ai citit încă nimic...

[...] Lasă amorul-propriu la o parte, că doar nu mai ești copil... în curînd împlinești 30 de ani! Ar fi vremea...

Te aștept... te așteptăm cu toții...

Al tău A. Cehov

25

Către V. V. Bilibin

4 aprilie 1886, Moscova

...Îmi scrii că ultimele mele două povestiri publicate în *Peterburgskaia gazeta* sînt destul de slabe... Îți iert acest liberalism, cu condiția să ierți și povestirile mele următoare, care vor fi și mai slabe...

M-am epuizat și mă simt răsuflat... Aș vrea să te întreb: oare nu s-ar putea să mi se tragă o bătaie zdravănă?...

Pe neașteptate, din senin, ca *deus ex machina,* am primit o scrisoare de la Grigorovici. I-am răspuns și, curînd după aceea, am primit alta, cu fotografia lui. Fiecare din ele are cîte o pagină și jumătate, iar scrisul e indescifrabil, scris de om bătrîn. Moșneagul îmi cere să lucrez o bucată mai mare și să renunț la obiceiul de a scrie de mîntuială. Susține că am talent veritabil (subliniind cuvintele); ca o dovadă a darului meu artistic, îmi citează cîteva fragmente din povestirile mele. Mi-a scris cu căldură și sinceritate. Se înțelege că sînt mișcat, deși îmi dau seama că Grigorovici cam exagerează...

Îmi ceri ca, atunci cînd voi ajunge o celebritate, să te salut pe stradă. Bine. O să-ți trimit chiar și autograful meu...

26

Către Al. P. Cehov

6 aprilie 1886, Moscova

Ei, destul, vameșe carantinier! Ce rost au asemenea expresii tari? De unde ai scos „umbra celui ce a fost un om", și aș vrea să știu de ce nu te recunoști în oglindă?

1) Davîdov o să-ți trimită banii. Dacă nu ți-a trimis pînă acum, e că nici el n-are un sfanț în buzunar.

2) Ai de primit și de la *Sverciok* și de la *Budilnik*. Mîine, Mișka o să adune toți gologanii ce ți se cuvin și o să ți-i trimită poimîine. În general, pentru afacerile tale bănești adresează-te lui Mișka. E un bun avocat. *Sverciok* plătește minunat, o să-ți dea cîte 8 copeici pentru fiecare rînd.

3) Tu ești naturalist, și cu toate astea nu înțelegi că situația ta e foarte firească. Îmi scrii că toată lumea „te arde, te căsăpește, te calcă în picioare, și-ți scoate sufletul". Adică, îți cere să-ți plătești datoriile. Dar bine, dragul meu, datoriile trebuie plătite! *Trebuie* plătite cu orice preț, chiar... dacă ar fi să rabzi de foame... Dacă cei cu studii universitare și cei care scriu consideră datoriile drept nenorociri, atunci ce să facă ceilalți muritori? Nu știu, dar totul e chestie de principii... Și apoi, de ce să faci datorii? Iartă-mi această întrebare neplăcută, însă nu ți-o pun ca să-ți fac morală. Nu e mai ușor decît să nu faci datorii. Judec după mine, iar eu am pe spinare o familie mult mai numeroasă ca a ta, și aici, la Moscova, alimentele sînt de zece ori mai scumpe decît la voi. Tu plătești pentru casă chiria pe care o plătesc eu numai pentru pian, iar de îmbrăcat, nu mă îmbrac mai bine decît tine... Toată nenorocirea sînt cumpărăturile și cheltuielile pe care n-aveai dreptul să le faci și la care de mult trebuia să renunți: făina Nestlé (?!?), servitori de prisos și altele. Cînd

bărbatul și nevasta n-au bani, nu țin servitori, asta-i lege...

4) Dar datoriile le-ai făcut, și n-are nici un rost să discutăm de unde vin... Mai bine să vorbim despre plata lor... Înțeleg să te înspăimînte o datorie de 1000—2000 de ruble, dar o datorie de 300 sau 500 de ruble, cît ai, desigur, nu merită atîtea „suferințe morale". Mai curînd sau mai tîrziu, tot ai s-o plătești, cu atît mai mult, cu cît există o măsură cum nu se poate mai bună: reținerile din salar. Pînă să chibzuiești tu cum și ce fel, casieria te-a și scăpat de datorii! Nici vorbă, reținerile din salar implică oarecare inconveniente, dar ce să-i faci?! Inconvenientele acestea sînt trecătoare, mai ales pentru un om care, în afară de salar, mai are și altă sursă de venituri...

Judecătorul de pace m-a condamnat să plătesc suma de 105 ruble pe care tu și Nikolai o datorați băcanului Semionov. Croitorului îi datorez mai mult de o sută pentru mine și pentru cei pentru care am garantat... Dar eu nu-mi pun întrebarea: „Ce-o să mai fie pe urmă?"... Sînt convins că toate se vor achita, vor trece, și cu vremea se vor cufunda în uitare. Iar la țară o să mă restrîng, o să încerc s-o scot la capăt cu cheltuielile mele și ale familiei cu 50 de ruble pe lună, și o să scap de datorii...

5) De ce scrii atît de puțin? E de-a dreptul revoltător! *Sverciok* și *Budilnik* sînt într-o vacanță totală, iar tu stai cu brațele încrucișate și te smiorcăi ca Herșcu cînd îl mănîncă ploșnițele prin somn. De ce scrii fără tragere de inimă pentru *Oskolki?* Toate povestirile pe care mi le-ai trimis să i le dau lui Leikin miros grozav a lene. Le-ai scris într-o singură zi? Din tot maldărul, n-am putut alege decît una, într-adevăr minunată și scrisă cu talent. Celelalte sînt vrednice de condeiul lui Jîvcik din Taganrog. Numai subiecte imposibile... Doar lenea ar fi putut scrie, într-o revistă controlată de cenzură, despre un popă care botează un copil în cristelniță!... Lenea care nu judecă, nu socotește, care lucrează de mîntuială... Unde ai văzut tu — soți care, în timp

ce stau la masă, discută despre referate, ca în povestirea ta?... Unde ai văzut tu sub soare asemenea referate? Respectă-te, pentru dumnezeu, nu lăsa mîinile să scrie în voia lor, cînd mintea ţi-e leneşă! Scrie două bucăţi pe săptămînă, nu mai mult, şi caută să nu fie lungi, caută să le şlefuieşti; dacă lucrezi, să lucrezi cum trebuie. Nu născoci suferinţe prin care n-ai trecut şi nu descrie tablouri pe care nu le-ai văzut, pentru că minciuna într-o povestire e mult mai plicticoasă decît într-o discuţie...

Nu uita nici o clipă că în viitor vei avea şi mai multă nevoie de pană şi de talentul tău decît acum, şi nu le profana... Scrie, dar cîntăreşte fiecare cuvînt ca să nu te faci de rîs...

Ai scris măcar una din bucăţi în mai mult de o seară? Poate *Somnambulul*... Te întreb, Măscărici Ivanîci, ai scris? Sînt sigur că nu! Nu şi nu! Tu consideri literatura ca pe un lucru uşor, şi totuşi e o muncă grea! Dacă ai fi un om cumsecade şi dacă ai lucra la fiecare bucată (de 150—200 de rînduri) cîte 5 sau 7 zile, să vezi ce ţi-ar ieşi! Nu te-ai recunoaşte în rîndurile tale, aşa cum nu te recunoşti acum în oglindă... Nu uita că tu nu eşti aglomerat cu lucrări urgente şi că ai putea să pierzi cîteva seri la o povestire... Te întrebi dacă face? Socoteşte şi tu... Lucrînd cu cea mai mare meticulozitate, ai putea scrie 5 pînă la 7 povestiri pe lună, ceea ce ar face cam o sută de ruble. Pe cînd acum, scriind mult, nu realizezei nici 50... Închei această morală cu un citat din scrisoarea lui Grigorovici, pe care am primit-o mai zilele trecute: *„...pentru aceasta, e nevoie să-ţi respecţi talentul — oamenii sînt atît de rar înzestraţi cu talent... să-ţi păstrezi impresiile pentru lucrări bine gîndite, bine cizelate, pe care să nu le scrii pe nerăsuflate... In felul acesta vei cîştiga de la început premiul şi te vei ridica în ochii cunoscătorilor şi, apoi, şi în ochii cititorilor...“*

O altă mare autoritate — Suvorin — îmi scrie: *„Cînd scrii mult, ceea ce iese de sub pana ta nu e totdeauna reuşit“*.

Iar un al treilea om mare, I. Grek al nostru (Bilibin), mă înjură de mama focului în epistolele lui că scriu prea mult. Așa că vezi și tu, Sașa!

Acum colaborez la *Novoe vremea,* unde mi se plătește cîte 12 copeici de fiecare rînd. O să reușesc să-l mut în presa petersburgheză și pe Ghileai, care nu e cult, dar e talentat. Nu s-ar putea să fac și cu tine același lucru, cu atît mai mult că tu ești de o mie de ori mai cult și mai talentat decît ciubotele care scriu la *Delo* și *Nabliudatel*? Muncește, drăguțule, muncește! Pune-ți creierul la treabă, nu te risipi pe nimicuri! Nu face din tine și din munca ta făina Nestlé... Pentru început, ar fi bine să colaborezi la *Peterburgskaia gazeta,* de unde ușor te-ai putea muta la *Novoe vremea.* Aceste două gazete îți sînt cu totul necunoscute. Nu știi cam ce le trebuie... N-ai putea să le găsești acolo la tine, la Novorosiisk, și să faci cunoștință cu ele? Sînt sigur că *Novoe vremea* vine la Novorosiisk. Citește numerele de sîmbătă... Leikin nu mai e la modă. I-am luat eu locul. La Petersburg, eu sînt scriitorul cel mai la modă acum, și aș vrea să nu rămîi nici tu în urmă...

Și chiar ai de gînd să pleci din Novorosiisk? Nu s-ar putea să mai rămîi pînă la toamnă? Dacă nu pleci, îți dau cuvîntul de *onoare* că la vară o să vin la tine... fără datorii. Morții și talentele nu trebuie să-i vorbești de rău. Kolka datorează 3000 de ruble și... nici nu-i pasă! Și ce bine am trăi noi amîndoi cu banii aceștia! Plecarea ta nu-mi convine nici pentru aceea că sînt convins că la Piter nu te-ai alege cu nimic altceva decît cu noi datorii... Așteaptă pînă la toamnă! Între timp o să mă duc eu la Piter, o să vorbesc despre tine cu Grigorovici și cu ceilalți, și — cine știe? Grigorovici e consilier de stat și cavaler... Mai curînd o să-ți găsească el ceva decît tu singur... Toți miniștrii îl cunosc... Prin urmare, nu uita: pune-ți

creierul la treabă. Ți-o spun din experiență. Scrie-mi. Scrie și mamei. Spune-mi cum se poate ajunge la tine. Te salut.

Al tău A. Cehov

27

Către M. G. Cehov

11 aprilie 1886, Moscova

...Există în Rusia un scriitor mare, D. V. Grigorovici, al cărui portret poți să-l găsești în *Scriitori contemporani*. De curînd, fără veste, ca din senin, am primit de la el, fără să-l cunosc, o scrisoare de o pagină și jumătate. Grigorovici e atît de cunoscut și de respectat, încît poți să-ți închipui mirarea și bucuria mea! Îți citez cîteva pasaje din scrisoarea lui: *„...Dumneata ai un talent* adevărat, *un talent care te ridică mult deasupra scriitorilor din noua generație... Eu am peste 65 de ani, și totuși n-am pierdut dragostea pentru literatură: urmăresc cu același entuziasm succesele ei și încerc același sentiment de bucurie cînd dau peste ceva viu, ceva de valoare. Și, după cum vezi, nu m-am putut împiedica de a-ți întinde amîndouă mîinile... Dacă vii la Petersburg, nădăjduiesc să te văd și să te îmbrățișez, așa cum te îmbrățișez acum, în gînd!!“*

Scrisoarea e lungă și n-am timp s-o transcriu în întregime, o să ți-o citesc cînd ne vom vedea. E o scrisoare foarte frumoasă. Dacă și muzeele prețuiesc scrisorile unor oameni ca Grigorovici, cum să n-o prețuiesc eu? I-am răspuns așa: *„Pentru vorbele cu care îmi mîngîiați tinerețea, preabunul și multiubitul meu de bine vestitor, să vă dăruiască cel de sus o bătrînețe liniștită!“*

Răspunsul meu l-a impresionat pe bătrîn. Mi-a scris o altă scrisoare lungă, și mi-a trimis și fotografia lui. Scrisoarea a doua e minunată...

28

Către Al. P. Cehov

10 mai 1886, Moscova

Mult prea dragul meu Alexandr Pavlovici Cehov!

Dacă nu te-ai răzgîndit și tot mai vrei să-mi scrii, scrie-mi pe adresa: or. Voskresensk (gub. Mosc.) d. doctor Ant. P.

Chiar acum m-am întors de la Piter, unde am stat două săptămîni. Am petrecut minunat. M-am împrietenit cum nu se poate mai strîns cu Suvorin și cu Grigorovici. Am atît de multe de povestit, că nu ți le pot spune pe toate într-o scrisoare, o să ți le spun cînd ne vom vedea. Citești *Novoe vremea?*

Orașul viitorului e un subiect cît se poate de bun, și pentru că e original, și pentru că e interesant. Dacă n-o să te lași pe tînjală, cred că o să iasă ceva minunat. Însă tu, naiba să te ia, ești un mare leneș! *Orașul viitorului* va fi o operă de artă numai dacă va îndeplini următoarele condiții: 1) să nu cuprindă vorbărie cu caracter politico-social-economic; 2) să fie obiectivă de la început pînă la sfîrșit; 3) să fie veridică în descrierea personajelor și a lucrurilor; 4) să fie cît se poate de concisă; 5) să fie îndrăzneață și originală — ferește-te de șabloane! — și 6) să fie scrisă cu suflet.

După părerea mea, descrierile de natură trebuie să fie foarte scurte și numai în legătură cu acțiunea. Locuri comune ca: „soarele asfințea și, scăldîndu-se în valurile mării ce se întuneca, inunda cu aur purpuriu“ sau „rîndunelele zburau pe deasupra apei,

ciripind vesel" — trebuie evitate. În descrierea naturii trebuie să alegi amănunte fără importanță, însă să le grupezi așa fel, încît dacă ai închide ochii, după ce ai citit, să-ți apară o imagine limpede. De pildă, vei căpăta o noapte cu lună dacă vei scrie că pe zăgazul morii un ciob de sticlă spartă sclipea ca o stea strălucitoare și că umbra neagră a unui cîine sau a unui lup se rostogolea ca o minge de-a lungul lui. Natura prinde viață dacă te folosești de comparații între fenomenele ei și acțiunile omenești. Și în domeniul psihicului e bine să folosești particularitățile. Să te ferească dumnezeu de locuri comune! Cel mai cuminte lucru e să te păzești de a descrie starea sufletească a eroilor, care trebuie să reiasă din acțiunile lor... Nu e bine să introduci un număr prea mare de personaje. Două să fie centrul de gravitate: el și ea.

Ți le scriu toate acestea ca un cititor care ar avea anumite preferințe. De asemenea, și ca să nu te simți singur cînd te vei așeza la scris. Singurătatea în creație e o povară grea. Mai bine o critică proastă decît nimic... Nu ești de părerea mea?

Trimite-mi începutul bucății tale. O să-l citesc imediat și o să ți-l trimit îndărăt a doua zi împreună cu părerea mea. Nu te grăbi s-o termini, deoarece nici un locuitor din Piter n-o să se apuce să-ți citească manuscrisul înainte de mijlocul lui septembrie: unii sînt în străinătate, alții în vilegiatură...

Sînt foarte bucuros că te-ai pus serios pe muncă. La vîrsta de 30 de ani, un om trebuie să fie așezat și să aibă voință. Eu n-am ajuns încă la maturitate și mi se iartă dacă mai scriu prostii, deși cele cinci povestiri ale mele publicate în *Novoe vremea* au făcut atîta vîlvă la Piter, încît și acum mă simt ca amețit.

Onorarul cuvenit de la *Sverciok* și de la *Budilnik* ți l-a trimis Mișka în două rate.

Și acum, te las cu bine și nu uita pe al tău

A. Cehov

La noi e vreme urîtă, bate vîntul.

29

Către N. A. Leikin

30 iulie 1886, Babkino

...Revistele cele voluminoase au început să vorbească despre cartea mea. *Novi* m-a făcut cu ou și cu oțet, spunînd că povestirile mele sînt aiurelile unui nebun. *Russkaia mîsl* m-a elogiat, iar *Severnîi vestnik* a descris pe două pagini soarta mea viitoare, vrednică de plîns, deși în cele din urmă mi-a adus laude.

Ieri am primit o invitație să colaborez la *Russkaia mîsl*. La toamnă o să scriu ceva și pentru revista aceasta...

30

Către M. V. Kiseleva

21 septembrie 1886, Moscova

...Mai întîi de toate, îți mulțumesc foarte mult pentru extrasele din *Russkaia mîsl*. Citeam și mă gîndeam: „Slavă ție, doamne, că n-au pierit scriitorii mari din Rusia!“ Într-adevăr, în această privință țara noastră n-a sărăcit... Din scrisoarea pe care i-ai scris-o surorii mele, mi-am dat seama că și dumneata începi a concura la titlul de celebritate... (mă refer la Piter și la cele cîteva mici povestiri din mitologie). Să te ajute dumnezeu! Literatura nu-i un ghigorț, de aceea nu te invidiez...

De altfel, nu-i cine știe ce fericire să fii mare scriitor. Mai înainte de toate, trebuie să duci o viață mohorîtă... Muncești de dimineață și pînă noaptea, fără cine știe ce folos... Bani — cam cîte lacrimi varsă un motan... Nu știu cum stau lucrurile cu Zola

și cu Șcedrin, dar mie unul îmi suflă vîntul prin buzunare... Ca și înainte, mi se dau țigări numai la zile mari. Dar niște țigări imposibile! Vîrtoase, umede, parcă-s niște cîrnați. Înainte de a fuma, aprind lampa, usuc țigara deasupra sticlei și abia după aceea o fumez. Și în vremea asta lampa fumegă și filează, țigara sfîrîie și se înnegrește, eu mă frig la degete... într-un cuvînt, să-ți tragi un glonț în cap, nu alta!

Repet: bani mai puțini chiar decît talent poetic. Abia de la 1 octombrie or să înceapă a-mi veni. Deocamdată, colind pridvoarele și cer împrumuturi... Lucrez mult, foarte mult, pe *cuvînt* de onoare, cum ar spune Serghei! Scriu o piesă pentru Korș (hm!), o nuvelă pentru *Russkaia mîsl,* cîteva povestiri pentru *Novoe vremea, Peterburgskaia gazeta, Oskolki, Budilnik* și alte reviste. Scriu mult, și-mi ia mult timp. Dar mă agit ca un bezmetic: nu termin ce am început, și mă apuc de altă lucrare... Pînă acum nu mi-am pus firmă de doctor, și totuși sînt nevoit să doctoricesc! Uff!

Mi-e frică de tifos!

De la o vreme sînt mereu bolnav și, încetul cu încetul, mă prefac în moaște de libelulă. Dacă o fi să mor înaintea dumitale, binevoiește a încredința dulapul moștenitorilor mei ca să-și pună dantura în rafturile lui.

Umblu ca un om la ziua lui, dar, judecînd după privirile critice pe care mi le aruncă contabila de la *Budilnik,* nu sînt îmbrăcat după ultima modă și nici scos ca din cutie. Umblu cu tramvaiul cu cai, nu cu birja.

Altminteri, îndeletnicirea scriitoricească are și părțile ei bune. Mai întîi, după ultimele vești, cartea mea are succes; al doilea, în octombrie o să am bani; al treilea, am început încet-încet să culeg lauri: cînd intru în vreun bufet, mă arată oamenii cu degetul, mi se face un pic de curte și mi se oferă tartine. Korș m-a prins la teatrul lui și s-a grăbit să-mi dea un bilet de favoare pentru tot sezonul... Croitorul Belousov mi-a cumpărat cartea, o citește

acasă cu glas tare şi-mi prezice un viitor strălucit. Confraţii mei doctori oftează cînd mă întîlnesc, aduc vorba despre literatură şi mă asigură că s-au săturat de medicină... Şi aşa mai departe...

31

Către M. V. Kiseleva

29 septembrie 1886, Moscova

Stimată Maria Vladimirovna, am primit ieri de la Alexei Sergheevici *Galoşii* dumitale. Şi îndată m-am şi apucat să citesc bucata, zîmbind cu răutate, făcînd cu ochiul şi frecîndu-mi mîinile...

Răspunsul meu cu privire la *Galoşii* îl vei primi mai tîrziu. Deocamdată pot să-ţi spun că povestirea e scrisă literar, vioi, concis, relativ şi aproximativ. Cred că răspunsul meu va fi favorabil.

Pseudonimul *Pince-nez* e bine ales.

Bineînţeles, nu e nevoie să te asigur că primesc bucuros să fiu ciceronele şi misitul dumitale literar, cu onorar. Această funcţie îmi măgulеşte vanitatea, şi mi-e tot atît de uşor s-o îndeplinesc ca şi a duce căldarea în urma dumitale, cînd te întorci de la pescuit. Dacă vrei să cunoşti condiţiile mele, iată, ţi le înşir:

1) Scrie cît mai mult!! Scrie, scrie şi iarăşi scrie... pînă ţi se vor rupe degetele. (Lucrul cel mai important în viaţă e caligrafia!) Scrie mult, ţinînd seama nu atît de dezvoltarea intelectuală a maselor, cît de faptul că nefiind deprinsă cu „mica presă", cel puţin jumătate din bucăţile dumitale îţi vor fi trimise îndărăt la început. În privinţa acestor returnări îţi dau cuvîntul că n-o să te înşel, n-o să fiu cu două feţe, ci perfect sincer. Să nu te tulbure aceste trimiteri îndărăt. Chiar dacă or să ţi se înapoieze jumătate din manuscrise, munca o să fie mai avantajoasă decît la *Detsko-Boghemski otdih*. În ceea ce priveşte

amorul-propriu... Nu știu cum ești dumneata, dar eu de mult m-am obișnuit...

2) Scrie pe teme variate, umoristice sau lacrimogene, bune sau proaste. Scrie povestiri, nimicuri, anecdote, snoave, calambururi etc., etc.

3) Prelucrarea unei opere dintr-o limbă străină e legală, dar numai în cazul cînd păcatul împotriva celei de a opta porunci nu e prea bătător la ochi... (Pentru *Galoșii* ești sortită să ajungi în infern după 22 ianuarie!) Ferește-te de subiecte cunoscute. Oricît de bătuți în cap ar fi domnii editori, totuși cu greu i-am putea învinui că nu cunosc literatura pariziană, și mai ales pe a lui Maupassant.

4) Scrie pe nerăsuflate, cu deplină încredere în condeiul dumitale. Îți mărturisesc cinstit, fără prefăcătorie, că optzeci la sută dintre scriitorii „micii prese" sînt niște cîrpaci în comparație cu dumneata.

5) În „mica presă" scurtimea e considerată ca prima virtute. Ca unitate de măsură poate fi luată hîrtia de scrisori (chiar asta pe care scriu acum). Îndată ce ajungi la pagina a 8-a sau a 10-a, oprește-te! Afară de asta, foile de hîrtie de scrisori sînt mai ușor de expediat... Acestea sînt toate condițiile.

Și acum, după ce ai ascultat sfaturile unui om atît de înțelept și de genial ca mine, binevoiește a primi încredințarea deplinului meu devotament. Aceeași încredințare o pot primi sub semnătură, dacă vor binevoi, și Alexei Sergheevici, Vasilisa și Serghei.

Pe văduva Hludova încă n-am văzut-o. Mă duc des la teatru. Nici o actriță nu-i frumușică... Toate-s rîtoase, botoase și hidoase... Te-apucă groaza...

Te las cu bine, plecăciuni tuturor.

Cu stimă A. Cehov

Încetul cu încetul, viața însăși devine pe de-a întregul hidoasă. Ești nevoit să duci un trai cenușiu, oameni fericiți nu vezi nicăieri...

Nikolai e la mine. E grav bolnav (suferă de o hemoragie gastrică, boală care l-a epuizat complet). Ieri m-a speriat de-a binelea, astăzi însă se simte mai bine, așa că i-am permis să înghită cîte o lin-

gură de lapte la fiecare jumătate de oră. Zace în pat cuminte, palid și blînd...

Toată lumea trăiește mizerabil. Cînd mi se întîmplă să fiu serios, am impresia că oamenii care se tem de moarte sînt lipsiți de logică. Așa, cum văd eu rînduiala lucrurilor, viața e alcătuită numai din grozăvii, ciondăneli și trivialități, amestecate și alternate... Dar, pe cît se pare, încep să alunec spre literatura din *Novoe vremea,* îți cer iertare.

Ma-Pa e sănătoasă. Bani n-avem.

32

Către N. A. Leikin

23 octombrie 1886, Moscova

...Ți-am trimis povestirea *Căpcăunul,* dar după cît mi se pare nu e reușită. În orice caz, e mult mai proastă decît bucata dumitale *De sărbători,* care ți-a ieșit a dracului de bine. E o povestire remarcabilă. O singură frază strică tonul general, aceea a gardistului: *„Vrei să duci întru ispită pe un slujbaș de-al statului“*. Se simte că e ceva forțat, ceva ticluit. Țăranul e pitoresc; parcă-l văd aievea...

1887

33

Către M. V. Kiseleva

14 ianuarie 1887, Moscova

Larka dumitale, stimată Maria Vladimirovna, e foarte simpatică, are și unele asperități, dar concizіunea și maniera viguroasă a povestirii compensează totul. Nevrînd să fiu unicul judecător al operei dumitale, o trimit s-o citească și Suvorin, care e un om cît se poate de competent. Îți voi comunica la timp și părerea lui... Și acum, îngăduiește-mi să mă răfuiesc cu dumneata pentru critica ce mi-ai făcut. Nici elogiile pe care le-ai adus povestirii mele *La drum* n-au atenuat furia mea de autor, și mă grăbesc să mă răzbun pentru *Mocirlă*. Ia seama și, ca să nu leșini, ține-te cît mai solid de speteaza scaunului. Și acum, încep...

Orice articol critic în care te face cineva cu ou și cu oțet, chiar cînd e nedrept, trebuie primit, de obicei, cu o plecăciune mută : așa cere eticheta literară... Nu se obișnuiește să răspunzi, iar cei care răspund sînt acuzați, pe drept cuvînt, de un amor propriu exagerat. Dar deoarece critica dumitale are caracterul unei „dispute, seara, în cerdacul aripei musafirilor, sau pe terasa casei boierești din Babkino, în prezența lui Ma-Pa, a falsificatorului de bani și a lui Levitan“, și deoarece, trecînd de partea literară a povestirii, atinge probleme cu caracter general, cred că n-o să păcătuiesc împotriva etichetei dacă o să-mi permit să-ți răspund.

Înainte de toate, și mie, ca și dumitale, nu-mi place genul acela de literatură despre care discutăm. Ca cititor și ca cetățean, îl ocolesc cu plăcere. Însă dacă îmi ceri o părere sinceră și cinstită în această privință, o să-ți răspund că problema dreptului lui la existență e deschisă și n-a fost încă rezolvată de nimeni, cu toate că Olga Andreevna crede că a rezolvat-o... Nici eu, nici dumneata, nici criticii din lumea întreagă n-avem argumente bine întemeiate care să ne dea dreptul de a tăgădui această literatură. Nu știu cine are dreptate: Homer, Shakespeare, Lope de Vega, într-un cuvînt cei vechi, cărora nu le era frică să scormonească în „grămada de bălegar", dar care, din punct de vedere moral, erau mult mai integri decît noi, sau scriitorii contemporani foarte rigoriști pe hîrtie, însă nepăsători și cinici în sufletul și în viața lor de toate zilele. Nu știu care sînt lipsiți de gust: grecii, care nu se sfiau să glorifice dragostea așa cum este ea în realitate, în mijlocul acelei naturi neasemuite, sau cititorii lui Gaboriau, ai lui Marlitt sau ai lui Pierre Bobo. Ca și problema neîmpotrivirii la rău, a liberului arbitru etc., nici această problemă nu poate fi rezolvată decît în viitor. Noi o putem discuta, dar a o rezolva înseamnă a depăși limitele competenței noastre. Argumentul că Turgheniev și Tolstoi evitau „grămada de bălegar", nu lămurește problema. Disprețul lor nu dovedește nimic: doar înaintea lor fusese o generație de scriitori care socoteau drept pleavă nu numai pe „ticăloși și pe ticăloase", dar chiar și pe mujici și pe slujbașii cu grade mai mici decît acela de consilier titular. Și apoi, o singură epocă, oricît ar fi ea de înfloritoare, nu ne dă dreptul să tragem concluzii în folosul unui anumit gen de literatură. Nici argumentul că genul de literatură despre care vorbim ar avea o influență corupătoare nu rezolvă problema. Pe lumea asta totul e relativ și aproximativ. Sînt oameni pe care i-ar perverti pînă și literatura pentru copii, care citesc cu o deosebită plăcere pasajele picante din

psaltire și din pildele lui Solomon, dar sînt și alții care, cu cît cunosc mai mult noroiul vieții, cu atîta sînt mai puri. Publiciștii, juriștii și medicii inițiați în toate tainele păcatului omenesc nu au totuși reputația unor oameni imorali. Scriitorii realiști sînt adeseori mai morali decît arhimandriții. La urma urmei, nici o literatură nu poate întrece în cinism viața, așa cum e în realitate. Cu un păhărel de votcă nu poți îmbăta pe cel care a golit deja un butoi întreg.

2) E drept că lumea „e plină de ticăloși și de ticăloase". Firea omenească nu e desăvîrșită, de aceea ar fi ciudat să întîlnești pe pămînt numai oameni virtuoși. Iar a considera că sarcina literaturii e să scoată la iveală „bobul de mărgăritar" din grămada de ticăloși, înseamnă a tăgădui însăși literatura. De aceea i se zice literaturii literatură artistică, pentru că descrie viața așa cum este în realitate. Scopul ei e adevărul netăgăduit și cinstit. A-i limita acest scop la o ocupație ca aceea de a „pescui boabe de mărgăritar", ar fi tot atît de nefast pentru literatură, ca și de a-l sili pe Levitan să deseneze un copac, însă, cerîndu-i să nu ne înfățișeze nici coaja murdară și nici frunzișul îngălbenit. Sînt și eu de părere că „bobul de mărgăritar" e un lucru de preț, dar nu uita că scriitorul nu e nici cofetar, nici cosmetician, nici măscărici. E un om care are anumite îndatoriri, un om totdeauna conștient de menirea lui: dacă și-a luat o sarcină, el n-are dreptul să spună că n-o poate duce la bun sfîrșit, și, oricît i-ar displăcea, e dator să-și înfrîngă dezgustul și să-și murdărească imaginația cu noroiul vieții... Scriitorul e ca un corespondent. Ce ai spune dacă, dintr-un sentiment de scîrbă, sau din dorința de a fi pe placul cititorilor, un corespondent n-ar scrie decît despre primari cinstiți, despre doamne de o înaltă moralitate sau despre feroviari virtuoși?

Pentru chimiști nu există nimic murdar pe lume. Scriitorul trebuie să fie tot atît de obiectiv ca și chimistul: să renunțe la subiectivismul lui de toate

zilele și să înțeleagă că grămezile de bălegar au un rol important în peisaje, și că viciile fac și ele parte din viață, ca și virtuțile.

3) Scriitorii sînt fiii veacului lor. De aceea, ca și toți ceilalți muritori, trebuie să se supună condițiilor exterioare ale vieții în comun. Astfel, trebuie să fie neapărat cuviincioși. Numai atît avem dreptul să le cerem scriitorilor realiști. De altfel, n-ai spus nimic împotriva formei și a stilului *Mocirlei*... Prin urmare, am fost decent.

4) Trebuie să mărturisesc că, atunci cînd scriu, rareori stau de vorbă cu conștiința mea. Lucrul se explică prin obișnuință și prin proporțiile reduse ale lucrărilor mele. De aceea, cînd formulez o părere sau alta în ce privește literatura, nu țin seama de mine.

5) Îmi scrii: *„Dacă aș fi editor, ți-aș înapoia acest foileton, este în propriul dumitale interes"*. Atunci de ce n-am merge mai departe? De ce nu i-am lua la rost și pe editorii care publică asemenea lucrări? De ce n-am admonesta cu asprime și Direcția generală a presei care nu interzice apariția ziarelor imorale?

Soarta literaturii (și a celei mari, și a celei mici) ar fi de plîns dacă ar fi lăsată la aprecierea opiniilor personale. Asta e una la mînă. În al doilea rînd, nu există o poliție care să se considere competentă în probleme de literatură. Sînt și eu de aceeași părere că nu se poate fără frîu și fără hățuri, deoarece și în literatură se strecoară șarlatani. Dar, orice ai spune, nu poate fi o poliție mai bună pentru literatură decît critica și conștiința autorilor; încă de la facerea lumii se caută, se caută mereu, și încă nu s-a găsit nimic mai bun...

Dumneata ai vrea să pierd 115 ruble, iar editorul să mă facă de rîs. Unii, printre care și tatăl dumitale, sînt încîntați de schița mea. Alții îi trimit lui Suvorin scrisori pline de injurii, beștelind în fel și chip și revista, și pe mine ș.a.m.d. De partea cui e dreptatea? Cine e judecător adevărat?

6) Mai departe scrii: *„Lasă să scrie asemenea opere scribii săraci cu duhul și năpăstuiții de soartă ca Okreiț, Pince-nez, Aloe...“* Allah să te ierte dacă ai fost sinceră scriind aceste rînduri! Tonul acesta îngăduitor și disprețuitor față de niște oameni numai pentru că sînt mici nu face cinste unei inimi omenești. Gradele inferioare sînt tot atît de necesare în literatură ca și în armată, așa îmi spune mintea, iar inima trebuie să spună și mai mult decît atît...

Uf! Te-am obosit cu pelteaua mea... Dacă aș fi știut că această critică va ieși atît de lungă, nu mă mai apucam s-o fac... Te rog să mă ierți!

Da, vom veni negreșit. Am vrut să plecăm spre dumneata în ziua de 5, dar... m-a împiedicat congresul medicilor, apoi ne-a împiedicat ziua Tatianei, iar la 17 avem noi serată: e ziua „subsemnatului“!! Va fi un bal strălucit, cu [...], curcani și Iașinka... După 17 vom fixa o zi pentru plecarea noastră la Babkino.

Ai citit povestirea mea *La drum*?... Ce zici de curajul meu? Scriu despre lucruri „înalte“ și nu mă tem de loc. La Piter a făcut furori. Nu e mult de cînd am tratat problema „neîmpotrivirii la rău“, și iarăși am uimit publicul. Toate ziarele m-au felicitat în numerele de Anul Nou, iar în revista *Russkoe bogatstvo* din decembrie, în care se publică lucrările lui Lev Tolstoi, a apărut un articol de Obolenski (două coli de tipar) sub titlul *Cehov și Korolenko.* Respectivul se arată entuziasmat de mine și dovedește că sînt un artist mai mare decît Korolenko... Fără îndoială că minte. Totuși, încep să-mi dau seama că am un merit: eu, care am scris tot felul de nimicuri prin gazete și n-am publicat nimic în revistele cele voluminoase, sînt singurul care am cucerit atenția criticilor clăpăugi, ceea ce nu s-a mai pomenit pînă acum!... *Nabliudatel* m-a certat, dar a încasat-o pentru asta! La sfîrșitul anului 86 mă simțeam ca un ciolan aruncat la cîini...

Piesa lui Vladimir Petrovici se publică în *Biblioteca teatrală,* de unde va fi expediată în toate orașele mari.

Am scris o piesă de 4 pagini. Se va juca în 15—20 de minute. Cea mai scurtă dramă din toată lumea. Unul din roluri va fi jucat de celebrul Davîdov, care actualmente e angajat la Korș. Piesa se publică în *Stagiunea,* așa că se va răspîndi pretutindeni. În general, e mai avantajos să scrii lucruri mici decît mari: pretenții puține și succes sigur... ce trebuie mai mult?! Mi-am scris drama într-o oră și cinci minute. Am început alta, dar n-am terminat-o, pentru că n-am timp.

Lui Alexei Sergheevici o să-i scriu cînd se va întoarce din Volokolamsk... O adîncă plecăciune tuturor. Te rog să mă ierți că ți-am scris o scrisoare atît de lungă. Mi-a luat mîna vînt...

Felicitări de Anul Nou lui Saşa și lui Serghei. Serioja primește regulat *Vokrug sveta*?

Al dumitale devotat și respectuos

A. Cehov

34

Către N. A. Leikin

26 ianuarie 1887, Moscova

...De ce confrații scriitori din Petersburg n-au făcut un parastas pentru Nadson? Nadson a fost un poet mult mai mare decît toți poeții contemporani, semănați de zeii lui Liodor Ivanîci, luați laolaltă. Din tot tineretul care a început să scrie sub ochii mei, numai trei sînt vrednici de luat în seamă: Garșin, Korolenko și Nadson...

35

Către D. V. Grigorovici

12 februarie 1887, Moscova

Mai adineaori am terminat de citit *Visul lui Karelin*, şi sînt foarte curios să ştiu în ce măsură visul descris de dumneavoastră e vis. Părerea mea e că aţi redat cît se poate de artistic şi de veridic, din punct de vedere fiziologic, atît funcţiunea creierului cît şi starea generală psihică a unui om adormit. Bineînţeles, visul e un fenomen subiectiv şi procesul lui lăuntric nu poate fi urmărit decît asupra ta însuţi. Dar cum acest proces este acelaşi la toţi oamenii, cred că orice cititor îl poate măsura pe Karelin cu propria sa măsură şi orice critic, vrînd-nevrînd, trebuie să fie subiectiv. Eu, unul, judec totul după visurile mele, care sînt destul de frecvente.

În primul rînd, dumneavoastră redaţi în chip deosebit de subtil senzaţia de frig. Cînd se întîmplă, noaptea, să-mi lunece plapoma de pe mine, încep să visez stînci uriaşe şi lunecoase, un rîu rece de toamnă, maluri despuiate — şi toate acestea confuz, ca prin ceaţă, fără nici un petic de cer albastru. Abătut şi trist, ca şi cînd m-aş fi rătăcit sau aş fi fost părăsit, mă uit la stînci şi, nu ştiu de ce, am sentimentul că trebuie neapărat să trec rîul cel adînc. În acelaşi timp, văd remorchere mici trăgînd după ele şlepuri uriaşe, buşteni plutind pe apă, plute etc., toate nesfîrşit de mohorîte, de triste şi de umede. Cînd încerc să fug de lîngă rîu, întîlnesc în cale porţile dărîmate ale unui cimitir, o procesiune funebră, întîlnesc profesorii mei de la liceu... Şi în vremea asta mă pătrunde pînă la oase frigul acela anumit, de coşmar, care nu e posibil în realitate, şi pe care nu-l simţi decît prin somn. Acest frig îl recunoşti întocmai cînd citeşti primele pagini din *Karelin* şi, mai ales,

prima jumătate a paginii a cincea, în care e vorba de răceala și de singurătatea mormîntului...

Cred că dacă m-aș fi născut și aș fi trăit numai la Petersburg aș fi visat negreșit malurile Nevei, Piața Senatului și soclurile masive ale edificiilor...

Ori de cîte ori mi-e frig prin somn, visez oameni. Intîmplător am citit ce scrie criticul de la *Peterburgskie vedomosti,* care vă reproșează că l-ați introdus pe așa-zisul „aproape ministru" și că prin aceasta ați stricat tonul impunător al povestirii. Eu nu sînt de aceeași părere cu el. Nu personajele strică tonul povestirii, ci descrierea lor, care întrerupe în cîteva locuri tabloul visului... Cînd ți-e frig prin somn, visezi oameni, și neapărat antipatici. Eu, de pildă, visez pe un protopop cărturar, cu chip blajin, care a jignit-o pe mama pe vremea cînd eram băiețandru, sau cîteva mutre vulgare, răutăcioase și necruțătoare de intriganți, rînjind sarcastic, așa cum nu poți întîlni în realitate. Rîsul de la ferestrele vagonului e un simptom caracteristic coșmarului lui Karelin. Cînd simți prin somn apăsarea duhului rău, din pricina căruia te așteaptă o moarte inevitabilă, totdeauna trebuie să vezi ceva ce seamănă cu acest rîs... Visez și oameni care-mi sînt dragi, dar de obicei și ei sînt chinuiți o dată cu mine...

Însă cînd trupul începe să mi se deprindă cu frigul, sau cînd mă învelește cineva dintr-ai casei, senzația de frig și de singurătate, senzația că mă apasă duhul rău dispare încetul cu încetul. O dată cu căldura, încep să am senzația că calc pe covoare moi, pe iarbă verde, că văd soarele, că văd femei, copii... Imaginile se schimbă treptat, dar mai repede decît în realitate, așa că atunci cînd mă trezesc mi-e greu să-mi mai amintesc trecerea de la o imagine la alta... Această trecere bruscă se simte foarte limpede în povestirea dumneavoastră și sporește impresia de vis.

Mai este o particularitate pe care ați prins-o minunat: cei care visează își exprimă stările sufletești cu pasiune, brusc, copilărește. Lucrul acesta e foarte

adevărat! Prin somn, oamenii plîng şi strigă mult mai des decît cînd sînt treji.

Iertaţi-mă, Dmitri Vasilievici, dar povestirea dumneavoastră mi-a plăcut atît de mult, încît sînt gata să vă scriu o duzină de coli, cu toate că ştiu bine că nu v-aş putea spune nimic nou, bun şi util. De frică să nu vă plictisesc şi să-mi scape vreo inepţie, mă stăpînesc şi tac. O să adaug doar că socotesc povestirea dumneavoastră ca fiind excepţională. Cititorii o găsesc „ceţoasă", dar pentru cineva care scrie şi care rumegă fiecare cuvînt, asemenea ceţuri sînt mai limpezi decît apa din cristelniţă. Cu toată silinţa pe care mi-am dat-o, n-am putut surprinde decît două pete, aproape fără importanţă, şi asta cu mare greutate: 1) descrierea personajelor întrerupe imaginea visului amintind tăbliţele explicative pe care grădinarii savanţi le bat pe copaci, stricînd astfel armonia peisajului, şi 2) la începutul povestirii senzaţia de frig e întrucîtva micşorată şi banalizată prin repetarea prea deasă a cuvîntului „frig".

Altceva n-am putut găsi, şi mărturisesc că de cîte ori voi simţi nevoia unor modele însufleţitoare în existenţa mea de scriitor, *Visul lui Karelin* va fi pentru mine un exemplu strălucit. Iată de ce nu m-am putut stăpîni şi am îndrăznit să vă aduc la cunoştinţă o parte din gîndurile şi din impresiile mele.

Iertaţi-mi lungimea acestei scrisori şi primiţi, vă rog, cele mai sincere urări de bine de la devotatul dumneavoastră

A. Cehov

36

Către Al. P. Cehov

23 februarie 1887, Moscova

...Bilibin a început să se răsufle. Ţi-e şi silă să mai citeşti ceva de el, mai ales din ceea ce publică în *Peterburgskaia gazeta*. Nu vrea omul să înţeleagă

că se poate scrie ușor și glumeț nu numai despre domnișoare, blinele și piane, ci și despre lacrimi și necazuri... Nu înțelege că originalitatea unui autor nu stă numai în stilul lui, ci și în felul lui de a gîndi, în concepțiile lui etc., adică tocmai în ceea ce e stereotip, ca o muiere...

37

Către A. P. Cehov

Intre 2 și 5 august 1887, Babkino

Cui i-ar fi trecut prin minte că dintr-o latrină va ieși un asemenea geniu?! Ultima ta povestire, *Farul*, e admirabilă, e minunată. Fără îndoială că ai șterpelit-o de la vreun mare scriitor. Întîi am citit-o eu, apoi l-am pus pe Mișka s-o citească tare, apoi pe Maria, și de trei ori la șir m-am convins că te-ai întrecut pe tine însuți. O scînteie orbitoare în bezna ignoranței! O vorbă înțeleaptă în 30 de ani de prostie! Sînt entuziasmat, de aceea îți și scriu, că altfel ai fi așteptat mult și bine scrisoarea mea... (Mi-e lene!) Tătarul e perfect, tătucul e bun, pe dirigintele poștei îl zugrăvești doar din trei rînduri, subiectul e foarte simpatic, iar forma nu-i a ta, ci e una nouă, bună. Începutul n-ar fi fost banal dacă l-ai fi vîrît pe undeva pe la mijlocul povestirii, și dacă l-ai fi tăiat în bucăți. Olia nu face două parale, ca toate femeile tale. Tu nu cunoști de loc femeile! Nu se poate, dragul meu, să te învîrți mereu în jurul aceluiași tip de femeie! Unde și cînd ai văzut tu femei ca Olia ta? (Nu mă gîndesc la anii tăi de liceu.) N-ar fi fost mult mai cuminte și mai potrivit să pui, alături de tipurile minunate, al tătarului și al tătucăi, o femeie drăguță și vie, o femeie adevărată, nu o păpușă? Olia ta e o ofensă pentru un tablou uriaș,

cum e *Farul*. Pe lîngă că e păpușă, mai e și confuză și tulbure și printre celelalte personaje face impresia unei perechi de cizme ude și murdare alături de altele, bine lustruite. Pentru dumnezeu, dar în nici una din povestirile tale n-am găsit o femeie-om: toate sînt niște *„blanc-manger"*-uri tremurătoare, care vorbesc limba ingenuelor răsfățate de prin vodeviluri!

Cred că *Farul* te-a ridicat cu trei stînjeni în ochii revistei *Novoe vremea*. Îmi pare rău că nu te-a sfătuit nimeni să semnezi bucata cu numele tău întreg. Mergi tot așa înainte, pentru dumnezeu! Cizelează și nu trimite nimic la tipar (la *Novoe vremea*), înainte de a te convinge că oamenii tăi sînt vii, și că nu păcătuiești cu nimic împotriva realității. Ești liber să păcătuiești la *Pușculița cu curiozități*, unde plutonierul tău se amestecă în statistică, iar pisarul într-o afacere criminală. Dar păzește-te de asemenea greșeli, cînd e vorba de revistele care te plătesc și-ți fac un nume... De asemenea, nu mai descrie concertiști care poartă procese cum n-a mai purtat nimeni de cînd e lumea. Și, fiindcă veni vorba, nu te mai lega de societățile de binefacere: e un subiect perimat. În toată povestirea, un singur lucru e nou: rochia de stambă a soției guvernatorului...

Pune la o parte *Farul*. Dacă mai scrii încă vreo zece povestiri ca asta, poți să scoți o culegere...

38

Către I. A. Belousov

3 august 1887, Babkino

Preabunul meu Ivan Alexeevici, îți mulțumesc din toată inima că mi-ai trimis simpatica dumitale carte. Amabilitatea dumitale mi-a dat prilejul să-ți cunosc

mai îndeaproape talentul și posibilitatea — lăsînd la o parte obișnuitele complimente — de a atesta cu toată convingerea dreptul dumitale la titlul de poet. Versurile sînt pătrunse de un viu sentiment poetic. Ai căldură, știi ce înseamnă entuziasmul, stăpînești forma și, ceea ce e incontestabil, scrii literar. Însuși faptul că l-ai ales pe Șevcenko dovedește că ești poet, iar traducerea e făcută cu toată conștiinciozitatea cuvenită. Îți spun cinstit, cartea dumitale seamănă, mai mult decît oricare din cele mai noi culegeri de versuri, cu ceea ce numim o „operă", deși e neînchipuit de mică.

Bineînțeles că vei fi criticat. Cusurul cel mare al culegerii dumitale e volumul ei, mult prea restrîns. Dacă are talent, poetul nu se impune numai prin calitate, ci și prin cantitate, iar din această culegere e greu să-ți dai seama care e caracterul distinctiv al dumitale și care al lui Șevcenko. Faptul că ești încă tînăr, sau că ești „începător" nu-ți poate servi de scuză: dacă te-ai hotărît să publici o carte, trebuie să scoți în evidență caracterul distinctiv al autorului.

Versurile au unele asperități. De pildă:

Și singur, și de plictiseală, pentru... (pag. 27).

Două prepoziții: *de* și *pentru...*

Sau:

stau două santinele, așa tăifăsuind... (pag. 32).

La sfat stau două santinele — ar fi fost mai potrivit și mai literar.

Sau:

Pîrîul care curge la margini de oraș... (pag. 26), apoi cuvintele: „talangă", „tătucă" etc.

Mi se pare că traducerea nu-i prea fidelă.

Găsesc minunate poeziile: *Văduva,* pag. 20, și *O noapte ucraineană,* pag. 23. Sînt un critic nepriceput, prin urmare iartă-mă că nu pot să aduc prinosul cuvenit cărții dumitale. Ca amator și admirator a tot ce e plăcut, ceea ce, din păcate, se ivește rar pe

piața noastră literară, pot doar să-ți doresc din suflet deplină dezvoltare a talentului dumitale, încredere în dumneata însuți, putere de muncă și succes. Lucrînd cîte puțin și fără grabă, îți vei atinge scopul; sînt sigur de acest lucru și mă bucur de pe acum. Îți strîng mîna și-ți rămîn îndatorat.

Al dumitale A. Cehov

39

Către N. A. Leikin

2 septembrie 1887, Moscova

Preabunul meu Nikolai Alexandrovici, astăzi m-am mutat la Moscova. Adresa e aceeași ca și anul trecut: Kudrinskaia Sadovaia, casa Korneev.

Banii i-am primit la timp, lucru pentru care îți mulțumesc.

N-am înțeles ilustrația lui Lebedev, sînt de acord, însă grăsuna lui Erber dă-mi voie să n-o accept. Pentru o revistă ca *Oskolki,* realismul trebuie să reiasă din legendă, iar ilustrațiile să fie cît mai frumoase. Afară de asta, în nici un caz ceea ce nu-i frumos nu e mai real decît ceea ce-i frumos. Apoi, nici chiar în localurile cele mai ieftine nu întîlnești prea des femei atît de trupeșe ca femeia din ilustrația lui Erber. În sfîrșit, dacă dorești, o prostituată grațioasă va stîrni mai curînd un sentiment de compătimire în cititor decît una murdară... În rezumat, nu cunosc nici un motiv pentru care ar fi util și oportun să zugrăvești neapărat realitatea sub aspectul ei cel mai urît: doar *Oskolki* e o lectură ușoară!

Debutul tinerelor forțe se cuvine să fie salutat, se cuvine să li se dea tot sprijinul și să li se facă tot felul de concesii: e un vechi principiu al meu,

pe care îl păstrez și astăzi. Însă, cred că vei fi de aceeași părere cu mine că debutul d-lui Jurgenson n-ar fi pierdut nimic dacă ilustrația lui n-ar fi fost colorată și pusă la locul de cinste. Același lucru trebuie să-l spun și despre ilustrațiile lui Brunov. În al doilea rînd, după părerea mea, revista trebuie să utilizeze forțele tinere, la început, pentru lucruri mărunte. Din cît îmi aduc aminte, Erber a pornit-o normal, cu lucruri mici adică, iar Cemodanov cu rebusuri...

În ce privește reînnoirea personalului literar, înviorarea lui și celelalte, e o chestie pe care am mai discutat-o noi și prin viu grai, și prin scris. Îmi spui că noi, vechii colaboratori, rumegăm numai vechituri. Nu, noi am rămas ceea ce am fost, pentru că nu ne putem schimba fizionomia literară, de aceea s-ar părea că rumegăm vechituri. Datorită faptului că publicăm mult, am ajuns nesuferiți, nu publicului cititor, care se schimbă mereu, ci nouă înșine. Vor mai trece încă cinci ani și vom fi de-a dreptul odioși, dar numai nouă înșine. Eu cred că cititorii n-ar cîștiga mare lucru din afluxul de forțe proaspete. Noi, însă, am cîștiga mult. Am obține dreptul de a scrie așa cum ne place, ceea ce ar semăna mai mult a literatură decît munca de salahor de acum, și am fi și mult mai mulțumiți de noi înșine decît sîntem astăzi.

Eu, personal, aș scrie bucuros pentru *Oskolki* o dată, cel mult de două ori pe lună și, se înțelege, numai bucăți umoristice. Și cum Gruzinski și Ejov încep încetul cu încetul să mă înlocuiască, așa o să și fac.

Vechii colaboratori trebuie să se înfrîneze și să fie cu ochii în patru ca să nu „ducă în ispită pe vreunul dintre cei tineri". Munca de salahor, munca de mîntuială a vechilor colaboratori îi pervertește vădit pe tineri, pe începători, care, după cum știi și dumneata, au o deosebită înclinare spre imitație.

Dar subiectul acesta e inepuizabil, și e mai potrivit pentru o discuție decît pentru o scrisoare. Cu bine. Ai mei îți mulțumesc pentru plecăciuni.

Al dumnitale A. Cehov

40

Către Al. P. Cehov

7 sau 8 septembrie 1887, Moscova

...Tu ești de folos la *Novoe vremea*, și ai fi și mai de folos dacă nu i-ai ascunde lui Suvorin că multe nu-ți sînt pe plac în revista lui. E nevoie de un grup pentru a contrabalansa lucrurile, de un grup tînăr, proaspăt și independent. Gotberg și Prokofiev, care văd în Suvorin un Gavrilov și care fac sluj în fața lui spre a trage foloase, sînt inutili și nu fac două parale. Eu cred că dacă ar pătrunde în redacție doi-trei oameni noi, care să aibă curajul de a spune hotărît că fleacul e fleac, d-l Elpe n-ar mai îndrăzni să-l facă praf pe Darwin, iar Burenin să-l dea gata pe Nadson. Ori de cîte ori îl văd pe Suvorin, îi vorbesc deschis, și cred că sinceritatea mea nu rămîne zadarnică. Ar fi destul să-i spui: „Mie, unul, nu-mi place", ca să-ți afirmi independența și, implicit, utilitatea. Stai acolo la redacție și stăruie ca cei de la *Novoe vremea* să se poarte mai delicat cu știința și să nu mai clămpănească împotriva culturii: doar cultura nu poate fi tăgăduită numai pentru că femeile poartă turnură și le place opereta! Dacă îi vei ciocăni la cap zi de zi, ciocăneala ta va deveni pentru domnii Suvorini o necesitate, și le va intra în obicei. Ceea ce-i important, e să nu te arăți lipsit de personalitate. Acesta e lucrul principal. De altfel, vom mai vorbi noi despre asta...

41

Către M. V. Kiseleva

28 septembrie 1887, Moscova

Mult stimată Maria Vladimirovna!

Îţi trimit o recenzie. Citind-o, vei vedea că acei ce nu mă recunosc drept un geniu sînt nişte psihopaţi. Am decupat-o din *Novoe vremea,* şi m-ai îndatora foarte mult dacă mi-ai păstra-o. La iarnă voi veni s-o iau.

Aproape în fiecare zi citesc recenzii despre mine, şi m-am deprins cu ele cum te-ai deprins dumneata, desigur, cu murmurul ploii. Între altele, a apărut o recenzie foarte elogioasă în *Pravitelstvennîi vestnik* (nr. 197). Prin urmare literatura mea a dobîndit, ca să zic aşa, o sancţiune guvernamentală, şi dacă lui Alexei Sergheevici i-ar trăsni prin minte să-mi ponegrească operele, ar risca să nimerească în celulele fortăreţei Petropavlovsk.

Ai noştri sînt cu toţii bine sănătoşi. Cît despre mine, îţi pot repeta deschis ceea ce au spus popii plecînd de la dejunul dat de dumneata: „Cam slab!" Nici bani, nici sănătate, nici bucurii, nici pe dracu...

42

Către N. A. Leikin

7 octombrie 1887, Moscova

...*Aivazovski* dumitale mi-a plăcut atît de mult, încît l-am trimis proprietarului meu, iar acesta — amator de lectură veselă — l-a luat cu el la clinică şi l-a citit cu glas tare.

Critica: în povestirea dumitale *La vînătoare,* vînătorii împuşcă potîrnichi în pădure. Dar potîrnichile stau totdeauna la marginea pădurii, şi niciodată pe copacii din pădure...

43

Către Al. P. Cehov

Intre 6 şi 8 octombrie 1887, Moscova

...Spune-i lui Burenin şi lui Suvorin că a fost la mine Korolenko. Am stat de vorbă cu el trei ceasuri, şi găsesc că e un om de talent şi o inimă de aur. De asemenea, spune-le că, după părerea mea, ne putem aştepta la lucruri mari de la el

44

Către Al. P. Cehov

Intre 10 şi 12 octombrie 1887, Moscova

...Am scris piesa întîmplător, în urma unei discuţii cu Korş. M-am culcat, am găsit un subiect, şi am scris-o. Mi-au trebuit două săptămîni, sau mai precis zece zile, deoarece în cele două săptămîni au fost zile cînd n-am lucrat, sau am scris altceva. Nu-mi pot da seama de calităţile piesei. A ieşit suspect de scurtă. Place tuturor. Korş nu i-a găsit nici o greşeală, nici un cusur scenic, ceea ce dovedeşte cît de buni şi delicaţi sînt judecătorii mei. Scriu pentru întîia oară o piesă, prin urmare greşelile sînt inevitabile. Subiectul e complicat şi nu e lipsit de inteligenţă. Fiecare act îl termin ca pe o povestire: duc toată acţiunea în linişte şi pace, iar la sfîrşit îi dau spectatorului peste bot. Mi-am con-

sumat toată energia pentru cîteva pasaje într-adevăr luminoase și puternice, dar punțile care unesc aceste pasaje sînt șubrede, banale, lipsite de viață. Totuși, eu sînt mulțumit. Oricît de slabă ar fi piesa mea, am creat un tip care are o importanță literară, am inventat un rol pe care îl va interpreta un talent ca Davîdov, rol în care actorul are largi posibilități de a-și dovedi talentul... Îmi pare rău că nu-ți pot citi piesa. Tu ești un om ușuratic, care n-a prea văzut multe în viață, dar ești mult mai proaspăt și ai o ureche mult mai sensibilă decît toți cei ce mă laudă sau mă ponegresc aici, la Moscova. Pentru mine, absența ta e o mare pagubă.

Piesa are 14 personaje, dintre care 5 sînt femei. Îmi dau seama că cucoanele mele, afară de una, nu sînt destul de conturate.

45

Către V. G. Korolenko

17 octombrie 1887, Moscova

Stimate Vladimir Galaktionovici, îți mulțumesc foarte mult pentru carte, am primit-o, și acum o recitesc. Deoarece dumneata ai cărțile mele, sînt nevoit să mă mărginesc a-ți trimite doar o mulțumire.

Pentru ca scrisoarea mea să nu fie prea scurtă, profit de ocazie și-ți mărturisesc că sînt nespus de bucuros că te-am cunoscut. O spun cinstit, cu inima curată. În primul rînd, admir talentul dumitale și-l prețuiesc adînc: mi-e scump din mai multe motive. În al doilea rînd, sînt sigur că dacă ne va fi dat să mai trăim pe lumea asta încă 10—12 ani, vom mai avea prilejul, în viitor, să ne aflăm pe același drum. Dintre toți scriitorii ruși de astăzi, care scriu mai mult sau mai puțin cumsecade, eu sînt cel mai ușuratic și mai neserios. Sînt rău notat. Mi-am iubit

muza neprihănită — ca să vorbesc în limbajul poeţilor — dar n-am respectat-o, am înşelat-o, şi adesea am purtat-o prin locuri pe unde nu s-ar fi cuvenit să umble. Pe cînd dumneata eşti serios, eşti ferm şi-i eşti credincios muzei. După cum vezi, deosebirea dintre noi e mare. Totuşi, citindu-ţi operele şi cunoscîndu-te acum, am impresia că nu sîntem străini unul de altul. Nu ştiu dacă am dreptate sau nu, dar îmi face plăcere să cred că aşa e.

Iţi trimit tot acum un fragment decupat din *Novoe vremea*. Pe acest Thorean, cu care o să faci cunoştinţă citindu-l, o să-l decupez regulat şi o să ţi-l păstrez. Capitolul întîi promite mult: are idei, are prospeţime şi originalitate, dar se citeşte greu. Arhitectura şi stilul sînt pur şi simplu imposibile. Idei frumoase şi urîte, uşoare şi greoaie se îngrămădesc una peste alta, se înghesuie, se strivesc, şi parcă văd că în cele din urmă or să înceapă a ţipa de-atîta îmbulzeală.

Cînd vei veni la Moscova, o să ţi-l dau pe Thorean, iar pînă atunci îţi doresc sănătate şi-ţi spun la revedere.

Pe cît se pare, piesa mea va fi jucată la Korş. Dacă se va întîmpla aşa, o să-ţi comunic ziua premierei. S-ar putea întîmpla ca ziua aceea să coincidă cu sosirea dumitale la Moscova. In cazul acesta, te rog să vii.

Al dumitale A. Cehov

46

Către Al. P. Cehov

24 octombrie 1887, Moscova

...Am primit o scrisoare de la Suvorin pe care abia am izbutit s-o citesc. E de neînţeles cum îl pot descifra zeţarii! Imi vorbeşte de piesa lui: *„M-am căznit, m-am tot căznit cu comedia mea, dar, după*

ce mi-am aruncat ochii astă-vară asupra adevăratei vieți, am lăsat-o dracului". Cred și eu că s-a căznit! Dramaturgii contemporani își umplu piesele numai cu îngeri, cu ticăloși și bufoni: încearcă să găsești asemenea elemente în toată Rusia! De găsit, ai să găsești, dar nu sub acele aspecte exagerate de care au nevoie dramaturgii. Și, vrînd-nevrînd, începi să-ți storci creierii, să te căznești, și pînă la urmă te lași păgubaș... Eu am vrut să fac pe originalul: n-am introdus în piesă nici un scelerat, nici un înger (deși n-am putut să mă lipsesc de bufoni), nici n-am acuzat pe nimeni, nici n-am apărat pe nimeni... Nu știu dacă am reușit... Piesa o să meargă negreșit, mă asigură Korș și actorii, dar eu nu sînt sigur. Actorii nu se pricep, bat cîmpii, își iau roluri care nu li se potrivesc, iar eu lupt, deoarece sînt convins că dacă or s-o joace cu altă distribuție decît aceea pe care o cer eu, or s-o dea peste cap. Dacă nu vor face cum vreau eu, atunci, ca să evit o rușine, va trebui să-mi retrag piesa. Intr-un cuvînt, e o afacere cît se poate de neplăcută, care-mi dă multă bătaie de cap. Dacă știam, nu mă mai încurcam...

47

Către N. M. Ejov

27 octombrie 1887, Moscova

Preabunule Nikolai Mihailovici! Ți-am primit scrisorile. Deoarece problema ochiului dumitale stîng și a salariului o putem considera rezolvată, s-o lăsăm la o parte și să trecem la treburile noastre curente.

Cum ești cavalerul de onoare al piesei mele *Ivanov*, socotesc necesar să-ți comunic următoarele: *Ivanov* se va juca negreșit la sfîrșitul lui noiembrie

sau la începutul lui decembrie. Am şi semnat contractul cu Korş. Rolul lui Ivanov va fi jucat de Davîdov, care, spre marea mea bucurie, e entuziasmat de piesă şi s-a apucat s-o studieze cu pasiune. Îl înţelege pe Ivanov al meu exact aşa cum am vrut eu. Aseară am stat la el pînă la trei de noapte, şi m-am convins că într-adevăr e un mare artist. Dacă ar fi să cred părerea unora ca Davîdov, mă pricep să scriu teatru... Înseamnă că în chip instinctiv, intuitiv, fără să-mi dau seama, am scris o piesă perfectă, fără nici o greşeală din punct de vedere scenic. De aci, morala: „Tineri, îndrăzniţi!"

Bineînţeles, faci foarte rău că eşti atît de lăsător şi scrii atît de puţin. Dumneata eşti „începător" în adevăratul înţeles al cuvîntului, şi nu trebuie să uiţi, de frică să nu fii decapitat, că fiecare rînd scris astăzi înseamnă un capital pentru viitor. Dacă n-o să-ţi deprinzi acum mîna şi creierul cu disciplina şi cu marşul forţat, dacă n-o să te grăbeşti şi n-o să te struneşti singur — peste 3—4 ani va fi prea tîrziu. Eu cred că şi dumneata, şi Gruzinski trebuie să săriţi pe coardă, dar mult şi în fiecare zi. Amîndoi lucraţi prea puţin. Trebuie să munciţi din răsputeri. Nu izbutesc cu nici un chip să-l fac pe Gruzinski să scrie ceva pentru numărul de sîmbătă. Nici pe dumneata nu te pot convinge să trimiţi regulat schiţe la *Oskolki,* pentru fiecare număr. Nu înţeleg de loc ce aşteptaţi amîndoi. Dacă n-o să lucraţi cu hotărîre, fără zgîrcenie şi fără sfială, n-o să vă alegeţi decît cu o tiflă, adică o să vă răsuflaţi înainte de a fi scris ceva.[1]

Într-un cuvînt, amîndoi sînteţi buni de bătut, dar nu se poate: amîndoi sînteţi funcţionari...

Toţi ai mei sînt sănătoşi, şi-ţi trimit salutări. Vino la noi de crăciun. Deocamdată, îţi doresc sănătate şi nu-l uita

pe al dumitale A. Cehov

---

[1] Un exemplu: fratele meu Agafopod a scris puţin, şi de pe acum îşi dă seama că s-a răsuflat... (N. aut.)

48

Către N. A. Leikin

4 noiembrie 1887, Moscova

Iartă-mă, preabunul meu Nikolai Alexandrovici, că am întîrziat atît de mult să răspund la scrisoarea dumitale. Împotriva tuturor aşteptărilor, piesa mea — ducă-se pe pustii! — m-a hărţuit şi m-a obosit pînă într-atît, încît am pierdut orice noţiune a timpului, mi-am ieşit din făgaşul meu, şi fără îndoială că în curînd o să mă ţicnesc de-a binelea. Nu mi-a fost greu s-o scriu, dar punerea în scenă nu cere numai pierdere de timp şi bani aruncaţi pe birje, dar şi o mare cheltuială de nervi. Judecă şi dumneata: 1) la Moscova nu există nici un om cinstit care să-ţi spună adevărul; 2) actorii sînt capricioşi, ambiţioşi, aproape inculţi şi înfumuraţi. Nu se pot suferi unul pe altul, şi actorul N. ar fi gata să-şi vîndă sufletul dracului numai ca Z., colegul lui, să nu capete un rol bun; 3) Korş e negustor, şi pe el nu-l interesează succesul piesei şi al actorilor, ci să aibă sala plină; 4) el n-are femei în trupa lui, aşa că cele două roluri feminine straşnice din piesa mea se irosesc de pomană.

5) Dintre bărbaţi, numai Davîdov şi Kiselevski vor fi bine în rol, ceilalţi rămînînd şterşi.

6) După ce am încheiat contractul cu Korş, mi s-a adus la cunoştinţă că Teatrul Mic (de stat) ar fi fost bucuros să-mi joace piesa.

7) După părerea lui Davîdov, în care am încredere, piesa mea e mai bună decît toate piesele ce s-au scris în această stagiune, totuşi va cădea, fără doar şi poate, din pricina trupei slabe a lui Korş.

8) Ieri am vrut să-mi retrag piesa, dar Korş s-a împotrivit cu vehemenţă.

Aş avea material pentru încă 20 de puncte, dar sînt de-ajuns şi opt. Poţi judeca acum în ce situaţie se află „dramaturgul începător“, care, neavînd ce

face, și-a băgat nasul unde nu-i fierbea oala și s-a apucat de un lucru la care nu se pricepea.

Mă mîngîi doar cu gîndul că Davîdov și Kiselevski vor fi la înălțime. Davîdov își studiază rolul cu entuziasm.

Korș nu-mi va da 50 ruble de reprezentație, așa cum m-ai sfătuit, ci mai mult. Contractul prevede 8% din fiecare rețetă, adică 2% de fiecare act...

49

Către N. A. Leikin

15 noiembrie 1887, Moscova

Iartă-mă, preabunul Nikolai Alexandrovici, dar nici de data aceasta nu-ți trimit povestirea. Ai un pic de răbdare: joi mi se joacă piesa și după aceea o să mă așez la masă și o să scriu regulat. Rîndurile dumitale cu privire la punerea în scenă a unei piese m-au lăsat nedumerit. Îmi scrii: *„Autorul nu face decît să încurce punerea în scenă a piesei sale, îi zăpăcește pe actori și, de cele mai multe ori, dă îndrumări prosteşti"*. La acestea îți răspund după cum urmează: 1) autorul e stăpînul piesei, nu actorii; 2) pretutindeni distribuția rolurilor cade în sarcina autorului dacă acesta nu lipsește; 3) pînă acum, toate indicațiile mele s-au dovedit a fi de folos, și totdeauna s-a procedat așa cum am cerut eu; 4) chiar actorii sînt bucuroși să li se dea îndrumări; 5) concomitent cu piesa mea, la Teatrul Mic s-a pus în repetiție noua piesă a lui Șpajînski, care a schimbat de trei ori mobilierul, obligînd statul să cheltuiască de trei ori cu decorurile. Și așa mai departe. Dacă am reduce la zero contribuția autorului, dracu știe ce ar mai ieși din

piesă !... Amintește-ți cum se înfuria Gogol cînd i se jucau piesele.

Și parcă n-avea dreptate ?

50

Către Al. P. Cehov

20 noiembrie 1887, Moscova

In sfîrșit, piesa s-a jucat... Să-ți povestesc pe rînd cum s-au petrecut toate. Mai înainte de orice, trebuie să-ți spun că Korș îmi făgăduise zece repetiții, dar n-a făcut decît patru, dintre care numai două au fost repetiții adevărate, celelalte fiind mai curînd vorbărie goală, în timpul căreia domnii actori au făcut exerciții de înjurături și de logomahie. Numai Davîdov și Glama își știau rolurile, ceilalți jucau bizuindu-se pe sufler și pe propria lor inspirație.

Actul întîi. Eu stau în dosul scenei, într-o lojă mică asemenea unei celule de pușcărie. Familia, într-o lojă-benoar ; toți tremură. Împotriva așteptărilor, eu sînt calm și cu totul netulburat. Actorii, emoționați și încordați, își fac cruce. Se ridică cortina. Apariția beneficiarului. Lipsa de siguranță, necunoașterea rolului și coroana ce i se prezintă fac ca încă de la primele replici să nu-mi mai recunosc piesa. Kiselevski, în care îmi puneam atîta nădejde, n-a spus corect nici o frază : literalmente, nici una ! Zicea ce-i trăsnea prin minte. Cu toate acestea, și cu toate lipsurile regizorale, actul întîi a avut un mare succes. Nenumărate chemări la rampă.

Actul al doilea. Pe scenă o mulțime de lume. Oaspeți. Nimeni nu-și știe rolul, toți se încurcă și

spun baliverne. Fiecare cuvînt mă taie, ca şi cum mi-ar înfige cineva un cuţit în spate. Dar — o, muză! — şi acest act a avut succes. Toţi actorii au fost chemaţi la rampă, ba m-au chemat şi pe mine de două ori. Am primit felicitări.

Actul al treilea. Actorii joacă destul de bine. Succes colosal. Sînt chemat la rampă de trei ori, şi de fiecare dată Davîdov îmi scutură mîna, iar Glama, imitîndu-l pe Manilov, îmi apasă cealaltă mînă pe inima lui. Triumful talentului şi al virtuţii!

Actul al patrulea. Primul tablou. Merge destul de bine. Chemări la rampă. Urmează un antract nesfîrşit de lung şi de obositor. Spectatorii, nedeprinşi să se ridice şi să se ducă la bufet între două tablouri, protestează. Cortina se ridică. E frumos: printr-o arcadă se vede o masă pregătită pentru cină (nunta). Orchestra cîntă marşuri. Apar cavalerii de onoare: sînt beţi, înţelegi, şi de aceea trebuie să facă clovnerii şi giumbuşlucuri. Totul seamănă a bîlci, a cîrciumă, şi asta mă îngrozeşte. După aceea intră în scenă Kiselevski: urmează un pasaj poetic emoţionant. Dar Kiselevski al meu nu-şi ştie rolul, e beat ca un birjar, şi scurtul dialog poetic se transformă în ceva monoton, înspăimîntător. Spectatorii sînt nedumeriţi. La sfîrşitul piesei, eroul moare pentru că nu poate suporta ofensa ce i s-a adus. Publicul, rece şi obosit acum, nu înţelege această moarte pe care au preferat-o actorii (eu mai aveam şi altă variantă). Şi actorii, şi eu sîntem chemaţi la rampă. În timpul unei chemări se aud huiduieli sincere, acoperite de aplauze şi de tropăit de picioare.

Într-un cuvînt, oboseală şi un adînc sentiment de ciudă. Sînt scîrbit, deşi piesa a avut un succes substanţial (tăgăduit de Kiceev et Co.). Oamenii de teatru spun că n-au mai văzut niciodată o reprezentaţie la care toţi spectatorii să fie atît de agitaţi, să aplaude şi să huiduiască, şi că niciodată nu le-a

mai fost dat să audă atîtea discuții ca la piesa mea. Iar lui Korș nu i s-a mai întîmplat niciodată ca autorul să fie chemat la rampă după actul al doilea.

Piesa se va juca a doua oară la 23, în cealaltă variantă, și cu unele modificări: scot cavalerii de onoare.

Amănunte, cînd ne vom vedea.

Al tău A. Cehov

Spune-i lui Burenin că după premieră am reintrat în făgașul meu și că m-am pus să scriu articolul de sîmbătă.

1888

51

Către V. G. Korolenko

9 ianuarie 1888, Moscova

Fără să vreau te-am înşelat, mult stimate Vladimir Galaktionovici. N-am izbutit să-ţi trimit piesa mea. Cînd va ieşi de sub tipar o să ţi-o trimit, sau o să ţi-o dau cînd ne vom vedea. Deocamdată, nu te supăra.

Mi-a venit o idee: să pun să mi se copieze şi să-ţi trimit scrisoarea pe care am primit-o ieri de la bătrînul Grigorovici. Din mai multe motive o preţuiesc la valoarea aurului, şi mi-e frică s-o citesc a doua oară, ca nu cumva să-mi schimb prima impresie. Din cuprinsul ei vei vedea că faima de scriitor şi onorariile grase nu te scutesc cîtuşi de puţin de o proză atît de meschină ca bolile, frigul şi singurătatea. Bătrînul e la capătul vieţii. De asemenea, vei afla că nu numai dumneata m-ai călăuzit, cu inima curată, pe drumul cel adevărat, şi vei înţelege cît de mult mă căiesc.

După ce am citit scrisoarea lui Grigorovici, m-am gîndit la dumneata şi mi-a fost ruşine. Mi-am dat seama că n-am dreptate. Ţi-o spun anume dumitale, pentru că n-am în jurul meu oameni care să aibă nevoie de sinceritatea mea, care să aibă dreptul la ea. Iar eu, fără să te fi întrebat, am făcut un legămînt cu dumneata în sufletul meu.

Urmîndu-ţi sfatul prietenesc, am început o schiţă pentru *Severnii vestnik*. De încercare, m-am apucat

să descriu stepa, oamenii stepei şi tot ce am văzut cu ochii mei acolo. E un subiect bun, se scrie uşor, dar, ca un făcut, nedeprins să scriu o bucată mai lungă, şi de frică să nu spun ceva de prisos, am căzut în extrema cealaltă: fiecare pagină îmi iese prea încărcată, ca o mică povestire, imaginile se îngrămădesc, se înghesuie şi, suprapunîndu-se unele peste altele, strică impresia generală. Rezultatul e că ajung la un fel de conspect, la o searbădă înşirare de impresii, şi nu la un tablou în care amănuntele să se contopească într-un singur tot ca stelele pe cer. Un scriitor, dumneata, de pildă, mă va înţelege, însă cititorul se va plictisi şi se va lăsa păgubaş.

La Piter am stat două săptămîni şi jumătate, şi am văzut multă lume. Am plecat cu o impresie care se poate rezuma prin versetul: *„Nu vă puneţi nădejdea în cei puternici, o, voi, fii ai pămîntului...“* Am văzut mulţi oameni de treabă, dar judecători n-am văzut. Şi poate că e mai bine aşa.

Aştept *Severnîi vestnik* pe februarie ca să-ţi citesc bucata *In drum*. Pleşceev îmi spunea că cenzura te-a scărmănat destul de serios. Felicitări de Anul Nou! Îţi doresc sănătate şi fericire. Al dumitale devotat

A. Cehov

P. S. Omul din Sahalin mi se pare cea mai reuşită operă literară din ultima vreme. E scrisă ca o bună compoziţie muzicală, adică după toate regulile pe care instinctul i le inspiră artistului. În rezumat, în această carte te dovedeşti un atît de mare artist, o forţă atît de uriaşă, încît cele mai mari slăbiciuni ale ei, care pe alt scriitor l-ar desfiinţa, la dumneata trec nebăgate în seamă. De pildă, în cartea de mai sus femeia lipseşte cu desăvîrşire, însă lucrul acesta nu l-am observat decît de curînd.

52

Către D. V. Grigorovici

12 ianuarie 1888, Moscova

12 ianuarie — sfînta Tatiana. Patronul Universității

Stimate Dmitri Vasilievici, n-aș putea să vă spun cît de scumpă și de importantă este pentru mine ultima și neasemuita dumneavoastră scrisoare. Vă mărturisesc că am fost atît de impresionat, încît n-am putut rezista și i-am trimis o copie și lui Korolenko. (Fiindcă veni vorba de el, e un om foarte cumsecade.) Nu m-am simțit chiar atît de rușinat citind-o, deoarece m-a găsit scriind pentru o revistă mare. Iată răspunsul meu la partea esențială a scrisorii: am început să scriu o lucrare de proporții. Am și scris ceva mai mult de două coli de tipar, și cred că o să mai scriu încă trei. Pentru debutul meu la o revistă mare, mi-am ales un subiect care n-a mai fost tratat de mult: stepa. Descriu cîmpia, depărtările liliachii, crescătorii de oi [...], popii furtunile de noapte, hanurile, convoaiele de căruțe, păsările de stepă etc. Fiecare capitol în parte reprezintă o povestire, iar toate sînt înrudite între ele ca cele cinci figuri ale cadrilului. Mă silesc să aibă toate același parfum și același ton, ceea ce s-ar putea să-mi reușească, cu atît mai mult, cu cît același personaj trece prin toate capitolele. Îmi dau seama că am învins o bună parte din greutăți, că sînt locuri unde miroase a fîn, dar în general bucata mi se pare ciudată și cam prea originală. Nefiind deprins să scriu bucăți lungi, și de frică să nu spun lucruri de prisos, cad în extrema cealaltă. Paginile îmi ies prea compacte, parcă-s presate. Imaginile se îngrămădesc, se înghesuie, se strivesc una pe alta. Tablourile, sau „paietele" cum le spuneți dumneavoastră, se strîng unele în altele, se țin lanț și obosesc. Într-un cuvînt, ajung la o

searbădă și amănunțită înșirare de impresii — un fel de conspect, în nici un caz un tablou. În locul unei imagini artistice și unitare a stepei, prezint cititorului o „enciclopedie a stepei". Un început neizbutit, cum s-ar zice. Dar nu-mi pierd curajul. S-ar putea să fie de folos și enciclopedia. Cine știe, poate va deschide ochii celor de o seamă cu mine și le va arăta ce bogății, ce zăcăminte de frumusețe au rămas încă neexplorate, și cîte li se oferă artistului rus! Dacă nuvela mea îi va face pe confrați să-și amintească de stepa pe care au dat-o uitării, dacă măcar unul din motivele atinse de mine în treacăt și cu neîndemînare va opri atenția vreunui poet — mă voi mulțumi și cu atît. Sînt sigur că dumneavoastră veți înțelege stepa mea și nu mă îndoiesc că, de dragul ei, îmi veți ierta micile scăderi involuntare. Pentru că trebuie să recunosc că aceste scăderi sînt involuntare și se datoresc — după cum am constatat — doar faptului că *nu știu* să scriu bucăți lungi.

Romanul pe care l-am întrerupt o să-l continui la vară. El cuprinde un județ întreg (nobilimea și zemstvele) și viața cîtorva familii. *Stepa* e o temă oarecum aparte, oarecum specială: dacă o descrii pentru ea însăși și nu în treacăt, te plictisește cu monotonia și cu rusticismul ei. Pe cînd în roman ai de-a face cu oameni obișnuiți, intelectuali, femei, ai de-a face cu dragoste, căsătorie, copii, așa că te simți ca la tine acasă și nu te obosește.

Sinuciderea unui băiat de 17 ani e un subiect bogat în resurse și tentant, dar ți-e teamă să-l abordezi. Problema aceasta atît de chinuitoare cere și o soluționare tot atît de tare și cuprinzătoare. Dar avem noi, scriitorii, pregătirea necesară pentru așa ceva? Categoric, nu. Promițînd succes acestei teme, judecați după dumneavoastră, uitînd că oamenii din generația dumneavoastră au, în afară de talent, școală și erudiție, fosfor și oțel, pe cînd talentele din ziua de azi n-au nimic din toate acestea. La drept vorbind, trebuie să ne bucurăm că ele nu atacă probleme serioase. Încredințați-le băiatul dumnea-

voastră, și sînt convins că, fără să-și dea seama și de bună credință, X. va începe să mintă, să cleve-tească și să profaneze; Y. va strecura un tendențio-nism banal și meschin, iar Z. va explica sinuciderea băiatului prin psihoză! Și doar băiatul dumneavoas-tră e un suflet neprihănit, sensibil, iubitor, care-l caută pe dumnezeu și se simte adînc jignit. Ca să poți mînui un asemenea personaj, trebuie să știi tu însuți să suferi, iar barzii din ziua de azi știu doar să se vaiete și să scîncească. În ceea ce mă privește, pe lîngă cele spuse mai sus, mai sînt și leneș, și molîu.

Zilele trecute a fost la mine V. N. Davîdov. El a jucat în piesa mea *Ivanov,* și cu prilejul acesta ne-am împrietenit. Aflînd că vreau să vă scriu, a prins curaj, a pus mîna pe condei și v-a scris rîndurile alăturate.

Citiți scrierile lui Korolenko și pe ale lui Șceglov? Despre acesta din urmă se vorbește foarte mult. După mine, are talent și originalitate. Ca și pînă acum, Korolenko e răsfățatul cititorilor și al cri-ticilor: cărțile lui au mare succes. Dintre poeți începe să se ridice Fofanov. Acesta e într-adevăr talentat, însă ceilalți nu fac doi bani ca artiști. Prozatorii, treacă-meargă, dar poeții sînt slabi: oa-meni fără cultură, fără cunoștințe și fără o concepție de viață. Negustorul de vite Kolțov, care nu știa să scrie corect, era mult mai integru, mai deștept și mai cult decît toți tinerii poeți contemporani la un loc!

Stepa mea va fi publicată în *Severnîi vestnik.* O să-i scriu lui Pleșceev să vă păstreze un exemplar.

Îmi pare foarte bine că nu mai aveți dureri. Dure-rile sînt lucrul cel mai supărător în boala dumnea-voastră, restul nu e atît de important. Tusea nu are nimic comun cu boala de care suferiți, și nu e ceva serios. Fără îndoială că e datorită vreunei răceli și va trece o dată cu frigul.

Astăzi va trebui să beau în sănătatea celor care m-au învățat să tai cadavre și să scriu rețete. Nici vorbă că va trebui să închin și în sănătatea dum-neavoastră, deoarece nu trece nici o aniversare fără

ca acei care beau să nu-şi aducă aminte de Turgheniev, de Tolstoi şi de dumneavoastră. Scriitorii beau pentru Cernîşevski, pentru Saltîkov şi Gleb Uspenski, iar ceilalţi muritori (studenţii, medicii, matematicienii etc.) din care, ca Esculap, fac parte şi eu, mai păstrează încă vechea tradiţie şi nu vor să dea uitării numele celor pe care-i iubesc. Sînt adînc convins că atîta vreme cît vor mai exista în Rusia codri, văioage şi nopţi de vară, atîta vreme cît vor mai ţipa becaţinele şi vor plînge nagîţii, nu veţi fi dat uitării nici dumneavoastră, nici Turgheniev şi nici Tolstoi, după cum nu e uitat nici Gogol. Se vor petrece şi vor fi daţi uitării oamenii pe care i-aţi descris, dar dumneavoastră veţi rămîne întreg, neatins: atît de mare este puterea şi, prin urmare, fericirea dumneavoastră.

Iertaţi-mă dacă v-am obosit cu scrisoarea mea fără sfîrşit, dar ce să fac, mi-a luat mîna vînt, şi apoi voiam să stau de vorbă mai mult cu dumneavoastră. Nădăjduiesc că scrisoarea mea o să vă găsească bine şi sănătos, şi că vă bucuraţi de vreme caldă. Veniţi la vară în Rusia, se zice că în Crimeia e tot atît de plăcut ca şi la Nisa.

Vă mulţumesc încă o dată pentru scrisoare şi vă doresc numai bine, rămînînd al dumneavoastră devotat cu tot sufletul

A. Cehov

53

Către I. P. Polonski

18 ianuarie 1888, Moscova

Mult stimate Iakov Petrovici, sînt cîteva zile de cînd îmi tot frămînt mintea cum să răspund mai bine la scrisoarea dumneavoastră, dar n-am găsit nimic bun, nimic ca lumea, şi am ajuns la concluzia

că eu nu știu încă să răspund la scrisori atît de frumoase și de neprețuite. Pentru mine, ea a fost un neașteptat dar de Anul Nou, și dacă vă mai aduceți aminte de trecut, de vremea cînd erați ca și mine, un începător, veți înțelege ce importanță are pentru mine.

Mi-e rușine că nu v-am scris eu întîi. La drept vorbind, de mult voiam să vă scriu, dar mă și sfiam, și mă și temeam: mi se părea că oricît ne-ar fi apropiat discuția noastră, ea încă nu-mi dădea dreptul la cinstea de a fi în corespondență cu dumneavoastră. Iertați-mi lașitatea și meschinăria.

Am primit cartea și fotografia dumneavoastră.

Portretul l-am și atîrnat deasupra mesei mele de lucru, iar proza o citește toată familia mea. De ce spuneți că proza dumneavoastră e năpădită de mușchi și plină de promoroacă? Dacă spuneți acest lucru pentru că oamenii din ziua de azi nu citesc nimic afară de ziare, socotesc că nu e un motiv destul de puternic pentru o sentință tomnatică, într-adevăr glacială. Am început să vă citesc cartea cu încredere, mai bine zis cu o idee preconceputã. Trebuie să vă spun că încă de pe cînd învățam istoria literaturii, am reținut un fenomen pe care aproape că l-am ridicat la rangul de lege: toți marii versificatori ruși se descurcă tot atît de bine și în proză. Această idee preconcepută nu mi-o veți putea scoate din cap cu nici un cui, și ea nu m-a părăsit nici serile acestea, cînd am citit cartea dumneavoastră. S-ar putea să n-am dreptate, dar *Taman* al lui Lermontov și *Fata căpitanului* a lui Pușkin, fără să mai vorbesc de proza altor poeți, demonstrează evident înrudirea strînsă dintre versul rusesc suculent și proza plină de grație.

La dorința dumneavoastră de a-mi dedica o poezie, vă răspund cu o plecăciune și cu rugămintea de a-mi îngădui, ca la rîndul meu, să vă închin prima povestire pe care voi scrie-o cu mai multă dragoste. Cuvintele dumneavoastră mîngîietoare m-au impresionat: n-o să le uit niciodată. Pe lîngă căldura și farmecul de care e pătrunsă dedicația, poezia dum-

neavoastră *La uşă* mai are pentru mine şi preţ: ea face cît un întreg articol elogios scris de un critic cu autoritate, deoarece datorită ei voi creşte cel puţin cu un stînjen în ochii cititorilor şi ai confraţilor mei.

In ce priveşte colaborarea la ziare şi reviste ilustrate, sînt cu totul de acord cu dumneavoastră. Parcă nu e acelaşi lucru dacă privighetoarea cîntă într-un copac sau pe crenguţa unei tufe? Convingerea că toţi oamenii de talent trebuie să colaboreze *numai* la revistele voluminoase e meschină, are în ea ceva birocratic, şi e şi dăunătoare ca toate prejudecăţile. e absurdă şi ridicolă. Ea îşi avea raţiunea pe vremea cînd în fruntea revistelor se găseau oameni cu o fizionomie bine conturată, oameni ca Bielinski, Herzen şi alţii care nu se mulţumeau numai să-ţi plătească onorarii, ci te şi atrăgeau, te învăţau şi-ţi făceau educaţia. Pe cînd acum, cînd în fruntea periodicelor se află nişte figuri cenuşii cu vederi cazone, preferinţa pentru volum nu suportă critica, şi deosebirea dintre cea mai groasă revistă şi cea mai ieftină gazetă e doar cantitativă, deci, din punctul de vedere al artistului, nu merită nici atenţie şi nici respect. Totuşi, nu putem nega că o colaborare la revistele voluminoase are un avantaj: dacă ai scris o lucrare lungă, ţi-o publică toată deodată, fără s-o împartă în bucăţi. De cîte ori voi scrie o lucrare mai lungă, o s-o trimit la o revistă groasă, iar pe cele scurte o să le public unde le-o duce vîntul şi voia mea.

Fiindcă veni vorba, în momentul de faţă scriu o bucată lungă, pe care voi publica-o, probabil, în *Severnîi vestnik*. Intr-o nuvelă nu prea mare, descriu stepa, oamenii din stepă, păsările, nopţile, furtunile şi celelalte. Scriu uşor, însă mă tem că, datorită neobişnuinţei mele de a scrie bucăţi mai lungi, mă depărtez de tonul general, obosesc, nu termin ceea ce am de spus şi nu sînt destul de serios. Sînt multe pasaje pe care critica şi publicul nu le vor înţelege, care li se vor părea că n-au importanţă, că nu merită nici o atenţie. Eu însă mă bucur de pe acum că tocmai acestea vor fi înţelese şi preţuite de doi sau trei gastronomi literari, şi asta mi-e de

ajuns. Într-un cuvînt, povestirea mea nu mă mulţumeşte. Am impresia că e prea încărcată, plictisitoare şi ciudată. Un subiect ca *Stepa,* cu natura şi cu oamenii ei, va părea neobişnuit şi lipsit de importanţă publicului cititor de astăzi.

Cred că o să vin la Petersburg la începutul lui martie să-mi iau rămas bun de la prieteni înainte de a pleca în Kuban. Luna aprilie şi luna mai o să le petrec în Kuban şi în preajma Mării Negre, iar vara la Slaveansk sau pe Volga. Vara, eu nu pot să stau într-un singur loc. Îngăduiţi-mi să vă mai mulţumesc o dată pentru scrisoare şi pentru dedicaţie. Încă nu le merit, nici pe una, nici pe cealaltă. Vă doresc sănătate şi fericire, şi vă asigur de respectul şi dragostea devotatului dumneavoastră

A. Cehov

P.S. Zilele trecute m-am întors de la ţară, unde şi iarna e plăcut. Dacă aţi fi văzut pădurea şi cîmpiile de un alb orbitor, şi cum strălucea soarele! Mă dureau ochii. A trebuit să fac autopsia unei vaci, care murise subit. Deşi nu-s veterinar, ci medic de oameni, totuşi, din lipsă de specialişti, sînt nevoit uneori s-o fac şi pe veterinarul.

54

Către A. N. Pleşceev

19 ianuarie 1888, Moscova

...Acum, cîteva cuvinte despre mine. Sînt sănătos, muncesc şi mă plictisesc. În momentul de faţă scriu o povestire pentru o revistă din cele groase. Îndată ce o termin ţi-o trimit, cu rugămintea să pui o vorbă bună pentru mine la *Severnîi vestnik.* Descriu *stepa.* E un subiect poetic şi, dacă o să mă menţin în tonul în care am început, cred că o să iasă ceva „excepţional". Îmi dau seama că în povestirea mea

sînt pasaje care or să te mulțumească, dragul meu poet, dar, în general, nu cred că o să placă... Lucrarea va avea vreo 4—5 coli de tipar, din care două numai cu descrierea naturii și a locurilor: curată plictiseală!

Tare aș vrea să apar în numărul de martie! Toată luna ianuarie voi lucra la *Stepa*. N-am scris și nici nu voi scrie nimic altceva, din care pricină sînt cu totul lipsit de bani. Dacă *Stepa* mi se va publica mai tîrziu de martie, o să urlu ca un lup. Ți-o trimit către 1 februarie. Dacă crezi că n-o să mai fie loc în numărul de martie, atunci te rog, dragul meu, să mă înștiințezi: să nu mă mai grăbesc atîta cu *Stepa* și, ca să fac rost de bani, o să mîzgălesc la repezeală ceva pentru *Novoe vremea* și pentru *Peterburgskaia gazeta*.

A scrie o bucată mare e mult mai plictisitor și mai greu decît a scrie un fleac. Citind-o, vei vedea cît de multe greutăți a trebuit să înfrunte bietul meu creier lipsit de experiență...

55

Către I. L. Leontiev (Șceglov)

22 ianuarie 1888, Moscova

Dragul meu Alba! Am primit și scrisoarea, și fizionomia dumitale, și *Nedelea*. Îți mulțumesc pentru toate, pentru toate! Articolul din *Nedelea* e într-adevăr bunișor. Cîteva idei cu privire la neputința noastră, pe care autorul, delicat, a numit-o anarhie, mi-au trecut și mie prin minte. Talentele noastre au mult fosfor, dar n-au destul oțel. Poate că sîntem niște păsări frumoase, poate cîntăm frumos, dar vulturi nu sîntem.

De altfel, toate acestea-s fleacuri. Vom mai vorbi noi despre asta, cînd ne vom întîlni, la un păhărel,

la Palkin. Acum, să ne mulțumim cu asigurarea pe care ne-o dă articolul din *Nedelea* că sîntem niște virtuozi. Da, virtuozi, dar niște virtuozi care cîntă ce le place lor. Facem ce putem, iar dacă omenirii nu-i convine ce facem, să-i fie de bine!

Dumneata, scepticule, vrei să știi ce cusururi i-am găsit *Mititicăi* dumitale... Înainte de a le scoate la iveală, te previn că ele prezintă mai curînd un interes „tragic" decît unul critico-literar. Numai cel ce scrie le poate descoperi, și în nici un caz cititorul. Iată-le... Mie mi se pare că dumneata, ca un scriitor sceptic și bănuitor ce ești, de teamă că personajele și caracterele lor nu vor fi destul de bine conturate, ai rezervat un loc prea mare descrierii lor minuțioase și amănunțite. Lucrul acesta a provocat o împestrițare inutilă, ceea ce are o influență nefericită asupra impresiei generale. De teamă că cititorul nu te va crede, dumneata, ca să-i demonstrezi cît de puternică poate fi uneori influența muzicii, te-ai apucat să descrii cu sîrguință psihicul eroului dumitale. Descrierea psihicului ți-a reușit, în schimb, distanța dintre momente ca *„amare, moriri"* și împușcătură e mult prea lungă, și cititorul, înainte de a ajunge la sinucidere, se odihnește după durerea pe care i-a pricinuit-o *„amare, moriri"*. Iar cititorului nu trebuie să-i dai răgaz să se odihnească, trebuie să-l ții mereu încordat! N-aș fi făcut aceste observații dacă *Mititica* ar fi fost o povestire lungă. Operele mari, operele voluminoase își au scopul lor, care cer o execuție cît mai amănunțită, independent de impresia generală. Pe cînd în povestirile mici e mai bine să nu termini ce ai de spus decît să spui ceea ce nu trebuie, pentru că... pentru că... nici eu nu știu pentru ce!... În orice caz, nu uita că lipsurile dumitale numai eu le consider lipsuri (cu totul neînsemnate, „tragice"), iar eu greșesc de foarte multe ori. S-ar putea întîmpla ca dumneata să ai dreptate, nu eu... Trebuie să știi că adesea am greșit și am spus altceva decît ceea ce gîndesc acum. Prin urmare, critica mea nu face doi bani.

Tare m-aș duce la Piter!

Am primit astăzi o scrisoare foarte drăguță, o scrisoare „de bunicuț", de la A. N. Pleșceev. Mi se plînge că vă vedeți rar. In momentul de față termin manuscrisul pentru *Severnii vestnik*. Tare-i greu!

Plecăciuni lui Baranțevici.

La primăvară plec în Kuban, iar vara mi-o petrec cu familia la Slaveansk. Nu vrei să vii să stai cu noi? Viața la Slaveansk e de trei ori mai ieftină decît la Piter. N-ai să te plictisești.

Povestirea mea va apărea în numărul de martie al revistei *Severnii vestnik*. E o povestire ciudată, dar are pasaje de care sînt mulțumit. Mă înfurie faptul că n-are nici o idilă. O povestire fără nici o femeie e exact ca o mașină fără aburi. La drept vorbind am femei, dar nu soții și nici amante. Iar eu nu pot fără femei!!!

Scrie-mi o scrisoare lungă, și eu o să-ți răspund la fel. Cu bine, Alba. Dumnezeu să-ți dea sănătate.

Al dumitale A. Cehov

56

Către A. N. Pleșceev

23 ianuarie 1888, Moscova

Dragul și scumpul meu Alexei Nikolaevici, îți mulțumesc foarte mult pentru scrisorica dumitale bună și prietenească. Imi pare rău că n-a sosit cu trei ore mai curînd! Inchipuiește-ți, m-a găsit mîzgălind o schițișoară proastă pentru *Peterburgskaia gazeta*... Văzînd că se apropie ziua de întîi, cînd se fac plățile, n-am putut rezista ispitei și m-am apucat să scriu ceva, la repezeală. Dar nu-i nici o nenorocire: schița nu mi-a luat decît o jumătate de zi, și acum pot să-mi continui *Stepa*. In scrisoarea dumitale ai arătat atîta entuziasm pentru povestirea aceasta, încît mi-e frică... Dumneata te aștepți la ceva excepțional de bun: ce cîmp vast pentru dezamăgiri! Mă tem, mi-e

groază că *Stepa* mea va ieşi ştearsă. O scriu fără grabă, aşa cum mănîncă gastronomii becaţinele: cu sentiment, cu schepsis, cu pauze. La drept vorbind, storc din mine tot ce pot, mă străduiesc şi fac eforturi, şi totuşi lucrarea nu mă mulţumeşte, deşi pe alocuri poţi să dai peste „poezie în proză". Însă nu sînt deprins să scriu bucăţi lungi, şi pe deasupra mai sînt şi leneş. M-a răsfăţat obişnuinţa de a scrie tot lucruri mărunte.

Stepa voi termina-o între 1 şi 5 februarie, nici mai devreme, nici mai tîrziu. Voi trimite-o pe numele dumitale, pentru că aş vrea să te rog să-mi fii naş acum, cînd debutez la o revistă de proporţii. Nu va fi nevoie să te duci la poştă să legalizezi avizul, deoarece îţi voi trimite pachetul acasă, urmînd să plăteşti doar douăzeci şi cinci de copeici, sumă cu care îţi rămîn dator. Iartă-mi deranjul, pentru dumnezeu! Ai şi fără asta destule pe cap, şi iată că vin şi eu să te plictisesc cu nimicurile mele, ba mai atentez şi la douăzeci şi cinci de copeici...

Ostrovski mi-a plăcut foarte, foarte mult. Cu el nu numai că nu te plictiseşti, dar chiar te simţi bine... Într-adevăr, ar fi bun de critic. Are un fler straşnic, a citit foarte mult, îi place literatura, şi e şi original. Am reţinut cîteva din definiţiile pe care le scapă şi care ar putea fi introduse integral în manualul de *Teoria literaturii*. O să mă reped negreşit pînă la el, îndată ce termin *Stepa*. In urma discuţiei pe care am avut-o amîndoi cu privire la avortonul meu *Ivanov*, mi-am dat seama ce valoare au asemenea oameni pentru cei din tagma noastră.

Ce mai face Leontiev? E un om cumsecade, simpatic, cald şi talentat, dar îşi pierde uşor curajul şi cade în pesimism. Mereu are nevoie să fie îmboldit de cineva, să fie întors ca un ceasornic... Sîntem în corespondenţă. Nu ştiu de ce, în scrisorile lui, îmi spune Egmont, iar eu, ca să nu-i rămîn dator, l-am botezat Alba.

Sper că pînă la primăvară o să vin la Piter, iar după aceea o să plec undeva unde e cald. Hai să mergem împreună!

La toate revistele noastre de proporții domnește un sectarism și o plictiseală grozavă. Te înăbuși, nu alta! De aceea nu-mi plac revistele groase și nu mă tentează să colaborez la ele. Sectarismul acesta, mai ales cînd e searbăd și lipsit de talent, nu agrează libertatea și avîntul!

Cu bine, dragul meu. Îți mulțumesc încă o dată. Plecăciuni familiei dumitale și prietenilor noștri comuni. Vino în săptămîna albă la noi. Vom mînca blinele... Ia-l cu dumneata și pe Șceglov.

Îți doresc sănătate și fericire.

Al dumitale A. Cehov

57

Către A. N. Pleșceev

3 februarie 1888, Moscova

Bună ziua, scumpe Alexei Nikolaevici! Am terminat *Stepa,* și ți-o și trimit. N-aveam nici un ban, și deodată mă pomenesc bogat: voiam să scriu două-trei coli, și cînd colo am scris mai mult de cinci. Sînt obosit, mă simt istovit, și asta numai din pricină că nu-s deprins să scriu bucăți lungi. Am scris-o cu destule eforturi, și-mi dau seama că s-au strecurat în ea destule prostii.

Îți cer să fii îngăduitor!

Subiectul *Stepei* e fără importanță, dar dacă bucata va avea un cît de mic succes, o s-o folosesc ca temelie pentru o povestire mare și o s-o duc mai departe. Vei găsi în ea destule personaje care ar fi meritat mai multă atenție și o descriere mai amplă.

In timp ce scriam, simțeam cum miroase în jurul meu a vară și a stepă. Ce bine ar fi să fac un drum într-acolo!

Dragul meu, pentru dumnezeu, te rog nu te sfii și, dacă-i așa, într-adevăr, scrie-mi fără înconjur că

povestirea mea e slăbuță și mediocră. Grozav aș vrea să știu adevărul adevărat!

Dacă redacția o va găsi bună pentru *Severnîi vestnik*, voi fi foarte bucuros să-i slujesc și ei, și cititorilor ei. Stăruie ca *Stepa* să fie publicată integral într-un singur număr, pentru că nu poate fi fragmentată — ai să te convingi singur cînd ai s-o citești. Roagă să mi se rezerve cîteva exemplare. Vreau să-i trimit și lui Grigorovici, și lui Ostrovski... În ce privește avansul, am mai vorbit noi. Adaug doar că, cu cît o să-l primesc mai curînd, cu atît o să fie mai bine, deoarece m-am anemiat ca purecele din anecdota lui Wainberg. Dacă editoarea te va întreba despre cuantumul onorarului, spune-i că las totul la aprecierea ei, dar că în adîncul sufletului, ca orice om păcătos, mă gîndesc la două sute de ruble de coală.

Iartă-mă că te necăjesc. Dar cine știe, dacă vom mai trăi, poate că soarta îmi va oferi și mie fericitul prilej de a-ți face un mare serviciu.

Stepa e scrisă pe foi separate. Cînd vei primi pachetul, taie sforile.

Cu bine și fii fericit.

Eu mă odihnesc. Mîine mă reped pînă la Ostrovski. Plecăciuni familiei dumitale și lui Șceglov. Devotat din tot sufletul, al dumitale debutant

Antoine Cehov

Stepa mea nu prea seamănă cu o povestire, ci mai curînd cu o enciclopedie a stepei.

58

Către A. S. Lazarev-Gruzinski

4 februarie 1888, Moscova

Îți mulțumesc pentru scrisoare, bunul meu Alexandr Semionovici. Și eu sînt bine sănătos. Ieri am terminat

Stepa și am trimis-o la *Severnii vestnik*. Cred că mi-au ieșit mai mult de cinci coli de tipar.

200×5=1000 de ruble.

Trebuie să fii un foarte mare scriitor ca să cîștigi într-o lună o mie de ruble. Nu-i așa ?

Cu *Stepa* mea am consumat o mare cantitate de sevă, de energie și de fosfor. Am scris-o cu încordare, cu eforturi, am stors tot ce am putut din creierul meu, și m-am obosit peste măsură. Nu știu dacă mi-a reușit sau nu, în orice caz e capodopera mea, mai bine nu mă pricep să scriu, și de aceea consolarea dumitale că „uneori nimicurile astea nu reușesc" (pentru cazul cînd *Stepa* n-ar avea succes), nu mă poate mîngîia. Acest „uneori" al dumitale nu cred că e tocmai nimerit, avînd în vedere că e vorba de debutul meu, că subiectul e bun, energia consumată, încordarea și așa mai departe. Dacă în condițiile arătate am scris prost, în condiții mai puțin favorabile o să scriu și mai prost...

Asta-i, drăguțule! Dumneata ai în față viitorul (2—3 ani), pe cînd eu sînt în criză. Dacă n-o să cîștig premiul acum, atunci o să încep a luneca la vale. Și dumneata mă consolezi cu adverbul „uneori"! Cînd vei fi gata să-ți dai sufletul, o să-ți scriu: „Uneori, oamenii mor", iar cînd vei fi epuizat tot ce ai avut și vei vrea să debutezi în altă parte, o să-ți scriu: „Uneori debutanții se duc la fund". Și dumneata ai să te consolezi...

Leikin și Bilibin păstrează o tăcere de mormînt. Tăcerea celui dintîi are o semnificație sinistră. Eu dau mai puțină atenție țipetelor cucuvaielor și bufnițelor decît tăcerii diplomaților subțiri. Mă aștept cu groază la vreo prostie gogonată sau la cine știe ce bîrfeală. Cu bine.

Al dumitale A. Cehov

59

Către A. N. Pleşceev

5 februarie 1888, Moscova

Îţi mulţumesc foarte mult, scumpe Alexei Nikolaevici! Am primit ieri şi i-am şi dus lui Puteata cele 75 de ruble. Banii aceştia au sosit foarte la timp, deoarece Puteata, deşi zace în pat, se îndreaptă cu paşi mari şi repezi spre mormînt.

Ai primit *Stepa* mea! A fost aruncată la coş, sau a fost primită în sînul lui *Severnîi vestnik*? Ţi-am trimis-o ieri, dar nu sub formă de colet, cum aveam de gînd, ci recomandat: aşa o să ajungă mai repede. Nu cumva am întîrziat?

Aştept cu nerăbdare să citesc nuvela lui Korolenko. Dintre contemporani, el e scriitorul meu preferat. Are un colorit viu, o limbă desăvîrşită (deşi pe alocuri prea rafinată), personaje cu caractere nobile. E bun şi Leontiev... El nu e chiar atît de îndrăzneţ şi de frumos, dar e mai cald decît Korolenko, mai paşnic şi mai feminin... Un lucru însă — Allah kerim! — de ce şi unul şi altul caută să se specializeze? Cel dintîi nu se desparte de puşcăriaşii lui, iar cel de-al doilea îşi alimentează cititorii numai cu ofiţeri superiori... Eu admit specializarea în pictură — pictură de gen, peisaj, pictură istorică; înţeleg genurile actorilor, şcolile muzicienilor. Dar nu pot să mă împac cu specializări ca puşcăriaşi, ofiţeri sau popi... Asta nu mai este specializare ci pasiune. La voi, la Piter, Korolenko nu e iubit, iar la noi nimeni nu citeşte cărţile lui Şceglov. Şi cu toate acestea, eu cred cu tărie în viitorul amîndurora. Ce bine ar fi dacă am avea o critică aşa cum trebuie!

Săptămîna albă bate la uşă. Aproape mi-ai făgăduit că vii, prin urmare te aştept.

Astăzi se dă un spectacol în beneficiul lui Davîdov. Se joacă *Burghezul gentilom*. Va fi zăpuşeală, în-

ghesuială și zgomot. După spectacol o să tușesc toată noaptea. Am pierdut obiceiul de a mă duce la teatru.

Dacă *Stepa* mea n-a fost aruncată la coș, atunci suflă un cuvințel, cînd ți-o veni mai bine, să mi se trimită *Severnîi vestnik*. Sînt nerăbdător să citesc povestirea lui Korolenko *In drum*.

Te-am plictisit cu scrisorile mele.

La revedere. Stima mea întregii familii.

Cu tot sufletul al dumitale A. Cehov

60

Către D. V. Grigorovici

5 februarie 1888, Moscova

Scumpe Dmitri Vasilievici!

Alaltăieri am terminat și am și expediat la *Severnîi vestnik Stepa* mea, despre care v-am mai scris. Mi-au ieșit vreo cinci coli de tipar, poate chiar mai mult. Dacă nu va fi aruncată la coș, va apărea în numărul de martie. O să vă trimit un exemplar, în care scop am și scris redacției revistei.

Sînt sigur că Gogol o să se supere pe mine acolo unde e, pe lumea cealaltă. In literatura noastră, el era regele stepei! M-am vîrît în domeniul lui cu intenții bune, dar am scris destule prostii. Trei sferturi din bucată nu mi-au ieșit cum trebuie.

In jurul lui 10 ianuarie v-am expediat două scrisori: una din partea mea și alta dintr-a lui V. N. Davîdov. Le-ați primit? Intre altele, vă scriam cîte ceva în legătură cu subiectul propus de dumneavoastră: sinuciderea unui băiat de 17 ani. Am făcut o slabă încercare de a-l folosi. In *Stepa* mea trece de-a lungul celor opt capitole un băiat de nouă ani, care, atunci cînd îi va veni vremea să ajungă la Piter sau la Moscova, va sfîrși rău, fără îndoială. Dacă *Stepa* va avea cît de cît succes, voi continua-o. Inadins

am scris-o așa, să dea impresia unei lucrări neterminate. După cum veți vedea, ea poate fi luată drept prima parte a unei povestiri mai mari. Cît despre băiat, o să vă spun, după ce veți citi *Stepa*, de ce l-am descris așa și nu altfel.

Nu știu dacă v-am înțeles bine. Sinuciderea adolescentului dumneavoastră e un fenomen specific rusesc, pe care Europa nu-l cunoaște. Întreaga atenție a scriitorului trebuie îndreptată spre cele două elemente: omul și natura. Pe de o parte, vîrsta adolescenței, nervozitate excesivă, pubertate timpurie, sete pătimașă de viață și de adevăr, visuri cu privire la un cîmp de activitate vast cît stepa, zbuciumul sufletesc, insuficiența cunoștințelor alături de avîntul înaripat al gîndurilor, și, pe de altă parte, întinderi necuprinse, clima aspră, oamenii chinuiți, aspri și ei, cu trecutul lor zbuciumat și apăsător, tătărimea, funcționărimea, sărăcia, ignoranța, răceala capitalelor și așa mai departe. Viața lovește în omul nostru atît de cumplit, încît nu se alege nimic din el, ca și cînd l-ar bate ca un mai de o mie de puduri! În Europa de Apus, oamenii pier pentru că trăiesc prea înghesuit și n-au aer, pe cînd la noi, pentru că se pierd în imensitatea spațiului... La noi e atîta lărgime, încît adesea nici nu știi încotro s-apuci...

Iată ce gîndesc eu despre sinucigașii ruși...

Oare v-am înțeles bine? De altfel, e imposibil să vorbești despre lucrurile acestea într-o scrisoare: n-ai destul loc. E o temă bună pentru discuții. Ce păcat că nu sînteți în Rusia!

La dumneavoastră trebuie să fie cald și uscat, sînt sigur că acum nu mai tușiți. Căutați să fumați un tutun mai slab, și mai ales să cumpărați tuburi pentru țigări de cea mai bună calitate. De multe ori foița de țigară conține mult mai multă otravă decît tutunul. La revedere! Vă doresc sănătate, voie bună și fericire.

Al dumneavoastră, devotat din tot sufletul

Ant. Cehov

61

Către A. N. Pleşceev.

9 februarie 1888, Moscova

Scumpe Alexei Nikolaevici!

Mai adineaori mi s-au adus 500 de ruble de la banca Iunker. Trebuie să fie de la *Severnîi vestnik*, deoarece din altă parte n-am de unde primi. *Merci!*

Ultima dumitale scrisoare m-a bucurat nespus de mult şi mi-a dat curaj. M-aş prinde să nu mai beau vin şi să nu mai fumez tot restul vieţii, cu condiţia să mai primesc asemenea scrisori! Totuşi penultima, la care ţi-am răspuns cu o telegramă, m-a descurajat. M-am simţit prost şi mi-a fost ruşine că te-am făcut să deschizi vorba despre onorar. Ce e drept, am mare nevoie de bani, dar nu pot suferi să vorbesc de ei, mai ales cu oamenii cumsecade. Să-i ia dracul de bani! Imi pare rău că n-am fost destul de explicit în scrisoarea în care spuneam că las stabilirea onorarului la aprecierea editoarei, şi că sper să primesc 200 de ruble de coală. N-a fost vorba cîtuşi de puţin de pretenţii sau de condiţii categorice din partea mea, cu atît mai puţin de un ultimatum. Dacă am pomenit în treacăt de 200 de ruble, am făcut-o pentru că nu cunosc de loc preţurile revistelor mari, şi pentru că suma de 200 nu mi se părea prea exagerată. M-am luat după tariful de la *Novoe vremea*, cu alte cuvinte vroiam să primesc nici mai mult nici mai puţin decît îmi plăteşte Suvorin (15 copeici de rînd). Dar nici prin gînd nu mi-a trecut să născocesc nu ştiu ce ultimatum. Niciodată nu iau decît ceea ce mi se dă. Dacă *Sev[ernîi] vestnik* îmi va da 500 de ruble de coală, o să iau 500, iar dacă o să-mi dea numai 50, o să iau 50.

La făgăduiala de a-mi publica *Stepa* integral şi de a-mi trimite regulat revista, îţi răspund cu făgă-

duiala de a te cinsti cu un minunat vin de Don, la vară, cînd vom călători pe Volga. Din păcate, Korolenko nu bea, iar a nu bea la drum, cînd luna strălucește și te privesc din apă crocodilii, e tot atît de supărător ca a nu ști să citești. Vinul și muzica au fost totdeauna pentru mine un adevărat tirbușon. Cînd mi se întîmplă, pe drum, să-mi intre un dop în suflet sau în cap, e destul să beau un păhărel de vin, pentru ca dopul să dispară și să simt din nou că am aripi!

Prin urmare, mîine va veni la mine Korolenko. E un suflet ales. Păcat că cenzura i-a scărmănat bucata lui *În drum*. E artistică (*În drum*, nu cenzura), dar cam chelă. De ce o fi dat-o la o revistă cenzurabilă? Și apoi, de ce i-o fi spus *Poveste de crăciun*?

Mă grăbesc să mă apuc de o schiță mică, dar grozav mă trage inima să încep iar o lucrare mare. Dacă ai ști ce subiect de roman zace în capul meu! Ce femei minunate! Ce înmormîntări, ce nunți! Dacă aș avea bani, aș șterge-o în Crimeia, m-aș așeza la umbra unui chiparos și, într-o lună-două, aș da gata romanul. Închipuiește-ți că am și scris trei coli! Adică, mint: dacă aș avea bani acum, mi-aș pierde capul de bucurie pînă într-atîta, încît aș da dracului toate romanele!

Cînd o să termin prima parte a romanului, o să ți-o trimit s-o citești, dacă-mi dai voie. Nu e pentru *Severnîi vestnik*, deoarece romanul meu nu-i potrivit pentru o revistă supusă cenzurii. Eu sînt lacom, în operele mele îmi place să fie lume multă, de aceea romanul meu va fi lung. Afară de asta, oamenii pe care-i descriu îmi sînt dragi și simpatici, iar de cei care-ți sînt simpatici vrei să te ocupi mai pe larg.

Cît despre Egoruška, o să-l continui, dar nu acum. Nătîngul de Hristofor a murit. Contesa Draniţkaia

(Braniţkaia) o duce mizerabil. Varlamov se zbuciumă înainte. Îmi scrii că ţi-a plăcut Dîmov, ca material... Figuri ca zurbagiul de Dîmov nu sînt create de viaţă nici pentru schismă, nici pentru vagabondaj, şi nici pentru o viaţă aşezată, ci de-a dreptul pentru revoluţie... Dar fiindcă în Rusia n-o să fie niciodată revoluţie, Dîmov o să sfîrşească fie prin a lua darul beţiei, fie la puşcărie. E un om de prisos.

În anul 1877, în timpul unei călătorii, m-am îmbolnăvit de peritonită şi am petrecut o noapte chinuită la hanul lui Moisei Moiseici care, cît a ţinut noaptea, mi-a pus mereu comprese şi cataplasme cu muştar.

Ai văzut vreodată în viaţa dumitale un şleau? Iată pe unde ar fi bine să tragem o raită. Troiţele mai sînt şi astăzi, dar şleaul nu mai e atît de lat. De-a lungul lui s-a făcut o cale ferată şi acum aproape nimeni nu mai merge pe el: încetul cu încetul îl năpădeşte iarba, iar peste vreo zece ani va dispărea cu totul, sau, din uriaş cum era, se va schimba într-un obişnuit drum de care.

Ar fi bine să-l luăm cu noi şi pe Şceglov. S-a înăcrit de tot şi-şi priveşte viitorul literar printr-o sticlă afumată. Are neapărat nevoie să respire aer curat, să vadă oameni noi.

Mîine o să petrec la nunta croitorului meu, care face versuri destul de bune şi care, din respect pentru talentul meu *(honoris causa)*, mi-a cîrpit surtucul. Te-am plictisit cu prostiile mele, de aceea încheiu. Cu bine. Îţi doresc din tot sufletul ca toţi creditorii dumitale să nimerească în iad... Sînt un soi de oameni sîcîitori, mai răi ca ţînţarii. Al dumitale cu tot sufletul

A. Cehov

Oare *Severnîi vestnik* nu obişnuieşte să trimită autorilor corecturi?

62

Către N. A. Hlopov

13 februarie 1888, Moscova

Stimate Nikolai Afanasievici!

Am citit povestirea dumitale. E bună şi cred că va merge, de aceea socot că nu e de prisos să-ţi aduc la cunoştinţă dinainte, şi cît mai repede, cele ce urmează. Dacă o consideri ca debutul dumitale, ca un pas serios, atunci, după părerea mea, în sensul acesta nu va avea succes. Nu din pricina subiectului sau a tratării, ci dintr-a finisajului neglijent, tipic moscovit, a unor nimicuri care se pot îndrepta şi a unor amănunte, lipsite de importanţă în fond, dar care sar în ochi.

Să încep, de pildă, cu faptul că mereu se întîlnesc fraze greoaie ca pietrele. Aşa, în pagina a 2-a: „el a trecut pe la mine de două ori în decurs de o jumătate de oră". Sau: „pe buzele lui Iona se ivi un zîmbet lung, sfios întrucîtva". După cum nu se poate spune că „a stropit o ploaie îndelungată", tot aşa, şi cred că eşti de aceeaşi părere, nu se poate spune că „se ivi un zîmbet lung". De altfel, acestea sînt fleacuri... Dar iată ceva ce nu mai este chiar un fleac: unde ai văzut dumneata pe *inspectorul bisericesc* Sidorkin? Există epitrop sau staroste de biserică, dar nici un staroste şi nici un epitrop, fie el dintre cei mai influenţi negustori, nu are dreptul şi puterea de a muta un dascăl dintr-un loc într-altul... Lucrul acesta e de competenţa episcopului... Ar fi fost mult mai verosimil dacă Iona al dumitale ar fi fost mutat din oraş la ţară, pur şi simplu, pentru beţie.

Pasajul în care Iona se chinuieşte cu cele două deseatine ale lui ca un păianjen cu o muscă, e admirabil. Dar de ce-i strici farmecul cu descrierea încercării lui neverosimile şi imposibile de a umbla cu plugul? Este chiar atît de necesar? Doar dumneata

știi că cel care ară pentru prima dată în viață nu e în stare să urnească plugul din loc — una la mînă; că ar fi fost mai avantajos pentru dascăl să-și dea pămîntul în parte — a doua la mînă, și că nici cu cozonac nu poți ademeni vrăbiile din sat să se ducă la cîmp — a treia la mînă!

„Stau călare pe stinghia ce leagă izba de camară" (pag. 16). Despre ce stinghie e vorba? Imaginea conțopistului în surtucel, cu fire de fîn în păr, e banală, și afară de asta e folosită mereu de revistele umorist[ice]. Conțopiștii sînt mai deștepți și mai nenorociți decît se crede de obicei ș.a.m.d.

La sfîrșitul povestirii, dascălul cîntă (ceea ce e foarte bine redat și nimerit): „Blagoslovește, doamne, sufletul meu și el se va bucura..." O asemenea rugăciune nu există. Există însă aceasta: „Binecuvîntează sufletul meu pre domnul, și toate cele dinlăuntru ale mele vor binecuvînta numele lui cel sfînt".

Și acum, ultima observație: semnele de punctuație, care ajută lectura, la dumneata sînt așezate întocmai ca nasturii de la tunica primarului lui Gogol. Abundență de puncte de suspensie și lipsă de puncte.

Aceste nimicuri, după părerea mea, or să-ți joace festa. Dacă lipseau, povestirea ar fi putut trece drept exemplară. Sînt sigur că n-ai să te superi că-ți fac „morală", și ai să înțelegi că toate acestea ți le scriu în calitate de confident al dumitale, în nădejdea că poate vei găsi de cuviință, avînd în vedere cele de mai sus, să faci modificările necesare. Ca să cizelezi și să transcrii povestirea, ai avea nevoie de cel mult două ore. În schimb, bucata ar cîștiga.

Repet: Iona e bun și fără modificări, și ar merge și așa. Dar dacă ai de gînd să-ți faci debutul cu el, atunci, atît cît îi cunosc eu pe judecătorii din Petersburg, nu va avea succes...

Aștept răspunsul dumitale și te rog să mă ierți că m-am amestecat nepoftit.

Cu bine.

Al dumitale A. Cehov

63

Către I. L. Leontiev (Șceglov)

22 februarie 1888, Moscova

Dragă căpitane ! Am recitit toate cărțile dumitale : pînă acum le citisem pe apucate. Dacă vrei să-ți fac critica, iată. Mai întîi, eu cred că dumneata nu poți fi comparat nici cu Gogol, nici cu Tolstoi, nici cu Dostoievski, cum obișnuiesc să te compare recenzenții dumitale. Dumneata ești un scriitor *sui generis,* tot atît de independent, ca și vulturul din cer. Dar dacă e nevoie numaidecît de o comparație, eu te-aș asemui mai curînd cu Pomealovski, deoarece și el, și dumneata sînteți scriitori democrați. Spun că ești un scriitor democrat, nu pentru că toate cărțile dumitale ar fi pătrunse de ură împotriva aghiotanților și a oamenilor din societatea înaltă, ci pentru că dumneata, ca și Pomealovski, înclini spre idealizarea mediului oamenilor umili și a fericirii lor. Dovleceii gustoși de la Țîpocika, dragostea lui Gorici pentru Nastia, gazeta ostășească, limba admirabil prinsă a mediului de mai sus, apoi subiectivismul și repulsia vizibilă în descrierea unei sindrofii de la *ma tante* — toate la un loc îmi întăresc părerea că ești un scriitor democrat.

Dacă vrei, te-aș putea compara și cu Daudet. Simpaticii și bunii dumitale „geambași" sînt abia schițați, și totuși, de cîte ori dădeam de ei, mi se părea că citesc ceva din Daudet.

În general, e bine să fii prudent în comparații, care, oricît ar fi de nevinovate, dau totdeauna loc la suspiciuni și la învinuirea de a imita pe altcineva. Pentru dumnezeu, nu te încrede în procurorii dumitale și continuă să lucrezi ca și pînă acum. Și limba, și felul de a scrie, și caracterele, și descrierile lungi, și imaginile mărunte — toate sînt ale dumitale, toate sînt originale și izbutite.

Cea mai bună din cărțile dumitale e *Nodul gordian.* E o operă capitală. Ce mulțime de personaje și ce abundență de situații! Viața de hotel, Sciuraki, Goloșciapova, cea cu mutra buhăită de bere, ploaia, Liolka, bordeiul ei, visul lui Gorici, și mai ales descrierea balului mascat de la club — toate sînt redate admirabil. În romanul acesta dumneata ești strungar, nu dulgher.

După *Nod,* urmează ca valoare *Pospelov.* E un personaj nou și foarte original conceput. De-a lungul întregii cărți se simte maniera turgheneviană, și nu înțeleg cum de au scăpat din vedere acest lucru criticii și nu te-au acuzat că l-ai imitat pe Turgheniev ?! Pospelov e impresionant: e un om de convingeri și un erou. Dar, din păcate, ești al dracului de subiectiv. N-ar fi trebuit să te descrii pe dumneata. Crede-mă că ar fi fost mult mai bine dacă i-ai fi scos în cale o femeie, căreia să-i fi plasat sentimentele dumitale...

Idila o pun la coada tuturor cărților, deși știu că ții foarte mult la ea. Începutul și sfîrșitul sînt admirabile, conduse cu pricepere și hotărîre, însă partea de la mijloc cam lasă de dorit. Să încep cu provincialismele presărate peste tot, care strică tot farmecul acestei părți: bostani, a crăpa ușa, a grăi, și altele. Pentru toate acestea, nici un cunoscător al limbii pure, literare n-o să-ți mulțumească. Limba e stîlcită cu generozitate. Bombocika îți iese prea des în cale, Aghișev e cam șters... Scena cu mazurca este foarte reușită.

Într-un cuvînt, după ce ți-am citit toate cărțile, am rămas cu o impresie precisă, care vorbește hotărît în favoarea viitorului dumitale. Acum, dacă la aceste cărți adăugăm piesele dumitale: *Soț pentru vilegiatură, Mititica* și *Șarpele cu clopoței,* dacă mai luăm în considerație și „încetineala aristocratică", și înclinația dumitale pentru munca de birou *(Cugetătorul rus),* toate acestea îmi întăresc convingerea că ești un scriitor mare. Fără a mai vorbi de talent, ești multilateral ca un actor de școală veche care joacă deopotrivă de bine în tragedie ca și în vodevil, în

operetă ca și în melodramă. Această multilateralitate, pe care n-o are nici Albov, nici Baranțevici, nici Iasinski și nici chiar Korolenko, poate fi un simptom de mare bogăție lăuntrică, nu de superficialitate, cum pretind unii critici. Eu, unul, te felicit din toată inima.

Și acum, o rugăminte. Un scriitor din Moscova trage să moară de oftică. N-are un ban. Are însă o soră bogată care locuiește la Piter, dar nu i se cunoaște adresa. N-ai putea dumneata, drăguțule, s-o afli de la biroul de adrese? Numele ei e Olga Apollonovna Mitrofanova, iar al bărbatului ei, care-i medic, Dmitri Vasilievici. O mai fi trăind oare? Fii bun, te rog, și interesează-te.

Eu nu fac nimic. Și fiindcă nu fac nimic, am scris un vodevil, *Ursul*. Cu bine și multă sănătate. Iartă-mi critica.

Al dumitale A. Cehov

64

Către I. P. Polonski

22 februarie 1888, Moscova

Vă mulțumesc, stimate Iakov Petrovici, și pentru scrisoarea și pentru poezia *La ușă*. Am primit și una, și alta, le-am citit și le-am pus bine în arhiva familiei, pentru urmașii pe care nădăjduiesc că-i voi avea și eu... *La ușă* a căzut la timp, tocmai cînd se afla la mine actorul V. N. Davîdov, pe care-l cunoașteți și dumneavoastră. În felul acesta, am avut plăcerea să ascult o poezie bună într-o lectură bună. Și mie și familiei mele ne-a plăcut foarte mult. Adică, doamnele au protestat împotriva versului: *„Și duhoarea stăruia pe scări"*. Vă mulțumesc din nou și vă rog să credeți că n-o să uit niciodată atenția dumneavoastră atît de măgulitoare pentru mine, care mi-a dat curaj.

Mă întrebaţi ce scriu. După *Stepa* n-am lucrat mai nimic. Incepusem o povestire mohorîtă, în stilul lui Albov, scrisesem cam jumătate de coală (şi nu chiar atît de rău), dar am abandonat-o pînă în martie. Neavînd ce face, am scris un mic vodevil destul de slăbuţ, în genul celor franţuzeşti, intitulat *Ursul,* apoi am început o schiţă pentru *Novoe vremea,* şi atît. Toată luna februarie n-am făcut nimic. Am măsurat odaia în lung şi în lat, sau am citit din medicina mea. Am consumat cu *Stepa* atîta vlagă şi energie, încît multă vreme n-o să mă mai pot apuca de ceva serios.

Dacă ar afla cei de la *Severnîi vestnic* că scriu vodeviluri m-ar anatemiza! Dar ce să fac dacă mă mănîncă degetele şi am chef de ceva tralala! Cu toată osteneala ce-mi dau de a fi serios, nu izbutesc: seriosul alternează veşnic cu frivolul. Se vede că aşa-i soarta mea. Dar, lăsînd gluma la o parte, s-ar putea ca această soartă să fie un simptom cum că niciodată n-o să ajung un om serios şi aşezat.

O să vin negreşit la Petersburg la începutul sau la mijlocul lui martie, cînd o să uzez negreşit de amabila dumneavoastră invitaţie, şi o să trec să vă văd. Acum îngăduiţi-mi să vă urez tot binele, mai ales sănătate şi bani, şi să rămîn al dumneavoastră respectuos şi devotat din tot sufletul

A. Cehov

65

Către A. N. Pleşceev

6 martie 1888, Moscova

Scumpe Alexei Nikolaevici, am citit astăzi două critici privitoare la *Stepa* mea: foiletonul lui Burenin şi scrisoarea lui P. N. Ostrovski. Aceasta din urmă e cît se poate de drăguţă, de inteligentă şi de bine-

voitoare. Pe lîngă o caldă simpatie, care constituie scopul și esența ei, scrisoarea are multe calități pur obiective: 1) dacă o privești ca pe un articol de critică, e scrisă cu mult schepsis, ca un raport bun și documentat. N-am găsit în ea nici o vorbă fără miez, deosebindu-se vădit prin aceasta de obișnuitele foiletoane de critică care abundă în circumlocuții și vorbe goale, ca un iaz părăsit, năpădit de lintiță; 2) e cît se poate de clară — se vede dintr-o dată ce vrea omul; 3) e lipsită de filozofări cu privire la atavism, la existență și celelalte, tratează probleme simplu și imparțial, exact ca un bun manual, este concisă și așa mai departe — e greu să le enumeri pe toate... Am citit scrisoarea lui P[iotr] N[ikolaevici] de trei ori, și am ajuns la concluzia că-i mare păcat că se ascunde de lume. Ar putea deveni un prețios colaborator pentru reviste. Important nu e faptul că are anumite idei și convingeri, și o anumită concepție de viață — în ziua de azi, fiecare om are toate acestea. Ceea ce e important, e că are *metodă*. Și pentru un analitic, fie că e savant sau critic, metoda face cît jumătate de talent.

Mîine o să mă duc la P[iotr] N[ikolaevici] și o să-i fac o propunere. O să-i amintesc de anul o mie opt sute doisprezece și de războiul de partizani, cînd oricine dorea putea să se bată cu franțuzul fără să îmbrace haina militară. Poate o să-i placă ideea mea că o critică în afara oricăror reguli, o critică de partizan ar fi numai bună în vremea noastră, cînd literatura se află robită de cele douăzeci de mii de false doctrine. Oare n-ar vrea el, lăsînd la o parte ziarele și revistele, să iasă din ascunziș și să atace pe neașteptate, căzăcește? E o idee cît se poate de realizabilă dacă ne gîndim la sistemul broșurilor. Broșura e la modă acum, nu e scumpă și se citește ușor. Popii au înțeles lucrul acesta și bombardează zilnic publicul cu aiurelile lor de farisei. P[iotr] N[ikolaevici] n-ar rămînea în pagubă...

Și acum, aș vrea să știu cum o duci cu sănătatea? Ieși la aer curat? Dacă ar fi să iau de bune cele ce spune Burenin în articolul lui cu privire la Merej-

kovski, la voi trebuie să fie 15—20° sub zero... Frig al dracului! Şi cînd te gîndeşti că bietele păsări şi-au şi luat zborul spre Rusia... Le mînă dorul de ţară şi dragostea de pămîntul natal. Dacă ar fi ştiut poeţii cîte milioane de păsări cad jertfă dorului şi dragostei pentru pămîntul unde s-au născut, cîte îngheaţă pe drum, ce chinuri îndură în martie şi la începutul lui aprilie, după ce ajung în ţară, de mult le-ar fi înălţat imnuri de slavă... Gîndeşte-te numai la cristel care nu face drumul zburînd, ci alergînd pe jos, sau la gîsca sălbatică, cea care ca să nu îngheţe se lasă s-o prindă omul. E greu de trăit pe lumea asta!

O să vin la Piter la începutul postului, la 2—3 zile după ce o să primesc onorarul de la *S[evernîi] v[est-nik]*. Dacă te duci marţi la redacţie, trecînd pe lîngă casieriţă adu-i aminte de existenţa mea şi de faptul că n-am o leţcaie.

În februarie n-am publicat nici un rînd, de aceea e o adevărată harababură în bugetul meu.

Cred că n-ai uitat de Volga.

Fii sănătos. Îţi doresc poftă bună, somn bun şi mai mulţi bani.

La revedere.

Al dumitale A. Cehov

66

Către K. S. Baranţevici

30 martie 1888, Moscova

...In ce priveşte culegerea *In memoria lui Garşin*, nu pot decît să-ţi strîng mîna şi să-ţi mulţumesc. Ideea dumitale merită şi simpatie, şi respect, chiar şi numai pentru faptul că asemenea iniţiative, pe lîngă scopul lor direct, sînt ca cimentul ce leagă pe fraţii noştri scriitori, puţini la număr şi răzleţi. Cu cît vom fi mai uniţi şi ne vom susţine mai mult,

cu atît mai curînd ne vom deprinde să ne respectăm şi să ne preţuim unul pe altul, şi cu atît mai mult adevăr va sălăşlui în relaţiile dintre noi. Nu ne aşteaptă pe toţi, în viitor, fericirea. Nu e nevoie să fii profet ca să afirmi că pentru noi vor fi mai multe lipsuri şi necazuri decît linişte şi bani. De aceea trebuie să păstrăm legătura unul cu altul, şi de aceea îmi place şi propunerea, şi scrisoarea dumitale din urmă, din care se vede cît de mult l-ai iubit pe Garşin.

O să trimit negreşit ceva pentru culegere. Însă fii bun şi scrie-mi la ce dată trebuie să trimit şi dacă în culegere vor intra lucrări care s-au mai publicat. La întrebarea din urmă aş dori să am un răspuns afirmativ, deoarece de la o vreme mi-a pierit gustul şi am pierdut obişnuinţa (nu ştiu dacă pentru mai mult timp) de a scrie lucruri mărunte. Poate că o să scriu o povestire mai scurtă, dar te avertizez de pe acum (fără să fac pe modestul) că o să fie şi proastă, şi lipsită de conţinut. De cîtva timp sînt într-o dispoziţie ciudată...

Dacă ar intra în ea bucăţi care au mai fost publicate, culegerea n-ar avea decît de cîştigat, pentru că fiecare autor ar căuta să aleagă ce are el mai bun.

Cu bine. Iţi doresc succes.

Al dumitale A. Cehov

10—15 coli ar fi puţin. Scoateţi 20. I-ai scris lui Korolenko ? Dacă nu, dă-mi de ştire şi o să-i scriu eu.

67

Către A. N. Pleşceev

31 martie 1888. Moscova

Dragă Alexei Nikolaevici! Afară plouă, în odaie la mine e întuneric, mi-e sufletul trist, n-am nici un chef de lucru, într-un cuvînt, am ieşit din făgaşul

meu și nici în apele mele nu sînt. Cu toate acestea, scrisoarea de față n-ar trebui să fie tristă. În timp ce-ți scriu aceste rînduri, sînt emoționat la gîndul că peste cel mult 30—35 de zile o să fiu departe de Moscova. Am și închiriat o vilă pe malul rîului Psel (un afluent al Niprului), în județul Sumî, nu departe de Poltava și de orășelele acelea murdare și simpatice în care își făcea mendrele Nozdriov și se certau Ivan Ivanîci cu Ivan Nikif[orovici]. Am și trimis, încă de acum trei zile, arvuna. Psel e un rîu adînc, lat, bogat în pește și raci. Afară de Psel, vila pe care am închiriat-o mai are un helești plin cu carași, despărțit de rîu printr-un zăgaz. Vila e așezată la poalele unui deal cu livezi. De jur împrejur, păduri. Nenumărate domnișoare.

Ai arătat atîta nehotărîre în ce privește călătoria noastră pe Volga, încît nu încape nici o îndoială că n-o s-o mai facem. Dacă nu mergi pe Volga, atunci vino la mine, la Psel. De la Moscova faci 24 de ore cu trenul ; clasa a III-a costă 10 ruble și 30 de copeici. Te asigur că e un loc încîntător. Acolo

E-o liniște deplină... Pe apele-adîpite,
Se-nalță fantomatic plopi negri-n clar de lună,
Și cîntece de lume pînă-n zăvoi răsună,
Și licăresc lumine...

Îți dau cuvîntul meu de onoare că nu vom face nimic altceva decît să ne cufundăm în trîndăvie, lucru care-ți prieste atît de bine. Nu vom face nimic altceva decît să mîncăm, să bem, să ne culcăm devreme, să ne sculăm devreme, să pescuim, să cutreierăm iarmaroacele și să facem muzică. Nimic altceva. După un asemenea regim, burta îți va mai scădea, te vei înnegri și vei fi mai bine dispus. Într-un cuvînt, vei trăi zile din acelea

Cînd inima adoarme și mintea-i toropită...

Ceata mea va fi alcătuită numai din tineret, iar în mijlocul tineretului, după cum te-ai convins de-

atîtea ori, prezența dumitale va căpăta un farmec deosebit :

Și, tineretul, iată, înflăcărat s-a strins
In jurul bătrînelului cărunt...

La sfîrșitul lui mai sau la începutul lui iunie — cînd vrei — fă-ți geamantanul, ia-ți bani doar pentru drum, pregătește-ți o provizie de țigări de foi — în sud s-ar putea să nu găsești — ia-ți rămas bun de la Mandolina melancolică, de care te desparți pentru o lună întreagă și

Tot înainte! Fără frică și fără îndoieli...

Ia-l cu dumneata și pe Șceglov. Și fiul dumitale, N[ikolai] A[lexeevici], a promis că vine, dar bineînțeles că n-o să poată din pricina slujbei.

Cum și unde să vii, o să-ți scriu în mai.

In momentul de față lucrez la o povestire mică pentru *S[evernii] vestn[ik],* și-mi dau seama că șchiopătează. Astăzi am citit articolul lui Aristarhov din *Russkie vedomosti.* Cîtă slugărnicie față de cei consacrați, și ce aiureală părintească îngăduitoare cînd e vorba de începători! Toți acești critici sînt și lingușitori, și lași : se tem să te laude, se tem să te scuture și se complac într-o atitudine mijlocie, stearsă și mizerabilă. Dar mai ales n-au încredere în ei înșiși... *Cifre vii* e o bazaconie anevoie de citit și de înțeles. Aristarh[ov] a citit-o cu greu și n-a înțeles-o de loc, dar parcă are curajul s-o recunoască ? *Stepa* mea l-a obosit, dar crezi că o să mărturisească lucrul acesta, cînd alții strigă cît îi ține gura : „Talent, talent!" Dar dă-l încolo!

Spune-i lui Nikolai Alexeevici că l-am văzut pe I[van] M[aximovici] Kondratiev reprezentantul Cerc[ului] dram[atic], și că acesta i-a trimis lui Alex[andr] Alex[eevici] onorarul la 26 martie, așa cum îi făgăduise. I l-a trimis întreg, fără să rețină nimic.

Iți doresc multă sănătate. Plecăciuni familiei dumitale și A. M. Evreinovei. Zilele acestea am primit o scrisoare foarte cordială de la I. P. Polonski. Cu bine.

Al dumitale cu tot sufletul A. Cehov

68

Către A. S. Suvorin

3 aprilie 1888, Moscova

...Iți mulțumesc pentru volumul *Kramskoi*, pe care am și început a-l citi. Ce om inteligent! Dacă ar fi fost scriitor, fără îndoială că ar fi scris lucruri mari, originale și sincere, și eu regret că n-a fost. Scriitorilor și dramaturgilor noștri le place să descrie pictori în operele lor. Abia acum, citind această carte, îmi dau seama cît de puțin îi cunosc și scriitorii, și publicul. Eu nu cred că pictorul Kramskoi a fost unic în genul lui. Fără îndoială că în lumea Repin-ilor și a Bakalov-ilor mulți ar fi putut deveni și scriitori remarcabili.

După părerea mea, în ediția aceasta, la capitolul *Anexe* este o omisiune, pe care mulți o vor socoti importantă: lipsește referatul, sau mai bine zis memoriul pe care l-a citit S[erghei] P[etrovici] Botkin la Cercul medicinițtilor cu privire la boala și moartea lui Kramskoi.

Ii mulțumesc lui Viktor Petrovici pentru foiletonul despre Garșin. Se spune că Garșin voia să scrie un roman istoric, și desigur că-l și începuse. Cu o săptămînă înainte de a muri, Garșin, care știa că se va arunca în golul scării, se pregătea pentru acest deznodămînt. Înspăimîntătoare viață! Iar scara e și ea înspăimîntătoare, eu am văzut-o: întunecoasă, murdară...

Dintre scriitorii din ultimii ani, eu îi prețuiesc numai pe Garșin, Șceglov și Maslov: sînt oameni

integri şi cu vederi largi. Pe Iasinski, de pildă, eu nu-l înţeleg (ori e un gunoier sîrguincios, ori o mare pramatie) ; Albov şi Baranţevici urmăresc numai aspectele sumbre ale vieţii, iar toţi ceilalţi sînt lipsiţi de talent şi nu s-au vîrît în literatură decît pentru că literatura e un teren prielnic servilismului, lenei şi cîştigului uşor...

69

Către A. N. Pleşceev

9 aprilie 1888, Moscova

Dragă Alexei Nikolaevici! Ieri am primit o scrisoare de la Al[exandr] A[lexeevici] al dumitale, în care îmi citează cîteva rînduri din scrisoarea pe care i-ai trimis-o. Îmi vorbeşte despre Saltîkov şi despre dorinţa dumitale de a primi cît mai curînd povestirea mea pentru *Sev[ernîi] vestn[ik]*. Ceea ce-mi spune în legătură cu Saltîkov mă măguleşte mult, iar în ce priveşte dorinţa dumitale, răspunsul meu e următorul : m-am apucat să scriu de mult (încă de pe la mijlocul lui aprilie) o mică povestire (o coală — o coală şi jumătate de tipar) pentru *S[evernîi] v[estnik]*, şi de mult ar fi trebuit să fie gata. Dar, vai! Îmi dau seama că nu voi termina-o decît la începutul lui mai... Cu toată părerea mea de rău, povestirea nu-mi iese, sau mai bine zis nu mă mulţumeşte, aşa că m-am hotărît să nu ţi-o trimit pînă nu-i voi înlătura scăderile. Azi am citit-o în întregime, gata transcrisă pe curat, şi după ce am stat şi am chibzuit, m-am decis s-o iau din nou de la început. Chiar dacă va fi slabă, cel puţin voi avea conştiinţa împăcată că mi-am dat toată silinţa şi că n-o să iau banii de pomană.

Povestirea mea e plictisitoare ca hula mării. Am căutat s-o comprim, s-o şlefuiesc, am recurs la tot

felul de șiretlicuri, și-s atît de sătul de ea, ticăloasa, încît mi-am dat cuvîntul s-o termin neapărat pînă în mai. Altminteri, o las dracului.

În orice caz, spune-i Annei Mihailovna că nu mă grăbesc să-mi țin făgăduiala pentru simplul motiv că nu sînt satisfăcut de bucată. I-o voi trimite numai cînd mi se va părea că sînt mulțumit, sau aproape mulțumit de ea. Oricum, *Sev[ernîi] vestn[ik]* poate fi sigur, în ce privește literatura mea, că o va avea pentru numărul de iunie, sau, în cel mai rău caz, pentru numărul de iulie. Dar mai curînd pentru cel de iunie... Aș trimite-o și acum, dar nu cred că e necesar să mă grăbesc. Sînt laș, n-am încredere în mine, mi-e frică s-o iau prea repede și, în general, mi-e frică să public. Mereu mi se pare că în curînd o să ajung plictisitor și o să fiu și eu un furnizor de maculatură ca Iasinski, Mamin, Bajin și alții, care, ca și mine, „promiteau mult". Frica mea are un temei: eu public de multă vreme, am publicat vreo cinci puduri de povestiri, dar nici pînă astăzi încă nu știu în ce stă puterea și în ce stă slăbiciunea mea.

Acum, în privința avansului. Despre acest lucru mi-ai scris și dumneata de mai multe ori, și mi-a vorbit și Korolenko. Dacă va fi nevoie, voi profita de amabilitatea redacției, fără să mă simt jenat, deoarece știu că n-o să-i rămîn dator. Deocamdată, n-am nevoie de bani. S-ar putea să am pe la sfîrșitul lui aprilie. Dacă voi vedea că n-o scot la capăt fără avans, îți voi scrie.

În privința pretenției lui Vvedenski față de mine, pot spune că mi se pare surprinzătoare și, în orice caz, ciudată. Nu m-am dus la el, pentru că nu-l cunosc. Apoi, eu nu mă duc la oamenii care-mi sînt indiferenți, după cum nu iau parte la banchetele de aniversare ale scriitorilor pe care nu i-am citit. În sfîrșit, încă nu mi-a venit vremea să plec să mă închin la Mecca...

M-a vizitat Ostrovski. Ne-am dus împreună la Galeriile Tretiakov. Pe cînd era la mine, a făcut cunoștință cu Korolenko.

Sînt gata să jur că Korolenko e un om cît se poate de treabă. E o plăcere să mergi alături de el, ba chiar și în urma lui.

M-ai mîhni foarte mult dacă n-ai veni în Ucraina. Ce să-ți promit ca să te urnești din Piter ?

Vremea e minunată. N-am nici un chef de lucru. Plecăciuni familiei dumitale și celor din redacție.

Îți doresc sănătate și o viață în așa fel, încît în fiecare clipă să simți că-i primăvară.

Al dumitale A. Cehov

Am recitit scrisoarea și găsesc că nu-i de loc literară.

70

Către A. S. Suvorin

30 mai 1888, Sumî

...Am scris povestirea și am și trimis-o la *Novoe vremea*. Ceea ce scrii despre *Lumini* e cît se poate de just. Nikolai și Maşa trec prin *Lumini* ca un fir roșu, dar ce era să fac ? Nefiind obișnuit să scriu bucăți lungi, îmi lipsește încrederea în mine. Cînd scriu, gîndul că bucata o să-mi iasă prea lungă mă înspăimîntă, și atunci mă silesc s-o fac cît mai scurtă. Sfîrșitul idilei inginerului cu Kisocika mi s-a părut un amănunt lipsit de importanță, care îngreuia povestirea, și de aceea l-am scos și l-am înlocuit, vrînd-nevrînd, cu Nikolai și Maşa.

Îmi mai scrii că nici discuția cu privire la pesimism, nici povestea Kisocikăi nu contribuie și nu ajută cu nimic la rezolvarea problemei pesimismului. Eu sînt de părere că nu scriitorii trebuie să rezolve probleme ca : dumnezeu, pesimism și așa mai departe. Sarcina scriitorului e să arate cum și în ce împrejurări a vorbit sau a gîndit eroul despre dumnezeu sau despre pesimism. Scriitorul nu trebuie să

fie judecătorul personajelor lui și al discuțiilor dintre ele, ci doar un martor nepărtinitor. Am auzit o discuție dezlînată între doi ruși cu privire la pesimism, discuție care nu rezolva nimic, și m-am simțit dator s-o redau întocmai, așa cum am auzit-o. Aprecierea o vor face juraților, adică cititorii. Sarcina mea e să am talent, adică să știu a deosebi depozițiile importante de cele fără importanță, să știu a pune în lumină oamenii și a vorbi în limba lor. Șceglov-Leontiev îmi găsește vina de a fi încheiat povestirea cu fraza: „Nimic nu poți să înțelegi din cîte sînt pe lumea asta!" După părerea lui, artistul psiholog e *dator* să înțeleagă, că doar de aceea e psiholog. Eu însă nu sînt de aceeași părere. Ar fi timpul ca acei ce scriu, și mai ales artiștii, să recunoască singuri că nu pot înțelege nimic din cîte sînt pe lumea asta, așa cum a recunoscut pe vremuri Socrate și mai tîrziu Voltaire. Mulțimea crede că știe tot și înțelege tot, și cu cît această mulțime e mai mărginită, cu atît i se pare că are un orizont mai larg. Însă dacă artistul, care se bucură de încrederea mulțimii, ar avea curajul să declare că nu înțelege nimic din tot ce vede, acest singur fapt ar însemna un progres important în domeniul cugetării, un mare pas înainte.

În ce privește piesa dumitale, o ponegrești pe nedrept. Neajunsurile ei nu se datoresc faptului că ai prea puțin talent sau prea puțin spirit de observație, ci specificului însușirilor dumitale creatoare: ești înclinat mai mult spre o creație austeră, înclinație formată prin lectura stăruitoare a modelelor clasice și prin dragostea ce le-o păstrezi. Închipuiește-ți că *Tatiana* dumitale ar fi scrisă în versuri: ai vedea atunci că scăderile ei ar căpăta altă înfățișare. Dacă ai fi scris-o în versuri, nimeni n-ar observa că toți eroii întrebuințează același limbaj, și nimeni nu le-ar cere socoteală că filozofează și foiletonează în loc să vorbească. Toate acestea, într-o formă versificată, clasică, s-ar contopi cu fondul general ca fumul cu aerul, și nimeni n-ar observa lipsa acelei limbi banale și a acelor gesturi meschine, de toate zilele, care trebuie să abunde în comedia și în drama

contemporană, şi care în *Tatiana* dumitale lipsesc cu desăvîrşire. Dă eroilor nume latineşti, îmbracă-i în togă, şi rezultatul va fi acelaşi... Neajunsurile piesei dumitale sînt ireparabile pentru că sînt organice...

71

Către I. L. Leontiev (Şceglov)

9 iunie 1888, Sumî

...Incontestabil că eşti un om talentat, un literat călit în lupte furtunoase, spiritual, neîncătuşat de sisteme şi idei preconcepute, şi de aceea poţi fi sigur că piesa dumitale va fi ceva într-adevăr bun. Te binecuvîntez cu amîndouă mîinile şi-ţi trimit din tot sufletul mii de urări de bine. După cum văd, vrei să te consacri exclusiv scenei. Asta e bine, merită osteneala, însă mă întreb... o să ai destulă rezistenţă ? Ca să porţi jugul dramaturgului rus, ai nevoie de multă tărie şi rezistenţă nervoasă. Mi-e frică să nu te istoveşti înainte de a împlini patruzeci de ani. Doar din zece piese pe care le scrie un dramaturg (vorbesc de profesionişti, aşa cum vrei să ajungi dumneata), opt sînt nereuşite. Prin urmare ar trebui să înduri insuccese, care ţin uneori ani de zile, şi mă întreb : o să ai tăria să suporţi asemenea situaţie ? Datorită sensibilităţii dumitale excesive, înclini să dai importanţă oricărui fleac, aşa că cel mai mic insucces te-ar face să suferi, şi asta numai bine nu-i pentru un dramaturg. Apoi, mi-e frică să nu ajungi cumva un dramaturg petersburghez, nu un dramaturg rus. Nu poate să scrie pentru scenă şi să aibă succes în toată Rusia decît acela care vine la Piter ca oaspete, care nu priveşte viaţa de pe podul Tucikov. Dumneata ar trebui să părăseşti capitala, însă eu nu cred că te-ai putea hotărî vreodată să te desparţi de

mlaştini şi de baronească. Ai scris piesa *In munţii Caucazului,* pentru că ai fost în Caucaz. Piesele din viaţa militară le-ai scris pentru că ai peregrinat prin Rusia ca militar. Petersburgul nu ţi-a dat decît *Soţ pentru vilegiatură...* Dacă o să-mi spui că şi *Nodul gordian* e produsul contemplaţiei petersburgheze, n-o să te cred. Toate acestea ţi le scriu cu acelaşi scop răutăcios: să te ademenesc la mine măcar pentru cîteva clipe. Vino! Îţi făgăduiesc o duzină de subiecte şi o sută de tipuri.

In ce priveşte sfîrşitul *Luminilor* mele, o să-mi iau îngăduinţa să nu fiu de aceeaşi părere cu dumneata. Nu-i treaba psihologului să înţeleagă ceea ce nu înţelege. Mai mult: nu-i treaba psihologului să se prefacă a înţelege ceea ce nu înţelege nimeni. Să nu facem pe şarlatanii, şi să declarăm deschis că nu poţi înţelege nimic din cîte sînt pe lumea asta. Numai proştii şi şarlatanii ştiu tot şi înţeleg tot. Dar să lăsăm asta, îţi doresc sănătate şi fericire. Scrie-mi, dragul meu, nu fi zgîrcit. Incep a mă deprinde cu scrisul dumitale şi-l descifrez minunat.

Al dumitale E g m o n t

Mi-a apărut volumul. Dacă fratele meu nu ţi l-a dat încă, aminteşte-i cînd îl vei întîlni.

Nu renunţa la vodeviluri. Scrie-le cu duzina. Vodevilul e un gen căutat. Deocamdată, toată provincia se hrăneşte cu el.

72

Către A. N. Pleşceev

5—6 iulie 1888, Sumî

...Mă bucur pentru Ghilearovski. E un om de treabă şi nu-i lipsit de talent, dar nu are cultură literară. E grozav de ahtiat de locuri comune, de cuvinte ieftine şi descrieri bombastice, convins că nu merge

fără asemenea ornamentații. El simte frumusețea în operele altora, știe că farmecul cel mai de seamă al unei povestiri e simplitatea și sinceritatea, și totuși, în povestirile lui, nu poate fi nici simplu, nici sincer: n-are destulă bărbăție. Seamănă cu acei credincioși care nu se pot hotărî să i se roage lui dumnezeu în limba maternă și se roagă în slavonește, cu toate că își dau seama că limba rusă e mai aproape de inimă și mai aproape de adevăr.

Cartea lui a fost confiscată încă din noiembrie, pentru motivul că toți eroii cărții — militari în retragere — duc o viață de mizerie și mor de foame. Tonul general e melancolic și mohorît ca fundul unei fîntîni în care sălășluiesc broaște și cîrcăieci...

73

Către K. S. Baranțevici

12 august 1888, Sumî

Bună ziua, dragă Kuzma Protapîci! Întorcîndu-mă din depărtate rătăciri, am găsit pe masa mea de lucru două scrisori de la dumneata. O să-ți răspund la ele la sfîrșitul acesteia, iar acum o să-ți povestesc pe unde am umblat și ce am văzut. Am fost în Crimeia, la Novîi Afon, la Suhum, Batum, Tiflis, Baku... Am văzut multe și de toate... Impresiile culese sînt atît de noi și de puternice, încît toate cîte le-am văzut și tot ce mi s-a întîmplat mi se pare un vis, și nu-mi vine a crede că a fost aievea. Am văzut marea cu întinderile ei nesfîrșite, țărmul caucazian, munți, munți, munți, eucalipți, arbuști de ceai, căderi de apă, porci cu rîturi lungi și ascuțite, copaci înfășurați în liane ca într-un văl, nori mici dormind la pieptul unor stînci uriașe, delfini, erupții de păcură, focuri subterane, templul adoratorilor focului, munți, munți, munți... Am străbătut Drumul militar gruzin.

Acela nu mai e drum, ci curată poezie: e povestea neasemuită și fantastică scrisă de Demon și închinată Tamarei... Imaginează-ți că te afli la o înălțime de 8000 de picioare... Ți-ai imaginat? Acum, fii bun și apropie-te în gînd de marginea prăpastiei, apoi uită-te în jos: undeva, departe-departe, ochii dumitale văd o vale îngustă în care șerpuiește o panglică albă — e Aragva cea sură și bombănitoare. În drum spre ea, privirea dumitale întîlnește nori mici, dumbrăvi, rîpi, stînci. Acum, ridică-ți puțin ochii și uită-te drept înainte: munți, munți, munți, iar pe ei nenumărate gîngănii: cirezi de vite, oameni... Dacă te uiți drept în sus, vezi un cer înspăimîntător de adînc. De undeva sufiă un vînt subțire și răcoros de munte...

Închipuiește-ți acum doi pereți înalți și, între ei, un coridor nesfîrșit de lung: plafonul lui e cerul și dușumeaua e albia Tarekului. Pe fundul ei se tîrăște un șarpe cenușiu. Unul din pereți are o poliță, pe care gonește o caleașcă, în care te afli dumneata... Uite așa:

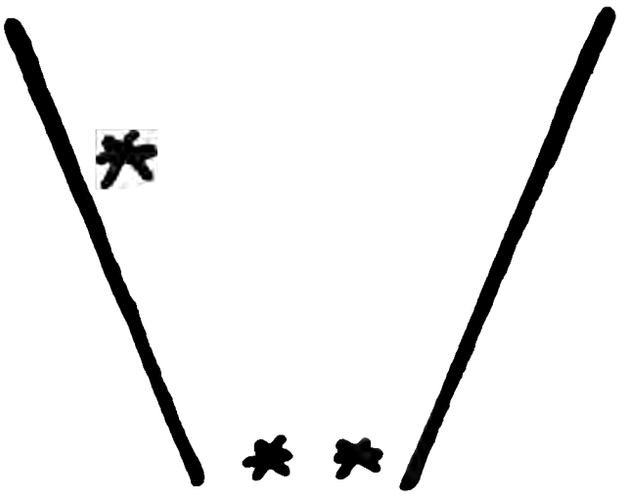

* ești dumneata
* * e șarpele

Șarpele e furios, mugește, se zbîrlește. Caii zboară ca niște diavoli... Pereții sînt înalți, cerul și mai înalt... De sus, de pe stînci, privesc în jos plini de curiozitate copaci pletoși... Simți că ți se învîrte capul! E defileul Darial, sau cheile Darialului, cum le zicea Lermontov.

...Să stai undeva, la Gadaur sau la Darial, și să nu scrii basme ar fi o adevărată porcărie.

Eu nu împărtășesc părerea dumitale pesimistă cu privire la viitor. Numai domnul dumnezeu știe ce va fi și ce nu va fi. Și tot numai el știe cine are dreptate și cine nu... Cu atît mai mult nici noi, nici criticii noștri și domnii editori n-am putea să ne pronunțăm... Omul are prea puțină minte și conștiință ca să-și dea seama de ceea ce se petrece azi sub ochii lui, dar încă să prevadă ce va fi mîine, și are prea puțin sînge rece ca să se judece pe el însuși și pe alții. Dumneata trăiești în tundră, învăluit în ceață, descrii o viață cenușie, cu tifos și alte mizerii ; de dragul familiei faci serviciu la poștalioane, și n-ai schimba viața sumbră a capitalei cu cheile Darialului ! Pe cînd eu duc o viață de vagabond, fug de orice slujbă permanentă, descriu natura și omul mulțumit, mă feresc și mă tem de ceață și de tifos... Care dintre noi doi are dreptate, care e mai bun ? Aristarhov ar fi răspuns la această întrebare, Skabicevski de asemenea, dar noi nu sîntem în stare să răspundem, și bine facem. Opiniile judecătorilor noștri au preț atîta timp cît sînt frumoase și influențează asupra vînzării cu amănuntul, pe cînd propriile noastre păreri despre noi înșine și a unuia despre celălalt poate că au și ele preț, dar un preț atît de nesigur, încît nici un [...] nu le-ar primi ca amanet : ele nu sînt marcate, iar biroul de marcare e sus în ceruri...

Deci să scriem, acum, cît trăim. Asta-i tot. Ce va fi pe urmă, numai dumnezeu știe...

74

Către A. N. Pleșceev

15 septembrie 1888, Moscova

Dragă Alexei Nikolaevici, nu da poruncă să mi se taie capul, lasă-mă întîi să-mi spun păsul ! Abia acum îmi dau seama că, atunci cînd ți-am promis o

povestire pentru numărul din octombrie, în capul meu se încurcaseră toate socotelile. În drum spre Moscova, hotărîsem că în septembrie o să scriu o bucată pentru *Sev[ernîi] vestnik,* pe care urma s-o termin pe la 1—2 octombrie, şi să ţi-o trimit cel mai tîrziu la 5 octombrie... Ei bine, acest afurisit „octombrie" s-a încurcat în mintea mea cu „numărul" pe octombrie! Dacă m-am apucat s-o scriu la începutul lui septembrie, în nici un caz nu puteam s-o dau pentru numărul care se tipăreşte tot în septembrie! Vă rog cu insistenţă, pe dumneata şi pe Anna Mihailovna, să mă iertaţi pentru această încurcătură. În numărul de noiembrie va apărea şi nuvela mea — asta-i sigur (dacă n-o s-o daţi la coş). O scriu cu încetul, şi-mi iese furibundă, pentru că eu însumi sînt grozav de furibund...

În ce priveşte culegerea *Garşin,* nu ştiu ce să-ţi spun. N-aş vrea să nu dau şi eu o povestire. În primul rînd, pentru că oameni ca răposatul Garşin mi-s foarte dragi şi consider că e de datoria mea să-mi mărturisesc în public simpatia faţă de ei. În al doilea rînd, în ultimele zile ale vieţii lui, Garşin s-a interesat foarte mult de persoana mea, ceea ce nu pot să uit. În sfîrşit, a refuza să-mi dau contribuţia la această culegere, ar însemna să fac un gest lipsit de camaraderie, adică porcesc. De toate acestea sînt conştient pînă în măduva oaselor. Închipuieşte-ţi, însă, situaţia mea absurdă: n-am nici un subiect cît de cît potrivit pentru această culegere!

Subiectele pe care le am sînt ori prea banale, ori prea vesele, ori din cale-afară de lungi... Am avut unul, nu tocmai grozav, dar l-am folosit şi, sub forma unei schiţe nu prea mari, l-am trimis la *Novoe vremea,* unde-s dator pînă peste cap... Adică, mai am eu o temă: un tînăr de plămadă garşiniană, o fire mai deosebită, cinstită şi foarte sensibilă, nimereşte pentru întîia oară în viaţa lui într-o casă de toleranţă. Şi cum despre problemele serioase se cuvine să vorbeşti serios, în povestirea mea o să le spun lucrurilor pe nume. Poate că o să izbutesc s-o

scriu așa fel — și tare aș dori — ca să lase o impresie apăsătoare. Poate că o să-mi reușească și o să fie potrivită pentru culegere, dar îmi poți garanta dumneata, dragul meu, că cenzura, sau chiar redacția n-or să scoată din ea ceea ce eu socotesc ca fiind lucrul cel mai important? Doar culegerea va fi ilustrată și, prin urmare, supusă cenzurii. Dacă-mi garantezi că n-o să se scoată *nici un cuvînt*, atunci mă apuc de lucru și scriu povestirea în două seri. Dar dacă nu-mi poți garanta, atunci mai așteaptă o săptămînă și o să-ți dau un răspuns definitiv. Cine știe, poate îmi vine în minte vreun alt subiect!

Să dea material cei care scriu mult, ca Șcedrin și Șceglov! Bineînțeles, e mai bine să lucrezi mult decît să nu lucrezi de loc, și reproșul dumitale adresat tinerilor scriitori e pe deplin meritat. Pe de altă parte, însă, nu-i stă bine fiecărui scriitor să scrie mult. Bunăoară, mie. În sezonul trecut am scris *Stepa, Lumini,* o piesă, două vodeviluri, nenumărate schițe mărunte, am început un roman... Și ce crezi? Dacă ar fi să treci prin ciur aceste 100 de puduri de nisip, ai căpăta (fără să punem la socoteală onorariile) cel mult 20 de grame de aur.

Totuși, nici în sezonul viitor n-o să am încotro și o să fiu nevoit să lucrez pe ruptele. O să-mi dau toată silința să cîștig cît mai mult, ca să-mi petrec din nou vara fără să fac nimic... Dacă ai ști cum mi s-a urît la Moscova! Abia a început toamna, și eu mă și gîndesc la primăvară...

Dacă presupunerea dumitale cu privire la Korolenko e adevărată, mi-ar părea foarte rău. Korolenko nu poate fi înlocuit. El e iubit și citit, de altfel e și un om foarte cumsecade. La drept vorbind, mă întristează și faptul că nici Mihailovski nu mai lucrează la *Sev[ernii] vestn[ik]*. E și talentat, și inteligent, deși scrierile lui din ultimul timp erau cam plictisitoare. A-l înlocui cu un Protopopov sau un Impacatus ar fi cam același lucru cu a înlocui luna cu o lumînare...

75

Către A. N. Pleşceev

4 octombrie 1888, Moscova

Abia îţi expediasem scrisoarea, iubite Alexei Nikolaevici, cînd am primit de la dumneata vestea care nu va fi de loc pe placul lui Svetlov. O să-i comunic imediat răspunsul dumitale şi o să-i recomand stăruitor *Un om rău.*

Dacă scrisoarea sosea cu două ore mai curînd, ţi-aş fi trimis dumitale povestirea mea. Pe cînd aşa, e în drum spre ul[icioara] Baskov.

Mi-ar face plăcere să citesc ce a scris Merejkovski. Deocamdată, la revedere. Scrie-mi după ce-mi vei citi povestirea. Sînt sigur că n-o să-ţi placă, dar eu nu mă tem de dumneata şi de Anna Mihailovna ; mă tem de cei ce caută să descopere tendinţe printre rînduri şi vor să mă vadă cu orice preţ liberal sau conservator. Eu nu sînt nici liberal, nici conservator, nici modernist, nici ascet, şi nici indiferentist. Aş fi dorit să fiu un artist liber, şi atît, şi-mi pare rău că dumnezeu nu mi-a îngăduit acest lucru. Urăsc minciuna şi asuprirea sub toate formele, iar secretarii consistoriilor îmi sînt tot atît de odioşi ca şi Notovici şi Gradovski. Fariseismul, prostia şi samavolnicia nu sălăşluiesc numai în casele negustorilor şi în închisori. Eu le văd şi în ştiinţă, în literatură, printre tineret... De aceea, deopotrivă, nu nutresc prea multă simpatie pentru jandarmi, măcelari, oameni de ştiinţă, scriitori şi tineret. Sînt de părere că firma şi eticheta nu-s decît prejudecăţi. Pentru mine, sfînta sfintelor e trupul omenesc, sănătatea, inteligenţa, talentul, inspiraţia, dragostea şi libertatea absolută, descătuşate de constrîngere şi de minciună, oricum s-ar manifesta ele. Iată programul după care m-aş fi condus, dacă aş fi fost un mare artist.

Dar văd că m-am luat cu vorba. Îţi doresc sănătate.

Al dumitale A. Cehov

76

Către N. A. Leikin

5 octombrie 1888, Moscova

Bună ziua, preabunule Nikolai Alexandrovici! Ieri am terminat nuvela pentru *Sever[nîi] vestnik,* nuvelă cu care mi-am bătut capul toată luna septembrie, şi astăzi îmi odihnesc sufletul scriind scrisori. Unde eşti acum? În oraş sau la Tosna? Îţi scriu pe adresa din capitală.

Mai înainte de orice, îţi mulţumesc pentru *Puf şi pene.* E o carte frumos editată, ilustraţiile sînt foarte potrivite şi conştiincios executate, iar povestirile bine alese. Acest fel de povestiri îmi plac mai mult ca orice la dumneata. Sînt pline de simplitate, de omenesc, de adevăr, şi totul cu măsură... Mi-a plăcut mai ales schiţa aceea în care doi tejghetari se duc în vizită la ţară, la stăpînul lor, care le spune: „Respiraţi! De ce nu respiraţi?" E minunată!

Bine că mi-am adus aminte. Mi se pare că nu ţi-am scris încă părerea mea cu privire la *Satirul şi nimfa.* Dacă doreşti s-o cunoşti, trebuie să-ţi spun din capul locului că *Satirul şi nimfa* e mult inferior romanului *Stukin şi Hr[ustalnikov].* *Satirul* e un roman pur local, petersburghez, cuprinzînd un sector îngust şi de mult cercetat. În nici unul din eroi — Zakalov, Akulina, Pantelei, Tîcinkin, afară doar de Danila, soţul Akulinei — nu găseşti nimic nou. Toţi sînt cunoştinţe vechi, iar romanul lor e şi el o poveste veche, nici uneltirile Katerinei n-au nimic nou. Romanul se citeşte uşor şi cu plăcere, de multe ori te face să rîzi, şi doar la sfîrşit te întristează puţin: atîta tot. Pe cînd *Stukin,* căruia critica nu i-a dat nici o atenţie, e ceva cu totul nou şi descrie ceea ce nici un scriitor n-a mai descris pînă acum. *Stukin* are o importanţă deosebită, e o operă de valoare (după părerea mea), şi va constitui, poate, unicul monument al dezmăţului bancar din zilele noastre.

Afară de asta, eroii romanului au depășit cu mult figuri ca Akulina și Katerina. Ei sînt adevărate păsări de pradă. Dacă în *Satirul* sînt reușite amănuntele. *Stukin* e bun în ansamblu. Iartă-mi această critică incoerentă. Nu mă pricep la critică...

77

Către A. N. Pleșceev

7—8 octombrie 1888, Moscova

Cum, nici în ultima mea povestire nu se vede „tendința"? Mi-ai spus, într-un rînd, că în lucrările mele lipsește elementul protestatar, că nu se simte simpatie sau antipatie... Dar parcă în povestirea mea eu nu protestez, de la început pînă la sfîrșit, împotriva minciunii? Asta nu înseamnă tendință? Nu? Atunci înseamnă că nu știu să mușc, sau că sînt un purice...

Mi-e frică de cenzură. O să-mi taie pasajul în care descriu felul cum prezidează Piotr Dmitrici. Doar toți președinții de tribunal din vremea noastră sînt ia fel!

Tare te-am mai plictisit!

A. Cehov

78

Către D. V. Grigorovici

9 octombrie 1888, Moscova

Sînt foarte bucuros, scumpe Dmitri Vasilievici, că v-ați făcut bine și v-ați întors, în sfîrșit, în Rusia. Cei care v-au văzut mi-au scris că sînteți complet sănătos, tot atît de vioi ca și înainte, că ați citit

ultima dumneavoastră nuvelă şi că aveţi o barbă impunătoare.

Dacă v-au trecut durerile de piept, e aproape sigur că n-or să mai revină. Bronşita, însă, nu cred că v-a lăsat în pace, şi chiar dacă s-a potolit în timpul verii, ar putea să se redeştepte iarna la cea mai mică imprudenţă. Bronşita în sine nu e primejdioasă, dar împiedică omul să doarmă, oboseşte şi enervează. Fumaţi mai puţin, renunţaţi la cvas şi la bere, evitaţi fumoarele, îmbrăcaţi-vă mai călduros pe vreme umedă, nu citiţi cu glas tare şi nu umblaţi atît de repede cum vă e obiceiul. Aceste mărunte măsuri de prevedere stînjenesc şi enervează aproape tot atît cît şi bronşita, dar ce e de făcut ?

Mă bucur, de asemenea, şi de scrisoarea pe care mi-aţi scris-o. Scrisorile dumneavoastră sînt scurte ca versurile bune. Vă văd rar, totuşi mi se pare, ba chiar sînt aproape sigur, că dacă dumneavoastră şi Suvorin n-aţi mai fi la Petersburg, mi-aş pierde echilibrul şi m-aş apuca să îndrug nişte prostii cît mine de mari.

Bineînţeles că premiul ce mi s-a dat e o fericire pentru mine, şi dacă aş spune că nu sînt emoţionat aş minţi. Mă simt ca şi cînd aş fi terminat încă o şcoală, a treia, afară de liceu şi de universitate. Ieri şi astăzi am umblat de colo pînă colo ca un îndrăgostit, n-am lucrat nimic şi m-am gîndit tot timpul. Firește, premiul acesta nu-l datorez exclusiv meritelor mele, de asta n-am nici umbră de îndoială. Sînt scriitori tineri mai buni şi mai necesari decît mine, cum e, de pildă, Korolenko, scriitor de valoare şi om cu suflet nobil, care nici vorbă că ar fi fost premiat dacă şi-ar fi prezentat volumul. Ideea premierii mele a pornit de la I. P. Polonski, Suvorin a sprijinit-o şi mi-a trimis volumul la Academie, iar dumneavoastră v-aţi dus la Academie şi m-aţi susţinut cu toată tăria.

Cred că sînteţi de aceeaşi părere cu mine : că, dacă n-aţi fi fost dumneavoastră, Suvorin şi Polonski, n-aş fi văzut premiul cum nu-mi văd ceafa ! Nu vreau să fac pe modestul şi să afirm că dumneavoastră,

cîteştrei, aţi fost părtinitori, că nu merit premiul şi aşa mai departe: ar fi banal şi plictisitor. Vreau să spun, doar, că fericirea aceasta nu mi-o datorez mie însumi. Vă mulţumesc de mii de ori şi o să vă fiu recunoscător toată viaţa.

De la Anul Nou încoace, nu mai lucrez pentru mica presă. Povestirile mai mărunte le public în *Novoe vremea,* iar cele mai mărişoare le trimit la *Severnîi vestnik,* unde mi se plăteşte 150 de ruble coala. Nu plec de la *Novoe vremea,* pentru că mă simt legat de Suvorin. Afară de asta, *Novoe vremea* nu face parte din mica presă. N-am planuri de viitor bine determinate. Aş vrea să scriu un roman, am un subiect minunat, şi uneori mă cuprinde o dorinţă pătimaşă să mă apuc să-l scriu. Dar, după cît se vede, nu-s în stare. L-am început, însă mi-e frică să merg mai departe. M-am hotărît să-l scriu pe îndelete, numai în ceasurile mele bune, corectîndu-l şi şlefuindu-l mereu. Voi avea nevoie de cîţiva ani ca să-l termin. Să-l scriu dintr-o întinsoare, într-un singur an, n-am curajul necesar, mi-e frică să nu-mi pierd răsuflarea, şi, apoi, de ce m-aş grăbi? Am o meteahnă: nu-mi place niciodată ce am scris cu un an înainte. Mereu mi se pare că la anul o să fiu mai bine pregătit. De aceea nu mă grăbesc să risc, făcînd un pas hotărîtor: dacă romanul meu ar ieşi prost, atunci situaţia mea de scriitor ar fi compromisă pentru totdeauna.

Ideile, femeile, bărbaţii, tablourile de natură pe care le-am adunat în mintea mea pentru roman vor rămînea întregi, neatinse. Nu le voi risipi pe nimicuri. V-o făgăduiesc. Romanul meu va cuprinde cîteva familii şi un judeţ întreg, cu pădurile, rîurile, bacurile şi drumul lui de fier. În centrul romanului voi plasa două figuri — un bărbat şi o femeie — în jurul cărora se vor grupa ceilalţi pioni. Încă nu m-am fixat asupra convingerilor politice, religioase şi filozofice, le schimb în fiecare lună, de aceea va trebui să mă mărginesc numai la descrieri: cum iubesc, cum se căsătoresc, se nasc, mor şi vorbesc eroii mei.

Dar atîta timp cît nu i-a sunat încă ceasul, voi continua să scriu ce-mi place, adică mici povestiri de o coală sau o coală şi jumătate, ba chiar şi mai mici. Să întinzi subiecte lipsite de importanţă pe o pînză mare — e plictisitor, cu toate că e avantajos. Iar ca să abordez subiecte mari şi să consum imagini scumpe mie pentru o lucrare grabnică, de zilier — e păcat. O să aştept timpuri mai prielnice.

N-am dreptul să interzic fratelui meu să semneze cu numele lui adevărat. Înainte de a începe să semneze aşa, m-a întrebat şi eu i-am răspuns că n-am nimic împotrivă.

Vara mi-am petrecut-o minunat. Am stat în guberniile Harkov şi Poltava, am fost în Crimeia, la Batum, la Baku, şi am străbătut Drumul militar gruzin. Impresii — nenumărate. Dacă aş fi locuit în Caucaz, aş fi scris poveşti. E un ţinut uimitor!

La Petersburg n-o să vin înaintea lui noiembrie, şi chiar în ziua sosirii o să mă prezint la dumneavoastră. Iar pînă atunci, îngăduiţi-mi să vă mulţumesc încă o dată, din toată inima, şi să vă urez sănătate şi fericire. Al dumneavoastră, devotat cu tot sufletul.

A. Cehov

79

Către A. N. Pleşceev

9 octombrie 1888, Moscova

Iartă-mă, scumpe Alexei Nikolaevici, că-ţi scriu pe o foaie simplă ca asta; nu mai am hîrtie de scrisori şi n-am nici chef, şi nici timp să trimit să mi se aducă de la librărie.

Iţi mulţumesc foarte mult şi pentru că mi-ai citit povestirea, şi pentru ultima dumitale scrisoare. Eu ţin la părerile dumitale. Aici, la Moscova, n-am cu

cine sta de vorbă, şi sînt bucuros că la Petersburg am găsit oameni cumsecade, care nu se plictisesc să-mi scrie şi să le scriu. Da, dragul meu critic, dumneata ai dreptate! Partea de la mijloc a povestirii mele e într-adevăr plictisitoare, mohorîtă şi monotonă. Am scris-o în silă, cu indiferenţă. Deprins cu bucăţi scurte, făcute doar dintr-un început şi un sfîrşit, mă plictisesc şi încep să bat apa în piuă, cînd îmi dau seama că am ajuns să scriu mijlocul. Este foarte bine că îmi mărturiseşti, deschis şi fără înconjur bănuiala că mi-e frică să nu fiu socotit, cumva, liberal. Asta îmi oferă prilejul de a mă uita mai adînc înăuntrul meu: mai curînd cred că m-ai putea învinui că sînt mîncău, beţivan, uşuratic, nepăsător, tot ce pofteşti — numai de dorinţa de a părea sau de a nu părea ceva, nu! Niciodată n-am ascuns nimic. Faptul că-mi sînteţi dragi dumneata, Suvorin sau Mihailovski, eu nu l-am ascuns niciodată, şi nimănui. Dacă Olga Mihailovna, eroina mea — femeie cu idei liberale, cu studii superioare — mi-e simpatică, lucrul acesta eu nu-l ascund în povestire şi asta se vede destul de clar. Nu ascund nici respectul meu pentru instituţia juraţilor şi pentru zemstvă. E adevărat că e cam suspectă tendinţa ce se observă în povestire de a echilibra plusurile cu minusurile. Însă eu nu caut să echilibrez conservatorismul cu liberalismul, ceea ce pentru mine nu reprezintă esenţialul, ci minciuna eroilor mei cu adevărul lor. Piotr Dmitrici minte la tribunal şi joacă teatru, e un incorigibil, dar eu nu pot să ascund că în fond e un om blînd şi bun. Olga Mihailovna minte la fiecare pas, totuşi nu trebuie să ascund că minciuna o doare. Ucrainofilismul nu poate servi de corp delict. Nu m-am gîndit cîtuşi de puţin la Pavel Lintvarev. Ferească sfîntul! Pavel Mihailovici e un tînăr deştept, modest, care cugetă independent şi nu-şi impune ideile nimănui. Ucrainofilismul Lintvarevilor înseamnă dragoste pentru portul, limba şi pămîntul natal! Ucrainofilismul acesta e simpatic şi

înduioșător. Eu m-am referit la deștepții aceia care-i reproșează lui Gogol că nu și-a scris operele în limba ucraineană ; și tocmai nulitățile acelea trîndave și sterpe încearcă să dea impresia că sînt deasupra nivelului comun și să joace un rol, în care scop își lipesc etichete pe frunte ! În ce privește caricatura omului „anilor șaizeci", în descrirea lui m-am silit să fiu cît se poate de imparțial și concis, deși el singur ar merita un studiu întreg. De fapt l-am cruțat. E o nulitate trîndavă și anostă care a uzurpat ideile „anilor șaizeci" ; însușindu-și din liceu cîteva idei străine, s-a cramponat de ele, și de atunci le va bolmoji mereu, cu încăpățînare, pînă la moarte. Nu-i nici măcar cabotin, ci un biet prostănac care crede cu sfințenie ceea ce spune, dar singur nu înțelege bine, sau de loc, ceea ce susține. E prost, obtuz și intransigent. Să-l fi auzit cum, în numele „anilor șaizeci", tună și fulgeră împotriva prezentului, pe care, de fapt, nu-l vede. Ponegrește studențimea, elevele de liceu, femeile, scriitorii și tot ce ține de actualitate, socotind că în aceasta constă menirea omului „anilor șaizeci". E plictisitor ca o groapă și dăunător ca un țîștar pentru cei care-l cred. Perioada „anilor șaizeci" e prea scumpă nouă tuturor, și a îngădui unor țîștari neghiobi s-o uzurpeze, înseamnă a o profana. Nu, n-o să-l scot nici pe ucrainofil, nici pe individul acesta, de care mi s-a urît ! Mi s-a urît încă din liceu, și mă plictisește și acum. Cînd descriu asemenea indivizi sau vorbesc despre ei, nu mă gîndesc nici la conservatorism, nici la liberalism, ci la prostia și la pretențiile ei.

Să trecem acum la lucruri mai mărunte. Cînd studentul de la Academia militară de medicină e întrebat la ce facultate urmează, el răspunde scurt : la cea de medicină. În mod obișnuit, într-o conversație, un student n-o să-ți explice care-i diferența între Academie și Universitate, o va face numai dacă aceasta îl interesează în mod deosebit. Ai dreptate că pasajul cu femeia însărcinată aduce cu un pasaj din

Tolstoi. Imi amintesc. Insă, această discuţie n-are importanţă. Am introdus-o numai pentru ca avortul să nu iasă aşa, *ex abrupto*. Eu sînt medic şi de aceea sînt dator să motivez în povestirile mele cazurile medicale. Ai dreptate şi în ceea ce priveşte descrierea cefei. De altfel, mi-am dat seama singur, în timp ce scriam, dar nu m-am îndurat să renunţ la ea, prea mi-a plăcut.

Ai dreptate, de asemenea, cînd spui că un om, care a plîns cu cîteva clipe mai înainte, nu poate minţi. Dar ai dreptate numai în parte. Minciuna e ca şi alcoolismul. Mincinoşii mint şi pe patul de moarte. Mai zilele trecute a încercat să se sinucidă un ofiţer, fiu de nobil, logodnicul unei domnişoare pe care o cunoaştem şi noi. Tatăl ofiţerului, un general, nu se duce la spital să-l vadă, şi nici n-o să se ducă, pînă n-o afla cum priveşte societatea sinuciderea fiului său...

Mi s-a acordat Premiul Puşkin! Eh, să fi primit aceste 500 de ruble vara, cînd e frumos... Acum, iarna, praful o să se aleagă de ele!

Mîine mă apuc să scriu schiţa pentru culegerea *Garşin*. O să-mi dau toată silinţa. Cînd va căpăta o oarecare formă, o să-ţi dau de veste, şi abia atunci o să-ţi pot promite precis. Cred că nu va fi gata înainte de duminica viitoare. Acum, sînt agitat şi lucrez greu.

Reţine un exemplar din culegere pentru Lintvarevi şi altul pentru actorul Lenski... Dar mai bine să-ţi trimit o mică listă a abonaţilor mei. Cît va costa culegerea ?

Lui Svetlov i-am răspuns de mult.

Lanţurile lui Sumbatov e o piesă reuşită. Lenski joacă admirabil rolul lui Proporiev. Îţi doresc sănătate şi voie bună. Premiul m-a scos din făgaşul obişnuit. Gîndurile mi se învîrt în minte mai prosteşte ca oricînd. Toţi ai mei îţi trimit plecăciuni, iar eu trimit plecăciuni familiei dumitale. E frig.

Al dumitale A. Cehov

80

Către A. S. Lazarev-Gruzinski

20 octombrie 1888, Moscova

Îţi mulţumesc pentru felicitări, preabunule Alexandr Semionovici. Din cît mi-aduc aminte, niciodată nu te-am socotit linguşitor şi nici nu ţi-am contestat meritele. Am spus doar că şi scriitorii mari sînt supuşi riscului de a se răsufla, de a-şi plictisi cititorii, de a-şi pierde capul şi a ieşi din circulaţie. Eu, personal, sînt expus în cea mai mare măsură acestui risc, ceea ce dumneata, ca om inteligent ce eşti, n-ai să tăgăduieşti, sper. În primul rînd, „sînt răsfăţatul fără neam al soartei", în literatură sînt Potemkin, iscat din adîncurile *Distracţiilor* şi ale *Valurilor,* sînt burghezul gentilom, iar asemenea oameni nu rezistă mult, aşa cum nu rezistă coarda pe care o întinzi prea tare. În al doilea rînd, riscul cel mai mare de a sări de pe şine îl are trenul care aleargă zi după zi, fără opriri, fără să ţină seama de timp şi de cantitatea de combustibil...

Bineînţeles, premiul e mare lucru, şi nu numai pentru mine. Sînt fericit că am arătat multora calea spre revistele mari, după cum sînt fericit că, graţie mie, toţi aceştia pot spera să obţină şi ei laurii Academiei. Tot ce am scris peste vreo cinci sau zece ani se va uita, dar căile deschise de mine vor rămînea întregi şi nevătămate: acesta e singurul meu merit. [...]

Îmi plac povestirile dumitale. Din an în an scrii tot mai bine, adică mai inteligent şi cu mai mult talent. Totuşi, rişti să rămîi în urmă. Trebuie să te grăbeşti. Dacă n-ai să porneşti în marş forţat, ai să scapi trenul şi or să-ţi ia alţii locul.

Cusurul dumitale: cînd scrii, ţi-e frică să te laşi în voia temperamentului. Ţi-e frică de avînt şi de greşeală, adică tocmai de ceea ce dă prilej talentului să se manifeste. Dumneata netezeşti şi şlefuieşti

mereu, şi te grăbeşti să încadrezi în paranteze şi ghilimele tot ce ţi se pare mai îndrăzneţ şi mai brutal (de pildă, *La conac*). Dar, pentru dumnezeu, renunţă la paranteze şi la ghilimele! Pentru propoziţiile incidente, avem un semn excelent, liniuţele. Ghilimelele le întrebuinţează două feluri de scriitori: timizii şi cei lipsiţi de talent. Cei dintîi se sperie de propria lor îndrăzneală şi originalitate, iar cei de-al doilea (Nefedov şi, în parte, Boborîkin), încadrînd un cuvînt în ghilimele, au aerul să spună „Ia te uită, cititorule, ce cuvînt nou, îndrăzneţ şi original am inventat eu!"

Nu-l mai imita pe Bilibin! Trebuie să fii curajos şi îndrăzneţ, iar dumneata, în descrierea lunii de miere şi în altele, cazi în tonul sentimental, muieresc, specific lui Bilibin. Renunţă la acestea... Descrierile naturii sînt foarte reuşite. Bine faci că te fereşti de amănunte supărătoare şi fraze şablon. Totuşi, repet: greşeşti că nu te laşi în voia temperamentului. Din această pricină, procedeele dumitale sînt lipsite de originalitate. Pe femei trebuie să le descrii aşa fel, încît cititorul să simtă că dumneata eşti descheiat la vestă şi fără cravată. Natura, la fel. Ingăduie-ţi mai multă libertate.

Îţi doresc sănătate. Plecăciuni soţiei dumitale. Eu sînt bine, sănătos.

Al dumitale A. Cehov

81

Către A. V. Suvorin

27 octombrie 1888, Moscova

...Propovăduiesc uneori erezii, totuşi n-am ajuns niciodată pînă la negarea absolută a problemelor speciale în artă. În discuţiile cu confraţii mei scriitori, stărui totdeauna în părerea că nu e treaba ar-

tistului să rezolve probleme strict speciale. Nu e bine cînd artistul se apucă de un lucru la care nu se pricepe. Pentru problemele speciale, avem specialiști: e treaba lor să se ocupe de obște, de soarta capitalurilor, de ravagiile beției, de cizme, de bolile de femei... Artistul trebuie să se ocupe numai cu ceea ce pricepe, sfera lui de activitate e tot atît de limitată ca a oricărui alt specialist. Lucrul acesta îl repet mereu și stărui asupra lui în orice împrejurare. Că în sfera lui nu există probleme, ci exclusiv răspunsuri, asta o poate afirma numai cel ce n-a scris niciodată și n-a avut de-a face cu personaje. Artistul observă, alege, imaginează, cumpănește, și chiar și aceste acțiuni presupun la temelia lor o problemă: că dacă nu ți-ai pus din capul locului o problemă, atunci n-ai ce să alegi și n-ai ce să-ți imaginezi. Ca să n-o lungesc, o să închei făcînd apel la psihiatrie. Dacă ar fi să tăgăduim probleme și intenția în creație, ar trebui să recunoaștem că artistul creează fără premeditare, fără precugetare, doar sub influența afectului. De aceea dacă vreun autor oarecare mi s-ar lăuda că a scris o nuvelă fără să se fi gîndit mai înainte la ea, numai din inspirație, i-aș spune verde în față că e nebun.

Ai dreptate cînd pretinzi de la artist conștiinciozitate în muncă, însă confunzi cele două noțiuni: a *rezolva problema* cu a *pune just problema*. Numai a doua e obligatorie pentru artist. În *Anna Karenina* și în *Oneghin* nu s-a rezolvat nici o problemă, dar amîndouă operele te satisfac pe deplin numai pentru că pun just toate problemele. Tribunalul e obligat să pună problemele just, dar rezolvarea lor îi privește pe jurați, fiecare după cum îl taie capul. [...]

Mîine se joacă la Korș *Ursul* meu. Am mai scris un vodevil: două roluri de bărbați și unul de femeie.

Îmi scrii că eroul *Onomasticii* mele e o figură de care ar trebui să mă mai ocup. Doamne, dar eu nu sînt un dobitoc nesimțitor, îmi dau seama de asta!

Văd şi eu că-mi căsăpesc şi-mi desfigurez eroii, că mi se iroseşte de pomană un material bun. Vorbind cinstit, m-aş ocupa bucuros de *Onomastica* mea încă vreo jumătate de an. Imi place să huzuresc şi nu simt nici o plăcere cînd tipăresc la repezeală. Aş fi bucuros să-mi descriu eroul pe de-a întregul, cu dragoste, cu avînt şi cu pauze, să-i descriu starea sufletească în timp ce naşte nevastă-sa, procesul, dezgustul lui de el însuşi după sentinţa de achitare, să descriu ploaia... Toate acestea nu mi-ar face decît bucurie, pentru că-mi place să scormonesc, să-mi bat capul. Dar ce să fac ? Incep nuvela la 10 sept[embrie], cu gîndul că trebuie s-o termin negreşit pînă la 5 octombrie, ultimul termen. Dacă întîrzii, înseamnă că înşel lumea şi că rămîn fără bani. Inceputul îl scriu liniştit, fără să mă stinghereasc nimic, dar cînd ajung la mijloc, încep să-mi pierd curajul şi mă apucă groaza că bucata o să iasă prea lungă : n-am dreptul să uit că *Sev[ernîi] vestnik* are mijloace puţine şi că eu sînt unul din colaboratorii scumpi. Iată de ce, la mine, începutul e totdeauna foarte promiţător, de-ai zice că am pornit să scriu un roman, mijlocul e mototolit şi timid, iar sfîrşitul, ca în orice schiţă, un fel de foc de artificii. Cînd scrii o nuvelă, fără să vrei, ai grijă, înainte de toate, de canavaua ei : din mulţimea de eroi şi de semieroi alegi un singur personaj — femeia sau bărbatul — îl aşezi pe fond, îl zugrăveşti şi-l scoţi în relief numai pe el, iar pe ceilalţi îi risipeşti pe fond ca pe o monedă mărunţă, ca să obţii ceva asemănător cu bolta cerească : o lună enormă, şi în jurul ei nenumărate stele mici, foarte mici. Dar luna nu-ţi iese bine, pentru că n-o poţi recunoaşte decît dacă recunoşti stelele, iar stelele nu-s destul de cizelate. Aşa se face că nu-mi iese literatură, ci un fel de anteriu al lui Arvinte. Ce să fac ? Nu ştiu, de loc nu ştiu. Mă las în voia vremii, care le vindecă toate.

Dacă ar fi să vorbesc iarăşi cinstit, eu nu mi-am început încă activitatea literară, deşi m-au premiat.

In mintea mea mocnesc subiecte pentru cinci nuvele și două romane. Unul din romane l-am conceput de mult, așa că o parte din personaje au îmbătrînit înainte de a fi scrise. În capul meu e o armată întreagă de oameni care cer să iasă la lumină și așteaptă comanda. Tot ce am scris pînă acum e o nimica toată în comparație cu ceea ce aș fi vrut să scriu, și aș fi scris cu entuziasm. Mie mi-e indiferent dacă scriu *Onomastica, Lumini,* un vodevil sau o scrisoare către un prieten. Toate acestea le fac plictisit, mașinal, fără tragere de inimă, și mă prinde ciuda pe criticul care dă importanță *Luminilor* bunăoară. Am impresia că-l înșel cu ceea ce scriu, cum îi înșel pe mulți cu înfățișarea mea uneori gravă, alteori peste măsură de veselă... Nu-mi place că am succes : subiectele care zac în mintea mea sînt geloase pe cele deja scrise, și-mi pare rău că am scris toate nimicurile, iar ce e bun stă în magazie ca un vraf de hîrțoage netrebnice. Bineînțeles că în această văicăreală a mea e multă exagerare, multe doar mi se *năzăresc,* totuși este și o părticică de adevăr, și încă una destul de mare. Ce numesc eu bun ? Bune sînt acele personaje care mi se par mai reușite, care-mi sînt dragi și pe care le păstrez cu gelozie ca să nu le utilizez, să nu le căsăpesc pentru vreo *Onomastică,* scrisă la repezeală... Dacă dragostea mea se înșală, atunci n-am dreptate, totuși s-ar putea să nu se înșele ! Ori sînt un prost și un închipuit, ori sînt într-adevăr un om capabil să ajung un bun scriitor. Tot ce se scrie acum nu-mi place și mă plictisește, iar tot ce zace în mintea mea mă interesează, mă tulbură și mă emoționează : de aci deduc că nimeni nu scrie ce trebuie, și că numai eu cunosc secretul cum ar trebui să se scrie. Numai că toți cei care scriu gîndesc, fără îndoială, la fel. De altfel, cred că însuși necuratul și-ar frînge gîtul cu asemenea probleme...

82

Către E. M. Lintvareva

27 octombrie 1888, Moscova

...Toată luna octombrie n-am făcut mare lucru. Am pus rînduială în nimicurile mele teatrale, am scris scrisori lungi și articole de fond, dar de literatură nu m-am ocupat. Astăzi a apărut în *Novoe vremea* (miercuri 26 oct[ombrie]) un necrolog la moartea lui Prjevalski — model al editorialelor mele. Oameni ca Prjevalski îmi sînt neînchipuit de dragi.

83

Către A. S. Suvorin

3 noiembrie 1888, Moscova

Bună ziua, Alexei Sergheevici! In clipa de față mă îmbrac în frac ca să mă duc la inaugurarea Asociației de artă și literatură unde sînt invitat ca oaspete. Va fi un bal adevărat. Ce scop și ce mijloace are această asociație, cine sînt membrii ei — nu știu. Știu doar că în fruntea ei e Fedotov, autorul mai multor piese de teatru. Nu m-au ales membru și sînt foarte bucuros de asta, n-am nici un chef să plătesc 25 de ruble cotizație pentru dreptul de a mă plictisi. Dacă va fi ceva interesant, sau ceva de rîs o să-ți scriu. Lenski va citi din schițele mele.

In *Sev[ernîi] vestnik* (numărul de noiembrie) a apărut un articol al poetului Merejkovski privitor la persoana mea. E un articol lung. Recomand atenției dumitale sfîrșitul lui, ca fiind caracteristic. Merejkovski e foarte tînăr, student încă, naturalist, mi se pare. Cine și-a însușit înțelepciunea metodei științifice, și cine se pricepe, ca atare, să cugete științific,

acela trece prin nenumărate ispite fermecătoare. Arhimede voia să răstoarne pămîntul, iar capetele înfierbîntate din zilele noastre vor să cuprindă ştiinţificeşte necuprinsul, vor să descopere legile fizice ale creaţiei, să găsească legea de bază şi formulele după care artistul, care le simte instinctiv, creează opere muzicale, peisaje, romane şi aşa mai departe. Probabil că aceste formule există în natură. Noi ştim că în natură există a, b, c, d, do, re, mi, fa, sol, că există linie curbă, linie dreaptă, cerc, patrat, culoare verde, roşie, albastră... Ştim, de asemenea, că toate acestea, într-o anumită combinaţie, dau naştere la versuri, la o melodie, la un tablou, după cum corpurile chimice simple, într-o anumită combinaţie, alcătuiesc un copac, o piatră, sau marea. Dar nu ştim decît că există o combinaţie, ordinea acestei combinaţii ne rămîne ascunsă. Cine stăpîneşte metoda ştiinţifică, acela simte în sufletul lui că şi bucata muzicală şi copacul au ceva comun, că şi muzica, şi copacul sînt create după aceleaşi legi simple şi imuabile. De aci se naşte întrebarea: care sînt aceste legi? Tot de aci se naşte şi ispita de a scrie fiziologia creaţiei (Boborîkin), iar la cei mai tineri şi mai timizi, ispita de a se referi la ştiinţa şi la legile naturii (Merejkovski). S-ar putea ca fiziologia creaţiei să existe în natură, dar gîndul de a o afla trebuie curmat de la începutul începutului. Dacă criticii se vor aşeza pe teren ştiinţific, nu trebuie să ne aşteptăm la nimic bun: vor pierde cu problema aceasta vreo zece ani, vor scrie mormane de maculatură, vor încurca lucrurile şi mai cumplit, şi atîta tot. Cugetarea ştiinţifică e bună în toate domeniile, nenorocirea e că, atunci cînd e vorba de creaţie, această cugetare ştiinţifică se va reduce în cele din urmă, vrînd-nevrînd, la o goană după „celulele“ sau „centrii“ care dirijează capacitatea creatoare. Mai tîrziu, vreun neamţ mărginit va descoperi aceste celule undeva, în lobul temporal al creierului, alt neamţ nu va fi de aceeaşi părere cu el, al treilea neamţ va fi, iar un rus va citi articolul cu privire la celule şi va trînti un referat în *Sev[ernîi] vestnik. Vestnik Evropi* se va pune să

analizeze referatul, şi trei ani la şir pe tot întinsul Rusiei va bîntui o molimă absurdă, care va aduce cîştig şi popularitate proştilor, iar celor deştepţi le va inocula doar exasperare.

După părerea mea, cei preocupaţi de metoda ştiinţifică, ca şi cei cărora dumnezeu le-a dat darul rar de a gîndi ştiinţific n-au decît o singură soluţie: filozofia creaţiei. Ar putea aduna la un loc tot ce au creat mai bun artiştii din toate veacurile şi, folosind metoda ştiinţifică, ar descoperi acel ceva comun care le face să semene şi care condiţionează valoarea lor. Acest ceva comun ar constitui legea. Operele aşa-zise nemuritoare au foarte multe trăsături comune. Dacă ar fi să scoţi din fiecare acest ceva *comun,* opera şi-ar pierde valoarea şi farmecul. Asta înseamnă că acest ceva *comun* e indispensabil şi constituie condiţia *sine qua non* a oricărei opere care are pretenţia de a fi nemuritoare.

Pentru tineret e mai util să scrie critică decît versuri. Merejkovski scrie curgător, tinereşte, dar în fiecare pagină se teme, face rezerve şi concesii, dovadă că el însuşi nu-i edificat asupra problemei... Pe mine mă ridică în slavă şi-mi zice poet, povestirilor mele le zice nuvele şi eroilor mei — ghinionişti, ceea ce înseamnă că înclină spre şablon. Ar fi timpul să se lase de ghinionişti, de oamenii de prisos etc., şi să născocească ceva original. Merejkovski îl numeşte ghinionist pe călugărul meu care ticluieşte acatiste. De unde a scos-o că e ghinionist? Dă, doamne, fiecăruia dintre noi o viaţă ca a lui! Credea în dumnezeu, era totdeauna sătul, ştia să ticluiască acatiste... A împărţi oamenii în norocoşi şi ghinionişti înseamnă a privi natura omenească dintr-un punct de vedere strîmt, cu idei preconcepute... Dumneata eşti un om norocos, sau nu? Dar eu? Dar Napoleon? Dar Vasili al dumitale? Care e criteriul? Trebuie să fii dumnezeu ca să-i deosebeşti pe oamenii norocoşi de cei ghinionişti fără să greşeşti!... Plec la bal.

...Chiar acum m-am întors. Scopul asociaţiei este „unirea". Un savant neamţ dresase cîndva o pisică,

un şoarece, o gaiţă şi o vrăbiuţă să mănînce din aceeaşi farfurie. Neamţul acela avea un sistem, pe cînd asociaţia aceasta nu are nici unul. A fost o plictiseală de moarte. Toţi umblau fără rost din odaie în odaie, prefăcîndu-se că nu se plictisesc. O domnişoară a cîntat, Lenski a citit una din povestirile mele (în timpul lecturii, unul din auditori a zis: „E o povestire destul de slabă!“ iar deşteptul de Levinski a avut cruzimea să-l întrerupă cu vorbele: „Iată autorul, dă-mi voie să ţi-l prezint“, ceea ce l-a făcut pe bietul om să intre în pămînt de ruşine); s-a dansat, s-a servit o masă destul de proastă, chelnerii ne-au încărcat la socoteală... Dacă într-adevăr actorii, pictorii şi literaţii formează crema societăţii, atunci e regretabil. Straşnică trebuie să mai fie societatea, dacă cea mai aleasă parte din ea e atît de săracă în culori, în aspiraţii, în năzuinţe atît de săracă în gust, în femei frumoase, în iniţiative... Au aşezat în vestibul o sperietoare japoneză, au înfipt într-un colţ o umbrelă chinezească şi au atîrnat de balustrada scării un covor, convinşi că au creat un interior artistic. Umbrelă chinezească au, dar gazete nu. Dacă un pictor, cînd îşi aranjează locuinţa, se mulţumeşte cu o momîie de muzeu cu halebardă, cu cîteva scuturi şi evantaie pe pereţi, şi dacă le face toate acestea dinadins, cu intenţie, şi nu din întîmplare, atunci nu e artist, ci o maimuţă cuvîntătoare.

Am primit astăzi o scrisoare de la Leikin. Îmi scrie că a fost pe la dumneata. E un om blajin şi inofensiv, dar meschin pînă în măduva oaselor. Dacă se duce la cineva, sau spune ceva, o face totdeauna cu un gînd ascuns. Fiecare cuvînt al lui e bine chibzuit, şi fiecare cuvînt al dumitale, oricît l-ai fi spus de întîmplător, e luat în seamă, omul fiind perfect convins că-i va fi de folos, că altfel cărţile lui nu se vor vinde, duşmanii vor triumfa, prietenii îl vor părăsi şi societatea de credit reciproc îl va exclude... Vulpea tremură în fiecare clipă pentru cojocul ei: aşa şi Leikin. Mă rog, un diplomat subtil! Dacă aduce vorba despre mine, înseamnă că vrea să arunce

o pietricică în grădina „nihiliștilor" (Mihailovski), care m-au stricat și pe mine și pe fratele meu Alexandr, pe care îl urăște. În scrisorile lui mă previne, caută să mă sperie, îmi dă sfaturi, îmi destăinuiește secrete... E un biet mucenic șchiop! Ar fi putut trăi liniștit pînă la moarte, dar nu știu ce diavol nu-i dă pace...

La mine în familie s-a întîmplat o mică *nenorocire,* despre care o să-ți povestesc cînd ne vom întîlni. A căzut un trăsnet pe capul unuia din frații mei, și asta nu mă lasă să lucrez liniștit. Mare chin e să fii cap de familie!

Din cochetărie, franțuzoaicele își picură atropină în ochi ca să li se dilate pupilele, și nu li se întîmplă nimic.

Petipa citește piesa lui Maslov. La Korș e mare harababură. S-a spart o cofetieră și i-a opărit obrazul actriței Rîbcinskaia. Glama-Meșcerskaia a plecat la Petersb[urg]. Lui Solovțov i s-a îmbolnăvit tovarășa de viață, Glebova, și așa mai departe. N-are cine să joace, nimeni nu ascultă, toți țipă, toți se ceartă... Eu cred că piesa aceasta în costume, de mare montare, o să fie respinsă categoric... Și tare aș fi vrut să se joace *Seducătorul!* Nu pledez de dragul lui Maslov, ci pur și simplu din amor-propriu și pentru că îmi pare rău de teatru. Trebuie să ne dăm toată silința ca teatrul să treacă din mîinile acestui băcan într-ale unui literat, altfel se duce de rîpă.

Cofetiera cu pricina mi-a dat peste cap *Ursul:* Rîbcinskaia fiind bolnavă, n-are cine să joace.

Toți ai mei îți trimit plecăciuni. Salutări cordiale Annei Ivanovna, Nastiei și lui Borea.

Al dumitale A. Cehov

Vodevilurile e mai bine să le publici vara, iarna nu e potrivit. La vară o să dau în fiecare lună cîte un vodevil, însă iarna trebuie să renunț la această plăcere.

Înscrie-mă ca membru la Asociația literară. Cînd o să vin la Petersburg, o s-o frecventez.

84

Către A. N. Pleşceev

13 noiembrie 1888, Moscova

Uf! În sfîrşit, am terminat de scris pe curat povestirea, am împachetat-o şi ţi-am trimis-o, iubite Alexei Nikolaevici. Ai primit-o? Ai citit-o? Nu cumva eşti supărat? Povestirea aceasta nu e prea potrivită pentru o lectură gen almanah, nu e de loc graţioasă şi răspîndeşte un iz muced, ca al canalelor de scurgere. Dar, cel puţin, am conştiinţa împăcată: întîi, că mi-am ţinut promisiunea, şi al doilea, că i-am adus răposatului Garşin prinosul meu, aşa cum am dorit şi cum m-am priceput. Ca medic, am impresia că am descris exact, adică după toate regulile psihiatriei, suferinţa morală. [...]

Articolul lui Merejkovski dacă-l priveşti ca o dorinţă de a se ocupa de critica serioasă e un fenomen foarte simpatic. Neajunsul lui cel mare e lipsa de simplitate. Al doilea neajuns stă în faptul că autorul nu şi-a lămurit bine problema şi nu e destul de convins. Aceasta se vede din aceea că aproape nu există pagină în care să nu facă concesii şi să nu confunde noţiuni diferite, iar pe alocuri are nebulozităţi şi argumentaţii peste măsură de trase de păr. Al treilea neajuns e nota redacţiei, pe care nu pot s-o înţeleg de loc, chiar de m-ai ucide: despre ce colaboratori e vorba? Atunci, de ce n-aţi pune o notă la fiecare articol al lui Protopopov: „Publicăm articolul de faţă, deşi nu va fi pe placul lui Cehov". Redacţia răspunde împreună cu autorul, terţele persoane n-au nici un amestec în toată această chestiune. Cine nu e de aceeaşi părere n-are decît să scrie un articol separat. Nu e frumos să ataci din umbră. Redacţia, oricum ar fi, trebuie să fie negreşit *independentă*,

cel puțin în ochii cititorilor, că doar de aceea e redacție. [...]

Actorii de la Teatrul Mic îmi citesc cu înfrigurare *Onomastica*. Le place, și place mai ales sexului slab.

Mulțumesc pentru intenția de a face corectura lucrărilor mele. Dar chiar în cazul celei mai ideale și mai conștiincioase corecturi, nu se poate fără greșeli de tipar. Nu e vorba de o literă în locul alteia, dar autorii trebuie să-și facă singuri corectura operelor lor. Dacă în viitor îmi vei trimite mie corecturile, îți făgăduiesc să nu le țin mai mult de o zi. Cordiale salutări familiei dumitale. Dumnezeu și toți îngerii lui să te aibă în pază.

Al dumitale A. Cehov

85

Către A. S. Suvorin

15 noiembrie 1888, Moscova

Dragă Alexei Sergheevici, ți-o trimit pe *Kaștanka*, și te rog s-o pui bine. E pentru copertă. Cartea mea va avea coperta albă, iar deasupra, ca o pată, va apărea un cîine. Simplu, dar frumos. L-a pictat pictorul Stepanov, un vînător pasionat, care a studiat cîinii pînă în cele mai mici amănunte. A picta o corcitură de cotei cu dulău e o problemă grea, dar, după cum vezi, Stepanov a rezolvat-o în chip strălucit. Privește cu atenție picioarele și pieptul animalului. De asemenea, a da unui bot de vulpe o expresie blîndă, cîinească nu e un lucru ușor, dar și asta a izbutit. Arată desenul Nastiei și lui Borea, și, dacă le place, înseamnă că e bun. Celelalte desene încă nu sînt gata. Mi-e rușine să-l zoresc pe pictor : mi-e prieten.

Onomastica mea e pe placul cucoanelor. Oriunde mă duc, peste tot mă ridică în slăvi. În definitiv, nu

e rău să fii medic și să-ți cunoști bine tema. Cucoanele spun că am descris *exact* nașterea. În povestirea pe care am trimis-o pentru culegerea *Garșin*, am descris durerea sufletească.

Cum merge nuvela dumitale? Sînt nerăbdător s-o citesc. Nu cred că o să-ți izbutească, dar sînt sigur că eu o s-o citesc cu mult interes. Ești prea retrospectiv, ai o neîncredere nejustificată în propriile forțe și o conștiinciozitate exagerată, parcă ai fi legat de lanț, ceea ce înseamnă că nu te simți liber. De pildă, de teamă că nu ești destul de explicit și că nu vei fi înțeles, găsești necesar să motivezi fiecare situație și fiecare mișcare. Repina strigă: „M-am otrăvit!" Dar dumneata nu te mulțumești cu atît și o pui să spună încă două-trei fraze de prisos, sacrificînd în felul acesta adevărul de hatîrul sentimentului de conștiinciozitate. Eu n-aș spune că aceasta e trăsătura fundamentală a caracterului dumitale. Mai curînd e vechiul obicei de a privi totul cu ochiul publicistului. Un ostaș bătrîn, orice ar discuta, va aduce totdeauna vorba despre război. Așa și dumneata, revii mereu la publicistică. Dacă ai fi scris pînă acum vreo zece nuvele și vreo cinci piese de teatru, lucrurile s-ar fi schimbat: obiceiul cel vechi ar fi cedat în fața noilor deprinderi...

86

Către A. S. Suvorin

Între 20—25 noiembrie 1888, Moscova

...O, dacă ai ști ce povestire am început! O să ți-o aduc și o să te rog s-o citești. Tema e dragostea. Am ales, ca formă, foiletonul literar. Un om de treabă a răpit nevasta altui om de treabă și-și comentează impresiile cu privire la această întîmplare; la fel

și în timpul convieţuirii cu ea, şi după ce s-a despărţit de ea. În treacăt vorbesc şi despre teatru, despre prejudecata „nepotrivirii de caracter", despre Drumul militar gruzin, despre viaţa de familie, despre incapacitatea intelectualului din zilele noastre de a duce o asemenea viaţă, despre Peciorin, Oneghin, Kazbek, într-un cuvînt, e un mişmaş nemaipomenit! Mintea mea fîlfîie din aripi, dar încotro vrea să zboare — nici eu nu ştiu.

Îmi spui că scriitorii sînt aleşii lui dumnezeu. Nu te contrazic. Şceglov îmi spune că sînt un favorit al literaturii, şi de aceea n-aş fi eu cel indicat să vorbească despre drumuri spinoase, decepţii şi celelalte. Nu ştiu dacă am suferit vreodată mai mult decît suferă de obicei cizmarii, matematicienii sau conductorii. De asemenea, nu ştiu cine predică prin gura mea: dumnezeu sau altcineva, mai rău. Îmi iau doar îngăduinţa de a releva o nemulţumire pe care o simt şi eu, şi pe care fără îndoială că o cunoşti din experienţă şi dumneata. Iată despre ce e vorba: şi dumitale, şi mie ne plac oamenii obişnuiţi. Pe noi, însă, lumea ne iubeşte, pentru că ne consideră fiinţe neobişnuite, excepţionale. Pe mine, de pildă, mă invită în toate părţile, şi în toate părţile mă îndoapă cu mîncare şi băutură ca pe un general la o nuntă. Sora mea e indignată de faptul că e invitată peste tot numai pentru că are un frate scriitor. Nimeni nu vrea să vadă în noi oameni obişnuiţi. De aci rezultă că dacă mîine prietenii noştri vor avea impresia că sîntem nişte bieţi muritori de rînd, n-or să ne mai iubească, ci numai or să ne compătimească. Ceea ce nu e bine de loc, după cum nu e bine nici faptul că oamenii preţuiesc de multe ori în noi ceea ce nouă nu ne place, sau chiar ceea ce noi dispreţuim. E regretabil că am avut dreptate cînd am scris schiţa *Un călător din clasa întîi,* în care un inginer şi un profesor discută despre glorie...

87

Către A. S. Suvorin

28 noiembrie 1888, Moscova

...O să-mi termin povestirea la dumneata, şi dacă va fi bună pentru *Nov[oe] vrem[ea]* o să fiu foarte mulţumit. Aş fi terminat-o de mult, dar m-au împiedicat oaspeţii care curg mereu — nici nu-ţi închipui cum curg... E o adevărată calamitate! Atîtea discuţii inutile despre dracu ştie ce, încît sînt năucit, şi mă gîndesc la Petersburg ca la pămîntul făgăduinţei. O să mă închid în cămăruţă la dumneata şi n-o să mă mai urnesc de acolo.

Povestirea îmi iese cam plictisitoare. Caut să mă deprind să scriu „cugetări" şi mă silesc să evit limba vorbită. Înainte de a începe să scriu un roman, vreau să-mi obişnuiesc mîna să redea cu uşurinţă ideile în forma lor narativă. Cu acest dresaj mă ocup acum. O să ţi-o dau să citeşti. Dacă exerciţiile mele sînt bune de ceva, atunci ia povestirea, dar dacă nu sînt bune, te rog să mi-o spui deschis. Am mult material care nu face doi bani, şi nu mă simt rău că nu-l public. Subiectul povestirii e următorul: căutînd pe o tînără doamnă bolnavă, fac cunoştinţă cu soţul ei, un om de treabă, dar fără convingeri şi fără o concepţie de viaţă. Datorită situaţiei lui de orăşean, amant, soţ şi om cu judecată, el se loveşte fără să vrea de unele probleme pe care, vrînd-nevrînd, e silit să le rezolve. Dar cum să le rezolve dacă n-are o concepţie de viaţă? Cum? Prietenia noastră culminează atunci cînd omul îmi încredinţează un manuscris, un studiu autobiografic alcătuit dintr-o mulţime de capitole scurte. Eu le aleg numai pe acele care mi se par mai interesante şi le prezint cititorului binevoitor. Povestirea mea începe cu capitolul VII şi sfîrşeşte cu ceea ce de mult e cunoscut şi anume că o viaţă inteligentă fără o concepţie hotărîtă asu-

pra lumii nu e viață, ci chin, adevărat canon. Am luat ca tip un bărbat sănătos, tînăr, care se îndrăgostește ușor, se pricepe să bea, să admire natura și să filozofeze, într-un cuvînt, un om obișnuit, nu un cărturar sau un om blazat.

Pare să iasă mai curînd un foileton decît o povestire.

88

Către A. S. Suvorin

23 decembrie 1888, Moscova

...Noi nu avem critici. Tatișcev care se ține de șablon, catîrul de Mihnevici și Burenin cel indiferent — iată cine reprezintă critica noastră rusă. Nici nu face să scrii pentru o asemenea critică, după cum nu face să vîri sub nas, cuiva care are guturai, flori mirositoare. Sînt momente cînd, literalmente, îmi pierd curajul. Pentru cine și pentru ce scriu? Pentru public? Dar eu nu-l văd, publicul, și am mai puțină încredere în el decît în stafii: e lipsit de cultură și de educație, iar cele mai bune elemente ale lui sînt nesincere față de noi. Eu nu pot să-mi dau seama dacă sînt sau nu sînt de folos acestui public. Burenin pretinde că nu-s și că mă ocup numai de mărunțișuri, însă Academia m-a premiat. Nici dracu n-ar mai înțelege nimic! Scriu pentru bani? Dar eu n-am bani niciodată, și cum nu sînt deprins să am, cîștigul mă lasă aproape rece. Pentru bani lucrez fără tragere de inimă. Atunci scriu ca să primesc laude? Dar laudele mă enervează. Asociația literară, studenții, Evreinova, Pleșceev, domnișoarele și alții au ridicat în slăvi povestirea mea *Criza de nervi,* însă descrierea primei zăpezi n-a remarcat-o decît Grigorovici... Și așa mai departe. Însă dacă am avea o

critică adevărată, atunci aș ști că reprezint un material — bun sau rău, n-are importanță — că sînt tot atît de necesar pentru cei care s-au consacrat studiului vieții, ca și stelele pentru un astronom. Și atunci mi-aș da silința să lucrez, și aș ști pentru ce lucrez. Pe cînd așa, și eu, și dumneata, și Muravlin, și ceilalți avem aerul unor maniaci care scriu cărți și piese de teatru pentru propria lor plăcere. Bineînțeles, această plăcere e un lucru bun, însă o simți numai cît scrii. Și după aceea? Dar să închid supapa. Intr-un cuvînt, păcat de Tatiana Repina, și nu-mi pare rău că s-a otrăvit, ci pentru că a fost descrisă absolut zadarnic și fără nici un folos pentru oameni. Au dispărut fără urme nenumărate seminții, religii, limbi, civilizații, au dispărut pentru că n-au existat nici istorici, nici biologi. Așa dispar sub ochii noștri nenumărate vieți și opere de artă din cauza lipsei totale de critică. Se va spune că critica n-are ce face la noi, deoarece operele contemporane sînt proaste și nu fac doi bani. Dar aceasta e o părere de om mărginit. Viața nu se cercetează numai în ce privește plusurile, ci și după minusuri. Chiar și părerea că deceniul al nouălea n-a dat nici un scriitor de valoare poate servi de material pentru cinci tomuri. [...]

In clipa aceasta am primit scrisoarea dumitale. Imi spui că te-a surprins absența Sașei la sfîrșitul actului IV. Așa și trebuia: să observe publicul că Sașa lipsește. Dumneata stărui să apară: cică, așa cer legile scenei. Bine, să apară, dar ce să vorbească? Ce cuvinte să spună? O fecioară ca Sașa (căci Sașa nu e fată, e fecioară) nu știe și nu trebuie să vorbească. Cealaltă Sașa n-ar face decît să enerveze publicul. Doar ea nu poate să se arunce de gîtul lui Ivanov și să-i spună: „Te iubesc!" Sașa nu-l iubește, și i-a mărturisit-o. Ca s-o pot aduce la sfîrșitul piesei, ar trebui s-o refac pe Sașa de la început. Imi spui că lipsa femeilor face sfîrșitul searbăd. Sînt de aceeași părere. Numai cele două femei

care l-au iubit cu adevărat pe Ivanov ar putea să apară la sfîrșitul piesei, și să-i ia apărarea: mama lui și soția. Dar cum ele au murit, nu mai poate fi vorba să le aduc pe scenă. N-are decît să rămînă singur cuc, dracu să-l ia!

Ursul meu e sub tipar pentru ediția a doua. Și dumneata care spuneai că n-aș fi un dramaturg excelent! Am inventat un vodevil pentru Savina, Davîdov și miniștri. L-am intitulat: *Tunete și fulgere*! Îl trimit pe medicul de zemstvă Davîdov să facă o vizită noaptea, în timpul unei furtuni, domnișoarei Savina. Davîdov suferă de dureri de măsele, iar Savina are un caracter insuportabil. Discuții interesante, întrerupte de tunete. La sfîrșit, îi căsătoresc. Cînd o să fiu răsuflat, n-o să scriu decît vodeviluri, și o să trăiesc din asta. Am impresia că aș putea scrie cîte o sută pe an. Din creierul meu țîșnesc subiecte de vodeviluri ca țițeiul din inima pămîntului, ca la Baku. De ce nu pot da terenul meu petrolifer lui Șceglov?

Am trimis lui Hudekov o povestire de 100 de ruble, pe care te rog să n-o citești — mi-e rușine! Aseară începusem să scriu un basm pentru *Novoe vremea,* dar a venit o femeie și m-a luat în cartierul Pliușciha, la poetul Palmin, care, beat fiind, a căzut și și-a jupuit fruntea pînă la os. M-am chinuit cu beți-vanul aproape două ceasuri, am obosit, m-am parfumat tot cu iodoform și m-am întors acasă furios și istovit. Astăzi e prea tîrziu ca să mai scriu basmul. Duc o viață plictisitoare, și uneori mă prinde ciuda, ceea ce înainte nu mi se întîmpla niciodată. Discuții lungi și idioate, solicitatori, pomeni de o rublă, de două și de trei, cheltuieli cu birjarii ca să vizitez bolnavi care nu-mi dau nici un ban — pe scurt, o halima de-mi vine să fug de acasă. Unii vin și-mi cer cu împrumut bani pe care nu mi-i mai dau îndărăt, alții îmi iau cărți, și nimeni nu ține seama că timpul meu e scump. Nu-mi mai lipsește decît un amor nenorocit...

89

Către A. S. Suvorin

26 decembrie 1888, Moscova

Îmi spui că trebuie să scriu pentru public şi nu pentru critică, şi că nu mi-a venit încă timpul să mă plîng. Bineînţeles, e plăcut să crezi că scrii pentru public, dar de unde să ştiu că scriu pentru el? Eu, personal, nu simt nici o satisfacţie de pe urma muncii mele, din pricina lipsei ei de importanţă şi a altor pricini, iar publicul (nu i-am spus ticălos) e nesincer faţă de noi: niciodată n-o să auzi din gura lui adevărul, şi de aceea n-o să-ţi poţi da seama dacă-i eşti sau nu de folos. Încă nu mi-a venit timpul să mă plîng, dar niciodată nu e prea curînd să te întrebi dacă te ocupi de ceva serios sau de nimicuri. Critica e mută, cititorii mint, iar sufletul îmi spune că-mi bat capul cu fleacuri. Mă plîng, eu? Nu-mi mai aduc aminte ce ton avea scrisoarea mea. Dar dacă-i aşa, atunci declar că nu mă plîng pentru mine, ci pentru toţi confraţii noştri, pe care-i compătimesc din adîncul sufletului...

90

Către A. S. Suvorin

30 decembrie 1888, Moscova

Nikulina îţi mulţumeşte pentru modificări. Gorev joacă rolul lui Sabinin. Repetiţiile încă n-au început. Sînt sigur că piesa va avea succes, pentru că actorii au ochii limpezi, iar pe feţele lor nu se citeşte perfidia, ceea ce înseamnă că piesa le place şi că ei înşişi cred în succes. Nikulina m-a invitat la dejun. Îţi mulţumesc.

Regizorul îl consideră pe *Ivanov* ca fiind un om de prisos, în sensul turghenievian. Savina întreabă de ce e ticălos Ivanov. Dumneata îmi scrii: *„Lui Ivanov trebuie să i se adauge ceva, ceva care să explice de ce cele două femei se aruncă de gîtul lui și de ce el e un ticălos, iar doctorul un om de treabă"*. Dacă cîteșitrei m-ați înțeles așa, înseamnă că *Ivanov* al meu nu face doi bani. Se vede că mi-am pierdut mințile și am scris cu totul altceva decît ceea ce aveam de gînd să scriu. Dacă Ivanov apare ca un ticălos sau ca un om de prisos, iar doctorul ca un om de treabă, și dacă e de neînțeles de ce Sarra și Sașa se îndrăgostesc de el, înseamnă că piesa nu e reușită și că nici nu poate fi vorba să fie pusă în scenă.

Iată cum îi văd eu pe eroii mei: Ivanov, nobil cu studii universitare, nu se remarcă prin nimic deosebit. E o fire foarte irascibilă și inflamabilă, cinstită și dreaptă ca la majoritatea nobililor instruiți. Locuiește la conacul său și are un serviciu la zemstvă. Cu ce se ocupă și cum se comportă, ce îl preocupă și ce îl pasionează se vede din vorbele pe care i le adresează doctorului (actul I, scena 5): „Nu te însura niciodată cu o evreică, cu vreo psihopată, sau cu o pedantă prețioasă... nu te pune-n bețe cu miile de oameni din jurul tău, nu te lupta cu morile de vînt, nu te da cu capul de toți pereții... Păzească-te sfîntul de gospodării model, de școli «cum nu s-au mai văzut», de toasturi avîntate!" Iată ce a fost în trecutul lui. Sarra, care i-a văzut gospodăria model și celelalte trăsnăi, îi spunea doctorului despre el: „Află, doctore, că e un om minunat, și-mi pare rău că nu l-ai cunoscut acum doi-trei ani. Îl vezi tăcut, trist, umblînd de colo pînă colo fără să facă nimic, dar mai înainte... Ce om dintr-o bucată era!" (actul I, scena 7). Trecutul lui a fost frumos, ca al mai tuturor intelectualilor ruși. Nu există, sau aproape nu există boier rus sau om cu studii universitare care să nu se laude cu trecutul lui. Prezentul e totdeauna mai rău decît trecutul. De ce? Pentru că entuziasmul rusesc are ceva specific: se schimbă

foarte repede în oboseală. Abia ieşit de pe băncile şcolii, acest om înflăcărat îşi ia o sarcină peste puterile lui: se ocupă de şcoli, de mujici, de gospodării model, citeşte *Vestnik Evropî*, ţine discursuri, îi scrie ministrului, luptă împotriva răului, aplaudă binele, iubeşte — şi nu aşa, pe oricine, ci neapărat vreo pedantă preţioasă sau vreo nevropată, [...] sau chiar o prostituată, pe care o scoate din mocirlă etc. Dar abia ajunge la 30—35 de ani, şi începe să se simtă obosit şi plictisit. Nici nu i-au crescut bine mustăţile, că-l şi auzi spunînd cu competenţă: „Nu te însura, frăţioare... Ai încredere în experienţa mea." Sau: „In fond, ce este liberalismul? Fie vorba între noi, Katkov avea de multe ori dreptate." Acum e gata să renege şi zemstva, şi gospodăria model, şi ştiinţa, şi dragostea... Iată ce spune Ivanov al meu doctorului (actul I, scena 5): „Dumneata, prietene, ţi-ai terminat facultatea abia anul trecut. Eşti încă tînăr, plin de energie, pe cînd eu am împlinit treizeci şi cinci de ani. Prin urmare am dreptul să-ţi dau sfaturi..." Acesta e tonul oamenilor obosiţi înainte de vreme. Mai departe, continuă să-i dea sfaturi oftînd autoritar: „Nu te însura etc., etc. (vezi citatul de mai sus). Alege-ţi o mediocritate, şi încă una dintre cele mai şterse, fără culori ţipătoare, fără pretenţii... In general, construieşte-ţi întreaga viaţă după un anume calapod. Cu cît fondul e mai cenuşiu şi mai monoton, cu atît e mai bine... Ah, de-ai şti cît de obositoare şi de chinuitoare e viaţa pe care am trăit-o eu!"

Ivanov se simte obosit şi plictisit, dar nu înţelege ce se petrece cu el, nu înţelege ce se petrece în jur. Ingrozit, îi spune doctorului (actul I, scena 3): „Iată, dumneata îmi spui că n-are mult de trăit, iar eu nu simt nici iubirea dinainte, nici măcar milă, ci parcă am în suflet un fel de gol, o oboseală sfîşietoare... Dacă m-ar privi cineva din afară, s-ar îngrozi, nici vorbă. Eu însă nu-mi dau seama ce se petrece în sufletul meu..." Cînd ajung într-o stare ca aceasta, oamenii mărginiţi şi necinstiţi aruncă toată vina, de obicei, asupra mediului, sau se înscriu în rîndurile

oamenilor de prisos și ale hamleților, mulțumindu-se cu atît. Pe cînd Ivanov, om cinstit, declară deschis și doctorului, și publicului că nu-și dă seama ce se petrece cu el: „Nu pricep, nu pricep...“ Că într-adevăr nu se înțelege pe sine însuși se vede din lungul monolog din actul III, cînd stă de vorbă între patru ochi cu publicul, i se spovedește și ajunge să plîngă.

Transformarea care s-a petrecut în el îi ofensează cinstea, el caută cauze în afara lui și nu le găsește. Atunci începe să caute înăuntrul lui și nu descoperă decît un vag sentiment de vinovăție: e un sentiment pur rusesc. Rusul nostru se simte totdeauna vinovat, fie că i-a murit cineva din familie, fie că s-a îmbolnăvit, fie că e dator cuiva, fie că el însuși a dat cuiva bani cu împrumut... Ivanov vorbește tot timpul despre nu știu ce vină a lui, și acest sentiment de vinovăție sporește cu fiecare nouă lovitură. În actul I, el spune: „Fără îndoială că am o mare vină față de ea, dar gîndurile îmi sînt încîlcite, sufletul mi-e cuprins de o lene neînțeleasă. Nu pot pricepe ce se întîmplă cu mine.“ În actul II i se adresează Sașei cu următoarele vorbe: „Zi și noapte am remușcări de conștiință... Știu că sînt profund vinovat, și totuși nu pot să-mi dau seama în ce anume constă această vină a mea.“

Adaugă la oboseală, la plictiseală și la sentimentul lui de vinovăție încă un dușman: singurătatea. Dacă Ivanov ar fi fost funcționar, actor, popă, profesor s-ar fi deprins cu situația. Dar el stă la conac, la țară, oamenii de acolo sînt fie beți, fie cartofori, fie ca doctorul... Lor nu le pasă de sentimentele lui și de transformarea care s-a petrecut în el. E singur. Iernile nesfîrșite, serile nesfîrșite, grădina pustie, odăile pustii, contele care bombănește veșnic, nevasta bolnavă... Ar pleca, însă n-are unde. De aceea în fiecare clipă îl chinuiește întrebarea: încotro să-și poarte pașii?

Și acum, al cincilea dușman: Ivanov e obosit și nu se înțelege pe sine însuși, dar viața nu vrea să știe nimic. Ea își reclamă drepturile, și el, vrînd-

nevrînd, trebuie să rezolve o serie de probleme. Nevasta i-e bolnavă — o problemă. Are o groază de datorii — altă problemă. Sașa i se aruncă de gît — a treia problemă. Cum rezolvă el aceste probleme se vede din monologul din actul III și din cuprinsul ultimelor două acte. Oameni ca Ivanov nu sînt în stare să rezolve probleme, ci se prăbușesc sub povara lor. Își pierd cumpătul, dau din mîini neputincioși, se enervează, se plîng, fac prostii și, pînă la urmă, dau frîu liber nervilor slăbiți și zdruncinați, pămîntul le fuge de sub picioare și ei intră în rîndurile celor „frînți" și ale „neînțeleșilor".

Blazarea, apatia, oboseala și istovirea nervilor sînt consecințele inevitabile ale unei incitabilități excesive, iar această incitabilitate este proprie, în cel mai înalt grad, tineretului nostru. Să luăm, de pildă, literatura. Sau să luăm prezentul... Se spune că și socialismul e una din manifestările ei. Dar unde apare? Să fie în scrisoarea lui Tihomirov către țar? Socialiștii s-au însurat și critică zemstvele, dar unde-i liberalismul? Pînă și Mihailovski susține că, acum, toți pionii s-au amestecat... Dar gîndește-te numai cît valorează celelalte pasiuni ale noastre?! Războiul ne-a obosit; ne-am săturat și de Bulgaria, și de Zucchi, chiar și de opereta...

Starea de apatie (ceea ce va confirma și d-rul Bertensohn) nu se exteriorizează numai prin văicăreli sau printr-o senzație de plictiseală. Viața unui om plictisit nu poate fi reprezentată grafic printr-o curbă lină. Oamenii blazați nu pierd capacitatea de a se pasiona în cel mai înalt grad, numai că perioada de incitare e de scurtă durată, și e demn de remarcat că e urmată totdeauna de o stare de apatie și mai mare... Grafic, aceasta s-ar putea reprezenta așa:

După cum vezi, linia descendentă nu urmează un plan înclinat, ci puțin mai altfel. Sașa îi face declarații de dragoste, Ivanov, cuprins de înflăcărare, exclamă: „Încep o viață nouă!" Iar a doua zi dimineața, are tot atîta încredere în această viață nouă cît în stafia casei (monologul din actul III). Nevasta îl jignește, el își pierde cumpătul, se enervează și-i aruncă vorbe grele. Ea îl face ticălos. Dacă lucrul acesta nu-i ucide creierul istovit, în schimb îl scoate din fire, și Ivanov își pronunță sentința.

Ca să nu te obosesc peste măsură, trec la doctorul Lvov. Este tipul omului cinstit, integru, dar mărginit și lipsit de suplețe. Despre asemenea indivizi, oamenii inteligenți spun: „Nu e deștept, dar e cinstit". Tot ceea ce se poate numi vederi largi, tot ceea ce este simțămînt spontan îi sînt străine. Lvov judecă totul după un anumit șablon, este tendențiozitatea personificată. Aplică fiecărui om și fiecărei acțiuni același tipar învechit, judecînd toate prin prizma ideilor sale preconcepute. Dacă strigă cineva: „Lăsați cale liberă muncii cinstite!" Lvov se uită la el ca la un dumnezeu, iar pe cei ce nu arborează asemenea lozinci îi consideră ticăloși și chiaburi. Nu cunoaște linia de mijloc. S-a format citind romanele lui Mihailov și a văzut pe scenă „oameni noi", adică chiaburi și fii ai acestui veac, „oameni ai banului" (Proporiev, Ohlabiev, Navarîghin și alții) creați de dramaturgii moderni. Toate acestea Lvov le-a înregistrat, dar atît de adînc, încît citindu-l pe *Rudin* se întreabă, fără îndoială: „Oare Rudin e un ticălos?" Literatura și scena l-au educat așa fel, încît își pune această întrebare despre orice personaj, fie din viața reală, fie din cărți... Dacă Lvov ar fi văzut piesa dumitale, ți-ar fi reproșat că n-ai spus destul de clar dacă domnii Kotelnikov, Sabinin, Adașev și Matveev sînt sau nu sînt ticăloși. Această problemă are mare importanță pentru el. Pe Lvov nu-l mulțumește faptul că toți oamenii sînt ticăloși: lui trebuie să-i dai și sfinți, și ticăloși.

Lvov sosește la țară cu idei gata formate, preconcepute. In toți mujicii înstăriți el nu vede decît chiaburi, iar în Ivanov — pe care nu-l înțelege — un ticălos. Auzi, nevastă-sa e bolnavă, iar el se duce mereu în vizită la o vecină bogată : asta nu înseamnă că-i ticălos ? E limpede că vrea să-și bage nevasta în mormînt, ca să se însoare cu vecina cea bogată !

Lvov e cinstit, drept, și-i spune omului verde în față ce are de spus, fără să-l cruțe. Dacă-i nevoie, e gata să arunce o bombă sub caretă, să-i dea inspectorului o palmă peste bot și să te facă ticălos. Niciodată nu dă îndărăt, niciodată n-are mustrări de conștiință. Doar de aceea e un „truditor cinstit", ca să lupte împotriva „forțelor întunecate" !

Asemenea oameni sînt necesari și, de cele mai multe ori, ne sînt chiar simpatici. A-i caricaturiza, fie și în interesul scenei, nu e cinstit și nici nu-i nevoie. E adevărat că prin caricatură personajul iese mai reliefat, deci mai pe înțelesul tuturor, dar e preferabil să-l lași estompat decît să forțezi nota...

Acum, despre femei. De ce îl iubesc ele pe Ivanov ? Sarra îl iubește pentru că e un om bun, sclipitor, pentru că are un caracter entuziast și pentru că vorbește cu aceeași înflăcărare ca și Lvov (actul I, scena 7). Il iubește atît cît e în stare de înflăcărare, cît e interesant. Dar cînd începe să se încețoșeze în ochii ei și să-și piardă aspectul lui obișnuit, ea nu-l mai înțelege și, la sfîrșitul actului III, i-o mărturisește fără înconjur, cu brutalitate.

Sașa e o tînără de formație nouă. O fată cultă, inteligentă, onestă ș.a.m.d. In lipsă de altceva mai bun, ea se îndrăgostește de Ivanov, un bărbat de 35 de ani. El e mai bun decît toți care o înconjoară. L-a cunoscut de mică, l-a văzut în plină activitate, în perioada cînd nu era încă istovit. Ivanov e prieten cu tatăl ei. Sașa e o femelă pe care masculii n-o atrag prin strălucirea penelor, prin mlădiere și îndrăzneală, ci prin lamentări, tînguiri și ghinioane... E femeia care iubește bărbații în perioada decăderii lor. Indată ce Ivanov e demoralizat, Sașa își face apariția : atîta aștepta. Are, mă rog, o misiune

sfîntă, o misiune nobilă! Va reînvia pe omul acesta decăzut, îl va pune din nou pe picioare, îl va face fericit... Saşa nu e îndrăgostită de Ivanov, ci de misiunea ei. Argenton al lui Daudet spunea: „Viaţa nu e un roman!" Saşa nu ştie acest lucru. Ea nu ştie că pentru Ivanov dragostea e o nouă complicaţie, o nouă lovitură în spate. Şi care a fost rezultatul? Un an încheiat se chinuieşte să-l redreseze pe Ivanov, dar acesta decade tot mai jos.

Mă dor degetele, termin... Dacă tot ce am scris mai sus lipseşte din piesa mea, atunci nici nu poate fi vorba să fie pusă în scenă. Înseamnă că n-am scris ceea ce am vrut să scriu. Retrageţi-o. Nu vreau să predic de pe scenă erezii. Dacă publicul va ieşi de la teatru cu impresia că Ivanovii sînt nişte ticăloşi, iar Lvovii oameni mari, atunci va trebui să renunţ şi să zvîrl dracului pana mea de scriitor! Cu adaosuri şi modificări nu se mai poate face nimic. Nici o modificare n-ar putea coborî de pe piedestal un om mare, şi nici un adaos n-ar fi în stare să facă dintr-un ticălos un biet muritor de rînd. Saşa ar putea să apară din nou la sfîrşit, însă lui Ivanov şi lui Lvov nu le mai pot adăuga nimic. Nu m-aş pricepe. Şi chiar dacă le-aş adăuga ceva, îmi dau seama că n-aş face decît să le stric şi mai mult. Te rog să ai încredere în instinctul meu de autor!

Le cer scuze lui Potehin şi lui Iurkovski că i-am deranjat degeaba. Îi rog să mă ierte. La drept vorbind, cînd am dorit să-mi văd piesa pusă în scenă, nu m-a tentat nici gloria, şi nici Savina. Speram doar să cîştig vreo mie de ruble. Dar mai bine împrumut această mie de ruble decît să fac vreo prostie! Nu mă ispiti, spunîndu-mi că o să am succes. Dacă n-o să mor, succesul mă aşteaptă în viitor. Pun rămăşag că, mai curînd sau mai tîrziu, o să storc de la direcţie 6000—7000 de ruble! Vrei să punem rămăşag?

Pentru nimic în lume nu i-aş mai încredinţa lui Kiselevski rolul contelui. La Moscova, piesa mea i-a pricinuit destule amărăciuni. Se plîngea peste tot

că i s-a dat să joace un rol atît de ingrat, ca al contelui meu. De ce să-l mai amărăsc din nou?

Unii spun că s-ar putea simți jignit, deoarece l-a mai jucat... Atunci de ce nu e jenant să dai rolul lui Ivanov lui Sazonov sau lui Dalmatov? Doar l-a jucat Davîdov!

Cred că te-am dat gata cu scrisoarea mea. Destul!

Primește felicitările mele de Anul Nou. Ura!

Ești un om fericit: vei bea, sau poate că ai și băut șampanie veritabilă, pe cînd eu o să beau poșîrcă!

Sora mea e bolnavă. Are dureri de cap și de încheieturi, temperatură mare și celelalte. Bucătăreasa, la fel. Amîndouă stau în pat. Mi-e frică să nu aibă tifos.

Iartă-mi această scrisoare atît de lungă și de plictisitoare. Salutări întregii familii, iar Annei Ivanovna îi sărut mîna. Îți doresc sănătate.

Al dumitale A. Cehov

Dacă publicul nu va înțelege că „sîngele are în el fier", să-l ia naiba, adică să ia naiba sîngele care n-are fier. [...]

N-am izbutit cu piesa mea. Se-nțelege că-mi pare rău. Pe Ivanov și pe Lvov mi i-am închipuit ca pe niște oameni vii. Îți spun cinstit, cu toată sinceritatea, că au fost zămisliți de mine nu din spuma mării, nu din idei preconcepute, nu din raționamente reci și nici la întîmplare. Ei sînt rezultatul direct al observațiilor și studiului asupra vieții. Acești oameni trăiesc în mintea mea, și simt cu toată ființa că n-am exagerat nici cu un centimetru, și n-am căutat nicăieri să despic firu-n patru. Dacă însă pe hîrtie aceste personaje au ieșit lipsite de viață și slab conturate, nu este vina lor, ci rezultatul nepriceperii mele de a-mi exprima gîndurile. Înseamnă că n-a sosit încă momentul să scriu piese de teatru.

1889

91

Către A. S. Suvorin

7 ianuarie 1889, Moscova

Îți trimit recipisa alăturată, pe care te rog s-o întărești cu semnătura dumitale și să mi-o înapoiezi. Ești socotit membru al Asociației cu începere de astăzi, 7 ianuarie, și pînă în ziua cînd se vor împlini exact cincizeci de ani de la moartea dumitale. Această plăcere nu te costă decît 15 ruble.

Ți-am trimis astăzi două variante pentru *Ivanov* al meu. Dacă rolul lui Ivanov ar fi jucat de un actor priceput și energic, aș mai fi schimbat și aș mai fi adăugat încă multe. Mai ales că aveam gust de scris. Dar, spre părerea mea de rău, rolul lui Ivanov e jucat de Davîdov. Asta înseamnă că trebuie să scriu cît mai concis și mai cenușiu, ținînd seama mereu de faptul că toate subtilitățile și nuanțele se vor contopi într-un tot cenușiu și vor fi plictisitoare. Parcă Davîdov e capabil să fie cînd duios, cînd pasionat? Cînd interpretează roluri serioase, are totdeauna în gît o muzicuță monotonă și răgușită, care cîntă în locul lui... Imi pare rău de biata Savina că interpretează pe leșietica ceea de Sașa. Pentru ea aș face cu dragă inimă unele modificări, dar dacă Ivanov își va bolborosi rolul ca un dascăl, oricît aș cizela-o pe Sașa, tot n-o să iasă nimic. Mi-e rușine că Savina o să joace în piesa mea un rol șters. Dacă aș fi știut din timp că ea o va interpreta pe Sașa, iar Davîdov pe Ivanov, mi-aș fi intitulat piesa *Sașa,* și aș fi

clădit-o pe acest rol. Cît despre Ivanov, l-aș fi intercalat și pe el, pe undeva... Dar cine putea să știe ?!

Ivanov are două monoloage mari, hotărîtoare pentru piesă : unul în actul al III-lea și celălalt în actul al IV-lea... Primul trebuie rostit patetic, al doilea debitat cu furie. Dar Davîdov nu e în stare nici de una, nici de alta. El le va spune pe amîndouă „inteligent", adică fără viață.

Cum îl cheamă pe Feodorov ?

Cu multă plăcere aș ține la Cercul literar un referat cu acest subiect : Cum mi-a venit ideea să scriu piesa *Ivanov*. Aș face *mea culpa* în public. De mult nutream gîndul îndrăzneț să rezum tot ce s-a scris pînă acum despre oamenii care se lamentează și se plîng veșnic, și să pun stavilă cu *Ivanov* al meu acestui gen de literatură. Mi se părea că toți dramaturgii și scriitorii ruși simțeau nevoia să descrie omul melancolic, și că toți scriau instinctiv, fără să aibă idei și imagini precise asupra subiectului. În ce privește ideea, pot spune că am nimerit aproximativ în punctul nevralgic, însă executarea nu face doi bani. Ar fi trebuit să mai aștept ! Sînt fericit că nu l-am ascultat pe Grigorovici acum doi sau trei ani, și că nu m-am apucat să scriu un roman. Îmi închipui cît material bun aș fi irosit, dacă-l ascultam ! Îmi spunea : „Talentul și prospețimea pot învinge toate dificultățile". Mai curînd pot strica aș zice. În afară de foarte mult material și de talent, mai trebuie ceva tot atît de important : în primul rînd maturitate, și în al doilea rînd *sentimentul libertății personale,* care la mine a început a se închega de foarte puțină vreme... Înainte nu aveam acest sentiment, îl înlocuia cu succes ușurința, nepăsarea și lipsa mea de respect pentru îndeletnicirea scriitoricească.

Ceea ce scriitorii-nobili luau de la natură pe gratis, raznocinții cumpără cu prețul tinereții lor. Încearcă să scrii o nuvelă cu un tînăr fecior de iobag, fost băcan, cîntăreț, liceean și student, crescut în respectul celor mari, învățat să pupe mîna popilor, să aibă un adevărat cult pentru ideile altora, să fie recunos-

cător pentru fiecare bucăţică de pîine ce i se dădea şi adesea bătut cu nuiaua, care se ducea la lecţii fără galoşi, sărea la bătaie din nimic şi chinuia animalele, făţarnic şi faţă de dumnezeu, şi faţă de oameni, fără să aibă nevoie, doar pentru că era conştient de micimea lui şi căruia îi plăcea să mănînce pe la rudele bogate. Mai adaugă că tînărul acesta storcea pe robul din el picătură cu picătură, şi că, într-o bună dimineaţă, cînd s-a trezit, şi-a dat seama deodată că în vinele lui nu mai curgea sînge de rob, ci de om liber.

La noi la Moscova este un poet, Palmin, grozav de zgîrcit. Spărgîndu-şi capul mai zilele trecute, l-am îngrijit eu. Astăzi, venind la mine să-i schimb pansamentul, mi-a adus un flacon de parfum Ilang-Ilang veritabil, care costă 3 ruble şi 50 de copeici. Lucrul acesta m-a mişcat.

Îţi doresc sănătate. Iartă-mă pentru această lungă scrisoare.

Al dumitale A. Cehov

92

Către I. L. Leontiev (Şceglov)

18 februarie 1889, Moscova

Dragă Jean, îţi mulţumesc pentru *Oamenii de teatru* pe care mi i-ai trimis. Un exemplar l-am dat fratelui meu, pedagogul, pe celălalt l-am adăugat la biblioteca mea publică (îi spun publică, pentru că publicul mi-o jefuieşte cu deosebită rîvnă).

În scrisoarea dumitale cauţi să mă consolezi în ce-l priveşte pe *Ivanov*. Îţi mulţumesc, dar îţi dau cuvîntul de onoare că sînt liniştit şi pe deplin satisfăcut de ceea ce am realizat, şi de ceea ce am primit în schimb. Am realizat ce m-am priceput şi cum am putut, aşa că am dreptate: fiecare face ce-l taie

capul. Iar ca răsplată, am primit mai mult decît mi se cuvenea. Nici Shakespeare n-a avut parte de elogiile de care am avut eu! Atunci, ce naiba mi-ar mai trebui?! Dacă la Piter sînt vreo sută de indivizi care ridică din umeri, zîmbesc cu ironie, clatină din cap, fac spume la gură sau mint cu ipocrizie, pe mine toate acestea nu mă tulbură, deoarece eu nu le văd. La Moscova, încalte, nu e nici măcar cît la Petersburg: în fiecare zi întîlnesc sute de oameni, dar n-aud nici un cuvînt despre *Ivanov,* ca și cînd n-aș fi scris eu piesa, așa că ovațiile și succesele de la Piter îmi fac impresia unui vis agitat, din care te trezești bun teafăr și sănătos.

Fiindcă veni vorba de ovații și de succese, trebuie să-ți spun că toate acestea sînt atît de zgomotoase, și mă încîntă atît de puțin, încît pînă la urmă nu mă aleg decît cu oboseala și nu doresc decît să fug, să fug încotro văd cu ochii...

Acum nu mă gîndesc decît la vara care vine și la vilegiatură. Zi și noapte nu visez decît să mă văd la țară. Eu nu sînt Potemkin, sînt Cincinatus. Îmi face mult mai multă plăcere să stau tolănit în fîn, sau să prind un biban cu undița, decît să citesc recenzii elogioase și să aud aplauzele galeriei. Se vede treaba că sînt un monstru, un plebeu.

Pregătesc o disertație de doctorat cu subiectul: *Despre metodele cele mai eficace de a inocula lui Ivan Șceglov ura pentru teatru.*

Îmi scrii că Burenin are asupra dumitale o influență apăsătoare... Dar, pentru dumnezeu, chiar dacă-i așa, nu te lăsa copleșit de acest sentiment și nu te da bătut în fața marelui critic. Oricît ar trăncăni el, de la înălțimea prestigiului lui, despre inutilitatea confraților noștri care scriu pentru o bucată de pîine, niciodată n-o să aibă dreptate. Pămîntul e mare, se găsește loc pentru toată lumea. Și așa cum noi nu-l împiedicăm pe el să trăiască, nici el nu trebuie să ne împiedice pe noi. Cît privește cine e util și cine nu, această problemă n-o s-o rezolvăm nici noi, nici Burenin. Nu-ți cheltui nervii și energia sufletească de pomană.

Ocupă-te de literatură: ea e soția dumitale legitimă. Teatrul nu e decît o amantă sulemenită. Ori fă tot chipul să ajungi un Ostrovski, ori lasă-te de teatru! Pentru dumneata nu există cale de mijloc. Mijlocia e ocupată de dramaturgi, iar unor scriitori ca mine, ca dumneata, ca Maslov, Korolenko, Barantevici și Albov, adică ofițeri superiori în ale scrisului, nu le stă bine să lupte pentru existență cot la cot cu niște grade inferioare cum sînt dramaturgii. În gloata dramaturgilor de profesie scriitorul trebuie să intre sau ca general, sau de loc.

Dacă vrei să scrii piese de teatru ca să te distrezi, e altceva. La urma urmei, de ce nu te-ai distra? Însă, atunci, nu trebuie să-ți iei o mutră chiar atît de importantă și să te chinuiești cu gînduri prea grave.

Vezi ce moralist am ajuns?! Nici căpitanii nu mă impresionează, și pe ei îi iau la rost! Și cînd te gîndești că eu n-am nici un grad...

Mă pregătesc să mă duc la bal. Cu bine. Domnul să te binecuvînteze.

Al dumitale A. Cehov

Pentru *Oameni de teatru,* prețul — o rublă — e prea mare. Trebuia fixat la 25—30 de copeici.

Salutările mele soției dumitale. Ai mei îți trimit plecăciuni și-ți mulțumesc pentru salutări...

93

Către A. S. Suvorin

20 februarie 1889, Moscova

...În momentul de față, îmi citesc corectura piesei. Citesc, și-mi zic că nu sfinții fac oale, așa că pot să scriu și eu drame. Cînd o să termin *Duhul pădurii,* nici n-o să ți-l dau să-l citești și nici n-o să te iau cu

mine la repetiţii. N-aş vrea să rămîi cu impresia confuză, turtită, cu care ai rămas despre *Ivanov*. De aceea nu trebuie să iei cunoştinţă de noua mea piesă înaintea primei reprezentaţii.

Aseară am văzut *Căsătoria* lui Gogol. E o piesă minunată. Actele sînt revoltător de lungi, dar datorită calităţilor excepţionale ale piesei lucrul acesta aproape că nici nu se simte.

94

Către A. S. Suvorin

5 martie 1889, Moscova

...Am cumpărat de la librăria dumitale un volum de Dostoievski, şi acum îl citesc. E frumos, dar din cale-afară de lung şi de indiscret. Prea multe pretenţii...

95

Către S. A. Sergheenko

6 martie 1889, Moscova

...De unde ai scos-o că scriu mult? În ultimul an, adică în timpul verii şi al iernii, n-am scris nici cinci povestiri! Trăiesc din culegeri şi din piese. De fapt, ar trebui să scriu mai mult, dar nu mă ajută capul. Lermontov a murit la vîrsta de 28 de ani, dar a scris mai mult decît noi amîndoi la un loc. Talentul nu se cunoaşte numai după calitate, dar şi după cantitate...

96

Către V. A. Tihonov

7 martie 1889, Moscova

Preasimpaticul meu prieten Vladimir Alexeevici!

Recenzia dumitale m-a surprins întrucîtva: nu-mi închipuiam de loc că stăpînești atît de bine limbajul gazetăresc. Ai un stil extraordinar de închegat, de curgător, de protocolar și de cumpănit. Chiar te-am invidiat, deoarece niciodată n-am fost în stare să-mi însușesc acest limbaj.

Îți mulțumesc pentru cuvintele mîngîietoare și pentru calda simpatie pe care mi-o arăți. Cît am fost mic, am fost atît de rar mîngîiat, încît acum, cînd sînt om în toată firea, primesc mîngîierile ca pe un lucru neobișnuit, de care n-am prea avut parte. De aceea, aș vrea să fiu și eu prietenos cu alții, dar nu mă pricep: m-am abrutizat, și apoi mai sînt și leneș, deși îmi dau bine seama că noi, scriitorii, nu ne putem lipsi de mîngîieri.

Nu mai sînt la curent cu noutățile de la Korș. Știu doar atît, că Solovțov a plecat și, dacă nu mă înșel, va pleca și bătrînul Poltavțev. Regizor e Agramov.

Dea domnul ca piesa pe care o porți în suflet să-ți iasă bine și să-ți aducă tot ce dorești! Cu cît succesul va fi mai mare, cu atît va fi mai bine pentru toată generația noastră de scriitori. Eu, spre deosebire de Wagner, am credința că nici unul dintre noi nu va fi nici „elefant între toți", nici vreo altă dihanie, și că numai datorită eforturilor unite ale întregii noastre generații am putea să cîștigăm victoria. Noi nu vom fi cunoscuți ca Cehov, Tihonov, Korolenko, Șceglov, Baranțevici sau Bejețki, ci ca „anii optzeci", sau „sfîrșitul veacului al XIX-lea": un fel de artel...

Eu, personal, n-am nimic nou. Am de gînd să scriu un roman, şi chiar l-am şi început. Piese nu mai scriu, şi nici n-o să mai scriu curînd, din lipsă de subiecte şi de tragere de inimă. Ca să scrii pentru teatru, trebuie să-ţi placă ce scrii, altfel nu iese nimic ca lumea. Cînd îţi lipseşte pasiunea, nici succesul nu-ţi surîde. Începînd din stagiunea viitoare, o să mă duc regulat la teatru ca să mă deprind cu ale scenei.

Salutările mele fratelui dumitale. Ai mei îţi trimit plecăciunile lor, iar eu îţi strîng mîinile prietenește şi-ţi doresc din inimă numai bine. Scrie-mi.

Al dumitale A. Cehov

97

Către A. M. Evreinova

10 martie 1889, Moscova

...Ieri am terminat şi am transcris pe curat o povestire, dar pentru romanul meu, care mă preocupă în momentul de faţă. Şi ce roman! Dacă n-ar fi condiţiile afurisite impuse de cenzură, ţi l-aş promite pentru noiembrie. Romanul nu cuprinde nimic care să îndemne la revoluţie, totuşi cenzorul mi l-ar ciopîrţi. Jumătate din personaje declară: „Eu nu cred în dumnezeu", există apoi un tată al cărui fiu a fost trimis la muncă silnică pe viaţă, pentru că s-a împotrivit autorităţilor cu arma în mînă, un ispravnic căruia i-e ruşine de tunica lui de poliţist, un mareşal al nobilimii pe care-l urăşte toată lumea şi aşa mai departe... După cum vezi, un material bogat pentru creionul roşu...

În momentul de faţă am bani din belşug, pot s-o duc pînă în septembrie, şi nici nu sînt legat prin

vreun angajament... E timpul cel mai prielnic pentru roman (roman literar, se înţelege, nu roman de dragoste). Dacă nu-l scriu acum, atunci cînd să-l mai scriu ? Cel puţin aşa judec în momentul de faţă, deşi sînt aproape sigur că peste 2—3 săptămîni o să mă plictisesc de el şi o să-l amîn din nou.

Am un subiect pentru o povestire mai scurtă. Vreau să-mi dau toată silinţa s-o termin pentru numărul din mai sau din iunie. Dar dacă ai putea aştepta pînă în iulie sau august, romanul meu ţi-ar fi foarte recunoscător...

98

Către A. S. Suvorin

11 martie 1889, Moscova

...Dar ce credeai ? Scriu un roman ! ! Scriu, scriu, şi nu văd de loc cînd o să termin de scris ! L-am luat de la început, corectînd şi scurtînd considerabil ce scrisesem. Pînă acum am descris clar nouă personaje. Şi ce intrigă ! Romanul l-am intitulat *Povestiri din viaţa prietenilor mei*, şi-l scriu sub forma unor schiţe închegate, de sine stătătoare, însă strîns legate între ele prin aceleaşi idei şi personaje şi prin intriga comună. Fiecare povestire îşi are titlul ei. Dar să nu crezi că romanul va ieşi din bucăţele. Nu, e vorba de un roman adevărat, de un tot unitar, în care fiecare personaj va fi organic necesar. Grigorovici, căruia i-am povestit cuprinsul primului capitol, s-a speriat că descriu un student care va muri şi nu va ajunge să treacă prin întreg romanul, prin urmare, e de prisos. Dar acest student e doar un cui dintr-o cizmă mare, e un amănunt.

O scot greu la capăt în ce privește tehnica. Sînt încă nepriceput în această direcție, și-mi dau seama că fac o mulțime de greșeli grosolane. În romanul meu vor fi lungimi, vor fi prostii. Voi căuta să evit soțiile necredincioase, sinucigașii, chiaburii, mujicii virtuoși, robii devotați, bătrînele moralizatoare, dădacele blajine, oamenii de duh celebri în tot județul, căpitanii cu nasul roșu și oamenii „noi", deși pe ici, pe colo alunec de-a dreptul spre șablon.

Am primit chiar acum corectura *Principesei,* și mîine o voi trimite direct la tipografie...

99

Către A. S. Suvorin

8 aprilie 1889, Moscova

Cu prilejul sărbătorilor, te felicit pe dumneata, pe Anna Ivanovna, pe Nastiușa și pe Borea, dorindu-vă tuturor belșug, glorie, stimă și o viață tihnită și veselă.

Aici, la Moscova, avem o vreme mizerabilă : noroi, frig și ploaie. Pictorul se încăpățînează să aibă mereu 39°. Mă duc la el de două ori pe zi. Dispoziția mea sufletească e ca și vremea. Nu fac nimic, citesc sau măsor odaia în lung și în lat. La drept vorbind, nu-mi pare rău că am timp să citesc. Orice s-ar zice, e mai plăcut să citești decît să scrii. Eu cred că dacă aș mai trăi încă 40 de ani, și în vremea asta aș citi, aș citi, aș citi și aș învăța să scriu cu talent, adică concis — peste acești 40 de ani aș trage în voi cu un tun atît de uriaș, de s-ar cutremura cerul! Pe cînd, acum, sînt și eu un liliputan ca toți ceilalți...

Ai mei scutură, curăță, coc, gătesc, freacă, șterg praful, aleargă pe scări. E o zăpăceală nemaipome-

nită! Mă duc la pictor. Cu bine. Te aştept să mergem împreună pe Volga sau la Poltava.

Al dumitale A. Cehov

100

Către A. N. Pleşceev

9 aprilie 1889, Moscova

...Romanul meu avansa simţitor, dar s-a împotmolit, şi acum aşteaptă fluxul. Ţi-l dedic dumitale, ţi-am mai scris acest lucru. La temelia lui aşez viaţa unor oameni cumsecade, figurile lor, faptele, vorbele, gîndurile şi nădejdile lor. Scopul meu e să împuşc doi iepuri dintr-o dată: să descriu viaţa aşa cum e, şi în acelaşi timp să arăt cît de mult se depărtează ea de la regulă — o regulă pe care eu n-o cunosc, după cum n-o cunoaşte nici unul dintre noi. Ştim toţi ce e o faptă necinstită, dar ce e cinstea — nu ştim. O să mă ţin de linia care mi-e mai aproape de inimă, linie experimentată de oameni mai pricepuţi şi mai deştepţi decît mine. Această linie e libertatea absolută a omului, fără constrîngeri, fără prejudecăţi, fără ignoranţă, fără diavol, fără patimi şi celelalte. [...]

Complimente Annei Mihailovna. Foiletonul lui Burenin e, pe alocuri, amuzant, dar în general e meschin. M-am săturat de critică. Cînd citesc articole critice, mă apucă un fel de groază: oare atît de puţini oameni deştepţi să fie pe globul pămîntesc, încît să nu aibă cine scrie o critică mai ca lumea? Stai şi te minunezi de prostia, de meschinăria şi de egoismul dus pînă la banalitate de care e pătrunsă critica noastră. Cît despre critica din *Severnîi vestnik*, nici nu-mi vine să mă uit la ea. Iar uneori încep să cred că n-avem critică, pentru că nici n-avem nevoie de ea, după cum n-avem nevoie nici de literatură (de cea contemporană, bineînţeles).

101

Către Al. P. Cehov

11 aprilie 1889, Moscova

...Iată sfatul meu: fă tot ce poţi ca să fii original şi inteligent în piesă, atît cît e posibil, dar nu-ţi fie teamă că o să pari prost. E nevoie de cugetare liberă, şi numai acela e cugetător liber care nu se teme să scrie prostii. Nu netezi, nu şlefui, fii colţuros şi îndrăzneţ! Concizia e soră cu talentul. De asemenea, nu uita că declaraţiile de dragoste, infidelităţile soţiilor şi ale soţilor, lacrimile văduvelor şi ale orfanilor, şi alte lucruri de felul acesta au mai fost descrise. Subiectul trebuie să fie nou, dar fabula poate să lipsească. Principalul e că mama şi tata trebuie să mănînce. Scrie. Muştele curăţă aerul, iar piesele curăţă moravurile...

102

Către A. S. Suvorin

Începutul lui mai 1889, Sumî

Nici nu-mi vine să-mi cred ochilor! Mai zilele trecute era zăpadă şi frig, iar acum stau la fereastra deschisă şi ascult cum cîntă într-una, în livada înverzită, privighetorile, pupezele, grangurii şi alte vietăţi de felul acesta. Psel e maiestos de blînd, tonurile cerului şi ale depărtărilor sînt calde. Merii şi vişinii au înflorit. Încotro îţi arunci ochii vezi gîşte cu bobocei. Într-un cuvînt, a venit primăvara, cu tot dichisul ei.

Stiva n-a trimis bărcile, aşa că n-am cu ce mă plimba. Bărcile proprietarului sînt pe undeva în pă-

dure, la pădurar. De aceea mă mulțumesc să mă plimb de-a lungul malului și să mă uit cu o ascuțită invidie cum mișună luntrile pescarilor pe apa Pselului. Mă scol devreme și mă culc devreme, mănînc mult, scriu și citesc. Pictorul tușește și e furios. Treburile îi merg prost. Din lipsă de cărți noi, le recitesc pe cele pe care le-am mai citit o dată. Intre altele, citesc din Goncearov și mă mir. Mă mir de mine însumi: de ce l-am socotit pînă acum pe Goncearov ca pe un scriitor de mîna întîi? *Oblomov* al lui nu e de loc grozav. Nici chiar Ilia Ilici, personaj exagerat, nu-i chiar atît de mare ca să merite să se scrie o carte despre el. Un leneș puhav, cum sînt atîția, o fire fără complicații, banală, meschină. A ridica un asemenea personaj la rangul de tip social înseamnă a-i aduce un nemeritat prinos... Mă întreb ce-ar fi fost Oblomov dacă n-ar fi fost un leneș? Și tot eu răspund: nimic. Iar dacă-i așa, n-are decît să lîncezească. Celelalte personaje sînt slab reliefate, au un iz de Leikin, n-au consistență și-s pe jumătate inventate. Nici nu caracterizează epoca și nici nu aduc nimic nou. Stolz nu-mi inspiră nici o încredere. Autorul afirmă că e un tip extraordinar, însă eu nu cred. E o bestie patentată, care are o părere excelentă despre el și e grozav de încîntat de sine însuși. E pe jumătate inventat și pe trei sferturi șablon. Olga e și ea inventată și trasă de păr. Dar cea mai mare nenorocire e că întreg romanul e grozav de rece: n-are un pic de căldură... Îl șterg pe Goncearov de pe lista semizeilor mei!

In schimb, cît de spontan și de viguros e Gogol, și ce artist extraordinar! Numai *Caleașca* lui face două sute de mii de ruble! E o revelație de la început pînă la sfîrșit! Gogol e un mare scriitor, e fără pereche. In *Revizorul*, actul întîi e cel mai bun. In *Căsătoria*, al treilea e cel mai slab. O să citesc la ai mei cărțile lui...

103

Către A. S. Suvorin

4 mai 1889, Sumî

Dragă Alexei Sergheevici! Chiar acum m-am întors de la o vînătoare de raci și m-am și apucat să-ți scriu. E o vreme neasemuită. Totul cîntă, înflorește și strălucește de frumusețe. Livada a înverzit pe de-a-ntregul, pînă și stejarii au început a da frunză. Trunchiurile merilor, perilor, vișinilor și prunilor sînt văruite împotriva omizilor, și toți pomii au înflorit alb, ceea ce-i face să semene uimitor cu miresele în timpul cununiei: rochii albe, flori albe și o înfățișare atît de nevinovată, de parcă s-ar sfii cînd te uiți la ei. În fiecare zi se nasc miliarde de vietăți. Privighetorile, nagîții, cucii și celelalte făpturi înaripate cîntă și strigă fără încetare și zi, și noapte, iar broaștele le țin isonul. Fiecare ceas al zilei și al nopții își are specificul lui. Așa, de pildă, seara, în jurul orei nouă, livada zbîrnîie literalmente de cărăbuși. Noaptea e lună și ziua e senin. De aceea sînt într-o dispoziție excelentă, și dacă pictorul n-ar tuși într-una, și dacă n-ar fi țînțarii împotriva cărora nu folosește nici chiar rețeta lui Elpe, m-aș socoti un adevărat Potemkin. Natura e un calmant minunat. Ea te împacă, adică te face să fii nepăsător. Și pe lumea aceasta trebuie să fii nepăsător. Numai oamenii nepăsători sînt în stare să vadă lucrurile, dar să fie drepți și să muncească, asta, bineînțeles, li se aplică numai oamenilor inteligenți și cu suflet ales. Egoiștii și oamenii de nimic sînt nepăsători oricum.

Imi scrii că m-am lenevit. Asta nu înseamnă că sînt mai leneș de cum am fost. Lucrez și acum tot atît cît lucram cu patru sau cinci ani în urmă. Mi-a intrat în obicei să muncesc și să am înfățișarea unui om ocupat între orele 9 dimineața și prînz, și între ceaiul de seară și culcare. Și în privința aceasta mă consider slujbaș. Dacă de pe urma muncii mele

nu-mi ies două bucăți pe lună, adică zece mii de ruble venit anual, nu lenea e de vină, ci însușirile mele psiho-organice: pentru medicină nu sînt destul de arghirofil, iar pentru literatură n-am destulă pasiune, cu alte cuvinte, îmi lipsește talentul. Focul din mine arde egal și potolit, fără izbucniri și fără trosnete, de aceea nu mi se întîmplă niciodată să scriu într-o noapte, pe nerăsuflate, cîte trei sau patru coli, sau, luîndu-mă cu munca, să nu mă culc în pat cînd mi se face somn. Iată de ce nu comit nici prostii prea mari, nici genialități flagrante. Mi-e teamă că în această privință semăn mult cu Goncearov care, deși nu-mi place, ca talent, e mai presus de mine cu zece capete. Sînt prea puțin pasionat. Mai adaugă și următoarea țicneală: de doi ani încoace, așa, din senin, nu-mi mai place să-mi văd operele tipărite, nu mă mai interesează recenziile, discuțiile despre literatură, bîrfelile, succesele, insuccesele și nici măcar onorariile grase, într-un cuvînt, sînt un prost cît mine de mare! În sufletul meu e un fel de stagnare. Toate acestea mi le explic prin stagnarea vieții mele personale. Nu sînt decepționat, nici obosit, nici n-am căzut în ipohondrie, dar așa, deodată, a început să nu mă mai intereseze nimic. Ar trebui să pun sub mine un pic de praf de pușcă...

Închipuiește-ți că am terminat actul întîi din *Duhul pădurii*. A ieșit destul de bun, deși cam lung. Mă simt mult mai versat acum decît pe vremea cînd îl scriam pe *Ivanov*. Piesa va fi gata la începutul lui iunie. Atenție, direcțiunea! Nu mă las pînă nu mi s-or da 5.000 de ruble. Piesa e foarte ciudată — mă mir eu singur cum de ies de sub pana mea lucruri atît de bizare! Mă tem că n-o să-i dea drumul cenzura. Scriu și un roman, care mi-e mult mai simpatic și mai aproape de inimă decît *Duhul pădurii*, unde adeseori sînt silit s-o fac pe vicleanul și pe prostul. Aseară mi-am adus aminte că i-am promis lui Varlamov că o să scriu pentru el un vodevil. Azi l-am scris, și i l-am și trimis. Vezi ce treieriș e în capul meu? Și dumneata care spui că sînt leneș!

Văd că, în sfîrșit, ți-ai oprit luarea-aminte asupra lui Solomon. De cîte ori îți vorbeam despre el, dădeai din cap cu indiferență. Eu cred că numai citind *Ecleziastul* i-a venit lui Goethe ideea de a-l scrie pe *Faust*...

104

Către A. S. Suvorin

7 mai 1889, Sumî

Am citit *Discipolul* lui Bourget, tradus în rusește și comentat de dumneata (în *Severnîi vestnik*). Iată cum văd eu lucrurile: incontestabil, Bourget e un om talentat, foarte inteligent și foarte cult. Cunoaște atît de bine disciplina științelor naturale, și a pătruns-o atît de adînc, de parcă ar fi terminat cu brio facultatea de științe sau de medicină. El nu e străin de domeniul în care s-a apucat să facă ordine, merit pe care scriitorii ruși, atît cei contemporani cît și cei vechi, nu-l au. Dar în ce privește psihologia livrescă, e tot atît de profan ca și cei mai buni psihologi. A o cunoaște e egal cu a nu o cunoaște, deoarece ea nu e o știință, ci aduce mai degrabă cu alchimia, pe care ar fi timpul s-o trecem la arhivă. De aceea n-o să vorbesc despre Bourget ca despre un psiholog, bun sau rău. Romanul e interesant. L-am citit și mi-am dat seama de ce te-a captivat atît de mult. E scris cu inteligență, interesant, pe-alocuri spiritual, oarecum fantastic... Dacă ar fi să-i discutăm scăderile, cea mai mare e atacul prezumțios împotriva curentului materialist. Iartă-mă, dar eu unul nu înțeleg rostul unor asemenea atacuri. Niciodată nu dau nici un rezultat, ci doar aduc o inutilă confuzie în domeniul gîndirii. Împotriva cui e îndreptat acest atac și ce l-a dezlănțuit? Unde-i dușmanul și ce primejdie prezintă el? Mai întîi de toate, curentul materialist nu e o școală,

și nici un curent în înțelesul strîmt, gazetăresc al cuvîntului. Nu e ceva întîmplător, ceva trecător: curentul materialist e necesar și inevitabil, și nu atîrnă de voința omului. Tot ce trăiește pe pămînt e necesarmente material. De pildă, la animale, sălbatici și negustori moscoviți tot ce-i mai presus de animalic e determinat de un instinct, în afara conștiinței, restul fiind de natură materială, și, bineînțeles nu din voia lor. Ființele de ordin superior, cugetătorii sînt și ei în chip necesar materialiști. Ei caută adevărul în materie, deoarece n-au unde-l căuta în altă parte, și asta pentru că văd, aud și simt în toate și peste tot numai materie. Ei sînt siliți să caute adevărul numai acolo unde pot folosi bisturiul, sonda și microscopul... A interzice curentul materialist e același lucru cu a interzice oamenilor să caute adevărul. În afara materiei nu există nici experiență, nici cunoștință, prin urmare nici adevăr. Oare e rău că domnul Sixte, după cum s-ar părea, își vîră nasul într-un domeniu străin și are îndrăzneala să cerceteze omul lăuntric pornind de la teoria celulei ? Dar ce vină are el dacă fenomenele psihice seamănă uimitor de mult cu cele fizice, și nu-ți poți da seama unde încep cele dintîi și unde sfîrșesc celelalte ? Eu cred că atunci cînd diseci un cadavru, chiar dacă ești cel mai înverșunat spiritualist, îți pui *neapărat* întrebarea : dar sufletul unde-i ? Iar dacă mai știi și cît de mare e asemănarea dintre bolile trupești și cele sufletești, și că, și unele, și altele, se vindecă tot cu medicamente, atunci, fără să vrei, nu mai poți despărți sufletul de trup.

În ce privește „experiențele psihologice", ca inocularea de vicii copiilor, și chiar figura lui Sixte însuși — mi se par prea fantastice.

A fi spiritualist nu e un titlu științific, ci unul onorific. Spiritualiștii nu sînt necesari ca oameni de știință. În tot ce fac și în tot ce năzuiesc, ei sînt tot atît de materialiști, de nevoie, ca și Sixte. Dacă-i vor învinge pe materialiști și-i vor șterge de pe fața pămîntului, ceea ce e cu neputință, prin însăși această victorie ei se vor dovedi cei mai mari materialiști,

deoarece vor distruge un întreg cult, aproape o religie!

A vorbi despre răul și primejdia curentului materialist și cu atît mai mult a lupta împotriva lui e, în orice caz, prematur. Noi nu avem dovezi suficiente pentru a formula o acuzare. Există multe teorii și presupuneri, dar ne lipsesc faptele, și toată antipatia noastră are drept obiect o gogoriță, și negustoresele nu pot suferi gogorițe. De ce? Nici ele n-ar putea spune. Popii dau vina pe lipsa de credință, desfrîu și așa mai departe. De fapt, nu există necredință: toți cred în ceva, chiar și Sixte... Iar în ce privește desfrîul, cei mai desfrînați și beți sînt considerați nu oamenii de felul lui Sixte și Mendeleev, ci poeții, preoții catolici și persoanele care frecventează cu asiduitate bisericile.

În rezumat, eu unul nu înțeleg atacul lui Bourget. Dacă, pornind la atac, Bourget și-ar fi dat osteneala să le arate materialiștilor pe dumnezeu cel fără trup din cer, să-l arate așa fel, încît ei să se convingă de existența lui, atunci ar fi altceva, l-aș mai înțelege.

Iartă-mi această filozofie. Mă duc la poștă. Cu bine, plecăciuni întregii familii.

Al dumitale A. Cehov

105

Către A. P. Cehov

8 mai 1889, Sumî

...Acum, despre piesa ta. Ți-ai pus în gînd să descrii un om care nu se văicărește, și te-ai speriat. Problema mi se pare foarte limpede. Numai cine-i nepăsător nu se văicărește. Iar nepăsători sînt ori filozofii, ori caracterele meschine și egoiste. Față de aceștia din urmă trebuie să iei o atitudine negativă, față de cei dintîi — pozitivă. Firește, despre acei

idioți nepăsători pe care nu-i doare nici cînd îi atingi cu fierul roșu, nici nu face să mai vorbim. Dar dacă prin a nu fi plîngăreț înțelegi omul care nu e indiferent față de viața înconjurătoare, care îndură cu stoicism și răbdare loviturile soartei și privește cu încredere în viitor, atunci problema e limpede. Să nu te sperie nenumăratele modificări ale piesei, deoarece cu cît piesa va semăna mai mult cu un mozaic, cu atît va fi mai bună, iar personajele ei nu vor avea decît de cîștigat. Principalul e să te ferești de elementul personal. Piesa n-o să facă doi bani dacă toți eroii vor semăna cu tine. În privința asta, *Puș-culița* ta e groaznică și nu trezește decît un sentiment de ciudă. Ce rost au Natașa, Kolea, Tosia? E ca și cînd, afară de persoana ta, n-ar mai exista nimic!! Pe cine interesează viața mea și gîndurile noastre? Oamenilor trebuie să le înfățișezi oameni, nu pe tine însuți.

Ferește-te de a folosi o limbă căutată. Limba trebuie să fie sobră și curată. Lacheii să vorbească firesc, fără „amu" și fără „hojma". Căpitanii în retragere cu nasul stacojiu, reporterii beți, scriitorii muritori de foame, soțiile ofticoase care muncesc, tinerii cinstiți și fără pată, domnișoarele subtile, dădacele blajine — toți aceștia au mai fost descriși și trebuie să-i ocolești, să-i ocolești cu orice preț. Încă un sfat: du-te de două-trei ori la teatru și fii atent la scenă. Caută să faci comparații, ceea ce e foarte important. Primul act poate să țină și o oră, dar celelalte să nu depășească 30 de minute. Punctul de atracție al piesei e actul al treilea, dar nu într-atît, încît să compromită ultimul act. Și încă ceva: nu uita de cenzură. E implacabilă și foarte circumspectă.

Pentru piese, te-aș sfătui să-ți alegi un pseudonim: Hrușcev, Serebreakov — ceva în felul acesta. Va fi mai bine pentru tine, cei din provincie n-or să te confunde cu mine și, în același timp, scapi de a fi comparat cu mine, lucru care nu ți-aș dori. Tu ești tu, eu sînt eu, dar publicul nu vrea să țină cont de asta. Dacă piesa ta o să fie bună, eu o să

culeg elogiile, iar dacă o să fie proastă, tu o să tragi ponoasele.

Nu te grăbi nici cu cenzura, nici cu reprezentarea piesei. Dacă nu vei reuși s-o joci pe o scenă de stat, vom juca-o la Korș. Dar în nici un caz înainte de noiembrie.

In cazul cînd izbutesc să scriu și eu ceva pentru scenă, să-ți prezinți piesa la cenzură o dată cu a mea. Acolo mă cunosc și n-or să ni le țină prea mult. De obicei, ale mele stau cam 4—5 zile, pe cînd ale altora așteaptă cu lunile...

106

Către A. N. Pleșceev

14 mai 1889, Luka

...Imi pare rău de Saltîkov. Avea o minte luminată și știa ce vroia. Intelectualitatea filistină și coruptă a pierdut în el pe cel mai tenace și mai înverșunat dușman. Orice gazetar poate să demaște ; să-și bată joc se pricepe și Burenin, dar să dispreţuiască fățiș nu se pricepea decît Saltîkov. Două treimi dintre cititori nu-l simpatizau, însă toți îl stimau. Nimeni nu se îndoia de sinceritatea dispreţului său...

107

Către A. S. Suvorin

14 mai 1889, Sumî

...Șceglov nu e concurentul meu. Nu-i cunosc drama, dar bănuiesc că în cele două acte ale mele am făcut de zece ori mai mult decît el în cele cinci

ale lui. Piesa lui ar putea să aibă un succes mai mare decît piesa mea, dar de o asemenea concurență nu mi-e frică. Ți-o spun asta ca să-ți arăt cît de mulțumit sînt de lucrarea mea. Deși piesa e cam plicticoasă și pestriță ca un mozaic, totuși îmi face impresia unei opere adevărate. Am descris oameni cu totul noi, în toată piesa nu se află nici un lacheu, nici un personaj comic de umplutură, nici o văduvă. Am în total opt personaje și, din acestea, numai trei episodice. În general, am căutat să evit tot ce e de prisos, și mi se pare că am reușit.

În noiembrie o să vin la Piter, să-mi vînd romanul la licitație. Și după ce-l vînd, plec în Pirinei.

Svobodin mi-a promis că o să vină la mine. Iar o să se îngrozească că n-am citit nimic din Lessing...

Nu-mi place sfîrșitul noului roman al lui Bourget. Ar fi putut să fie mult mai bun. Nu e un sfîrșit de roman inteligent: e ca o trenă smulsă de la Gaboriau și prinsă cu ace de gămălie la un roman inteligent. Tribunalul, „impasibilitatea oficială" a judecătorilor etc. au încetat de a mai impresiona. Sixte citind „Tatăl nostru" îl va înduioșa, poate, pe Evgheni Kocetov, dar pe mine mă enervează. Dacă adevărul trebuie spus cu tărie de la început și pînă la sfîrșit, atunci un savant fanatic ca Sixte, după ce a citit „Tatăl nostru", trebuie să sară în picioare și, ca și Galilei, să strige: „Și totuși, pămîntul se învîrte!" Capitolul în care apare Charlotte e scris minunat și impresionează.

Vrei să știi dacă doctorița continuă să te urască? Vai! S-a îngrășat mult și s-a resemnat, ceea ce nu-mi place de loc. Femei doctori au rămas puține pe pămînt. Ele dispar, mor ca zimbrii în pustiul Belovejsk. Unele mor de oftică, altele cad în misticism, altele se mărită cu comandanți de escadroane, cîte unele mai rezistă, dar se vede bine că și-au pierdut curajul. Fără îndoială că nici primii croitori, nici primii astrologi n-au avut zile multe... În general, cei ce au îndrăzneala să păsească cei dintîi pe un drum nebătătorit o duc greu. Avangarda e totdeauna într-o situație dificilă.

Cum se simte Evghenia Konstantinovna? Desigur că Alexei Alexeevici tremură puțin? Să le ajute dumnezeu, mă bucur pentru ei. Salutări.

În sat e difterie. Prind raci. Împreună cu mine merge la raci și calfa de cizmar Mișka, un băiat de vreo 12—13 ani, un mincinos fără pereche.

Îți doresc de o mie de ori sănătate și fericire.

Al dumitale Potemkin

108

Către A. S. Suvorin

15 mai 1889, Sumî

Dacă n-ai plecat încă în străinătate, iată, îți răspund la scrisoarea dumitale cu privire la Bourget. Voi fi scurt. Între altele, îmi scrii: *„Știința care se ocupă de materie n-are decît să-și urmeze drumul, dar în același timp trebuie să-ți rămînă ceva, un loc unde să te poți refugia de această infinită materie"*. Știința care se ocupă de materie își urmează drumul, de asemenea continuă să existe și locuri unde te poți refugia și, pe cît se pare, nimeni nu se leagă de ele. Numai științele naturale ar putea să sufere: în nici un caz n-ar suferi acele locuri sfinte, unde se ascunde omul de aceste științe. În scrisoarea mea, problema aceasta era pusă mai just și mai inofensiv decît într-a dumitale, și eu sînt mai aproape de „spiritul vieții" decît dumneata. Vorbești despre dreptul la existență al științelor, iar eu nu vorbesc despre acest drept, ci despre pace. Eu nu vreau să vadă oamenii război acolo unde nu este. Științele au fost totdeauna pașnice. Și anatomia, și literatura au aceeași nobilă origine, aceleași scopuri, același dușman — diavolul — și n-au absolut nici un motiv să se războiască. Ele n-au nevoie să lupte pentru existență. Dacă omul cunoaște teoria circulației sîngelui, înseamnă că e

bogat. Dar dacă își însușește pe deasupra și istoria religiei, și mai învață pe dinafară și romanța *Mi-e vie-n minte clipa fericită* — e și mai bogat, în nici un caz sărac, prin urmare avem de-a face numai cu plusuri. Iată de ce geniile nu s-au războit niciodată. În Goethe, naturalistul se împăca minunat cu poetul.

Nu se războiesc științele, poezia cu anatomia, ci rătăcirile — adică oamenii. Cînd omul nu înțelege ceva, simte în ființa lui un dezacord. Dar în loc să caute cauzele acestui dezacord în el însuși, așa cum ar trebui, el le caută în afara lui, și de acolo pornește războiul lui cu ceea ce nu înțelege. În evul mediu, alchimia s-a transformat treptat, pe cale firească și pașnică, în chimie, iar astrologia în astronomie. Călugării nu înțelegeau această transformare, vedeau război și porneau la luptă. Un asemenea călugăr spaniol războinic a fost, prin „anii șaizeci", și Pisarev al nostru.

Și Bourget se războiește. Dumneata pretinzi că nu, iar eu susțin că se războiește. Închipuiește-ți că romanul lui ar cădea în mîinile unui om care are copii la facultatea de științe naturale, sau în mîinile unui episcop care caută un subiect pentru predica de duminică. Ar putea fi ceva care să semene cu pacea în efectul pe care l-ar face asupra lor? Nu. Închipuiește-ți că romanul cade sub ochii unui anatomist, ai unui fiziolog etc. În sufletul nici unuia dintre aceștia el nu va sădi pacea: pe erudiți îi va irita, iar pe ignoranți îi va înzestra cu idei greșite, și atîta tot.

Vei spune, poate, că el nu luptă cu regula însăși, ci cu abaterile de la regulă. Sînt de aceeași părere că orice scriitor are datoria să lupte cu abaterile de la regulă. Dar de ce să compromită însăși regula?... Sixte ar fi trebuit să pară un vultur, Bourget însă a făcut din el o caricatură. *Experiențele psihologice* sînt o desconsiderare a omului și a științei. Dacă aș scrie un roman cu un anatomist care-și disecă de vii soția și copilul sugaci de dragul științei, sau cu o doctoriță savantă care pleacă pe Nil și, în interesul aceleiași științe, se împerechează cu un crocodil, sau

cu un șarpe cu clopoței — oare un asemenea roman n-ar însemna o desconsiderare a ființei umane, cu toate că l-aș scrie inteligent și interesant ? !

Bourget e agreabil pentru cititorul rus, întocmai ca o ploaie după secetă, ceea ce e lesne de înțeles. Cititorul își dă seama că atît autorul cît și eroii romanului sînt mai inteligenți decît el și că viața pe care o descrie e mai bogată decît a lui. Pe cînd scriitorii ruși sînt mai proști decît cititorul, eroii lui sînt șterși și anoști, iar viața pe care o descriu ei e searbădă și lipsită de interes. Scriitorul rus se desfată cu descrierea sumbră a realității, cu libărci, mahalagioaice și spălătorese ; nu cunoaște nici istoria, nici geografia, nici științele naturale, nici religia patriei sale, nici rînduielile administrative, nici cele judecătorești... într-un cuvînt, nu cunoaște nici pe dracu ! In comparație cu Bourget, scriitorul rus nu-i decît un necioplit. Prin urmare e limpede de ce trebuie să placă Bourget, și totuși de aci nu rezultă că Sixte are dreptate, sau că e sincer cînd citește „Tatăl nostru“...

109

Către A. N. Pleșceev

29 iunie 1889, Sumî

Bună ziua, scumpul și dragul meu Alexei Nikolaevici !

Am primit scrisoarea dumitale a noua zi după moartea lui Nikolai, adică atunci cînd începeam cu toții să reintrăm în normal. Îți răspund acum, și simt că într-adevăr am reintrat în normal și că nimic n-o să mă mai împiedice de a-ți scrie regulat.

A murit bietul pictor. Cît a stat în satul Luka se topea ca ceara, și n-a fost clipă în care să mă pot

elibera de conştiinţa catastrofei apropiate. N-aş fi putut spune *cînd* anume va muri, dar pentru mine era clar că va muri *curînd*. Iată în ce împrejurări s-a petrecut deznodămîntul. Venise la mine Svobodin. Profitînd de faptul că sosise şi fratele meu cel mare, care putea să mă înlocuiască, mi-a venit gust să mă odihnesc, să respir vreo cinci zile alt aer. De aceea, i-am convins pe Lintvarevi şi pe Svobodin, şi am plecat cu toţii la Smaghini, în gubernia Poltava. Drept pedeapsă că am plecat, tot drumul a suflat un vînt atît de rece, şi cerul a fost atît de mohorît, de-ai fi zis că ne aflam în tundră. La jumătatea drumului a început ploaia. Am ajuns la Smaghini noaptea, uzi şi înfrigurați, ne-am vîrît în aşternuturile reci şi am adormit în răpăitul unei ploi îngheţate. A doua zi dimineaţa, aceeaşi vreme nesuferită, cam cum e prin ţinutul Vologda. N-o să uit cît voi trăi drumul plin de noroi, cerul cenuşiu şi lacrimile copacilor. Spun că n-o să le uit, pentru că în aceeaşi dimineaţă a venit un mujic de la Mirgorod cu o telegramă udă de ploaie: *„Kolea a încetat din viaţă"*. Îţi poţi închipui starea mea sufletească. A trebuit să fac cale întoarsă, mai întîi cu căruţa pînă la gară, apoi cu trenul, nevoit să aştept prin staţii cîte 8 ore... La Romnî, am aşteptat de la 7 seara pînă la 2 noaptea. De urît, m-am dus să hoinăresc prin oraş. Mi-aduc aminte că m-am aşezat pe o bancă în grădina publică: întuneric, frig afurisit şi plictiseală de moarte, iar în spatele peretelui cenuşiu lîngă care stăteam, nişte actori repetau o melodramă oarecare.

Acasă am găsit o mare durere. Familia noastră încă nu ştia ce e moartea, şi pentru întîia oară era pusă în situaţia de a vedea un sicriu în casă.

I-am făcut pictorului o înmormîntare frumoasă. A fost purtat pe braţe, cu prapuri şi celelalte. L-am îngropat în cimitirul satului, sub iarba tînără. Crucea de la căpătîiul lui se vede de departe din cîmpie. Am impresia că acolo odihna i-e foarte dulce.

Cred că o să plec undeva. Unde? Nici eu nu ştiu.

Suvorin mă cheamă în străinătate. S-ar putea să plec, deși nimic nu mă atrage. În momentul de față, n-am nici un chef de eforturi fizice. Vreau să mă odihnesc, iar a cutreiera muzeele și a te urca în turnul Eiffel, a trece dintr-un tren în altul, a te întîlni zilnic cu grandilocventul Dmitri Vasilievici, a lua prînzuri după care rămîi flămînd, a bea vinaturi și a alerga după senzații tari — toate acestea reprezintă o muncă fizică istovitoare. Mi-ar plăcea mai mult să stau locului undeva, în Crimeia, ca să pot lucra.

Piesa mea s-a împotmolit. N-am timp s-o termin, de altfel nici nu văd de ce aș termina-o. Scriu cîte puțin la roman, adică mai mult mîzgălesc decît scriu.

Te-ai apucat de piesă ? N-ar fi rău să scrii o comedioară originală. Scrie-o, și însărcinează-mă pe mine s-o pun în scenă la Moscova. M-aș duce la repetiții, ți-aș încasa onorariul și aș face tot ce e nevoie.

Dacă plec încotrova, o să-ți trimit cărți poștale din fiecare gară mare și scrisori din fiecare oraș.

Lintvarevii sînt bine sănătoși. Minunați oameni. Din zi în zi sînt tot mai buni, și nu știu pînă unde vor merge cu bunătatea și cu mărinimia lor. N-au pereche în toată gubernia Harkov.

Smaghinii, de asemenea, bine, sînt și ei tot mai desăvîrșiți.

Felicit *Severnîi vestnik* pentru reîntoarcerea lui Protopopov și a lui Korolenko. Critica lui Protopopov nu va face nimănui nici cald nici rece, pentru că toți criticii contemporani nu fac nici cît o ceapă degerată. Sînt un soi de oameni din cale-afară de inutili, pe cînd reîntoarcerea lui Korolenko e un eveniment îmbucurător, deoarece omul acesta va mai da încă multe opere de seamă. Korolenko e cam conservator, folosește forme învechite (ca stil) și raționează ca un ziarist de 45 de ani. Îi lipsește tinerețea și prospețimea, dar aceste cusururi nu sînt chiar atît de importante, și mi se par mai curînd împrumutate. Cu vremea, s-ar putea dezbăra de ele...

110

Către A. N. Pleșceev

3 septembrie 1889, Luka

...Am scris astăzi Annei Mihailovna că am terminat povestirea pentru *Severnîi vestnik,* cerîndu-i învoirea s-o țin încă la mine pînă la apariția numărului următor. Vreau s-o mai șlefuiesc și s-o mai lustruiesc, dar mai ales să mă mai gîndesc asupra ei. N-am scris în genul acesta de cînd sînt, tema e cu totul nouă pentru mine, și mi-e frică să nu cad victimă lipsei mele de experiență. Mai precis mi-e frică să nu fi scris o prostie...

111

Către A. M. Evreinova

7 septembrie 1889, Moscova

Stimată Anna Mihailovna, telegrama dumitale m-a găsit nepregătit. După ce ți-am scris, m-am liniștit și m-am apucat să-mi refac povestirea. Am ciopîrțit-o și în lung, și în lat, am aruncat o bucată de la mijloc și întreg sfîrșitul, hotărît să le înlocuiesc cu altele noi. Ce să mă fac acum? Nu-ți pot trimite un lucru, după părerea mea, neterminat, un lucru care nu-mi place. De felul ei, bucata e cam plictisitoare, și dacă n-o să mă ocup cu toată atenția de ea, s-ar putea să iasă dracu știe ce, cum spun franțujii.

Nu văd decît o singură soluție, foarte incomodă și pentru mine și pentru redacție, pe care am putea-o folosi numai în caz de mare nevoie, și anume, să

împart povestirea în două părți egale : prima jumătate să mă grăbesc s-o termin pînă pe la 12—15 septembrie, pentru numărul de octombrie, iar pe cealaltă s-o trimit mai tîrziu, pentru numărul de noiembrie. Povestirea are 3 sau 4 coli, așa că poate fi împărțită în două.

Dacă ești de acord cu această combinație, dă-mi de veste.

Subiectul bucății e nou : viața unui bătrîn profesor, consilier de stat. Se scrie foarte greu. Mereu sînt silit să refac pagini întregi, deoarece toată povestirea mi-a fost stricată de o stare sufletească mizerabilă, care nu m-a părăsit toată vara. Cred că n-o să placă, dar sînt sigur că o să facă vîlvă, și că *Russkaia mîsl* o s-o ia la trei parale.

Ce e cu Korolenko ?

Iartă-mă, te rog, că ți-am dat atîta bătaie de cap. Altă dată o să fiu mai conștiincios. Salutări Mariei Dmitrievna și lui Alexei Nikolaevici. Ai mei te mulțumesc pentru plecăciuni (în telegramă) și îți trimit cele mai cordiale salutări.

Al dumitale devotat cu tot sufletul A. Cehov

112

Către A. N. Pleșceev

14 septembrie 1889, Moscova

Scumpul și dragul meu Alexei Nikolaevici, tunetele cerului și dinții crocodililor să se arunce asupra capetelor creditorilor și dușmanilor dumitale !

Acum, că ți-am făcut această grațioasă urare orientală, răspund la scrisoarea dumitale cele ce urmează.

La telegrama Annei Mihailovna am răspuns printr-o scrisoare, prin care o rugam să aștepte pînă la numărul de noiembrie, și la care am primit următoa-

rele : *„Fie voia dumitale. Amînăm.“* Îți poți da seama de valoarea și de farmecul acestui răspuns, imaginîndu-ți-l pe d. Cehov scriind, asudînd, corectînd și înțelegînd că toate transformările și grozăviile revoluționare pe care le suferă bucata sub pana lui n-o fac nici cu o iotă mai bună. Eu nu mai scriu, ci fac perturbații. Într-o asemenea stare sufletească, cred că vei fi de aceeași părere că nu e nici o afacere să te grăbești să publici.

Nuvela mea are cincisprezece teze, nu două. Se prea poate s-o consideri drept bună de dat la gunoi. Și într-adevăr că de atîta e bună. Mă mîngîi însă cu nădejdea că vei găsi, totuși, două sau trei tipuri noi, interesante pentru orice intelectual, și în același timp una sau două teze noi. De asemenea, mă mîngîi cu nădejdea că *Gunoiul* meu va stîrni oarecare vîlvă și că mă voi alege cu oarecare injurii din partea taberei adverse. Iar fără aceste injurii nu se poate, deoarece în secolul nostru, secolul telegrafului, al teatrului doamnei Goreva și al telefoanelor, injuria e soră bună cu reclama.

Cît despre Korolenko, găsesc că e prematur să tragem concluzii cu privire la viitorul lui. În momentul de față, și eu, și el ne găsim în faza cînd soarta hotărăște încotro ne va îndrepta : în sus, sau la vale, în prăpastie. Oscilațiile sînt cu totul îndreptățite și ar fi normal să urmeze o oarecare stagnare.

Vreau să cred că el, Korolenko, va ieși biruitor și că-și va găsi un punct de sprijin. Are de partea lui o sănătate bună, luciditate, convingeri nezdruncinate și o minte limpede, deși nu fără idei preconcepute, însă liberă de orice prejudecată. Nici eu n-o să mă dau de viu pe mîna Soartei. Cu toate că-mi lipsește ceea ce are Korolenko, am altceva în schimb. Trecutul meu e plin de greșeli pe care Korolenko nu le-a făcut, dar unde e greșeală, e și experiență. Pe lîngă aceasta, cîmpul meu de luptă e mai vast, și am un repertoriu mai bogat : afară de romane, de versuri și denunțuri, am încercat toate genurile. Am scris și nuvele,

și povestiri, și vodeviluri, și articole de fond, și schițe umoristice, și tot felul de nimicuri, inclusiv *Țînțari și muște* pentru *Strekoza*. Dacă nu reușesc în nuvele, pot să mă apuc de povestiri; dacă povestirile sînt proaste, pot să mă apuc de vodeviluri și tot așa mai departe, pînă la moarte. Incît, cu toată dorința mea de a ne privi, pe mine și pe Korolenko cu ochiul pesimistului, și de a-mi lăsa nasul în jos, nu-mi pierd curajul nici o clipă, deoarece încă nu văd motive care să pledeze *pro* sau *contra*. Să mai așteptăm vreo cinci ani, și atunci vom vedea...

113

Către A. N. Pleșceev

24 septembrie 1889, Moscova

Scumpe Alexei Nikolaevici, această scrisoare pleacă la poștă o dată cu nuvela de care-s atît de sătul, încît i-am spus: lasă-mă odată, afurisito, și du-te în focul criticii plictisitoare și al nepăsării publicului cititor! M-am săturat de cînd o tot moșesc! Titlul nuvelei: *O poveste banală. (Din însemnările unui bătrîn.)* Partea cea mai banală și mai plicticoasă, după cum vei vedea și dumneata, o alcătuiesc nesfîrșitele cugetări pe care, spre părerea mea de rău, nu le pot lăsa la o parte, deoarece eroul care scrie aceste însemnări nu se poate lipsi de ele. Cugetările acestea sînt tot atît de inevitabile și de necesare cum e afetul pentru tun. Ele caracterizează eroul, îi caracterizează starea de spirit și-i explică șovăielile față de sine însuși. Citește-o, te rog, și scrie-mi ce părere ai. Dumneata îi vei vedea mai bine lipsurile și defectele, deoarece pe dumneata încă nu te-a plictisit și nu te-a obosit ca pe mine.

114

Către A. N. Pleşceev

30 septembrie 1889, Moscova

Bună ziua, dragul meu Alexei Nikolaevici!

Îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisoare şi pentru sugestii, de care voi ţine seama neapărat cînd voi face corectura. Însă, asupra cîtorva observaţii nu sînt de aceeaşi părere cu dumneata.

De pildă, nu găsesc că ar fi nevoie să schimb titlul nuvelei. Deştepţii care vor face spirite de prost gust în legătură cu titlul *O poveste banală,* după cum presupui dumneata, sînt atît de puţin spirituali, încît nu mă tem de ei. Iar dacă se va găsi cineva care să facă un spirit bun, o să fiu fericit că i-am dat acest prilej. Profesorul nu putea să scrie nimic despre soţul Katiei, pentru motivul că nu-l cunoştea, iar Katia nu-i vorbea despre el; afară de asta, eroul meu — şi e una din principalele lui caracteristici — e atît de indiferent faţă de viaţa lăuntrică a celor din jurul său, încît în timp ce aceştia plîng, păcătuiesc sau mint, el discută liniştit despre literatură şi despre teatru. Dacă ar fi fost de altă factură poate că Liza şi Katia nu s-ar fi prăpădit.

Într-adevăr, partea în care e vorba de trecutul Katiei a ieşit cam lungă şi plictisitoare. Dar nu se putea altfel. Dacă mi-aş fi dat osteneala s-o fac mai interesantă, nuvela mea — cred că eşti de aceeaşi părere — ar fi ieşit de două ori mai lungă.

În ceea ce priveşte frîntura de cuvînt din scrisoarea lui Mihail Feodorovici, „pătim..." nu are nimic forţat.

Nuvela, ca şi scena, îşi are legile ei. Aşa, instinctul îmi spune că în finalul unei nuvele, sau al unei povestiri trebuie să întăreşti artificial în cititor im-

presia obținută din întreaga bucată, și de aceea e necesar să-i aduci aminte cît de cît, măcar din treacăt, de cei despre care ai vorbit mai înainte. Poate că greșesc.

Pe dumneata te supără faptul că or să mă înjure criticii. Treaba lor. E frumos să-ți plătești datoriile, că doar și profesorul meu îi înjură pe ei.

Acum, mă odihnesc. Pentru plimbările mele, am ales domeniul zgomotos al Melpomenei, unde mă aflu în prezent în excursie. Închipuie-ți că scriu o mare comedie-roman și că am și dat gata două acte și jumătate! După ce ai scris o nuvelă, e foarte ușor să scrii și o comedie. În comedia mea prezint oameni buni, integri și destul de simpatici. Sfîrșitul e fericit, tonul general — liric. Titlul: *Duhul pădurii.*

115

Către P. I. Ceaikovski

12 octombrie 1889, Moscova

Mult stimate Piotr Ilici!

Luna aceasta intenționez să public o nouă culegere de povestiri. Aceste povestiri sînt anoste, plictisitoare ca toamna, uniforme ca ton, iar elementele artistice sînt amestecate cu cele medicale. Totuși, asta nu mă face să-mi pierd curajul de a mă adresa dumneavoastră, cu rugămintea respectuoasă să-mi permiteți a vă închina volumul. Țin foarte mult să primesc un răspuns afirmativ, în primul rînd, pentru că ar fi o mare bucurie pentru mine, și în al doilea rînd, pentru că ar satisface, măcar în mică măsură, sentimentul de adînc respect ce mă îndeamnă să-mi îndrept gîndul, în fiecare zi, spre dumneavoastră. Ideea de a vă închina acest volum mi-a încolțit în minte în ziua în care am luat micul dejun împreună cu dum-

neavoastră la Modest Ivanovici, și cînd mi-ați spus că ați citit povestirile mele.

Dacă, o dată cu acceptarea, mi-ați trimite și fotografia dumneavoastră, aș socoti că am primit mai mult decît merit și aș fi fericit în vecii vecilor. Iertați-mă că vă deranjez și îngăduiți-mi să vă urez tot binele.

Devotat din adîncul sufletului A. Cehov

116

Către A. S. Suvorin

13 octombrie 1889, Moscova
13 octombrie (pentru început, e o cifră fatidică)

Bine ai venit!

Bineînțeles că voi folosi cu multă plăcere invitația de a trage la dumneata. Mii de mulțumiri. Dar cred că o să vin mult mai tîrziu decît în octombrie sau noiembrie.

La mine, toate sînt bune. Eu, aproape sănătos, familia de asemenea, am o dispoziție minunată, am și bani — care cred că-mi vor ajunge pînă la Anul Nou — și deocamdată nu sufăr de lene. Astă-vară am trîndăvit, dar în ultimele patru luni am scris mai mult decît s-ar fi putut aștepta cineva de la o focă literară ca mine. Mai întîi, am scris o nuvelă de patru coli și jumătate. Mi-am ales înadins o problemă peste puterile mele. M-am chinuit cu ea zile și nopți de-a rîndul, am vărsat multă sudoare și puțin a lipsit să nu mă tîmpesc de-atîta efort, dar am izbutit să am și eu o satisfacție, și mi-am aplicat și o pedeapsă disciplinară pentru lenea mea, din vară. Nuvela se va publica în *Severnîi vestnik*, numărul din noiembrie.

După aceea, îndată ce-am terminat nuvela, deși eram foarte obosit, m-am apucat, în virtutea inerției,

să-mi scriu din nou piesa în patru acte *Duhul pădurit*, renunțînd la tot ce scrisesem în primăvară. Am lucrat cu multă plăcere, cu încîntare chiar, cu toate că mă durea cotul și vedeam nu știu ce bazaconii înaintea ochilor. Apoi a venit Svobodin și a luat piesa pentru o reprezentație în beneficiul său (la 31 octombrie). Piesa a fost citită de Vsevolojski, de Grigorovici *et Co.* Dacă dorești să știi ce soartă are, poți afla de la Svobodin, care e direct interesat, sau de la Grigorovici, fost președinte al curții marțiale, care m-a judecat pentru *Duhul pădurii*. Piesa nu mi-a fost acceptată. Nu știu dacă n-a fost acceptată numai pentru reprezentația în beneficiul lui Svobodin (la care urmau să ia parte și marii duci), sau, în general, pentru toate teatrele de stat. Pe mine n-au găsit de cuviință să mă înștiințeze.

În al treilea rînd, pregătesc materialul pentru a treia culegere de povestiri. Firește că și pentru această culegere o să mă adresez tot dumitale, dar nu înainte de 1—2 noiembrie. Acum, în momentele de odihnă, refac unele povestiri și mai scriu și altele noi...

117

Către P. I. Ceaikovski

14 octombrie 1889, Moscova

Scumpe Piotr Ilici, sînt foarte, foarte mișcat și nesfîrșit de recunoscător. Vă trimit și fotografia, și volumul, și v-aș trimite chiar și soarele, dacă ar fi al meu.

V-ați uitat la mine portțigaretul. Vi-l trimit. Lipsesc din el trei țigarete: le-au fumat un violoncelist, un flautist și un pedagog.

Încă o dată, vă mulţumesc. Îngăduiţi-mi să rămîn al dumneavoastră devotat din tot sufletul.

A. Cehov

118

Către A. S. Suvorin

15 octombrie 1889, Moscova

Acum, scumpe Alexei Sergheevici, dă-mi voie să-ţi scriu cîteva lucruri plictisitoare:

1) Pavlenkov mi-a trimis şpaltul rubricii medicale a *Almanahului rus,* cu rugămintea de a-i face corecturi amănunţite. Chiar dacă Pavlenkov se va supăra din pricina încetinelii mele, te rog să-i comunici că nu-i pot îndeplini rugămintea decît la anul. Acum, nu mai am cînd aduna datele necesare. Numărul paturilor, costul spitalizării bolnavilor etc. nu se găsesc în nici un almanah şi nu se pot afla decît pe două căi: ori pe cale oficială, lucru care nu stă în puterea mea, ori încetul cu încetul, prin medici etc., ceea ce am şi început a face cîte un pic.

Ieri a fost la mine P. Ceaikovski, şi această vizită m-a măgulit nespus: întîi, pentru că e un om mare, apoi, pentru că muzica lui, mai ales *Oneghin,* îmi place nespus. Am vrea să scriem împreună un libret.

Ce se aude despre Botkin? Vestea că ar fi bolnav nu-mi place de loc. Ca talent, el este pentru medicina rusă ceea ce e Turgheniev pentru literatură... (pe Zaharin l-aş compara cu Tolstoi).

Plecăciuni la toţi ai casei. Iţi doresc sănătate şi fericire.

Al dumitale A. Cehov

119

Către A. S. Suvorin

17 octombrie 1889, Moscova

Cu privire la rubrica medicală a almanahului, ți-am scris ieri. Ostrovski, despre care de asemenea ți-am scris, mi-a adus astăzi un teanc întreg de povestiri de-ale surorii lui.

Goreva a fost scărmănată și beștelită, bineînțeles pe nedrept, deoarece nimeni nu trebuie scărmănat și beștelit în public decît pentru o fărădelege, dar și atunci cu discernămînt. Nu-i mai puțin adevărat că teatrul Gorevei e din cale-afară de slab. Am fost și eu la o reprezentație, și puțin a lipsit să nu mor de plictiseală. Trupă mediocră, pretenții exagerate.

Nu te bucura că ai ajuns în piesa mea : mai rabdă, drăguțule ! Încă nu ți-a venit rîndul. Dacă voi trăi, voi scrie despre nopțile petrecute împreună la taifas, la Feodosia, apoi despre pescuitul din apropierea morii Lintvarevilor, cum mergeai pe podișca de bîrne... Deocamdată, de la dumneata nu vreau nimic. Nu ești în piesă și nici nu puteai fi, deși Grigorovici, cu perspicacitatea lui caracteristică, vede altfel lucrurile. În piesă e vorba de un om anost, egoist, rigid, care a predat istoria artelor timp de 25 de ani fără s-o înțeleagă, despre un om care răspîndește în jurul lui plictiseala și urîtul, care nu admite rîsul și muzica etc., etc., și care totuși e nespus de fericit. Pentru dumnezeu, nu mai da crezare tuturor acestor domni care caută peste tot numai răul, care judecă pe toată lumea după ei și atribuie altora năravurile lor de vulpoi și de bursuci ! O, cum se mai bucură Grigorovici ! Și cum s-ar bucura toți dacă ți-aș pune șoricioaică în ceai, sau dacă m-aș angaja spion la biroul III ! Bineînțeles, vei spune că toate acestea

sînt fleacuri care nu merită nici o atenție. Ba nu, merită: dacă piesa mea s-ar juca, toți spectatorii, datorită acestor șnapani mincinoși, ar spune, uitîndu-se pe scenă: „Ia te uită cum e Suvorin, ia te uită cum e nevasta lui! Hm... și noi care nu știam nimic..."

Sînt și eu de părere că toate acestea sînt fleacuri. Dar din pricina unor asemenea fleacuri, piere lumea. Mai zilele trecute, m-am întîlnit la teatru cu un scriitor petersburghez. Am început să vorbim de una, de alta. Cînd i-am spus că astă-vară, la diferite date, au fost la mine Pleșceev, Barantevici, dumneata, Svobodin și alții, a oftat cu compătimire și a zis:

— Să nu-ți închipui că e o reclamă bună. Te înșeli dacă te încrezi în ei...

Cu alte cuvinte, te-am invitat ca să aibă cine scrie despre mine, iar pe Svobodin ca să am cui strecura piesa mea! De la această discuție cu scriitorul am în gură o senzație de parcă, în loc de votcă, aș fi înghițit un pahar de cerneală cu muște. Toate astea sînt nimicuri, sînt fleacuri, dar dacă n-ar fi ele, viața omenească ar fi alcătuită numai din bucurii, pe cînd așa, e uneori dezgustătoare.

Dacă ți se servește cafea, nu te aștepta la bere. Dacă îți prezint cugetările unui profesor, ia-le de bune și nu căuta în ele idei cehoviene. Și îți foarte mulțumesc de așa ceva. Dar din toată nuvela mea, eu nu împărtășesc decît o singură idee, aceea care zace în capul escrocului de Gnecker, ginerele profesorului, și anume că „a înnebunit bătrînul!" Restul a inventat și făcut... Unde ai găsit publicistică? Apreciezi într-adevăr orice opinii, de vezi centrul de gravitație în ele însele și nu în proveniența lor, în felul cum sînt exprimate, și așa mai departe? Atunci și *Discipolul* lui Bourget e publicistică? Pentru mine, ca scriitor, toate aceste opinii nu au o valoare ca fond. Nu e vorba de fondul lor, care e schimbător

și nu e nou. Principalul stă în proveniența acestor opinii, în dependența lor de influențele din afară etc. Opiniile trebuie privite ca simptome, cu absolută obiectivitate, fără a căuta să fii de acord cu ele sau împotriva lor. Dacă aș descrie manifestările unui bolnav de coree, n-ai să le privești din punctul de vedere al coregrafiei, nu-i așa ? Același lucru și cu opiniile. N-am avut de loc pretenția să te impresionez cu concepțiile mele uimitoare asupra teatrului, literaturii și celorlalte ; am vrut doar să folosesc cunoștințele mele ca să descriu cercul acela vicios, în care, dacă nimerește un om deștept și cumsecade, oricît ar dori el să ia viața așa cum i-a dat-o dumnezeu, și să se gîndească creștinește la toată lumea, vrînd-nevrînd cîrtește, bombănește și-i blestemă pe oameni chiar și atunci cînd face tot chipul să vorbească frumos despre ei. El încearcă să ia apărarea studenților, însă de sub pana lui nu iese nimic altceva decît vorbe ipocrite și insulte în genul lui Jitel... Dar asta-i o poveste lungă...

120

Către I. L. Leontiev (Șceglov)

21 octombrie 1889, Moscova

...Nimic nou. Am citit *Actorul și cojocul* și sînt foarte fericit că te pot felicita. E o povestire *admirabilă*. Cu deosebire plastic e pasajul în care respectivul se plimbă îmbrăcat într-un cojoc argăsit. Bravo, Janușka ! Numai, ce naiba caută în povestirea aceasta prietenoasă și caldă perlele în genul lui Jitel ca „zavistnic", „tartinar" și celelalte ? Expresiile acestea fantasmagorice nu se potrivesc de loc

cu o ființă sensibilă și delicată, cum m-am deprins a te socoti. Dă-le dracului, fir-ar afurisite să fie!

Expresia „apasă pedala“ e cît se poate de reușită, și mutra actorului e bine prinsă. Și titlul e bun.

Scrie vreo zece povestiri din viața teatrală, ca aceasta, și adună-le într-un volumaș. Succesul ți-e asigurat...

121

Către A. N. Pleșceev

21 octombrie 1889, Moscova

...Nu se mai aude nimic despre piesa mea. Poate vor fi mîncat-o șoarecii, poate că Direcția teatrelor va fi dăruit-o Bibliotecii publice, sau va fi ars de rușine pentru minciuna lui Grigorovici, care mă iubește ca pe copilul său. Cîte nu s-au putut întîmpla?! Eu însă nu știu *nimic*. N-am primit nici o veste și nici o lămurire de nicăieri, n-am aflat nimic, și nici nu vreau să întreb nimic, ca nu cumva întrebarea mea să fie interpretată ca o rugăminte sau ca o dorință arzătoare de a fi încununat cu laurii Teatrului Alexandrinski. Știi doar că-s umflat de amor propriu ca un porc!

Tăcerea persistentă a domnilor membri ai curții marțiale care a judecat piesa mea *Duhul pădurii* nu mi-o explic decît printr-o înflăcărată simpatie față de talentul meu și prin dorința de a-mi prelungi desfătarea paradisiacă, voluptoasă, pe care mi-o procură dulcea incertitudine. Cine știe? Poate că piesa mea e recunoscută ca genială... Oare nu e plăcut să ghicești?!

În *Peterburgskaia gazeta* a apărut o informație, cum că piesa mea a fost declarată o „admirabilă nuvelă dramatizată“. Mă bucur nespus. Prin urmare,

una din două: ori eu sînt un dramaturg prost, lucru pe care-l subscriu cu plăcere, ori toţi aceşti domni, care mă iubesc ca pe copilul lor şi mă roagă de toţi dumnezeii să fiu în piesele mele ceea ce sînt, să evit şablonul şi să prezint concepţii complexe — sînt nişte ipocriţi!

Iujakov a plecat? Nu-i nimic, se întoarce el... Pun rămăşag că dacă Mihailovski, Iujakov şi ceilalţi nu vor ajunge pînă în cele din urmă miniştri în Bulgaria, mai curînd sau mai tîrziu or să se întoarcă la *Severnîi vestnik*. Plecarea lui Iujakov înseamnă o pierdere uriaşă, ireparabilă pentru cititorii pe care, vara, îi supără muştele. Articolele lui Iujakov sînt mai eficace decît soluţia *Moartea muştelor*.

In schimb, nu-l lăsa pe Stasov să plece. Articolele lui se citesc cu plăcere şi dau loc la discuţii. Cel despre expoziţia de la Paris e foarte reuşit.

Avînd în vedere înclinarea spre bîrfeală pe care o au pînă şi oamenii cei mai cumsecade, nu există nici o garanţie împotriva bănuielilor murdare. Acesta e răspunsul meu la întrebarea dumitale cu privire la greşita interpretare a atitudinii Katiei faţă de profesor. Dacă ne-am dezobişnuit să credem în prietenie, în respect, în dragostea nemărginită care poate exista între oameni dincolo de sfera sexuală — măcar să nu se spună despre mine că sînt vulgar! Dacă ea, Katia, s-ar fi îndrăgostit de un bătrîn cu un picior în groapă, vei fi de părerea mea că asta ar însemna o perversiune sexuală, un caz paradoxal care ar putea stîrni doar interesul psihiatrului, ca o anecdotă banală ce nu merită nici o atenţie. Oare făcea să scriu o nuvelă numai pentru această perversiune sexuală?

La Moscova e o vreme mizerabilă, mai rea decît o perversiune sexuală. Curînd voi publica un nou volum. Adun povestiri. Am pierdut cîteva zile refăcînd cîteva din ele.

Plecăciuni familiei dumitale. Fii fericit, cerul să te ocrotească.

Al dumitale cu tot sufletul A. Cehov

122

Către A. S. Suvorin

18—23 decembrie 1889, Moscova

[Inceputul s-a pierdut.]

...schițe, foiletoane, prostii, vodeviluri, povestiri plictisitoare, o mulțime de greșeli și de inepții, puduri de hîrtie scrisă, premiul Academiei, viața lui Potemkin — și cu toate acestea nu există măcar un rînd care să aibă în ochii mei o importanță într-adevăr literară. A fost o muncă imensă, o muncă forțată, dar n-a fost o clipă de muncă serioasă. Mai zilele trecute, am citit povestirea *Tragedie familială* de Bejețki, și am avut, pentru autor, un fel de compătimire. Același sentiment îl încerc cînd îmi privesc volumele. In acest sentiment, adevărul e de mărimea unei muște, dar neîncrederea mea și invidia pe care o simt față de operele altora îl umflă pînă la proporțiile unui elefant. Grozav aș dori să mă ascund pe undeva vreo cinci ani și să încep o muncă migăloasă și serioasă. Trebuie să mă apuc să învăț, să învăț totul de la început, deoarece, ca scriitor, sînt nemaipomenit de ignorant. Trebuie să scriu conștiincios, gîndit, cu sentiment, nu cîte cinci coli pe lună, ci o coală în cinci luni. Trebuie să plec de acasă, să încep a trăi cu 700—900 de ruble pe an, nu cu 3000—4000 ca acum, trebuie să renunț la multe... Dar în mine e mai multă lene ucraineană decît curaj.

Am vîndut *Duhul pădurii* Abramovei, și rău am făcut. Prin urmare — chibzuia sufletul meu molesit — o să am bani pentru 3—4 luni. Vezi, asta e judecata mea de ucrainean. Vai, ce ticăloși sînt tinerii de astăzi!

Ai mei o duc bine cu sănătatea. Nici eu nu mai tușesc. Tare aș vrea să te văd. Cred că o să vin pe la începutul lui ianuarie.

Ziua s-a mărit. Mergem spre primăvară, deși încă n-am avut iarnă.

In ianuarie împlinesc treizeci de ani. Ce porcărie! In schimb, starea mea sufletească e ca și cînd aș avea douăzeci și doi.

Te rog să nu mai fii bolnav, și să-i spui și Annei Ivanovna să dăruiască altcuiva bolile ei.

Ce ar fi să fac Anul Nou la Piter?

Al dumitale A. Cehov

123

Către A. S. Suvorin

27 decembrie 1889, Moscova

Fete tinere și băiețandri neprihăniți îmi aduc operele lor. Dintr-un vraf întreg, am ales o istorioară, pe care am mai mîzgălit-o și eu puțin, și ți-o trimit. Citește-o. E mică și fără pretenții. Cred că ar fi bună pentru numărul de sîmbătă. Titlul: *Dimineața notarului Gorșkov.*

Te rog, cu același ton cu care Jean Șceglov te-a rugat să vorbești cu el despre teatru: „Permite-mi să vorbesc cu dumneata despre literatură!“ Cînd ți-am scris, într-una din ultimele mele scrisori, despre Bourget și Tolstoi, nu mă gîndeam de loc la minunatele odalisce și la faptul că scriitorul e dator să descrie numai bucurii domoale. Voiam doar să subliniez faptul că cei mai buni dintre scriitorii contemporani, pe care-i iubesc, slujesc răul, deoarece distrug. Unii dintre ei [...] Pe cînd alții [...] a căror minte a ajuns la suprasaturație în dauna trupului își ascut fantezia pînă la absurd și-l născocesc pe semizeul Sixte și experiențele lui „psihologice“. Ce e drept, Bourget i-a adăugat romanului un sfîrșit fericit. Dar acest sfîrșit banal se uită repede, și

nu-ți rămîn în minte decîte Sixte și „experiențele" lui care ucid dintr-o dată o sută de iepuri, compromițînd în ochii mulțimii știința care, întocmai ca soția Cezarului, nu trebuie să fie bănuită. Astfel de scriitori, privind de sus, de la înălțimea grandoarei lor scriitoricești, conștiința, libertatea, dragostea, onoarea, morala — cuceriri obținute printr-o luptă de veacuri cu natura — sădesc în mulțime credința că toate acestea pot fi ușor schimbate prin „experiențe", dacă nu acum, măcar în viitor. E cu putință, oare, ca asemenea scriitori să te facă să cauți ceva mai bun, să te facă să gîndești și să recunoști că răul e într-adevăr rău? E cu putință oare ca aceștia să te reînnoiască? Nu! Ei contribuie la pervertirea spiritelor în Franța, iar în Rusia ajută să sporească rîndurile unei intelectualități reci, apatice, fără vlagă, care e lipsită de patriotism și veșnic nemulțumită. Această intelectualitate critică și tăgăduiește cu ușurință *totul,* deoarece e mai ușor pentru un creier leneș să tăgăduiască decît să afirme; ea nu se însoară și refuză să crească copii și așa mai departe. Suflete fără vlagă, mușchi fără viață, cuget șovăielnic...

Unde e degenerare și apatie, acolo e și perversiune sexuală, desfrîu rece, avorturi, bătrînețe prematură, tinerețe fără bucurii. Acolo artele decad, știința e privită cu indiferență și *nedreptatea* e în floare. Societatea care nu crede în dumnezeu, dar se teme de diavol și este superstițioasă, care nu are încredere în *nici un* medic, și în același timp deplînge cu ipocrizie moartea lui Botkin și se închină lui Zaharin, habar n-are ce este dreptatea.

M-a întrerupt cineva, altfel, ți-aș fi scris astăzi vreo cinci file. Voi continua altă dată.

Diseară se joacă *Duhul pădurii.* Actul al IV-lea l-am refăcut în întregime. Piesa nu-și datorește existența decît dumitale și lui Vladimir Nemirovici-Dancenko, care a citit-o și mi-a dat cîteva sugestii foarte utile. Bărbații nu-și știu rolurile, dar joacă binișor; femeile își știu rolurile, dar joacă mizerabil. Asupra

felului cum va fi primită piesa o să-ţi scrie anostul cela de Filippov, care mai zilele trecute îmi cerea un subiect ca să-ţi scrie o scrisoare. Ce oameni fără haz!

Te felicit cu prilejul sărbătorilor.

Al dumitale A. Cehov

Familiei, cordiale salutări.

1890

124

Către M. N. Galkin-Vraskoi

20 ianuarie 1890, Petersburg

Excelența Voastră, preastimate Mihail Nikolaevici!

Avînd intenția să plec în primăvara acestui an în Siberia Orientală, în scopuri științifice și literare, și dorind între altele să vizitez insula Sahalin, atît partea centrală cît și cea meridională, îmi iau îndrăzneala a ruga respectuos pe Excelența Voastră să-mi acorde sprijinul necesar pentru a putea atinge scopurile mai sus arătate.

Cu sincer respect și devotament, am onoarea a fi al Excelenței Voastre preasupus servitor,

Anton Cehov

125

Către N. M. Ejov

28 ianuarie 1890, Petersburg

Preabunule Nikolai Mihailovici, iartă-mă că n-am răspuns atîta timp la scrisorile dumitale. Mereu m-am tot pregătit să mă întorc la Moscova, unde nădăjduiam să te văd și să-ți răspund prin viu grai.

1) *Rusalka* se va publica în *Novoe vremea.*
2) Ți s-a majorat tariful cu o copeică. De azi înainte, vei primi cîte 8 copeici pentru fiecare rînd.
3) S-au dat dispoziții să ți se expedieze ziarul.
Rusalka mi-a plăcut *foarte* mult, deși acolo unde povestește tatăl rusalcei imiți întrucîtva tonul lui Korolenko (din *Vuia pădurea*). În general, ai făcut progrese vădite, ceea ce, te rog să mă crezi, mă bucură. Citește mai mult. Trebuie să te ocupi serios de limba dumitale, care păcătuiește uneori prin stîngăcii și afectare, cu alte cuvinte trebuie să-ți formezi gustul pentru o limbă pură, așa cum se formează gustul pentru gravuri, pentru muzica bună etc. Citește mai cu seamă cărți serioase, în care limba e mai sobră și mai disciplinată decît în beletristică. Cu acest prilej vei dobîndi și un bagaj de cunoștințe care nu sînt de loc inutile unui scriitor.
O mică morală pentru micul dejun! Suvorin își cere iertare că n-a dat dispoziții pînă acum în ce privește ziarul.
Salutări soției dumitale.

Sincer devotat
A. Cehov

Ai fost pe la ai mei?

126

Către A. N. Pleșceev

15 februarie 1890, Moscova

Scumpe Alexei Nikolaevici, îți răspund la scrisoarea pe care am primit-o chiar acum. A fost ziua dumitale? Da? Și eu care am uitat! Te rog să mă ierți și să primești, cu întîrziere, felicitările mele.
Adevărat să fie că nu ți-a plăcut *Sonata Kreutzer*? N-aș spune că e o operă genială, nepieritoare — nu

sînt eu îndreptățit s-o judec — totuși, după părerea mea, în maldărul de lucrări apărute la noi și în străinătate, nu cred că s-ar putea găsi ceva echivalent în ce privește importanța concepției și frumusețea execuției, fără să mai vorbesc de calitățile artistice, care, pe alocuri, sînt pur și simplu uimitoare. Eu, unul, îi sînt recunoscător nuvelei chiar și pentru faptul că-ți excită mintea în cel mai înalt grad. Citind-o, abia te poți stăpîni să nu strigi: „E adevărat!" sau: „E absurd!" Ce e drept, are și lipsuri supărătoare. Pe lîngă cele enumerate de dumneata, mai are un defect ce nu i-l pot ierta autorului, și anume: îndrăzneala cu care tratează probleme pe care nu le cunoaște și pe care, din încăpățînare, nu-și bate capul să le înțeleagă. Așa, raționamentele lui asupra sifilisului, asupra caselor de corecție, asupra aversiunii femeilor pentru actul împreunării și altele nu numai că pot fi contestate, dar ele demască pe omul ignorant, care nu și-a dat osteneala, în cursul lungii sale vieți, să citească măcar două sau trei broșuri scrise de specialiști. Totuși, aceste lipsuri se risipesc ca puful în bătaia vîntului. Datorită calităților nuvelei, nici nu le observi. Iar dacă le observi cumva, rămîi cu părerea de rău că nuvela n-a scăpat de soarta pe care o au toate cele omenești de a nu fi nici desăvîrșite, nici fără pată.

Prietenii și cunoscuții mei din Petersburg sînt supărați pe mine? Pentru ce? Pentru că nu-i prea plictisesc cu prezența mea, de care și eu m-am plictisit de mult? Potolește-le spiritele, spune-le că la Petersburg am luat multe dejunuri, multe mese, dar că n-am cucerit *nici o* femeie, că în fiecare zi eram sigur că în aceeași seară o să plec cu acceleratul, dar mă opreau prietenii și *Anuarul marinei,* pe care am fost nevoit să-l răsfoiesc în întregime, începînd cu anul 1852. Într-o lună de zile, cît am stat la Piter, am făcut atîtea cîte tinerii mei prieteni n-ar fi făcut într-un an întreg. De altfel, n-au decît să se supere!

Cît despre zvonul că aș fi plecat cu sania la Moscova împreună cu Șceglov, e o farsă a tînărului

Suvorin, care a telegrafiat acest lucru familiei mele, și a fost crezut. Iar cu privire la cei 35 000 de curieri de pe la ministere care mă asaltau să primesc postul de guvernator general al insulei Sahalin — asta e pur și simplu o prostie. Fratele meu, Mișa, le-a scris Lintvarevilor că fac intervenții să ajung la Sahalin, iar ei l-au înțeles greșit, pesemne. Dacă îl vezi pe Galkin-Vraskoi, spune-i, te rog, să nu se îngrijoreze de recenzia dărilor lui de seamă: o să vorbesc pe larg despre ele în cartea mea și o să-i imortalizez numele. Dările de seamă n-au nici o valoare: materialul e bogat și interesant, dar autorii — funcționari — n-au știut să-l utilizeze.

Cît e ziua de lungă, citesc și fac extrase. În capul meu și pe hîrtie nu e altceva decît Sahalinul. Mi-am pierdut mințile. Sahalinomanie. Acum cîteva zile, am luat dejunul la Ermolova. Cînd o floricică sălbatică nimerește într-un buchet de garoafe, începe a fi mai parfumată datorită mediului ales. Așa și cu mine: după ce am dejunat la această stea, două zile de-a rîndul am simțit în jurul capului meu o aureolă.

Am citit *Simfonia* lui M. Ceaikovski. Mi-a plăcut. După ce o citești, rămîi cu o impresie foarte limpede. Piesa va avea succes.

La revedere. Te aștept. Salutări familiei dumitale. Mama și sora mea îți trimit salutări.

Al dumitale A. Cehov

127

Către A. S. Suvorin

Intre 19 și 21 februarie 1890, Moscova

Îți mulțumesc pentru osteneală. Am nevoie de atlasul lui Kruzenștern fie acum, fie la întoarcerea din Sahalin. Dar mai bine acum. Îmi scrii că harta lui e proastă. Apoi tocmai de aceea am nevoie de

ea, pentru că-i proastă; una bună am și cumpărat de la Ilin cu 65 de copeici.

Cît e ziua de lungă citesc și scriu, citesc și scriu... Și cu cît citesc mai mult, cu atît mai mult mă conving că în două luni n-o să reușesc să fac nici un sfert din ceea ce mi-am propus, iar mai mult de două luni nu pot să stau la Sahalin : afurisitele de vapoare nu vor să aștepte. Munca e variată, dar plictisitoare... Sînt nevoit să fiu și geolog, și meteorolog, și etnograf, lucruri cu care nu sînt obișnuit, și prin urmare mă plictisesc. Voi citi despre Sahalin pînă în luna martie, cît îmi vor ajunge banii, după aceea mă voi apuca iarăși de povestiri...

128

Către Al. P. Cehov

25 februarie 1890, Moscova

Infuzorule !

Trebuie să cunosc cît mai amănunțit literatura gazetărească privitoare la Sahalin, care mă interesează nu numai din punct de vedere informativ. Bineînțeles, Gusev, informațiile își au rostul lor, dar eu am nevoie și de documentarea istorică a faptelor care formează obiectul acestor informații. Articolele au fost scrise fie de oameni care nu s-au dus niciodată în Sahalin și n-aveau nici o idee despre această problemă, fie de oameni interesați care din această problemă s-au ales cu capital, păstrîndu-și intactă inocența. Îndrăzneala celor dintîi și tertipurile celor din urmă, elemente care întunecă și întîrzie adevărul, sînt mai prețioase pentru un cercetător decît orice informație, de cele mai multe ori întîmplătoare și lipsită de adevăr. Iar elementele acestea caracterizează cum nu se poate mai bine atitudinea societății noastre față de problema Sahalinului, în general, și de cea a

ocnelor, în particular. Dar nu-l înțelegi bine nici pe autor, și nici intențiile lui decît cînd îi citești articolul în întregime...

129

Către A. S. Suvorin

28 februarie 1890, Moscova

Am primit și cărțile, și atlasul lui Kruzenștern. Mulțumiri și o plecăciune pentru dumneata, iar bibliotecarei dumitale spune-i, te rog, că-i rămîn îndatorat pînă la sfîrșitul zilelor mele. Mîine îți voi expedia prin librărie: 1) Indicatorul revistei *Russkaia starina*, 2) volumul lui Vîșeslavțev, 3) *Vestnik Evropî* (nr. 8, 1872) și 4) trei volume din *Anuarul marinei* (vol. XII pe 1858, vol. II și vol. X pe 1859), pe care te rog să fii bun și să le încredințezi preastimatului Vasili spre a le preda sărmanului Konstantin Feodorovici. Volumul II din Kruzenștern ți l-am și expediat, iar atlasul ți-l trimit îndată ce îl termin de copiat.

Pînă la plecare, o să te asaltez mereu cu cereri de cărți. Chiar și acum îți alătur o listă a revistelor de care am nevoie. Te rog să mă crezi că sînt destul de pedepsit pentru deranjul ce-ți pricinuiesc: datorită lecturii cărților pe care mi le trimiți, în creierul meu au apărut gîndaci negri. E o muncă atît de afurisită și de migăloasă, încît cred că o să mor de plictiseală înainte de a ajunge în Sahalin.

Mîine e prima zi de primăvară. Peste zece sau cincisprezece zile, vor sosi ciocîrliile. Dar, vai! Primăvara care vine mi se pare străină, și asta numai din pricină că mă voi îndepărta de ea.

În Sahalin sînt pești foarte gustoși, dar nu sînt băuturi care să te încălzească.

Acum nu mai există nici o îndoială că piesa lui Maslov va fi acceptată. Prin urmare, vei veni la repetiţii la începutul lui aprilie ? Aşa ai promis !

Toţi sfinţii să te ocrotească !

Al dumitale A. Cehov

Domnii geologi, ihtiologi, zoologi etc. sînt grozav de inculţi. Folosesc un limbaj atît de greoi, încît nu numai că ţi-e lehamite să-i citeşti, dar uneori eşti nevoit să refaci fraze întregi ca să le poţi înţelege. În schimb, sînt plini de importanţă şi de gravitate. La drept vorbind, asta e mare porcărie !

130

Către A. S. Suvorin

9 martie 1890, Moscova

9 martie. Patruzeci de mucenici şi 10.000 de ciocîrlii

În privinţa călătoriei mele în Sahalin, greşim amîndoi, dar cred că dumneata greşeşti mai mult decît mine. Plec pe deplin convins că voiajul meu nu va aduce o contribuţie preţioasă nici literaturii, nici ştiinţei — n-am nici cunoştinţele, nici pretenţiile necesare, şi nici nu voi avea destul timp. Nu am planurile lui Humboldt, nici măcar pe ale lui Kennan. Aş vrea să scriu vreo sută-două de pagini, aducînd astfel un prinos cît de mic medicinei mele, faţă de care, după cum foarte bine ştii, m-am purtat ca un ticălos. Poate că n-o să izbutesc să scriu nimic ca lumea, totuşi, călătoria aceasta are, pentru mine, farmecul ei : citind, uitîndu-mă în dreapta şi în stînga şi ascultînd, voi afla şi voi învăţa multe. Încă n-am făcut acest drum, însă, datorită cărţilor pe care le-am citit de nevoie, am aflat multe lucruri pe care nu le-am ştiut pînă acum, şi pe care fiecare ar trebui să le ştie, de frică să nu încaseze patruzeci de nuiele.

Afară de asta, presupun că voiajul meu va însemna o neîntreruptă muncă fizică și intelectuală timp de șase luni, ceea ce-mi va prinde bine, deoarece, ucrainean fiind, am început a mă lenevi; prin urmare, trebuie să mă dresez. Să zicem că această călătorie ar fi o nesocotință, o ambiție, un capriciu. Dar gîndește-te și dumneata, și spune-mi ce o să pierd făcînd-o? Timp? Bani? O să sufăr lipsuri? Timpul nu mă costă nimic, bani n-am avut niciodată, iar în ce privește lipsurile, o să călătoresc cu tarantasul cel mult 25—30 de zile, iar restul o să-l petrec fie pe puntea vreunui vapor, fie în vreo odaie, de unde o să te bombardez mereu cu scrisori. Să zicem că n-o să mă aleg cu nimic de pe urma acestei călătorii. Totuși, nu cred că în tot acest timp n-o să am parte de două-trei zile de care să-mi amintesc toată viața cu entuziasm sau cu amărăciune! Și așa mai departe, și iarăși așa mai departe... Așa stau lucrurile, domnul meu. Poate că toate acestea nu sînt convingătoare, dar și dumneata îmi scrii tot atît de neconvingător. De pildă, susții că nimeni n-are voie, că nimănui nu-i pasă de Sahalin. Dar parcă e adevărat? Numai oamenii care nu deportează acolo mii de semeni de-ai lor și nu cheltuiesc milioane de ruble cu insula, numai aceștia n-au nevoie și nu le pasă de Sahalin! După Australia și Cayenna, Sahalinul e singurul loc unde se poate studia colonizarea cu ochiași. Insula preocupă toată Europa, și dumneata spui că n-avem nevoie de ea! Nu mai departe decît acum 25—30 de ani, cercetînd Sahalinul, rușii noștri au săvîrșit fapte uimitoare, pentru care am putea să-i glorificăm, iar noi susținem că n-avem nevoie de insulă, că nu știm ce fel de oameni sînt aceia; stăm între patru pereți și ne plîngem că dumnezeu nu l-a făcut pe om desăvîrșit. Sahalinul e locul celor mai cumplite suferințe pe care le poate suporta un om liber sau un rob. Cei care au lucrat pe insulă, sau în apropierea ei, au rezolvat și rezolvă și acum probleme de o răspundere înspăimîntătoare. Regret că nu sînt sentimental, altfel aș spune că în asemenea locuri ar trebui să ne ducem în pelerinaj, ca turcii la Mecca, iar marinarii și dregătorii

închisorilor ar trebui să considere Sahalinul, așa cum consideră militarii Sevastopolul. Din cărțile pe care le-am citit și le citesc, se vede că noi am lăsat să putrezească în închisori *milioane* de oameni, i-am lăsat să putrezească fără nici un rost, fără nici o socoteală, în chip barbar. Am mînat pe ger oameni încătușați în lanțuri zeci de mii de verste, i-am îmbolnăvit de sifilis, i-am pervertit și am sporit numărul criminalilor, dînd vina pe temnicerii cu nasuri stacojii. Astăzi, toată Europa civilizată știe că nu temnicerii sînt de vină, ci noi toți. Nouă însă nu ne pasă, pe noi nu ne interesează. Faimoșii „anii șaizeci" n-au făcut *nimic* pentru bolnavi și întemnițați, ignorînd în felul acesta cel mai important precept al civilizației creștine. În zilele noastre se mai face cîte ceva pentru bolnavi, dar pentru întemnițați, nimic. Soarta celor osîndiți la închisoare nu-i interesează de loc pe juriștii noștri. Nu, te asigur că Sahalinul ne interesează și ne preocupă. Un lucru trebuie să regretăm: că plec într-acolo eu, și nu altcineva mai competent și mai capabil să trezească interesul societății. De fapt, eu fac această călătorie pentru nimicuri...

131

Către A. S. Lazarev-Gruzinski

13 martie 1890, Moscova

...*Evadarea* nu e rea, dar prea e scrisă de mîntuială. În bucata dumitale, pe același personaj îl cheamă cînd Anika, cînd Prohor. Am corectat, am corectat, și totuși am scăpat un Prohor, și așa a rămas în manuscris! Asta trebuie să fi stîrnit nedumerirea cititorilor atenți. Apoi, construiește-ți fraza, fă-o mai suculentă, mai grasă. La dumneata, fraza seamănă cu nuiaua care se trece prin păstrăvii afumați! La o povestire trebuie să lucrezi 5—6 zile, și

în timp ce o scrii trebuie să te gîndeşti mereu la ea, altfel n-o să ajungi niciodată să construieşti fraze bine închegate. Înainte de a o aşterne pe hîrtie, fraza trebuie să-ţi zacă în minte vreo două zile, ca să se pătrundă bine de sevă. Bineînţeles că eu, personal, din lene, nu respect această regulă. Dar vouă, tinerilor, v-o recomand cu căldură, cu atît mai mult, cu cît am încercat şi eu însuşirile ei curative şi ştiu că manuscrisele adevăraţilor maeştri sînt mîzgălite, roase, cu ştersături în lung şi în lat şi cîrpite cu petice care, la rîndul lor, sînt şi ele mîzgălite şi şterse...

132

Către M. I. Ceaikovski

16 martie 1890, Moscova

...Stau închis în casă şi citesc cît costa în 1863 o tonă de cărbune din Sahalin şi cît, una din Şanhai. De asemenea, mă documentez cu privire la amplitudine, la NO, NW, SO şi la celelalte vînturi care se vor năpusti asupra mea în apropierea ţărmului Sahalinului, cînd voi avea ocazia să observ şi efectele răului de mare asupra propriei mele persoane. Citesc despre sol, subsol, argilă nisipoasă şi nisip argilos, şi totuşi nu mi-am pierdut încă minţile, ba chiar am reuşit să trimit ieri o povestire la *Novoe vremea* şi în curînd voi trimite şi *Duhul pădurii* la *Severnîi vestnik*. Pe acesta din urmă îl trimit în silă, deoarece nu-mi place să-mi văd piesele tipărite.

Peste vreo două săptămîni va ieşi de sub tipar volumul meu închinat lui Piotr Ilici. Aş fi în stare să fac gardă de onoare zi şi noapte la cerdacul casei sale, atît de mare e respectul pe care i-l port. Dacă ar fi vorba de ranguri în arta rusă, Piotr Ilici ar ocupa astăzi locul al doilea după Lev Tolstoi, care

de mult ocupă primul loc. (Locul al treilea i l-aș conferi lui Repin, iar mie mi-aș rezerva locul al nouăzeci și optulea.) De mult nutream, în taină, visul îndrăzneț de a-i închina ceva. Această închinare, îmi ziceam, ar fi expresia cea mai mică și numai parțială a infinitei prețuiri pe care eu, scriitorul, o acord talentului său extraordinar și pe care, datorită nepriceperii mele în ale muzicii, nu sînt în stare s-o aștern pe hîrtie. Din păcate, a trebuit să-mi realizez visul dedicîndu-i o carte pe care n-o consider ca pe cea mai bună. Volumul e alcătuit numai din schițe psiho-patologice mohorîte și poartă și un titlu mohorît, așa încît dedicația mea nu va fi de loc pe placul admiratorilor lui Piotr Ilici, și nici pe placul lui.

Ești cehovist ? Îți mulțumesc mult. Însă dumneata nu ești cehovist, ci pur și simplu un om indulgent. Îți doresc sănătate și numai bine.

Al dumitale A. Cehov

Moscova-Kudrino, asta e adresa mea.

133

Către A. P. Lenski

16 martie 1890, Moscova

Preabunule Alexandr Pavlovici, îți trimit foiletonul lui Iv. F. Gorbunov. E interesant. Eu cred că actorii ar trebui să scrie mai des în felul acesta, pentru viitorii istorici ai teatrului rus. Păcat numai că uneori Iv. F. minte și e tendențios.

In fiecare zi îmi pun în minte să te văd — am niște treburi cu dumneata. Dar sînt atît de ocupat cu fel de fel de chestii, și mai ales cu studierea unor materiale privitoare la Sahalin, încît n-am timp nici să-mi suflu nasul.

Plec la începutul lui aprilie. Respectele mele Lidiei Nikolaevna.

Al dumitale A. Cehov

Am primit o scrisoare de la Levitan, de la Paris. Îmi scrie mai mult despre femei. Nu-i plac.

134

Către I. L. Leontiev (Șceglov)

22 martie 1890, Moscova

Bună ziua, dragă Jancik! Îți mulțumesc pentru scrisoarea dumitale voluminoasă, plină de vorbe bune de la început și pînă la sfîrșit. O să citesc cu plăcere povestirea ostășească. Apare în numărul de paște? De mult n-am mai citit ceva publicat de dumneata sau de mine!

Îmi scrii că ai vrea să te certi cu mine la cuțite „în special în probleme de moralitate și artă", îmi pomenești, confuz, despre nu știu ce crime pe care le-am făcut și care merită o dojană prietenească, ba chiar mă amenințI cu „o critică gazetărească influentă". Dacă ștergem cuvîntul „artă", fraza dintre ghilimele începe a fi mai limpede, însă capătă un înțeles care, la drept vorbind, mă cam tulbură. Ce este, Jean? Ce vrei să spui? Cum crezi că aș putea fi în divergență de păreri în materie de morală cu oameni ca dumneata, și încă atît de mult, încît să merit o dojană și o atenție specială din partea criticii influente? Nu cred că te gîndești la o moralitate superioară, excepțională, pentru că nu există moralități inferioare, superioare, sau mijlocii, ci una singură, și anume aceea care ni l-a dat cîndva pe Isus Hristos, și care astăzi ne împiedică, pe mine, pe dumneata și pe Baranțevici să furăm, să jignim, să mințim și celelalte. Cît despre mine, de-a lungul vieții mele — dacă pot să mă judec după conștiința

mea liniştită — n-am rîvnit la femeia aproapelui, nici la robul său, nici la boul său, nici la alte dobitoace ale sale, nici cu vorba, nici cu fapta şi nici cu gîndul, nici în povestirile şi nici în vodevilurile mele; n-am furat, n-am fost făţarnic, n-am linguşit pe cei puternici, n-am căutat să intru în pîinea lor şi nici nu i-am şantajat. Ce e drept, în lene petrecutu-mi-am zilele mele, fără nici o socoteală am rîs, m-am îndopat, am băut şi am preacurvit, însă, toate acestea mă privesc numai pe mine şi nu mă lipsesc de dreptul de a crede că, în ce priveşte moralitatea, nu sînt cu nimic mai presus sau mai prejos de oamenii obişnuiţi. N-am făcut nici fapte mari, dar nici ticăloşii, exact ca marea majoritate a oamenilor. Păcate am multe, dar în privinţa moralităţii nu datoresc nimănui nimic, deoarece aceste păcate le plătesc cu vîrf şi îndesat prin însăşi neajunsurile pe care mi le atrag. Decît să te cerţi la cuţite cu mine pentru faptul că nu-s un erou, mai bine azvîrle cuţitele pe fereastră şi înlocuieşte cearta cu rîsul dumitale simpatic, tragic.

În schimb, de cuvîntul „artă" mă tem, cum se tem precupeţele de stafii. Cînd mi se vorbeşte despre ce e artistic şi ce nu e, despre ce e scenic, sau ce nu e scenic, despre tendinţe, despre realism etc., mă fîstîcesc, dau din cap nehotărît şi răspund cu jumătăţi de adevăruri banale, care nu fac doi bani. Toate operele eu le împart în două categorii: cele care-mi plac şi cele care nu-mi plac. Alt criteriu nu am, iar dacă dumneata m-ai întreba de ce-mi place Shakespeare şi nu-mi place Zlatovratski, n-aş fi în stare să-ţi răspund. Poate cu timpul, prinzînd la minte, voi avea şi alte criterii. Deocamdată, orice discuţie despre „artă" mă oboseşte şi mi se pare a fi continuarea acelor discuţii scolastice, cu care oamenii se istoveau în evul mediu.

Dacă critica, la a cărei autoritate faci aluzie, ştie ceea ce noi doi nu ştim, atunci de ce a stat mută pînă acum, de ce nu ne-a dezvăluit adevărul şi legile lui implacabile? Dacă critica ar fi ştiut toate acestea, crede-mă că de mult ne-ar fi arătat calea pe

care trebuie s-o urmăm, şi noi am fi ştiut ce trebuie să facem. Atunci Fofanov n-ar sta la casa de nebuni, Garşin ar trăi şi astăzi, Baranţevici n-ar fi căzut în ipohondrie şi nici viaţa noastră n-ar fi atît de plictisitoare şi de anostă ca acum, iar pe dumneata nu te-ar fi atras teatrul, şi nici pe mine Sahalinul! Însă critica tace solemn, sau se mulţumeşte cu o vorbărie mizerabilă şi inutilă. Dumitale îţi face impresia că e competentă, pentru că e tîmpită, lipsită de modestie, obraznică şi gălăgioasă, pentru că e un butoi gol pe care, vrînd-nevrînd, îl auzi cum hodorogeşte.

Dar să dăm naibii toate prostiile acestea şi să cîntăm din altă operă! Te rog să nu-ţi faci cine ştie ce iluzii literare cu privire la călătoria mea în Sahalin. Eu nu plec acolo ca să culeg informaţii şi impresii, ci pur şi simplu ca să duc, vreme de şase luni, alt fel de viaţă decît aceea pe care am dus-o pînă acum. Prin urmare, nene, nu-ţi pune prea mare nădejde în mine! Dacă voi avea cînd şi mă voi pricepe să scriu ceva — să mulţumim celui de sus. Dacă nu — să nu vă fie cu bănat. Plec după săptămîna luminată. O să-ţi trimit la timp adresa mea din Sahalin, împreună cu instrucţiuni amănunţite. Familia mea îţi trimite salutări, iar eu trimit salutări întregii dumitale familii.

Dragul meu căpitan mustăcios, îţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale A. Cehov

135

Către A. S. Suvorin

1 aprilie 1890, Moscova

Dumneata mă acuzi de obiectivitate, înţelegînd prin aceasta indiferenţă faţă de bine şi de rău, lipsă de idealuri şi de idei etc. Ai dori ca atunci cînd

vorbesc despre niște hoți de cai, să declar: a fura cai e o faptă rea. Bine, dar lucrul acesta îl știe toată lumea, nu mai este nevoie să-l spun eu! Pe hoți n-au decît să-i judece jurații! Datoria mea e doar să-i arăt așa cum sînt. Eu scriu: să știți că aveți de-a face cu hoți de cai, prin urmare să nu uitați că oamenii aceștia nu sînt niște nevoiași, ci indivizi bine hrăniți, pentru care furtul de cai e un cult, o pasiune, nu un furtișag oarecare. Bineînțeles că și mie mi-ar plăcea să îmbin arta cu morala, dar din păcate lucrul acesta e foarte greu de realizat, e aproape cu neputință din pricina condițiilor tehnice. Ca să descriu hoții de cai în 700 de rînduri, trebuie să gîndesc și să vorbesc tot timpul ca ei, să fiu în spiritul lor. Altfel, adăugînd cît de puțin subiectivism, imaginile s-ar lăți și povestirea n-ar mai fi compactă, cum îi stă bine oricărei povestiri scurte. Cînd scriu, eu mă bizui pe cititor, presupunînd că va completa singur elementele subiective care-i lipsesc povestirii...

136

Către V. M. Lavrov

10 aprilie 1890, Moscova

Vukol Mihailovici! In *Russkaia mîsl* din martie, la rubrica bibliografică, pagina 147, am citit din întîmplare următoarea frază: „Ieri încă, pînă și sacerdoții scrisului lipsit de principii, cum sînt domnii Iasinski și Cehov, al căror nume..." etc. De obicei, eu nu răspund criticilor ce mi se aduc, dar în cazul de față nu mai e vorba de o critică, ci de-a dreptul de o calomnie. Poate că n-aș fi răspuns nici calomniei, dar zilele acestea plec din Rusia pentru mai mult timp, și, cum s-ar putea întîmpla să nu mă mai întorc niciodată, nu mă pot opri de a răspunde.

Scriitor fără principii sau nemernic, ceea ce e totuna, n-am fost niciodată.

E drept că întreaga mea activitate literară a fost împletită dintr-un şir neîntrerupt de greşeli, uneori grosolane, dar lucrul acesta îşi găseşte explicaţia în posibilităţile talentului meu, şi nicidecum în faptul că sînt un om de treabă sau un ticălos. N-am şantajat pe nimeni, n-am scris pamflete sau denunţuri, n-am mințit, n-am linguşit şi nici n-am jignit pe nimeni. Într-un cuvînt, dacă multe din povestirile şi articolele mele de fond le-aş arunca bucuros la coş, aş face-o pentru că nu sînt bune de nimic, dar nu pentru că ar cuprinde măcar un rînd de care să-mi fie ruşine acum. Dacă presupunem că prin „lipsit de principii" dumneata înţelegi faptul întristător că eu, om cult, care am publicat multe lucrări, n-am făcut nimic pentru ceea ce iubesc, că activitatea mea n-a adus nici un folos zemstvei, curţii cu juri, libertăţii presei, libertăţii în general şi aşa mai departe — atunci, în această privinţă, *Russkaia mîsl* ar trebui să mă considere pe bună dreptate ca pe un tovarăş şi nicidecum să mă acuze, căci pînă acum nici ea n-a făcut mai mult decît mine, şi nu din vina noastră.

Dacă e vorba să fiu judecat ca scriitor numai după aparenţe, apoi nici în cazul acesta nu merit să fiu acuzat în public că aş fi lipsit de principii. Pînă acum am dus o viaţă retrasă, între patru pereţi. Cu dumneata mă întîlnesc o dată la doi ani, iar pe d-l Macitet nu l-am văzut în viaţa mea — de aci îţi poţi da seama cît de des ies eu din casă. Totdeauna m-am ferit, pe cît am putut, să iau parte la ceaiuri, serate şi şedinţe literare, n-am deschis uşa nici unei redacţii fără să fi fost invitat, şi tot timpul am căutat ca prietenii şi cunoscuţii mei să vadă în mine mai mult medicul decît scriitorul. Pe scurt, am fost un scriitor modest, şi scrisoarea pe care o scriu acum e cea dintîi manifestare lipsită de modestie în toţi cei zece ani ai mei de activitate! Cu confraţii mă aflu în cele mai bune raporturi, niciodată nu mi-am luat asupră-mi rolul de judecător faţă de ei şi de revistele la care colaborează, socotindu-mă

incompetent şi găsind totodată că, în actuala stare de dependenţă a presei, orice cuvînt spus împotriva vreunei reviste sau a vreunui scriitor înseamnă un gest nu numai lipsit de omenie şi de tact, ci de-a dreptul criminal. Pînă acum, nu mi-am permis să refuz decît revistele şi ziarele a căror calitate era evident şi dovedit îndoielnică, iar cînd eram silit să aleg între ele, le-am preferat pe acele care aveau mai mare nevoie de serviciile mele, fie din pricina situaţiei lor materiale, fie din alte pricini, ceea ce explică de ce am colaborat la *Severnîi vestnik* şi nu la revista dumitale sau la *Vestnik Evropî*, şi de ce am primit onorarii de două ori mai mici decît aş fi primit dacă aveam alte principii în privinţa îndatoririlor mele.

Acuzaţia dumitale e o calomnie. Nu te rog s-o retractezi, deoarece ea şi-a făcut deja efectul şi n-o mai poţi tăia nici cu toporul. Să mi-o explic printr-o neglijenţă, printr-o uşurinţă sau ceva asemănător iarăşi nu pot, deoarece, după cît ştiu, în redacţia dumitale există numai oameni bine crescuţi şi cumsecade, care, nădăjduiesc, nu scriu şi nu citesc articolele de mîntuială, ci sînt conştienţi de răspunderea pe care o are fiecare cuvînt al lor. Nu-mi rămîne decît să-ţi atrag atenţia asupra greşelii pe care ai făcut-o, şi să te rog să crezi că scriu aceste rînduri îndemnat de un sentiment de profundă indignare. Se înţelege de la sine că, în urma acuzaţiilor dumitale, nu mai pot fi între noi nu numai relaţii de colaborare, dar nici măcar de bună ziua.

A. Cehov

137

Către M. P. Cehova

29 aprilie 1890, Ekaterinburg

Prietenii tunguşi! Kama e o apă din cale-afară de neprietenoasă. Ca să-i înţelegi frumuseţile trebuie

să fii peceneg, să stai nemișcat pe puntea șlepului, lîngă butoiul cu păcură sau lîngă sacul cu pește sărat, și să tragi mereu din clondir. Malurile sînt goale, copacii sînt și ei goi, pămîntul e cafeniu, ici și colo se văd fîșii de zăpadă, iar vîntul suflă cu atîta putere, încît nici diavolul n-ar putea să sufle mai cumplit și mai scîrbos! Cînd bate vîntul acesta rece încreținд apa care, acum, după topirea zăpezilor, e de culoarea drojdiei de cafea, te-apucă frigul, urîtul și spaima. Cîntecele armonicelor de pe mal sună melancolic, iar oamenii îmbrăcați cu cojoace zdrențuite, nemișcați pe șlepurile care vin din sens invers, par încremeniți într-o durere fără sfîrșit. Orașele de pe Kama sînt cenușii. Îți lasă impresia că singura ocupație a locuitorilor lor e să fabrice nori, plictiseală, garduri ude și noroi pe străzi. La debarcadere înghesuială de intelectuali, pentru care sosirea vaporului înseamnă un adevărat eveniment. Cea mai mare parte dintre ei aduc grozav cu Șcerbanenko și Ciuguev, toți poartă aceleași pălării, au același glas și aceeași expresie de „vioara a doua" în toată înfățișarea lor; se vede că nici unul dintre ei n-are o leafă mai mare de 35 de ruble pe lună, și că toți, fără îndoială, au venit aici ca să se vindece de vreo meteahnă.

V-am scris data trecută că împreună cu mine a călătorit și o întreagă curte de apel: președintele, un judecător și procurorul. Președintele — un neamț bătrîn, voinic și zdravăn, trecut la ortodoxie, plin de evlavie, homeopat și, după cît mi s-a părut, foarte muieratic. Judecătorul — un moșneag în genul celor pe care-i picta răposatul Nikolai, umblă încovoiat, tușind mereu, și mare amator de anecdote, iar procurorul — un bărbat de vreo 43 de ani, liberal, sceptic, scîrbit de viață și teribil de sentimental. Tot drumul curtea n-a făcut altceva decît să mănînce, să rezolve probleme importante, să mănînce, să citească și iar să mănînce. Vaporul avea o bibliotecă, și l-am surprins pe procuror citind volumul

meu *In amurg,* și vorbind despre mine. Prin acele locuri scriitorul preferat e Sibiriak Mamin, cel care a descris Uralul. Despre el se vorbește mai mult decît despre Tolstoi.

Pînă la Perm am mers doi ani și jumătate, cel puțin așa mi s-a părut. Am acostat la ora două noaptea, iar trenul pleca la ora șase seara. A trebuit să aștept. Ploua. De altfel, plouă mereu, e noroi, e frig... Brrr! Calea ferată din Ural ne duce bine. Pe-aici nu sînt gărișoare ca Boromli și Merciki, cu toate că traversăm Uralii. Asta se explică prin marele număr de uzine, de mine și oameni de afaceri pentru care timpul e scump...

Cînd m-am trezit ieri dimineață și m-am uitat pe fereastra vagonului, natura mi-a provocat un sentiment de scîrbă. Pămîntul era alb, copacii erau acoperiți cu promoroacă, iar în urma trenului gonea o viforniță în toată legea. Spune și tu, nu-i revoltător? Nu-i o curată batjocură?... Galoși n-am, așa că mi-am încălțat cizmele mele cele înalte, dar pînă am ajuns la bufet ca să beau o cafea, am făcut să duhnească a dohot toată regiunea Uralului! Cînd am descins la Ekaterinburg, ploua și ningea cu măzăriche. Am fost nevoit să mă îmbrac cu haina de piele. Birjele de pe-aici au o înfățișare nespus de jalnică — murdare, ude și fără arcuri. Spinarea calului e numai ciolane, copitele i-s uriașe, iar picioarele de dinainte le ține așa *[urmează un desen explicativ]*... Trăsurile sînt o parodie grosolană a brișteloor noastre, cărora li s-a adaptat un poclit hîrbuit, și atît. Iar birjarii, cu cît încerc să-i descriu mai exact, cu atît seamănă mai mult cu niște caricaturi. Ei nu mînă birja pe caldarîm ca să nu te hurduce, ci prin șanț, unde-i noroi, adică moale. Și toți seamănă cu Dobroliubov!

In Rusia, toate orașele sînt la fel. Ekaterinburg e exact ca Perm sau ca Tula. Dar seamănă și cu Sumî și cu Gdeaci. Clopotele au un glas frumos, catifelat. Am tras la „Hotel american" (care-i destul

de acceptabil), și numaidecît i-am trimis veste lui Alexandr Maximovici Simonov că am sosit și că am de gînd să nu ies din casă două zile ca să iau Huniade, ceea ce am și început să fac, și trebuie să spun, nu fără mîndrie, cu destul succes.

Unui nou-sosit, oamenii de aici îi inspiră un sentiment care aduce cu groaza. Au umerii obrazului turtiți, fruntea înaltă, ochii mici, umerii lați și niște pumni uriași. Probabil, se nasc în uzinele de turnătorie de prin partea locului, și la nașterea lor nu asistă un mamoș, ci mecanicul. Cînd îți intră cîte unul în odaie cu samovarul sau cu sticla cu apă, îți vine a crede că vrea să-ți facă de petrecanie. Eu, unul, mă feresc din calea lor. Azi-dimineață mi-a intrat pe ușă unul morocănos, cu fruntea lată, cu pometii proeminenți, lung pînă-n tavan, cu umerii de-un stînjen și, pe deasupra, îmbrăcat cu o șubă.

„Ei, mi-am zis, ăsta nici vorbă că-mi face felul!" Cînd colo, ce să vezi? Era Alexandr Maximovici Simonov! Am început să vorbim de una, de alta, și așa am aflat că e membru în consiliul zemstvei, că e administratorul unei mori a unui văr de-al lui, luminată de electricitate, că e redactor șef la *Ekaterinburgskaia nedelea,* care trece prin cenzura prefectului de poliție, baronul Taube, că e însurat și are doi copii, că averea îi sporește mereu, că se îngrașă, îmbătrînește și duce o viață îmbelșugată. Mi-a spus că n-are timp să se plictisească. M-a sfătuit să vizitez muzeele, uzinele, minele. I-am mulțumit pentru sfat. M-a chemat la el a doua zi spre seară, la un ceai, iar eu l-am invitat la prînz. El nu m-a poftit la dejun și, în general, n-a insistat să mă duc acasă la el. De aci, mama ar putea trage concluzia că inimile noastre de rude nu s-au înduioșat și că nici Simonov, nici eu n-avem nevoie unul de altul. N-o să mă duc s-o văd nici pe Praskovia Paramanova, nici pe Nastasia Tihonovna, nici pe Sobaki Semionîci și nici pe Matvei Sortirîci, deși mătușa m-a rugat să le spun că le-a scris de vreo

zece ori, fără să primească vreun răspuns de la ei. Pentru mine, rudele sînt niște indivizi față de care mă simt tot atît de indiferent ca și față de Frosia Artemenko.

Pe stradă e zăpadă, și înadins am coborît storul la fereastră să nu mai văd această priveliște asiatică. Aștept răspuns de la Tiumen la telegrama mea, care sună așa: *„Tiumen. Societatea de navigație Kurbatov. Răspuns plătit. Comunicați-mi cînd pleacă vaporul de pasageri «Tomsk» etc.“* De acest răspuns depinde dacă îmi voi continua călătoria cu vaporul, sau va trebui să fac 1500 de verste cu căruța pe drumuri desfundate.

Aci, cît ține noaptea, se bate la toate colțurile de stradă în niște plăci de tuci. Și trebuie să ai un cap de tuci ca să nu înnebunești din pricina acestor orologii care nu mai contenesc. Astăzi am încercat să-mi fac o cafea: a ieșit un fel de vin *à la* Matrasinski. Beam și mă strîmbam.

Am fluturat prin mîini cinci cearșafuri, și n-am cumpărat nici unul. Mă duc chiar astăzi să-mi iau galoși.

Și acum, fiți sănătoși. Cu bine. Cel de sus să vă aibă în pază. Salutări tuturor Lintvarevilor și, în special, Troșei. Plecăciuni Kundasovei, Ivanenkăi, Mizinovei etc. Lui Luka îi doresc cît mai mulți graiuri. Banii sînt neatinși. Repet: dacă mama vrea să-i facă un grilaj lui Nikolai, n-am nimic împotrivă, asta e și dorința mea.

Oare mă așteaptă la Irkutsk vreo scrisoare de la voi?

Al vostru *Homo Sachaliensis.*

A. Cehov

Trimit scrisoarea recomandat. Mă tem că altfel nu ajunge.

Roag-o pe Lika să nu lase margini *prea late* la scrisorile ei.

138

Către N. V. Kiseleva

7 mai 1890, pe malul Irtîşului

Bună ziua, mult stimată Maria Vladimirovna!

Am vrut să-ţi scriu de la Moscova o scrisoare de rămas-bun, dar n-am izbutit şi a trebuit s-o amîn *sine die*. Iţi scriu abia acum, adăpostit într-o izbă de pe malul Irtîşului. E noapte. Iată cum am nimerit aci. Am pornit pe drumul mare siberian cu o căruţă particulară şi am străbătut deja 715 verste. M-am prefăcut în mucenic din cap pînă în picioare. De azi-dimineaţă a început să sufle un vînt aspru şi rece, şi să cearnă o ploiţă nesuferită. Trebuie să-ţi spun că în Siberia încă nu e primăvară: pămîntul e cafeniu, copacii golaşi, şi încotro îţi arunci ochii vezi albind fîşii de zăpadă. Şi ziua, şi noaptea umblu cu cojoc şi cu pîslari... Şi, cum îţi spuneam, de azi-dimineaţă a început să bată vîntul... Nori grei, plumburii, pămînt cafeniu, noroi, ploaie, vînt... Brrr! Merg, merg... Merg la nesfîrşit, dar vremea nu se limpezeşte. Cînd am ajuns pe înserat la staţia de poştă, oamenii mi-au spus că mai departe nu se poate trece, deoarece totul e inundat, podurile sînt luate de ape etc. Cunoscînd obiceiurile chirigiilor de a speria călătorii cu stihiile ca să-i facă să rămînă pe noapte la ei (ceea ce le aduce un venit suplimentar), nu i-am crezut şi am poruncit să mi se înhame o troică. Şi ce crezi că mi s-a întîmplat? Nici n-am făcut cinci verste, şi am şi văzut luncile Irtîşului acoperite cu bălţi mari. Drumul era ascuns sub ele, iar podurile erau într-adevăr luate de ape sau prăbuşite. Să mă întorc îndărăt nu-mi venea la socoteală, pe de o parte din ambiţie şi pe de alta din dorinţa de a părăsi cît mai curînd locurile acelea nesuferite... Am luat-o de-a dreptul prin bălţi... Doamne, de cînd sînt, n-am păţit niciodată aşa ceva! Un

vînt aspru, frig, o ploaie urîcioasă şi, pe deasupra, eram silit să cobor din tarantas şi să ţin caii. Peste poduri nu se putea trece decît cîte un cal... Unde am nimerit ? Unde sînt ? De jur împrejur, pustiu şi trist. Drept în faţă se zăreşte malul gol şi mohorît al Irtîşului... Intrăm în băltoaca cea mai mare. Acum m-aş întoarce bucuros îndărăt, dar nu se mai poate. Mergem pe o fîşie de pămînt îngustă şi lungă. Deodată, fîşia se sfîrşeşte şi noi intrăm în apă ! Apoi altă fîşie, şi iar apă... Mi-au înţepenit mîinile... Raţele sălbatice parcă rîd de noi şi se rotesc deasupra noastră în stoluri uriaşe... Se întunecă... Chirigiul tace — şi-a pierdut capul de-a binelea... Dar iată că, în sfîrşit, pătrundem pe ultima fîşie de pămînt care desparte bălţile de Irtîş... Malul povîrnit al rîului e mai înalt cu un arşin decît nivelul apei. E lutos, gol, măcinat şi pare lunecos... Apa e tulbure... Valurile înspumate plescăie în malul de lut, iar Irtîşul nici nu urlă, nici nu mugeşte, ci face doar un zgomot ciudat, de parcă bocăneşte cineva, sub apă, într-un sicriu... Celălalt mal e un pustiu nesfîrşit, dezolant. Dumneata ai visat de multe ori bulboana Bujarovski. Ei bine, de astăzi înainte, eu o să visez Irtîşul...

Dar iată şi bacul. Trebuie să trec pe malul celălalt. Dintr-o izbă iese un mujic zgribulit de ploaie, care ne spune că nu se poate trece cu bacul, fiindcă vîntul e prea tare... (aci bacurile sînt purtate cu vîslele) şi ne sfătuieşte să aşteptăm pînă s-o răzbuna vremea.

Şi iată-mă petrecîndu-mi noaptea în izbă, care se află chiar pe malul Irtîşului şi pare o insulă în mijlocul unui lac. Trupul mi-e răzbit de umezeală, iar sufletul de singurătate. Aud cum bocăneşte Irtîşul meu în sicrie, aud cum urlă vîntul, şi mă întreb : Unde sînt ? Ce caut eu aici ?

In cămăruţa de alături dorm mujicii de la bac şi chirigiul meu. Sînt oameni de treabă. Dacă erau răi, puteau să mă prade şi să mă arunce în Irtîş. Altă izbă nu mai este pe mal, martori nu-s...

Drumul pînă la Tomsk nu e de loc primejdios în ce privește hoții. Pe aici nici nu se obișnuiește să se vorbească de jafuri.

Nu se fac furturi. Poți să intri în izbă și să-ți lași bagajele afară, că le găsești neatinse.

Totuși, puțin a lipsit să nu fiu ucis. Închipuiește-ți o noapte, înainte de revărsatul zorilor... merg cu tarantasul meu și mă gîndesc, mă gîndesc... Deodată văd venind spre noi, în goana mare, o troică de poștă. Chirigiul meu abia apucă să cîrmească la dreapta, că troica și trece pe-alături, ca vîntul... În urma ei vine alta, tot în goana mare. Noi facem la dreapta, ea face la stînga. „Ne ciocnim!" îmi fulgeră prin minte... O clipă mai tîrziu se aude un trosnet, caii se învălmășesc într-o grămadă neagră, tarantasul meu se ridică în sus iar eu mă prăbușesc la pămînt, cu toate boccelele și geamantanele peste mine... Sar în picioare — și văd venind în goană încă o troică, a treia.

Dar se vede că, în ajun, mama se rugase lui dumnezeu pentru mine. Dacă dormeam, sau dacă cea din urmă troică venea imediat după a doua, mă făcea bucăți sau mă schilodea. S-a dovedit că surugiul de la prima troică își mîna caii în goană, dar cei de la a doua și de la a treia adormiseră și nu ne văzuseră. Imediat după accident, a urmat de amîndouă părțile o clipă de buimăceală, apoi înjurături fantastice... Hamurile rupte, hulubele frînte, arcurile cailor aruncate pe drum... Și cum se mai înjurau surugiii! Noaptea, în mijlocul acelei mulțimi dezlănțuite care se împroșca cu sudalme, m-am simțit atît de singur, cum nu mă mai simțisem niciodată...

Dar iată că mi s-a terminat hîrtia. Salutările mele boierului, Vasilisei, lui Idiotik și Elizavetei Alexandrovna. Ploaia răpăie în geamuri. Toți sfinții să te binecuvînteze! O să-ți mai scriu. Adresa mea: insula Sahalin, postul Alexandrovsk.

Al dumitale A. Cehov

139

Către M. P. Cehova

14—17 mai 1890, Krasnîi Iar-Tomsk

Neasemuita mea mamă, încîntătoare Maşa, dulcele meu Mişa şi voi, toţi cei cu adevărat ai mei! La Ekaterinburg am primit următorul răspuns telegrafic de la Tiumen: *„Primul vapor spre Tomsk pleacă la 18 mai"*. Asta înseamnă că, vrînd-nevrînd, trebuia să fac drumul cu tarantasul. Şi aşa am şi făcut. Am plecat din Tiumen la 3 mai, după ce am stat la Ekaterinburg două-trei zile, pe care le-am folosit ca să-mi mai meremetisesc sănătatea — tusea şi hemoroizii. Prin Siberia se poate călători fie cu poştalionul, fie cu căruţele ţărăneşti. Eu am întrebuinţat acest din urmă mijloc, că doar tot un drac e... Îl aşezau oamenii pe robul lui dumnezeu Anton într-un paner împletit, la care era înhămată o pereche de cai. Stai în paner, te uiţi la lumea lui dumnezeu ca un scatiu şi nu te gîndeşti la nimic... Cîmpia siberiană începe, pe cît se pare, chiar de la Ekaterinburg şi se sfîrşeşte dracu ştie unde. După mine, ar semăna mult cu stepa noastră din sudul Rusiei, dacă n-ar fi mestecănişurile pe care le întîlneşti din cînd în cînd şi vîntul rece care-ţi înţeapă obrajii. Primăvara încă n-a început. Nu găseşti nici urmă de verdeaţă, pădurile sînt despuiate, zăpada încă nu s-a topit de tot, iar pe lacuri se mai vede o pojghiţă de gheaţă fără luciu. La 9 mai, de ziua sfîntului Nikolai, era ger, iar astăzi, la 14 mai, a căzut o zăpadă de aproape şapte centimetri. Numai măcăitul raţelor sălbatice aminteşte că e primăvară. Doamne, ce multe raţe sînt pe aici! În viaţa mea n-am văzut atîta mulţime de raţe. Îţi zboară pe deasupra capului, ţîşnesc de lîngă tarantas, plutesc pe lacuri şi pe băltoace, într-un cuvînt, chiar cu o rablă de puşcă aş împuşca o mie de bucăţi într-o singură zi! Se aud gîgîind gîştele sălbatice. Şi gîşte sînt din belşug.

Adeseori întîlnim șiruri de cocori și de lebede... Prin mestecănișuri se joacă găinușe și cocoși de munte. Iepurii, pe care oamenii de pe aici nu-i mănîncă și nici nu-i împușcă, stau fără grijă pe lăbuțele de dinapoi, cu urechile ciulite, petrecîndu-i pe călători cu priviri curioase. Și atît de des îți taie drumul, încît lucrul acesta nu mai trece drept piază rea.

E frig... Umblu îmbrăcat cu cojocul. La trup nu îngheț, dar îmi îngheață picioarele. Le învelesc în haina de piele, însă asta n-ajută la nimic... Am pe mine două perechi de pantaloni, Și mergem, mergem înainte... Pe lîngă noi se perindă stîlpii care indică verstele, băltoace, mestecănișuri... Întrecem un convoi de colonișți, apoi unul din deportați. Mai tîrziu, întîlnim vagabonzi cu gamele în spinare. Acești indivizi se plimbă nestingheriți de-a lungul întregii cîmpii siberiene. Mai înjunghie uneori vreo bătrînică, să-i ia fusta să-și facă obiele, mai smulg alteori plăcile de tablă de pe stîlpii indicatori pentru cine știe ce nevoie, mai sparg capul vreunui cerșetor sau scot ochii vreunui confrate deportat. Dar de călători nu se ating. În general, pe locurile acestea se călătorește fără primejdie din partea hoților. Nici surugiii, nici chirigiii nu-și amintesc să fi fost jefuit vreun călător între Tiumen și Tomsk. Cînd intri la o stație de poștă, îți lași lucrurile în curte, iar cînd întrebi dacă n-o să ți le fure cineva, ți se răspunde cu un zîmbet. Pe-aici nu e obiceiul să se vorbească de jafuri și de omoruri la drumul mare. Cred că dacă mi-aș pierde banii în stație sau în căruță, chirigiul care i-ar găsi mi i-ar da înapoi neapărat, și nici măcar nu s-ar lăuda cu asta. În general, oamenii de prin partea locului au suflet bun și tradiții vrednice de admirat. Casele lor sînt mobilate simplu, dar curat și cu oarecare pretenții de lux. Paturile sînt moi, cu saltele de puf și cu perne mari, podelele vopsite și acoperite cu lăicere de in sau de cînepă. Bineînțeles că lucrul acesta se explică prin bunăstarea lor, fiecare familie stăpînind un lot de 16 deseatine de pămînt gras, pe care cultivă grîu de bună calitate (un pud de făină de grîu costă aici 30 de

copeici). Dar bunăstarea și belșugul nu explică totul, trebuie să atribuim un procent oarecare și felului lor de viață. Cînd intri noaptea în încăperea în care dorm, nu simți nici aer stricat, nici duh rusesc. E drept că o bătrînă, înainte de a-mi da o linguriță, a șters-o cu fusta, în schimb n-or să te așeze la ceai fără față de masă, n-or să rîgîie în fața oaspeților și nici n-or să-și caute în cap... Cînd îți servesc apă sau lapte, nu-și văd degetele în pahar. Vasele lor sînt curate, cvasul e limpede ca berea, pe scurt, sînt de o curățenie așa cum ucrainenii noștri nici n-au visat! Pîinea lor e foarte gustoasă. În primele zile mîncam pînă nu mai puteam. Știu să facă și plăcinte bune, și blinele, și clătite, și colaci care seamănă cu covrigii pufoși ucraineni. Blinelele sînt subțiri-subțiri... În schimb, toate celelalte nu sînt bune pentru un stomac de european. De pildă, peste tot mi s-a servit ciorbă de rață. O adevărată porcărie: o zeamă tulbure în care înoată bucățele de rață sălbatică și de ceapă crudă. Cînd rînzele de rață, prost curățate de conținut, îți ajung în gură, îți vine-a crede că gura și rectul și-au schimbat locul. Odată, am cerut să mi se fiarbă o supă de carne și să mi se prăjească doi-trei bibani. Dar supa era prea sărată, murdară și cu zgîrciuri în loc de carne, iar bibanii prăjiți cu solzi cu tot. Pe-aici se face și ciorbă cu carne de porc sărată, uneori se și prăjește. Mai adineaori mi s-a servit carne prăjită, ceva neînchipuit de scîrbos. Am mestecat-o în gură și am scuipat-o. Ceaiul care se bea aici se face din ceai presat, un fel de esență de salvie și gîndaci, după gust, iar la culoare seamănă cu vinul de Matrasinsk. Și, fiindcă veni vorba, cumpărasem de la Ekaterinburg 1/4 de funt de ceai, 5 funturi de zahăr și trei lămîi. Acum ceaiul mi s-a terminat și n-am de unde să-mi cumpăr altul. Prin orășelele acestea păcătoase, pînă și funcționarii beau ceai presat; în cele mai bune prăvălii nu găsești ceai mai scump de o rublă și cincizeci de copeici funtul. Sînt nevoit să beau esență de salvie.

Stațiile de poștă sînt înșirate în apropiere de sate, adică la o distanță de 20—40 de verste. Satele de

pe-aici sînt mari, cătune nu există. Toate au biserici și școli. Izbele sînt de bîrne, unele cu etaj.

Către seară, drumul și băltoacele încep să înghețe, iar noaptea e ger de-a binelea, încît îți vine să îmbraci o șubă care să fie îmblănită și pe din afară. Brrr! Noroiul s-a pietrificat, așa că tarantasul te scutură, de-ți iese sufletul... Spre revărsatul zorilor, ești frînt de oboseală din pricina frigului, a hurducăturilor și a zurgălăilor. Grozav ai vrea căldură și un pat... Pînă se schimbă caii, te ghemuiești undeva, într-un ungher, și adormi numaidecît. Dar peste cîteva clipe, vizitiul te trage de mînecă și-ți spune: „Scoală, prietene, trebuie să plecăm!" A doua noapte, am început să simt o durere ascuțită, ca de măsele, în călcîie. O durere insuportabilă. Mă întreb: oare nu cumva mi-au degerat călcîiele?

Nu mai pot scrie. A sosit asesorul (adică zapciul de plasă). Am făcut cunoștință, și acum stăm de vorbă. Pe mîine.

Tomsk, 16 mai

S-a dovedit că de vină erau cizmele, prea strîmte la călcîie. Dulcele meu Mișa, dacă o fi să ai copii, și nu mă îndoiesc că o să ai, lasă-le cu limbă de moarte să nu umble după chilipir. Marfa rusească ieftină nu face două parale. După mine, e mai preferabil să umbli desculț decît cu cizme ieftine. Închipuiți-vă chinul meu: mereu mă dau jos din căruță, mă așez pe pămîntul înghețat și-mi scot cizmele ca să-mi odihnesc călcîiele. Pe ger, e o adevărată plăcere! A trebuit să-mi cumpăr de la Ișim o pereche de pîslari... Am mers cîtva timp cu pîslarii, pînă s-au făcut ferfeniță din pricina umezelii și a noroiului.

Pe la ora 5 sau 6 dimineața, prin izbe se bea ceaiul. La drum, ceaiul e o adevărată binefacere. Acum, îi cunosc prețul și-l beau cu înverșunarea lui Ianov. Ceaiul te încălzește, îți risipește somnul și cere pîine multă, iar pîinea, în lipsa altor alimente, trebuie consumată în cantități mari. De aceea mănîncă țăranii atît de multă pîine și făinoase. Bei ceai

și stai de vorbă cu femeile, care pe aici sînt deștepte, milostive, muncitoare, iubesc copiii și se bucură de mai multă libertate decît surorile lor din Europa. Bărbații nu le înjură și nici nu le bat, pentru că ele sînt tot atît de înalte, de zdravene și de inteligente ca și stăpînii lor. Cînd bărbații nu sînt acasă, mînă ele caii. Le place să glumească. Nu-și cresc copiii cu asprime, ci îi răsfață. Copiii dorm pe saltele și atîta cît vor, beau ceai și mănîncă laolaltă cu cei mari, și se înfurie cînd aceștia îi iau peste picior, părintește. Prin părțile acestea nu există difterie. În schimb, bîntuie vărsatul negru. Dar, lucru ciudat, pe-aici această molimă nu e atît de molipsitoare ca în alte regiuni: se îmbolnăvesc doi-trei copii, mor — și gata epidemia! Spitale și doctori nu există. Felcerii îngrijesc de bolnavi. Luarea de sînge și aplicarea ventuzelor scarificate se practică pe o scară sălbatic de întinsă.

Pe drum am dat o consultație unui evreu, bolnav de cancer la ficat. Era foarte slăbit, abia mai sufla, dar asta nu l-a împiedicat pe felcer să-i pună o duzină de ventuze scarificate! Și, fiindcă am vorbit de evrei, pe locurile acestea evreii se ocupă cu plugăria, cu cărăușia, cu podăritul, cu comerțul, și-și zic țărani, pentru că într-adevăr, și *de jure,* și *de facto,* sînt țărani. Ei se bucură de respectul unanim și, după cum mi-a spus zapciul, sînt aleși de multe ori primari. Am văzut unul, înalt și slab, încruntîndu-se și scuipînd cu scîrbă în timp ce zapciul povestea anecdote scabroase. Nevastă-sa mi-a făcut o ciorbă de pește minunată. Iar nevasta celui cu cancer mi-a servit icre de știucă cu o pîine albă neînchipuit de gustoasă. Pe-aici nu se pomenește ca evreii să exploateze oamenii. Și pentru că am vorbit despre evrei, să vă spun cîte ceva și despre polonezi. Întîlnești uneori polonezi deportați, aduși aici din Polonia în 1864. Sînt oameni primitori și foarte delicați. Unii trăiesc în mare belșug, alții în mare sărăcie, și de obicei sînt conțopiști pe la stațiile de poștă. Cei dintîi, după amnistie, au plecat în patria lor, dar curînd s-au întors în Siberia, deoarece aci e mai multă

bogăție, iar ceilalți visează să se întoarcă în patrie, deși sînt bătrîni și bolnavi. La Ișim, un pan bogat, pe nume Zalesski, a cărui fiică seamănă cu Sașa Kiseleva, mi-a servit pentru o rublă o masă minunată și mi-a dat și o odaie, să dorm pe săturate. Polonezul acesta ține o cîrciumă, s-a umplut de bani pînă în măduva oaselor, jupoaie șapte piei de pe om, și totuși, și în purtările lui, și în ceea ce mănîncă, într-un cuvînt în toate se simte în el panul. El nu se întoarce în patrie din lăcomie, din lăcomie îndură zăpadă în ziua de sfîntul Nikolai. Cînd o să moară, fiica lui, care s-a născut la Ișim, va rămînea pentru totdeauna pe aceste locuri, așa că în Siberia se vor înmulți ochii negri și trăsăturile delicate. Aceste întîmplătoare amestecuri de sînge sînt necesare, deoarece poporul siberian e departe de a fi frumos. Pe-aici nu se văd oameni oacheși. Poate vreți să vă vorbesc și despre tătari? Iată. Nu sînt mulți și-s oameni cumsecade. În gubernia Kazan „chiar și preoții vorbesc frumos despre ei", iar cei din Siberia sînt „mai buni decît rușii", așa mi-a spus zapciul, de față cu cîțiva ruși, care, prin tăcerea lor, i-au întărit vorbele. Doamne, cît de bogată e Rusia în oameni cumsecade! Dacă n-ar fi frigul, care face ca Siberia să nu aibă vară, și dacă n-ar fi funcționarii, care pervertesc pe țărani și pe deportați, Siberia ar fi unul dintre cele mai bogate și mai fericite ținuturi.

N-am ce mînca la prînz. De obicei, cînd se duc la Tomsk, oamenii deștepți iau cu ei o jumătate de pud de provizii. Eu însă am fost prost și de aceea, vreme de două săptămîni, n-am mîncat decît lapte și ouă, care aici se fierb așa: gălbenușul tare și albușul moale. De o mîncare ca asta te plictisești în două zile. În tot lungul drumului n-am prînzit decît de două ori, dacă nu pun la socoteală ciorba de pește, pe care am mîncat-o după ce mă îndopasem cu ceai. Votcă n-am mai băut. Cea siberiană e scîrboasă. De altfel, pînă am ajuns la Ekaterinburg mă și dezobișnuisem de ea. Totuși, e bine să bei uneori. Votca excită creierul, care, din pricina drumului lung,

se istoveşte şi se prosteşte, imbecilizîndu-te şi debilitîndu-te.

Stop! Nu mai pot scrie: a venit un oarecare Kartamîşev, redactor şef la *Sibirski vestnik,* un beţivan şi un pierde-vară, un fel de Nozdriov al acestor meleaguri.

Kartamîşev a băut bere şi a plecat. Îmi urmez scrisoarea.

În primele trei zile de drum, din pricina zdruncinăturii şi a hurducăturilor, m-au durut claviculele, umerii, vertebrele, coada... Nu puteam nici să mă aşez, nici să umblu, nici să stau culcat... În schimb, mi-au trecut durerile de piept şi de cap, am căpătat o poftă de mîncare cumplită, iar hemoroizii nu mai zic nimic, de parcă au luat apă în gură. Din pricina eforturilor, a geamantanelor pe care le-am ridicat mereu, şi poate şi a chefurilor de rămas-bun de la Moscova, dimineaţa scuipam uneori sînge, ceea ce mă deprima şi-mi dădea gînduri negre. Lucrul acesta a încetat cu totul. Nici măcar nu mai tuşesc. De mult n-am mai tuşit atît de rar ca acum, după două săptămîni de stat în aer curat. După primele trei zile de drum, trupul mi s-a obişnuit cu hurducăturile, şi de la o vreme nici nu mai observ că după dimineaţă vine amiaza, apoi seara şi noaptea. Zilele se scurg repede, ca într-o boală lungă. Ai impresia că nu-i încă amiază, dar mujicii îţi spun: „Ar fi bine, boierule, să poposim aici peste noapte, să nu ne rătăcim". Şi într-adevăr, cînd te uiţi la ceas vezi că a trecut de şapte seara.

Chirigiii mînă repede, dar în această viteză nu e nimic neobişnuit. Am parte de un drum rău, însă iarna trebuie să mîie şi mai repede. Dealurile le urcă în galop, iar înainte de a ieşi din curte, pînă să se suie vizitiul pe capră, doi-trei oameni ţin caii de căpăstru. Caii lor seamănă cu ai pompierilor de la Moscova. O dată era cît pe ce să strivim nişte bătrîne, iar altă dată era să dăm peste un convoi de puşcăriaşi. Acum, să vă povestesc o întîmplare datorită vitezei siberiene. Numai o rog pe mama să nu ofteze şi să nu plîngă, deoarece totul s-a sfîrşit cu

bine. In noaptea de 6 mai, aproape de revărsatul zorilor, un moşneguţ foarte simpatic mă ducea cu un tarantas tras de o pereche de cai. Moţăiam şi, neavînd ce face, mă uitam cu coada ochiului cum scînteiau luminiţe şerpuitoare pe cîmp şi în mestecăniş: ardea iarba de 'anul trecut, căreia aci i se dă foc. Deodată, am auzit un huruit mărunt de roţi. Din direcţie opusă zbura cu o viteză nebună, de pasăre, o troică de poştă. Bătrînelul meu s-a grăbit să cîrmească la dreapta, şi în clipa următoare troica a trecut ca vîntul pe lîngă noi. Totuşi am desluşit prin întuneric căruţa de poştă, uriaşă şi greoaie, şi surugiul de pe capră. In urma acestei troici mai venea una, cu aceeaşi viteză nebună. Ne-am grăbit să cîrmim la dreapta... Dar spre marea mea mirare şi spaimă, troica a luat-o la stînga, nu la dreapta... Abia mi-a fulgerat prin minte: „Doamne, ne ciocnim!" — că deodată s-a auzit un trosnet înspăimîntător, caii s-au învălmăşit într-o grămadă neagră, arcurile hulubelor au zburat care încotro, tarantasul meu s-a ridicat în sus, şi eu m-am prăbuşit la pămînt cu geamantanele peste mine. Dar asta n-a fost totul: din urmă venea zburînd încă o troică, a treia... La drept vorbind, troica aceasta ar fi trebuit să mă facă praf, şi pe mine, şi geamantanele mele. Insă, slavă domnului, eu nu dormeam şi nici nu-mi rupsesem nimic în cădere, aşa că am izbutit să sar repede în picioare şi să mă dau la o parte. „Opreşte!" am strigat. „Opreşte!" Cea de a treia troică s-a izbit de cea de a doua şi s-a oprit... Bineînţeles că dacă dormeam în tarantas, sau dacă troica a treia ar fi venit imedit după a doua, m-aş fi întors acasă invalid sau călăreţ fără cap. Bilanţul catastrofei: hulubele rupte, hamurile praf, arcurile şi bagajele împrăştiate în toate părţile, caii istoviţi şi speriaţi, iar noi tremurînd la gîndul că trecusem printr-o mare primejdie. S-a dovedit că surugiul primei troici îşi mîna caii la galop, iar vizitiii celorlalte adormiseră, şi caii goneau singuri după troica din faţă. Cînd şi-au venit în fire, moşneagul meu şi surugiii celor două troici au început să se înjure de mama focului.

Doamne, cum se mai înjurau! Credeam că o să se încingă o încăierare. Nu vă puteți închipui ce sentiment de singurătate te cuprinde, stînd lîngă surugiii dezlănțuiți și simțindu-te pierdut în imensitatea cîmpului, cu focurile ei care mistuie iarba, fără să încălzească cîtuși de puțin aerul rece al nopții. O, dacă ați ști cum îți apasă sufletul toate acestea! Stai și asculți înjurăturile, te uiți la hulubele rupte, la bagajele risipite, și ți se pare că ești aruncat în altă lume și că, într-o clipă, tu însuți ai să fii călcat în picioare... După un ceas întreg de sudălmi, moșneagul meu a început să lege cu sfori hulubele și hamurile, ba a mai avut nevoie și de curelele mele. Cu mare greutate am ajuns la stație, siliți să ne oprim aproape la fiecare pas...

După a cincea sau a șasea zi de drum, s-au pornit niște ploi însoțite de un vînt puternic. Ploua și zi și noapte. A trebuit să îmbrac paltonul de piele, care m-a ferit și de ploaie, și de vînt. Strașnic palton! Și au început niște noroaie cumplite, și chirigiii nu se prea dădeau să meargă toată noaptea... Dar lucrul cel mai înspăimîntător, pe care n-o să-l uit toată viața mea, e trecerea rîurilor. Ajungi noaptea la mal... Începi să strigi, delaolaltă cu chirigiul... Plouă, bate vîntul, pe rîu se scurg sloiuri de gheață, se aude cum plescăie apa... Mai ai și cîte-o bucurie: auzi cum țipă nagîțul. Pe rîurile siberiene trăiesc nagîți. Asta înseamnă că ei țin seamă de situația geografică, nu de climă... Cam peste o oră, se zărește prin întuneric un bac uriaș, care aduce cu un șlep. Vîslele lui mari par cleștele unui rac. Podarii sînt un soi de oameni buclucași, cei mai mulți din ei deportați, trimiși aici pentru viața lor plină de păcate, în urma unei sentințe pe care a dat-o societatea. Sînt mari zurbagii, neînchipuit de porcoși la gură, și numaidecît îți cer bani de rachiu. Te trec peste rîu încet, încet... chinuitor de încet! Bacul abia se tîrăște... Și iarăși mă cuprinde sentimentul singurătății, și am impresia că nagîțul țipă anume, că ar vrea să-mi spună: „Nu te teme, nene, că eu sînt colea, m-au trimis aici Lintvarevii, tocmai de pe apa Pselului!"

În ziua de 7 mai, am cerut unui mujic cai să mă ducă mai departe. Dar el mi-a răspuns că Irtîșul s-a revărsat și a inundat luncile, că ieri s-a pornit Kuzma și abia s-a putut întoarce, că nu se poate pleca și că trebuie să mai așteptăm... L-am întrebat: Pînă cînd să așteptăm? El mi-a răspuns: „Apoi, dumnezeu știe!" Răspunsul era vag, și afară de asta îmi dădusem mie însumi cuvîntul să mă vindec pe drum de două metehne care-mi pricinuiseră destule cheltuieli, griji și neplăceri: obiceiul de a ceda și acela de a fi împăciuitor. Cedam repede, și de aceea călătoream cu cine știe ce căruță hodorogită, plăteam de două ori cît făcea, și așteptam ceasuri întregi... Cum am început să nu mă mai las ușor și să nu-i mai cred pe mujici, pentru coastele mele situația s-a îmbunătățit. De pildă, în loc să-mi dea o căruță cu arcuri, îmi dădeau una fără, care hurduca. Atunci o refuzam, mă țineam tare, și numaidecît se ivea una cu arcuri, deși cu puțin înainte căutaseră să mă încredințeze că în tot satul nu există o căruță cu arcuri etc. Bănuind că revărsarea Irtîșului fusese inventată numai ca să nu meargă cu mine noaptea, prin noroi, am protestat și am poruncit să mi se înhame caii. Mujicul, care nu văzuse cu ochii lui revărsarea apei, ci doar auzise de la Kuzma, s-a scărpinat la ceafă și s-a învoit, mai ales că bătrînii îl încurajau, spunîndu-i că în tinerețea lor, cînd erau ei chirigii, nu se temeau de nimic. Și am plecat... Noroi, ploaie, frig, un vînt turbat... și eu cu pîslari în picioare. Vă dați seama ce înseamnă pîslarii uzi? Cizme de piftie, asta înseamnă! Mergem ce mergem, și iată că în fața ochilor mei se ivește un lac imens, prin care răzbat ici și colo petice de pămînt și tufișuri: luncile inundate. În depărtare se zărește malul prăpăstios al Irtîșului, pe care albește zăpada... Intrăm în lac. Ar fi trebuit să ne întoarcem îndărăt, dar nu mă lăsa încăpățînarea, și mă împingea și un sentiment neînțeles de bravadă, același sentiment care m-a împins cîndva să mă arunc de pe iaht în mijlocul Mării Negre ca să mă scald, și care m-a silit de-atîtea ori să fac tot felul de prostii... Cred că e o scrînteală...

Mergem înainte, alegîndu-ne drumul peste insulițele și fîșiile de pămînt. Direcția ne-o arată podurile și podețele luate de ape. Ca să trecem peste ele, trebuie să deshămăm caii și să-i ducem unul cîte unul... Vizitiul îi deshamă, iar eu sar cu pîslarii în apă și-i țin de căpăstru... Plăcută distracție! Iar ploaia și vîntul nu mai contenesc... Izbăvește-ne, maică precistă! In sfîrșit, ajungem la o insuliță pe care se află o izbă fără acoperiș... Prin bălegarul ud rătăcesc cîțiva cai uzi. Din izbă iese un mujic cu o prăjină lungă în mînă, care se învoiește să ne arate drumul... Incearcă cu prăjina adîncimea apei și tăria pămîntului. Dumnezeu să-i dea sănătate: ne-a scos pe o fîșie lungă de pămînt, căreia îi zicea „creastă". Apoi ne-a învățat s-o luăm de pe creasta aceea la dreapta (sau la stînga, nu mai țin bine minte) ca să ajungem la altă creastă. Așa și facem...

Plecăm mai departe... In pîslarii mei e umezeală ca la umblătoare. Apa clipocește, ciorapii smiorcăie, chirigiul tace. Doar din cînd în cînd plescăie din buze, abătut. S-ar întoarce bucuros, dar e tîrziu, se întunecă... In sfîrșit, ne bucurăm. Am ajuns la Irtîș... Malul din față e prăpăstios, iar cel de aici povîrnit, mîncat de ape, lunecos, scîrbos, fără urmă de vegetație... Apa tulbure, cu creste albe, se izbește de el și se trage mînioasă îndărăt, ca și cînd i-ar fi silă să se atingă de locul acela dușmănos, unde, pe cît se pare, nu pot sălășlui decît broaștele și sufletele ucigașilor... Irtîșul nici nu mugește, nici nu urlă: ai zice că, în adîncul lui, cineva bocănește în niște sicrie... Afurisită impresie! Malul din față, dimpotrivă, e înalt, cafeniu și pustiu...

Iată o izbă. Acolo stau podarii. Unul din ei iese și spune că nu poate porni bacul, fiindcă e vreme rea. Rîul e lat și vîntul bate cumplit. Vrînd-nevrînd, trebuie să rămînem pe noapte în izbă... N-o să uit niciodată noaptea aceea, sforăitul podarilor și al omului meu, mugetul vîntului, bocănitul ploii, bombănitul Irtîșului... Inainte de a mă culca, i-am scris Mariei Vladimirovna: îmi adusesem aminte de bulboana Bojarovski.

Nici a doua zi dimineața n-au vrut podarii să ne treacă dincolo cu bacul. Tot vîntul era de vină. Am fost nevoiți să trecem cu luntrea. În timp ce înaintam pe rîu, ploaia îmi șfichiuia obrazul, vîntul bătea furios, bagajele se umpleau de apă, iar pîslarii, pe care-i uscasem peste noapte în cuptor, se prefăceau din nou în piftie. O, scumpul meu palton de piele! Dacă n-am răcit, numai lui i-o datoresc! Drept răsplată, cînd o să mă întorc acasă, să mi-l ungeți cu untură sau cu ulei de ricin. Pe mal a trebuit să aștept o oră întreagă, așezat pe geamantan, pînă mi s-a adus o căruță din sat. Urcînd malul, lunecam mereu. Cînd am ajuns în sat, m-am încălzit și am băut ceai. Cîțiva deportați au venit să-mi ceară de pomană. Fiecare familie face pentru ei pîine dintr-un pud de făină de grîu. E ca un fel de obligație.

Deportații iau pîinea, apoi se duc și o beau la cîrciumă. Unul dintre ei, un bătrîn zdrențăros, fără barbă, pe care alți deportați îl bătuseră de-i învinețiseră ochii, auzind că în odaia de oaspeți se află un călător în trecere, și luîndu-mă drept negustor, a început să-mi cînte și să-mi spună rugăciuni. Mi-a cîntat și rugăciuni pentru sănătate, și pentru odihna sufletului, și psalmul „Invie, doamne" și „Cu sfinții odihnește". Cîte nu mi-a cîntat! Apoi, a început să-mi îndruge la minciuni, spunîndu-mi că și el a fost negustor de seamă la Moscova. Am observat că bețivanul disprețuia mujicii pe spinarea cărora trăia.

În ziua de 11 am plecat cu poștalionul. De plictiseală, citeam prin stații condicile de reclamații. În ziua aceea am făcut o descoperire care m-a uimit, neprețuită pe vreme de ploaie și de umezeală: stațiile de poștă își au latrinele în tindă. O, nici nu vă puteți închipui ce minunat lucru e acesta!

La 12 mai mi s-a spus că nu mi se mai pot da cai, deoarece Obi s-a revărsat și a inundat toate luncile. Mi s-a dat, totuși, un sfat: „Părăsiți drumul mare și duceți-vă pînă la Krasnîi Iar, de acolo mai faceți cu luntrea vreo 12 verste pînă la Dubrovino, unde o să căpătați cai de poștă..." Am plecat cu o căruță de țăran pînă la Krasnîi Iar. Am ajuns acolo dimi-

neața. Mi s-a spus că există o luntre, dar trebuie să aștept puțin, pentru că moșul a trimis-o la Dubrovino cu argatul, să-l ducă pe secretarul zapciului. Bine, să așteptăm... Trece o oră, trec două, trei... Se face amiază, vine seara... Doamne, cît ceai am băut, cîtă pîine am mîncat, cîte gînduri am frămîntat! Și ce mult am dormit! Dar iată că se lasă noaptea și luntrea tot nu se vede. Începe a se lumina de ziuă... În sfîrșit, la ora nouă, se arată și argatul. Slavă celui de sus, plutim! Și ce bine plutim! În văzduh e liniște, luntrașii sînt vrednici, insulele frumoase... Apa a luat prin surprindere oameni și vite, și văd femei ducîndu-se cu luntrea spre insulă să-și mulgă vacile, care-s slabe și speriate... Din pricina frigului iarba n-a crescut. Am mers cu luntrea vreo 12 verste. La stația din Dubrovino mi s-a servit ceai, iar la ceai — închipuiți-vă! — cornete... Gospodina trebuie să fie vreo deportată, sau nevasta vreunui deportat... La stația următoare, un bătrîn, polonez de origine, căruia i-am dat antipirină pentru că-l durea capul, mi s-a plîns de sărăcie și mi-a povestit că nu demult a trecut prin Siberia contele Sapega, șambelan al curții austriace, polonez și el, care-și ajuta compatrioții. „S-a oprit în fiecare stație, povestea el, și eu n-am știut! Maică precistă, m-ar fi ajutat și pe mine! I-am scris pe urmă la Viena, dar încă n-am primit răspuns..." De ce nu-s eu Sapega? L-aș trimite în patrie, nenorocitul!

În ziua de 14 mai iarăși nu mi s-au dat cai. Se revărsase Tomi. Ce ghinion! Nu ghinion, adevărată nenorocire: să fii la 50 de verste de Tomsk și să ai asemenea surpriză! O femeie, în locul meu, ar fi izbucnit în hohote de plîns... Dar niște oameni cumsecade au găsit pentru mine o soluție: „Înălțimea voastră, duceți-vă pînă la Tomi, nu-s decît 6 verste de aici, acolo or să vă treacă la Iar, cu luntrea, și de la Iar vă duce la Tomsk Ilia Markovici". Am tocmit un țăran și am plecat la Tomi, la locul unde trebuia să fie luntrea. Dar cînd am ajuns acolo, luntrea nu mai era. Mi s-a spus că plecase de curînd cu poșta și că nu prea era nădejde să se întoarcă, din

pricina vîntului, care-i din cale-afară de puternic. Am început să aştept... Pămîntul era acoperit cu zăpadă, ploua cu măzăriche, bătea vîntul... Trece un ceas, trec două, dar luntrea nu se vede... Işi bătea soarta joc de mine! M-am întors la staţie. Acolo, trei troici de poştă şi un poştaş tocmai se pregăteau să plece spre Tomi. Le-am spus că luntrea nu venise. N-au mai plecat nici ei. In schimb, soarta m-a răsplătit: la întrebarea mea sfioasă dacă nu se găseşte ceva de mîncare, căpitanul de poştă mi-a răspuns că nevasta lui are ciorbă... O, bucurie! O, zi prealuminată! Intr-adevăr, fata gospodinei mi-a servit o ciorbă minunată cu o bucată de carne bună şi cartofi prăjiţi cu un castravete murat. De la pan Zalesski nu mai mîncasem aşa de bine! După cartofi am prins curaj şi mi-am făcut o cafea. Un adevărat ospăţ!

Către seară, poştaşul, un om în vîrstă şi, după cît părea, trecut prin multe, care nu îndrăznea să se aşeze în prezenţa mea, s-a hotărît să plece spre Tomi. Eu, de asemenea. Am plecat. Îndată ce am ajuns la rîu, a venit şi luntrea, dar o luntre aşa de lungă, cum nici în vis n-am văzut vreodată. În timp ce se încărca poşta în luntre, am fost martorul unui fenomen ciudat: a tunat, cu toate că era zăpadă şi bătea un vînt rece. După ce s-a sfîrşit cu încărcatul, am plecat. Dulcele meu Mişa, iartă-mă, dar tare m-am bucurat că nu te-am luat cu mine! Ce minte am avut că n-am luat pe nimeni! La început, luntrea noastră plutea prin luncă pe lîngă tufele de răchită... Ca totdeauna înainte de furtună sau în timpul ei, a trecut pe neaşteptate peste apă un vînt puternic, stîrnind valuri. Vîslaşul de la cîrmă ne-a sfătuit să ne oprim în răchitiş pînă trece furtuna, dar i s-a răspuns că dacă furtuna se înteţeşte, ne prinde noaptea în răchitiş şi tot ne înecăm. Şi, cu majoritate de voturi, am hotărît să ne urmăm drumul. Tare-i rea şi afurisită soarta mea! De ce o mai fi pus la cale şi gluma asta? Înaintam în tăcere, încordaţi... Şi acum mi se pare că văd faţa speriată a poştaşului, deşi văzuse multe în viaţă, şi a ostaşului, care se făcuse dintr-o dată roşu ca zeama de

vișină... Iar eu îmi ziceam: dacă luntrea se răstoarnă, arunc întîi cojocul și haina de piele... apoi pîslarii... apoi celelalte... Dar malul se apropia tot mai mult... sufletul mi se făcea tot mai ușor, inima îmi tresălta de bucurie; în cele din urmă am răsuflat adînc, ca după o muncă istovitoare, și am sărit pe malul ud și alunecos... Slavă domnului!

La Ilia Markovici, evreu botezat, mi s-a spus că nu se poate pleca mai departe acum, asupra nopții, fiindcă drumul e rău, așa că trebuie să rămîn pe noapte acolo. Neavînd încotro, am rămas. După ceai, m-am așezat să vă scriu această scrisoare, întreruptă de sosirea zapciului, care-i un fel de amestec concentrat de Nozdriov și Hlestakov: bețiv, lăudăros, mare cîntăreț și anecdotist. A adus cu el un cufăr plin cu hîrțoage, un pat cu saltea, o pușcă și pe secretarul lui. Secretarul, un om foarte de treabă, nu se știe cum a ajuns în Siberia; el nu-i dintre deportați, e un intelectual care și-a făcut studiile la Petersburg. Acum, e ros pînă-n măduva oaselor de toate bolile și mare bețivan datorită șefului său, care-l tutuiește și-i spune „Kolea". Șeful trimite după votcă. „Doctore, strigă șeful, mai ia un păhărel, și mă închin pînă la pămînt în fața dumitale!" Eu, n-am încotro, iau. Șeful bea zdravăn, minte cumplit și spune porcării fără nici o rușine. Ne culcăm. A doua zi dimineața, dumnealor trimit din nou după votcă și beau pînă la ora zece, cînd, în sfîrșit, se hotărăsc să plece. Ilia Markovici, pe care mujicii din partea locului îl iubesc foarte mult, mi-a dat cai pînă la Tomsk.

Zapciul, secretarul și cu mine ne-am urcat în același tarantas. Tot drumul, zapciul a îndrugat la minciuni, trăgînd din cînd în cînd din clondir, s-a lăudat că nu ia mită, s-a entuziasmat în fața naturii și a amenințat cu pumnul pe vagabonzii, pe care-i întîlneam în cale. După ce am făcut 15 verste, ne-am oprit. Intrasem în satul Brovkino... Ne oprisem în fața unei [...] să ne „odihnim", [...] a alergat după votcă, iar [...] ne-a gătit ciorba de pește despre care v-am scris. Zapciul a dat poruncă să i se înfățișeze

vătăşeii şi antreprenorul drumurilor şi, cum era beat, a început să-i înjure de mama focului, fără să se sfiască de prezenţa mea. Înjura cumplit.

Curînd m-am despărţit de zapciu, şi în seara de 15 mai, pe un drum mizerabil, am ajuns la Tomsk. În ultimele două zile n-am făcut decît 70 de verste, vă puteţi închipui cum era drumul ?!

La Tomsk e un noroi nemaipomenit. Despre oraş şi despre viaţa din oraş o să vă scriu zilele acestea. Acum, la revedere. Am obosit scriind. Plecăciuni tatii, lui Ivan, mătuşii, lui Alioşa, Alexandrei Vasilievna, Zinaidei Mihailovna, doctorului, Troşei, marelui pianist şi Mariuşkăi. Dacă ştiţi adresa preasimpaticei Gundasiha, scrieţi-i acestei încîntătoare şi excepţionale domnişoare că-i trimit închinăciuni. Simpaticei Jamais, salutări afectuoase. Aş fi cît se poate de bucuros dacă ar veni să-şi petreacă vara la voi. E o fiinţă deosebit de bună. Spuneţi-i Troşei că mai adineaori am băut din păhăruţul ei. Am ciocnit cu Kartamîşev.

Plopi nu cresc pe aici. Tatăl Kuvşinnikovei, generalul, a minţit. Nici privighetori nu sînt. Dar coţofene şi cuci — cît lumea.

Astăzi am primit o telegramă de la Suvorin, de 80 de cuvinte.

Vă îmbrăţişez, vă sărut şi vă binecuvîntez.

Al vostru A. Cehov

Am primit scrisoarea lui Mişa. Mulţumesc.

Scrisoarea mea e dezlînată, n-are nici cap, nici coadă. Iertaţi-mă. Dar ce pot să fac ? Într-o cameră de hotel e greu să scrii mai bine. Iertaţi-i şi lungimea. Nu sînt eu de vină : mîna mi-a luat-o razna, şi apoi, am vrut să stau mai mult de vorbă cu voi. A trecut de ora două noaptea. Mă doare mîna. Lumînarea e pe sfîrşite. Se vede prost. Scrieţi-mi în Sahalin la fiecare 4—5 zile. Am aflat că poşta într-acolo nu merge numai pe mare, ci. şi prin Siberia. Asta înseamnă că o să primesc scrisori des şi fără întîrziere.

Mîine mă duc la Vladislavlev şi la Florinski. De bani tot nu m-am atins. Încă n-am desfăcut cusăturile. Ce-i cu Artemenko? E adevărat că Haritonenko a fost decorat cu steaua? Felicitările mele oraşului Sumî.

Pe toate gardurile din Tomsk sînt lipite afişe cu *Cerere în căsătorie.* Localnicii spun că din 1842 n-a mai fost o primăvară atît de rece şi de ploioasă. Tomskul e pe jumătate inundat. Aşa-i norocul meu!

Mănînc bomboane.

Dacă pe Maşa o s-o doară gîtul şi la vară, atunci, în septembrie, cînd vine la Moscova, să se ducă la profesorul Kuzmin, ca să-i taie cîte o bucăţică din fiecare amigdală. E o operaţie simplă şi nu e dureroasă. Dacă n-o face, o să aibă de furcă pînă la bătrîneţe cu foliculi limfatici şi cu altele de felul acesta. Dacă Elena Mihailovna ar primi să-i facă ea operaţia, ar fi şi mai bine. Atîta timp cît amigdalele nu-s prea mari, e destul să se taie numai cîte o porţiune foarte mică.

Va trebui să rămîn la Tomsk pînă vor înceta ploile. Se zice că drumul pînă la Irkutsk e revoltător de rău. Şi aici există un „Bazar slav". Se servesc mese foarte bune, numai că nu e chiar aşa de uşor să ajungi la acest „Bazar" din pricina noroiului.

Astăzi (17 mai), mă duc la baie. Se zice că în tot oraşul nu e decît un singur băiaş, unul Arhip.

140

Către M. P. Cehova

28 mai 1890, Krasnoiarsk

Ce drum blestemat! Cu mare greutate am ajuns la Krasnoiarsk: a trebuit să-mi repar căruţa de două ori. Mai întîi a plesnit bulonul care leagă perinocul din faţă al căruţei cu osia, apoi s-a rupt aşa-

zisul vîrtej al perinocului. Niciodată în viaţa mea n-am văzut un drum atît de înspăimîntător, atît de neîngrijit şi de noroios! O să scriu în *Novoe vremea* despre chinurile pe care le-am îndurat, aşa că acum nu vă mai spun nimic.

Ultimele trei staţii au fost minunate. Cînd te apropii de Krasnoiarsk, ai impresia că te cobori în altă lume. Pădurea se termină şi pătrunzi într-o cîmpie care seamănă mult cu stepa noastră, a Donului, numai că aici dealurile sînt mai impunătoare. Soarele străluceşte în toată splendoarea lui şi mestecenii au îmbobocit, deşi cu trei staţii înainte nu erau măcar înmuguriţi. Slavă domnului, în sfîrşit am intrat în vară, nu mai sînt nici vînturi, nici ploi reci. Krasnoiarskul e un oraş frumos şi civilizat. În comparaţie cu el, Tomskul e ca scroafa cu tichie şi de prost gust. Străzile sînt curate, bine pavate, casele mari, de piatră, iar bisericile graţioase.

Eu sînt sănătos. Banii mi-s neatinşi, lucrurile de asemenea. Pierdusem ciorapii de lînă, dar i-am găsit repede.

Deocamdată, afară de căruţă, totul e în regulă şi n-am de ce mă plînge, numai că cheltuielile sînt înspăimîntătoare. Niciodată nu iese mai bine în evidenţă lipsa mea de simţ practic ca atunci cînd călătoresc. Plătesc cît nu face, fac ce nu trebuie, vorbesc ce nu se cuvine, şi aştept mereu ceea ce n-o să se întîmple niciodată.

Mişa, nu te grăbi să vii în Japonia: mi se pare că o să mă întorc prin America.

La Irkutsk o să ajung peste 5 sau 6 zile, şi o să rămîn acolo cam tot atîtea, apoi o să pornesc spre Sretensk, unde se termină călătoria mea cu tarantasul. Iată, de mai bine de două săptămîni alerg fără încetare, mi-e gîndul numai la asta şi numai pentru asta trăiesc. În fiecare zi văd cum răsare soarele, de la început şi pînă la sfîrşit. M-am deprins atît de mult cu felul acesta de viaţă, încît mi se pare că de cînd sînt pe lume alerg mereu şi mă lupt cu drumurile pline de noroaie. Cînd nu plouă şi drumurile nu-s numai hîrtoape, mi se pare oarecum

ciudat, şi parcă mă plictisesc. Şi dacă aţi şti ce murdar sînt şi ce mutră vulgară am! Şi cum s-au ros nenorocitele mele de haine!...

141

Către N. A. Leikin

5 iunie 1890, Irkutsk

Bună ziua, preabunul meu Nikolai Alexandrovici! Îţi trimit un salut cordial din inima Siberiei, din Irkutsk. Am ajuns aici ieri-noapte şi sînt foarte fericit că am ajuns, deoarece drumul m-a obosit peste măsură şi, afară de asta, mi-e dor să stau de vorbă cu ai mei şi cu prietenii, cărora nu le-am mai scris de mult. Ce să-ţi spun? Ce te interesează? Să încep cu drumul, care-i inimaginabil de lung. De la Tiumen şi pînă la Irkutsk, am făcut mai bine de trei mii de verste cu căruţa. Între Tiumen şi Tomsk, m-am luptat cu frigul şi cu apele revărsate ale rîurilor. A fost un frig grozav: de Înălţare a nins şi s-a lăsat ger, aşa că abia la Tomsk, la hotel, am lepădat cojocul şi pîslarii. În ce priveşte revărsările, am îndurat un adevărat chin. Rîurile îşi ieşiseră din matcă şi inundaseră luncile pe zeci de verste şi, o dată cu luncile, şi drumurile. Mereu eram silit să schimb căruţa cu luntrea, iar luntrile nu se căpătau pe gratis: o luntre bună mă costa un pud de sînge, pentru că uneori trebuia să stau pe mal zile întregi, în ploaia şi în vîntul rece, şi să aştept, să aştept... De la Tomsk pînă la Krasnoiarsk am dus un război crîncen cu noroiul, un noroi înspăimîntător. Doamne, mă apucă groaza numai cînd îmi aduc aminte! Nu mai ştiu de cîte ori am fost nevoit să-mi repar căruţa, să merg pe jos, să blestem şi să înjur, să mă urc în căruţă şi iarăşi să mă cobor, şi tot aşa mereu. Cîteodată, de la o staţie la alta făceam cîte 6 pînă

la 10 ore, iar fiecare reparație a căruței îmi lua cîte 10—15 ore. De la Krasnoiarsk pînă la Irkutsk am îndurat un praf și o căldură de neînchipuit. Adaugă la toate acestea foamea, praful care-ți intră în nas, ochii care ți se lipesc de nesomn, veșnica teamă că ți se strică ceva la căruță (proprietatea mea), și plictiseala... Totuși, sînt mulțumit și-i mulțumesc domnului că mi-a dat puterea și putința să întreprind această călătorie... Am îndurat multe și am văzut multe lucruri nespus de interesante și de noi pentru mine, dar nu ca scriitor, ci ca om. Eniseiul, taigaua, stațiile de poștă, surugiii, natura sălbatică, fauna, chinurile fizice datorite lipsei de confort a călătoriei, desfătarea de a te odihni — toate laolaltă au fost atît de plăcute, încît mi-e cu neputință să ți le povestesc. Pînă și faptul că de mai bine de o lună am stat și zi și noapte în aer curat, e sănătos și interesant. O lună întreagă am văzut în fiecare zi răsăritul soarelui, de la început și pînă la sfîrșit.

De aci plec spre Baikal, de acolo spre Cita, Sretensk, unde schimb căruța cu vaporul, și-mi urmez drumul pe Amur pînă la ținta călătoriei mele. Nu mă grăbesc, pentru că nu vreau să ajung în Sahalin înainte de 1 iulie.

În cazul cînd îți vine ideea să-mi scrii, iată adresa mea: insula Sahalin, postul Alexandrovsk. Poșta spre Sahalin trece zilnic prin Siberia.

În ultima scrisoare m-ai întrebat de ce m-am adresat în ce privește banii pentru *Povestiri pestrițe* lui Golike și nu dumitale. Dar bine, stimate domn, chiar dumneata mi-ai scris că pentru bani să mă adresez lui Golike! Însă asta nu are importanță. Îți doresc sănătate, fericire și liniște. Cum e timpul pe acolo?

Salutări Praskoviei Nikiforovna și lui Fedea. La revedere.

Al dumitale *Homo Sahaliensis*

A. Cehov

Drumul prin Siberia nu e de loc primejdios: pe aici nici nu se pomenește de furturi.

142

Către M. P. Cehova

6 iunie 1890, Irkutsk

Bună ziua, mamă dragă, Ivan, Maşa, Mişa şi toţi care sînt cu voi.

In ultima mea scrisoare, cea lungă, vă scriam că înălţimile din vecinătatea Krasnoiarskului seamănă cu lanţul dealurilor din regiunea Donului, dar nu-i adevărat. Cînd m-am uitat din stradă la ele, am văzut că înconjoară oraşul ca nişte ziduri înalte, şi numaidecît mi-am adus aminte de Caucaz. Iar spre seară, cînd am părăsit Krasnoiarskul, trecînd Eniseiul, am văzut pe malul celălalt munţi la fel cu cei din Caucaz, tot atît de fumurii şi de îngînduraţi... Eniseiul e un rîu lat, unduitor şi vijelios; e frumos, mai frumos decît Volga. Şi bacul cu care l-am trecut era minunat, lucrat cu măiestrie, de mergea şi împotriva curentului. Cum era construit, o să vă povestesc acasă. Prin urmare, munţii şi Eniseiul au fost cele dintîi lucruri noi şi originale peste care am dat în Siberia. Şi munţii, şi Eniseiul mi-au dăruit senzaţii atît de puternice, încît m-au răsplătit însutit pentru toate hurducăturile îndurate şi m-au făcut să-l socotesc dobitoc pe Levitan că a făcut prostia să nu vină cu mine.

De la Krasnoiarsk şi pînă la Irkutsk e numai taiga. Pădurea nu-i mai înaltă decît cea de la Sokolniki, însă nici un surugiu nu ştie unde-i e capătul. Se întinde pe sute de verste şi, într-adevăr, e fără sfîrşit. Ce este şi cine locuieşte în taiga nimeni nu ştie. Doar uneori, iarna, o străbat, în sănii trase de reni, oameni din nordul depărtat, venind după pîine. Cînd te urci pe un deal, şi te uiţi înaintea ta şi în jos, vezi în faţă un deal, dincolo de el alt deal, mai în fund încă unul, la dreapta şi la stînga alte dealuri, toate acoperite cu păduri dese. Chiar că te prinde frica! Acesta e al doilea lucru nou şi original...

De la Krasnoiarsk înainte încep căldurile și praful. E o căldură înspăimîntătoare. Cojocul și căciula zac sub obroc. Mi-e gura plină de praf, am praf în nas, după ceafă. Ptiu! Ne apropiem de Irkutsk, va trebui să trecem Angara cu bacul. Ca un făcut, sau poate în bătaie de joc, se ridică un vînt puternic... Împreună cu tovarășii mei de drum, niște militari, cu care de zece zile nu ne gîndim decît la o baie, la o masă bună și la somn, stăm pe malul apei și îngălbenim la gîndul că vom fi nevoiți să înnoptăm în sat, nu la Irkutsk. Bacul nu se poate apropia de mal... Stăm așa un ceas, două, și — o, cerule! — bacul face un efort și în sfîrșit, acostează. Asta înseamnă că vom avea parte și de baie, și de masă, și de somn bun. Ce fericire e să faci o baie de aburi, să iei o masă bună și să tragi un somn zdravăn!

Irkutskul e un oraș minunat, într-adevăr civilizat. Are un teatru, un muzeu, o grădină publică cu fanfară, hoteluri bune... N-am văzut garduri strîmbe, firme absurde, nici maidane cu tăbliță prin care ți se interzice să te oprești... Există și un tractir cu numele „Taganrog". Zahărul costă 24 de copeici, nucile de cedru 6 copeici funtul...

143

Către M. P. Cehova

13 iunie 1890, stația de poștă Listvenicinaia

Trec prin niște zile blestemate. La 11 iunie, adică alaltăieri, am plecat pe înserate din Irkutsk, nădăjduind să ajung la timp la lacul Baikal ca să prind vaporul, care pleca la 4 dimineața. De la Irkutsk și pînă la Baikal nu sînt decît trei stații de poștă. Dar chiar la prima stație ni s-a spus că toți caii sînt plecați și de aceea nu ne putem urma drumul. Am fost nevoiți să rămînem pe noapte acolo. Ieri dimi-

neaţa am plecat din staţie şi, pe la amiază, am ajuns la Baikal. Ne-am dus la debarcader şi, la întrebarea noastră, ni s-a răspuns că vaporul nu pleacă înainte de vineri, 15 iunie. Prin urmare, pînă vineri trebuie să stau pe mal, să mă uit la apă şi să aştept. Cum toate lucrurile au un sfîrşit, n-am nimic împotriva aşteptării şi totdeauna aştept cu răbdare, însă la 20 iunie pleacă vaporul din Sretensk pe Amur în jos. Dacă nu-l prindem, va trebui să aşteptăm vaporul următor, care pleacă la 30 iunie. Oare cînd o să ajung în Sahalin, oameni buni ?

Drumul spre Baikal o ţine pe malul Angarei, care izvorăşte din Baikal şi se varsă în Enisei. Uitaţi-vă pe hartă. Malurile Angarei sînt pitoreşti. Munţi şi iar munţi acoperiţi cu păduri. Vremea e minunată, caldă, însorită, fără vînt. În timpul călătoriei aveam impresia, nu ştiu de ce, că sînt sănătos tun. Nu pot să vă spun ce bine mă simţeam. Starea aceasta se datora, fără îndoială, popasului meu la Irkutsk şi faptului că malul Angarei aminteşte Elveţia. E ceva cu totul nou şi original. Am mers aşa, de-a lungul malului, pînă am ajuns la gura rîului, de unde am luat-o la stînga şi ne-am urmat drumul pe malul lacului, căruia în Siberia i se spune „marea Baikal". Era luciu ca oglinda. Firește, celălalt mal nu se vedea : 90 de verste. Malurile Baikalului sînt înalte, prăpăstioase, stîncoase şi pline de păduri. La dreapta şi la stînga se văd promontorii, care înaintează în mare ca Aiu-daga sau Tohtebel la Feodosia. Ai impresia că eşti în Crimeia. Staţia de poştă Listvenicinaia se află chiar lîngă apă şi seamănă grozav cu Ialta. Dacă clădirile ar fi albe, ai zice că e într-adevăr Ialta. În munţi nu există case, deoarece pe povîrnişurile lor drepte nu se poate construi.

Ne-am instalat într-o casă-şopron, care aduce cu vilele lui Kraskovski. Lacul începe chiar de lîngă ferestre, la 2—3 arşini de la temelie. Plătim cîte o rublă pe zi. Munţii, pădurile, luciul de oglindă al Baikalului — toate frumuseţile acestea sînt otrăvite de gîndul că trebuie să stăm pe loc pînă vineri. Ce să facem aici ? Afară de asta, nu ştim ce o să mîn-

căm. Populaţia de prin partea locului se hrăneşte numai cu leurda. Nu există nici carne, nici peşte. Lapte nu ne-au dat, numai ne-au promis că ne vor da. Pentru o pîiniţă albă, mi-au luat 16 copeici. Am cumpărat hrişcă şi o bucăţică de carne de porc afumată şi am cerut să mi se fiarbă un terci. Nu e tocmai bun, dar n-am încotro, trebuie să mănînc ceva. Toată seara cei de aici au cutreierat satul ca să cumpere o găină, dar n-au găsit... In schimb, votcă este cît poftești! Dacă stai şi te gîndeşti, e mult mai uşor să faci rost de carne şi de peşte decît de votcă, care e şi mai scumpă, şi mai greu de adus. Dar pesemne că e mult mai plăcut să bei votcă decît să te osteneşti să prinzi peşte în Baikal, sau să creşti vite.

La miezul nopţii a sosit un vaporaş. Ne-am dus să-l vedem şi în acelaşi timp să întrebăm dacă n-am găsi ceva de mîncare. Ni s-a răspuns că a doua zi ar putea să ne servească un dejun, că acum nu se poate, pentru că plita e rece etc. Am mulţumit pentru „mîine“ : oricum, ni se dădea o nădejde! Dar, vai! a apărut căpitanul şi ne-a spus că vaporaşul pleacă spre Kultuk la ora 4 dimineaţa. I-am mulţumit. Apoi ne-am dus la bufet, unde era aşa de strîmt, încît n-aveai chip nici să te întorci, ca să golim o sticlă de bere acră (35 de copeici), şi am văzut pe o farfurie mărgele chihlimbarii — icre de păstrăv de mare. Ne-am întors acasă şi ne-am culcat. Mi-e silă cînd mă gîndesc că iarăşi trebuie să mă culc. Zi după zi îmi aştern pe podea cojocul cu blana în sus, îmi pun la căpătîi paltonul împăturit şi dorm aşa, pe ghionturi, îmbrăcat cu pantalonii şi cu vesta... Unde eşti, civilizaţie?

Astăzi plouă şi Baikalul e învăluit în ceaţă. „Interesant“, ar zice Semaşko. Mi-e urît. Ar trebui să mă apuc de scris, dar pe vreme rea n-am chef de lucru. Prevăd o plictiseală cumplită. Dacă aş fi singur, ar mai fi cum ar mai fi, dar împreună cu mine au venit şi doi locotenenţi şi un doctor militar, cărora grozav le place să stea de vorbă şi să discute. Nu prea ştiu mare lucru, dar discută despre orice. Pe deasu-

pra, unul din locotenenți e un fel de Hlestakov, un mare lăudăros. Cînd pleci în călătorie, trebuie neapărat să fii singur. E mult mai plăcut să stai numai tu cu gîndurile tale decît cu alții, fie că mergi cu căruța, fie că te odihnești în vreo odaie. Pe lîngă militari, călătorește cu noi și un elev de la școala tehnică din Irkutsk, Innokenti Alexeevici, un băiat care seamănă cu napolitanul cela care vorbea peltic, însă mult mai deștept și mai simpatic. L-am luat cu noi ca să-l ducem pînă la Cita.

Felicitați-mă: mi-am vîndut tarantasul la Irkutsk. Cît am cîștigat la el nu mai spun, ca nu cumva să leșine mama și să nu închidă ochii cinci nopți de-a rîndul!

144

Către E. I. Cehova

20 iunie 1890, vaporul „Ermak", Amur

Bună ziua, dragii mei! In sfîrșit, pot să-mi scot cizmele grele și murdare, pantalonii roși și cămașa albastră lustruită de praf și de sudoare, să mă spăl ca lumea și să mă îmbrac omenește! Nu mai stau în tarantas, ci într-o cabină de clasa întîi pe vaporul „Ermak", care face curse pe rîul Amur. Această schimbare s-a petrecut acum zece zile, și iată de ce. V-am scris din Listvenicinaia că am scăpat vaporul și că nu voi putea să traversez Baikalul marți, ci vineri, din care pricină urma să prind vaporul pe Amur abia la 30 iunie. Dar soarta e capricioasă, și de multe ori îți pregătește surprize cu totul neașteptate. Joi dimineața ieșisem să mă plimb pe malul lacului, cînd deodată am văzut ieșind fum din coșul unui vaporaș. Am întrebat unde merge vaporul și mi s-a răspuns că „peste mare", la Kliuevo: îl închiriase un negustor, să-și treacă pe malul celălalt un convoi de căruțe. Și noi aveam nevoie să ne treacă

„peste mare", și anume la stația de poștă Boiarskaia. M-am informat cîte verste sînt de la Kliuevo pînă la Boiarskaia și am aflat că sînt 27. Atunci am alergat la tovarășii mei de drum și le-am propus să riscăm și să plecăm la Kliuevo. Zic „să riscăm", pentru că, ajungînd la Kliuevo, unde afară de debarcader și de izba paznicului nu mai este nimic, riscam într-adevăr să nu găsim cai, să ne împotmolim acolo și să scăpăm vaporul de vineri, ceea ce ar fi fost pentru noi o nenorocire mai mare decît moartea cneazului Igor, deoarece ar fi trebuit să așteptăm pînă marți. Tovarășii mei de drum au primit. Ne-am luat bagajele și călcînd vesel, ne-am îndreptat spre vapor. Cum am ajuns am și dat năvală la bufet: „Dați-ne supă, pentru dumnezeu! O jumătate de regat pentru o farfurie cu supă!" Bufetul mizerabil, leit o cameră de toaletă. Însă bucătarul, Grigori Ivanîci, fost fecior în serviciul unui boier din Voronej, s-a dovedit a fi la înălțimea chemării sale. Ne-a ospătat dumnezeiește. Era o vreme liniștită, cu soare. Apa de peruzea a Baikalului e mai străvezie decît a Mării Negre. Se zice că i se vede fundul pînă la o adîncime de un kilometru. De altfel, am văzut chiar eu niște adîncimi atît de mari, cu munți și stînci înecate în peruzea, încît mă treceau fiorii. Plimbarea pe Baikal a fost neasemuită și n-o s-o uit în vecii vecilor. Doar un lucru nu era tocmai plăcut: călătoream în clasa a III-a, toată puntea fiind ocupată de caii convoiului, care se zbăteau de parcă erau turbați. Caii aceștia au dat călătoriei noastre un colorit aparte: aveam impresia că ne aflăm pe un vas de corsari. La Kliuevo, paznicul s-a învoit să ne ducă bagajele pînă la stația de poștă. El mergea în căruță, iar noi pe jos în urma lui, de-a lungul malului nespus de pitoresc... Mare tîmpit a fost Levitan că n-a venit cu mine! Drumul trece prin pădure: la dreapta pădurea urcă spre munte, în stînga coboară spre Baikal. Ce rîpi, ce stînci! Coloritul Baikalului e delicat și cald. Și, fiindcă veni vorba, era într-adevăr foarte cald. După ce am făcut 8 verste, am ajuns la stația de poștă Mîskanskaia, unde un funcționar

din Kiahta, în trecere, ne-a invitat la un ceai minunat și unde ni s-au dat cai pînă la Boiarskaia. Așa s-a făcut că, în loc să plecăm vineri, am plecat joi. Afară de asta, am luat-o cu o zi întreagă înaintea poștei, care de obicei ia toți caii de pe la stații. Mînam din răsputeri, nutrind o slabă nădejde că vom ajunge la Sretensk pînă la 20. Cum am călătorit de-a lungul malului Selengăi, și după aceea prin Transbaikalia, o să vă povestesc cînd ne-om vedea. Acum vă spun doar atît, că Selenga e de o frumusețe fără pereche și că în Transbaikalia am găsit tot ce-mi place: și Caucazul, și valea Pselului, și ținutul Zvenigorod, și Donul. Ziua mergi prin Caucaz, noaptea prin stepa Donului, iar dimineața, cînd te trezești din moțăit, ți se pare că te afli în gubernia Poltava. Și tot așa o mie de verste. Verhneudinsk e un orășel drăguț. Cita e urît, cam în felul lui Sumî. Bineînțeles că n-aveam timp să ne gîndim la somn și la mîncare. Goneam cît puteam, schimbam caii la stațiile de poștă, și nu ne gîndeam decît la un lucru: că la stația următoare s-ar putea să nu ni se dea cai imediat, ceea ce ne-ar întîrzia cu 5 sau 6 ore. Făceam cîte 200 de verste în douăzeci și patru de ore — mai mult nu se poate face vara. Eram zăpăciți de-atîta hurducătură. Afară de asta, ziua era o căldură cumplită, iar noaptea așa de frig, încît îmi puneam haina de piele peste palton, iar într-o noapte mi-am pus chiar cojocul. Și am mers tot așa, și, după ce am dat surugiilor de la ultimele două stații de poștă cîte o rublă bacșiș, am ajuns la Sretensk astă-dimineață, exact cu o oră înainte de plecarea vaporului.

Așadar, călătoria mea hipomobilă a luat sfîrșit. Ea a ținut două luni (am plecat de acasă la 21 aprilie). Scăzînd timpul cheltuit cu drumul de fier și cu vapoarele, cele trei zile petrecute la Ekaterinburg, o săptămînă la Tomsk, o zi la Krasnoiarsk, o săptămînă la Irkutsk, două zile pe malul Baikalului, ca și zilele pierdute în așteptarea luntrilor în timpul revărsării rîurilor, vă puteți da seama de viteza cu care am mers! Am călătorit bine — să dea dumnezeu la toată lumea la fel! Niciodată n-am fost bolnav,

și din mulțimea de lucruri pe care le-am luat cu mine n-am pierdut decît briceagul, cureaua de la geamantan și borcănelul cu alifia fenicată. De rezerva de bani tot nu m-am atins. Puțini sînt cei care ar fi în stare să facă un drum de mii de verste într-un timp atît de scurt.

Atît de mult m-am deprins cu drumul mare, încît acum parcă-mi lipsește ceva și nu-mi vine a crede că nu mai sînt în tarantas, și că nu mai aud clinchet de zurgălăi. De asemenea, mi se pare ciudat că, atunci cînd mă culc, îmi pot întinde picioarele în voie și că obrazul nu-mi mai este plin de praf. Dar și mai ciudat e că sticla cu coniac pe care mi-a dat-o Kuvșinnikov nu s-a spart încă, și că din coniac nu lipsește nici o picătură! Mi-am dat cuvîntul s-o destup pe țărmul Oceanului Pacific.

Plutim pe Silka. În dreptul stației Pokrovskaia, Silka se unește cu Argunia, formînd împreună Amurul. Rîul Silka nu e mai lat ca Pselul, poate e chiar puțin mai îngust. Malurile lui sînt stîncoase: pietre și păduri. E un ținut pe de-a-ntregul sălbatic. Manevrăm așa fel ca să nu ne așezăm cumva pe un banc de nisip ori să nu ne izbim cu partea din spate de mal. Se întîmplă de multe ori ca vapoarele și șlepurile să se împotmolească la praguri. E zăduf. Mai adineauri ne-am oprit la Ust-Kara, unde au fost debarcați vreo 5 sau 6 ocnași. La Ust-Kara sînt mine și o închisoare pentru osîndiții la muncă silnică.

Ieri am fost la Nercinsk. E un orășel păcătos, totuși se poate trăi acolo.

Dar dumneavoastră, domnii și doamnele mele, cum o mai duceți? Nu știu absolut nimic despre voi. Ce-ar fi să puneți mînă de la mînă, fiecare cîte zece copeici, și să-mi trimiteți o telegramă mai amănunțită?

Vaporul va rămînea pe noapte la Gorbița. Nopțile sînt cețoase, și e primejdios de navigat. La Gorbița o să pun la cutie scrisoarea asta.

Călătoresc în clasa întîi, pentru că tovarășii mei de drum călătoresc cu a doua. I-am părăsit. Am mers împreună (trei inși în același tarantas), am dormit

împreună și ne-am săturat unii de alții — mai ales eu de ei!

Plecăciuni și salutări tuturor cunoscuților. Mamei îi sărut mîna. Cum Maşa e în Crimeia, trimit această scrisoare pe numele mamei. Unde e Ivan? Tata a plecat la Luka la 29 iunie, cum fusese vorba?

Am un scris infect, tremurat, din pricină că mă zguduie vaporul. Mi-e greu să scriu.

Am întrerupt. M-am dus la locotenenții mei să beau un ceai. Amîndoi dormiseră zdravăn și i-am găsit bine dispuși... Unul din ei, locotenentul Schmidt (antipatic nume pentru urechea mea!), infanterist, un zdrahon bine hrănit și gălăgios, un fel de Hlestakov grozav de lăudăros, care cîntă din toate operele, dar n-are ureche muzicală nici cît o scrumbie afumată, un nenorocit care și-a băut banii de călătorie și care-l știe pe de rost pe Mițkevici, e un om lipsit de educație, peste măsură de sincer, și flecar de ți-e silă de el. Ca și lui Ivanenko, îi place să povestească despre unchii și mătușile lui. Celălalt locotenent, Meller, topograf, liniștit și modest, e un adevărat intelectual. Dacă n-ar fi fost Schmidt, aș fi putut călători cu el și un milion de verste, fără să mi se urască. Dar din pricina lui Schmidt, care mereu se amestecă în vorbă, am ajuns să mă plictisesc și de el. Dar de ce vă bat eu capul cu locotenenții mei? E un lucru care nu vă interesează. Vă doresc sănătate tuturor. Mi se pare că ne apropiem de Gorbița.

Salutări cordiale Lintvarevilor. Tatii o să-i scriu separat. Lui Alioșa i-am trimis o carte poștală din Irkutsk. La revedere. Sînt curios să știu cînd o să ajungă scrisoarea asta la voi. Fără îndoială că peste vreo 40 de zile, nu mai curînd. Vă îmbrățișez și vă binecuvîntez pe toți. Mi-e dor de voi.

Al vostru A. Cehov

Mîine o să fac un concept pentru telegrama pe care aș dori să mi-o trimiteți în Sahalin. O să încerc

să strîng în 30 de cuvinte tot ce mă interesează, iar voi să vă ţineţi strict de concept.

Mă înţeapă tăunii !

145

Către M. P. Cehova

23—26 iunie 1890, de la staniţa Pokrovskaia pînă la Blagoveşcensk

V-am mai scris că ne-am împotmolit pe un banc de nisip. In dreptul Ust-Strelkăi, unde Şilka se întovărăşeşte cu Argunia (vezi harta), vaporul nostru, a cărui linie de plutire e de două picioare şi jumătate, a dat pèste o piatră uriaşă, a suferit cîteva spărturi prin care apa i-a pătruns în cală, şi s-a aşezat pe nisip. Imediat oamenii s-au apucat să-i pompeze apa şi să-i pună petice. Un marinar în pielea goală a intrat în cală şi, în apă pînă la gît, a pipăit găurile cu călcîiele. Fiecare gaură a fost astupată pe dinăuntru cu o bucată de postav îmbibată cu untură, peste care s-a pus o scîndură, iar scîndura a fost fixată cu o proptea rezemată cu capătul celălalt în tavan : asta a fost toată reparaţia. Şi au tot pompat aşa, de la 5 după amiază pînă s-a întunecat, dar apa n-a scăzut, aşa că treaba a fost amînată pe a doua zi. Dimineaţa s-au mai descoperit cîteva spărturi, şi iarăşi au început oamenii să pună petice şi să pompeze. Marinarii pompau, iar noi, călătorii, ne plimbam pe punte, bîrfeam, mîncam, beam şi dormeam. Căpitanul şi secundul făceau la fel cu noi, fără să se grăbească. La dreapta e malul chinezesc, la stînga staniţa Pokrovskaia, a cazacilor amureni. Dacă vrei, rămîi în Rusia ; dacă nu, poţi să treci în China, nimeni nu te opreşte. Ziua e o căldură atît de nesuferită, încît am fost nevoit să-mi pun o cămaşă de mătase.

Prînzul ni se servește la ora 12, masa de seară la 7.

Spre nenorocul nostru, din partea cealaltă vine spre staniță vaporul „Vestnik" cu o mulțime de pasageri. Nici „Vestnik" nu-și poate urma drumul, și amîndouă vasele rămîn pe loc. „Vestnik" are o fanfară militară. Ca urmare, s-a înjghebat o serbare în toată legea. Ieri, fanfara a cîntat toată ziua pe puntea noastră, distrînd pe căpitan și pe marinari și împiedicînd, deci, reparația vaporului. Pasagerii de parte femeiască se înveseliseră cît se cuvine: muzică, ofițeri, marinari... ah! Mai mult decît toată lumea s-au bucurat domnișoarele. Aseară s-au plimbat prin staniță, unde a cîntat fanfara angajată de cazaci. Astăzi, am început din nou să ne cîrpim vaporul. Căpitanul ne-a promis că după-amiază plecăm, dar fără convingere, uitîndu-se undeva, într-o parte: minte, fără îndoială. Nu ne grăbim. Cînd am întrebat pe unul din călători cînd o luăm din loc, el mi-a răspuns tot cu o întrebare:

— Dar ce, te simți așa de rău aici?

E adevărat. De ce ne-am grăbi, dacă nu ne plictisim?

Căpitanul, secundul și agentul sînt extrem de amabili. Chinezii de la clasa a III-a au o înfățișare blajină și comică. Ieri, unul stătea pe punte și cînta cu glas de soprană ceva foarte trist. Și în timp ce cînta, profilul lui era mai caraghios decît orice caricatură. Toți se uitau la el și rîdeau, dar el nici nu-i lua în seamă. După ce a cîntat cu glas de soprană, a început să cînte cu glas de tenor: doamne, ce glas! Mai curînd behăit de oaie sau de vițel *[„decît cîntat" — e șters]*. Chinezii îmi fac impresia unor vietăți blînde, domesticite. Au cozi negre și lungi, ca ale Nataliei Mihailovna. Și fiindcă veni vorba de vietăți domesticite: în odaia de toaletă avem un pui de vulpe îmblînzit. Cînd te speli, stă și se uită cuminte la tine. Dar dacă nu vede mult timp oameni, i se face urît și începe să scheaune.

Să auziţi ce discuţii ciudate au loc pe aici! Nu se vorbeşte decît de aur, de mine, de flotă comercială, de Japonia. La Pokrovskaia, orice mujic, ba chiar şi popa extrage aur. Cu asta se ocupă şi coloniştii care se îmbogăţesc repede, dar sărăcesc tot atît de repede. Unii căftănari nu beau decît şampanie, iar cînd se duc la băut, calcă pe un lăicer întins de la izba lor pînă la cîrciumă.

La toamnă să aveţi grijă, vă rog, să-mi trimiteţi şuba la Odesa, la librăria revistei *Novoe vremea,* după ce veţi cere, în prealabil, încuviinţarea lui Suvorin. Trebuie să i-o cereţi, din politeţe. De galoşi n-am nevoie. Tot acolo să-mi expediaţi şi scrisorile, şi nu uitaţi să-mi daţi adresa voastră. Dacă veţi avea bani de prisos, trimiteţi-mi, pentru orice întîmplare, tot la Odesa şi tot la librăria *Novoe vremea,* o sută de ruble, să-mi fie înmînată. Dar menţionaţi negreşit „a se înmîna", ca să nu fiu silit să mai alerg pe la poştă. Dacă nu veţi avea bani de prisos, nu-mi trimiteţi. Cînd va veni tata la Moscova, sfătuiţi-l să ia calciu bromat, deoarece toamna are, uneori, ameţeli. Dacă ameţelile se repetă, să-i puneţi după ureche o lipitoare. Ce-aş mai avea de spus? Rugaţi-l pe Ivan să cumpere de la Ilin (Bulevardul Petrovski) o hartă a regiunii Transbaikalia, lipită pe pînză dacă se poate, şi s-o expedieze recomandat pe adresa: Irkutsk, pentru Innokenti Alexeevici Nikitin, elev la şcoala tehnică. Păstraţi-mi ziarele şi scrisorile.

Ţinutul Amur e nespus de interesant şi de original. Viaţa clocoteşte aici, aşa cum nici nu-şi pot imagina europenii. Îmi aminteşte ceea ce se spune despre viaţa din America. Malurile fluviului sînt atît de sălbatice, de neobişnuite şi de îmbelşugate, încît îţi vine să rămîi aici toată viaţa. Aceste din urmă rînduri le scriu la 25 iunie. Vaporul se zguduie şi nu mă lasă să scriu. Plutim din nou. Pînă acum am făcut, pe Amur, 1 000 de verste şi am văzut un milion dintre cele mai splendide privelişti. Mi se învîrte capul de încîntare! Am văzut o stîncă atît

de minunată, încît Gundasova ar muri de plăcere dacă i-ar veni în minte să se odihnească la picioarele ei. Iar dacă Sofia Petrovna Kuvșinnikova și cu mine am organiza acolo un picnic, ne-am putea spune unul altuia: „Mori, Denis, că ceva mai frumos n-ai fi în stare să concepi!“ Neasemuită natură! Și ce călduri sînt pe-aici! Și ce nopți fierbinți! Uneori, dimineața, e ceață, dar pînă și ceața e caldă.

Cercetez malurile cu binoclul și văd nenumărate rațe, gîște, cufundari, bîtlani și alte felurite bestii cu ciocurile lungi. Iată unde ar fi bine să închiriem o vilă!

Ieri, în tîrgușorul Reinova, un proprietar de mine de aur m-a rugat să-i văd soția bolnavă. La plecare, mi-a vîrît în mînă un pachet de bancnote. M-am simțit stingherit, le-am refuzat, și le-am vîrît înapoi în mînă, spunîndu-i că și eu sînt foarte bogat. Mult timp am căutat să ne convingem unul pe altul, totuși, în cele din urmă, am rămas în mînă cu 15 ruble. Tot ieri, a luat dejunul la mine în cabină un alt proprietar de mine de aur, care aducea la chip cu Petea Polevaev. La masă a băut șampanie în loc de apă, și ne-a oferit și nouă.

Satele de pe-aici aduc cu cele de pe Don. Este oarecare deosebire în construcție, dar fără importanță. Locuitorii nu țin posturile și mănîncă carne pînă și în săptămîna patimilor. Fetele fumează țigări, iar bătrînele trag din ciubuc, așa-i obiceiul. Pare ciudat să vezi țărance cu țigara în gură. Dar ce liberalism e aici! Doamne, ce liberalism!

Pe puntea vaporului, aerul se încinge pînă la roșu de discuții. Lumea nu se teme să vorbească în gura mare. N-are nici cine să te aresteze, nici unde să te deporteze, așa că poți s-o faci pe liberalul cît poftești. Oamenii de aici au curajul să spună deschis ce gîndesc și judecă cu multă logică. Dacă se întîmplă vreun conflict la Ust-Kara, unde muncesc ocnași (printre ei sînt și foarte mulți politici, care nu muncesc), se indignează tot ținutul Amurului. Nu

e obiceiul să se facă denunțuri. Un evadat politic poate călători nestingherit pînă la ocean, fără teama că-l va denunța căpitanul. În parte, lucrul se explică și printr-o totală nepăsare față de ceea ce se petrece în Rusia. Fiecare își spune: „Ce mă privește pe mine?..."

Am uitat să vă scriu că în Transbaikalia surugiii sînt bureați, nu ruși. Bureații sînt un neam de oameni căraghioși. Caii lor parcă-s niște zmei. De cîte ori îi înhamă, de-atîtea ori se întîmplă cîte-un bucluc. Sînt mai turbați decît ai pompierilor. Înainte de a fi înhămați, lăturașilor li se priponesc picioarele, și îndată ce li se dezleagă, troica pornește ca vîntul, de ți se taie răsuflarea. Dacă nu li se priponesc picioarele, în timp ce-i înhamă, azvîrl, bat cu copitele în hulube și rup hamurile, de parcă ai prins de coarne un drac tînăr.

26 iunie. Ne apropiem de Blagoveșcensk. Vă doresc să fiți sănătoși și veseli, și să nu mă uitați. Oare nu cumva m-ați și uitat? O adîncă plecăciune tuturor și vă sărut pe toți cu prietenie.

Antoine

Sînt perfect sănătos.

146

Către A. S. Suvorin

27 iunie 1890, Blagoveșcensk

Bună ziua, neprețuitule! Amurul e un fluviu nespus de frumos. Mi-a dat mai mult decît mă așteptam, și de mult voiam să-ți împărtășesc dumitale entuziasmul meu, dar afurisitul de vapor s-a cutremurat mereu de-a lungul celor șapte zile și nu m-a lăsat să scriu. Afară de asta, sînt cu totul neputincios să

zugrăvesc asemenea frumuseți ca malurile Amurului : în fața lor mă dau bătut și mă declar incapabil. Cum le-aș putea descrie ? Închipuiește-ți că defileul Suram ar fi obligat să fie malul unui fluviu — acesta e Amurul. Stînci, steiuri, păduri, mii de rațe, de bîtlani, tot felul de dihănii cu ciocuri lungi, și o pustietate fără sfîrșit. La stînga e malul rusesc, la dreapta cel chinezesc. Dacă am gust, mă uit spre Rusia, dacă nu, mă uit spre China. China e tot atît de sălbatică și de pustie ca și Rusia : rareori întîlnim sate și izbe de paznici. În capul meu totul s-a învălmășit, ceea ce nu e de mirare, măria ta : doar am mers mai bine de o mie de verste pe Amur și am văzut milioane de peisaje ! Și mai gîndește-te că pînă la Amur au fost Baikalul, Transbaikalia... Îți mărturisesc că am văzut atîtea bogății și am avut parte de atîtea bucurii, încît acum nu mi-ar părea rău să și mor. Oamenii de pe Amur sînt neobișnuiți, viața lor e interesantă și nu seamănă de loc cu a noastră. Nu auzi vorbindu-se decît de aur. Aur, aur, și nimic altceva. Sînt într-o dispoziție sufletească idioată, n-am gust de scris și scriu scurt, cum nu s-ar cuveni. Astăzi ți-am expediat patru file despre Enisei și taiga, iar mai tîrziu o să-ți trimit altele despre Baikal, Transbaikalia și Amur. Să nu arunci filele acestea : o să le adun și, după ele, o să-ți povestesc, ca de pe note, ceea ce nu mă pricep să aștern pe hîrtie. Astăzi am trecut pe vaporul „Muraviev", despre care se spune că nu zguduie : te pomenești că o să pot scrie !

Sînt îndrăgostit de Amur, și aș mai rămînea bucuros pe aici încă vreo doi ani : și frumusețe, și spații nesfîrșite, și libertate, și căldură. Elveția și Franța n-au cunoscut o asemenea libertate. Cel din urmă deportat respiră mai în voie pe Amur decît cel mai de seamă general în Rusia ! Dacă dumneata ai fi stat aici măcar puțin timp, ai fi scris nenumărate lucrări bune, cu care ai fi captivat publicul cititor. Pe cînd eu, nu mă pricep...

147

Către A. S. Suvorin

11 septembrie 1890, vaporul „Baikal", strîmtoarea Tătară

Bună ziua! Trecem, prin strîmtoarea Tătară, din Sahalinul de Nord în cel de Sud. Iţi scriu, însă nu ştiu cînd va ajunge la dumneata această scrisoare. Sînt sănătos, deşi din toate părţile mă pîndeşte cu ochii ei verzi holera, care mi-a pregătit o cursă. La Vladivostok, în Japonia, la Şanhai, în Cipru, în Suez şi dacă nu mă înşel şi în lună, pretutindeni e holeră, carantină şi groază. Şi în Sahalin e aşteptată, iar vapoarele sînt ţinute în carantină. Într-un cuvînt, urîtă treabă! La Vladivostok, europenii mor pe capete: printre alţii, a murit şi o generăleasă.

În Sahalinul de Nord am stat exact două luni. Am fost primit cît se poate de amabil de administraţia locală, cu toate că Galkin n-a scris un cuvînt despre mine. Nici Galkin, nici baroneasa Vîhuhol, nici alte măriri, cărora am avut naivitatea să mă adresez, cerîndu-le sprijin, nu m-au ajutat cu nimic. A trebuit să fac totul pe propria mea socoteală.

Generalul Kononovici, guvernatorul insulei Sahalin, e un om civilizat şi cumsecade. Ne-am înţeles imediat, şi totul a mers bine. O să aduc unele documente, din care vei vedea că de la început mi s-au oferit cele mai bune condiţii. Am văzut *tot*. Prin urmare, problema care se pune nu e ce am văzut, ci *cum* am văzut.

Nu ştiu ce o să-mi iasă pînă la urmă, dar de făcut, am făcut multe. Mi-ar ajunge pentru trei disertaţii! În fiecare zi mă sculam la ora 5 dimineaţa şi mă culcam tîrziu, şi tot timpul eram într-o mare încordare la gîndul că mai am încă multe de făcut. Iar acum, cînd am sfîrşit-o cu ocna, încerc sentimentul că am văzut tot, dar că mi-a scăpat tocmai esenţialul.

Trebuie să-ți spun că am avut răbdarea să fac recensămîntul întregii populații a Sahalinului. Am cutreierat toate localitățile, am trecut pragul tuturor izbelor și am stat de vorbă cu fiecare om în parte. Pentru recensămînt am folosit sistemul fișelor, și pînă acum am înscris aproape zece mii de oameni — ocnași și deportați. Cu alte cuvinte, în insula Sahalin nu există nici un ocnaș sau deportat care să nu fi stat de vorbă cu mine. Mi-a reușit mai cu seamă recensămîntul copiilor, în care îmi pun toată nădejdea.

Am prînzit la Landsberg și am stat în bucătărie la fosta baroneasă Gembruk... Am trecut pe la toate celebritățile. Am asistat la executarea unei pedepse cu vergile, după care trei sau patru nopți de-a rîndul l-am visat pe călău și locul de tortură. Am stat de vorbă cu ocnași legați cu lanțuri de roabele lor. Într-o zi, beam ceai într-o mină, cînd, pe neașteptate, fostul negustor petersburghez Borodavkin, deportat pentru dare de foc, a scos din buzunar și mi-a întins o linguriță, ceea ce m-a zguduit și m-a făcut să-mi dau cuvîntul că n-o să mai calc niciodată în Sahalin.

Ți-aș scrie mai mult, dar în salon se află o cucoană care rîde și vorbește într-una. Nu mai sînt în stare să scriu. De aseară chicotește și trăncănește fără întrerupere.

Scrisoarea aceasta va pleca prin America, însă eu nu cred că o să mă întorc tot pe acolo. Toată lumea spune că drumul acela e mai scump și mai urît.

Mîine o să văd de departe Japonia, insula Matsmai. Acum e aproape miezul nopții. Pe mare e întuneric și bate vîntul. Nu înțeleg cum navighează și cum se orientează vaporul cînd nu se vede nici la doi pași, și încă în ape atît de sălbatice și de puțin cunoscute ca strîmtoarea Tătară.

Cînd mă gîndesc că mă despart de lume zece mii de verste, mă prinde deznădejdea, am impresia că o să mă întorc acasă peste o sută de ani.

Cordiale salutări și o adîncă plecăciune Annei Ivanovna și întregii dumitale familii. Să-ți dea dumnezeu fericire și tot binele.

Al dumitale A. Cehov

Mi-e urît!

148

Către A. S. Suvorin

9 decembrie 1890, Moscova

Bună ziua, neprețuitul meu! În sfîrșit, iată-mă din nou la masa mea de lucru! Mă închin penaților mei, care năpîrlesc, și-ți scriu aceste rînduri. În momentul de față am o dispoziție sufletească admirabilă, de parcă nici n-aș fi plecat de acasă. Sînt sănătos și mă simt bine pînă în măduva oaselor. Iți prezint o foarte scurtă dare de seamă: în Sahalin am stat trei luni și două zile, nu două luni, cum s-a scris în revista dumitale. Am muncit pe rupte. Am făcut recensămîntul complet și amănunțit al întregii populații din Sahalin și am văzut *tot,* afară de execuții capitale. Cînd ne vom întîlni, o să-ți arăt o ladă întreagă cu tot felul de documente aduse de la ocnă, neprețuite ca material brut. Acum știu foarte multe lucruri, dar m-am întors cu un sentiment neplăcut. Cît timp eram în Sahalin, simțeam un fel de amăreală, ca după ce mănînci unt rînced; acum, însă, cînd îmi reconstitui amintirile, Sahalinul mi se pare un adevărat infern. Vreme de două luni am muncit din greu, fără să-mi cruț puterile, dar în a treia am început a mă simți istovit, din pricina plictiselii, a amărelii de care vorbeam adineauri și a gîndului că holera vine din Vladivostok, și că, în felul acesta, risc să rămîn pe iarnă la ocnă. Însă, slavă domnului, holera s-a oprit și, la 13 octombrie, un vapor m-a luat din Sahalin. Am fost și la Vladivostok. Despre

ţinutul Primorie şi, în general, despre litoralul nostru răsăritean, cu flota lui, cu problemele şi cu proiectele lui în Oceanul Pacific, pot să spun doar atît: că pretutindeni e o sărăcie strigătoare la cer! O sărăcie, o ignoranţă şi o ticăloşie capabile să te împingă la disperare. Un om cinstit la 99 de hoţi care pîngăresc numele de rus... Nu ne-am oprit în Japonia, deoarece acolo e holeră. De aceea nici nu ţi-am cumpărat nimic, iar cele 500 de ruble avansate pentru cumpărături le-am folosit eu, pentru care vină, după lege, ai dreptul să mă deportezi în Siberia! Primul port străin din drumul meu a fost Hong-Kong. Golful era minunat, iar pe mare domnea o animaţie atît de extraordinară, cum n-am văzut în viaţa mea, nici în poze.

După ce am ieşit din Hong-Kong, am început a ne balansa. Vaporul era gol şi se înclina pînă la 38 de grade, încît ne era frică să nu se răstoarne. Eu nu sufăr de rău de mare, şi această descoperire m-a surprins plăcut. În drum spre Singapur, marinarii au aruncat în mare doi morţi. Cînd vezi cum zboară cadavrul rostogolindu-se în apă, şi cînd te gîndeşti că pînă în fundul mării sînt cîteva verste, te-apucă groaza şi, nu ştiu de ce, îţi vine a crede că şi tu ai să mori, şi or să te arunce în apă. În vremea asta, pe vapor s-au îmbolnăvit vitele cornute. În urma sentinţei date de doctorul Şcerbak şi de preaplecatul dumitale servitor, vitele au fost ucise şi aruncate în mare.

N-am văzut bine Singapurul, pentru că atunci cînd am trecut prin el eram foarte trist, numai cît nu plîngeam. A urmat apoi Ceylonul — un adevărat paradis. Prin paradisul acesta am făcut mai bine de o sută de verste cu trenul, şi m-am săturat pînă în gît de păduri de palmieri şi de femei tuciurii. De la Ceylon am mers iarăşi cu vaporul 13 zile şi 13 nopţi, şi ne-am tîmpit de plictiseală. Suport bine căldura. Marea Roşie e mohorîtă. Uitîndu-mă la muntele Sinai, m-am înduioşat.

E frumoasă lumea lui dumnezeu. Un singur lucru nu e bun: noi, oamenii. Cît de lipsiţi sîntem de sme-

renie și de simțul dreptății, și ce prost înțelegem patriotismul! Un bărbat bețiv și stricat își iubește nevasta și copiii, dar cui îi folosește această iubire? „Noi, urlă ziarele, iubim marea noastră patrie!“ dar cum se manifestă această iubire? În loc de cunoștințe — o obrăznicie și o înfumurare fără margini; în loc de muncă — lene și nerușinare. Dreptate nu există, iar noțiunea de onoare se mărginește la „onoarea uniformei“ — uniformă care împodobește de multe ori banca acuzaților. Trebuie să muncim și să dăm dracului toate celelalte. Principalul e să fim drepți, restul vine de la sine. Grozav aș vrea să stau de vorbă cu dumneata. Clocotește sufletul în mine. Nu vreau pe nimeni altul, numai pe dumneata te vreau, pentru că numai cu dumneata se poate vorbi. Pleșceev — ducă-se dracului! Actorii — ducă-se dracului și ei!

Telegramele dumitale le-am primit, însă nemaipomenit de pocite.

De la Vladivostok și pînă la Moscova am călătorit cu fiul baronesei Ikskul (zisă și Vîhuhol), ofițer de marină. Mamă-sa a tras la „Bazarul slav“. Mă duc chiar acum la ea, m-a chemat, nu știu de ce. E o femeie cumsecade, în orice caz fecioru-său e entuziasmat de ea, iar el e un băiat cinstit și cu suflet curat.

Tare-mi pare bine că n-am avut nevoie de ajutorul lui Galkin-Vraskoi! N-a scris nimănui nici un rînd despre mine, așa încît, cînd m-am prezentat în Sahalin, eram un ilustru necunoscut...

149

Către I. L. Leontiev (Șceglov)

10 decembrie 1890, Moscova

...N-o să-ți descriu călătoria și timpul cît am stat în Sahalin, fiindcă orice descriere, cît de concisă, ar fi peste măsură de lungă pentru o scrisoare. Îți spun

doar atît, că-s nespus de fericit, şi atît de suprasaturat şi de entuziasmat încît nu mai doresc nimic şi nu m-aş supăra dacă m-ar lovi o paralizie sau m-ar trimite pe lumea cealaltă o dizenterie. Într-un cuvînt: am *trăit! Mi-ajunge!* Am fost şi în iad, adică în Sahalin, şi în paradis, adică în Ceylon. Ce de-a mai fluturi, gîndăcei şi gînganii!

Călătoria, mai ales prin Siberia, e ca o boală lungă şi grea. E chinuitor să mergi, să mergi şi iarăşi să mergi, în schimb cît de uşoare şi de vaporoase sînt amintirile întîmplărilor prin care ai trecut!

În Sahalin am stat 3 luni şi 3 zile. Despre rezultatele activităţii mele acolo o să-ţi vorbesc cînd ne vom întîlni...

150

Către A. S. Suvorin

17 decembrie 1890, Moscova

Dragul meu, mai adineaori ţi-am telegrafiat că poţi conta pe o povestire. Am una care s-ar potrivi, dar e lungă şi subţire ca o scolopendră. Trebuie s-o curăţ puţin şi s-o transcriu. Ţi-o voi trimite negreşit, mai ales că acum nu mai sînt leneş, sînt harnic.

Mutra lui Pleşceev, în urma moştenirii de două milioane, o văd în imaginaţie foarte comică. Să vedem cum o să-şi remorcheze milioanele! La ce naiba or să-i folosească? Ca să fumezi havane, să te îndopi cu cîte 50 de pateuri pe zi şi să bei apă gazoasă, îţi ajung şi trei ruble pe zi.

Am adus cu mine aproape zece mii de fişe statistice şi încă multe alte hîrtii. Aş vrea să fiu însurat cu o fată pricepută, care să-mi ajute să mă descurc

în maldărul acesta de hîrţoage. Mi-e ruşine s-o împovărez pe sora mea cu această treabă, că şi aşa are mult de lucru.

Am început să fac un pic de burtă. Am răcit după ce am trecut de tropice: tuşesc, mă doare capul şi în fiecare seară am temperatură.

Grigorovici n-a fost niciodată portar în Peski, de aceea preţuieşte atît de puţin împărăţia cerurilor. Minte.

Eu cred că a trăi veşnic e tot atît de chinuitor ca şi a nu dormi toată viaţa.

Dacă în împărăţia cerurilor soarele apune tot atît de frumos ca în golful Bengal, atunci îndrăznesc să afirm că împărăţia cerurilor e un lucru grozav de bun.

Conţinutul nuvelei lui Bellamy mi l-a povestit generalul Kononovici în Sahalin. O parte din nuvelă am citit-o într-o noapte, undeva, prin Sahalinul de Sud. Cînd o să vin la Piter o s-o citesc în întregime.

Spune-mi, te rog, cînd o să fie avansat Leikin la gradul de consilier de stat? Acest morun literar îmi scrie: „Astă-vară am dat jos 16 funturi din greutate". Îmi scrie apoi despre curci, despre literatură şi despre varză. Tonul scrisorilor lui e surprinzător de egal şi potolit.

Cînd vin, o să-ţi povestesc tot, de la început. N-ai avut de loc dreptate cînd m-ai sfătuit să nu plec în Sahalin! Acum am şi un pic de burtă, şi o [...] drăguţă, şi miliarde de gărgăuni în cap, şi nenumărate planuri, şi fel de fel de bazaconii. Dacă rămîneam acasă, ce acru aş fi fost acum! Înainte de a pleca, *Sonata Kreutzer* era pentru mine o adevărată minune, pe cînd acum mi se pare şi ridicolă, şi idioată. Poate că m-am maturizat datorită călătoriei, sau poate că mi-am ieşit din minţi — cine ştie?!

Pe vapor l-am cunoscut pe doctorul Şcerbak. După mine, e straşnic om. Acolo unde îşi face serviciul îl iubeşte toată lumea, iar eu m-am împrietenit cu el.

Trecutul lui e atît de încurcat, încît nici dracul nu l-ar mai putea descurca!

Îți doresc sănătate. Nu da prea multă atenție bolilor dumitale. Din cele ce mi-ai scris, cred că nu e nimic serios. Dacă te-ar lovi tifosul sau pneumonia, atunci ar fi altceva.

Al dumitale A. Cehov

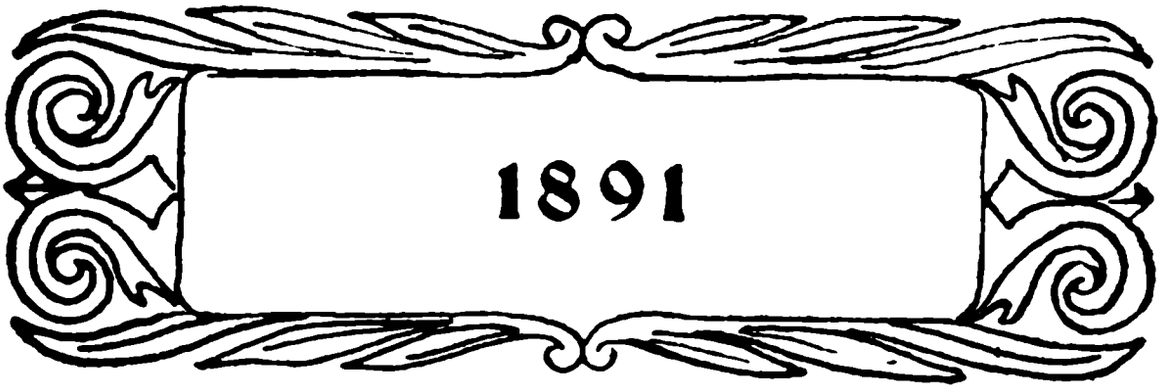

151

Către A. F. Koni

26 ianuarie 1891, Petersburg

Stimate domnule Anatoli Feodorovici!

Nu m-am grăbit să vă răspund, pentru că nu plec din Petersburg înainte de sîmbătă. Îmi pare rău că n-am făcut o vizită doamnei Narîşkina, dar cred că e mai bine s-o amîn pînă la apariţia cărţii mele, cînd o să mă pot descurca mai uşor prin materialul pe care-l am. Timpul scurt pe care l-am petrecut în Sahalin mi se pare atît de lung, încît atunci cînd încerc să vorbesc despre el nu ştiu cu ce să încep, şi totdeauna am impresia că spun altceva decît ceea ce ar trebui.

Mă voi sili să descriu cît mai amănunţit situaţia copiilor şi tinerilor din Sahalin, care e inimaginabilă. Am văzut copii flămînzi, am văzut concubine de treisprezece ani, fete de cincisprezece ani însărcinate... Fetiţele încep a se prostitua de la doisprezece ani, unele înainte de a le fi venit menstruaţia. Biserici şi şcoli sînt doar pe hîrtie, educaţia copiilor o face mediul şi ambianţa ocnei. Am notat, între altele, conversaţia pe care am avut-o cu un băieţel de zece ani. Făceam recensămîntul populaţiei în satul Verhni-Armudan. Absolut toţi deportaţii sînt săraci lipiţi

pămîntului și li s-a dus vestea că-s pasionați jucători de stos. Am intrat odată într-o izbă. Stăpînii nu erau acasă. Pe o bancă stătea un băiat cu părul bălai, adus din spate și desculț. Se gîndea la ceva. Am intrat în vorbă:

EU: Care-i numele de famliie al tatălui tău?

EL: Nu știu.

EU: Cum se poate? Stai cu tatăl tău și nu știi cum îl cheamă? Rușine!

EL: Nu mi-e tată adevărat.

EU: Cum vine asta, că nu ți-e tată adevărat?

EL: E ibovnicul mamei.

EU: Maică-ta e măritată sau e văduvă?

EL: E văduvă. A venit aici din pricina lui bărbatu-său.

EU: Cum adică, din pricina lui bărbatu-său?

EL: L-a ucis.

EU: Îl ții minte pe tată-tău?

EL: Nu-l țin minte. Eu nu-s legitim. Mama m-a născut în Kara...

În timp ce călătoream pe Amur, pe același vapor mergea spre Sahalin și un osîndit cu fiare la picioare, care-și ucisese nevasta. Cu el era și fetița lui, de vreo șase ani. Am observat că atunci cînd taică-său cobora de pe puntea de sus pe cea de jos, unde era closetul, venea însoțit și de escortă, și de fetiță. Cît stătea el înăuntru, soldatul cu pușca și fetița stăteau lîngă ușă. La întoarcere, cînd osînditul urca scara, fetița se cățăra după el, ținîndu-se de lanțurile lui, iar noaptea dormea laolaltă cu ocnașii și cu soldații...

Într-o zi, am asistat în Sahalin la o înmormîntare. Murise nevasta unui deportat care plecase la Nikolaevsk. Lîngă groapa deschisă stăteau patru ocnași — ciocli *ex officio* — apoi casierul și cu mine în calitate de Hamlet și Horatio, rătăcind prin cimitir, un cerchez — chiriașul răposatei — pentru că n-avea altceva mai bun de făcut, și o femeie, o ocnașă. Femeia venise din milă. Adusese cu ea pe cei doi

copii ai moartei: unul sugaci, iar celălalt, Alioşka, un băiețel de vreo patru ani, înfofolit într-o bluză femeiască și cu pantaloni albaştri cîrpiți la genunchi, cu petice de culoare mai deschisă. Frig, umezeală, pe fundul gropii apă, ocnașii rîdeau. Departe, se vedea marea. Alioşka se uita curios în groapă. Ar fi vrut să-și șteargă nasul înghețat, dar nu-l lăsau mînecile lungi ale bluzei. După ce s-a astupat groapa, l-am întrebat:

— Unde-i mama, Alioşka?

Băiețelul a dat din mînă a lehamite, ca un moșier care s-a curățat la cărți, a rîs și mi-a răspuns:

— Gata, au îngropat-o!

Ocnașii au izbucnit în hohote. Cerchezul s-a întors spre noi și ne-a întrebat ce să facă el cu copiii, că doar nu-i dator să-i hrănească...

Boli infecțioase n-am întîlnit în Sahalin, cazurile de sifilis ereditar sînt foarte rare, în schimb am văzut copii orbi, murdari și plini de eczemă, ceea ce dovedește că erau lăsați în părăsire.

Bineînțeles că n-o să rezolv eu problema copiilor. Nu știu ce ar trebui să se facă. Totuși, cred că sistemul binefacerilor și al soldurilor rămase din sumele alocate închisorilor nu poate rezolva nimic. După mine, nu e cuminte ca această problemă să depindă de binefaceri, care în Rusia au un caracter întîmplător, și de solduri inexistente: aș prefera vistieria statului...

Adresa mea de la Moscova e: Malaia Dmitrovka, casa Firgang.

Ingăduiți-mi să vă mulțumesc pentru bunăvoința dumneavoastră și pentru promisiunea de a mă vizita. Vă rămîn sincer devotat.

A. Cehov

152

Către A. S. Suvorin

6 februarie 1891, Moscova

Ce coincidenţă !

Mai zilele trecute am pomenit în nuvela mea cea mare de discuţiile lui Goethe cu Eckermann. Îi spun mare, pentru că o să iasă într-adevăr mare, adică atît de lungă şi plină, că m-am şi plictisit de cînd lucrez la ea. O scriu înghesuit şi stîngaci, dar mai ales fără nici un plan. Eh, dar asta n-are nici o importanţă !

Abia o să aibă Burenin încă o dovadă că scriitorii tineri nu fac nici doi bani.

Mai am încă mult pînă o voi termina, personaje am cît lumea ! Sînt într-adevăr ahtiat de personaje. Cînd vei sosi aici, prima jumătate va fi gata, poate chiar ceva mai mult. Îţi voi da-o şi te voi ruga s-o citeşti...

153

Către M. P. Cehova

16 martie 1891, Petersburg

Nobila mea surioară !

Duminică plecăm în străinătate. Mai întîi ne ducem la Viena, de acolo la Veneţia, apoi mai departe, prin toată Italia. Probabil că nu ne vom duce în Spania, aşa că amînă-ţi dorul de şaluri spaniole.

Îţi trimit poliţa lui Volkov în valoare de trei sute de ruble. Sper că n-o s-o fure nimeni din scrisoare.

Te rog mult să-mi păstrezi *toate* ziarele pînă la întoarcerea mea.

Am fost la expoziţia pictorilor peredvijnici. Levitan sărbătoreşte onomastica minunatei lui muze. Tabloul face furori. Grigorovici făcea pe ciceronele, şi-mi explica meritele şi lipsurile fiecărui tablou în parte. E în admiraţia peisajului lui Levitan. Polonski găseşte că podul e prea lung. Pleşceev vede o nepotrivire între titlul şi conţinutul tabloului: „Pentru dumnezeu, îi zice «Un adăpost liniştit», şi cînd colo totul clocoteşte de viaţă şi lumină...“ etc. In orice caz, Levitan are un succes remarcabil...

154

Către A. S. Suvorin

10 mai 1891, Alexino

Am primit scrisoarea dumitale şi îţi mulţumesc. Dedlov-Kign semnează sub pseudonimul — *Unitatea*. E un scriitor şi un călător interesant, pe care-l cunosc din auzite, dar n-am citit nimic de el. Da, ai dreptate, sufletul meu are nevoie de balsam. Acum aş citi cu plăcere, ba chiar aş fi fericit să citesc ceva serios, însă nu numaidecît despre mine, ci, aşa, în general. Mi-e dor de o lectură serioasă; critica rusească din ultimul timp nu mă hrăneşte, ci doar mă irită. Aş citi cu entuziasm ceva nou despre Puşkin sau despre Tolstoi, şi această lectură ar fi un balsam pentru mintea mea leneşă...

Şi mie mi-e dor de Veneţia şi de Florenţa, şi eu aş fi gata să mai urc o dată Vezuviul. Bolonia, însă, s-a cam şters din mintea mea, s-a întunecat. In ce priveşte Nisa şi Parisul, cînd mi-amintesc de ele, „citesc cu scîrbă viaţa mea“.

Utimul număr din *Vestnik inostrannoi literaturî* publică o povestire de Wilde, tradusă din limba engleză de Mihailo al nostru, inspector financiar. De ce nu cunosc eu limbi străine? Cred că aş traduce

minunat opere literare. In timp ce citesc traducerile altora, în mintea mea înlocuiesc sau schimb ordinea unor cuvinte, și atunci frazele îmi ies ușoare și vaporoase — adevărate dantele.

Luni, marți și miercuri lucrez la volumul despre Sahalin. In celelalte zile, afară de duminică, la roman, iar duminica scriu mici povestiri. Lucrez cu plăcere, dar — vai! — am o familie numeroasă, și eu, cel care scrie, mă simt ca un rac în ciur la un loc cu alți raci — la îngrămădeală! Avem o vreme minunată, locul pe care-i așezată vila e uscat și sănătos, pădure multă... In Oka sînt mulți pești și raci. Văd trenuri și vapoare. Intr-un cuvînt, dacă n-ar fi atîta înghesuială, aș fi foarte, foarte mulțumit. Cînd te duci la Moscova? Te rog să-mi scrii. Expoziția franceză n-o să fie pe gustul dumitale, pregătește-te pentru asta. Oka o să-ți placă, mai ales cînd ne vom urca la ora 5 dimineața într-un vaporaș infect și vom porni spre Kaluga...

N-am de gînd să mă însor. Acum, nu-mi mai doresc nimic altceva decît să ajung un bătrînel mic și chel, și să stau la o masă mare de lucru, într-un cabinet frumos.

Iți doresc sănătate și liniște. O adîncă plecăciune întregii dumitale familii. Scrie-mi, te rog.

Al dumitale A. Cehov

Scriu un vodevil. Personajele: Anna Ivanovna, Aivazovski, generalul Bogdanovici, Ivan Pavlovici Kazanski și cenzorul Makarov.

155

Către A. S. Suvorin

13 mai 1891, Alexino

...Dragul meu, nu cumva aveți în bibliotecă *Dreptul penal* de Taganțev? Și dacă-l aveți, n-ai putea să mi-l trimiți? L-aș cumpăra, însă, acum sînt o „rudă

săracă", necăjit și pricăjit ca o capră rîioasă. Te mai rog să comunici librăriei dumitale (prin telefon) să-mi trimită, în contul viitoarelor mele bucurii, următoarele două cărți: *Regulamentul deportaților* și *Regulamentul celor aflați sub stare de arest*. Să nu crezi că am de gînd să mă fac procuror, dar am nevoie de acestea pentru cartea mea asupra Sahalinului. Voi lupta mai cu seamă împotriva condamnărilor pe viață, în care văd izvorul tuturor relelor, și împotriva legilor deportaților, care sînt din cale-afară de vechi și de contradictorii.

Pentru întîia oară am citit și eu ceva de Potapenko în *Russkie vedomosti*. E bine...

156

Către A. S. Suvorin

18 mai 1891, Alexino

...Mi-am dat cuvîntul că n-o să public prin ziare și reviste ceea ce am scris despre Sahalin. Dar dacă ai ști ce ispită îmi dă ghes acum! Chiar astăzi aș putea să-ți trimit material pentru 100 de ludovici.

Ieri mi-am pierdut toată ziua încercînd să scriu despre clima Sahalinului. E greu să scrii despre asemenea lucruri, și totuși, pînă în cele din urmă, am ajuns să-l prind pe dracul de coadă: am izbutit să descriu clima de acolo în culori atît de vii, că te trec fiorii cînd citești! Tare e neplăcut să scrii în cifre...

In fiecare dimineață mă scol la ora 5 — la bătrînețe o să mă scol, fără îndoială, la 4. Strămoșii mei se sculau foarte devreme, înainte de cîntatul cucoșilor. Am observat că oamenii care se scoală cu noaptea în cap sînt foarte grijulii. Prin urmare, o să fiu un bătrînel grijuliu și neastîmpărat...

157

Către A. S. Suvorin

27 mai 1891, Boghimovo

...Îmi scrii că sînt un om de cărămidă, acoperit cu tencuială, şi că nu dau nimic la ziar. Te rog să te pui în locul meu. In activitatea mea literară e o harababură şi un haos atît de cumplit, încît chiar şi diavolul şi-ar rupe piciorul! Începusem să scriu o nuvelă, dar m-a întrerupt călătoria în străinătate, iar acum n-am timp s-o termin, pentru că am în spinare *Sahalinul*. Aş încerca să scriu bucăţi mărunte, şi chiar am încercat, dar gîndul că pînă la toamnă *trebuie* să scap de *Sahalin,* îmi paralizează orice putere de muncă. Te rog să mai aştepţi puţin: în curînd o să lepăd ocna din spinare şi o să fiu tot, din cap pînă în picioare, la dispoziţia dumitale. Iţi dau cuvîntul meu de onoare că volumul despre Sahalin o să intre sub tipar la toamnă, pentru că, crede-mă, am şi început să-l scriu. Iar dacă ai vreo îndoială, îţi pot trimite dovezi convingătoare. Datorită faptului că mă scol o dată cu găinile, nimeni nu mă deranjează de la lucru şi treaba merge strună, cu toate că e migăloasă, monotonă, aşa că nu face daraua cît ocaua! Uneori, pentru un biet rînd, sînt nevoit să scotocesc cîte un ceas întreg prin hîrţoage şi să citesc toate bazaconiile. A descrie clima, sau a face după notiţe un studiu istorico-critic al ocnei, e ceva fantastic de plictisitor!...

158

Către F. A. Cervinski

2 iulie 1891, Boghimovo

...Eu nu citesc lucrările lui Skabicevski. De curînd mi-a căzut în mînă cartea lui *Istoria literaturii mo-*

derne, am citit cîteva pagini și am lăsat-o: nu mi-a plăcut. Nu înțeleg de ce se scriu toate acestea. Skabicevski *et Co* sînt de fapt niște martiri, care și-au luat de bună voie sarcina eroică de a colinda străzile strigînd: „Cizmarul Ivanov face cizme proaste!" sau: „Tîmplarul Semionov cioplește mese bune!" Cine are nevoie de așa ceva? Din pricina asta nici cizmele și nici mesele n-or să iasă mai bune. Într-un cuvînt, activitatea acestor domni, care trăiesc ca niște paraziți pe lîngă munca altora și în dependență de ea, mi se pare o absurditate nemaipomenită. Iar faptul că te-au luat în răspăr n-are nici o importanță: cu cît te iau în primire mai curînd, cu atît mai bine...

159

Către A. S. Suvorin

24 iulie 1891, Boghimovo

Îți mulțumesc pentru invitație. Cred că voi veni, dar nu chiar atît de curînd, deși mi-e o sete cumplită de mare, de nisip, de discuții nocturne și de celelalte plăceri gen Crimeia-Feodosia. Sînt foarte ocupat. Lucrez mult, dar îmi ies pagini puține. În curînd vei avea prilejul unei desfătări estetice: o să-ți trimit o povestire, care e scrisă mai bine de jumătate, și va cuprinde 4 sau 5 foiletoane.

Îți mulțumesc pentru majorarea de cinci copeici, dar — vai! — ea nu va ameliora situația mea financiară. Ca să adun capitaluri, cum îmi scrii dumneata, și să scap de mulțimea de griji mărunte și meschine, nu mi-a rămas decît un singur mijloc — imoral: să mă însor cu o femeie bogată, sau să dau *Anna Karenina* drept opera mea. Dar cum așa ceva nu e cu putință, mi-am lăsat afacerile în voia lor.

Mi l-ai elogiat, odată, pe scriitorul francez Rod, adăugînd că și Tolstoi îl apreciază. Mai zilele trecute,

am avut ocazia să citesc unul din romanele lui, și am rămas dezamăgit. E în genul lui Macitet al nostru, doar puțin mai deștept. Are un stil plictisitor, peste măsură de pretențios, și face tot chipul să fie original, dar nu e mai multă măiestrie artistică la el de cîtă sare era în casa pe care am meșterit-o amîndoi în seara aceea, la Boghimovo! In prefața romanului, Rod mărturisește că a fost întîi naturalist, dar că se bucură că spiritualismul ultimilor recruți ai literaturii a izbutit să înlocuiască materialismul. E o lăudăroșenie copilărească, ba încă grosolană și lipsită de gust. „Domnule Zola, dacă nu sîntem chiar atît de talentați ca dumneavoastră, în schimb credem în dumnezeu!"

La noi vreme minunată. Acum e dimineață, dar lumina e ca în luna lui mai, și sînt tare bucuros. E atîta liniște! Am primit *Culegătorul de ciuperci*, dar ciuperci nu-s. Cafeaua s-a dovedit a fi cam arsă. Ieri și alaltăieri a plouat, totuși afurisitele de ciuperci nu vor să crească, și sîntem disperați...

160

Către A. S. Suvorin

28 august 1891, Boghimovo

Îți trimit foiletonul lui Mihailovski despre Tolstoi. Citește-l și cultivă-te. Foiletonul e bun, dar ciudat: chiar dacă s-ar scrie o mie de foiletoane ca acesta, problema tot n-ar înainta nici cu un pas, și tot ar rămînea o enigmă faptul de ce se scriu toate aceste foiletoane.

Totodată îți trimit noutatea zilei: broșura profesorului Timireazev din Moscova, care a făcut multă vîlvă. Trebuie să știi că la noi la Moscova, și în general în Rusia, există un profesor Bogdanov, zoolog, o excelență grozav de importantă, care a luat în

mîinile sale tot și toate, începînd cu zoologia și sfîrșind cu presa rusească. Acest înalt personaj face tot ce poftește fără frică de pedeapsă. Și iată că Timireazev s-a pornit să-l atace. Și-a publicat articolul în broșură, nu în vreun ziar, pentru că, repet, toate ziarele sînt în mîna lui Bogdanov. */Ceea ce urmează e tăiat: Chiar și Novoe vremea./* Dacă uneori [...] sau miniștrii au presa în mîna lor, de ce nu i s-ar îngădui același lucru și Universității din Moscova? Prin urmare Universitatea, prin Bogdanov, a pus mîna pe presă, și, încă, cu destulă dibăcie... Dar despre toate acestea mai tîrziu, cînd ne vom vedea, deoarece nu mi-ar încăpea într-o scrisoare.

Îți trimit și o notă, adaos la broșură. Timireazev luptă împotriva șarlataniei în botanică, iar eu pretind că nici zoologia nu e mai prejos de botanică. Citește nota pînă la capăt. Nu trebuie să fii botanist sau zoolog ca să-ți dai seama *cît de jos* stă, la noi, ceea ce din ignoranță socotim ca superior!

Dacă găsești că nota merge, public-o. Dar dacă o consideri inoportună, atunci, bineînțeles, dă-o dracului. Nota o să-ți pară cam violentă, însă eu n-am exagerat și n-am mințit cîtuși de puțin, ci am folosit date luate din documente.

Am semnat-o cu litera T. și nu cu numele meu, în primul rînd, pentru că nota nu e scrisă numai de mine, și în al doilea rînd, pentru că autorul ei trebuie să rămînă necunoscut, deoarece Bogdanov știe că Wagner stă în aceeași casă cu Cehov, iar Wagner trebuie să-și susțină disertația de doctorat etc., și s-ar putea întîmpla ca, pentru păcatele mele, să i se înapoieze lui Wagner disertația, fără nici un fel de explicație. Și, la urma urmei, de ce să-mi pun numaidecît semnătura?

Nu e nevoie să-mi trimiți onorar, pentru că mai bine de jumătate din textul notei e alcătuită din extrase din broșura lui Timireazev și din documente.

Prin urmare, iată cele două condiții pe care le pun: numele autorului să fie păstrat în cel mai strict secret, și în loc de onorar, un funt de tutun.

In cazul cînd nu accepți fie și una din aceste condiții, te rog să nu publici nota.

Dacă e necesar, nota poate fi supusă unor abrevieri sau modificări stilistice.

Scriu *Sahalinul* și mă plictisesc, mă plictisesc... Grozav m-am săturat de viață!

Judecînd după telegrama dumitale, povestirea mea nu ți-a prea venit la socoteală. Rău ai făcut că te-ai sfiit să mi-o înapoiezi. Aș fi trimis-o celor de la *Sev. vestnik.* Pentru că veni vorba: am și primit două scrisori de la ei. E foarte neplăcut să publici într-un ziar o bucată lungă, și încă dracu știe ce...

161

Către A. S. Suvorin

30 august 1891, Boghimovo

Ți-a plăcut povestirea mea, slavă domnului! În vremea din urmă am început a fi grozav de bănuitor: cînd mi se pare că pantalonii mei sînt oribili, cînd că nu scriu cum trebuie, sau că nu le dau bolnavilor doctoriile care li se cuvin. Desigur, e o psihoză.

Dacă numele Ladzievski e într-adevăr urît, îl putem schimba. Să-i zicem Laghievski. Von Koren însă să rămînă așa: von Koren. Abundența unor nume ca: Wagner, Brandt, Fausek etc. contestă existența rușilor în zoologie, deși toți aceștia sînt ruși. Adică există unul, oricum: Kovalevski. Și fiindcă veni vorba, viața rusească de astăzi e atît de amestecată, încît s-ar potrivi orice nume!

Sahalinul merge înainte. Uneori aș dori să lucrez la el chiar 3 sau 5 ani, și să lucrez cu frenezie. Alteori, în momente de îndoială, îmi vine să-l dau dracului. Dar ce bine ar fi să-i pot rezerva măcar vreo trei ani! O să scriu și multe prostii, pentru că nu sînt specialist, dar sînt sigur că o să scriu și lucruri

folositoare. *Sahalinul* are meritul că ar putea să trăiască și o sută de ani după mine, deoarece va fi un manual și un izvor literar pentru toți cei care se ocupă și se interesează de închisori și de osîndiți.

Capitolul privitor la fugari și vagabonzi a ieșit interesant și instructiv. Dacă, *în extremis,* voi publica *Sahalinul* fragmentar, ți-l voi trimite dumitale.

Ai primit nota critică privitoare la zoologie?

Ce transcrie mereu Ladzievski? În provincie, toată scriptologia o fac, pentru o plată suplimentară, contțopiștii; consilierii titulari și asesorii n-au vreme de așa ceva, ei beau votcă!

Nu crezi că *Duelul* meu ar fi mai vioi dacă aș scoate din el discuțiile zoologice?

162

Către A. S. Suvorin

8 septembrie 1891, Moscova

M-am întors la Moscova și stau tot timpul numai în casă. Ai mei se zbat să schimbe locuința, iar eu tac, pentru că mi-e lene și să mă întorc. Familia mea ar vrea să ne mutăm în Devicie pole, ca să ne coste mai ieftin.

Titlul *Minciuna,* pe care mi-l propui pentru nuvelă, nu merge. S-ar potrivi numai în cazul cînd ar fi vorba de o minciună conștientă. Dar o minciună inconștientă nu e minciună, ci greșeală. Tolstoi numește minciună pînă și faptul că avem bani și mîncăm carne, ceea ce e exagerat.

Ieri am aflat că Kurepin e grav bolnav. Are tumoare canceroasă la ceafă. Înainte de a-l ucide, boala o să-i distrugă jumătate din cap și o să-l tortureze sălbatic. Se zice că nevasta lui ți-ar fi scris.

Încetul cu încetul moartea culege oamenii. Își cunoaște meseria! Scrie o piesă: un chimist bătrîn

inventă elixirul nemuririi — o doză de 15 picături, și trăiești o veșnicie! Dar chimistul sparge sticluța cu elixir, de teamă că niște ticăloși ca el și ca nevastă-sa vor trăi la infinit... Tolstoi refuză omenirii nemurirea. Doamne, cît egocentrism e în asta! Mai zilele trecute am citit *Postfața*. Ucide-mă, dar eu o găsesc și mai idioată, și mai asfixiantă decît *Scrisorile către soția guvernatorului*, pe care le disprețuiesc! La dracu cu filozofia oamenilor mari ai acestei lumi! Toți acești mari înțelepți sînt despotici ca generalii și, în același timp, nepoliticoși și nedelicați ca ei, pentru că-s siguri de impunitate. Diogene scuipa în bărbile altora, știind bine că nimeni n-o să-i facă nimic. Tolstoi îi numește pe doctori ticăloși și tratează problemele mari cu grosolănie, pentru că și el e un Diogene, pe care nu poți nici să-l duci la poliție, nici să-l faci cu ou și cu oțet prin ziare. Așa că ducă-se dracului filozofia oamenilor mari ai acestei lumi! Filozofia aceasta, cu postfețele ei idioate și cu scrisorile către soția guvernatorului, nu face nici cît o iapă din *Holstomer*...

163

Către V. A. Tihonov

14 septembrie 1891, Moscova

Preabunul meu Vladimir Alexeevici, o să-ți trimit o povestire, dar nu-ți pot spune ce titlu o să aibă. E tot atît de greu a-i da acum un titlu, ca a determina culoarea puiului ce va ieși dintr-un ou încă neouat... Îți mulțumesc pentru invitație.

Ai doi copii? Asta e bine. Înseamnă că ești sănătos și că ai pentru ce trăi. Numirea dumitale ca redactor șef nu m-a mirat cîtuși de puțin și nu m-a făcut să-mi pun nici o problemă, nici măcar aceea la care te-ai grăbit să-mi răspunzi. Cine să fie redac-

tor, dacă nu un scriitor? Totuși, cu voia dumitale, îți dau un sfat: citește tot ce ți se trimite și nu adopta o atitudine de neîncredere față de începători. Deschide o rubrică pentru științele naturale și nu rezerva nici un loc pentru șarade și articole de critică.

Am de lucru pînă peste cap. Scriu despre Sahalin. Ziua cînd voi termina această lucrare mi se pare tot atît de îndepărtată, ca și aceea cînd toți oamenii vor fi neprihăniți, după rețeta lui Pozdnîșev al lui Tolstoi. Am muncit toată vara și muncesc și acum, și totuși n-am bani. Călătoria în străinătate mi-a înghițit toate mijloacele bănești.

Cum îți merg afacerile dramatice? In ce stare se află gloria dumitale?

Fii sănătos și fericit. Vă doresc tot binele, dumitale și copiilor dumitale. O să vin la Piter, dar nu înainte de decembrie.

Dacă n-o să uiți, trimite-mi, te rog, un număr din *Sever*, s-o cunosc și eu.

Al dumitale A. Cehov

164

Către E. M. Șavrova

16 septembrie 1891, Moscova

Prin urmare, noi, holteii bătrîni, mirosim a cîine? Să zicem că ai dreptate, dar în ce privește faptul că doctorii de femei sînt în sufletul lor muieratici și cinici, dă-mi voie să te contrazic. Ginecologii au de-a face cu o proză aspră pe care nici n-o bănuiești, iar dacă ai cunoaște-o, poate că i-ai atribui, cu cruzimea proprie imaginației dumitale, un miros și mai neplăcut decît acela de cîine. Cine călătorește tot timpul pe mare, iubește uscatul. Cine are de-a face numai cu proza, duce dorul poeziei. Toți ginecologii sînt idealiști. Doctorul dumitale citește versuri — in-

tuiția ți-a spus adevărul. Eu aș adăuga că e foarte liberal, puțin mistic și că visează o nevastă în genul femeii ruse a lui Nekrasov. Vestitul Sneghirev nu vorbește despre „femeia rusă" decît cu tremur în glas. Alt ginecolog, pe care-l cunosc, e îndrăgostit de o femeie voalată, o necunoscută pe care a văzut-o de la distanță. Un altul se duce la toate premierele și, la sfîrșit, face scandal la garderobă, susținînd că autorii sînt datori să descrie numai femei ideale etc. De asemenea, dumneata ai pierdut din vedere că un bun ginecolog nu poate fi nici idiot și nici un om mediocru. O inteligență, chiar și de seminarist, strălucește mai puternic decît o chelie. Dumneata ai remarcat chelia și te-ai oprit asupra ei, iar inteligența ai lăsat-o la o parte. Tot așa, ai remarcat și ai scos în evidență faptul că un om gras — brr! — secretă un fel de grăsime, dar ai scăpat cu totul din vedere că omul acela e un profesor, adică un om care ani la șir a gîndit și a realizat lucrări ce l-au ridicat deasupra multor milioane de oameni, deasupra tuturor Verelor și grecoaicelor din Taganrog, deasupra tuturor ospățurilor și vinațurilor! Noe avea trei feciori: Sim, Ham și Iafet, mi se pare. Ham nu vedea decît că tată-său era un bețivan, pierzînd din vedere că era un om genial, că el construise arca și salvase omenirea. Cei care scriu nu trebuie să ia pildă de la Ham. Ia seama. Eu nu-mi permit să te rog să-i iubești pe ginecologi și pe profesori, dar îmi permit să-ți atrag atenția asupra adevărului, care, pentru un scriitor obiectiv, e mai prețios ca aerul.

Fetița din negustorime e prinsă minunat. E bun și pasajul din discursul doctorului, în care omul își arată neîncrederea lui în medicină, dar nu era nevoie să-l pui să bea după fiecare frază! Dragostea pentru un cadavru e rezultatul excitației unei imaginații captive. Dumneata n-ai văzut cadavre. Și acum, trecînd de la amănunte la ansamblu, dă-mi voie să strig: ajutor! Asta nu mai e povestire sau nuvelă,

și nici operă artistică, ci un șir lung de cazărmi greoaie și mohorîte.

Unde e arhitectura cu care l-ai fermecat la început pe preaplecatul dumitale servitor? Unde sînt ușurința, prospețimea, grația? Recitește-ți povestirea: descrierea dejunului, apoi descrierea doamnelor și domnișoarelor care se perindă, apoi descrierea celor adunați, apoi iar descrierea dejunului... și așa mereu, la infinit. Descrieri, descrieri, descrieri... și acțiune de loc. Trebuia s-o iei de la început cu fata negustorului și să te oprești la ea. Verocika — afară! Grecoaicele — afară; afară toată lumea... Să rămînă numai doctorul și odrasla negustorului.

Ar trebui să stăm de vorbă. Prin urmare, nu te muți la Petersburg? Credeam că o să te văd la Pĭter. Mișa îmi spunea că ai de gînd să te instalezi acolo. Cu bine. Îngerii cerului să te aibă în paza lor. Imaginația dumitale începe a fi interesantă.

Iartă-mă pentru această lungă scrisoare.

A. Cehov

165

Către M. N. Albov

30 septembrie 1891, Moscova

Stimate Mihail Nilovici, am pentru dumneata o mică nuvelă aproape gata. E scrisă, dar nu e retușată și nici transcrisă pe curat. Aș mai avea de lucru la ea cel mult o săptămînă sau două. Titlul: *Povestea unui pacient al meu,* dar mă cam îndoiesc că cenzura o va lăsa să treacă. Doar *Severn. vestn.* e controlată de cenzură, iar povestirea mea, deși nu cuprinde idei primejdioase, are personaje care s-ar putea să nu fie pe placul cenzorilor. Povestirea e la

persoana întîi. Vorbește un fost socialist, iar eroul principal e fiul subsecretarului de stat de la interne. Atît socialistul cît și fiul subsecretarului de stat sînt oameni potoliți și, în nuvelă, nu se ocupă de politică. Totuși mi-e frică și, în orice caz, cred că ar fi prematur s-o anunți publicului cititor. Eu o să ți-o trimit, dumneata ai s-o citești și ai să hotărăști ce e de făcut. Dacă crezi că cenzura o să-i dea drumul, trimite-o la cules și anunță-i apariția. Dar dacă găsești că frica mea e îndreptățită, atunci trimite-mi-o îndărăt, fără s-o mai dai la cules și la cenzură, deoarece, în cazul cînd cenzorul n-o aprobă, îmi va fi greu s-o expediez la vreo publicație necenzurabilă: aflînd că povestirea a fost refuzată, se vor teme s-o publice.

Plecăciuni și urări de bine lui Kazimir Stanislavovici.

Multă sănătate.

Cu toată stima A. Cehov

166

Către A. S. Suvorin

19 octombrie 1891, Moscova

Ce plictiseală, prieteni! Ca medic, am nevoie de bolnavi și de spital. Ca scriitor, am nevoie să trăiesc în mijlocul oamenilor, nu în Malaia Dmitrovka, la un loc cu mangustele. Am și eu nevoie de o fărîmă de viață socială și politică, de o fărîmă cît de mică, iar viața aceasta între patru pereți, fără natură, fără oameni, fără patrie, fără sănătate și fără poftă de mîncare — numai viață nu-i: e un fel de [...] și atîta tot...

167

Către M. N. Albov

22 octombrie 1891, Moscova

Mult stimate Mihail Nilovici!

Mi-am cam pierdut capul. Nuvela despre care ți-am vorbit, în ultima mea scrisoare, am pus-o deocamdată la o parte. Acum n-am nici urmă de îndoială că cenzura n-ar lăsa-o să treacă și că, dacă ți-aș trimite-o, ar însemna să-mi pierd vremea zadarnic și să te las totuși fără bucata pe care o vrei numaidecît pentru numărul din ianuarie. De curînd a fost Suvorin la Moscova, și, după ce i-am citit primele 20 de rînduri și i-am povestit subiectul, mi-a spus: „Eu n-aș avea curajul s-o public". Asta m-a cam descumpănit și m-a hotărît să las nuvela la o parte, deocamdată, și să scriu altceva pentru dumneata.

M-am și apucat de scris, deși îți mărturisesc că merge foarte greu. In primele zile ale lui noiembrie voi fi la Petersburg și ne vom vedea. Mă voi sili să termin povestirea pînă atunci, iar dacă nu voi reuși, voi termina-o la Petersburg. Pentru dumnezeu, iartă-mă!

Al dumitale A. Cehov

168

Către Al. P. Cehov

24 octombrie 1891, Moscova

Pentru mine e perfect egal dacă mi se publică bucățile marțea și miercurea, sau nu mi se publică de loc. Am dat nuvela la *Nov. vremea*, pentru că-i

datoram revistei bani. Dacă n-ar fi fost această împrejurare, bucata ar fi apărut într-o revistă mare, și anume toată deodată, mi s-ar fi plătit mai bine și aș fi fost scutit de bombănelile stimaților mei confrați, cărora li se pare că am pus monopol... Adoptă punctul lor de vedere și spune-le că am fost mărinimos nepublicînd nimic aproape doi ani și lăsînd cele 104 marți și 104 miercuri la dispoziția lui Petersen, a lui Maslov, a ocnașului Jitel... Roagă-l pe Suvorin să dea altora miercurile : ce nevoie am eu de ele ? N-am nevoie de ele cum n-am nevoie nici să colaborez la *Nov. vr.* care, mie ca scriitor, nu mi-a adus nimic bun. Raporturile excelente dintre mine și Suvorin ar fi putut exista și fără colaborarea mea la ziarul lui.

Să nu mai ridici banii de la casierie, deoarece am cerut să fie trecuți în contul datoriei mele la ziar.

Doamne, cum m-am încurcat ! N-am bani de loc, n-am de unde lua, iar căsătoria mea cu o femeie bogată, din păcate, n-a fost decît o vorbă goală.

Toți ai noștri sînt sănătoși. Salutări soției și moștenitorilor tăi.

Al tău A. Cehov

169

Către A. S. Suvorin

25 octombrie 1891, Moscova

...Mă trezesc în fiecare noapte și citesc *Război și pace*. Îl citesc cu un interes și o uimire naivă, ca și cînd nu l-aș mai fi citit niciodată. E minunat. Dar pasajele în care e vorba de Napoleon nu-mi plac. Cum vine vorba de Napoleon, cum începe s-o tragă de păr și să recurgă la artificii, ca să demonstreze că era mai prost decît în realitate. Tot ce fac și tot ce spun Pierre, contele Andrei sau nulitatea de Ni-

kolai Rostov e natural, inteligent, bun și emoționant, iar tot ce gîndește și tot ce face Napoleon nu e nici natural și nici inteligent, ci exagerat și fără noimă. Cînd o să mă mut în provincie (la asta visez acum și zi, și noapte), n-o să fac altceva decît să mă ocup de medicină și să citesc romane.

Nu mai vin la Petersburg.

Dacă aș fi fost eu lîngă contele Andrei, îl vindecam. Ți se pare ciudat cînd citești că rana contelui — om bogat, la căpătîiul căruia stătea și ziua și noaptea un doctor și era îngrijit de Natașa și de Sonia — răspîndea un miros de cadavru. Cît de înapoiată era pe atunci medicina! Scriindu-și romanul lui atît de gros, Tolstoi a avut tot timpul să învețe a urî medicina.

Îți doresc sănătate. Mătușa-mea a murit.

Al dumitale A. Cehov

170

Către A. S. Suvorin

30 noiembrie 1891, Moscova

...A fost la mine Boborîkin. Și el visează. Îmi spunea că vrea să scrie un fel de fiziologie a romanului rus: felul cum a luat naștere la noi, și evoluția lui firească. În timp ce vorbea, nu m-a slăbit o clipă gîndul că am în fața mea un maniac, dar un maniac literar, care pune literatura mai presus de orice în viață. La noi, la Moscova, am atît de rar ocazia să văd scriitori adevărați, încît conversația cu Boborîkin mi s-a părut o adevărată mană cerească, cu toate că eu nu cred în fiziologia romanului și în evoluția lui firească! Vreau să spun că această fiziologie ar putea să existe în natură, însă nu cred că poate fi percepută cu metodele pe care le avem la îndemînă. Boborîkin se leapădă de Gogol și nu vrea să-l consi-

dere ca pe părintele lui Turgheniev, al lui Goncearov sau Tolstoi... Îl așează separat, în afara albiei prin care curge romanul rus. Eu nu înțeleg cum vine asta. Dacă e vorba să admiți punctul de vedere al evoluției firești, atunci nu-l putem lăsa în afara albiei nu numai pe Gogol, dar nici măcar un lătrat de cîine, deoarece în natură toate se influențează reciproc, și pînă și faptul că am strănutat mai adineaori are influență asupra naturii înconjurătoare.

Îți doresc sănătate. Citesc *Jurnalul unui provincial* de Șcedrin. E așa de lung și de plictisitor! Și în același timp seamănă așa de mult cu zilele noastre...

171

Către E. P. Egorov

11 decembrie 1891, Moscova

Stimate Evgraf Petrovici, iată cum s-a întîmplat că n-am reușit să fac drumul pînă la dumneata. N-aveam de gînd să vin în chip de corespondent, ci din însărcinarea, sau mai bine zis în urma înțelegerii cu un grup restrîns de oameni care doresc să facă ceva pentru înfometați. Trebuie să-ți spun că lumea nu prea are încredere în autoritățile administrative, așa că nu-și dă obolul cu tragere de inimă. În legătură cu asta circulă nenumărate zvonuri și povești, care mai de care mai fantastice, cu privire la delapidări, hoții nerușinate etc. Lumea se ferește și de autoritățile eparhiale, și e indignată de ceea ce se petrece la Crucea roșie. Proprietarul neuitatei moșii Babkino, el însuși șeful zemstvei, mi-a răspuns pe față și categoric: „La Crucea roșie din Moscova se fură!" Datorită acestei atmosfere, eu nu cred că autoritățile administrative se vor putea bizui pe vreun ajutor substanțial din partea cetățenilor. Iar oamenii ar vrea să-și dea obolul, deoarece conștiința

le-a fost zguduită. În luna septembrie, plutocrația și intelectualitatea moscovită s-a constituit în cercuri, oamenii au vorbit, s-au chibzuit, s-au frămîntat și au chemat la discuții pe cei mai competenți, căutînd să găsească o cale pentru a ocoli autoritățile administrative, și a se ocupa, independent, de organizarea ajutorului. În cele din urmă, au hotărît să trimită în guberniile înfometate delegați care să se informeze la fața locului asupra situației, să organizeze cantine etc. Unii președinți de cercuri, oameni cu greutate, s-au dus la Durnovo să-i ceară aprobarea. Dar el a refuzat, pe motivul că organizarea ajutorului e exclusiv de resortul autorităților eparhiale și a Crucii roșii. Într-un cuvînt, inițiativa particulară a fost zădărnicită chiar de la început. Toți și-au lăsat nasul în jos și tuturor le-a pierit orice entuziasm. Unii s-au înfuriat, iar alții pur și simplu s-au spălat pe mîini. Trebuie să ai curajul și autoritatea lui Tolstoi ca să înfrunți această stare de spirit și aceste oprelișți, și să faci ceea ce-ți impune sentimentul datoriei.

Intrucît mă privește, am privit cu toată simpatia inițiativa particulară, socotind că fiecare e liber să facă binele așa cum îi dorește inima. Discuțiile asupra autorităților administrative și a Crucii roșii mi s-au părut, mie unuia, premature și lipsite de spirit practic. Am fost de părere că, cu oarecare tact și bunăvoință, s-ar putea ocoli tot ce e în legătură cu dificultățile și cu susceptibilitățile, și că pentru asta nu era nevoie de vreo intervenție la ministru. Eu am plecat în insula Sahalin fără să fi avut asupra mea nici o scrisoare de recomandație, și totuși am făcut acolo tot ce-mi pusesem în minte. Atunci, de ce nu m-aș duce și în guberniile înfometate? Mi-am adus aminte de administratori ca dumneata, ca Kiselev... de altfel, toți șefii de zemstvă și inspectorii fiscali pe care-i cunosc sînt oameni foarte cumsecade, în care poți avea cea mai deplină încredere. Și atunci, m-am hotărît să îmbinăm, măcar într-o regiune restrînsă, cele două inițiative: cea oficială și cea particulară. De aceea doream să vin cît mai curînd la dumneata, să ne sfătuim. Oamenii au încredere în

mine, și ar fi avut și în dumneata. Putem fi siguri de succes. Ți-aduci aminte că ți-am scris o scrisoare? Tocmai venise Suvorin la Moscova, și mă plîngeam că nu-ți știu adresa. El i-a telegrafiat lui Baranov, care a fost foarte drăguț și mi-a trimis adresa dumitale. Dar, ca un făcut, Suvorin s-a îmbolnăvit de influență. De obicei, de cîte ori vine la Moscova, stăm împreună zile întregi și discutăm literatură, domeniu în care Suvorin e cum nu se poate mai priceput. Și de data aceasta am discutat amîndoi, și, ca urmare, m-am molipsit și eu de influență, am căzut la pat și am început a tuși îngrozitor. Cînd a venit Korolenko la Moscova, m-a găsit bolnav. Din pricina complicației la plămîni, am zăcut o lună întreagă, fără să mă pot mișca din casă sau să fac ceva. Acum am început să mă vindec, dar tot mai tușesc și tot slăbesc. Aceasta e toată povestea. Dacă n-ar fi fost boala, poate că am fi reușit să adunăm împreună vreo două-trei mii de ruble, sau și mai mult, după împrejurări.

Înțeleg perfect enervarea dumitale împotriva presei. Părerile gazetarilor te scot din fire pe dumneata, care cunoști adevărata stare de lucruri, așa cum mă scot din fire pe mine, medic, părerile profanilor cu privire la difterie. Dar ce putem face? Ce putem face? Rusia nu e Anglia, nu e nici Franța. Ziarele noastre sînt sărace și au la dispoziție oameni puțini. Ca un ziar să trimită în regiunea Volgăi vreun profesor de la Academia Petrovskaia, sau pe Engelhardt, ar costa bani mulți, și n-ar putea să trimită nici măcar vreun colaborator priceput și înzestrat, pentru că are nevoie de el la redacție. *Times* ar organiza pe propria socoteală un recensămînt în guberniile înfometate, ar instala în fiecare plasă cîte un Kennan, plătindu-l cu 40 de ruble pe zi — și s-ar face treabă! Dar ce poate să facă *Russkie vedomosti* sau *Novoe vremea,* pentru care un venit de o sută de mii de ruble înseamnă bogățiile lui Cresus?! Cît despre corespondenții propriu-ziși, nu uita că ei sînt orășeni și cunosc satul doar din operele lui Gleb Uspenski! Situația lor e cît se poate de falsă. Sosesc

grăbiți la reședința de plasă, adulmecă, scriu și pornesc mai departe. N-au nici destule mijloace materiale, nici libertate și nici autoritate. Pentru 200 de ruble pe lună, aleargă de colo pînă colo rugîndu-se lui dumnezeu să nu se supere pe ei cei mari pentru minciunile pe care n-ar vrea să le spună, dar nu pot să nu le spună... Se simt vinovați. Insă nu sînt ei de vină, ci întunericul rusesc. Corespondentul apusean are la dispoziția lui hărți bune, dicționare enciclopedice, date statistice. In Apus, îți poți scrie reportajul stînd acasă, pe cînd la noi... La noi, corespondentul nu-și poate culege informațiile decît din zvonuri sau stînd de vorbă cu oamenii. Deocamdată, în toată Rusia nu s-au făcut statistici decît în trei județe: Cerepov, Tambov și încă unul. Repet: în toată Rusia! Ziarele mint, corespondenții sînt niște imbecili, dar ce putem face? Și să nu scrii, *nu se poate*. Dacă presa ar tăcea, situația ar fi și mai înspăimîntătoare. Cred că ești de aceeași părere cu mine.

Scrisoarea dumitale, ca și inițiativa dumitale de a cumpăra vitele țăranilor mi-au dat bici. Sînt gata, din tot sufletul și din toate puterile, să te ascult și să fac tot ce dorești. Am chibzuit mult, și iată ce cred: nu ne putem bizui pe bogătași. E tîrziu. Fiecare bogătaș a și dăruit miile pe care-și pusese în gînd să le dea. Acum, toată nădejdea e la omul de mijloc, care dă cîte cincizeci de copeici sau cîte o rublă. Cei care discutau în septembrie despre inițiativa particulară s-au și oploșit pe lîngă fel de fel de comisii și comitete și au început să lucreze. Prin urmare, nu ne rămîne decît omul de mijloc. Să deschidem o listă de subscripție. Fă o scrisoare în felul acesta, iar eu voi interveni la redacții, la *Russkie vedomosti* și la *Novoe vremea,* s-o publice. Ca să unim cele două inițiative despre care am vorbit mai sus, o putem iscăli amîndoi. Iar dacă nu-ți convine acest lucru din cauza slujbei pe care o deții, putem trimite scrisoarea ca din partea unei a treia persoane: să se arate că în circumscripția a V-a a județului Nijni-Novgorod s-a organizat cutare și cutare, că treburile merg, slavă domnului bine, iar

donațiile să fie expediate fie lui E. P. Egorov, șeful zemstvei, care locuiește în cutare loc, fie lui A. P. Cehov, fie la redacția cutăror ziare. Scrisoarea e bine să fie ceva mai lungă. Fă-o mai pe larg, apoi o să mai adaug și eu ceva — și gata! Vorbește însă de donații, nu de împrumuturi. Nimeni nu se grăbește să dea bani cu împrumut. E greu să dai bani, dar să-i capeți înapoi, e și mai greu. Aici, la Moscova, nu cunosc decît o singură persoană bogată — V. A. Morozova, cunoscută filantroapă. Am fost ieri la ea cu scrisoarea dumitale. Am stat de vorbă, am luat dejunul acolo. Pentru moment o interesează comitetul de alfabetizare, care organizează cantine pentru școlari, și dă bani numai acolo. Deoarece știința de carte și caii sînt mărimi incomensurabile, V. A. mi-a promis concursul comitetului numai în cazul cînd dumneata accepți să organizezi cantine pentru școlari și să-i trimiți informații amănunțite. M-am sfiit să-i cer bani imediat, deoarece toată lumea îi cere și o hăituiește ca pe o vulpe. Am rugat-o doar să-și amintească și de noi, cînd va mai prezida vreun comitet sau vreo comisie, și mi-a promis. Pentru orice eventualitate, i-am comunicat scrisoarea și ideea dumitale și lui Sobolevski, redactor șef la *Russkie vedomosti*. Bat toba peste tot că treaba e gata organizată.

Dacă îmi vor pica ceva ruble și mărunțiș, îți voi expedia totul fără întîrziere. Iar pe dumneata te rog să uzezi de mine cum vei crede de cuviință, încredințat fiind că m-aș socoti într-adevăr fericit să pot face ceva pentru înfometați și pentru cei pe care-i ajută, deoarece pînă acum n-am făcut absolut nimic.

Toți ai mei sînt sănătoși, afară de Nikola, care a murit de tuberculoză în 1889 și de Feodosia Iakovlevna (poate îți mai aduci aminte de ea, a fost o dată la școală, la Ivan), care a murit în octombrie, tot de tuberculoză. Ivan e profesor la Moscova, iar Mișa e inspector financiar.

Îți doresc sănătate.

Al dumitale A. Cehov

172

Către A. I. Smaghin

11 decembrie 1891, Moscova

Încă o dată, bună ziua, noblețea Voastră!

Mulțumesc pentru telegramă. Așteptam răspunsul cu nerăbdare, deoarece 20 decembrie nu e departe. Chiar în ziua în care voi primi telegrama Mașei, voi începe să mă ocup de procură și de expedierea banilor.

Acum, iată despre ce e vorba, domnul meu. Eu nu mă urnesc din Moscova, și totuși treburile mele din gubernia Nijni-Novgorod merg din plin. Împreună cu un prieten al meu, șeful zemstvei, un om minunat, am organizat o mică afacere, din care nădăjduiesc să cîștigăm fiecare cîte o sută de mii de ruble. Și asta în cel mai uitat colț al guberniei Nijni-Nov., unde nu sînt nici mașini, nici doctori și nici măcar domnișoare intelectuale, de care e plin acum pînă și iadul. Pe lîngă problemele în legătură cu foametea, preocuparea noastră principală e să încercăm a salva recolta anului viitor. Datorită faptului că mujicii își vînd caii pe nimica toată, e mare primejdie ca în primăvară ogoarele să nu poată fi arate, și în felul acesta să se repete povestea cu foametea. Și iată ce facem: cumpărăm caii de la țărani și-i hrănim, pentru ca la primăvară să-i înapoiem stăpînilor respectivi. Organizația noastră e bine închegată, și în ianuarie o să mă reped pînă acolo, să-i văd roadele. Toate acestea ți le scriu cu un anumit scop. În cazul cînd, la vreun ospăț zgomotos, dumneata sau altcineva ați reușit să strîngeți vreo cincizeci de copeici în folosul înfometaților, sau dacă vreo Korobocika oarecare ar lăsa prin testament o rublă în același scop, sau dacă dumneata ai cîștiga la cărți vreo sută de ruble — nu ne uitați pe noi, păcătoșii, în sfintele voastre rugă-

ciuni și puneți la o parte și pentru noi o fărîmă din belșugul vostru! Dar nu numaidecît acum, ci atunci cînd vă vine la îndemînă, totuși nu mai tîrziu de primăvară, cînd caii nu vor mai fi ai noștri. Donatorul va primi cea mai amănunțită socoteală a fiecărei copeici cheltuite, iar dacă dorește, în versuri, pe care le va scrie, la comanda mea, Ghilearovski. În ianuarie, vom publica o dare de seamă prin ziare. Trimite-mi donațiile fie mie, fie direct pe cîmpul de luptă: domnului Evgraf Petrovici Egorov, șeful zemstvei, Gara Bogoiavlennoe, gubernia Nijni-Novgorod.

De unde ai scos-o că noi ne-am fi răcit față de Sumbatov? Nicidecum; sîntem, ca și înainte, entuziasmați de talentul lui.

Să fie oare adevărat că voi sta la Sorocinți sau prin apropiere? Parcă nu-mi vine a crede. Dar tare ar fi bine! Vara și toamna aș pescui plevușcă, iar iarna aș șterge-o la Piter sau la Moscova...

Scrie-mi.

Al dumitale cu tot sufletul A. Cehov

173

Către A. S. Suvorin

11 decembrie 1891, Moscova

...Tolstoi rămîne tot Tolstoi! Pentru vremurile de astăzi, el nu e om, ci un titan, un adevărat Jupiter. A publicat un articol în *Sbornik* cu privire la cantine, alcătuit în întregime din sfaturi și îndemnuri practice, dar atît de judicioase, de simple și de înțelepte, încît, după expresia lui Sobolevski, redactor șef la *Rus. ved.*, articolul acesta ar fi trebuit publicat în *Pravitelstvennîi vestnik*, nu în *Sbornik*...

174

Către A. S. Suvorin

13 decembrie 1891, Moscova

Acum înțeleg de ce dormi prost noaptea. Dacă aș scrie eu o asemenea povestire, n-aș dormi zece nopți de-a rîndul! Pasajul care te bagă mai ales în sperieți este acela în care Varia, exact ca un strigoi, îl sugrumă pe erou și-l inițiază în tainele vieții de dincolo de mormînt. E impresionant, și în același timp în concordanță cu spiritismul. Din replicile Variei, și mai ales din pasajul cînd merg amîndoi călare, nu se poate scoate nici un cuvînt. Lasă-l așa cum e. Ideea povestirii e bună, subiectul e fantastic și interesant.

Am făcut doar cîteva simple corecturi: am înlocuit cuvîntul „deja" cu „și" al meu, apoi „cu toată viteza" cu „din toate puterile", și „mandolina" cu „țitera". Altceva n-am găsit nimic. Poate că ți-aș da un mic sfat: scoate sfîrșitul epigrafului. Și, pentru că veni vorba, epigraful e foarte potrivit, însă partea pe care am șters-o îl lungea fără rost. Povestirea dumitale are, în parte, scopul să-l înspăimînte pe cititor și să-i strice vreo duzină de nervi. Atunci, de ce vorbești de „veacul nostru plin de nervi"? Te asigur că veacul nostru nu e de loc nervos. Cum au trăit oamenii în trecut așa trăiesc și astăzi, și nervii de astăzi nu sînt mai zdruncinați decît nervii lui Abraham, Isaac și Iacob. Scoate finalul, dar epigraful lasă-l.

Deoarece ai și scris finalul, cred că nu te pun în încurcătură dacă ți-l trimit și pe al meu. Fiind inspirat, nu m-am putut stăpîni să nu-l scriu. Citește-l, dacă binevoiești.

Povestirile sînt bune prin aceea că poți să stai și să lucrezi la ele zile la șir, fără să observi cum trece timpul, și în același timp să simți că trăiești. Asta din punct de vedere igienic. Iar din punctul de

vedere al folosului și așa mai departe — a scrie o povestire bună, plină de conținut și a oferi cititorului 10—12 minute interesante, e cu totul altceva decît un strănut de berbec, cum ar zice Ghilearovski. De ce scrii atît de rar povestiri? Și de ce nu le scrii vara? Doar ai o imaginație — dă, doamne, la toată lumea!

175

Către V. A. Tihonov

14 decembrie 1891, Moscova

Dragă Vladimir Alexeevici, n-am primit scrisoarea despre care îmi scrii.

Mărturisesc că singur nu mai știu ce titlu să dau povestirii mele! *Un om mare* nu-mi place de loc. Trebuie să găsesc neapărat altceva. Știi ce? Zi-i *Zvăpăiata.*

Prin urmare rămîne *Zvăpăiata.* Nu uita să-i schimbi titlul. Am primit 150 de ruble. *Merci.*

Îți doresc numai bine!

Al dumitale A. Cehov

1892

176

Către L. A. Avilova

21 februarie 1892, Moscova

Stimată Lidia Alexeevna, am primit povestirea dumitale şi am citit-o. La drept vorbind, pentru faptul că n-ai vrut să mă vezi, ar trebui să ţi-o fac cu ou şi cu oţet, dar... Allah să te ierte!

Povestirea e bună, e chiar foarte bună. Dar dacă aş fi eu autorul sau redactorul ei, aş mai lucra la ea vreo zi-două. În primul rînd, arhitectonica... Trebuie să începi povestirea de la cuvintele: „El se apropie de fereastră...“ etc. Apoi, eroul principal şi Sonia trebuie să stea de vorbă pe Nevski, nu în coridor, iar discuţia lor trebuie începută de la mijloc, pentru ca cititorul să creadă că stau de vorbă de multă vreme etc. În al doilea rînd, pentru ceea ce reprezintă Dunia, ar fi trebuit să fie un bărbat, nu o femeie. Al treilea, s-ar fi cuvenit să vorbeşti mai mult despre Sonia... Al patrulea, nu-i numaidecît nevoie ca eroii să fie studenţi şi meditatori — asta e ceva învechit. Fă-l pe eroul dumitale funcţionar la departamentul finanţelor, iar pe Dunia ofiţer, de pildă... Barîşkina nu e un nume frumos, iar *S-a reîntors* e un titlu pretenţios... Dar, după cum văd, nu m-am putut opri şi m-am răzbunat pe dumneata că te-ai purtat cu

mine ca o doamnă de onoare de pe vremea Ecaterinei, adică n-ai vrut să-ți fac critica povestirii verbal, ci numai în scris.

Dacă vrei, o să-i dau bucata lui Golțev, care va veni la mine pînă la începutul lui martie. Totuși, ar fi mai bine să-i faci oarecare modificări, doar n-ai nici un motiv să te grăbești. Transcrie-o, și vei vedea că o să se producă o schimbare: bucata va fi mai plină de sevă și mai rotunjită, iar personajele mai bine conturate.

În ceea ce privește limba și stilul, ești maestră. Dacă aș fi editor, ți-aș da cel puțin 200 de ruble de coală de autor.

Scrie-mi chiar astăzi ce intenții ai. În așteptarea ordinelor, rămîn al dumitale respectuos și totdeauna gata a te servi

A. Cehov

Eroii dumitale sînt grozav de grăbiți. Scoate cuvintele „ideal" și „avînt". Dă-le încolo!

Cînd faci critica unei lucrări străine, ți se pare că ești general!

177

Către L. A. Avilova

3 martie 1892, Moscova

De ce te-ai supărat pe mine, stimată Lidia Alexeevna? Lucrul acesta mă tulbură. Mă tem că critica mea a fost și aspră, și nu îndestul de limpede, și superficială. Repet: povestirea dumitale e foarte bună și, dacă nu mă înșel, n-am făcut nici o aluzie la corecturi „radicale". E necesar doar ca studentul să fie înlocuit cu un funcționar oarecare, în primul

rînd, pentru că nu e bine să menţii în publicul cititor eroarea că ideile sînt apanajul studenţilor şi meditatorilor care se zbat în mizerie, şi, în al doilea rînd, pentru că cititorul de astăzi n-are încredere în studenţi, deoarece vede în ei nişte copilandri care trebuie să înveţe carte, nu nişte eroi de roman. Bine, cedez: las-o pe Dunia, nu e numaidecît nevoie de ofiţer, dar şterge-i lacrimile şi pune-o să se pudreze puţin. Să arate ca o femeie vie, în toată firea şi independentă, pentru ca cititorul să capete încredere în ea. Oamenii din ziua de azi n-au încredere în cei care plîng. Iar femeile plîngăreţe sînt pe deasupra şi tirane. Dar acesta e un subiect lung...

178

Către I. L. Leontiev (Şceglov)

9 martie 1892, Melihovo

Dragul meu Jean, dorinţa dumitale va fi împlinită: voi trimite o povestire la *Nedelea*. Şi voi trimite-o cu atît mai bucuros, cu cît revista aceasta mi-e simpatică. Transmite-i timonierului că, cel mai tîrziu în aprilie, voi ocupa o cabină pe vasul lui.

Intr-adevăr, oameni ca Racinski sînt foarte puţini pe lumea aceasta. Îţi înţeleg entuziasmul. După aerul îmbîcsit din mediul lui Burenin şi Averkiev, de care-i plină lumea, Racinski, om de omenie, cu sufletul curat, principial, pare un adevărat zefir de primăvară. Pentru Racinski aş fi gata să-mi dau viaţa, însă, dragă prietene... îngăduie-mi acest „însă", şi nu te supăra; eu, unul, nu mi-aş da copiii la şcoala lui. De ce? In copilărie am fost instruit şi educat în spirit religios, am cîntat în biserică, am citit apostolii şi catehismele, m-am dus regulat la utrenie, unde eram obligat să dau ajutor în altar şi să trag clopotele. Şi mă crezi? Cînd mă gîndesc acum la

copilăria mea, o văd destul de întunecată. Astăzi, nu mai am credinţă. Cînd doi dintre fraţii mei şi cu mine cîntam, în mijlocul bisericii, pe trei voci, „Împărtăşitu-s-a" sau „Glasul arhanghelilor", lumea se uita la noi cu înduioşare, invidiind pe părinţii noştri, însă noi ne simţeam ca nişte mici ocnaşi. Da, dragul meu! Îl înţeleg pe Racinski, dar pe copiii care învaţă la el eu nu-i cunosc. Pentru mine, sufletele lor sînt întuneric. Dacă în ele sălăşluieşte bucuria, atunci ei sînt mai fericiţi decît mine şi fraţii mei, a căror copilărie a însemnat suferinţă...

179

Către A. S. Suvorin

11 martie 1892, Melihovo

...Citesc foarte mult. Am citit *Caractere legendare* de Lescov, apărută în ianuarie în *Russkoe obozrenie*. E scrisă dumnezeieşte, şi cu picanterie. In ea se îmbină virtutea, cucernicia şi desfrîul. Totuşi e foarte interesantă. Citeşte-o, dacă n-ai citit-o încă. Am recitit apoi critica lui Puşkin făcută de Pisarev. E îngrozitor de naivă! Îi discreditează pe Oneghin şi pe Tatiana, dar pe Puşkin îl lasă neatins. Pisarev e bunicul şi tatăl tuturor criticilor de astăzi, inclusiv Burenin. Aceeaşi meschinărie în felul de a discredita, acelaşi spirit rece şi egoist şi aceeaşi grosolănie şi lipsă de delicateţe faţă de oameni. Rişti să te animalizezi, citindu-l, şi nu din pricina ideilor, care-i lipsesc cu desăvîrşire, ci a tonului grosolan. Atitudinea lui faţă de Tatiana, faţă de scrisoarea ei drăgălaşă, la care ţin cu duioşie, mi se pare de-a dreptul dezgustătoare. Critica lui duhneşte a procuror sîcîitor şi chiţibuşar. Dracu să-l ia!...

180

Către L. A. Avilova

19 martie 1892, Melihovo

...Am citit povestirea dumitale *La drum*. Dacă aş fi editorul unei reviste ilustrate, aş publica-o cu deosebită plăcere. Totuşi, în calitate de cititor, îţi dau un sfat : cînd descrii oamenii nenorociţi şi amărîţi, şi vrei să înduioşezi cititorii, caută să fii cît mai rece. Aceasta va servi ca un fel de fond pentru nenorocirea altora, care, în felul acesta, va ieşi în evidenţă. Pe cînd în nuvela dumitale, eroii plîng, iar autorul oftează. Da, trebuie să fii rece.

Adică nu, nu mă asculta, eu nu sînt un bun critic. Îmi lipseşte darul de a-mi formula clar ideile critice...

181

Către E. P. Goslavski

23 martie 1892, Melihovo

Stimate Evgheni Petrovici,

Piesa dumitale *Nevasta soldatului* e foarte bună. Mai demult, am citit, în revista *Artist*, *Bogătanul* dumitale, care, îţi mărturisesc, nu mi-a plăcut ; în piesa aceea nu erai de loc original, iar personajele dumitale, începînd cu bogătanul, erou de mult răsuflat, şi sfîrşind cu prostuţa, despre care s-a scris de mii de ori, nu erau de loc interesante. Pe cînd *Nevasta soldatului* e cu totul altceva. De mult n-am mai citit o piesă atît de bună. Eu nu mă prea pricep

în ale teatrului, și n-aș putea spune dacă piesa dumitale e bună sau nu pentru scenă. Dar din punct de vedere literar, m-a încîntat pe deplin. E atît de atrăgătoare datorită calităților ei literare, încît, fără să stau la gînduri, o trec în categoria celor mai bune piese din viața poporului, și, după cum vezi, nu m-am putut opri să nu ți-o mărturisesc. Oamenii sînt vii, descriși simplu și clar. Toți sînt reușiți, chiar și Kirill, care e cam prea evoluat, prea rafinat datorită vrăjitoriei. Limba e admirabilă, simțul măsurii și tactul — exemplare.

Iartă-mă, eu nu sînt un critic priceput, și, chiar dacă aș fi, nu mă pricep să-mi aștern pe hîrtie ideile mele critice. De aceea, nu pot să-ți scriu ceea ce te-ar interesa ca autor.

Dacă cenzura a interzis piesa numai pentru motivul că în ea figurează un soldat și nevasta lui, ai putea înlocui soldatul cu un muncitor de fabrică sau cu un birjar moscovit : subiectul piesei ar rămîne același. Doar dumneata nu faci critica soldățimii, descrii oameni vii. Nu e vorba nici de tunică, nici de caftan.

În finalul actului III, Kirill e exagerat de aspru. Cred că ar trebui să fie mai duios, pentru ca, din tonul lui, Afimia să înțeleagă despre ce e vorba. Știu eu, poate că anume ai făcut această trecere bruscă, ținînd seama de condițiile scenice. Dar în viață și în nuvelă aceste treceri nu se petrec fără nuanțe. De altfel, nu văd nevoia de a-l zugrăvi pe Kirill ca pe un om rău. Tinerii care au trecere la femei sînt de obicei băieți buni, cu suflet blajin și leneș, lipsiți de judecată ca și femeile, și tocmai în aceasta stă farmecul lor. Pe o femeie nefericită, cu inima plină de amărăciune, persecutată de socrul ei și de viață, n-o mai impresionează obrăznicia și nici fantasticul.

Cuvintele cu „noauă“ și „șaișpce“ strică mult frumoasa limbă vorbită. După cît îmi pot da seama, judecînd după Gogol și Tolstoi, pronunțarea corectă

nu scade spiritul popular al limbii. Aceste „noauă“ și „șaișpce“ îmi fac impresia unor *mouches volantes* [1], a unor scîntei care-mi trec pe dinaintea ochilor și mă împiedică să văd cerul senin. O impresie neplăcută și inutilă.

Ce ar mai fi de spus? Soldatul Grigori își iartă femeia — lucru minunat din toate punctele de vedere și, fără îndoială, și din cel scenic. Dar de ce-l silești să vorbească o limbă neînțeleasă? E absolut necesar, e caracteristic? Pentru un gest atît de înalt și de frumos ca iertarea, poate că limba aceasta se potrivește în viața de toate zilele, dar într-o operă artistică sună fals. Discuția despre comerțul cu băuturi spirtoase și camătă strică tot farmecul iertării și ideea bună pe care o aveam despre ordonanțe. E prea tînăr ca să se gîndească la comerțul cu băuturi și împrumuturile cu amanet. Asta-i ceva grozav. Noroiul vieții n-a avut cînd să-l pervertească, iar dumneata scrii că-i iremediabil pierdut. Lasă-l să mai trăiască! Sau insistă de la început asupra acestui punct, ca să se înțeleagă despre ce e vorba.

Repet: piesa e foarte bună, și mă bucur din toată inima că mi-ai trimis-o. Mi-ar face plăcere să stau de vorbă cu dumneata și să te cunosc mai bine.

Conversația din actul IV, înainte de sosirea Afimiei, e redată cu multă subtilitate, dar nu ți se pare că Afonka o să încurce lucrurile? Galeria o să se prăpădească de rîs și o să împiedice actorii să joace. Apoi, îmi pare rău și de actor, pentru că, după obiceiul lui, publicul va face din Afonka un bufon, nu un prostănac. E un rol cu două tăișuri...

Îți doresc din tot sufletul numai bine, dar mai ales succes și deplină înflorire. Ți-o doresc sincer convins că ești înzestrat cu un veritabil talent de dramaturg.

Cu stimă A. Cehov

---

[1] Roiuri de musculițe (fr.) (n.t.).

182

Către A. S. Suvorin

31 martie 1892, Melihovo

...Totul e ca şi înainte: nici plictiseală, nici veselie. O viaţă mai mult vegetativă, otrăvită mereu de gîndul că trebuie să scriu, să scriu fără încetare. Lucrez la o nuvelă. Înainte de a o publica, aş fi vrut să ţi-o trimit s-o cenzurezi, deoarece, pentru mine, părerea dumitale e de mare preţ. Dar trebuie să mă grăbesc, pentru că n-am bani. Bucata e plină de cugetări, îi lipseşte, însă, elementul dragoste. Are şi intrigă, şi deznodămînt. E liberală. Proporţiile — cam 2 coli de tipar. Numai că ar trebui să mă sfătuiesc cu dumneata: mi-e frică să nu se fi strecurat în ea cine ştie ce prostii şi bazaconii. Ducînd o viaţă închisă în carapacea egoismului şi a amorului meu propriu, şi participînd doar tangenţial la mişcarea intelectuală, risc să spun prostii fără să-mi dau seama. Îmi permiţi să-ţi trimit corectura?

183

Către E. M. Şavrova

6 aprilie 1892, Melihovo

Bucură-te: *Mihail Ivanovici* al dumitale a fost găsit. Ai pus numai două mărci în loc de cinci, şi datorită acestui fapt pachetul a fost trimis la Serpuhov, de unde mi s-a expediat un aviz cum că trebuie să plătesc o amendă de 42 de copeici. Însă dumneata ar trebui să fii amendată cu 42 de ruble, deoarece scriitorul dumitale propovăduieşte idei imorale. Iată ce-i spune el lui Mihail Ivanovici: „Nu

uita că dumnezeu are nevoie de tot felul de oameni". După noţiunile existente, dumnezeu este expresia celei mai înalte moralităţi. El are nevoie numai de oameni desăvîrşiţi. Dacă chimiştii şi biologii susţin că în natură nu există nimic impur şi că tot ce există e necesar, acesta este, bineînţeles, punctul de vedere al naturalistului, nu al moralistului. Iar Repin al dumitale face pe moralistul!

Ca de obicei, povestirea e scrisă drăguţ şi cu gust, eroul este bine prins, însă arhitectura cam lasă de dorit. Eroul dumitale stă tolănit într-un fotoliu sau se leagănă, stă la dejun, joacă cărţi sau se plimbă — într-un cuvînt, atîtea situaţii, încît te aştepţi la foarte multă acţiune, şi tocmai acţiunea lipseşte. Dacă ai început cu tolănitul în fotoliu, ar fi trebuit să termini cu dejunul. Felicitări pentru sfintele paşti. Fratele meu, care e la mine, îţi trimite salutări şi, o dată cu mine, îţi urează tot binele.

Al dumitale devotat A. Cehov

184

Către L. A. Avilova

29 aprilie 1892, Melihovo

Stimată Lidia Alexeevna, n-am scris versuri de cînd sînt. Adică, am scris o singură dată o fabulă în albumul unei fetiţe, dar lucrul acesta s-a petrecut de mult, foarte de mult. Fabula există şi astăzi, şi multă lume o ştie, dar fetiţa are acum 20 de ani, şi chiar eu, supus aceloraşi legi, nu mai sînt decît un bătrîn cîine literar care se uită la versuri de sus şi cască. Probabil că sub firma mea scrie versuri vreun impostor, sau cineva cu acelaşi nume — că Cehovi sînt cît lumea.

Intr-adevăr, acum e bine la ţară. Şi nu numai bine, dar chiar minunat... Adevărată primăvară, copacii au început a înmuguri, e cald, privighetorile

cîntă, iar broaştele orăcăie pe felurite glasuri. N-am nici o copeică, dar îmi fac următorul raţionament: nu e bogat cel ce-i doldora de bani, ci cel ce are posibilitatea să trăiască acum în ambianţa luxuriantă a unei primăveri timpurii. Ieri am fost la Moscova, şi n-a lipsit mult să mă sufoc de plictiseală şi de necaz. Închipuieşte-ţi: o cunoştinţă, femeie de vreo 42 de ani, s-a recunoscut în eroina mea, în vîrstă de 20, din *Zvăpăiata* (apărută în *Sever* nr. 1 şi 2), şi acum toată Moscova mă acuză că am jignit-o! Dovada cea mai bună ar fi asemănarea aparentă: doamna pictează, trăieşte cu un pictor, iar soţul ei e doctor...

Mai am puţin şi termin o nuvelă. Dar e foarte plictisitoare, pentru că lipseşte din ea femeia şi dragostea. Nu pot suferi asemenea bucăţi. Am scris-o întîmplător, din nechibzuinţă. Aş putea să-ţi trimit un exemplar cînd se va tipări, dacă ţi-aş şti adresa începînd din iunie încolo.

Aş vrea să scriu şi o comedie, dar mă încurcă lucrarea despre Sahalin.

Îţi doresc tot binele, dar mai ales sănătate.

Da! Ţi-am scris cîndva că, atunci cînd scrii povestiri duioase, trebuie să fii indiferent. Văd că nu m-ai înţeles. Cînd scrii, poţi să plîngi, să oftezi, ba chiar să suferi laolaltă cu eroii tăi, dar cred că lucrul acesta trebuie să-l faci aşa fel, încît cititorul să nu-l simtă. Cu cît eşti mai obiectiv, cu atît e mai puternică impresia pe care o produci. Atît am vrut să-ţi spun.

Cu totul devotat A. Cehov

185

Către A. S. Suvorin

16 iunie 1892, Melihovo

...Sufletul meu are nevoie de spaţiu, de aer, dar, fără să vreau, sînt nevoit să duc o viaţă meschină, cu totul absorbită de ticăloasele acelea de copeici şi

de ruble. Nimic nu e mai banal ca viaţa meschină, cu gologanii şi mîncărurile ei, cu discuţiile ei absurde şi cu acea virtute convenţională de care nimeni n-are nevoie. Sufletul meu e chinuit de gîndul că muncesc pentru bani, că banii sînt pivotul activităţii mele. Sentimentul acesta dureros şi necesitatea fac ca ocupaţia de scriitor să apară în ochii mei ca vrednică de dispreţ. N-am nici un respect pentru ceea ce scriu, mă simt fără vlagă, mi-e silă de mine însumi, şi sînt bucuros că am şi meseria de medic, pe care, orice s-ar zice, o practic, şi nu pentru bani. Ar trebui să fac o baie de acid sulfuric ca să mi se ia un rînd de piele şi să-mi crească apoi alta nouă...

186

Către L. S. Mizinova

27 şi 30 iulie 1892, Melihovo

De cîtva timp a venit la noi Piotr Vasilici împreună cu fiul său, artileristul, care trage la ţintă aproape în fiecare după amiază, bineînţeles, nu cu tunul. Piotr Vasilici e atît de dulce şi de sensibil, încît încep să cred în adevărata prietenie. După fiecare împuşcătură, se apropie de fecioru-său şi-l sărută cu duioşie pe frunte... Îţi doresc din tot sufletul şi un asemenea soţ, şi un asemenea fiu...

Ai dat nemţoaicei piesa s-o traducă ? Închipuieşte-ţi că mă aşteptam la asta. Dumneata nu simţi de loc nevoia unei munci regulate. De aceea eşti bolnavă şi mohorîtă, de aceea plîngi atîta şi de aceea voi, domnişoarele, nu sînteţi în stare decît să daţi lecţii pentru nimica toată şi să învăţaţi tot soiul de prostii de la Fedotov ! Îţi scrisesem o scrisoare lungă, plină de ocări, dar m-am răzgîndit şi nu ţi-am mai trimis-o. Ce folos ? Tot nu ţi-ar fi păsat de vorbele mele, doar te-aşi fi enervat degeaba.

Maşa nu s-a întors încă. O aşteptăm din zi în zi. Începînd de la întîi august, voi aştepta sosirea dumitale. Am de lucru pînă peste cap. Zemstva mi-a oferit un post de medic de circumscripţie, şi mi-a fost greu să nu primesc. Asta-i tot.

Scrie-mi, draga mea, altfel mi-e aşa de urît ! M-am săturat de băut şi de mîncat, mi-e silă de somn, iar pentru scris, pentru pescuit şi cules ciuperci n-am timp. Dar aş prefera să vii chiar dumneata personal : ar fi mai plăcut decît o scrisoare. Mă pricep atît de bine să lecuiesc holera, încît nu te expui la nici o primejdie venind la Melihovo.

Holera a ajuns la Moscova şi prin împrejurimi.

Cu bine, bălăioara mea. Altă dată să nu mă mai scoţi din fire cu lenea dumitale, şi te rog nici nu încerca să te scuzi. Cînd e vorba de o lucrare urgentă sau de o promisiune, nu admit nici o scuză. N-o admit şi nici n-o înţeleg.

Te aştept, şi mă gîndesc la sosirea dumitale, aşa cum se gîndeşte beduinul, în pustiu, la apă.

Iţi doresc numai bine !

Al dumitale Antoine

Au sosit Maşa şi Ivanenko. Acesta din urmă va primi un post la trei verste de noi. Vino.

187

Către A. S. Suvorin

1 august 1892, Melihovo

Scrisorile mele aleargă după dumneata, dar eşti cu neputinţă de găsit. Ţi-am scris des, între altele şi la Saint-Moritz. Insă, judecînd după scrisorile dumitale, n-ai primit nimic de la mine. In primul rînd, trebuie să-ţi spun că la Moscova şi prin împrejurimi bîntuie holera, şi că zilele astea va ajunge şi pe la noi. In al doilea rînd, că am fost

însărcinat cu combaterea epidemiei, și că în circumscripția mea intră 25 de sate, 4 fabrici și o mînăstire. Mă ocup de organizare, de construirea barăcilor etc. Mă simt singur, pentru că tot ce ține de holeră e străin de sufletul meu, iar munca aceasta, care cere să fii mereu pe drumuri, care e legată de discuții nesfîrșite și de tot felul de griji mărunte, e foarte obositoare pentru mine. N-am timp să scriu. De mult mi-am părăsit îndeletnicirile literare, și acum sînt sărac și lipsit, deoarece am găsit că e mai avantajos pentru mine și pentru libertatea mea să refuz retribuția pe care o primesc medicii de circumscripție. Sînt plictisit, deși, dacă privești lucrurile de la oarecare înălțime, holera are și foarte multe părți interesante. Păcat că nu ești în Rusia. Se pierde fără folos atîta material pentru niște scrisori scurte! Holera are mai multe părți bune decît rele și, prin aceasta, se deosebește vădit de foametea pe care am urmărit-o astă iarnă. Acum, toată lumea muncește, și muncește cu înverșunare. La iarmarocul de la Nijni se fac adevărate minuni, ceea ce l-ar putea determina chiar și pe Tolstoi să aibă mai mult respect pentru medicină și, în general, pentru amestecul intelectualilor în viață. S-ar părea că, acum, holera e ținută în frîu. N-a scăzut numai numărul cazurilor, dar și procentul de mortalitate. În uriașa noastră Moscova, cazurile de holeră nu trec de 50 pe săptămînă, pe cînd în regiunea Donului ajung pînă la 1000 pe zi: o diferență considerabilă.

Noi, medicii de județ, ne-am pregătit, am întocmit un program de lucru, și avem tot dreptul să credem că vom reuși să micșorăm procentul de mortalitate în circumscripțiile noastre. Ajutoare n-avem, ești silit să fii în același timp și medic, și sanitar. Țăranii n-au încredere în noi și nu ne ascultă, dar gîndul că eforturile noastre nu se vor irosi în zadar ne face să nu prea luăm în seamă toate acestea. Dintre toți medicii guberniei Serpuhov, eu sînt cel mai de plîns: am un echipaj ca vai de el, nu cunosc drumurile, seara nu văd nimic, bani n-am, obosesc foarte repede, dar mai ales nu pot uita de loc că trebuie

să scriu, și atunci îmi vine un gust nebun să dau dracului holera și să mă apuc de literatură. Și cu dumneata aș avea gust să stau de vorbă. Sînt atît de singur...

188

Către A. S. Suvorin

16 august 1892, Melihovo

...Iată-mă teafăr și nevătămat. Am avut o vară minunată, caldă, uscată și îmbelșugată în roade pămîntești. Însă, începînd din iulie, tot farmecul ei a fost distrus de veștile cu privire la holeră. Pe vremea cînd mă invitai, în scrisorile dumitale, să vin cînd la Viena, cînd la Abazzia, eu eram medic de circumscripție al zemstvei Serpuhov, apucasem holera de coadă și organizam în viteză noua circumscripție, care cuprinde 25 de sate, 4 fabrici și o mînăstire. Dimineața am primirea bolnavilor, apoi alerg pe drumuri; alerg, țin conferințe pecenegilor, îi doftoresc, îmi ies din fire și, cum zemstva nu mi-a dat nici o copeică pentru organizarea punctelor sanitare, cerșesc pe la oamenii cu dare de mînă ba una, ba alta. S-a dovedit că sînt un cerșetor de prima clasă. Datorită elocinței mele cerșetorești, circumscripția mea are în prezent două bărăci admirabile, utilate cu tot ce le trebuie, și cinci nu tocmai admirabile, ba chiar sărăcăcioase. Am scutit zemstva pînă și de cheltuielile pentru dezinfectare, cerșind fabricanților var, piatră vînătă și alte porcării urît mirositoare pentru toate cele 25 de sate ale mele. Într-un cuvînt, A. P. Kolomnin trebuie să fie mîndru că a învățat la același liceu cu mine.

Mi-e sufletul obosit. Sînt plictisit. Să nu-ți mai aparții, să nu te mai gîndești decît la diaree, să tresari noaptea la fiecare lătrat de cîine și la fiecare

bătaie în poartă (oare nu cumva a venit cineva după mine ?), să umbli cu niște mîrțoage pe drumuri necunoscute, să ții lecții numai despre holeră și să aștepți numai holera, iar în același timp să fii cu totul indiferent față de boală și de oamenii pe care-i slujești — lucrul acesta, dragă domnule, e un ghiveci de pe urma căruia nu te poți aștepta la nimic bun. Holera a ajuns la Moscova și în județul Moscova. O așteptăm și aici din oră în oră. Judecînd după evoluția ei în capitală, putem presupune că a început să dea îndărăt și că „virgula" și-a pierdut din virulență. De asemenea, putem presupune că cedează văzînd cu ochii în fața măsurilor luate la Moscova și la noi. Intelectualitatea muncește cu energie, fără să-și precupețească banii sau sănătatea : o văd la lucru în fiecare zi, și sînt mișcat, iar cînd îmi amintesc cum își revărsau fierea și acreala Jitel și Burenin asupra aceleiași intelectualități, parcă mă înăbuș. Medicii și, în general, intelectualii au făcut adevărate minuni la Nijni. Tremuram de entuziasm citind dările de seamă despre holeră. În vremurile cele bune de demult, cînd oamenii se îmbolnăveau și mureau cu miile, nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că succesele uimitoare ce se săvîrșesc acum sub ochii noștri ar fi cu putință. Păcat că nu ești medic ca să împărtășești cu mine satisfacția pe care o simt, să-ți dai seama, să recunoști și să prețuiești tot ce se face. Despre lucrurile acestea nu se poate vorbi numai în cîteva cuvinte.

Metoda de a trata holera îi cere medicului, înainte de toate, răbdare : îi cere, adică, să rezerve fiecărui bolnav cîte 5—10 ore, ba chiar și mai mult. Cum am de gînd să folosesc metoda lui Cantani — clisme cu tanin și injecții subcutanate cu o soluție de sare de bucătărie — situația mea va fi dintre cele mai idioate. În timp ce mă voi ocupa de un bolnav, se vor îmbolnăvi și vor muri alți zece. Nu uita că am în grija mea 25 de sate și că sînt singur, dacă nu-l pun la socoteală pe felcer, care mi se adresează cu

„înălțimea voastră", se jenează să fumeze de față cu mine, și nu face un pas fără mine. Dacă vor fi numai cazuri izolate, voi ști să fiu stăpîn pe situație, dar dacă epidemia va ajunge fie și numai la cinci cazuri pe zi, atunci o să mă enervez doar, o să obosesc și o să mă simt vinovat.

Se înțelege că nici n-am timp să mă gîndesc la literatură. Nu scriu nimic. Ca să-mi păstrez o cît de mică libertate de acțiune, am refuzat orice remunerație, așa că n-am un ban. Aștept să se treiere și să se vîndă secara, și pînă atunci mă hrănesc cu *Ursul* și cu ciuperci — că pe-aici, pe la noi, sînt cîtă frunză și iarbă. Și, fiindcă veni vorba, niciodată nu m-a costat întreținerea atît de puțin ca acum. Tot ce consumăm e de pe pămîntul nostru, chiar și pîinea. Cred că, peste vreo doi ani, toate cheltuielile de întreținere a familiei mele nu vor trece de 1000 de ruble pe an.

Cînd vei afla din ziare că s-a terminat cu holera, va fi un semn că m-am apucat din nou de scris. Dar cît timp sînt în slujba zemstvei, să nu mă consideri scriitor. Nu e bine să alergi după doi iepuri deodată.

Îmi scrii că am renunțat la *Sahalin*. Nu: e copilul meu și nu renunț la el. Cînd mă doboară plictiseala literară, îmi face plăcere să mă ocup cu ceva care nu e literatură. În ce privește problema cînd o să-mi termin *Sahalinul* și unde o să-l public — pentru mine nu are nici o importanță. Cît timp peste închisori domnește Galkin-Vraskoi, n-am nici o dorință să-mi public cartea. Dar dacă mă va sili nevoia, atunci e altceva.

În momentul de față, vecinul meu, contele Orlov-Davîdov, proprietarul vestitei „Otrada", e la Biarritz, a fugit de holeră. Pentru combaterea epidemiei, a dat doctorului său numai 500 de ruble. Sora lui, contesă și ea, care își are domiciliul în circumscripția mea, s-a purtat cu mine, cînd m-am dus să discut cu ea ridicarea unei bărăci pentru muncitorii ei, cum te porți cu un argat în căutare de lucru. M-am

simțit umilit și am mințit-o spunîndu-i că sînt bogat. Aceeași minciună i-am spus-o și arhimandritului, cînd a refuzat să pună la dispoziție o încăpere pentru vizitatorii mînăstirii, care, eventual, s-ar îmbolnăvi. Cînd l-am întrebat ce va face cu cei ce se vor îmbolnăvi în arhondărie, mi-a răspuns: „Sînt oameni cu stare și vă vor plăti". Ai auzit așa ceva? Mi-am ieșit din fire și i-am spus că n-am nevoie de banii lor, pentru că sînt bogat, dar că mă gîndeam să feresc mînăstirea... Mă aflu uneori în situații cît se poate de tîmpite și de umilitoare... Înainte de plecarea contelui Orlov-Davîdov, am văzut-o pe soția lui: briliante enorme în urechi, turnură, dar o totală lipsă de bună creștere. Și e milionară! Cu asemenea oameni încerci sentimentul idiot al seminaristului din poveste, și-ți vine să le trîntești o mojicie, așa, pe nepusă masă.

Popa de-aici, un om minunat, văduv cu copii nelegitimi, vine de multe ori la mine și totdeauna stă mult.

Scrie-mi, te rog, altfel e jale.

Al dumitale A. Cehov

189

Către A. S. Suvorin

27 octombrie 1892, Melihovo

...Citește, te rog, în *Russkaia mîsl* din martie, *Cîțiva ani la țară* de Garin. În literatura noastră, n-a mai existat nimic asemănător în genul acesta nici ca ton și nici, poate, ca sinceritate. Începutul e cam banal, finalul cam bombastic. În schimb, partea de la mijloc e o adevărată încîntare. E atîta adevăr în bucata aceasta, cum rar se întîlnește...

190

Către A. S. Suvorin

25 noiembrie 1892, Melihovo

Te înțeleg foarte bine și în zadar îți faci reproșuri că nu te exprimi clar. Dumneata ești un bețivan înveterat, iar eu ți-am oferit o limonadă dulce! Dînd limonadei ceea ce i se cuvine, ai observat, pe bună dreptate, că-i lipsește alcoolul. Asta le lipsește operelor noastre: alcoolul care să te îmbete și să te captiveze, și dumneata faci să se înțeleagă acest lucru. Și de ce le lipsește alcoolul? Să lăsăm la o parte *Salonul nr. 6* și persoana mea, și să discutăm în principiu, e mai interesant. Să vorbim despre cauzele generale, dacă nu te plictisesc, cuprinzînd o întreagă epocă. Spune-mi cinstit, care dintre scriitorii de o vîrstă cu mine, adică între 30—45 de ani, au dat lumii măcar o picătură de alcool? Parcă Nadson, Korolenko, și toți dramaturgii din zilele noastre nu sînt și ei tot limonadă? Parcă tablourile lui Repin sau ale lui Șîșkin te-au dat gata? Sînt drăguțe, pictate cu talent, te entuziasmează, și totuși nu uiți că ai gust să-ți aprinzi o țigară. Știința și tehnica trăiesc astăzi vremuri mari, dar pentru confrații noștri ele sînt bicisnice, plictisitoare, mohorîte... De altfel și noi sîntem plictisitori și mohorîți, și nu ne pricepem să dăm viață decît unor copii de guta-parcă, ceea ce nu vede numai Stasov, pe care natura l-a înzestrat cu însușirea rară de a se îmbăta pînă și cu lături... Cauzele nu stau în prostia noastră, nici în lipsa de talent sau în obrăznicia noastră, cum crede Burenin, ci e vorba de o boală, care pentru un artist e mai rea decît sifilisul sau decît impotența sexuală. E drept că nouă ne lipsește „ceva". Asta înseamnă că, dacă ai ridica poalele muzei noastre, ai vedea că locul e neted. Amintește-ți că scriitorii pe care-i numim nemuritori, sau măcar

simplu buni, au o caracteristică comună şi foarte importantă: ei se îndreaptă încotrova şi te cheamă şi pe tine într-acolo, şi tu simţi, nu cu capul, ci cu toată fiinţa ta, că au un scop, exact ca umbra tatălui lui Hamlet, care nu-i apărea şi nu-i tulbura mintea fără să aibă un rost. Unii — şi asta depinde de posibilităţile lor — au scopuri apropiate: iobăgia, eliberarea patriei, politica, frumuseţea sau pur şi simplu votca, cum e la Denis Davîdov. Alţii au scopuri mai îndepărtate: dumnezeu, viaţa de dincolo de mormînt, fericirea omenirii etc. Cei mai buni dintre ei sînt realişti şi descriu viaţa aşa cum este, însă, datorită faptului că fiecare rînd al lor e impregnat de conştiinţa acestui scop — pe lîngă viaţa aşa cum este o mai simţi şi pe cea care ar trebui să fie, şi lucrul acesta te cucereşte. Dar noi? Noi... Noi descriem viaţa aşa cum este, dar mai departe, nimic... Nimic, chiar dacă ne-ai bate cu biciul! Noi n-avem scopuri, nici apropiate şi nici depărtate, iar în sufletul nostru de-ai da cu praştia şi tot nu găseşti nimic! Nu facem politică, nu credem în revoluţie, n-avem un dumnezeu, nu ne temem de stafii, iar eu, personal, nu mă tem nici măcar de moarte sau de orbire. Iar cine nu doreşte nimic, nu speră nimic şi nu se teme de nimic, acela nu poate fi artist. Dacă e o boală sau nu, asta n-are importanţă, deoarece nu e vorba de numele pe care-l poartă, însă trebuie să recunoaştem că situaţia noastră e cît se poate de rea. Nu ştiu ce se va întîmpla cu noi peste 10—20 de ani, cînd lucrurile se vor mai schimba, poate; deocamdată, însă, ar fi nesăbuit să se aştepte lumea să dăm ceva într-adevăr de valoare, indiferent dacă avem sau nu talent. Noi scriem maşinal, în virtutea unei rînduieli de mult înscăunate, potrivit căreia unii fac slujbă, alţii negustorie, alţii literatură... Dumneata şi Grigorovici găsiţi că aş fi inteligent. Da, sînt destul de inteligent ca să nu-mi ascund boala de care sufăr, să nu mă mint şi să nu-mi acopăr goliciunea cu zdrenţele altora, de pildă cu ideile „anilor 60“ etc... N-o să mă arunc în golul scării,

cum a făcut Garşin, dar nici n-o să mă înşel cu speranţa unui viitor mai bun. Nu mă simt vinovat de boala mea, şi nu sînt eu acela care o să mă vindec, deoarece trebuie să presupunem că boala aceasta îşi are scopurile ei bune, ascunse de noi, şi că nu ne-a fost trimisă în zadar. Vorba cîntecului: *„Nu în zadar, nu în zadar s-a încurcat c-un husar!"*

Acum, despre inteligenţă. Grigorovici crede că inteligenţa poate învinge talentul. Byron a fost inteligent cît o sută de diavoli, şi totuşi talentul lui a rămas neatins. Dacă o să mi se spună că X. a scris prostii, pentru că inteligenţa i-a învins talentul, sau de-a-ndoaselea, eu o să răspund: asta înseamnă că X. n-avea nici inteligenţă, nici talent...

191

Către A. S. Suvorin

8 decembrie 1892, Melihovo

...O, dacă ai şti cît sînt de obosit! Obosit de moarte. Oaspeţi, oaspeţi, oaspeţi... Conacul meu e chiar la drumul mare de la Kaşirsk, şi orice intelectual în trecere consideră ca o imperioasă datorie să se oprească la mine, să se încălzească, iar uneori chiar să rămînă peste noapte. Numai medici au venit o întreagă legiune! Desigur, e plăcut să fii primitor, însă toate au o limită! Doar de la Moscova din pricina oaspeţilor am fugit. Mai adineauri a sosit astronoama, care poposeşte la noi şi pe noapte... Şi cum îi mai umblă gura!

Iar eu am de scris, am de scris, şi trebuie să mă grăbesc, pentru că dacă nu scriu, înseamnă să trăiesc pe datorie şi să lîncezesc. Scriu o bucată în care e şi vară, şi toamnă, şi-s şi o sută de personaje. Dar toate acestea se învălmăşesc, se încurcă, le uit... Ei, drăcia dracului! Să plec la Piter? Dar la Piter

lucrez puțin de obicei, și fără tragere de inimă. Poate să mă duc la Moscova și să-mi iau o cameră la hotel? Dar la Moscova, și încă într-o cameră de hotel, aș muri de urît. În cele din urmă, cred că o să plec la Petersburg, fără a fi scris măcar o jumătate de coală și pierzînd pe drum tot ce aveam în minte...

1893

192

Către A. S. Suvorin

13 februarie 1893, Melihovo

Te sperie ideile materaliste ale lui Wagner ? Dar Wagner nu e materialist ! E o muiere, o chiseliță, și dacă e să vorbim de orientarea lui, e mai curînd un spiritualist înfocat, chiar un tolstoist ! Eu sînt de un milion de ori mai materialist decît el. Dar nu-i vorba de asta. Dacă revista nu-ți e pe plac, n-o edita. Eu te înțeleg foarte bine, cu toate că nu știu cum o să scapi de W. Doar nu poți spune : „Ieși afară, prostule !“ Trebuie să găsești un pretext oarecare. Bunăoară, dă vina pe mine. De pildă : „Cehov mi-a promis că va fi redactor adjunct (sau secretar) și acum nu mai vrea. Iar fără el, eu nu editez revista, nu vreau să am și grija treburilor din afară, că și așa sînt ocupat pînă peste cap...“ etc. Dă-mă pe mine pe mîna naturaliștilor, să mă facă harcea-parcea, și pe bună dreptate, deoarece mie îmi datorezi faptul de a-l cunoaște pe Wagner.

Ai mei citesc volumul lui Pisemski, pe care l-am luat de la dumneata, și-l găsesc tare greoi și învechit. Eu îl citesc pe Turgheniev. E o desfătare, deși Turgheniev e cu mult mai prejos de Tolstoi ! După mine, Tolstoi n-o să îmbătrînească niciodată. Limba lui se va învechi, dar el va rămînea veșnic tînăr. Dar să-l lăsăm pe Vengherov să judece lucru-

rile acestea, iar noi să trecem la probleme mai actuale. Cum o mai duci cu urechea ? Stai la Țarskoe ? Cînd pleci în străinătate ?...

193

Către A. S. Suvorin

24 februarie 1893, Melihovo

Încă n-am văzut numărul din *Russkaia mîsl,* dar mi-l închipui. Protopopov nu mi-e simpatic : e un om cu judecata greoaie, obiectiv uneori, dar rece și necruțător. Nu-l cunosc personal și nu l-am văzut niciodată. Despre mine a scris destul de mult, eu însă n-am citit nimic. Nu sînt ziarist, și am o repulsie fizică pentru insulte, împotriva oricui ar fi ele îndreptate. Spun „o repulsie fizică", pentru că după ce citesc criticile lui Protopopov, ale lui Jitel, Burenin și ale altor judecători ai omenirii, îmi rămîne totdeauna în gură un gust de coclit. Și ziua aceea, pentru mine, e pierdută. Pur și simplu, sufăr. Stasov l-a făcut pe Jitel ploșniță, dar mă întreb : de ce l-a făcut Jitel de batjocură pe Antokolski ? De ce ? Asta nu mai este nici critică, nici principialitate, ci ură, furie de fiară dezlănțuită.

Dar de ce înjură Skabicevski ? De ce tonul acela, de parcă cei pe care-i judecă ar fi pușcăriași, nu artiști și scriitori ? Nu, eu unul nu pot să-i înțeleg, nu pot și pace.

Sfîrșitul nuvelei mele va apărea în numărul din martie. „Urmare", în loc de „sfîrșit", e greșeala mea, pentru că, citind ultima corectură, în loc de una am scris alta. Sfîrșitul n-o să-ți placă, deoarece l-am cam înghesuit. S-ar fi cuvenit să fie mai lung. Dar și atunci cred că n-ar fi mers, deoarece are prea puțini

eroi: cînd, de-a lungul a 2 sau 3 coli de tipar, apar mereu aceleași două personaje, te prinde urîtul... Dar ce să mai vorbim despre noi, bătrînii?! Mai bine spune-mi, cînd îmi trimiți romanul dumitale? Ard de nerăbdare să scriu o critică lungă pe marginea lui.

Doamne dumnezeule! Ce încîntare e cartea *Părinți și copii*! Îți vine să chiui de plăcere, nu altceva. Boala lui Bazarov e descrisă cu atîta putere, încît îmi pierdusem vlaga și aveam impresia că mă molipsisem și eu de la el. Dar sfîrșitul lui Bazarov? Dar bătrînii? Dar Kukșina? Sînt extraordinar de bine prinși, pur și simplu, genial. Din romanul *În ajun* nu-mi place nimic, afară de tatăl Elenei și de sfîrșit, care e plin de tragism. Cîinele e foarte bun. În bucata asta, Turgheniev are o limbă extraordinară. Citește-o, te rog, dacă ai uitat-o. *Asia* e simpatică, *Liniște* e dezlînată și nu te mulțumește. *Fum* nu mi-a plăcut de loc. *Un cuib de nobili* e mai slab decît *Părinți și copii,* sfîrșitul însă e o adevărată minune. Afară de bătrîna Bazarova, mama lui Evgheni, de mama lui Lavreţki, o fostă iobagă, și de femeile simple — toate cucoanele și domnișoarele din operele lui Turgheniev sînt nesuferite din pricina afectării și, iartă-mă, a falsității lor. Nici Liza, nici Elena nu sînt fete ruse, ci un fel de Pythii care prorocesc, cu pretenții mai mari decît s-ar cuveni. Irina din *Fum,* Odințova din *Părinți și copii* sînt niște femei fatale, hrăpărețe, lacome, veșnic căutînd ceva, într-un cuvînt, niște femei de nimic. E destul să te gîndești la Anna Karenina a lui Tolstoi, ca toate aceste cucoane ale lui Turgheniev, cu umeri ispititori, să se ducă dracului. În schimb, tipurile de femei negative, pe care Turgheniev le caricaturizează puțin (Kukșina), sau pe seama cărora glumește (descrierea balurilor), sînt prinse uimitor de bine și i-au reușit atît de desăvîrșit, încît nu le poți găsi nici un cusur. Descrierile naturii sînt și ele reușite, însă... simt că noi începem a ne dezobișnui de felul acesta de descrieri și că avem nevoie de altceva...

194

Către A. S. Suvorin

4 martie 1893, Moscova

...Nu știu ce părere ai despre sfîrșitul nuvelei mele. S-ar părea că nu e tras de păr, și că acțiunea se desfășoară lin și firesc. Am scris-o în grabă, asta e partea proastă. În graba aceasta a mea s-o fi strecurat vreo inepție, care o să iasă la iveală abia mai tîrziu, cînd nu se va mai putea scoate nici cu toporul! Aș fi vrut să adaug un mic epilog, în care să explic cum mi-a căzut în mînă manuscrisul necunoscutului. L-am și scris, dar l-am pus la o parte, pînă va apărea nuvela în volum. Volumul ar putea să apară în aprilie. Nuvela are mai mult de cinci coli, adică e aproape de două ori mai mare decît *Salonul nr. 6*. Prin urmare, volumul va fi gros, deci n-o să trag pe sfoară publicul cititor. Mă gîndesc însă că cenzura nu va lăsa nuvela să apară. Adică, vom vedea...

195

Către Al. P. Cehov

4 aprilie 1893, Melihovo

...Aveam de gînd să-i scriu lui Suvorin, dar nu i-am mai scris nici un rînd, așa că scrisoarea care l-a indignat atît de mult pe moștenitorul și pe fratele lui e o pură invenție. Dar, deoarece circulă asemenea zvonuri, înseamnă că așa a fost să fie: hardughia veche a început a trosni, prin urmare o să se prăbușească. Îmi pare rău de bătrîn, mi-a trimis o scrisoare de pocăință, și cred că n-o să rup definitiv cu el. Cît despre redacție și moștenitori, nu mă

dau în vînt să păstrez relaţii cu ei, oricare ar fi aceste relaţii. In anii din urmă am ajuns nepăsător. şi-mi simt inima atît de descătuşată de toate cele lumeşti, încît ceea ce se spune şi se gîndeşte despre mine în redacţie mă lasă rece. Afară de asta, concepţiile mele mă duc cu gîndul la 7375 de verste depărtare de Jitel *et Co.* Ca publicişti, îmi sînt odioşi, lucru pe care ţi l-am spus de atîtea ori.

In schimb, nu pot fi nepăsător faţă de hărţuielile pe care, *volens-nolens,* sînt silit să le suport aproape în fiecare lună. Pe măsură ce îmbătrînesc, văd tot mai limpede spinii trandafirilor cu care e presărat drumul vieţii, iar materialul din care sînt confecţionate izmenele vieţii noastre mi se pare tot mai grosolan. Mi-s nervii nesuferit de slăbiţi, bani n-am şi nici n-o să am, după cum n-am nici priceperea şi nici curajul de a trăi. Sănătatea mi-e şubredă, iar bună dispoziţie aproape că nu mai este cu putinţă pentru noi...

196

Către A. S. Suvorin

26 aprilie 1893, Melihovo

...Il citesc pe Pisemski. E un mare, mare talent! Cea mai bună operă a lui este *Artelul de tîmplari.* Romanele sînt obositoare prin mulţimea amănuntelor. Tot ce are un caracter trecător, toate înţepăturile la adresa liberalilor şi a criticilor de pe atunci, toate observaţiile critice cu pretenţia de a fi juste şi de actualitate, şi toate aşa-zisele idei adînci, presărate ici şi colo în operele lui, par nespus de naive şi meschine în vremea noastră. De aceea, romancierul-artist nu trebuie să se ocupe de ceea ce are o importanţă vremelnică. Oamenii lui Pisemski sînt vii, cu temperamente viguroase. In *Istoria* lui, Skabicevski

îl acuză de trădare şi de obscurantism. Dar, doamne dumnezeule, dintre toţi scriitorii contemporani eu nu cunosc nici unul care să fie un liberal atît de pătimaş şi de convins ca Pisemski ! Toţi popii, funcţionarii şi generalii lui sînt nişte ticăloşi. Nimeni nu şi-a bătut joc atîta de armată şi de vechea justiţie ca el. Şi fiindcă veni vorba, am citit şi *Cosmopolis* de Bourget. In cartea lui găseşti tot ce vrei : şi Roma, şi pe papa, şi pe Corregio, şi pe Michel Angelo, şi pe Tizian, şi dogi, şi o femeie frumoasă la 50 de ani, şi ruşi, şi polonezi... Dar ce fade, ce forţate, ce dulcege şi false par toate acestea în comparaţie chiar cu Pisemski al nostru, cel grosolan şi naiv...

197

Către A. S. Suvorin

28 iulie 1893, Melihovo

...N-am scris nici o piesă din viaţa siberiană, pe care am şi uitat-o. In schimb, mi-am dat la tipar *Sahalinul*. Il recomand atenţiei dumitale. Pasajul pe care l-ai citit cîndva la mine uită-l, pentru că nu era ceea ce ar fi trebuit să fie. Scriam într-una, dar aveam mereu impresia că nu merg pe drumul cel bun, pînă cînd mi-am descoperit, în sfîrşit, meteahna : în *Sahalinul* meu păream că încerc mereu să dau lecţii cuiva, şi în acelaşi timp păream că ascund ceva, şi căutam să mă stăpînesc. Dar îndată ce am început să spun ce ridicol mă simţeam pe insulă şi ce ticăloşi erau oamenii de pe-acolo, m-am simţit parcă descătuşat, şi lucrarea a început să meargă strună, cu toate că a ieşit cam umoristică. Primele capitole vor apărea în *Russkaia mîsl,* în numărul de octombrie.

Am scris şi o mică povestire de două coli : *Călugărul negru*...

198

Către L. S. Mizinova

13 august 1893, Melihovo

Dragă Lika, nu ţi-am scris pentru că nu aveam ce-ţi scrie. Viaţa e atît de searbădă, încît nu mai simţi nimic altceva decît că te pişcă muştele, şi atît. Vino, bălăioară dragă, vom sta de vorbă, ne vom certa, ne vom împăca. Mi-e urît fără dumneata, şi aş da cinci ruble numai să stăm amîndoi la taclale măcar cinci minute! Holeră nu avem, în schimb avem dizenterie, tuse măgărească, vreme rea, ploioasă, şi umezeală. Vino la noi, frumoasă Lika, să ne cînţi. Serile au început a fi lungi, şi n-am pe nimeni lîngă mine să-mi risipească urîtul.

La Petersburg mă voi duce cînd voi avea dreptul s-o fac, adică după ce va trece holera. Cred că mă voi instala acolo prin octombrie. Am de gînd să-mi fac o casă şi să mă mut pe tărîmurile acelea. Dar toate astea sînt banalităţi. Numai poezia, de care n-am parte, nu e banală. Dacă aş avea bani! Dacă aş avea bani! Dacă aş avea bani, aş pleca în Africa de Sud, despre care citesc acum nişte scrisori foarte interesante. Trebuie să ai un scop în viaţă, şi, cînd călătoreşti, îl ai.

La noi au ieşit castraveţii. Brom s-a îndrăgostit de *m-lle* Mary-Lise. Ne împăcăm foarte bine. Nu mai beau votcă şi nici nu mai fumez. Totuşi, după masa de seară mi se face totdeauna nespus de somn, nu ştiu de ce, şi în odaie miroase a ţigară de foi. Gladkov a mai slăbit, iar prinţul s-a mai îngrăşat. Varenikov spune că trifoiul lui a legat tare frumos. Stîngaciul de Ivanenko continuă să fie stîngaci şi să calce pe trandafiri, pe ciuperci, pe cozile cîinilor etc. Oare n-ar vrea să se angajeze la şcoala lui Ivan? Ce ştii în privinţa asta? Tare mi-e milă de el şi, dacă ar sta în obiceiul pămîntului şi nu m-ar înţelege

lumea greșit, i-aș da o bucată de pămînt și i-aș ridica și o casă. Doar e bătrîn!

Și eu sînt bătrîn. Am impresia că viața ar vrea să-și cam bată joc de mine, și de aceea mă grăbesc să mă înscriu în rîndul bătrînilor. Cînd tinerețea mi s-o scurge pe nesimțite și mi-o veni gust să trăiesc omenește, fără să reușesc, să am cel puțin scuza că-s bătrîn... Dar toate acestea sînt prostii. Iartă-mă, Lika, îți mărturisesc că nu mai am ce-ți scrie. La drept vorbind, ar trebui să fiu lîngă dumneata și să stăm de vorbă, nu să-ți scriu.

Mă duc la cină.

Pe-aici s-au copt merele. Dorm cîte 17 ore pe zi. Lika, dacă te-ai îndrăgostit de cineva și m-ai uitat, cel puțin nu rîde de mine. Mașa și Mișa au fost la Kiselevi, la Babkino, și s-au întors dezamăgiți — iată o noutate! Nu mai am ce-ți scrie. Zilele acestea au fost la noi Potapenko și Sergheenko. Potapenko a făcut impresie bună. Cîntă tare drăguț.

Cu bine, draga mea Lika, și nu mă uita. Chiar dacă te-ai îndrăgostit de vreun Tișa oarecare, scrie-mi măcar un rînd.

Al dumitale A. Cehov

199

Către A. S. Suvorin

18 august 1893. Melihovo

...Mi-a sosit corectura *Sahalinului*. La toamnă mă las de medicină, pînă în ianuarie termin cartea, și după aceea mă dăruiesc cu totul literaturii. După Anul Nou, voi începe să colaborez la dumneata duminica. Dar nu în fiecare duminică, ci din două în două săptămîni. Îți voi da povestiri de cîte 600—700 de rînduri fiecare. Pentru asta e puțin 150 de ruble, n-ar fi mai bine 200? În celelalte două duminici,

invită-l pe Iasinski sau pe Potapenko, sau pe Nemirovici-Dancenko. Acum, scriu mult și mai repede ca înainte. În mintea mea s-au adunat nenumărate subiecte, și toate vesele. Nu ți-am răspuns cu privire la *Călugărul negru,* pentru că am uitat. Nu-ți trimit bucata aceasta, deoarece sînt hotărît să nu public în ziare povestiri cu „va urma". Literatura din ziare nu trebuie să fie la fel cu cea din reviste; ea a căpătat, prin practică, o formă specială, căreia Merejkovski, cînd e bine dispus, îi zice nuvelă. Prima povestire duminicală o vei primi de Anul Nou, iar deocamdată te rog să nu mi-o iei în nume de rău...

200

Către L. S. Mizinova

1 septembrie 1893, Melihovo

Dragă Lika, ai pescuit cuvîntul „egoism" în vreun dicționar de cuvinte străine și mi-l servești în fiecare scrisoare. Botează-ți cîinele cu numele ăsta! Crezi că eu mănînc, dorm și scriu pentru plăcerea mea? Mănînc și dorm, pentru că toată lumea mănîncă și doarme, nici dumneata nu ești străină de această slăbiciune cu toate că ești vaporoasă. În ce privește scrisul de plăcere, dumneata, ființă încîntătoare, ai ciripit această afirmație numai pentru că nu cunoști din experiență viermele acesta, care, oricît ți s-ar părea de mic, îți roade viața cu o perseverență și o putere exasperantă.

Îmi reușește totul? Da, Lika, totul. Afară doar de bani, deoarece în momentul de față n-am nici un sfanț, și de dumneata, deoarece nu te văd. Dar nu vreau să te contrazic. Fie așa cum zici. Însă, dragă prietenă, nu pot să nu-ți împărtășesc mirarea mea: ce ți-a venit așa, netam-nesam, să mă iei la trei parale?

In drum spre Petersburg, voi veni negreșit să te văd. Totuși, mă bizui pe bunăvoința destinului: poate că, înainte de a pleca eu la P[etersburg], mai vii dumneata o dată la Melihovo.

Intr-una din lunile de iarnă, o să mă instalez la Moscova pentru vreo 10—15 zile.

E frig, Lika, e urît.

Al dumitale A. Cehov

Cred că voi fi la Moscova în jurul lui 10 septembrie.

201

Către M. I. Ceaikovski

27 octombrie 1893, Moscova

Vestea m-a zguduit. Sînt nespus de îndurerat... L-am iubit și l-am respectat adînc pe Piotr Ilici, îi datoresc nespus de mult. Vă exprim întreaga mea simpatie. Cehov.

202

Către V. M. Lavrov

12 noiembrie 1893, Melihovo

...Am citit cu mare plăcere *Fără dogmă*. E o carte inteligentă și interesantă, dar are atît de multe cugetări, aforisme, citate din *Hamlet* și Empedocle, atîtea repetiri și sublinieri, încît pe-alocuri te obosește, de parcă ai citi un poem în versuri. Multă cochetărie și prea puțină simplitate. Totuși, e o carte frumoasă, caldă, luminoasă și, cînd o citești, îți vine gust să te însori cu Anelka și să iei micul dejun la Ploșevo...

203

Către A. S. Suvorin

18 decembrie 1893, Moscova

...În numărul din ianuarie al revistei *Russkaia mîsl,* va apărea povestirea mea *Împărăție femeiască,* în care am descris o fată. În numărul din ianuarie al revistei *Artist,* vei găsi povestea unui tînăr suferind de grandomanie. Nuvela se numește *Călugărul negru.* După aceea, am de gînd să fericesc publicul cititor rus cu multe alte opere. Dar nefiind încă scrise, sau fiind abia începute, deocamdată păstrez tăcere asupra lor. Aș vrea să scriu cîte 60 de coli pe an, ca Potapenko. [...]

Zilele trecute am fost la Sîtin și i-am cunoscut întreprinderea. E cît se poate de interesantă, o operă într-adevăr națională. Cred că e singura casă de editură din Rusia în care se simte spiritul rus și din care mujicul cumpărător nu e luat de guler și aruncat afară. Sîtin e un om inteligent și povestește frumos, Cînd vei veni la Moscova, vom merge împreună să vizităm depozitul lui, tipografia și încăperea în care rămîn pe noapte cumpărătorii. I-am vîndut spre editare cîteva lucruri mărunte, pentru suma de 2300 de ruble.

204

Către N. M. Ejov

23 decembrie 1893, Melihovo

...În loc să scrii cîte 2—3 povestiri pe săptămînă, dumneata scrii una la 2—3 luni. O productivitate atît de săracă îți aduce pagube materiale, și afară de asta îți secătuiește talentul, deoarece fără exerciții

permanente și regulate e cu neputință să nu dai îndărăt. Ești încă tînăr, ai un nume bun în literatură, așa că activitatea dumitale redusă nu poate avea decît o singură explicație: ori ipohondrie, ori o apatie trecătoare. Vino-ți în fire, domnule! Lucrează cîte 5—10 ore pe zi, scrie cîte 5 povestiri pe săptămînă, cîte o nuvelă la 2 luni, cîte un roman pe an și cîte 2—3 piese de fiecare stagiune! E mare lucru să scrii mult, e un remediu salvator...

205

Către V. A. Golțev

28 decembrie 1893, Melihovo

...Cei de la *Russkie vedomosti* mi-au „tuns" povestirea cu atîta rîvnă, încît o dată cu părul i-au tăiat și capul! Sînt de o pudoare care cade de-a dreptul în infantilism. Cît despre lașitate, nici nu face să mai vorbim. Dacă i-ar fi scos cîteva rînduri, treacă-meargă, dar i-au tăiat partea de la mijloc, i-au forfecat finalul, și povestirea mea a ajuns în așa hal, că ți-e mai mare scîrba!

Să admitem că e cinică. În cazul acesta, n-ar fi trebuit să mi-o publice. Ar fi fost corect să i se scrie autorului, sau să i se spună măcar o vorbă, cu atît mai mult, cu cît povestirea n-a apărut în numărul de crăciun, ci a fost pusă la o parte pentru un timp nedeterminat. Dar toate acestea nu sînt de loc interesante...

1894

206

Către A. S. Suvorin

2 ianuarie 1894, Melihovo

...*Sahalinul* meu e o lucrare academică: mi se va decerna premiul mitropolitului Makarie. Medicina nu mai are dreptul să-mi reproşeze că am fost un trădător, deoarece am adus prinosul cuvenit atît ştiinţei, cît şi pedantismului, cum îi ziceau vechii scriitori. Sînt fericit că în garderoba mea literară va atîrna şi acest halat aspru de puşcăriaş. Lasă-l să atîrne! Firește, nu face să-mi public *Sahalinul* în vreo revistă, nu e o lucrare pentru reviste, însă cartea cred că va folosi la ceva. In orice caz, degeaba rîzi. Rîde mai bine cel ce rîde la urmă. Nu uita că în curînd o să văd noul dumitale vodevil.

Sergheenko scrie o tragedie din viaţa lui Socrate. Mujicii aceştia încăpăţînaţi se apucă totdeauna de lucruri mari, pentru că nu se pricep să facă lucruri mici, şi în acelaşi timp au pretenţii exagerat de măreţe, pentru că n-au nici un pic de gust literar. E mai uşor să scrii despre Socrate decît despre o domnişoară sau despre o bucătăreasă! Plecînd de la acest criteriu, eu nu consider drept uşurinţă faptul de a scrie piese într-un act. Chiar şi dumneata eşti de aceeaşi părere, cu toate că laşi să se creadă că

toate acestea sînt lucruri uşoare şi fleacuri. Dacă vodevilul e un fleac, atunci şi tragedia în cinci acte a lui Burenin e tot un fleac...

207

Către A. S. Suvorin

25 ianuarie 1894, Melihovo

...În orice caz, dacă un autor descrie un om bolnav de nervi, nu înseamnă că şi el e bolnav. Am scris *Călugărul negru* la rece, fără nici un fel de idei sumbre. Mi-a venit gust, pur şi simplu, să descriu grandomania. Într-o noapte am visat un călugăr care zbura peste o cîmpie, iar dimineaţa, cînd m-am trezit, i-am povestit visul lui Mişa. Aşa că te rog să-i spui Annei Ivanovna că bietul Anton Pavlovici, slavă domnului, nu şi-a pierdut minţile, însă mănîncă mult seara şi de aceea visează călugări.

Tot uit să-ţi scriu: citeşte povestirea lui Ertel, *Spiritiştii,* apărută în numărul de decembrie al revistei *Russkaia mîsl.* Are şi poezie, şi ceva înfricoşător, în genul basmelor de demult. E una din cele mai reuşite noutăţi moscovite.

208

Către A. S. Suvorin

16 februarie 1894. Melihovo

N. se însoară cu doamna Z., iar mai tîrziu divorţează de ea oficial: doamna Z. ia toată vina asupra ei şi domnul N. obţine dreptul de a se căsă-

tori a doua oară. La cinci ani după divorț, domnul N. și doamna Z. se împacă, trăiesc din nou împreună și se iubesc. Cum să-i consider: soți sau amanți? Aș vrea s-o știu, pentru povestirea mea. Și acum, iată ce-mi trebuie pentru piesă, în cazul cînd voi scrie-o în Crimeia: trimite-mi prin librăria din Moscova cartea lui Ludwig Bőrne, deșteptul [...] acela rece. Vreau să descriu în piesă un bărbat care-i citează, mereu, pe Heine și pe Ludwig Börne. Femeilor care-l iubesc le spune, ca Insarov din romanul *In ajun*: „Să trăiești, soția mea, în fața oamenilor și a lui dumnezeu!" Cînd rămîne în scenă singur sau cu vreo femeie, începe să-și dea aere, să-l imite pe Lasalle, viitorul președinte al republicii, dar cînd e numai între bărbați, tace cu un aer misterios, iar la cel mai mic conflict cu vreunul din ei, îl apucă isteri-calele. E pravoslavnic, însă e foarte brun și-l cheamă Ghinselt. Și-a pus în minte să scoată un ziar...

209

Către A. S. Suvorin

27 martie 1894, Ialta

...De cînd m-am lăsat definitiv de fumat, nu mai am starea aceea sufletească mohorîtă și neliniștită. Și poate că tocmai pentru că nu mai fumez, morala tolstoistă a încetat de a mă mai înduioșa, și în adîncul inimii chiar o dușmănesc, ceea ce, bineînțeles, nu e drept. In vinele mele curge sînge de mujic, și virtuțile mujicilor pe mine nu mă impresionează. Incă din copilărie am crezut în progres, și nu se putea să nu cred, deoarece era o deosebire grozavă între vremea cînd mîncam bătaie și vremea cînd nu mă mai bătea nimeni. Imi plăceau oamenii inteligenți,

iuți, politicoși, însă cei care-și scobeau bătăturile, sau a căror obiele răspîndeau o duhoare asfixiantă, mă lăsau tot atît de rece ca și domnișoarele care umblau dimineața cu părul în papiote. Totuși, filozofia tolstoistă m-a impresionat adînc și m-a stăpînit timp de vreo 6—7 ani. Asupra mea nu acționau principiile esențiale, pe care le cunoșteam de mai înainte, ci felul lui Tolstoi de a le exprima, discernămîntul lui și, fără îndoială, hipnotismul lui specific. Pe cînd acum, ceva protestează în mine, judecata și simțul dreptății îmi spun că în electricitate și în vapori e mai multă dragoste de oameni decît în virtute și în a te abține de la carne. Războiul e un lucru rău, și judecata e un lucru rău, dar asta nu înseamnă că datoria mea e să umblu cu opinci și să dorm pe cuptor împreună cu argatul și cu nevastă-sa etc., etc. Însă nu e vorba de asta, de „pro" și de „contra", ci de faptul că, într-un fel sau altul, Tolstoi nu mai este în inima mea... Pentru mine, el s-a dus și, plecînd din sufletul meu, mi-a spus: „Plec din casa asta pustie!" Acum, nu mai am pe nimeni în gazdă. Sînt sătul de toate aceste teorii, iar pe tlașnetari, cum e Max Nordau, îi citesc de-a dreptul cu scîrbă. Bolnavii n-au poftă de mîncare, totuși vor ceva, și această dorință nelămurită și-o formulează așa: „Aș mînca ceva acrișor". Așa și eu, am gust de ceva acrișor. Și nu sînt un caz izolat, starea aceasta de spirit se observă peste tot. Ai zice că toți au fost îndrăgostiți, că acum le-a trecut și-și caută alte pasiuni. Se prea poate, ba chiar sînt semne vădite că rușii se vor entuziasma iarăși pentru științele naturale, iar curentul naturalist va fi din nou la modă. Astăzi, științele naturale fac minuni și, întocmai ca Mamai, ar putea porni asupra oamenilor, subjugîndu-i cu măreția și masa lor. Dar toate acestea sînt în mîna lui dumnezeu. Dacă stai și te cufunzi în filozofie, începe să ți se învîrtă capul...

210

Către L. S. Mizinova

27 martie 1894, Ialta

Dragă Lika, îţi mulţumesc pentru scrisoare. Deşi mă sperii că vei muri curînd, deşi mă tachinezi că te-am înlăturat din viaţa mea, totuşi, îţi mulţumesc. Ştii foarte bine că n-ai să mori şi că nimeni nu te-a înlăturat.

Sînt la Ialta şi mi-e urît, mi-e chiar foarte urît. Protipendada de aici, ca să-i zic aşa, se pregăteşte să joace *Faust,* şi eu mă duc la repetiţii şi mă desfăt contemplînd buchetul de căpuşoare negre, roşcate, cînepii şi blonde, ascult muzică şi mănînc. La directoarea liceului de fete mănînc cibureki [1] şi antricoate de batal cu hrişcă, în familiile nobile mănînc boiş de verdeţuri, mănînc şi la cofetărie, mănînc şi la mine, la hotel. Mă culc la ora 10 şi mă scol tot la 10, mă odihnesc şi după prînz, şi cu toate acestea, dragă Lika, mi-e urît. Dar nu mi-e urît pentru că „doamnele mele" nu sînt lîngă mine, ci pentru că primăvara nordică e mult mai frumoasă decît primăvara de aici şi pentru că nu mă părăseşte o clipă gîndul că trebuie, că sînt dator să scriu. Să scriu, să scriu şi iar să scriu! După mine, fericirea adevărată nu e cu putinţă fără lene. Idealul meu e să lenevesc şi să fiu îndrăgostit de o fată durdulie.

Cea mai mare plăcere a mea e să mă plimb, sau să stau şi să nu fac nimic. Ocupaţia mea preferată e să adun nimicuri inutile (frunze, paie etc.) şi să fac lucruri care nu folosesc la nimic. Dar eu sînt scriitor, şi trebuie să scriu chiar şi aici, la Ialta. Lika dragă, cînd vei ajunge mare cîntăreaţă şi vei avea o leafă mare, fie-ţi milă de mine: însoară-mă cu dumneata şi ţine-mă pe seama dumitale, ca să pot sta degeaba. Dar dacă ai de gînd într-adevăr să mori, atunci să

[1] *Cibureki* — pateuri cu carne de oaie (n.t.).

se milostivească de mine Varia Eberle, de care, după cum știi și dumneata, sînt îndrăgostit. Gîndul permanent că trebuie să lucrez numaidecît și fără discuție mă istovește pînă într-atît, încît de o săptămînă sînt chinuit mereu de palpitații. E o senzație cît se poate de neplăcută.

Mi-am vîndut șuba de vulpe cu 20 de ruble. Făcea 60, dar cum năpîrlise de 40 de ruble, 20 e un preț destul de bun. Agrișele încă nu s-au copt pe aici, dar e cald și lumină, copacii înfrunzesc, mare are un aspect văratic, domnișoarele sînt însetate de sentimente, și totuși nordul Rusiei e mai frumos decît sudul, cel puțin primăvara. La noi, natura e mai tristă, mai lirică, mai levitaniană, pe cînd aici, nimic din toate acestea : e ceva ca niște versuri bune, sonore, dar reci. Din pricina palpitațiilor, nu mai beau vin de o săptămînă, ceea ce face ca natura de pe locurile acestea să mi se pară și mai săracă. Cum de-ai ajuns la Paris ? Ce zici, îți plac franțujii ? Eu îți doresc succes.

Mirov a dat un concert la Ialta, și s-a ales cu 150 de ruble cîștig curat. Urla ca un morun, dar a avut un succes colosal. Îmi pare grozav de rău că n-am învățat să cînt : aș fi urlat și eu, mai ales că gîtlejul meu e tare în note răgușite, și mi s-a spus că am o octavă adevărată. Aș fi cîștigat bine, și aș fi avut și succes la cuconițe.

În iunie n-o să vin eu la Paris, ci dumneata la Melihovo. O să te mîie dorul de patrie. N-o să scapi fără să te repezi măcar o dată în țară, fie și numai pentru o singură zi. Înțelege-te cu Potapenko. La vară vine și el în Rusia. Așa, o să te coste drumul mai ieftin. Lasă-l pe el să-ți cumpere biletul, iar dumneata uită să i-l plătești (că doar n-o fi pentru prima oară !). Dar dacă dumneata nu vii, atunci tot mă reped eu pînă la Paris. Totuși, sînt sigur că vei veni. Nu-mi pot închipui că n-o să dai ochii cu bunicul Sablin !

Îți doresc sănătate, liniște, fericire și mulțumire. De asemenea îți doresc succes. Dumneata ești deșteaptă, Lika.

Dacă îţi vine gust să mă răsfeţi cu o scrisoare, adreseaz-o la Melihovo, unde plec în curînd. O să-ţi răspund regulat. Îţi sărut amîndouă mîinile.

Al dumitale A. Cehov

O adîncă plecăciune Variei Eberle.

211

Către A. S. Suvorin

15 august 1894, Melihovo

...Uneori, cînd treci prin faţa bufetului de clasa a treia al vreunei gări, vezi peşte prăjit de cine ştie cînd, şi te gîndeşti cu nepăsare: oare cui i-o fi trebuind peştele ăsta care nu te atrage cu nimic? Însă fără îndoială că-i trebuie cuiva, oamenii îl mănîncă, ba unii găsesc că e chiar bun. Acelaşi lucru se poate spune şi despre operele lui Baranţevici. E un scriitor burghez, care scrie pentru oameni curăţei, din cei ce călătoresc cu clasa a treia. Pentru aceşti cititori, Tolstoi şi Turgheniev sînt prea de lux, prea aristocraţi, sînt oarecum străini şi greu de digerat. Aceşti cititori sînt oameni care mănîncă cu poftă rasol cu hrean, dar nu pot suferi anghinare şi sparanghel. Adoptă punctul lor de vedere, imaginează-ţi o curte cenuşie şi urîtă, cîteva cucoane intelectuale care seamănă a bucătărese, mirosul de petrol al lămpii de gătit, lipsa de gust şi de interes pentru orice probleme mai înalte — şi-l vei înţelege pe Baranţevici, şi pe cititorii săi. E cenuşiu, şi asta se datoreşte, în parte, faptului că viaţa pe care o descrie el e cenuşie. E fals („cărticele bune"), pentru că scriitorii burghezi nu pot fi decît falsi. În realitate nu sînt altceva decît tot nişte scriitori bulevardieri. Aceştia din urmă păcătuiesc împreună cu cititorii lor, iar cei burghezi sînt fătarnici ca şi cititorii lor, şi tămîiază virtutea meschină a acestora.

212

Către L. S. Mizinova

18 septembrie 1894, Viena

Dragă Lika, te încăpățînezi să nu-mi răspunzi, și totuși eu te plictisesc și te sîcîi înainte cu scrisorile mele. Sînt la Viena. De aci voi pleca la Abazzia și de acolo la lacuri. Potapenko mi-a spus că dumneata și Varia Eberle vă duceți în Elveția. Dacă e așa, scrie-mi în ce loc anume din Elveția te-aș putea găsi. Bineînțeles că aș fi foarte bucuros să te văd. Scrie-mi pe adresa: Abazzia, *poste restante*. Iar dacă ți-ai dat cuvîntul să nu-mi scrii, atunci să-mi scrie Varvara Apollonovna.

Te rog din suflet să nu scrii nimănui din țară că sînt în străinătate. Am plecat pe furiș, ca un hoț, și Mașa mă crede la Feodosia. Dacă află ai mei că sînt în străinătate, or să fie necăjiți, pentru că s-au săturat de prea desele mele călătorii.

Nu mă simt tocmai bine. Tușesc aproape tot timpul. După cum văd, mi-am pierdut sănătatea, așa cum te-am pierdut și pe dumneata.

Plecăciuni V[arvarei] A[pollonovna]. Iți doresc sănătate.

Al dumitale A. Cehov

213

Către A. I. Ertel

15 octombrie 1894, Moscova

Mult stimate Alexandr Ivanovici!

Dumneata mi-ai spus „mult stimate", prin urmare, dinte pentru dinte.

Scrisoarea dumitale (din 23 aug.) am primit-o abia ieri, cînd m-am întors din străinătate. Chiar

astăzi i-am scris lui Suvorin în privința bibliotecii dumitale. Sînt sigur că va fi fericit să-ți facă acest serviciu, deși dorința dumitale nu e chiar atît de ușor de împlinit. Sînt atîtea ediții, cum să alegi? Ar fi mai bine să-i trimiți lista cărților pe care le dorești. Tot cu această ocazie, i-am scris lui Suvorin să citească *Spiritiștii* dumitale, care e o bucată excelentă. Ești un peisagist neasemuit, ți-o spun în paranteză.

La 19 octombrie mă întorc acasă, la iernat. Din cînd în cînd voi veni la Moscova și dacă întîmplarea va face să te văd în cursul iernii voi fi cît se poate de bucuros.

Plecăciuni Mariei Vasilievna. Și acum, dă-mi voie să-ți strîng mîna și să-ți urez tot binele.

Al dumitale A. Cehov

214

Către E. M. Șavrova

22 noiembrie 1894, Serpuhov

Îndată ce am primit scrisoarea dumitale, m-am apucat să citesc *Marchiza,* și am găsit că d-l E. Șavrov (Elizavet Vorobei) face mari progrese. Povestirea mi-a plăcut foarte mult. Pe lîngă talent, de care nu mă îndoiam nici înainte, se simte și maturitate. Însă titlul mi s-a părut cam pretențios. Eroina e descrisă atît de simplu, încît porecla „marchiză" pare un adaos de prisos, ca și cum i-ai petrece prin buză unui mujic un inel de aur. Dacă n-ar fi această poreclă, și dacă pe Nelly ar chema-o Dașa sau Natașa, sfîrșitul bucății ar fi mai plin de sevă, iar eroul mai consistent. După cum vezi, asta nu e critică, ci o părere foarte subiectivă, de care ai tot dreptul să nu ții seama, deși susții că aș fi un personaj foarte important: profesorul dumitale. Dacă vrei greșeli, pot să-ți indic una, pe care o repeți în toate povestirile dumitale: îngrămădești prea multe

amănunte pe primul plan al tabloului. Dumneata ai mult spirit de observație, și-ți vine greu să te lipsești de aceste amănunte. Dar n-ai încotro! Trebuie să le sacrifici de dragul ansamblului. Așa cer condițiile fizice: cînd scrii, nu trebuie să uiți că amănuntele, chiar cele mai interesante, obosesc cititorul.

La urma urmei, ai putea să nu fii de aceeași părere nici în privința asta...

215

Către E. M. Șavrova

4 decembrie 1894, Melihovo

...Sînt perfect sănătos. În numărul de ian[uarie] al revistei *Russkaia mîsl* va apărea nuvela mea *Trei ani*. O începusem cu un anumit gînd, dar a ieșit cu totul altceva: nu ceva mătăsos, cum aș fi vrut, ci ceva searbăd, ca de batist. Cum ești expresionistă, dumitale n-o să-ți placă.

M-am săturat să scriu mereu despre aceleași și aceleași lucruri, aș dori să scriu despre diavoli, despre femei vulcanice și fatale, despre vrăjitori. Dar, vai! Mi se cer nuvele și povestiri cuviincioase din viața unora ca Ivan Gavrilîci și a nevestelor lor...

216

Către A. S. Suvorin

12 decembrie 1894, Melihovo

...În ultima dumitale scrisoare, mă întrebi: „Ce ar trebui să dorească, în momentul de față, un rus?" Iată răspunsul meu: să dorească! Înainte de toate, rusul are nevoie de dorințe și de temperament. I s-a făcut lehamite de lîncezeală...

217

Către T. L. Şcepkina-Kupernik

24 decembrie 1894, Moscova

Astăzi, la ora 9 dimineaţa, stînd într-o odaie rece de pe Novaia Basmannaia, am citit *Singurătate* a dumitale, şi ţi-am iertat toate greşelile. Povestirea e într-adevăr bună, şi nu rămîne umbră de îndoială că eşti inteligentă şi infinit de iscusită. Mai mult ca orice, m-a impresionat valoarea artistică a bucăţii.

Adică, dumneata tot nu înţelegi nimic!

Al dumitale A. Cehov

Totuşi, nu te-ai putut stăpîni şi, la pagina 180, ai descris-o pe Sofia Petrovna.

218

Către I. I. Gorbunov-Posadov

31 decembrie 1894, Melihovo

Mult stimate Ivan Ivanovici!

Las la aprecierea dumitale *Povestea grădinarului*. După mine, nu e potrivită pentru o ediţie populară, iar înlocuirea unor cuvinte cu altele n-ar face-o mai explicită. Dar asta-i treaba dumitale. Trimite-mi corectura o dată cu propunerile retuşărilor, şi eu o să-ţi împlinesc dorinţa.

Cu acest prilej, ţin să-ţi spun că, dintr-o frică neînţeleasă, redacţia ziarului *Russkie vedomosti* a tăiat următoarele cuvinte de la începutul replicii grădinarului: „Nu-i greu să crezi în dumnezeu. Au crezut în el şi inchizitorii, şi Byron, şi Arakceev. Nu, dumneavoastră să credeţi în om!“

De la 1 și pînă la 3 ianuarie (inclusiv) voi sta acasă. În ziua de patru voi pleca la Moscova, unde voi rămîne o săptămînă.

La 23 decembrie mă pregăteam să mă duc la Lev Nikolaevici, dar m-a împiedicat *Russk[ie] vedomosti*, care mi-a cerut să scriu o povestire. Am de gînd să-l vizitez înainte de 10 ian[uarie].

Faptul că scrisoarea nu e scrisă de mîna dumitale mă face să presupun că te dor ochii. De ce nu te îngrijești? În zilele noastre, bolile de ochi se tratează admirabil, în această direcție medicina a făcut un mare pas înainte. În orice caz, tratamentul nu ți-ar face mai rău.

Îți doresc toate cele bune pămîntești și cerești.

Al dumitale A. Cehov

Îți mulțumesc pentru Tișcenko.

1895

219

Către A. S. Suvorin

19 ianuarie 1895, Moscova

...Numărul din ian[uarie] al revistei *Russkaia mîsl* a fost arestat, apoi grațiat. Cenzura a scos din povestirea mea rîndurile privitoare la religie. Doar *Russkaia mîsl* trimite în prealabil articolele la cenzură, ceea ce-ți taie orice chef de a mai scrie liber: scrii, și simți mereu că-ți stă un os în gît...

Am fost la Levitan, în atelierul lui. E cel mai bun peisagist rus, dar închipuiește-ți că nu mai are tinerețe! Nu mai pictează tinerește, cu îndrăzneală. Eu cred că l-au dat gata muierile. Creaturile acestea simpatice își oferă bărbaților dragostea lor și nu le cer în schimb decît o nimica toată: tinerețea. Însă fără înflăcărare, fără entuziasm e greu să pictezi un peisaj. Și cînd ești ghiftuit, e imposibil să te înflăcărezi. Dacă aș fi pictor peisagist, aș duce o viață aproape de ascet...

220

Către L. A. Avilova

15 februarie 1895, Petersburg

Cu toate că în odaia vecină cîntau Marconi și Batistini, am citit cu multă atenție cele două povestiri ale dumitale. *Puterea* e agreabilă, dar ar fi mai

bine dacă ai descrie pur și simplu un moșier, nu un șef al zemstvei. *De ziua numelui* nu e o povestire, ci o bucată oarecare, și încă greoaie. Ai îngrămădit în ea munți de amănunte, și munții aceștia împiedică să pătrundă lumina soarelui. Trebuia s-o transformi fie într-o nuvelă de proporții mai mari, cam de vreo patru coli, fie să scrii o mică povestire, scurtă, pe care s-o începi din momentul cînd boierul e adus în casă.

In concluzie: dumneata ai talent, însă ți-ai pierdut entuziasmul. Sau, ca să mă exprim mai brutal, ai ajuns searbădă, ai trecut în rîndul scriitorilor anoști. Limba pe care o folosești e pretențioasă, ca a bătrînilor. Ce nevoie avea eroina dumitale să încerce cu bățul „trăinicia" suprafeței zăpezii? Și de ce „trăinicia", ca și cînd ar fi fost vorba de un surtuc sau de o mobilă? (Trebuia să spui tăria, nu trăinicia!) Și „suprafața zăpezii" e o expresie stîngace, ca și cînd ai spune suprafața făinii sau a nisipului. Se întîlnesc apoi fraze ca acestea: „Nikifor s-a despărțit de stîlpul porții", sau „a țipat și s-a despărțit de perete".

Scrie un roman. Lucrează la el un an întreg, apoi taie din el o jumătate de an, și abia după aceea dă-l la tipar. Dumneata nu-ți cizelezi îndeajuns bucățile, iar o scriitoare nu trebuie să scrie, ci să brodeze pe hîrtie. Cu alte cuvinte, e nevoie de o muncă plină de răbdare și de migală.

Iartă-mă că-ți dau aceste sfaturi. Uneori îmi vine să-mi iau un aer important și să fac oamenilor morală. Astăzi am mai rămas pe loc, mai bine zis am fost silit să mai rămîn, dar mîine plec neapărat. Îți doresc numai și numai bine.

Al dumitale sincer devotat

A. Cehov

221

Către E. M. Şavrova

22 februarie 1895, Melihovo

Ai dreptate, e un subiect riscant. Nu pot să-ţi spun nimic precis, nu pot decît să te sfătuiesc să încui povestirea în cufăr, s-o laşi acolo un an întreg, şi abia după aceea s-o citeşti. Atunci o să-ţi dai seama singură; mie, însă, mi-e frică să mă pronunţ, mă tem să nu greşesc cumva.

Povestirea e scrisă cam superficial: tendinţa se întrezăreşte peste tot, amănuntele se lăţesc ca untdelemnul vărsat, iar personajele sînt prea uşor schiţate. Unele sînt de prisos, de pildă fratele şi mama eroinei. Ai şi episoade de prisos, de pildă, întîmplările şi discuţiile dinaintea nunţii şi, în general, tot ce-i în legătură cu nunta. Dar toate acestea, chiar dacă sînt defecte, n-au importanţă. Ceea ce e mai important, după mine, e faptul că n-ai reuşit s-o scoţi la capăt cu partea formală. Ca să discuţi probleme ca degenerarea, psihoza şi altele, trebuie să le cunoşti ştiinţificeşte. Dumneata ai exagerat gravitatea bolii (din discreţie, s-o însemnăm cu litera latină S.). În primul rînd, S. e o boală vindecabilă. În al doilea rînd, dacă medicii descoperă la vreun bolnav o maladie gravă, cum ar fi ataxia locomotrice (tabesul) sau ciroza ficatului, şi dacă această maladie e provocată de S., medicii dau un verdict oarecum liniştitor, deoarece S. poate fi tratat. În degenerări, în bolile sistemului nervos, în senilitate precoce etc., nu-i de vină numai S., ci un complex de factori, de pildă: băutura, tutunul, lipsa de muncă fizică şi de cumpătare a intelectualilor în ce priveşte hrana, educaţia proastă, condiţiile vieţii de oraş etc., etc. Şi apoi, afară de S., mai există şi alte boli, nu mai puţin grave. De pildă.

tuberculoza. De altfel, mi se pare că nu e treaba artistului să biciuiască oamenii pentru că sînt bolnavi. Sînt eu vinovat că sufăr de migrenă? E vinovat Sidor că are S., că e mai predispus la această boală decît Taras? E vinovată Akulka că are tuberculoză osoasă? Nici unul din ei nu-i vinovat. Iar dacă cineva e vinovat, asta privește poliția sanitară, și nicidecum pe artiști.

Medicii din nuvela dumitale se poartă mizerabil. Dumneata îi faci să uite de secretul profesional. Și nu numai atît: ei trimit în oraș un om grav bolnav, un paralitic. Nu s-o fi zdruncinat în tarantas această nenorocită victimă a misteriosului S.? Femeile din povestirea dumitale privesc S. ca pe o sperietoare. Și rău fac. S. nu e un viciu, nici rezultatul reavoinței, ci o boală ca oricare alta, și bolnavii de S. au și ei nevoie de o îngrijire caldă, omenească. Nu-i bine ca femeia să fugă de bărbatul ei bolnav, sub pretext că suferă de o maladie urîtă, molipsitoare. De altfel, ea e liberă să privească boala cum îi place, însă autorul e dator să fie uman pînă în vîrful unghiilor.

Și, fiindcă vorbim de boli: știi dumneata că și influența provoacă în organism ravagii care nu sînt de loc neglijabile, sub nici un raport? În natură există prea puține lucruri care să nu fie vătămătoare și să nu se transmită din generație în generație. Pînă și a respira e vătămător! Eu, personal, urmez următoarea regulă: descriu oameni bolnavi numai în măsura în care sînt caractere sau pitorești. Mă feresc să sperii lumea cu bolile. De asemenea, nu admit expresia „veacul nostru nervos", deoarece omenirea a fost nervoasă în toate veacurile. Cine se teme de nervi, n-are decît să se prefacă în nisetru sau în somn. Nisetrul nu poate face decît o singură prostie sau licăloșie: să nimerească în undiță, și apoi pe varză călită.

Aș vrea să scrii despre ceva vesel, primăvăratic, ceva în genul picnicului. Lasă-ne pe noi, doctorii, să descriem infirmi și călugări negri! În curînd voi începe să scriu povestiri umoristice, deoarece mi-am epuizat tot repertoriul psiho-patologic.

M-am apucat să-mi construiesc o baie.

Îți doresc toate cele bune pămîntești și cerești. Mai trimite-mi „hîrtii de afaceri". Îmi place să citesc povestirile dumitale. Numai, dă-mi voie să-ți pun o condiție: oricît de aspră ar fi critica mea, să nu-ți închipui că povestirea respectivă nu-i vrednică de tipar. Șicanele mele sînt una, iar publicarea bucății și onorarul sînt alta.

Al dumitale A. Cehov

222

Către A. S. Suvorin

23 martie 1895, Melihovo

...Mamin-Sibiriak e un om foarte simpatic și un scriitor excelent. Ultimul său roman, *Pîinea* (apărut în *Russkaia mîsl*), e mult lăudat. Leskov, mai ales, e entuziasmat. Are lucruri minunate, iar poporul, în cele mai reușite povestiri ale lui, e cel puțin tot atît de bine prins ca și în *Stăpîn și argat*. Sînt bucuros că l-ai cunoscut, măcar cît de cît...

223

Către E. M. Șavrova

25 martie 1895, Melihovo

Cher maître al dumitale e foarte vinovat. Am citit de mult povestirea, și mărturisesc că mi-a plăcut mult, dar am tot întîrziat cu răspunsul, am întîrziat

și eu, și zăpada care nu se grăbește să se topească, și mă umple de melancolie.

În ultima dumitale povestire sînt foarte multe personaje, ceea ce e și un merit, și un defect. Personajele sînt interesante, dar se îngrămădesc, îți fărămițează atenția într-o mie de cioburi și, lățindu-se pe suprafața unei singure „hîrtii de afaceri", nu lasă urme prea adînci în mintea cititorului. Una din două: ori îți reduci numărul personajelor, ori scrie un roman. Alege. După mine, ar trebui să scrii un roman. Se vede că însuși destinul te împinge spre roman, dacă la orice încercare de a scrie o povestire, încep să te ispitească nenumărate chipuri, pe care nu te lasă inima să nu le îngrămădești claie peste grămadă.

Mă las în seama sfintelor dumitale rugăciuni.

Al dumitale devotat și gata să te servească pînă la sfîrșitul vieții

A. Cehov

224

Către A. V. Jirkevici

2 aprilie 1895, Melihovo

Mult stimate Alexandr Vladimirovici, în gara noastră nu se dă drumul la scrisorile recomandate, așa că scrisoarea dumitale a zăcut tot acest timp la Serpuhov. Și dacă n-ar fi fost vătășelul nostru, care pleacă în fiecare sîmbătă la oraș, puteai să aștepți mult și bine părerea mea.

Povestirea dumitale mi-a plăcut foarte mult. E o bucată bună, într-adevăr intelectuală, literară. La drept vorbind, n-ar fi nimic de criticat în ea, și nu s-ar putea face cîteva observații fără importanță decît în legătură cu unele amănunte. Azi e prima zi de sărbătoare, mereu vin oaspeți și mă întrerup de la scris. De aceea, pentru ușurință, dă-mi voie să-mi înșir critica pe puncte:

1) Titlul povestirii *„Impotriva convingerii...“* — nu e reușit. Nu e destul de simplu. În ghilimele și cele trei puncte de la urmă se simte o pretențiozitate nefirească, și bănuiesc că ți-a fost sugerat chiar de d-l Stasiulevici. Eu i-aș fi pus un titlu dintr-un singur cuvînt: *Nuiaua* sau *Locotenentul.*

2) Procedeele folosite în descrierea naturii sînt stereotipe. Povestirea trebuia să înceapă cu fraza: „Somov era tulburat, pesemne“, iar tot ce se spune pînă acolo despre norii care se potoliseră, despre vrăbii, despre cîmpie, care se întindea pînă departe, sînt un prinos pe care-l aduci rutinei. Dumneata simți natura, dar n-o descrii așa cum o simți. Descrierea naturii trebuie să fie înainte de toate pitorească, pentru ca cititorul, închizînd ochii, să poată vedea dintr-o dată peisajul descris. Asocierea unor momente ca: amurgul, culoarea plumbului, băltoaca, umezeala, argintul plopilor, orizontul înnourat, vrăbiile, luncile din depărtare — nu formează un tablou, deoarece, cu toată bunăvoința, nu mi le pot imagina pe toate într-un singur tot armonios. În povestiri, ca a dumitale, descrierea naturii își are rost numai atunci cînd se potrivește cu momentul și cînd te ajută să sugerezi cititorului o anumită stare de spirit, întocmai ca acompaniamentul muzicii în melodeclamație. De pildă, atunci cînd sună deșteptarea și soldații cîntă „Tatăl nostru“, sau noaptea, cînd se întoarce comandantul regimentului, sau a doua zi dimineața, cînd soldatul e dus să-și primească pedeapsa — peisajul e bine venit, și dumneata te dovedești un adevărat maestru. Izbucnirile fulgerului în depărtare sînt de un efect puternic, dar despre ele era destul să se vorbească numai o dată, în treacăt, fără să se insiste. Altminteri impresia slăbește, iar efectul pe care-l face asupra cititorului se împrăștie.

3) Procedee-șablon în descrieri: „Etajera din perete era pestriță de cărți“. De ce n-ai spune mai simplu: „etajera cu cărți“. La dumneata, volumele lui Pușkin „se izolează“, ediția *Bibliotecii pentru toți* „se înghesuie“. La ce folosesc toate acestea? Reții atenția cititorului și-l obosești, silindu-l să se oprească

în loc ca să-şi imagineze o etajeră pestriţă sau un *Hamlet* înghesuit... Asta-i una. În al doilea rînd, toate acestea păcătuiesc prin lipsă de simplitate, prin manierism, iar în ce priveşte procedeul, e învechit. Acum, numai cucoanele mai scriu: „afişul glăsuia", sau „faţa încadrată de păr".

4) Provincialismele sînt supărătoare într-o povestire atît de mică. De altfel nu numai provincialismele, ci şi cuvintele cu o întrebuinţare rară.

5) Copilăria şi patimile domnului sînt povestite plăcut, însă, tot aşa cum au mai fost descrise de nenumărate ori.

Asta e tot. Lucruri mărunte şi fără nici o importanţă. La fiecare din aceste puncte, dumneata ai putea să răspunzi: „E chestie de gust". Şi ai avea dreptate.

Somov al dumitale, cu toate gîndurile lui la patimile domnului, cu toată lupta lui, îl pedepseşte totuşi pe soldat. Şi acesta e un adevăr artistic. În general, povestirea lasă impresia care trebuie. „E scrisă şi cu talent, şi inteligent, şi într-un spirit nobil" [1].

Pentru fotografie şi pentru dedicaţia măgulitoare, îţi exprim mulţumirile mele cordiale. O să-ţi trimit şi eu un portret de-al meu, îndată ce o să capăt.

Timpul e mizerabil.

Îţi doresc tot binele şi sărbători fericite.

Al dumitale A. Cehov

225

Către A. S. Suvorin

13 aprilie 1895, Melihovo

...Sînt pe cale să termin *Familia Polaneţki* de Sienkiewicz. E un fel de pască poloneză cu brînză de vaci şi cu şofran. Dacă lui Paul Bourget i l-am adăuga pe Potapenko, l-am stropi cu apă de colonie

[1] E un citat dintr-o nuvelă a mea. Cînd vrea cineva să mă înjure, citează de obicei această frază, cu un „deşi" la început. (N. aut.)

din Varşovia, şi l-am împărţit în două, l-am obţine pe Sienkiewicz. Romanul *Polaneţki* e inspirat, fără îndoială, de *Cosmopolis* al lui Bourget, de Roma şi de însurătoare (Sienkiewicz s-a însurat de curînd). Găseşti în el şi catacombe, şi un profesor bătrîn şi original care oftează după idealism, şi pe sfîntul părinte Leon al XIII-lea, cu chip nepămîntean, şi îndemnul de a se întoarce la molitfelnic, şi critica decadentului care moare de morfinomanie, după ce mai înainte s-a spovedit şi s-a împărtăşit, adică s-a pocăit de rătăcirile sale întru biserică. Fericire familială şi cugetări despre dragoste sînt cîte vrei, iar soţia eroului i-e tot atît de credincioasă soţului, şi înţelege atît de subtil cu „inima" şi viaţa, şi pe dumnezeu, încît pînă la urmă îţi vine greaţă şi te simţi scîrbit ca după o sărutare băloasă. Sienkiewicz nu pare să fi citit cărţile lui Tolstoi, nici pe ale lui Nietzsche şi discută despre hipnotism ca un tîrgoveţ. În schimb, aproape la fiecare pagină vorbeşte despre Rubens, Borghese, Corregio, Botticelli — şi asta numai ca să-şi etaleze cultura în faţa cititorului burghez şi să dea cu tifla materialismului. Scopul romanului e să legene burghezia în visurile ei de aur. Dacă-i eşti credincios soţiei, dacă te rogi împreună cu ea după molitfelnic, dacă aduni bani, dacă-ţi place sportul — te-ai asigurat şi pentru lumea asta, şi pentru lumea cealaltă. Burgheziei îi plac grozav aşa-zişii tipi pozitivi şi romanele cu deznodămînt fericit, deoarece acestea îi bat în strună: că, adică, poţi să strîngi capital şi totuşi să rămîi neprihănit, poţi să fii fiară sălbatică şi totuşi fericit...

226

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

6 octombrie 1895, Melihovo

Aseară, pe înnoptate, ţi-am citit *Inspecţia guvernatorului*. Ca fineţe, ca acurateţe, şi sub toate raporturile, aceasta e cea mai bună dintre lucrările dumitale,

cîte le cunosc. Iți lasă o impresie puternică. Numai sfîrșitul, începînd de la dialogul cu conțopistul, e scris într-un ton oarecum ametit, și s-ar cere *piano,* deoarece e vorba de tristețe. Se simte că dumneata cunoști foarte bine viața, și repet ceea ce am mai spus și altădată: progresezi mereu, de parcă fiecare an ar mai adăuga cîte încă un etaj la talentul dumitale...

227

Către A. S. Suvorin

21 octombrie 1895, Melihovo

Iți mulțumesc pentru scrisoare, pentru cuvintele calde și pentru invitație. Voi veni, dar nu cred că înainte de sfîrșitul lui noiembrie, deoarece am foarte mult de lucru. In primul rînd, la primăvară intenționez să construiesc în sat un local nou pentru școala al cărei epitrop sînt. Pentru asta, trebuie să întocmesc din timp planul, să fac devizul, să alerg încoace și încolo etc. In al doilea rînd — închipuiește-ți! — scriu o piesă, pe care, de asemenea, nu cred s-o termin înainte de sfîrșitul lui noiembrie. O scriu cu plăcere, deși spun prostii mari care contrazic condițiile impuse de scenă. E o comedie în patru acte, cu trei roluri pentru femei și șase pentru bărbați, cu un peisaj (o vedere spre lac), cu multe discuții despre literatură, cu puțină acțiune și cu cinci puduri de dragoste.

Am citit despre fiasco-ul Ozerovei și mi-a părut rău pentru ea, deoarece nimic nu e mai dureros ca insuccesul. Imi închipui cum a plîns biata [...] și cum a înghețat de spaimă cînd a citit în *Pet[erburgskaia] gaz[eta]* că jocul ei a fost calificat drept ridicol. De asemenea, am citit și despre succesul repurtat la teatrul dumitale de *Puterea întunericului.* Fără îndoială, e bine că pe Aniutka a jucat-o Domașeva și nu „micuța", care îți este atît de simpatică (după

spusele dumitale). „Micuța“ ar trebui s-o joace pe Matriona. Cînd am fost în august la Tolstoi, mi-a spus, în timp ce-și ștergea mîinile, pe care tocmai și le spălase, că nici nu se gîndește să-și refacă piesa. Acum, cînd îmi aduc aminte de vorbele lui, mă gîndesc că Tolstoi știa de pe atunci că piesa îi va fi aprobată *in toto* pentru scenă. Am stat la el o zi și jumătate, și mi-a făcut o impresie minunată. M-am simțit ușor, ca la mine acasă, iar discuțiile noastre au fost și ele ușoare. Cînd ne vom întîlni, îți voi povesti totul mai pe larg.

In noiembrie îmi va apărea în *Russkaia mîsl* povestirea *Omorul,* iar în decembrie altă povestire, *Ariadna.*

Sînt foarte necăjit și iată de ce: la Moscova apare o revistă admirabilă, *Hirurghiceskaia letopis,* care se bucură de succes chiar și în străinătate. E redactată de celebrii savanți chirurgi Sklifasovski și Diakonov. Numărul abonaților crește an cu an, și totuși bilanțul anual e deficitar. Pînă acum (pînă în ianuarie 1896 inclusiv), deficitul a fost acoperit de Sklifasovski. Dar cum el a fost mutat la Petersburg, și-a pierdut clientela, așa că nu mai are bani de prisos, și nimeni nu știe cine va acoperi deficitul pe 1896 — în cazul cînd va fi un deficit. Insă, judecînd prin analogie cu ce a fost anii trecuți, trebuie să ne așteptăm la un deficit de 1000—1500 de ruble. Aflînd că revista e în primejdie să dispară, m-am cam înfierbîntat. Auzi absurditate: să piară o revistă de care nu ne putem lipsi, o revistă care, peste 3—4 ani, va aduce venituri — să piară pentru o sumă ridicolă! Această absurditate parcă m-a izbit drept în moalele capului și, înfierbîntat cum eram, am promis că voi găsi eu un editor, deplin încredințat că voi găsi. Și am început să caut cu înfrigurare, să mă rog, să mă umilesc, să alerg, să iau masa dracu știe cu cine, dar n-am găsit pe nimeni. Imi rămăsese nădejdea la Soldatenkov. Dar el e plecat în străinătate și se întoarce abia în decembrie, iar problema trebuie rezolvată neapărat pînă în noiembrie. Ce păcat că nu e tipografia dumitale la Mos-

cova! Nu m-aș afla acum în situația ridicolă de misit ghinionist. Cînd ne vom întîlni, îți voi descrie tabloul complet al emoțiilor prin care am trecut. Dacă n-ar fi construcția școlii, care mă va costa vreo mie cinci sute de ruble, m-aș apuca să editez revista pe cont propriu — atît de greu îmi vine să mă împac cu această evidentă absurditate! La 22 oct[ombrie] o să plec la Moscova și o să le propun redactorilor să încerce o ultimă soluție: să ceară o subvenție de 1500—2000 de ruble pe an. Dacă vor fi de aceeași părere, o să mă reped pînă la Petersburg și o să încep intervențiile. Dar cum se fac aceste intervenții? Vrei să mă înveți? Ca să salvez revista aș fi în stare să mă duc la oricine și să fac anticameră oriunde. Dacă voi reuși, voi răsufla ușurat și voi fi pe deplin satisfăcut, pentru că a salva o bună revistă chirurgicală e tot atît de meritos ca a face 20.000 de operații reușite! În orice caz, sfătuiește-mă cum să procedez.

Cu începere de duminică, scrie-mi la Moscova, la „Marele hotel Moscova", camera nr. 5.

Cum merge piesa lui Potapenko? Și, în general, ce e cu Potapenko? Am primit o scrisoare tristă de la Jean Șceglov. Astronoama o duce greu. Încolo, deocamdată, totul e în ordine. Cît voi sta la Moscova, o să mă duc regulat la operetă: ziua o să-mi bat capul cu piesa mea, iar seara o să mă duc la operetă.

Te salut cu tot respectul. Scrie-mi, te rog din suflet.

Al dumitale devotat A. Cehov

228

Către A. S. Suvorin

10 noiembrie 1895, Melihovo

Titlul *Pe cuvînt de onoare* nu e potrivit pentru piesă. Pe cît îmi dau eu seama, ideea piesei ar fi cam așa: noi privim viața prea formal, iar conve-

nienţele cu care ne-am încătuşat sau care ne-au hipnotizat sînt adesea mai puternice decît voinţa noastră. Dar, din pricina titlului, cititorii şi spectatorii piesei *Pe cuvînt de onoare* vor privi problema prea limitat şi se vor întreba: trebuie sau nu trebuie să-ţi ţii cuvîntul de onoare? Şi vor ajunge la concluzia că autorul îi sfătuieşte să nu şi-l ţină... După cum vezi, titlul acesta e de-a dreptul primejdios. Pe lîngă cuvîntul de onoare, ar mai trebui inclusă încă vreo convenienţă, de pildă obligativitatea duelului, sau obiceiul de a privi cu dispreţ şi a nu ierta pe omul care, cîndva, fie şi în leagăn, a delapidat sau a minţit... În piesă, nimeni n-are dreptate, pentru că toţi sînt încătuşaţi. Dar ar trebui să fie şi mai încătuşaţi, şi ar trebui încătuşaţi şi fata, şi fratele ei.

Piesa mea merge, şi deocamdată merge lin. Dar ce va fi mai pe urmă, spre sfîrşit nu-mi pot da seama. O s-o termin în noiembrie...

229

Către A. S. Suvorin

21 noiembrie 1895, Melihovo

Am terminat piesa. Împotriva tuturor regulilor artei dramatice, am început-o *forte* şi am terminat-o *pianissimo*. Drept rezultat, mi-a ieşit o nuvelă. Sînt mai curînd nemulţumit decît mulţumit şi, recitindu-mi piesa nou-născută, mă conving o dată mai mult că nu sînt dramaturg. Actele sînt foarte scurte, în total patru. Cu toate că aceasta nu e decît osatura piesei, canavaua ei, care pînă la stagiunea viitoare se va modifica de un milion de ori, am dat dispoziţii să mi se bată două exemplare la Remington (maşina bate două exemplare deodată), dintre care unul ţi-l voi trimite dumitale. Numai, te rog, să nu-l mai dai la nimeni să-l citească...

1896

230

Către V. G. Korolenko

19 februarie 1896, Melihovo

Iubite Vladimir Galaktionovici, după cum vezi, sînt acasă. Cînd mi-ai scris ultima scrisoare, eram departe de Petersburg. Nu cred că voi veni la serata dată în folosul familiei lui G. I. Uspenski, deoarece nu mi-e ușor să plec acum de acasă și pentru că, de fapt, eu nu citesc pe la serate. Dacă citesc 4—5 minute, mi se usucă gura, răgușesc și încep a tuși aproape fără întrerupere.

N-am fost la Vukol, la sărbătorire. Trecînd prin Moscova, m-am dus să-l văd pe Lev Tolstoi, la care am petrecut cu plăcere vreo două ore.

Primesc regulat *Russkoe Bogatstvo*. Mulțumesc foarte mult.

Îți strîng mîna cu putere. Al dumitale cu tot sufletul

A. Cehov

Cînd ai de gînd să te mai duci la Moscova, dă-mi și mie de știre.

231

Către A. A. Tihonov (Lugovoi)

27 aprilie 1896, Melihovo

Mult stimate Alexei Alexeevici!

Prin prezenta îţi fac cunoscut că povestirea pe care o scriu pentru *Niva* se apropie de sfîrşitul celei de a două coli. Cred că se va intitula *Căsătoria mea*, dar încă nu pot spune nimic precis. Subiectul e inspirat din viaţa intelectualilor din provincie. Dacă voi termina-o în iunie sau în iulie, iar dumneata nu vei fi la Petersburg, atunci unde şi cui s-o trimit? Răspunde-mi. Şi acum, dă-mi voie să-ţi urez tot binele şi să te asigur de stima şi devotamentul meu.

A. Cehov

232

Către A. S. Suvorin

20 iulie 1896, Melihovo

Pastorul Sang e o piesă interesantă, emoţionantă chiar, şi e concepută inteligent. În schimb, se simte că-i scrisă la repezeală, probabil într-o şedinţă-două, şi e şi tradusă mizerabil. Dar nu merge pentru scenă, pentru că nu are nici acţiune, nici personaje vii, nici interes dramatic. Ea nu prezintă importanţă nici ca dramă şi nici ca operă literară în genere, mai ales că ideea de bază nu e limpede, iar finalul e de-a dreptul confuz şi pare bizar. Nu poţi cere eroilor tăi să facă minuni, cînd tu însuţi n-ai convingeri bine definite în privinţa minunilor.

Karl Bürin e cu totul altceva. E o piesă adevărată, plină de nerv, de prospeţime, spumoasă, inteligentă,

afară doar de ultimul act, care-i lucrat muierește, *à la* S. I. Smirnova. Dacă dorești, și dacă vii la Feodosia, am putea s-o adaptăm împreună la moravurile rusești. Dar ar fi de ajuns numai trei acte. Titlul, *Femeile*, e pretențios și îl va face pe spectator să se aștepte la mai mult de la piesă. Mai bine să-i zicem *Violonista* sau *La mare*. Să-i introducem mai multă mare și să-i zicem așa. Apoi să renunțăm la palme, ajung cuvintele ca „nemernicul", „mincinosule". Rusului îi place să se uite la încăierări, dar nu poate suferi injuriile aduse unei persoane în public, cum ar fi pălmuitul, de pildă. Afară de asta, publicul nostru nu prea are încredere în noblețea care împarte palme...

233

Către M. P. Cehov

18 octombrie 1896, Petersburg

Piesa s-a prăbușit cu zgomot. În teatru stăruia o încordare apăsătoare, nedumerire și jenă. Autorii au jucat idiot și infam.

De aci morala : nu trebuie să scriu piese.

Cu toate acestea, sînt sănătos, viu și nevătămat.

Tătucul vostru A. C e h o v

234

Către P. F. Iordanov

23 octombrie 1896, Melihovo

Mult stimate Pavel Feodorovici, îți scriu din nou. Am executat comanda dumitale. Dar n-ar fi bine să organizăm la Bibliotecă și o „secție de informații"

în mare? Această secție ar putea atrage la Bibliotecă oameni serioși, cu preocupări variate (doar avem destui la Taganrog!), ca și pe toți cei ce ar avea nevoie de informații și îndrumări practice. Secția ar cuprinde: almanahuri generale și speciale, dicționare lingvistice, enciclopedice, agricole, medicale și tehnice, regulamente militare, marine, regulamentul privitor la pedepse, la cei aflați în stare de arest, regulamentul vămilor, al cambiilor etc., etc., monitoare oficiale cu privire la personalul tuturor departamentelor, statutele celor mai cunoscute societăți științifice și de binefacere, dările de seamă ale acestor societăți, indici bibliografici, programele tuturor instituțiilor de învățămînt, călăuze și ghiduri, *Toată Rusia,* informații de ordin financiar și comercial, listele tragerilor etc., cărți de bucătărie, jurnale de modă, sport și jocuri, cataloage, prețuri-curente și reclamele marilor firme comerciale și agricole. Nu le mai pomenesc pe toate. Secția ar putea fi gata pînă în decembrie, cînd ar trebui să înserezi un anunț în *Tag[anrogski] vestnik* cum că cetățenii pot primi gratuit date și informații de la Bibliotecă, unde se găsesc tot felul de îndreptare, și că direcția intenționează să completeze mereu această secție cu cele mai noi îndreptare. Dacă dorești ca Biblioteca să facă abonamente la reviste și ziare, și să-și ia sarcina de a executa comenzi de cărți, de note muzicale, de piese etc., eu îți stau la dispoziție să organizez o agenție gratuită. Bineînțeles, Biblioteca n-ar cîștiga mare lucru cu abonamentele la publicații, dar nu acesta e lucrul important: important e că, încet-încet, Biblioteca ar atrage publicul și i-ar deveni indispensabilă.

Pînă la mijlocul lui noiembrie, stau acasă. Așa că adresează-mi scrisorile la Lopasnea, gubernia Moscova.

Îți doresc numai bine.

Cu toată stima A. Cehov

Dar te rog să nu spui nimănui că mă ocup de Bibliotecă. De curînd a apărut iarăși în *Novosti dnea* o prostie, însă destul de neplăcută.

235

Către N. I. Korobov

1 noiembrie 1896, Melihovo

...Piesa mea a făcut multă vîlvă în sensul că unii susțin că e stupidă și mă înjură de se înfierbîntă cerul, iar alții că e o piesă „admirabilă". Nu mai înțeleg nimic. Eu însă am zburat din Petersburg ca o bombă, iar acum primesc nenumărate scrisori, ba chiar și telegrame; sala e totdeauna arhiplină...

236

Către E. M. Șavrova

1 noiembrie 1896, Melihovo

Dacă dumneata, stimato, „o spectatoare", te referi la prima reprezentație, dă-mi voie — o, dă-mi voie! — să mă îndoiesc de sinceritatea dumitale. Te grăbești să picuri un balsam alinător pe rănile mele de autor, socotind că, avînd în vedere împrejurările momentului, e mai bine și mai necesar să recurgi la balsam decît să fii sinceră. Ești bună, dragă Mască. ești chiar foarte bună, ceea ce face cinste inimii dumitale. Eu n-am stat pînă la sfîrșitul primului spectacol, dar cît am văzut a fost mohorît, cenușiu, trist și rigid. N-am împărțit eu rolurile, nu mi s-au dat decoruri noi, nu s-au făcut decît două repetiții, artiștii nu-și cunoșteau rolurile și, drept rezultat, panică generală și descurajare totală. Pînă și Kommissarjevskaia, care la una din repetiții a fost neasemuită, așa fel încît cei din staluri plîngeau cu nasul în pămînt, a jucat slab...

In orice caz, eu sînt foarte mișcat, cît se poate de mișcat, și-ți mulțumesc. Mi se publică într-un volum

toate piesele şi, îndată ce va apărea, o să-ţi trimit un exemplar. Numai, ai grijă să mă anunţi dacă îţi schimbi adresa. Nu ştiu dacă *Pescăruşul* o să se joace la Moscova, n-am văzut pe nici unul dintre prietenii mei moscoviţi şi nici n-am primit scrisori de la ei, dar cred că o să se joace.

Ce mai faci ? De ce nu încerci să scrii o piesă ? Dacă ai şti ce senzaţie ai ?! Parcă ai intra pentru întîia oară într-o baie de narzan, neîncălzită. Încearcă. Şi, pentru că veni vorba, te-ai cam lenevit în ultimul timp, nu mai scrii nimic. Asta nu-i bine.

Eu voi sta acasă pînă pe la 15—20 noiembrie. Mai scrie-mi cîteva rînduri, m-am plictisit de viaţă, crede-mă. Am senzaţia că nu mai este nimic şi că nici n-a fost nimic.

Îţi doresc numai bine, şi, încă o dată, îţi mulţumesc.

Al dumitale A. Cehov

237

Către V. V. Bilibin

1 noiembrie 1896, Melihovo

Iubite Viktor Viktorovici, îţi mulţumesc mult, foarte mult pentru scrisoare. Bineînţeles că mă bucur, mă bucur chiar mult, totuşi succesul celui de al doilea şi de al treilea spectacol nu poate şterge din sufletul meu impresia lăsată de primul. Nu l-am văzut pînă la sfîrşit, dar atît cît am văzut a fost trist şi din cale-afară de ciudat. Actorii nu-şi ştiau rolurile, jucau rigid, şovăiau, se descurajaseră toţi. Pînă şi Kommissarjevskaia îşi pierduse curajul şi juca slab. Pe deasupra, în teatru era o căldură de iad.

Ai fi zis că toate stihiile se ridicaseră împotriva piesei. Totuşi, aş putea servi drept pildă tineretului : după spectacol am luat cina la Romanov, noaptea am

dormit tun, cînd m-am sculat a doua zi, n-am citit cronicile teatrale (ziarele aveau o înfățișare sinistră), iar la amiază am șters-o la Moscova...

238

Către V. G. Korolenko

8 noiembrie 1896, Melihovo

Iubite Vladimir Galaktionovici, n-ai putea să-mi comunici numele adevărat, cel de botez și cel de familie, al lui L. Melșin, autorul volumului *În lumea celor oropsiți,* și adresa lui? Vreau să-i trimit *Sahalinul* meu.

Cu acest prilej, scrie-mi cum o mai duci. Îți doresc tot binele.

Al dumitale A. Cehov

239

Către T. L. Tolstaia

9 noiembrie 1896, Melihovo

Mult stimată Tatiana Lvovna, vedeți cînd mă apuc, în sfîrșit, să vă răspund? Am primit scrisoarea dumneavoastră la întoarcerea din Crimeia, în a doua jumătate a lui septembrie. Era o vreme minunată, starea mea sufletească era la fel, dar nu m-am grăbit să vă răspund, deoarece eram sigur că peste o zi-două voi veni la Iasnaia Poleana. Au început însă a-mi sosi scrisori și telegrame care îmi cereau stăruitor să plec la Petersburg — se pregătea punerea în scenă a piesei mele — și am plecat. Dar piesa, pe cît se pare, n-a avut succes, și iată-mă din nou acasă.

Acum a nins, și e prea tîrziu să mai vin la Iasnaia Poleana.

Mă întrebați, în scrisoare, dacă n-am ceva gata ca să vin să vă citesc. La sfîrșitul verii, terminasem o nuvelă de 5 coli: *Viața mea* (alt titlu nu m-am priceput să-i găsesc), pe care aveam de gînd s-o aduc cu mine la Iasnaia Poleana, în corectură. Acum se publică în supliment la *Niva,* dar simt că mi-e scîrbă de ea, deoarece peste nuvelă a trecut tăvălugul cenzurii, și multe pasaje sînt de nerecunoscut.

La Petersburg, l-am văzut pe D. V. Grigorovici. M-a impresionat aspectul lui cadaveric. Avea fața galbenă-verzuie a bolnavilor de cancer. Se spune că s-a obosit peste măsură de mult la expoziția din Nijni-Novgorod.

Îngăduiți-mi să vă mulțumesc pentru scrisoare și pentru bunăvoința dumneavoastră, pe care, vă rog să mă credeți, o prețuiesc mai mult decît sînt în stare să v-o spun prin vorbe. Salutări respectuoase lui Lev Nikolaevici și întregii dumneavoastră familii. Vă doresc numai bine.

Cu adînc respect

A. Cehov

240

Către A. F. Koni

11 noiembrie 1896, Melihovo

Mult stimate Anatoli Feodorovici, nici nu vă puteți închipui cîtă plăcere mi-a făcut scrisoarea dumneavoastră. Am urmărit din sală numai primele două acte ale piesei mele, după aceea am stat între culise, simțind clipă cu clipă cum mi se prăbușea *Pescărușul.* Imediat după spectacol și a doua zi, lumea căuta să mă convingă că am descris numai idioți, că din punct de vedere scenic piesa mea e greoaie, lipsită de inteligență, confuză, ba chiar absurdă etc., etc.

Închipuiți-vă situația mea: era un fiasco cum nici n-aș fi visat! Mi-era și ciudă, și rușine, și am plecat din Petersburg chinuit de tot felul de îndoieli. Mă gîndeam că dacă am scris și am pus în scenă o piesă care excelează prin lipsuri monstruoase, înseamnă că am pierdut orice sensibilitate și, prin urmare, mașinăria mi s-a stricat definitiv. După ce am ajuns acasă, am primit vești din Petersburg prin care mi se aducea la cunoștință că spectacolul al doilea și cel de al treilea au avut succes. Mi-au venit apoi mai multe scrisori, unele semnate, altele anonime, prin care cei ce le scriau îmi elogiau piesa și-i înjurau pe recenzenți. Le-am citit cu plăcere, dar tot îmi era ciudă și rușine, și, fără să vreau, nu mă slăbea gîndul că dacă acești oameni cumsecade găseau că trebuie să mă consoleze, însemna că, totuși, stau prost. Însă scrisoarea dumneavoastră a avut asupra mea un efect hotărîtor. Vă cunosc de mult, vă respect profund și am mai multă încredere în dumneavoastră decît în toți criticii la un loc. Se vede că ați simțit profund ceea ce mi-ați scris, de aceea scrisoarea e atît de frumoasă și de convingătoare. Acum sînt liniștit și nu mă mai gîndesc cu silă nici la piesă, nici la spectacol.

Kommissarjevskaia e o actriță admirabilă. La una din repetiții, mulți dintre cei de față plîngeau și afirmau că, astăzi, e cea mai bună actriță din Rusia. La spectacol, însă, s-a molipsit și ea de dispoziția generală dușmănoasă *Pescărușului* meu. Parcă se zăpăcise și-și mai pierduse și glasul. Presa noastră îi arată răceală, pe nedrept, și-mi pare rău pentru ea.

Îngăduiți-mi să vă mulțumesc din tot sufletul pentru scrisoare și să vă asigur că prețuiesc mai mult decît sînt în stare să v-o spun prin vorbe sentimentele care v-au îndemnat să mi-o scrieți, iar compasiunea dumneavoastră, pe care la sfîrșitul scrisorii o numiți „fără rost", n-o s-o uit niciodată, niciodată, orice s-ar întîmpla!

Primiți asigurarea adîncului meu respect.

Al dumneavoastră devotat A. Cehov

241

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

20 noiembrie 1896, Melihovo

Iubite Vladimir Ivanovici, după cum vezi, nici eu nu răspund imediat la scrisori. Maşa stă tot acolo unde stătea şi anul trecut: Suharevskaia-Sadovaia, casa Kirchhof.

E adevărat, la prima reprezentaţie de la Petersburg, *Pescăruşul* meu a suferit o cădere formidabilă. Teatrul clocotea de furie, aerul se încinsese de ură, şi eu — potrivit legilor fizicii — am zburat din Petersburg ca o bombă! Vinovaţi de toate acestea sînteţi voi, tu şi Sumbatov, pentru că voi m-aţi îndemnat să scriu piesa.

Iţi înţeleg antipatia mereu sporită pentru Petersburg. Totuşi, oraşul acesta are şi cîteva lucruri bune, de pildă Nevski pe o zi însorită, sau Kommissarjevskaia, pe care o consider ca o actriţă neasemuită.

Cu sănătatea o duc binişor. Cu moralul, de asemenea. Mi-e frică însă că în curînd moralul meu va coborî din nou: Lavrov şi Golţev au stăruit să-mi publice *Pescăruşul* în *Russkaia mîsl*, şi atunci să vezi cum o să mă ia în primire critica literară! E ceva tot atît de dezgustător ca şi cînd te-ai băga într-o băltoacă la vreme de toamnă!

Te plictisesc iarăşi cu o rugăminte: pe lîngă Biblioteca oraşului Taganrog va lua fiinţă o secţie de informaţii. Trimite-mi pentru această secţie programul şi statutul societăţii voastre filarmonice, statutul Fondului literar şi, în general, tot ce vei găsi şi vei socoti tu că are un caracter informativ. Iartă-mă pentru această veselă însărcinare.

Plecăciuni Ekaterinei Nikolaevna, iar ţie sănătate.

Al tău A. Cehov

Mai scrie-mi.

242

Către E. M. Şavrova

20 noiembrie 1896, Melihovo

Mult stimată colegă, în primul rînd, dă-mi voie să-ţi fac o aspră observaţie: de ce l-ai cumpărat pe Boccaccio? De ce? Din partea dumitale asta nu mi-a plăcut de loc.

În schimb, povestirea mi-a plăcut mult, foarte mult. E o bucată bună, agreabilă şi scrisă inteligent. Dar, ca de obicei, conduci acţiunea fără destulă energie, din care pricină şi povestirea pare, pe alocuri, lipsită de viaţă. Imaginează-ţi un iaz întins, din care apa se scurge într-o şuviţă atît de subţire, încît ochiul nici nu observă mişcarea apei. Imaginează-ţi apoi că pe faţa iazului plutesc tot felul de obiecte: surcele, scînduri, butoaie goale, frunze. Datorită curentului abia simţit al apei, toate obiectele acestea se îngrămădesc la gura pîrîului şi par nemişcate. Acelaşi lucru se întîmplă şi cu povestirea dumitale: are prea puţină mişcare, şi prea multe amănunte se îngrămădesc în ea. Dar pentru că m-am trezit din somn chiar acum şi mintea mea lucrează defectuos, dă-mi voie să-ţi expun critica pe puncte:

1) Primul capitol eu l-aş începe de la cuvintele: „Chiar în clipa aceea, o caleaşcă nu tocmai mare...“ Ar fi mai simplu aşa.

2) Reflexiunile cu privire la bani (300 de ruble) din primul capitol ar putea fi lăsate la o parte.

3) „În toate manifestările sale“ — e de prisos.

4) Tinerii căsătoriţi îşi aranjează interiorul „ca toată lumea“. Asta aminteşte de soţii Berg din *Război şi pace.*

5) Discuţia cu privire la copii, care începe cu vorbele: „Iată, s-o luăm pe nepoată-mea“ şi se termină cu „pus“ — e agreabilă, dar cam încurcă lucrurile şi nu merge în povestire.

6) Dar parcă de cele două surori și de Koriţki e nevoie? Era de ajuns să vorbești despre ei în treacăt, pentru că și ei încurcă. Dacă ţii numaidecît ca Vava să-și vadă copilul, nu e nevoie s-o trimiţi la Moscova; se duce atît de des la Moscova, încît e greu să te ţii de ea.

7) De ce-ai făcut-o pe Vava prinţesă? Asta îngreuiază numai.

8) Expresia *„distinguée"*[1] cred că ar fi timpul s-o arunci la gunoi, ca și cuvîntul „flirt", de altfel.

9) Descrierea drumului parcurs spre a merge la nuntă e de prisos.

10) La profesor — e foarte bine.

11) Eu aș fi încheiat capitolul al șaptelea fără să mai amintesc de Andriușa, deoarece Andantele din Sonata lunii lămurește totul. Dar dacă, totuși, ai numaidecît nevoie de Andriușa, cel puţin renunţă la capitolul al nouălea care îngreuiază.

12) Nu-l pune pe Andriușa să cînte. E dulceag. Și de ce trebuie să aibă umeri de uriaș? E prea, cum să spun, „gen Șapir"!

13) Păstrează-i în text pe Cezar și pe soţia lui, dar titlul *Soţia Cezarului* nu merge... E și necuviincios, și nici nu-i potrivit.

14) După toate acestea, trimite povestirea la *Russkaia mîsl* — acolo eşti cunoscută — ca din partea dumitale. Pune-o într-un plic și lipește deasupra o marcă de 5 copeici. Iar eu voi trece pe la redacţie și voi afla cum stau lucrurile.

Nu uita că Cezar și soţia lui sînt figurile centrale, și nu-i lăsa pe Andriușa și pe surorile lui să-i pună în umbră. Dă-l afară și pe Smaragdov. Figurile de prisos nu fac decît să îngreuieze povestirea.

Repet, povestirea e bună. Soţul ţi-a reușit cum nu se poate mai bine. Dar iată că nu mai am loc. *Pescăruşul* va apărea în numărul de decembrie al revistei *Russkaia mîsl.*

Îţi doresc sănătate!

Le *„cher maître"* A. Cehov

---

[1] Distinsă (fr.) (n.t.).

243

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

26 noiembrie 1896, Melihovo

Iubite prietene, răspund la partea esenţială a scrisorii tale: de ce ne angajăm atît de rar în discuţii serioase. Cînd oamenii tac, înseamnă că n-au despre ce vorbi, sau că se sfiesc. Despre ce să vorbim? Noi nu facem politică, n-avem nici viaţă socială, nici viaţă de club, nici măcar o viaţă de stradă. Existenţa noastră de tîrgoveţi e sărăcăcioasă, monotonă, anostă, lipsită de orice interes — şi e tot atît de plictisitor a vorbi despre toate acestea ca a purta corespondenţă cu Lugovoi. Îmi vei spune că sîntem scriitori, şi că acest singur fapt e destul ca să ne îmbogăţească viaţa. Dar parcă e aşa? Ne-am împotmolit pînă peste urechi în profesiunea noastră, care ne-a izolat încetul cu încetul de lumea din afară, şi rezultatul e că avem prea puţin timp liber, prea puţini bani, prea puţine cărţi, citim puţin şi fără tragere de inimă, auzim puţine lucruri şi ieşim prea rar din bîrlogul nostru... Să discutăm despre literatură? Dar noi am discutat despre literatură... În fiecare an acelaşi şi acelaşi lucru... De fapt, discuţiile noastre despre literatură se rezumă, de obicei, la cine scrie mai bine şi cine scrie mai prost. Iar discuţii pe teme mai generale, mai cuprinzătoare, nu se înfiripă niciodată, pentru că, atunci cînd în jurul tău sînt eschimoşi şi tundră, ideile generale nefiind aplicabile la prezent, îţi scapă şi se lăţesc întocmai ca gîndurile la fericirea veşnică. Să vorbim despre viaţa noastră personală? Da, uneori ar putea fi interesant, şi poate că am vorbi. dar ne sfiim, ne ascundem, nu sîntem sinceri, ne opreşte instinctul de conservare şi ne temem. Ne temem că, în timp ce discutăm, o să tragă cu urechea vreun eschimos incult, care nu ne iubeşte şi pe care nici noi nu-l iubim. Eu, personal, mă tem că prietenul meu Sergheenko, a cărui inteligenţă o apreciezi

tu, se va apuca să rezolve în gura mare, și prin case, și în tren, ținînd un deget în sus, probleme ca, de pildă, de ce m-am încurcat cu N., dacă Z. e îndrăgostită de mine. Mă tem de morala noastră, mă tem de femeile noastre.... Într-un cuvînt, nu te învinovăți nici pe tine și nici pe mine de tăcerea noastră, de lipsa de curiozitate și de interes a discuțiilor noastre, ci dă vina, cum spune critica, pe „epocă", pe climat, pe spațiu, pe tot ce poftești, și, în nădejdea unui viitor mai bun, lasă întîmplarea să-și urmeze calea fatală și neînduplecată.

Bineînțeles, mă bucur pentru Golțev și-l invidiez, pentru că atunci cînd o să am anii lui, n-o să fiu ca el. Golțev îmi place mult, și țin la el.

Îți mulțumesc din toată inima pentru scrisoare și-ți strîng mîna cu putere. Ne vom vedea după 12 decembrie: pînă atunci tu nu poți fi găsit. Salutări Ekaterinei Nikolaevna, ție îți doresc sănătate. Scrie-mi, dacă vrei. O să-ți răspund cu multă plăcere.

Al tău A. Cehov

244

Către E. M. Șavrova

2 decembrie 1896, Melihovo

Mult stimată colega! Imi scrii că ții mai mult la glorie decît la dragoste. Eu, dimpotrivă, țin mai mult la dragoste decît la glorie. Prin urmare e o chestie de gust. Unuia îi place popa, altuia slujnicuța popii.

Îți trimit îndărăt povestirea de crăciun. Fiind vorba de o bucată pentru crăciun, cred că ar fi trebuit s-o faci ceva mai vioaie. Doctorul și Katia lîncezesc tot timpul lîngă brad. Zici că ai de gînd să scrii un roman uriaș, în care „va fi vorba de o singură dragoste, luată din toate părțile și sub toate aspectele". Ei bine, nu s-ar putea să rezervi un aspect

de acesta și doctorului și Katiei ? Dragostea lor nu are nici „părți“ și nici „aspecte“.

Cînd te apuci să scrii romanul ? Eu îl aștept.

Mai zilele trecute m-am dus la Bouret cu ceasul meu, să-l dau la reparat. Bouret s-a uitat la ceas, l-a sucit în mînă și, cu glas dulceag, mi-a spus zîmbind : „Dar, *monsieur,* dumneavoastră ați uitat să-l întoarceți...“

L-am întors și ceasul a pornit din nou. Așa se întîmplă uneori : cauți pricina nenorocirilor tale în lucruri mărunte, uitîndu-le pe cele mai importante.

Îți doresc tot binele.

Al dumitale credincios *„cher maître“*

A. Cehov

245

Către A. S. Suvorin

14 decembrie 1896, Melihovo

Am primit cele două scrisori ale dumitale cu privire la *Unchiul Vanea,* una la Moscova, cealaltă acasă. De curînd am primit o scrisoare și de la Koni, care a asistat la *Pescărușul.* Și scrisorile dumitale, și scrisoarea lui Koni mi-au provocat destule clipe plăcute, și totuși, sufletul mi-e cătrănit, ca să zic așa, nu simt decît scîrbă față de piesele mele și le fac corecturile în silă. Îmi vei spune din nou că nu e bine așa, că e o prostie, că nu-i altceva decît amor propriu, orgoliu etc., etc. Știu, dar ce vrei să fac ? Aș fi și eu bucuros să scap de această stare sufletească idioată, dar nu pot, nu pot și pace ! Și nu din pricină că piesa mea a căzut, că doar mai toate piesele mele au căzut pînă acum, și lucrul acesta m-a lăsat totdeauna rece. Dar la 17 octombrie n-a căzut piesa mea, ci eu însumi. Chiar în timpul primului act m-a surprins faptul că acei cu care fusesem pînă atunci prieten și le deschisesem sufletul, cu care stăteam la masă fără fasoane, pentru care rupsesem sulițe (ca

Iasinski, de pildă) — toți aceștia aveau pe fețele lor o expresie ciudată, foarte ciudată chiar... Într-un cuvînt, ceea ce s-a petrecut i-a dat prilej lui Leikin să-și exprime într-o scrisoare părerea de rău că am atît de puțini prieteni, de asemenea i-a dat prilej *Nedelei* să se întrebe: „Ce le-a făcut Cehov?" și revistei *Teatral* să publice o corespondență întreagă (nr. 95), din care se vede că confrații scriitori mi-au făcut scandal la reprezentație. Acum sînt liniștit, mi-a revenit vechea bună dispoziție, și totuși nu pot uita ce s-a petrecut, așa cum n-aș putea să uit dacă m-ar fi pălmuit cineva.

O rugăminte: trimite-mi mita anuală obișnuită — almanahul dumitale. În același timp, poate că ai putea ruga pe cineva care are legături la Direcția generală să se informeze din ce cauză nu ni s-a dat nici pînă acum aprobarea de a edita revista *Hirurgia.* Ni se va da aprobare? Încă de la 15 oc[tombrie] am depus o cerere semnată de profesorul Diakonov. Trece vremea, și noi avem pagube enorme...

Sîtin și-a cumpărat o moșie în apropiere de Moscova, la 14 verste de calea ferată, nu departe de șosea. L-a costat 50.000.

Dumneata ești cel care împarți piesele în piese pentru scenă și piese pentru lectură. În ce categorie — pentru lectură sau pentru scenă — dispui să trec *Falimentul,* mai ales actul în care Dalmatov și Mihailov nu vorbesc, de la început și pînă la sfîrșit, decît despre contabilitate, și au totuși un succes colosal? Părerea mea e că, dacă o piesă pentru lectură e jucată de actori buni, ajunge și ea bună pentru scenă.

Pregătesc material pentru o carte în genul *Sahalinului,* în care voi descrie toate cele 60 de școli de zemstvă din județul nostru, ocupîndu-mă exclusiv de partea gospodărească a vieții lor de toate zilele. Va fi de folos celor de la zemstvă.

Îți doresc toate cele bune pămîntești și cerești, somn bun și o zdravănă poftă de mîncare.

Al dumitale A. Cehov

1897

246

Către P. F. Iordanov

6 ianuarie 1897, Melihovo

Mult stimate Pavel Feodorovici, îţi trimit două lăzi cu cărţi.

Din cele comandate de dumneata, îţi trimit:

1) Zola, Roma, gratis.

2) Vengherov, vol. I—VI, preţul 2 r. 10 c.

La nr. 2 ţi s-a făcut un rabat de 10%.

Îţi trimit o părticică din secţia de informaţii. Firește, pentru început va trebui să ne mulţumim cu lucruri mărunte: nimeni n-o să-şi vîre nasul, acum, în secţia noastră de informaţii, dar peste vreo 5—6 ani din mărunţişuri se va face încet-încet ceva serios şi util. Publicaţiile informative, afară de dicţionare şi almanahuri, eu le împart pe categorii: 1) Administr[ative] şi juridice. 2) De gospodărie casnică (în care intră: materiale de construcţie, îmbrăcăminte, încălţăminte, podoabe etc.). 3) Agricultura. 4) Tehnică şi maşini. 5) Comerţ, asigurare. 6) Presă, instrucţiune publică. 7) Teatru şi muzică. 8) Sport şi jocuri. 9) Medicină şi ştiinţe nat[urale].

Pentru secţia de informaţii nu e nevoie de o încăpere sau de un compartiment separat. Almanahurile şi dicţionarele trebuie să fie aşezate la vedere, dar celălalt material poate să stea şi sub obroc sau la

un loc cu alte cărți. Însă bibliotecarii sînt datori să știe cu precizie ce se găsește în bibliotecă din fiecare categorie, de asemenea cetățenii trebuie să aibă la dispoziție o listă în care să se menționeze tot ce există în secție. Secția de informații va costa foarte puțini bani, însă ar putea obosi și plictisi lumea. Dar dacă o vom dezvolta, va atrage încetul cu încetul cetățenii la Bibliotecă, și va ajunge, pentru mulți din ei, indispensabilă în viața de toate zilele. Îți trimit doar o mică parte, ar fi nevoie de o sută de ori pe atît.

Cu prilejul Anului Nou, îți doresc fericire și numai bine.

Cu tot respectul, al dumitale devotat

A. Cehov

Voi continua să cumpăr volumele lui Vengherov.

247

Către A. S. Suvorin

11 ianuarie 1897, Melihovo

La noi se face recensămîntul. Li s-au împărțit recenzorilor călimări mizerabile, insigne mizerabile, care aduc cu etichetele sticlelor de bere, și niște serviete în care nu încap listele de recensămînt. Pe scurt, te simți ca și cum nu ți-ar intra sabia în teacă. O rușine! Dimineața trec din izbă în izbă și, din neobișnuință, mă lovesc mereu de pragul de sus al ușii, tocmai acum cînd mă doare capul de văd stele verzi. Sufăr și de migrenă, și de influență. Într-o izbă, o fetiță de 9 ani, luată de la orfelinat, a început să plîngă cu lacrimi amare că pe toate fetițele din izbă le cheamă Mihailovna, numai ei îi zic Lvovna, după numele nașului. Atunci i-am spus: „De azi înainte ești și tu Mihailovna". Toată familia

s-a bucurat grozav și mi-a mulțumit. Asta înseamnă să-ți faci prieteni pe o cale nu tocmai cinstită.

Am căpătat aprobarea pentru *Hirurgia.* Începem s-o editățm. Îți doresc sănătate. Fă-mi te rog un serviciu: dispune să se publice anunțul alăturat pe prima pagină, trecîndu-l în contul meu. Revista va fi foarte bună și anunțul nu poate să aducă decît un folos palpabil și substanțial. Doar e atît de necesar să li se taie oamenilor picioarele...

Și pentru că e vorba de medicină: s-a descoperit leacul cancerului. E aproape un an de cînd, din inițiativa medicului rus Denisenko, se experimentează sucul plantei rostopască, sau iarba voinicului *(Melidonium),* iar acum avem ocazia să aflăm rezultate uimitoare. Cancerul e o boală cumplită, înspăimîntătoare, cu o agonie chinuitoare. Îți poți închipui cîtă plăcere îi face celui inițiat în tainele lui Esculap, cînd citește despre asemenea rezultate...

248

Către A. S. Suvorin

17 ianuarie 1897, Melihovo

...Cît despre ciumă, încă nu se poate spune precis dacă va ajunge și pe la noi. Iar în cazul cînd va ajunge, cred că nu ne va speria prea mult, deoarece și poporul, și medicii s-au deprins de mult cu o mortalitate excesivă datorită difteriei, tifosului etc. Că la noi și fără ciumă, din 1000 de copii doar vreo 400 ajung la 5 ani, iar la sate și prin fabricile și mahalalele orașelor n-o să găsești nici o femeie sănătoasă. Ciuma însă va fi îngrozitoare din alt punct de vedere: ea va ajunge la noi cu 2 sau 3 luni după recensămînt, pe care oamenii îl vor interpreta în felul lor și vor tăbărî asupra medicilor, zicînd că ei au adus molima în popor, ca să le rămînă mai mult pămînt boierilor. Carantina nu e o măsură eficace.

Avem oarecare nădejde în inocularea cu serul lui Havkin. Dar din nenorocire, Havkin nu e popular în Rusia: cică, creştinii trebuie să se ferească de el, pentru că e evreu...

249

Către N. M. Ejov

23 ianuarie 1897, Melihovo

Iubite Nikolai Mihailovici, scrisoarea alăturată am primit-o de la prietenul meu, doctorul Nikolai Ivanovici Korobov (Bolşaia Poleanka, casa Podzemşcikov). E vorba de societatea de binefacere de pe lîngă spitalul orăşenesc nr. 1. Morala:

1) In spitalele orăşeneşti din Moscova îşi caută de sănătate mai ales cei nevoiaşi, care, după ce ies din spital, se îmbolnăvesc din nou şi mor, pentru că îmbrăcămintea lor nu e destul de călduroasă ca să poată rezista la geruri şi umezeală. Copiii istoviţi de boală şi cei ieşiţi din spitale mor din aceeaşi cauză. Concluzia: e nevoie ca pe lîngă spitale să fie şi aşezăminte de binefacere: societăţi, creşe etc., etc.

2) Societăţi de binefacere sînt şi acum, dar atîrnă de un fir de păr, deoarece fiecare din ele se întreţine din pomenile şi daniile a două sau trei persoane. Cît timp trăiesc aceste persoane, trăieşte şi societatea, iar dacă respectivii mor sau fac mofturi, societatea de binefacere dispare. De aci, nevoia imperioasă ca cetăţenii respectabili din Moscova să asigure aceste societăţi prin participarea permanentă şi obligatorie a tuturor şi a fiecăruia în parte. Moscovitul bogat, care cheltuieşte sute şi mii de ruble ca să scoată cît mai multe prostituate, cît mai mulţi robi, sifilitici şi alcoolici din tagma celor nevoiaşi, trebuie să dea măcar cîţiva gologani pentru vindecarea şi alinarea suferinţelor, uneori de neîndurat, ale acestor nenorociţi, pe care tot ei i-au pervertit.

Îmi pare rău că scrisoarea prietenului meu e atît de scurtă. Nu crezi că ar fi bine să te întîlnești cu el ? Doctorul ar putea să-ți ofere mult material de date și cifre. E un om foarte inteligent.

Îl găsești acasă după ora două. E cazul să mai adaug că-i și un medic foarte bun.

Cum o mai duci ? În februarie o să vin la Moscova și atunci ne vom vedea.

Îți doresc sănătate și-ți strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

250

Către A. S. Suvorin

8 februarie 1897, Moscova

Recensămîntul s-a terminat. Chestia asta m-a plictisit destul, deoarece a trebuit să calculez, să scriu pînă mă dureau degetele și să mai dau și îndrumări celor 15 recenzori. Recenzorii au lucrat admirabil, ba chiar cu un pedantism de-a dreptul ridicol. În schimb, șefii zemstvelor cărora li se încredințase recensămîntul în județe au avut o atitudine dezgustătoare. Nu făceau nimic, nu știau cum să procedeze, iar cînd era mai greu, se prefăceau bolnavi. Cel mai bun dintre ei s-a dovedit a fi un beţivan și un mincinos în felul lui Hlestakov — om de caracter măcar din punctul de vedere al umorului. În schimb ceilalți erau al dracului de șterși, de-ți era și ciudă să ai de-a face cu asemenea oameni.

Sînt la Moscova, stau la hotelul „Bolșaia moskovskaia". Voi rămîne puțin aici, vreo zece zile, apoi mă voi întoarce acasă. Cît va ține postul, și toată luna aprilie, va trebui să-mi bat iarăși capul cu dulgheri, cu călăfătuitori etc. Mai construiesc o școală. A venit o delegație de țărani să mă roage, iar eu n-am avut tăria să nu primesc. Zemstva le-a dat o mie de ruble,

țăranii au adunat și ei 300 — atît, iar școala costă cel puțin trei mii. Asta înseamnă că toată vara va trebui să mă gîndesc mereu la bani și să ciupesc cînd de ici, cînd de colo. În general, viața la țară e plină de griji. Avînd în vedere cheltuielile ce mă așteaptă, cred că e locul să te întreb : ai trimis contractul la administrația teatrului ?

Știi cine vine pe la mine ? Ghici ! Ozerova, celebra Ozerova-Hanelle. Vine, se suie cu picioarele pe divan și se uită piezîș. Apoi, la plecare, își pune jacheta și galoșii ponosiți, cu sfiala unei fetițe care se rușinează de sărăcia ei. Pare o mică regină în surghiun [...]

Lui Certkov, cunoscutul tolstoist, i s-a făcut o percheziție, i s-a ridicat tot materialul adunat de tolstoiști cu privire la duhobori și sectanți și, în felul acesta, au dispărut dintr-o dată, ca prin farmec, toate dovezile împotriva d-lui Pobedonoștev și a îngerilor săi. Goremîkin s-a dus la mama lui Certkov și i-a spus : „Fiul dumitale are voie să aleagă : fie una din guberniile baltice, unde se și află în exil pr[inț ul] Hilkov, fie străinătatea". Certkov a ales Londra. Pleacă la 13 februarie. L. N. Tolstoi s-a dus la Petersburg să-l petreacă, și ieri i s-a trimis acolo paltonul de iarnă. Mulți se duc să-l conducă, chiar și Sîtin. Îmi pare rău că nu pot să fac și eu același lucru. Eu nu am pentru Certkov sentimente prea afectuoase, însă ceea ce au făcut cu el m-a revoltat adînc, adînc...

251

Către A. S. Suvorin

1 aprilie 1897, Moscova

Doctorii au constatat un proces inflamatoriu la vîrful plămînilor și mi-au recomandat să-mi schimb felul de viață. Prima parte o înțeleg, pe cea de a doua, însă, nu, deoarece e aproape cu neputință de

realizat. Mă sfătuiesc să stau neapărat la țară, dar a sta în permanență la țară înseamnă să ai de-a face mereu cu mujicii, cu animalele, cu tot felul de stihii, și-i tot atît de greu să scapi de griji și de alergătură acolo, ca în iad de arșiță. Totuși, mă voi sili să-mi schimb felul de viață în măsura în care e posibil, și am și anunțat, prin Mașa, că încetez să mai practic medicina în sat. Asta va fi pentru mine și o ușurare, și un mare sacrificiu. Renunț la toate funcțiile mele județene și-mi cumpăr un halat : n-am altceva de făcut decît să mă încălzesc la soare și să mănînc zdravăn. Mi s-a ordonat să mănînc de șase ori pe zi, doctorii sînt revoltați că mănînc prea puțin. Mi s-a interzis să vorbesc mult, să înot etc., etc.

Afară de plămîni, celelalte organe mi s-au găsit sănătoase. [...] Pînă acum aveam impresia că beau exact atît cît nu e primejdios, însă la control s-a stabilit că am băut mai puțin decît aveam dreptul. Și-mi pare tare rău!

Autorul *Salonului nr. 6* a fost mutat din salonul nr. 16 în salonul nr. 14. Încăperea e mai spațioasă, are două ferestre, iluminație ca la Potapenko, trei mese. Nu mai expectorez chiar atît de mult sînge. În seara cînd a fost Tolstoi la mine, am vorbit mult și a doua zi dimineața, la 4, am avut iar o hemoragie zdravănă.

Melihovo e un loc sănătos. Satul e așezat la cumpăna apelor, pe o înălțime, așa că niciodată nu sînt acolo cazuri de friguri sau de difterie. De comun acord, am hotărît să nu plec nicăieri și să stau în continuare la Melihovo. Numai că ar trebui să-mi amenajez locuința mai confortabil. Cînd mi s-o urî la Melihovo, o să mă mut în conacul vecin, pe care l-am închiriat pentru frații mei, în cazul cînd ar veni la mine.

Primesc mereu vizite, mi se aduc flori, bomboane, mîncare. Într-un cuvînt, e o adevărată fericire!

Am citit ce s-a scris în *Peterb[urgskaia] gazeta* despre spectacolul care a avut loc în sala Pavlovei. Spune-i Nastiei că, dacă aș fi asistat la spectacol,

i-aș fi oferit negreșit un coș cu flori. Salutări și o adîncă plecăciune Annei Ivanovna.

Acum nu mai scriu culcat, ci stînd, dar după ce termin de scris mă culc în pat.

Al dumitale A. Cehov

Te rog, te rog din suflet, scrie-mi.

252

Către M. O. Menșikov

10 aprilie 1897, Melihovo

...Tot răul spre bine. În timp ce eram în clinică, a fost la mine Lev Nikolaevici, cu care am avut o discuție dintre cele mai interesante — interesantă pentru mine, pentru că eu mai mult ascultam. Am discutat despre nemurire. Tolstoi vede nemurirea în felul lui Kant ; el socotește că tot ce e vietate (oameni și animale) va trăi sub formă de rațiune, dragoste, esența și scopul cărora rămîn pentru noi o taină. Eu, însă, acest început, sau această forță o văd ca o masă informă și gelatinoasă în care eul meu — individualitatea mea, conștiința mea — se va contopi. Eu nu înțeleg și nici n-am nevoie de o asemenea nemurire. Lev Nikolaevici se mira că n-o înțeleg...

253

Către A. I. Ertel

17 aprilie 1897, Melihovo

Scumpul meu prieten Alexandr Ivanovici, acum sînt acasă. Înainte de sărbători, am stat vreo două săptămîni în clinica lui Ostroumov. Am avut o he-

moptizie. Doctorul a constatat un proces inflamatoriu la vîrful plămînilor. Mă simt foarte bine, nu mă doare nimic, nu mă supără nimic pe dinăuntru, dar medicii mi-au interzis *vinum,* mişcarea, vorba, mi-au ordonat să mănînc mult, mi-au interzis să mai practic medicina, şi s-ar părea că mă plictisesc.

Despre teatrul popular nu se aude nimic. La congres s-a vorbit despre el, dar fără entuziasm şi fără interes, iar Cercul literar, care-şi luase sarcina de a întocmi statutul şi de a pune treaba pe roate, pare a-şi fi potolit avîntul. De vină e, pe cît se pare, primăvara. Din cei de la cerc nu l-am văzut decît pe Golţev, dar n-am reuşit să vorbesc cu el despre teatru.

Nimic nou. In literatură, acalmie. Prin redacţii se bea ceai şi vin prost. Se bea fără chef, printre altele, pentru că n-au ce face. Tolstoi scrie o carte despre artă. A fost la mine la clinică şi mi-a spus că a lăsat baltă nuvela lui *Invierea,* deoarece nu-i mulţumit de cum îi iese, că scrie numai despre artă şi că a citit 60 de cărţi din acest domeniu. Ideea lui nu e nouă, au reluat-o în toate veacurile, sub diferite aspecte, toţi bătrînii înţelepţi. Bătrînii au fost totdeauna dispuşi să creadă că sfîrşitul lumii e aproape, că moralitatea a scăzut pînă la *nec plus ultra,* că arta a degenerat şi s-a bagatelizat, că oamenii nu mai sînt ce-au fost etc., etc. In cartea sa, Lev Nikolaevici îşi propune să demonstreze că, în faza ei finală, arta a intrat într-un impas, din care nu mai poate ieşi.

Cît despre mine, nu fac nimic. Hrănesc vrăbiile cu seminţe de cînepă şi tuşinez în fiecare zi cîte un trandafir. După ce-i tuşinez, înfloresc şi mai frumos. De gospodărie nu mă ocup.

Iţi doresc sănătate, dragă Alexandr Ivanovici, şi-ţi mulţumesc pentru scrisori şi pentru afecţiunea ta prietenească. Scrie-mi de hatîrul bolii, şi nu lua în nume de rău întîrzierea răspunsului meu. De astăzi înainte, o să fac tot chipul să-ţi răspund îndată ce-ţi primesc scrisorile.

Iţi strîng mîna cu căldură.

Al tău A. Cehov

254

Către E. M. Şavrova

17 mai 1897, Melihovo

Mult stimată colega! Sînt două sau trei zile de cînd ţi-am trimis manuscrisul, iar acum, socotind că te-ai întors la Moscova, îţi trimit şi aceste rînduri. Stiopocika, Musenka şi Gorlenko nu sînt noi pentru mine, i-am întîlnit şi într-un manuscris mai vechi, şi totuşi am citit nuvela dumitale cu multă plăcere. Dumneata prinzi puteri noi, eşti tot mai sigură pe dumneata şi, cu fiecare bucată, scrii tot mai bine. Nuvela mi-a plăcut în întregime, afară de sfîrşit, cînd Stiopocika, dintr-un om blajin, se preface într-un Bel-Ami, ceea ce mi s-a părut fără nici un haz.

Dar asta n-are importanţă, e chestie de gust. Dacă-i vorba să ne ocupăm de scăderi, atunci nu trebuie să ne legăm de nimicuri. După mine, dumneata ai un singur mare cusur, şi anume că nu cizelezi, din care pricină lucrările dumitale par pe alocuri lăţite, încărcate, n-au conciziunea care dă viaţă bucăţilor scurte. In nuvelele dumitale există inteligenţă, există talent, există literatură, dar prea puţină artă. Dumneata modelezi personajele just, dar nu şi plastic. Nu vrei, sau ţi-e lene să îndepărtezi cu dalta tot ce e de prisos. Doar a face dintr-o bucată de marmură un chip înseamnă a înlătura din marmură tot ceea ce nu este acel chip.

M-am exprimat limpede? M-ai înţeles? Ai cîteva expresii stîngace, pe care le-am subliniat. Popii nu citesc apostolul nici la utrenie, nici la liturghie. „Patima pentru grafomanie“ nu merge, pentru că însuşi cuvîntul grafomanie cuprinde în sine noţiunea de patimă etc., etc.

255

Către A. S. Suvorin

20 mai 1897, Melihovo

Anul trecut am clădit o școală. Conturile respective au fost lichidate și depuse la arhiva zemstvei. Anul acesta clădesc încă o școală, care va fi gata la sfîrșitul lui iunie. Și fondurile necesare acestei școli sînt asigurate; în orice caz, chiar dacă nu vor ajunge, nu vor lipsi mai mult de o mie cinci sute de ruble. E vorba ca în viitorul apropiat să se ridice și alte școli, și, dacă n-ai nimic împotrivă, și dacă o să trăiesc și o să fiu sănătos, o să dau pentru fiecare școală în construcție cîte o sută de ruble din donația dumitale. În felul acesta vei ajuta de cincisprezece ori, nu o dată. Ești de acord? [...]

Engelh[ardt], noul dumitale colaborator, are, fără îndoială, stofă de publicist. Dar mintea lui e confuză, și nici nu mai e de loc tînăr. După timbrul talentului său, ca să zic așa, e din aceeași categorie cu Rozanov. Această categorie de oameni nu are convingeri bine definite, ci doar un uriaș amor propriu și o ură bolnăvicioasă, ascunsă adînc sub obrocul sufletului, ca o lespede grea de mormînt acoperită cu mușchi.

256

Către P. F. Iordanov

31 octombrie 1897, Nisa

Mult stimate Pavel Feodorovici, la Paris l-am întîlnit pe Pavlovski și pe profesorul inginer Beleliubski, amîndoi originari din Taganrog. Am vorbit cu ei despre Biblioteca, despre viitorul muzeu, și mi-au făgăduit multe lucruri frumoase. Pavlovski a și adunat cîte ceva și, pe lîngă autografe, ta-

blouri etc., are chiar şi nişte păianjeni mîncători de păsărele, pe care i-am şi văzut la el. Beleliubski ar putea trimite şi el cîteva colecţii. În ceea ce priveşte transportul prin Marsilia, Pavlovski a şi pus la cale totul. Transportul va fi gratuit, şi poate chiar scutit de vamă, dacă vom interveni şi eu, şi el. Vezi cîte tentaţii? Acum, nu rămîne decît problema localului. Ai putea începe să aduni de pe acum exponate, iar muzeul să-l deschideţi în ziua jubileului.

Îmi scrii că, atunci cînd te vei duce la Petersburg, te vei prezenta pe la corifei. Vai, dar tot ce s-a putut scoate de la ei s-a scos de mult. Oamenii aceştia se enervează cînd aud de culegeri, de muzee sau săli de lectură, pentru că sînt obligaţi să-şi dea operele gratuit. Eu te sfătuiesc să nu te duci la ei, ci doar la cei originari din Taganrog, şi să cauţi să le trezeşti dragostea pentru oraşul lor natal. Notovici, de pildă, acest animal gras şi bogat, ar putea să facă pentru Taganrog ceea ce nici eu, nici dumneata n-am putea face, pentru că noi n-avem nici gazeta noastră, nici casă la Petersburg. Ar fi bine să te duci şi la cîntăreţul Cernov, e un om de treabă. Adresa lui Beleliubski ţi-o voi comunica special.

Dintre cei care nu-s băştinaşi, ar putea să facă ceva pentru noi Terti Filippov. În culegerea lui se găseşte un articol despre poetul Şcerbina (de felul lui din Taganrog) şi, afară de asta: 1) ai putea să-i ceri originalul acestui articol (manuscrisul), 2) să-l întrebi unde am putea găsi un portret bun al lui Şcerbina, şi 3) să-i vorbeşti despre Şcerbina şi să-l rogi să-ţi dea autografele poetului, în cazul cînd le are.

Mătuşă-mea, Marfa Ivanovna Morozova, care locuieşte în casa lui I. I. Loboda (consilier), are un tablou în ulei, care reprezintă dezvelirea monumentului lui Alexandru I la Taganrog. Tabloul nu e grozav, totuşi, pentru muzeu, ar merge. Numele pictorului, din Taganrog şi el, n-a fost uitat nici pînă astăzi de familia Loboda.

Tot mătuşă-mea mai are şi o litografie: „Bombardarea Taganrogului".

Mă întrebi de sănătate. Îți mulțumesc. Mă simt foarte bine și s-ar părea că totul e în ordine. Totuși, din cînd în cînd, mai fac hemoptizii.

Îți doresc tot binele. Cînd pleci la Petersburg ? Te oprești și la Moscova ? Răspunde-mi la ultima întrebare. Dacă te oprești, n-ai vrea să duci la Petersburg cîteva cărți care ți se vor da de la Moscova ?

Îți doresc sănătate și-ți strîng mîna.

Al dumitale A. Cehov

257

Către L. A. Avilova

3 noiembrie 1897, Nisa

O, Lidia Alexeevna, cu cîtă plăcere am citit povestirea dumitale *Scrisori uitate!* E o bucată bună, plină de inteligență și de grație. Ce e drept, cam scurtă, însă scrisă cu multă artă și talent, și nu înțeleg de ce nu urmezi înainte în genul acesta. Forma epistolară nu e cea mai fericită. Uneori scrisorile sînt superficiale și plictisitoare. Mă refer însă la tonul lor, la sinceritatea sentimentului aproape pasional, la fraza plină de grație... Golțev are dreptate cînd spune că ai un talent agreabil, și dacă nu te-ai convins pînă astăzi de lucrul acesta, numai dumneata ești de vină. Scrii foarte puțin, ești leneșă. Și eu sînt un ucrainean leneș, dar în comparație cu dumneata am consumat munți de hîrtie ! Cu excepția *Scrisorilor uitate,* în toate povestirile dumitale răzbate, printre rînduri, lipsa de experiență, nesiguranța și lenea. Încă nu ți-ai format mîna, cum se spune, și scrii ca o începătoare, ca o domnișoară care pictează pe porțelan. Reușești în peisaj, pentru că îl simți, dar nu știi să păstrezi măsura. Abuzezi de el cînd nu-i nevoie. Într-una din povestiri, subiectul se pierde cu totul printre frînturile de peisaj îngrămădite cu nemiluita de la început și pînă pe la mijlocul ei.

Afară de asta, nu-ţi cizelezi fraza. Fraza trebuie construită — aici e arta. Tot ce-i de prisos trebuie înlăturat, fraza trebuie curăţată de expresii ca „pe măsură ce", „cu ajutorul". Trebuie să ai mereu grijă de muzicalitatea ei, şi să nu admiţi în aceeaşi frază, aproape alături, cuvinte ca „stat" şi „stătut". Draga mea, cuvinte ca „ireproşabil", „la cotitură", „în labirint" supără urechea. L-aş mai admite pe „se părea" lîngă „a apărea", dar „ireproşabil" sună aspru şi se potriveşte numai pentru limba vorbită. Dumneata trebuie să-ţi dai seama de asperităţi, pentru că nu-ţi lipseşte simţul muzicalităţii şi ai şi o sensibilitate deosebită, dovadă *Scrisorile uitate*. Păstrez ziarele în care am găsit povestiri de-ale dumitale, şi o să ţi le trimit cu cel dintîi prilej. Nu lua în seamă critica mea, mai adună cîteva şi trimite-mi.

Cît a fost timp frumos, m-am simţit bine. Acum însă plouă, cerul e mohorît, şi iarăşi mă zgîrie în gît, şi iarăşi s-au arătat urme de sînge. Mare ticăloşie!

Am început a scrie, dar lucrez la nişte nimicuri. Am şi trimis la *Russkie vedomosti* două povestiri.

Îţi doresc sănătate şi-ţi strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

258

Către V. M. Sobolevski

4 decembrie 1897, Nisa

...Aici scriu mult mai puţin decît nădăjduiam. E greu, e foarte greu să scrii într-o cameră de hotel, la o masă străină, după micul dejun, sau după prînz (am impresia că mănînc toată ziua), dar mai ales cînd e vremea frumoasă şi te îmbie să ieşi la aer. Aici e bine să citeşti, nu să scrii. Dar, oricum, eu îmi dau silinţa să scriu. [...]

Toată ziua citesc ziarele şi urmăresc afacerea Dreyfus. După mine, Dreyfus e nevinovat...

259

Către F. D. Batiuşkov

15 decembrie 1897, Nisa

Mult stimate Feodor Dmitrievici, pentru o telegramă e de ajuns această adresă : *Nice, 9 Gounod, Tchekhoff.*

Scriu o povestire pentru *Cosmopolis.* O scriu greu, pe apucate. De felul meu, lucrez încet, cu încordare, dar aici, într-o cameră de hotel, la o masă străină, pe o vreme neasemuită care te îmbie afară, la aer, scriu şi mai greu. De aceea nu pot făgădui că o să-ţi trimit povestirea înainte de două săptămîni, dar o vei avea, în orice caz, pînă la întîi ianuarie. Dumneata să fii bun şi să-mi trimiţi corectura, pe care n-o voi ţine mai mult de o zi. În felul acesta, poţi fi sigur de povestirea mea pentru numărul de februarie, nu mai curînd. Vezi ce leneş sînt ?! [...]

Într-una din scrisorile dumitale, ţi-ai arătat dorinţa să-ţi trimit o povestire internaţională, avînd ca subiect ceva din viaţa de aici. O povestire de felul acesta aş putea să scriu numai în Rusia, din amintire. Eu nu mă pricep să scriu decît din amintire, niciodată n-am scris de-a dreptul, după natură ; simt nevoia să las timp memoriei să filtreze subiectul ca să rămînă din el numai ceea ce e important sau tipic.

260

Către M. P. Cehova

17 decembrie 1897, Nisa

La masa mea de lucru, în partea stîngă, mi se pare, în sertarul de la mijloc, sau şi mai de jos, este, sub nişte fotografii, un plic mare în care sînt mai multe foi volante cu pasaje dintr-o nuvelă începută

și părăsită. După cîte mi-aduc aminte, personajele se numesc: Alioșa, Mașa și mama. Există și o descriere a unei odăi, în care a fost îngrămădită mobila cea mai bună din toată casa. Caută foile, transcrie-le pe hîrtie subțire dacă nu sînt lungi, și expediază-mi-le într-un plic. Dacă sînt lungi, fă din ele un colet, iar dacă nu cîntăresc mai mult de 20—25 de grame, trimite-mi-le într-o scrisoare recomandată, fără să le mai transcrii. Foile arată ca niște fîșii tăiate cu foarfeca din sferturi de coli de hîrtie, și nici una nu-i întreagă...

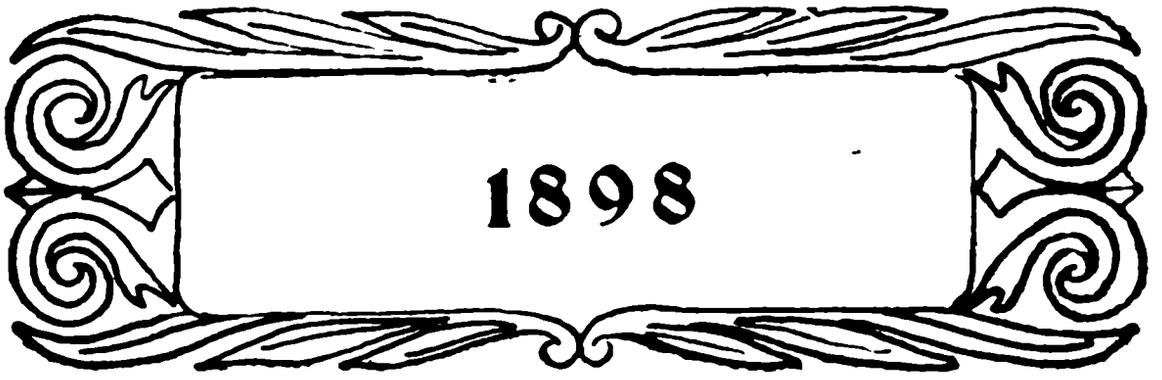

261

Către A. S. Suvorin

4 ianuarie 1898, Nisa

...Afacerea Dreyfus a luat proporţii serioase, dar încă nu e pusă pe roate. Zola e un suflet nobil, iar eu (care sînt sindicalist şi am primit de la evrei 100 de franci) sînt entuziasmat de înflăcărarea lui. Franţa e o ţară minunată, iar scriitorii ei sînt oameni minunaţi. [...]

Judecînd după extrasul publicat în *Nov[oe] vr[emea]*, articolul lui L[ev] N[ikolaevici] despre artă nu pare să fie interesant. E o poveste veche. A spune despre artă că a îmbătrînit, că a intrat într-un impas, că nu e ceea ce ar trebui să fie etc., etc., e ca şi cum ai spune că pofta de mîncat şi de băut s-a învechit, că şi-a trăit traiul şi că nu mai este ceea ce ar trebui să fie. Nici vorbă că foamea e un lucru vechi, pofta de mîncare a intrat într-un impas, şi totuşi trebuie să mîncăm, şi vom mînca, oricum ar trage bobii filozofii şi bătrînii cei încruntaţi...

262

Către E. M. Şavrova

19 ianuarie 1898, Nisa

Hipnotizatorul e o povestire bunişoară. Păcat numai că prima jumătate e cam lungă în paguba celei de a doua. De asemenea, păcat că n-ai făcut nimic din Jenia, care-i ca o rotiţă de prisos într-un ceasornic. Nu era nevoie de ea, ea numai încurcă. Farmacişti inferiori nu există. Sînt farmacişti şi ajutori, sau asistenţi de farmacişti, şi toţi au acelaşi nume: farmacişti. Se întîmplă uneori ca o farmacie să fie condusă de un medic, dar asta foarte, foarte rar.

Titlul *Ideal* sună cam dulceag. În orice caz, nu e un cuvînt rusesc şi nu merge ca titlu...

263

Către F. D. Batiuşkov

23 ianuarie 1898, Nisa

...Pe aici nu se vorbeşte decît de Zola şi de afacerea Dreyfus. Cea mai mare parte din intelectuali e alături de Zola şi e ferm convinsă de nevinovăţia lui Dreyfus. Zola a crescut cu trei arşini în ochii omenirii. Scrisorile lui pline de revoltă sînt ca un vînt răcoritor, şi fiecare francez îşi dă seama că, slavă domnului, mai este dreptate pe lumea asta şi, chiar dacă un nevinovat ar fi condamnat, are cine să-i ia apărarea. Ziarele franceze sînt nespus de interesante, nu ca cele ruseşti, bune de aruncat la gunoi! Cît despre *Novoe vremea,* ţi-e silă s-o şi citeşti...

264

Către A. A. Hoteainţeva

2 februarie 1898, Nisa

...Mă întrebi dacă tot mai sînt sigur că Zola are dreptate. Iar eu te întreb: ai, într-adevăr, o părere atît de proastă despre mine, încît să te fi putut îndoi măcar o clipă că n-am rămas de partea lui Zola? N-aş da o unghie de-a lui pentru toţi generalii şi martorii cei nobili care-l judecă acum la curtea cu juri. Citesc stenogramele dărilor de seamă, şi nu găsesc de loc că Zola n-ar avea dreptate, şi nici nu văd de ce dovezi ar mai fi nevoie.

265

Către A. S. Suvorin

6 februarie 1898, Nisa

Mai zilele trecute am citit în prima pagină a ziarului *N[ovoe] v[remea]*, un anunţ arătos cu privire la apariţia revistei *Cosmopolis* ce publică povestirea mea *În vizită*. În primul rînd, povestirea mea se cheamă *La prieteni*, nu *În vizită*. În al doilea rînd, acest fel de reclame mă supără, şi afară de asta povestirea mea nu e nici pe departe arătoasă: e din cele ce se scriu într-o singură zi.

Îmi scrii că eşti furios pe Zola, însă aici toată lumea are sentimentul că s-a născut un nou Zola, mai minunat încă. În acest proces, Zola s-a curăţat ca în terebentină de toate petele de grăsime şi acum străluceşte în faţa compatrioţilor săi, francezii, în adevărata lui splendoare. Zola a ajuns de o puritate

și la o culme morală cum nimeni nu și-ar fi putut închipui. Urmărește de la început întreg scandalul. Degradarea, pe drept sau pe nedrept, a lui Dreyfus a lăsat o impresie apăsătoare și penibilă asupra tuturor (îmi amintesc că și asupra dumitale). S-a observat că, în timpul formalității degradării, Dreyfus a păstrat atitudinea unui ofițer demn și disciplinat, pe cînd cei care asistau la executarea sentinței, jurnaliștii de pildă, strigau: „Tacă-ți gura, Iudă!", cu alte cuvinte s-au purtat urît, nedemn. Lumea s-a întors de la degradare nemulțumită, cu conștiința tulburată. Dar cel mai nemulțumit era Démange, apărătorul lui Dreyfus, om cinstit, care-și dăduse seama încă din timpul procesului că între culise se petrecea ceva necurat. Iar experții, ca să se autosugestioneze că nu greșiseră, hoinăreau mereu pe străzile Parisului și nu vorbeau decît de Dreyfus și de vinovăția lui... Mai tîrziu s-a dovedit că unul dintre experți era nebun, iar ceilalți doi niște neghiobi. Vrînd-nevrînd, lumea a început să vorbească de Biroul de informații de pe lîngă Ministerul de Război, acest consistoriu militar, care se ocupă cu vînătoarea de spioni și cu cititul scrisorilor străine. A început să vorbească, deoarece s-a constatat că șeful Biroului, Sandher, era bolnav de paralizie progresivă. Paty du Clam s-a dovedit a fi un fel de Tausch berlinez, iar Piecquart s-a retras cu scandal, pe neașteptate, în chip misterios. Ca un făcut s-a mai descoperit și un șir întreg de greșeli judiciare grosolane. Încetul cu încetul, oamenii s-au convins că, într-adevăr, Dreyfus fusese osîndit pe baza unui document secret, care n-a fost arătat nici acuzatului, nici apărătorului său, și oamenii de ordine și de bună-credință au văzut în aceasta o călcare flagrantă a dreptului; chiar dacă scrisoarea n-ar fi fost scrisă de Wilhelm, ci de soarele însuși, și tot ar fi trebuit să-i fie arătată lui Démange. Lumea a început să facă tot felul de presupuneri, una mai năstrușnică decît alta, cu privire la cuprinsul acestei scrisori. Dreyfus e ofițer,

își spuneau militarii cu îngrijorare; Dreyfus e evreu, își spuneau cu îngrijorare evreii... Și s-au pornit discuții despre militarism, despre evrei. Oameni atît de puțin stimați ca Drumond au ridicat capul. Incetul cu încetul s-a stîrnit zarva aceasta pe bază de antisemitism, care miroase a praf de pușcă. Cînd noi înșine sîntem de vină, căutăm de obicei cauzele în afara noastră, și le găsim foarte repede: „Și-a băgat codița franțuzul, sau evreii, sau Wilhelm..." Capitalul, masonii, sindicatul, iezuiții — nu sînt decît sperietori, dar ce mult ne liniștesc sperietorile acestea! Bineînțeles că e un semn rău. Din moment ce francezii au început să vorbească de evrei și de sindicat, înseamnă că nu se simt la largul lor, că-i roade un vierme, că au nevoie de aceste sperietori ca să-și liniștească conștiința zbuciumată. Apoi acest Esterhazy, un duelgiu în genul eroilor lui Turgheniev, impertinent, cu o reputație de mult îndoielnică și nerespectat de propriii săi camarazi, apoi asemănarea uimitoare a scrisului său cu scrisul de pe borderou, scrisorile ulanului și amenințările lui, pe care nu se știe de ce nu le aducea la îndeplinire, în sfîrșit, judecata misterioasă și concluzia ei bizară că scrisul de pe borderou ar fi al lui Esterhazy, dar nu de mîna lui... Atmosfera era tot mai încărcată, tot mai înăbușitoare, tot mai apăsătoare, și încordarea creștea. Incăierarea din parlament a fost un fenomen pur nervos, isteric, datorat tocmai acestei încordări. Și scrisoarea lui Zola, și procesul lui sînt fenomene de același ordin. Ce vrei? Cei ce erau datori să dea cei dintîi alarma se cerea să fie oamenii cei mai buni, oamenii din fruntea națiunii, și așa s-a și întîmplat. Primul care a ridicat glasul a fost Scherer-Kästner, despre care francezii care-l cunosc bine (după cum spune Kovalevski) zic că „vorba lui e tăiș de pumnal", atît de curată e și de nepătată. Al doilea a fost Zola. Și acum e pe banca acuzaților...

Da, Zola nu-i Voltaire, nici noi nu sîntem Voltaire, dar sînt situații în viață cînd învinuirea de a nu fi

Voltaire nu e de loc oportună. Amintește-ți de Korolenko, care a luat apărarea țăranilor din Multan și i-a scăpat de muncă silnică. Nici doctorul Haas n-a fost Voltaire, și totuși viața lui s-a petrecut și s-a sfîrșit frumos.

Eu cunosc procesul din dările de seamă stenografice. Nu seamănă nici pe departe cu ceea ce scriu ziarele și, pentru mine, cazul Zola e foarte limpede. Lucrul principal e că Zola e sincer, vreau să spun că-și întemeiază părerile numai pe ceea ce vede, nu pe iluzii, cum fac alții. Fără îndoială că și oamenii sinceri pot greși, dar asemenea greșeli fac mai puțin rău decît nesinceritatea calculată, decît prejudecățile sau considerațiile de ordin politic. Să admitem că Dreyfus ar fi vinovat. Și în cazul acesta Zola are dreptate, deoarece menirea scriitorului nu e să acuze și să prigonească, ci să ia apărarea chiar și a celor vinovați cînd sînt osîndiți și-și ispășesc pedeapsa. Vei obiecta: dar politica? Dar interesele statului? Da, însă marii scriitori și artiști trebuie să se ocupe de politică numai în măsura în care sînt siliți să se apere de ea. Chiar și fără ei avem destui acuzatori, procurori și jandarmi, și în orice caz le stă mai bine rolul lui Pavel decît al lui Saul. Oricare ar fi sentința, după judecată, Zola va avea doar sentimentul unei bucurii nesfîrșite, bătrînețea lui va fi senină, și el va închide ochii cu conștiința împăcată sau, în orice caz, ușurată. Toate acestea i-au amărît pe francezi. Ei se agață acum de orice cuvînt de mîngîiere ca și de orice învinuire sănătoasă care le vine din afară. Iată de ce au avut un atît de mare succes scrisoarea lui Björsone și articolul lui Zakrevski al nostru (care a fost citit aci în *Novosti*), iată de ce le sînt odioase batjocurile dezlănțuite împotriva lui Zola, servite zilnic de mica presă, pe care ei o disprețuiesc. Oricît ar fi de nervos Zola, în fața tribunalului el reprezintă judecata sănătoasă a francezului și, pentru acest motiv, compatrioții săi îl iubesc și sînt mîndri de el, deși îi aplaudă pe generalii care,

în simplitatea lor sufletească, îi sperie cînd cu onoarea armatei, cînd cu războiul.

Vezi ce scrisoare lungă? Aici e primăvară și o atmosferă ca în Ucraina la paști: cald, soare, dangăt de clopote. Totul îți amintește de trecut. Vino și dumneata! Să nu uit, Duse va da o reprezentație aici.

Îmi scrii că scrisorile mele nu ajung la destinație. Atunci, o să ți le trimit recomandat.

Îți doresc sănătate și tot binele. Salutări și plecăciuni Annei Ivanovna, Nastiei și lui Borea.

Hîrtia aceasta am luat-o de la redacția ziarului *Le petit Niçois.*

Al dumitale A. Cehov

266

Către M. P. Cehov

22 februarie 1898, Nisa

...Mă întrebi ce părere am despre Zola și procesul lui. Trebuie să-ți spun că, înainte de toate, eu țin seama de realitate: de partea lui Zola e toată intelectualitatea europeană, iar împotriva lui tot ce e ticălos și îndoielnic. Lucrurile stau cam așa: închipuiește-ți că secretariatul universității ar exmatricula din greșeală un student în locul altuia. Tu începi să protestezi, dar ți se răspunde, răstit: „Dumneata ofensezi știința!", deși secretariatul univ[ersității] și știința n-au decît o singură trăsătură comună: și funcționarii de la secretariat, și profesorii universitari poartă aceeași redingotă albastră. Tu te juri, cauți să-i convingi, începi să-i acuzi, dar ei strigă la tine: „Vrem dovezi!" „Uite, zici tu, să mergem la secretariat și să cercetăm registrele". „Nu se poate! E un secret de cancelarie!..." Descurcă-te, dacă poți!

267

Către Al. P. Cehov

23 februarie 1898, Nisa

...În cazul lui Zola, *Nov[oe] vremea* a avut o atitudine de-a dreptul josnică. Cu acest prilej, am schimbat cu bătrînul cîteva scrisori (ce e drept, pe un ton foarte moderat), şi de atunci am tăcut amîndoi. Eu nu vreau să-i scriu şi nici nu vreau să primesc de la el scrisori, în care îndreptăţeşte lipsa de tact a ziarului său prin aceea că-i plac militarii. Am spus „nu vreau", pentru că m-am săturat de mult de toate acestea. Şi mie îmi plac militarii, dar dacă aş fi editorul unui ziar, n-aş permite cactuşilor să publice gratuit, în Supliment, un roman de Zola, iar în corpul ziarului să verse lături asupra aceluiaşi Zola! Şi pentru ce? Pentru că nici unul dintre cactuşi n-a ştiut vreodată ce înseamnă avînt nobil şi puritate sufletească. Oricum, să-l înjuri pe Zola cînd se află pe banca acuzaţilor e cu totul neliterar...

268

Către O. R. Vasilieva

20 martie 1898, Nisa

„Latannîi" nu e un cuvînt rusesc, ci mai curînd din sudul Rusiei. Bine ai făcut că l-ai scos: dacă aş citi acum corectura, l-aş înlocui cu „zaplatannîi" [1]. Caută în dicţionar cuvîntul *„rapiécer"*.

Mă simt minunat. Îţi mulţumesc pentru atenţie şi pentru faptul că ţi-ai amintit de mine. Îţi mulţumesc din toată inima şi-ţi doresc succes şi sănătate.

A. Cehov

[1] Cîrpit (n.t.).

269

Către P. F. Iordanov

21 aprilie 1898, Paris

...Am cumpărat darea de seamă completă asupra procesului Zola și ți-o voi trimite. Ieri l-am văzut pe Bernard Lazare, autorul broșurii care a fost cauza începerii ostilităților, și am luat de la el tot ce e mai interesant în afacerea Dreyfus. Ți le voi trimite și pe acestea. Afacerea Dreyfus, după cum iese la iveală încetul cu încetul, e o mare escrocherie. Adevăratul trădător e Esterhazy și documentele s-au plăsmuit la Bruxelles. Lucrul acesta îl cunoștea și guvernul, și Casimir Périer, care de la început n-a crezut în vinovăția lui Dreyfus, și nu crede nici acum. De aceea a și demisionat, pentru că n-a crezut...

270

Către P. F. Iordanov

25 iunie 1898, Melihovo

...Astă iarnă n-am făcut nimic, de aceea sînt nevoit să recîștig timpul pierdut și să lucrez, cum se zice, pe ruptelea. Trebuie să scriu mult, dar materialul se împuținează văzînd cu ochii. S-ar cuveni să părăsesc Lopasnea și să mă mut în altă parte. Dacă n-ar fi bacilii mei, m-aș așeza la Taganrog pentru vreo doi-trei ani și aș scrie despre Taganrog, Kramatorovka, Bahmut-Zverevo. E un ținut ca în povești. Stepa Donului îmi place nespus, pe vremuri mă simțeam acolo ca la mine acasă, și-i cunoșteam fiecare vîlcea cît de mică. Cînd mi-aduc aminte de văile acelea, de minele de pe acolo, de gorganul Saur, de poveștile despre Zuia și Harțîza, despre generalul Ilovaiski, cînd mi-aduc aminte de drumul pe care

l-am făcut într-un car cu boi pînă la Krinicika şi la conacul Krepkaia al contelui Platov, mă cuprinde tristeţea şi regretul că Taganrogul n-are scriitori şi că materialul acesta, atît de atrăgător şi de preţios. nu e folosit de nimeni...

271

Către N. A. Bolman

14 iulie 1898, Melihovo

Mult stimate Nikolai Andrianovici, pînă acum, la şcoala noastră din Melihovo s-au înscris 28 de băieţi şi de fetiţe. Aş dori să ştiu dacă ne dai aprobarea să deschidem şcoala chiar anul acesta, ca să comand pupitrele. Îndată ce primesc răspunsul dumitale, dau să se lucreze tot mobilierul necesar şcolii. Dar cum pînă la toamnă a rămas puţin timp, te rog să-mi răspunzi cît mai repede cu putinţă.

A fost la mine o delegaţie de ţărani din Kuzmino să-mi vorbească despre şosea. M-au însărcinat să discut chestiunea aceasta cu consiliul zemstvei. În cazul cînd dumneata ai vorbit între timp cu prinţul, comunică-mi la ce soluţie v-aţi oprit. Îţi doresc tot binele.

Cu tot respectul A. Cehov

272

Către L. A. Avilova

Între 23 şi 27 iulie 1898, Melihovo

Am atîţia oaspeţi, încît n-am ajuns să-ţi răspund la ultima dumitale scrisoare. Aş vrea să-ţi scriu mai mult, dar mă stînjeneşte gîndul că în orice clipă

poate să intre cineva şi să mă deranjeze. Într-adevăr, în timp ce scriam cuvîntul „stînjeneşte", fata din casă m-a anunţat că a venit un bolnav. Trebuie să mă duc.

Problema financiară s-a rezolvat cu bine. Am tăiat din *Oskolki* povestirile cele mici şi i le-am vîndut lui Sîtin pe o perioadă de zece ani. Am aflat apoi că am de încasat o mie de ruble de la *Russkaia mîsl,* unde, în treacăt fie zis, mi-au mărit onorariul: în loc de 250 de ruble, primesc acum 300.

Mi-e silă să scriu şi nu ştiu de ce să mă apuc. M-aş ocupa bucuros de medicină, mi-aş lua un post, dar nu mai am destulă energie fizică. Cînd scriu, sau numai mă gîndesc că trebuie să scriu, mă apucă o scîrbă, ca şi cînd aş mînca o ciorbă din care s-a scos un gîndac de bucătărie. Iartă-mi comparaţia. Nu mă scîrbeşte scrisul în sine, ci mediul literar, de care nu te poţi ascunde nicăieri şi de care nu scapi, cum nu scapă pămîntul de atmosferă.

La noi, e o vreme încîntătoare, şi n-am nici un chef să plec de acasă, cu atît mai mult cu cît trebuie să scriu ceva pentru numărul din august al revistei *Russkaia mîsl.* De fapt, am şi scris o povestire, trebuie doar s-o termin. Îţi doresc sănătate şi tot binele. Din lipsă de loc pentru o iscălitură înflorită, mă mulţumesc cu una înghesuită.

Al dumitale A. Cehov

273

Către A. S. Suvorin

24 august 1898, Melihovo

Sîtin voia să cumpere povestirile mele umorist[ice] nu cu trei mii de ruble, ci cu cinci. Ispita era mare, totuşi nu mă puteam hotărî să le vînd. Nu-mi place

de loc să modific titlul cărţilor. Să editezi cărţi în fiecare an, schimbîndu-le titlul de fiecare dată, e un lucru tare plictisitor şi lipsit de rînduială. Orice mi-ar spune F. I. Kolesov, mai curînd sau mai tîrziu va trebui să-mi editez operele în volume şi să le intitulez, pur şi simplu, volumul unu, doi, trei... Cu alte cuvinte, să editez *Opere*. Asta m-ar scoate din încurcătură, şi de altfel aşa mă sfătuieşte şi Tolstoi. Povestirile umorist[ice] pe care le-am adunat ar forma volumul întîi. M-am gîndit că dacă dumneata n-ai nimic împotrivă, în cursul toamnei şi iernii, cînd n-am de lucru, aş putea începe să redactez viitoarele mele volume. În sprijinul intenţiei mele e şi considerentul că e mai bine să-mi redactez şi să-mi editez eu însumi operele decît moştenitorii mei. Noile volume nu vor fi o piedică pentru cele vechi, rămase nevîndute, deoarece acestea din urmă vor lua drumul chioşcurilor din gări care, de altfel, se încăpăţînează nu ştiu de ce să nu-mi ţină cărţile. Cînd am călătorit ultima oară pe linia Nikolaev, n-am văzut în rafturile chioşcurilor nici o carte de-a mea.

Construiesc o şcoală nouă, a treia la număr. Şcolile mele sînt socotite drept model — o spun ca să nu crezi că am cheltuit cele 200 de ruble ale dumitale pe cine ştie ce fleacuri. N-o să mă mai duc la Tolstoi la 28 august. În primul rînd, pentru că e frig şi umezeală. În al doilea rînd, de ce să mă duc numai-decît atunci? Viaţa lui Tolstoi e un jubileu neîntrerupt, şi nu-i nici un motiv să aleg pentru vizita mea o zi anumită. În al treilea rînd, a fost la mine Menşikov, care venea chiar de la Iasnaia Poleana, şi mi-a spus că L[ev] N[ikolaevici] mîrîie şi se încruntă numai la gîndul că la 28 august va fi asaltat de felicitări. Şi în al patrulea rînd, nu mă duc la I[asnaia] P[oleana], pentru că acolo aş da peste Sergheenko. Eu am fost coleg de liceu cu Ser[gheenko]. Era un băiat vesel, plin de haz şi spiritual, dar de cînd i s-a năzărit că-i mare scriitor şi pe deasupra

prieten cu Tolstoi (pe care, în treacăt fie zis, îl obosește grozav), a ajuns omul cel mai plictisitor din lume. Eu, unul, mă tem de el: e un dric așezat vertical.

Menșikov mi-a spus că Tolstoi și familia lui m-au invitat stăruitor să vin la I[asnaia] P[oleana] și că s-ar supăra dacă nu m-aș duce. („Numai, te rog, nu la 28", a adăugat Menșikov.) Dar repet, timpul e umed și foarte rece, iar eu am început din nou să tușesc. Lumea spune că arăt foarte bine, totuși medicii mă alungă iarăși de acasă. Va trebui să plec în sud. De aceea mă grăbesc să termin ce am de făcut și ceea ce vreau să fac pînă la plecare, așa că n-am cînd să mă gîndesc la Iasnaia Poleana, deși ar trebui să mă abat și pe acolo vreo două zile. Că tare mă trage inima să mă duc!

Iată itinerarul meu: mai întîi Crimeia și Soci, apoi, cînd vor începe gerurile în Rusia, voi pleca în străinătate. Aș vrea să mă duc numai pînă la Paris, ținuturile calde nu mă atrag de loc. De altfel, mi-e frică de această călătorie ca de un surghiun.

Am primit o scrisoare de la Vl. Nemirovici-Dancenko, din Moscova. La el treaba merge strună. Pînă acum a făcut vreo sută de repetiții, actorilor li se țin prelegeri.

Dacă ne hotărîm să editățm lucrările mele în volume, trebuie să ne vedem înaintea plecării mele, să stăm de vorbă și totodată să pun mîna și pe ceva bani de la casierie.

Pe unde o fi fiind acum A. P. Kolomnin? Dacă e la Petersburg, fii bun și spune-i să-mi trimită cît mai repede fotografiile pe care mi le-a promis.

Îți doresc sănătate și numai bine.

Al dumitale A. Cehov

Telegrafiază-mi cîteva cuvinte. Îmi place să primesc telegrame.

274

Către A. S. Suvorin

8 octombrie 1898, Ialta

...Vreau să-ţi spun că înainte de plecare am fost la repetiţia piesei *Feod[or] Ioan[novici]*. M-a surprins plăcut tonul civilizat, deşi nu jucau talente mari; scena radia artă adevărată. După mine, Irina a fost extraordinară. Şi glasul, şi noblețea gesturilor, şi căldura sufletească, totul era admirabil — simţeai cum ţi se urcă un nod în gît! Feodor mi s-a părut mai slăbuţ, Godunov şi Şuiski reuşiţi, iar bătrînul (cel cu securea) de-a dreptul minunat. Însă mai bine dintre toţi a fost Irina. Dacă rămîneam la Moscova, mă îndrăgosteam de ea...

275

Către M. P. Cehova

14 octombrie 1898, Ialta

Dragă Maşa, Sinani a primit telegrama ta ieri, 13 octombrie, la ora 2 după amiază. Telegrama nu e lămurită: *„Cum a primit Anton Pavl[ovici] Cehov vestea morţii tatălui său“*. Sinani a rămas nedumerit şi a crezut de cuviinţă că trebuie să-mi ascundă vestea. Toată Ialta aflase de moartea tatii, numai eu nu ştiam nimic, Sinani mi-a arătat telegrama abia seara. M-am dus imediat la poştă şi acolo am găsit scrisoarea lui Ivan, care îmi spunea de operaţia pe care a suferit-o tata. Toate acestea ţi le scriu în ziua de 14, seara, însă pînă acum n-am primit nimic, nici o veste.

Oricum, vestea tristă şi cu totul neaşteptată m-a zguduit şi m-a îndurerat adînc. Îmi pare rău de tata, îmi pare rău şi de voi toţi. Sentimentul că voi sînteţi nevoiţi să suportaţi la Moscova o durere atît de cumplită, în timp ce eu stau liniştit la Ialta, mă roade şi nu mă slăbeşte o clipă. Ce e cu mama? Unde se află acum? Dacă nu vrea să se ducă la Melihovo (i-ar veni şi greu să stea singură acolo), unde vrei s-o instalezi? Într-un cuvînt, sînt atîtea probleme care ar trebui rezolvate! Judecînd după telegrama pe care i-ai trimis-o lui Sinani, aveţi oarecare îndoieli în ce priveşte sănătatea mea. Dacă tu şi mama sînteţi neliniştite, n-ar fi bine să vin pentru cîteva zile la Moscova? Sau, n-ar vrea mama să vină la mine, la Ialta, să se odihnească? Cu acest prilej ar vedea cum e pe aici şi, dacă i-ar plăcea, ne-am stabili la Ialta pentru totdeauna. La noi e cald, lumea umblă fără palton şi, pe cît s-ar părea, e plăcut să iernezi pe locurile acestea. Am petrece iarna la Ialta, iar vara la Melihovo, sau la Kuciukoe, în apropiere de Ialta.

Dacă mama se hotărăşte să vină la mine, să-mi telegrafieze. I-aş ieşi înainte la Sevastopol, iar de la gară pînă aici am face drumul cu trăsura.

Cu trenul accelerat se călătoreşte comod. La Ialta va fi bine primită şi bine găzduită. Dar dacă ţi-ai putea lua un concediu şi ai veni şi tu pentru o săptămînă, mi-ai face o mare bucurie. Cu acest prilej, ne-am sfătui asupra celor ce avem de făcut de aci înainte. Eu cred că, după moartea tatii, la Melihovo nu va mai fi viaţa care a fost, ca şi cum, o dată cu însemnările lui zilnice, s-ar fi curmat şi firul vieţii de acolo.

Repet că sînt pe deplin sănătos. Scrie-mi, te rog, nu mă lăsa fără veşti. Am primit coletul.

O să-ţi scriu şi mîine. Îţi doresc sănătate. Plecăciuni mamei, lui Vanea şi Soniei.

Al tău Antoine

276

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

21 octombrie 1898, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, sînt la Ialta şi voi mai sta aci încă multă vreme. Copacii şi iarba se ţin verzi ca vara. E cald, senin, linişte, nu e umezeală, iar astăzi, de pildă, nu-i numai cald, ci dogoreşte de-a binelea, lucru care-mi place grozav. De aceea, s-ar putea să mă instalez pentru totdeauna la Ialta.

Telegrama ta m-a mişcat adînc. Îţi mulţumesc mult, ţie, lui Konstantin Sergheevici şi actorilor care şi-au adus aminte de mine. In general, te rog să nu mă uiţi şi să-mi scrii măcar din cînd în cînd. Acum eşti director, prin urmare foarte ocupat. Totuşi, scrie-i măcar cîteodată unui om care nu face nimic. Scrie-mi ce mai e nou, ce efect a avut asupra actorilor succesul primelor reprezentaţii, cum merge *Pescăruşul*, ce schimbări aţi făcut în distribuţia rolurilor etc., etc. Judecînd după ziare, începutul a fost strălucit şi eu sînt foarte, foarte bucuros, aşa de bucuros cum nici nu-ţi poţi închipui. Succesul vostru e o dovadă mai mult că atît publicul, cît şi actorii au nevoie de un teatru inteligent. Dar de ce nu scriu ziarele nimic despre Irina-Knipper? S-a întîmplat ceva? Feodor al vostru nu mi-a plăcut, însă Irina mi s-a părut extraordinară. Cu toate acestea, acum, se vorbeşte mai mult de Feodor decît de Irina...

Cei de aici au început să mă atragă în viaţa obştească. Am fost numit membru în consiliul de epitropi al liceului de fete din Ialta. Acum păşesc cu importanţă pe treptele liceului, iar elevele cu pelerinuţe albe îmi fac reverenţe...

277

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

16 noiembrie 1898, Ialta

Mult stimate Alexei Maximovici, am primit de mult şi scrisoarea, şi cărţile dumitale. Am vrut mereu să-ţi răspund, dar m-au împiedicat fel de fel de treburi. Iartă-mă, te rog. Îndată ce o să am o oră liberă, o să mă aşez să-ţi scriu pe îndelete. Aseară, tîrziu, am citit *Iarmarocul de la Goltva* al dumitale, care mi-a plăcut foarte mult, şi asta m-a îndemnat să-ţi scriu aceste rînduri, ca să nu te superi şi să nu crezi cine ştie ce lucruri rele despre mine. Sînt foarte, foarte fericit că te-am cunoscut, şi foarte recunoscător dumitale şi lui Mirov, care ţi-a scris despre mine.

Prin urmare, la revedere pe cînd voi fi mai liber! Îţi doresc numai bine şi-ţi strîng mîna cu prietenie.

Al dumitale A. Cehov

278

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

3 decembrie 1898, Ialta

Mult stimate Alexei Maximovici, scrisoarea dumitale din urmă mi-a făcut mare plăcere. Îţi mulţumesc din tot sufletul. Piesa mea *Unchiul Vanea* e scrisă de mult, chiar foarte de mult. Eu, unul, n-am văzut-o jucată niciodată. În ultimii ani, a început să se joace tot mai des pe scenele din provincie, poate datorită faptului că am tipărit o culegere a pieselor mele. La drept vorbind, eu nu-mi prea bat capul cu piesele mele, m-am dezobişnuit de mult de teatru şi nu mă mai trage inima să scriu pentru scenă.

Mă întrebi ce părere am despre povestirile dumitale. Ce părere să am? Ai talent, incontestabil, și încă un talent real, un talent mare. Acest talent s-a manifestat cu o putere atît de extraordinară în povestirea dumitale *În stepă*, încît am fost chiar gelos că n-am scris-o eu. Dumneata ești artist, și ești un om inteligent. Ai o sensibilitate excepțională. Ești plastic, adică, atunci cînd descrii un lucru, dumneata îl vezi și-l pipăi cu mîinile. În asta stă arta adevărată. Asta e părerea mea, și sînt nespus de bucuros; dacă ne-am întîlni și am sta de vorbă un ceas-două, te-ai convinge personal cît de mult te prețuiesc și ce nădejdi îmi pun în talentul dumitale.

Să vorbesc și de scăderi? Nu e un lucru chiar atît de ușor. A vorbi de scăderile unui talent e ca și cum ai vorbi de defectele copacului uriaș din grădină: esențialul nu e copacul însuși, ci ochiul celui care-l privește. Nu-i așa?

Să încep cu faptul că, după părerea mea, n-ai destulă stăpînire de sine. Ești exact ca un spectator care-și manifestă încîntarea cu atîta nestăpînit entuziasm, încît îi împiedică și pe ceilalți, și pe sine însuși să asculte. Această lipsă de stăpînire se simte mai ales în descrierile de natură, pe care dumneata le intercalezi între dialoguri. Cînd citești aceste descrieri, le-ai dori mai concise, mai scurte, de cel mult 2—3 rînduri. Repetarea deasă a unor expresii ca: desfătare, șoapte, catifelat etc., dă acestor descrieri ceva emfatic, monoton — ceva care răcește, aproape obosește. Lipsa de stăpînire de sine se simte și în descrierea personajelor feminine *(Nalba, Cu plutele)*, și în scenele de dragoste. Asta nu înseamnă avînt, nu e o trăsătură largă de penel, ci lipsă de stăpînire. Apoi, abuzul de cuvinte nepotrivite cu povestiri ca ale dumitale. Cuvinte ca: acompaniament, disc, armonie nu fac decît să îngreuieze limba. Vorbești prea des despre valuri. În descrierea intelectualilor se simte o încordare, un fel de frică. Și nu pentru că nu i-ai fi studiat îndeajuns pe intelectuali; dumneata îi cunoști, dar lași impresia că nu știi cum să-i prezinți.

Ce vîrstă ai? Eu nu te cunosc, nu știu de unde ești și cine ești, însă mi se pare că ar trebui să pleci din Nijni, acum, cît ești tînăr, să trăiești vreo doi-trei ani într-un mediu literar sau, mai bine zis, să te freci de literați. Asta nu e ca să înveți a cînta și mai bine de la cocoșul nostru, ci ca să intri definitiv cu cap cu tot în literatură, s-o îndrăgești. Unde mai pui că provincia te îmbătrînește înainte de vreme. Korolenko, Potapenko, Mamin, Ertel sînt oameni admirabili. La început, poate că te vei cam plictisi cu ei, dar mai tîrziu, peste un an-doi, te vei deprinde, îi vei prețui la adevărata lor valoare, și societatea lor te va despăgubi cu prisosință de neplăcerile și neajunsurile vieții de capitală.

Mă grăbesc să mă duc la poștă. Multă sănătate și numai bine. Îți strîng mîna cu putere, și încă o dată mulțumesc pentru scrisoare.

Al dumitale A. Cehov

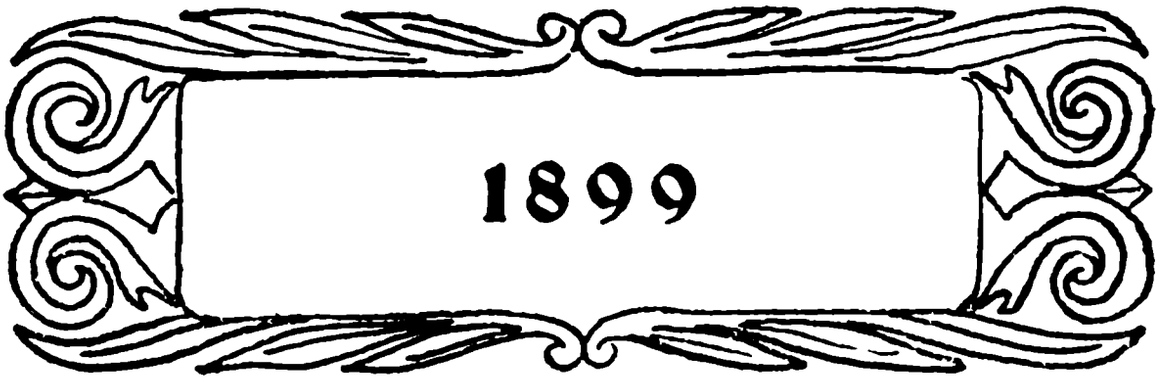

279

Către K. S. Baranţevici

2 ianuarie 1899, Ialta

Iubite Kazimir Stanislavovici, îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisoarea ta prietenească. E o scrisoare tristă, totuşi mi-a făcut plăcere s-o citesc, pentru că e de la tine. Oricît te-ai lăsa în voia gîndurilor posomorîte, oricît ai fi de mîhnit, eu totuşi te felicit încă o dată, îţi strîng mîna cu putere şi-ţi doresc din tot sufletul, cu adevărat prieteneşte, o viaţă lungă, sănătate şi fericire. În această scrisoare îmi vorbeşti de inutilitatea şi inoportunitatea scrisului. Eu însă sînt sigur că în cele mai frumoase clipe ale vieţii tale tu crezi în acest scris, că nu renunţi la el şi nu vei renunţa niciodată. Fie ca acum, după sărbătorirea ta, să se împlinească crezul tău în ce priveşte scrisul, iar operele tale să te bucure şi să-ţi aducă un şir lung de satisfacţii. Sînt fericit că jubileul ţi-a reuşit şi că te-ai putut convinge *de visu* că eşti iubit şi respectat. Aceasta e cea mai mare satisfacţie.

Eu îmi petrec iarna la Ialta. Cu sănătatea o duc aşa şi aşa, dar medicii nu-mi dau voie să vin la Moscova. Şi fără îndoială că şi iernile viitoare, dacă voi mai fi în viaţă, va trebui să le petrec tot aici. O să-mi cumpăr un petic de pămînt undeva, prin

apropiere, ca să-mi fac un bîrlog pentru iarnă. O să-l iau pe datorie, şi tot pe datorie o să-mi ridic şi căsuţa. Cred că planurile acestea sînt o adevărată prostie, dar ce să fac? Să colind din hotel în hotel, ani de-a rîndul, acum cînd am trecut de tinereţe, cu înclinarea mea pentru viaţa sedentară, de birou — e greu, e chiar insuportabil şi, vrînd-nevrînd, sînt silit să recurg la tot felul de combinaţii ca să-mi înjgheb ceva care să semene a cuib. Tata a murit şi vechiul cămin a pierdut nouă zecimi din farmecul lui de odinioară: nu mă mai trage inima acasă... Dacă ai de gînd să dai o raită prin Crimeia, vino şi pe la mine, cum veneai pe vremuri, cînd eram prin părţile Pselului. Îmi făceai atîta bucurie! Şi tot atît m-aş bucura şi acum.

Eu n-am volumul tău *Basmele vieţii*, iar aici nu se găseşte. De aceea *Discuţia* ta nu mi-e accesibilă. Trimite-mi volumul, voi fi bucuros, îţi voi fi recunoscător şi-l voi citi cu multă plăcere.

Te îmbrăţişez din toată inima şi-ţi mulţumesc încă o dată pentru scrisoare. Îţi doresc numai bine ţie şi familiei tale.

Al tău A. Cehov

280

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

3 ianuarie 1899, Ialta

Iubite Alexei Maximovici, îţi răspund la amîndouă scrisorile deodată. Înainte de toate, cu prilejul Anului Nou, îţi urez o fericire nouă. Îţi doresc din tot sufletul, prieteneşte, o fericire veche sau nouă, după pofta inimii.

Se vede că nu m-ai înţeles tocmai bine. Eu n-am spus că vorbele de origină străină, cuvintele care nu-s neaoş ruseşti, ca şi cele ce se întrebuinţează rar,

sună vulgar. Am spus doar că nu sînt tocmai potrivite. La alți scriitori, întrebuințarea unor cuvinte ca „fatalitate" trece neobservată. Însă fraza dumitale e muzicală, e armonioasă, și fiecare asperitate țipă ca din gură de șarpe. Bineînțeles că e chestie de gust, și s-ar putea ca în mine să vorbească o sensibilitate excesivă sau conservatismul omului care și-a format de mult anumite obiceiuri. În descrieri, mă împac și eu cu expresii ca „asesor de colegiu" sau „căpitan de rangul doi". Dar cuvinte ca „flirt" și „campion" mă dezgustă (cînd sînt folosite în descrieri).

Dumneata autodidact? Dar în povestiri ești un artist desăvîrșit, și încă un adevărat intelectual. Vulgaritatea îți e mai străină ca oricui, ești inteligent și ai simțul frumosului și al gingașului. Cele mai bune lucrări ale dumitale sînt *În stepă* și *Cu plutele*. Nu ți-am scris-o asta? Sînt bucăți neasemuite, într-adevăr exemplare; se simte în ele artistul care a făcut o școală excelentă. Nu cred că mă înșel. Singurul dumitale cusur e lipsa de stăpînire de sine, lipsa de grație. Se numește grație folosirea celui mai mic număr de mișcări pentru o anumită acțiune. Și din acest punct de vedere, la dumneata se simte risipa.

Descrierile de natură sînt artistice: ești un adevărat peisagist. Numai că asimilarea prea des repetată a naturii cu omul (antropomorfism), de pildă: marea respiră, cerul privește, stepa se alintă, natura șoptește, vorbește, e întristată etc., face ca descrierile să fie oarecum monotone, uneori dulcege, alteori confuze. Plasticitatea și expresivitatea în descrierea naturii se obțin numai prin simplitate, prin fraze nemeșteșugite ca: „soarele a sfințit", „s-a întunecat", „a început a ploua" etc.; și această simplitate o stăpînești în gradul cel mai înalt, așa cum rareori se întîlnește la scriitori.

Primul număr al revistei *Jizn*, reînnoită, nu mi-a plăcut. Nu mi s-a părut serios. Povestirea lui Cirikov e naivă și sună fals, a lui Veresaev e o imitație grosolană și în același timp naivă. Cu asemenea lucrări

nu se poate ajunge departe. In *Kirilka* al dumitale, şeful zemstvei strică totul. Tonul general e bine susţinut. Dar nu mai descrie niciodată şefii zemstvei. Nimic mai uşor decît să descrii şefi antipatici, mulţi cititori gustă genul acesta, dar aceştia sînt cei mai nesuferiţi, cei mai mărginiţi dintre cititori. Pentru personajele de formaţie nouă, ca şefi de zemstvă, eu nutresc aceeaşi repulsie ca pentru cuvîntul „flirt", şi de aceea poate că n-am dreptate. Dar eu trăiesc în provincie, cunosc pe toţi şefii zemstvei din judeţul meu şi din cele învecinate, îi cunosc de mult şi găsesc că nici ei, nici activitatea lor nu sînt de loc tipice sau interesante, şi aici mi se pare că am dreptate.

Acum, să vorbim despre vagabondaj. Ca să spun drept, vagabondajul e ceva foarte plăcut şi atrăgător. Dar cu trecerea anilor începi a fi greoi şi a te lega de locul tău. De altfel, ocupaţia de scriitor te leagă de loc prin însăşi natura ei. Insuccesele şi decepţiile fac să treacă repede timpul şi te împiedică să mai vezi viaţa cea adevărată. Iar trecutul, cînd erai atît de slobod, ţi se pare al altuia, străin.

Mi-a sosit poşta, trebuie să citesc scrisorile şi ziarele. Îţi doresc sănătate şi fericire. Mulţumesc pentru scrisori. Datorită dumitale s-a închegat atît de uşor corespondenţa dintre noi.

Îţi strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

281

Către A. S. Suvorin

17 ianuarie 1899, Ialta

E vorba numai de lucrările mele care au fost publicate. Am cerut să i se spună lui Marks că venitul pieselor de teatru nu i-l vînd. Bineînţeles că nu-i

pot vinde nuvelele mele viitoare, deoarece viitorul nostru e învăluit în bezna necunoscutului. Şi eu îmi dau seama că n-ar trebui să mă grăbesc, însă, e foarte atrăgător să încasezi dintr-o dată zeci de mii de ruble.

Am citit povestirea *Obştea netoată* a lui Lev Lvovici. Construcţia nu-i reuşită, mai bine o scria sub formă de articol, însă ideea e tratată just şi cu pasiune. Şi eu sînt împotriva obştei. Obştea îşi are rostul, cînd ai de-a face cu duşmani din afară, care te atacă mereu, sau cu fiare sălbatice, pe cînd acum, e vorba de o mulţime legată laolaltă artificial, ca o ceată de osîndiţi. Se spune că Rusia e o ţară agricolă. E drept, dar obştea n-are nici o legătură cu asta, cel puţin în vremea noastră. Obştea trăieşte prin agricultură, dar de vreme ce agricultura începe să se transforme într-o agricultură civilizată, obştea va începe să crape pe la încheieturi, deoarece obştea şi civilizaţia sînt noţiuni incompatibile. Şi, pentru că veni vorba, ignoranţa noastră adîncă şi beţia sînt păcatele obştei.

De plictiseală, citesc ziarele locale, şi aşa am aflat că, mai zilele trecute, s-a jucat la Ekaterinoslav, cu succes, *Cuvîntul de onoare,* piesa dumitale.

La Ialta e un timp ca vara. Ies la plimbare în fiecare seară, chiar şi în zilele ploioase şi reci ca să mă deprind şi cu vremea mai aspră, deoarece iarna viitoare voi petrece-o la Moscova şi la Petersburg. M-am săturat să tot bat drumurile!

Citesc corectura primului volum. Multe dintre povestiri le refac. Volumul va cuprinde peste 70 de bucăţi. Cel de al doilea se va intitula *Povestiri pestriţe,* al treilea *In amurg* etc. Numai că va trebui să mai adaug pe ici pe colo cîte o bucată ca să completez cele zece coli de tipar pe care le cere cenzura.

Unde îţi vei petrece primăvara? Dar vara? Eu, unul, aş pleca bucuros la Paris, şi în cele din urmă cred că aşa o să şi fac.

In momentul de faţă se află aici, la Ialta, academicianul Kondakov. Oraşul ne-a ales, pe el şi pe

mine, în comisiunea pentru organizarea jubileului lui Puşkin. Am vrea să jucăm *Boris Godunov,* Kondakov va juca rolul lui Pimen. Eu voi pune în scenă un tablou vivant: *Din nou în patrie.* Decorul va reprezenta un conac părăsit, un peisaj, cîţiva pini... va apărea un actor grimat în Puşkin şi va declama poezia *Din nou în patrie.* Apoi va urma alt tablou, *Duelul lui Puşkin,* după pictura lui Naumov.

Salutări şi o plecăciune adîncă Annei Ivanovna, Nastiei şi lui Borea. Îţi doresc sănătate şi tot binele.

Al dumitale A. Cehov

282

Către I. P. Cehov

18 ianuarie 1899, Ialta

Dragă Ivan, tratativele mele cu Marks au progresat simţitor, am şi întocmit un proiect de contract. Potrivit clauzelor propuse de el, voi primi 75.000 de ruble ca drepturi de autor pentru operele deja apărute şi pentru cele care vor mai apărea, iar pentru fiecare nou volum de douăzeci de coli de tipar, cîte cinci mii. Cu alte cuvinte, îmi voi publica în continuare povestirile prin reviste şi ziare, îmi voi încasa onorariile cuvenite, însă numai Marks va avea dreptul să-mi publice operele în culegeri. Iar pentru fiecare 20 de coli de tipar, îmi va plăti cîte 5000 de ruble. Venitul pieselor de teatru rămîne exclusiv al meu. Tîrgul încă nu e încheiat definitiv, dar tratativele se duc stăruitor, şi se prea poate ca în clipa cînd vei citi această scrisoare, eu să fiu gata vîndut ca rob în Egipt. Afacerea are două părţi foarte bune: 1) voi încasa dintr-o dată 75.000 de ruble şi 2) voi scăpa de dezordinea lui Suvorin. Deocamdată, însă, toate acestea sînt un mare secret...

283

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

18 ianuarie 1899, Ialta

Alexei Maximovici, chiar astăzi ţi-am trimis fotografia mea. M-a pozat un amator, un om ursuz şi tăcut. Mă uitam la un perete luminat tare de soare, de aceea am ieşit aşa de schimonosit. Iartă-mă, n-am alta mai bună. În ce priveşte operele mele, de mult mă gîndesc să ţi le trimit. Dar mi-am zis că anul acesta vor apărea într-o nouă ediţie, şi că e mai bine să ţi-o trimit pe aceea, corectată şi completată.

Ce să mă fac ?! Scrisoarea dumitale cu privire la *Jizn* şi scrisoarea lui Posse le-am primit după ce-mi dădusem cuvîntul că voi colabora la *Nacealo*. A fost la mine M. I. Vodovozova, mi-a scris şi Struve şi, fără să mai stau la gînduri, am primit.

Deocamdată n-am nimic gata, tot ce-am avut, am dat, iar ce o să mai am, e promis. Eu sînt ucrainean şi, prin urmare, grozav de leneş. Dumneata îmi scrii că-s aspru. Nu, nu sînt aspru, sînt leneş, umblu fluierînd de colo pînă colo.

Trimite-mi şi dumneata o fotografie. Rîndurile dumitale cu privire la locomotivă, la şine şi la nasul care a intrat în pămînt sînt foarte drăguţe, dar nu-s adevărate. Omul nu intră cu nasul în pămînt pentru că scrie : dimpotrivă, scrie pentru că a intrat cu nasul în pămînt şi nu poate trece mai departe.

N-ai vrea să vii în Crimeia ? Dacă eşti bolnav (se spune că ai ceva la plămîni), eu m-aş ocupa de sănătatea dumitale.

Îţi strîng mîna cu putere. Îi voi scrie mai pe larg lui Posse, direct, în privinţa colaborării mele la *Jizn*.

Al dumitale A. Cehov

Veresaev e talentat, dar e brutal şi cred că o face înadins. Şi nu e de loc nevoie de aşa ceva. Însă, nici umbră de îndoială că e mai talentat şi mai interesant decît Cirikov.

284

Către V. F. Kommissarjevskaia

19 ianuarie 1899, Ialta

Sînt necăjit, Vera Feodorovna, mi-ai pus o problemă pe care n-o pot rezolva. Mai întîi, eu n-am scris niciodată recenzii; pentru mine, a scrie recenzii e ca şi cum m-ar sili cineva să învăţ alfabetul chinezesc, şi al doilea, eu nu mai scriu la *Novoe vremea*. Sînt necăjit că nu pot să-ţi împlinesc dorinţa, şi mă tem că n-o să mă crezi că sînt atît de necăjit. Dorinţa dumitale e sfîntă pentru mine, şi mi-e într-adevăr ruşine că nu pot să ţi-o împlinesc. Trebuie să adaug că la *Novoe vremea* nu mai colaborez de mult, din 1891. Îţi mulţumesc frumos pentru carte. Am citit-o cu plăcere. Ce-aş putea să-ţi scriu despre mine? Stau la Ialta şi mă plictisesc. M-am săturat de toate, chiar şi de vremea frumoasă de aici: mă atrage nordul. Dacă voi avea bani, la începutul primăverii voi pleca în străinătate, la Paris.

Pescăruşul meu se joacă la Moscova pentru a opta oară, şi de fiecare dată teatrul e arhiplin. Se zice că piesa e montată extraordinar şi că actorii îşi cunosc foarte bine rolurile. Către sfîrşitul actului IV, M. I. Pisarev a spus că în odaia vecină s-a spart „o sticlă", şi publicul a izbucnit în rîs; actorul de la Moscova a spus că s-a spart o sticlă cu eter, publicul n-a rîs şi totul a decurs în ordine. Oricum ar fi, nu mai am nici un chef să scriu piese. Teatrul petersburghez m-a vindecat pentru totdeauna.

De ce eşti mereu bolnavă? De ce nu te cauţi mai serios? Bolile, mai ales cele de femei, strică buna dispoziţie, otrăvesc viaţa şi te împiedică să munceşti. Eu sînt medic şi ştiu ce înseamnă aceste metehne.

Îmi scrii că ai succes. Ştiu şi mă bucur, dar în acelaşi timp mi-e ciudă, mi-e ciudă că nu pot să te văd. Eşti o actriţă minunată, păcat numai că n-ai condiţii corespunzătoare: nici teatru, nici camarazi

ca lumea. Ar trebui să te muţi la Moscova, la Teatrul Mic. Oricum, acolo mai curînd se poate vorbi de artă, iar printre actori sînt destui oameni cumsecade. La Moscova ai avea un succes nemaipomenit, nici nu-ţi închipui ce succes ai avea!

Unde-ţi vei petrece vara? Unde vei juca? Dacă joci pe undeva prin apropierea Moscovei, aş veni să te văd. Incepînd din aprilie voi fi nu departe de Moscova.

Îţi mulţumesc încă o dată din tot sufletul şi-ţi doresc sănătate, fericire şi tot ce-i mai bun pe lume.

Al dumitale A. Cehov

285

Către M. P. Cehova

20 ianuarie 1899, Ialta

Dragă Maşa, cred că ţi-a spus Ivan despre tratativele mele cu Marks. M-am tocmit mult cu el, mult şi cu perseverenţă, şi, în sfîrşit, astăzi i-am telegrafiat că-i accept condiţiile. Pentru toate operele mele publicate, ca şi pentru cele viitoare voi primi 75.000 (şaptezeci şi cinci de mii) de ruble, cu clauza ca pentru cele viitoare să mi se plătească cîte 250 de ruble de coală, peste 5 ani 450 de ruble, peste alţi cinci ani 650 de ruble şi aşa mai departe, adică un adaos de 200 de ruble de coală la fiecare 5 ani. Operele mele viitoare îi vor aparţine lui Marks numai după ce le voi fi publicat în reviste şi ziare şi voi fi încasat onorarul respectiv. Venitul pieselor de teatru îmi rămîne mie, iar după moartea mea moştenitorilor mei.

Orice medalie are două feţe. Şi tîrgul pe care l-am încheiat are, nici vorbă, părţile lui proaste. Totuşi, fără îndoială că are şi părţi bune: 1) operele mele vor fi editate exemplar; 2) n-o să am de-a face cu tipografia, cu librăria, n-o să mă fure nimeni şi n-o să-mi facă nimeni concesii; 3) o să pot lucra

liniştit, fără să-mi fie frică de viitor, şi 4) nu e un venit mare, dar e permanent. Şi dacă 25.000 de ruble vor merge, să zicem, la plata datoriilor şi la acoperirea cheltuielilor de construcţie ale casei, la cumpărarea unui pian, a mobilei necesare etc., şi mi-ar rămîne 50.000 de ruble, capital care mi-ar aduce o dobîndă de 4%, atunci venitul meu anual va fi, pe puţin, următorul:

2000 r. — procente la capitalul de 50.000 r.
3500 r. — onorar pentru 10 coli tipar, opere noi.
2500 r. — de la Marks pentru cele 10 coli de mai sus şi
1500 r. — venit de la piesele de teatru.

Total 9500 de ruble.

Peste cinci ani, Marks îmi va da 450 de ruble, nu 250. Unde mai pui că sînt ani cînd scriu cîte 20 de coli, nu cîte 10, şi cînd teatrul îmi aduce 3000 de ruble, cum a fost anul acesta de pildă, nu 1500. În sfîrşit, va fi bine, slavă domnului.

Ce facem cu Melihovo? Parcela a doua eu aş dărui-o ţăranilor şi mi-aş opri numai conacul. Însă, cum vei vrea tu.

Mîine îi scriu mamei cu privire la Marfocika, de la care am primit o scrisoare. Îţi doresc sănătate.

Al tău Antoine

Căciula e foarte bună. Îţi mulţumesc.

286

Către A.S. Suvorin

27 ianuarie 1899, Ialta

Sergheenko mi-a telegrafiat că contractul a fost autentificat la notariat. Mi-a spus şi ceva despre nu ştiu ce clauză, dar n-am înţeles din telegramă despre ce anume e vorba. Poate că totul se va termina cu bine. Cele 75.000 de ruble o să le încasez în trei rate. Pentru operele mele viitoare, pe care le voi publica

în prealabil, mi se va plăti cîte 250 de ruble coala, cu o majorare de 200 de ruble la fiecare cinci ani. Veniturile pieselor de teatru îmi aparţin exclusiv mie şi mai tîrziu moştenitorilor mei. Ultimul punct l-am cucerit cu asalt.

Prin urmare, pentru mine începe o nouă eră, şi Sergheenko, pe care dumneata l-ai calificat drept gropar, se poate numi cu drept cuvînt iniţiatorul acestei ere. Acum îmi pot permite să pierd la ruletă vreo 2000—3000 de ruble!

Dar, la drept vorbind, nu sînt de loc vesel. Mă simt, aşa, de parcă m-aş fi însurat cu o femeie bogată. Îţi datorez o sumă mare de bani, şi l-am rugat pe Sergheenko să treacă pe la librărie şi să ţi-o achite. Cred că a şi făcut-o, şi acum nu-mi rămîne decît să-ţi mulţumesc, după obiceiul rusesc. Oamenii de afaceri au o vorbă: cît eşti tovarăş, ceartă-te; cînd te desparţi, împacă-te. Noi ne despărţim în pace, aşa cum am şi trăit de altfel, şi, dacă nu mă înşel, tot timpul cît mi-ai tipărit lucrările n-a fost între noi nici o neînţelegere. Orice s-ar spune, am făcut lucruri mari şi, la drept vorbind, s-ar cuveni ca şi dumneata, care mi-ai editat operele, şi eu, care am fost editat, să cinstim într-un fel sau altul acest eveniment.

Îmi spui în scrisoare, în treacăt, că s-ar putea să laşi totul baltă în săptămîna albă şi să vii încoace. La începutul postului mare, aici va fi adevărată primăvară, un timp minunat, aşa că ne-am putea repezi pînă la Feodosia. Îmi mai scrii că ai ceva de vorbit cu mine; şi eu am de vorbit ceva cu dumneata. Aşadar, te rog să vii.

Am scris nu demult o povestire umoristică de o jumătate de coală, şi acum mi se spune că L. N. Tolstoi citeşte tare această povestire, şi că o citeşte neînchipuit de frumos.

Ai citit ceva din ce a scris Gorki? E un talent incontestabil. Dacă n-ai citit, cere culegerile lui şi, pentru început, citeşte povestirile *În stepă* şi *Cu plutele*. *În stepă* e scrisă exemplar; e o bucată *de atu,* cum spune Stasov.

Salutări și o adîncă plecăciune Annei Ivanovna, Nastiei și lui Borea. Îți doresc sănătate și numai bine.

Al dumitale A. Cehov

287

Către P. A. Sergheenko

31 ianuarie 1899, Ialta

Iubite Piotr Alexeevici, am primit contractul astăzi, duminică 31, pe înserat, așa încît abia mîine îți voi putea trimite, recomandat, consimțămîntul meu scris. Poșta pleacă în noaptea de 2 februarie, prin urmare plicul va ajunge la Moscova vineri și-l vei primi în aceeași zi, pe seară, sau cel mai tîrziu sîmbătă dimineața.

Există în contract un punct cam ciudat: „4) Totuși, Cehov lasă la latitudinea lui Marks să renunțe la dreptul de proprietate asupra vreuneia din operele lui noi, dacă această operă — datorită calităților ei literare — *va fi găsită* ca neconformă de a fi inclusă într-o culegere de opere". De cine să fie găsită? Asta ar însemna că se lasă cîmp liber bunului său plac! Și mai este un punct ciudat: „7) Cehov își ia obligația ca, [în decurs] de cel mult șase luni, să adune *toate* operele sale și să prezinte textul lor integral, indicînd, pe cît se poate, locul, timpul și semnătura sub care a fost publicată fiecare din aceste opere". E ca și cum mi s-ar cere să spun cu precizie locul, ziua și ora cînd am pescuit fiecare din peștii pe care i-am prins în toată viața mea! Iar eu am fost la pescuit cel puțin de o mie de ori, de cînd mă știu. Contractul îmi cere, de asemenea, ca totul să fie gata pregătit pînă în luna iulie. Dar asta ar însemna o adevărată muncă silnică! Nu că ar fi o muncă grea, dar e cu neputință s-o îndeplinească cineva într-un

timp atît de scurt, deoarece nu s-ar putea face decît încetul cu încetul, pe măsură ce aș scoate din prăpastiile trecutului operele mele împrăștiate prin toată lumea. Doar sînt 20 de ani încheiați de cînd public! Încearcă de le găsește dacă poți!

Asta n-ar fi cine știe ce nenorocire, la urma urmei am putea ajunge la o înțelegere, însă e alt bucluc: ai uitat să treci în contract chestiunea veniturilor mele de la teatru! Dacă nu însuși Marks, atunci moștenitorii lui vor pune mîna pe venitul pieselor mele, și văduva mea va trebui să plece la cerșit prin lume! Chestia aceasta mă neliniștește mult, foarte mult.

Încolo, totul e în regulă și îți rămîn nespus de recunoscător.

Pun această scrisoare la cutie acum, noaptea, în ajunul zilei de 1 februarie. Mîine dimineața va fi la Simferopol.

Îți voi scrie și mîine, deocamdată îți strîng mîna cu putere și-ți doresc numai bine.

I. I. Gorbunov, de la *Posrednik,* vrea să te vadă și să stea de vorbă cu tine. Scrie-i (Zubovo, stradela Dolghi, casa Niuninei) unde și cînd te poate întîlni.

Al tău A. Cehov

288

Către P. P. Gnedici

4 februarie 1899, Ialta

Iubite Piotr Piotrovici, înainte de toate îți mulțumesc din toată inima pentru articolul dumitale despre piesa mea. Nu pot să-ți spun prin cuvinte ce mare bucurie mi-ai făcut. De altfel, și trupa Teatrului de Artă e foarte mulțumită: i-ai dat curaj. Primesc scrisori entuziaste în legătură cu acest articol.

În ce privește culegerea *Pușkin,* nu știu ce să fac. N-am nimic gata, în momentul de față nu scriu nimic

și nici nu pot scrie. Deocamdată mă ocup cu redactarea povestirilor pe care i le-am vîndut lui Marks și cu corecturile. Nu cred că mă voi apuca de scris chiar atît de curînd, în orice caz nu înainte de sfîrșitul lui aprilie, cînd mă voi instala din nou în conacul meu din județul Serpuhovo. Ambianța de aici nu e de loc prielnică scrisului, și apoi anumite întîmplări din viața mea personală nu mă lasă să mă concentrez nici măcar pentru o povestire cît de mică. Prin urmare, vezi că nu-ți pot promite nimic precis.

Cum o mai duci? De mult nu te-am văzut. Pe la sfîrșitul lui mai voi veni la Petersburg, însă dumneata vei fi, nici vorbă, în sud.

Îți doresc tot binele, îți strîng mîna cu putere și, încă o dată, mulțumesc. Citește *În stepă* și *Cu plutele* de Gorki. Pare să fie un mare talent, cam neșlefuit, totuși mare. Dacă n-ai timp, citește măcar *În stepă*.

M-am vîndut lui Marks pentru 75.000 de ruble. Venitul pieselor îmi rămîne mie și moștenitorilor mei. Pentru operele viitoare, mi se va da 250 de ruble coala, iar după fiecare 5 ani prețul se va majora cu 200 de ruble de coală.

Al dumitale A. Cehov

Scrisori în flăcări au ajuns cu bine la destinație. Merpert mi-a trimis mii de mulțumiri și în același timp m-a anunțat că piesa dumitale s-a și pus în repetiție.

289

Către M. P. Cehova

4 februarie 1899, Ialta

...Am citit în *Kurier* că Stanislavski joacă destul de slab rolul lui Trigorin. Ce înseamnă idioția asta? Doar Trigorin place, pasionează, e interesant! Într-un cuvînt, numai un actor lipsit de talent și de inteligență poate să-l joace slab și fără viață.

Dacă ai şti cît de anostă e lumea de aici, cît de lipsiţi de interes sînt oamenii, doamne dumnezeule! Nu, nu trebuie s-o rup pentru totdeauna cu Moscova. [...]

Primesc scrisori în care mi se spune că L. N. Tolstoi citeşte extraordinar de frumos şi cu mult haz povestirea mea *Bombonica,* apărută în *Semia*...

290

Către Al. P. Cehov

5 februarie 1899, Ialta

...Orice mi-ai spune, *Novoe vremea* face o impresie dezgustătoare. Ţi-e şi scîrbă să citeşti telegramele de la Paris; astea nu mai sînt telegrame, ci adevărate falsuri şi pungăşii. Dar articolele autoadmirative ale lui Ivanov! Dar denunţurile infamului Peterburjeţ! Dar atacurile ticăloase ale lui Amfiteatrov! Nu, acesta nu-i ziar, ci menajerie; o haită de şacali flămînzi, care se muşcă de coadă unii pe alţii. Pe scurt, dracu ştie ce-i. O, voi, păstori israelieni!

291

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

8 februarie 1899, Ialta

...Nu-ţi scriu nimic despre *Unchiul Vanea,* pentru că nu ştiu ce să-ţi scriu. Am promis-o verbal Teatrului Mic, şi acum mi-e cam ruşine. Să nu se creadă că ocolesc Teatrul Mic! Te rog fii bun şi interesează-te: au de gînd, într-adevăr, cei de la Teatrul Mic să pună în scenă *Unchiul Vanea* în stagiunea vii-

toare? Dacă nu, atunci bineînțeles că îmi voi declara piesa *porto franco*. Dar dacă totuși au intenția s-o joace, atunci voi scrie altă piesă pentru Teatrul de Artă. Nu te supăra, dar sînt de mult în vorbă cu cei de la Teatrul Mic în privința *Unchiului Vanea*. De altfel, și anul acesta am primit o scrisoare de la A. I. Urusov, prin care îmi aduce la cunoștință că a și discutat cu A. I. Iujin etc., etc...

292

Către I. I. Orlov

22 februarie 1899, Ialta

Scrisoarea dumitale cuprinde un text din biblie. În privința guvernatorilor și a altor neplăceri de care mi te plîngi, îți voi răspunde și eu tot cu un text din biblie: „Nu vă puneți nădejdea în cei mari, o, voi, fii ai oamenilor!" Să-ți mai amintesc de o expresie privitoare tot la fiii oamenilor, și anume la acei care nu te lasă să trăiești: fiii veacului. De vină nu e guvernul, domnul meu, ci toată intelectualitatea. Cîtă vreme sînt încă studenți și studente, sînt oameni buni, cinstiți, nădejdea noastră, viitorul Rusiei; dar îndată ce studentele și studenții ajung de sine stătători, oameni în toată firea — nădejdea noastră și viitorul Rusiei — se prefac în fum, și în filtru nu rămîn decît medici, proprietari de vile, slujbași venali, ingineri care fură. Adu-ți aminte că Pobedonoștev, Katkov, Vîșnegradski sînt pupilii universităților, sînt profesorii noștri, nu niște mitocani oarecare, ci profesori, somități... Eu n-am încredere în intelectualitatea noastră, fățarnică, falsă, isterică, lipsită de educație și leneșă, n-am încredere în această intelectualitate nici chiar atunci cînd suferă și se plînge, pentru că asupritorii ei tot din mijlocul ei au ieșit... Eu am încredere numai în oameni izolați și nu văd izbăvirea decît în perso-

nalităţile izolate, risipite ici şi colo prin toată Rusia, fie că-s intelectuali, fie că-s simpli ţărani. In ei e puterea, cu toate că-s puţini. Nimeni nu-i profet în ţara lui, şi personalităţile izolate despre care vorbesc joacă un rol neînsemnat în societate. Ele nu domină, însă munca lor se simte. Oricum ar fi, ştiinţa merge mereu înainte, conştiinţa socială se dezvoltă şi ea, problemele morale încep a lua un caracter îngrijorător etc., etc., şi toate acestea se înfăptuiesc fără procurori, fără ingineri, fără guvernatori, fără intelectualitate *en masse,* şi nici un obstacol nu le poate opri...

293

Către A. F. Marks

25 februarie 1899, Ialta

Mult stimate Adolf Feodorovici!

Mă grăbesc să răspund la scrisoarea dumneavoastră. Vă voi prezenta toate operele mele literare şi dramatice pe care le-am tipărit vreodată fie sub numele meu, fie sub vreun pseudonim, fără să las la o parte nici pe cele mai mărunte. Unele din ele au şi intrat în culegerile pe care vi le-am trimis prin P. A. Sergheenko, altele sînt la mine în imprimate şi lucrez acum la redactarea lor, iar altele, despre care n-aş putea spune deocamdată cît sînt de multe, se transcriu din însărcinarea mea la Petersburg şi la Moscova, şi le voi avea nu mai tîrziu de luna martie. Nu am date precise: o bună parte din povestirile, publicate în nenumărate ziare şi reviste de-a lungul a aproape două decenii, le-am uitat. Am uitat şi titlurile povestirilor, şi numele cu care le-am semnat, chiar şi numele revistelor în care au fost publicate. Ca să reconstitui totul în minte, ar trebui să recitesc toate scrisorile redactorilor şi

ale editorilor, pe care le-am păstrat. Dar n-aş putea să fac acest lucru, adică să revăd scrisorile, înainte de luna aprilie, cînd mă întorc acasă. Pe de altă parte n-aş putea să încredinţez altcuiva această muncă, deoarece numai eu aş putea să mă descurc în maldărul de scrisori adunate în răstimp de douăzeci de ani. Şi afară de asta, în momentul de faţă, nu am, la mine la conac, nici un om cu ştiinţă de carte. Dar ceea ce voi fi uitat constituie o infimă parte din tot materialul, şi nu trebuie să se ţină seama de el la împărţirea lui pe volume. Pe povestirile şi operele dramatice pe care le voi găsi nepotrivite pentru culegerea de opere, voi pune menţiunea: „Nu va fi inclusă în culegerea de opere". Vă mulţumesc pentru propunerea de a mă ajuta, de a-mi trimite revistele de care am nevoie. *Oskolki* şi *Strekoza* le am, iar din *Budilnik* îmi copiază cineva la Moscova. Nu cumva aveţi *Sverciok* şi *Zritel* (anul doi)? Dacă le aveţi, fiţi bun şi trimiteţi-mi-le la Ialta, vi le înapoiez imediat ce nu mai am nevoie de ele.

Îmi voi aşeza bucăţile în ordine cronologică, deşi e aproape imposibil să respect această ordine, însă îmi voi da silinţa să nu se încurce operele noi cu cele vechi. Bucăţi prea mari eu nu am, de aceea n-o să le împart în mari şi mici. Cît priveşte grosimea volumelor, şi eu aş dori ca împărţirea materialului să fie cît mai egală, pentru ca volumele să fie cam de aceeaşi grosime, iar formatul cărţii să se hotărască acum, ca să nu se mai modifice în viitor, cînd se va ivi material nou. Volumul şi formatul cărţilor rămîne exclusiv la aprecierea dumneavoastră; în această privinţă, eu n-am decît o singură părere: cu cît cartea va fi mai groasă, cu atît va fi mai bine. Cu privire la numărul volumelor, nu vă pot spune nimic decît peste 2—3 săptămîni, cînd voi fi în stăpînirea întregului material.

Librăria lui Suvorin a promis că vă va trimite informaţiile necesare îndată ce le va primi din provincie (de la librării şi de la chioşcurile din gări). Două cărţi, *Povestiri* şi *Kaştanka*, s-au şi vîndut.

Voi colabora și de azi înainte, cu multă plăcere, la *Niva*, deoarece revista dumneavoastră îmi place. De cînd am plecat de acasă, scriu foarte puțin și fără tragere de inimă, dar în aprilie cred că voi începe să lucrez regulat și să vă trimit povestiri, potrivite pentru revista dumneavoastră și din punctul de vedere al conținutului, și din cel al cenzurii.

Acum, cu privire la fotografie. Nu pot să mă fotografiez la Ialta, deoarece aici nu există un atelier ca lumea. Va trebui să amîn pînă la întoarcerea mea la Moscova. Mă voi fotografia, însă numai cedînd dorinței dumneavoastră. Dacă lucrul acesta ar depinde de mine, eu nu mi-aș pune portretul, cel puțin în primele ediții. Același lucru și cu biografia : dacă ați putea renunța la portret și la biografie, m-ați îndatora foarte mult.

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 20 februarie. In primele volume vor intra povestirile pe care vi le-am și trimis, precum și acelea care au intrat în culegerile *Povestiri pestrițe*, *In amurg* și *Povestiri*. Afară de acestea, vă voi mai trimite un număr de bucăți mici, pentru încă cel puțin un volum. In ultima scrisoare mă întrebați despre povestirile pe care le-am publicat cîndva în *Peterburgskaia gazeta*. O parte din ele au intrat în culegeri, o parte le am la mine în imprimate sau sînt date la transcris.

In încheiere, dați-mi voie să vă urez tot binele și să vă asigur de respectul și devotamentul meu.

A. Cehov

294

Către L. A. Avilova

26 februarie 1899, Ialta

...Ce mai este nou la Petersburg și în literatură ? Îți place Gorki ? După mine, Gorki e un talent adevărat. Și penelul, și culorile lui sînt veridice, însă

talentul lui e prea impetuos, nedisciplinat. Povestirea *În stepă* e admirabilă. Veresaev și Cirikov nu-mi plac de loc. Asta nu e scris, e ciripit. Ciripesc și se umflă în pene. Nici scriitoarea Avilova nu-mi place, pentru că scrie prea puțin. Femeile scriitoare, dacă vor să scrie, trebuie să scrie mult. Ia exemplu de la englezoaice. Sînt niște muncitoare demne de admirație! Dar văd că am alunecat spre critică și mă tem că, drept răspuns, ai să-mi faci morală...

295

Către A. S. Suvorin

4 martie 1899, Ialta

Academicianul Kondakov și cu mine pregătim spectacolul *Chilia de la mînăstirea Ciudovo,* din *Boris Godunov,* în folosul școlii *Pușkin.* Rolul lui Pimen îl va juca însuși Kondakov. Fii bun, te rog, și fă-ți pomană, în numele lui dumnezeu și de hatîrul artei celei sfinte, și scrie la Feodosia, cui știi, să-mi trimită prin poștă gongul atîrnat în vila dumitale: gongul chinezesc. Avem nevoie de el ca să dăm semnalul. Ți-l voi înapoia în perfectă stare. Dacă nu se poate, te rog să mă înștiințezi imediat: în cazul acesta, va trebui să batem gongul... într-un lighean.

Dar nu e totul: rugăminți, rugăminți și iar rugăminți. Dacă se vînd fotografii, sau în general copii după ultimele tablouri ale lui Vasnețov, poruncește, te rog, să mi se trimită și mie ramburs. Aici, ca peste tot, lumea vorbește multe despre dezordinile studen[țești] și se plînge că ziarele nu scriu nimic. Scrisorile care vin din Petersburg dovedesc că opinia publică e de partea studenților. „Scrisorelele" dumitale despre dezordini nu mulțumesc pe nimeni, și e normal, pentru că nu se poate să-ți dai părerea prin presă asupra lor, cînd nu ți se permite să atingi

partea faptică a problemei. Statul ţi-a interzis să scrii, şi tot el îţi interzice să spui adevărul. E un act arbitrar, iar dumneata, la adăpostul acestui act arbitrar, vorbeşti cu cugetul împăcat de drepturile şi prerogativele statului, ceea ce mi se pare că nu se împacă tocmai bine cu conştiinţa. Dumneata vorbeşti de drepturile statului, însă nu eşti cîtuşi de puţin în spiritul dreptului. Pentru stat, drepturile şi dreptatea sînt aceleaşi ca pentru orice persoană juridică. Dacă statul îmi ia pe nedrept un petic de pămînt, eu îl dau în judecată, iar judecata mă repune în drepturile mele. Oare nu trebuie să se întîmple acelaşi lucru şi atunci cînd statul mă bate cu nagaica ? În cazul cînd statul mă asupreşte, nu sînt eu îndreptăţit să mă plîng că mi s-au încălcat anumite drepturi ? Noţiunea de stat trebuie să se bazeze pe raporturi de drept bine determinate, că de nu, această noţiune rămîne o simplă sperietoare, o vorbă goală, al cărei rost e doar să zguduie imaginaţia...

296

Către V. G. Korolenko

5 martie 1899, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, se vede că datorită dumitale am început să primesc *Russkoe bogatstvo*, ceea ce mi-a dat prilejul să citesc minunata dumitale povestire şi să-ţi scriu. Cum o mai duci ? S. I. Elpatievski mi-a adus veşti bune despre sănătatea dumitale, lucru care mi-a făcut o mare bucurie. Nu munci prea mult şi nu te obosi, să nu capeţi iarăşi insomnii şi să-ţi zdruncini sănătatea.

Bacilii mei nu mă prea supără, şi mă simt destul de bine. La sfîrşitul lui martie sau la începutul lui aprilie, mă voi întoarce acasă, la Lopasnea.

Îţi mulţumesc din toată inima că nu m-ai uitat, de asemenea şi pentru revistă, pe care o citesc cu mare plăcere, şi-ţi doresc numai bine.

Îţi strîng mîna cu putere.

Al dumitale devotat A. Cehov

297

Către I. I. Orlov

18 martie 1899, Ialta

...La noi, la Ialta, e primăvară. Totul înverzeşte şi înfloreşte, pe chei au apărut figuri noi. Astăzi trebuie să sosească Miroliubov şi Gorki, încep să vină oaspeţi, dar eu cred că peste 2—3 săptămîni voi pleca spre nord, mai aproape de dumneata. Construcţia casei mele progresează, în schimb muza m-a părăsit cu totul. Nu scriu nimic şi nici n-am chef de scris. Ar trebui să schimb aerul : aici, în sud, te copleşeşte lenea. Starea mea de spirit e mai curînd proastă, datorită scrisorilor pe care le primesc de pe la prieteni şi cunoscuţi. Mereu sînt nevoit să le scriu, fie ca să-i încurajez, fie ca să-i cert, fie ca să mă ciondănesc cu ei. Primesc nenumărate scrisori de la studenţi şi de la oameni în toată firea în legătură cu istoria aceea studenţească ; chiar şi de la Suvorin am primit trei scrisori. Au fost la mine cîţiva studenţi exmatriculaţi. După mine, oamenii în toată firea, adică părinţii şi cei care au puterea în mînă, au făcut o mare greşeală. S-au purtat exact cum se purtau paşalele turceşti cu partidul tinerilor turci, dar de data aceasta opinia publică a dovedit cu multă elocvenţă că, slavă domnului, Rusia nu-i Turcia. Cînd ne vom vedea, o să-ţi arăt cîteva scrisori. Dar, deocamdată, să vorbim de dumneata. Cum o mai duci ? N-ai de gînd să vii la Ialta ? Cam pe cînd ? Dacă vin la vară la Podsolnecinoe, te găsesc acolo ?...

298

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

25 aprilie 1899, Moscova

Neprețuite Alexei Maximovici, nu mai știu nimic despre dumneata. Unde ești ? Ce faci ? Incotro ai de gînd s-o pornești ?

Acum două zile am fost la L. N. Tolstoi. Te-a lăudat mult, mi-a spus că ești un „scriitor excepțional". Îi place *Iarmarocul* și *În stepă,* dar nu-i place *Malva.* Iată vorbele lui : „Poți să invenți orice, dar psihologia nu se poate inventa. Iar la Gorki dai tocmai peste invențiі psihologice — descrie ce n-a simțit." Asta-i. I-am promis lui L[ev] N[ikolaevici] că, atunci cînd vei veni la Moscova, ne vom duce împreună la el.

Cînd vii la Moscova ? Joi se joacă *Pescărușul* pentru mine personal, dar dacă vii, îți fac rost de un loc. Adresa mea : Moscova, Malaia Dmitrovka, casa Șeșkov, apart. 14 (intrarea prin stradela Degtearnîi). După 1 mai, plec la țară (Lopasnea g[ubernia] Mosk[ova]).

Primesc de la Petersburg scrisori care mă stînjenesc, oarecum de pocăință, și sînt foarte mîhnit că nu știu ce să răspund și ce atitudine să iau. Da, viața e o mare năzdrăvănie, cînd nu-i o invenție psihologică !

Scrie-mi 2—3 rînduri. Tolstoi m-a descusut mult în privința dumitale : i-ai trezit interesul. Se vede că l-ai impresionat.

Iți doresc sănătate și-ți strîng mîna cu putere. Plecăciuni lui Maximka.

Al dumitale A. Cehov

299

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

25 aprilie 1899, Moscova

Scrisoarea dumitale cu adresa „Dmitrovka“ am primit-o. Iartă-mi această scăpare din vedere. Chiar astăzi dimineaţă ţi-am expediat o scrisoare.

Cum se poate să nu nimereşti la Moscova adresa mea?! Dacă ai şti cît te-am aşteptat, ce mult doream să te văd!

Îţi doresc sănătate şi numai bine, şi-ţi strîng mîna cu căldură.

Al dumitale A. Cehov

300

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

9 mai 1899, Melihovo

Neprețuite Alexei Maximovici, îți trimit piesa lui Strindberg *Contesa Iulia*. Citește-o și înapoiaz-o proprietarului: Elena Mihailovna Iust. Panteleimonovskaia, 13/15, Petersburg.

Cîndva îmi plăcea să vînez cu pușca, acum nu-mi mai place. Am văzut *Pescărușul* fără decoruri. Nu pot vorbi cu sînge rece de piesă, pentru că însăși eroina a jucat mizerabil — tot timpul plîngea în hohote. Iar Trigorin (literatul) umbla de colo pînă colo pe scenă și vorbea ca un paralitic; Trigorin e un om „lipsit de voință“, iar actorul a înțeles lucrul acesta în așa fel, încît mi-era silă să mă uit la el! În general, însă, piesa m-a emoționat și pe-alocuri nici nu-mi venea a crede că am scris-o eu.

Voi fi foarte bucuros să-l cunosc pe preotul Petrov. Am citit despre el. Dacă va veni la Aluşta, la începu-

tul lui iulie, cred că nu va fi greu să punem la cale o întîlnire. Nu-i cunosc cartea.

Sînt la Melihovo, la conacul meu. E cald, ciorile de cîmp croncănesc, uneori vine la mine cîte un mujic. Deocamdată nu mă plictisesc.

Mi-am cumpărat un ceas de aur, însă banal.

Cînd vii la Lopasnea ?

Îți doresc sănătate, bucurie și numai bine. Nu mă uita și scrie-mi, măcar din cînd în cînd.

Dacă va fi să scrii vreodată o piesă, să mi-o trimiți, cînd vei termina-o, s-o citesc. Și în timp ce o scrii, să nu spui nimănui nimic, altfel or să te zăpăcească și or să-ți strice tot cheful.

Îți strîng mîna cu căldură.

Al dumitale A. Cehov

301

Către E. P. Goslavski

11 mai 1899, Melihovo

Mult stimate Evgheni Petrovici, am citit piesa dumitale, și-ți mulțumesc din toată inima. Ce-i drept, cinci acte e cam mult. Eu aș începe de-a dreptul cu actul al doilea — ar fi mai de efect — iar ceea ce ți se pare mai de preț în primul act aș trece în al doilea. Piesa dumitale are și acte multe și personaje multe, și discuții multe; nu-i un defect, ci o însușire a talentului dumitale. Oricum, piesa ar cîștiga dacă ai lăsa la o parte cu totul unele personaje, bunăoară pe Nadia care, nu se știe de ce, are 18 ani și, nu se știe de ce, e poetesă. Și logodnicul ei e de prisos. Sophie de asemenea. Din pedagog și din Kacedîkin (profesorul) aș face, din spirit de economie, un singur personaj. Cu cît piesa e mai concisă, mai compactă, cu atît e mai expresivă și mai clară. În piesa dumitale dragostea nu-i destul de intimă;

e limbută, pentru că femeile vorbesc prea mult, ba chiar argumentează și spun grosolănii („viperă", „mondenă ticăloasă", „în mine s-a petrecut nu știu ce reacție"), și riscă să fie antipatice, cu atît mai mult, cu cît nu-s nici tinere... Dragostea e lipsită de intimitate și femeile de poezie, pictorii nu-s inspirați și nici pătrunși de menirea lor, parcă ar fi niște contabili, iar în manifestările lor nu se simte nici natura rusească, nici arta rusească, cu Tolstoi și Vasnețov. Și asta se datorește mai ales faptului că dumneata scrii, probabil înadins, în limba în care se scriu de obicei piesele, cu alte cuvinte într-o limbă teatrală, lipsită de poezie. Expresivitatea, densitatea și plasticitatea frazei, adică ceea ce constituie individualitatea dumitale de autor, rămîn pe planul al doilea în piesă, pe primul plan fiind punerea în scenă cu zgomotul ei, cu intrările, cu ieșirile și rolurile ei. Se vede că primul plan te absoarbe atît de mult, încît nu observi ce limbă vorbesc personajele: „și în legătură cu băiatul acesta acuzat de furt"; nu observi că pedagogul și profesorul iau o atitudine și vorbesc întocmai ca idealiștii din piesele lui Potapenko. Într-un cuvînt, dumneata nu observi că nu ești independent, dar mai cu seamă că nu ești poet și nici artist, ci dramaturg profesionist. Ți le scriu toate acestea ca să-ți repet încă o dată ceea ce ți-am spus atunci, pe bulevard: nu renunța la literatură. După puterea talentului (atît cît îmi pot da eu seama), dumneata ești un artist înnăscut. Ar trebui să stai în birou și să scrii, să scrii vreo cinci ani pe nerăsuflate, cît mai departe de orice influență, care e tot atît de păgubitoare pentru individualitate ca și sarcomul. Ar trebui să scrii cîte 20—30 coli de tipar pe an, ca să te poți cunoaște pe dumneata însuți, să te dezvolți, să te maturizezi, să-ți desfaci aripile în libertate. Și atunci ai izbuti să domini scena și nu te-ar mai domina ea pe dumneata.

De mult mă frămîntă aceste gînduri, iar piesa dumitale n-a fost decît un prilej de a le dezvălui. Nu mi-ai cerut nici părerea, nici sfatul, și s-ar părea că vreau să-mi impun ideile, dar sper că n-ai să te

superi prea tare pe mine: doar ştii ce părere am despre dumneata şi despre talentul dumitale, pe care-l preţuiesc şi a cărui evoluţie o urmăresc pe cît îmi stă în putinţă, ţinînd seama de zgîrcenia dumitale. Ceea ce scriu acum e doar în legătură cu piesa, dar nu chiar despre piesă, care mi-a făcut o impresie bună. Piesa nu poate fi criticată în ansamblu, ci numai în amănunte, şi în privinţa asta împărtăşesc părerea lui Vl. I. Nem[irovici] Dancenko, căruia i-a plăcut. Îmi pare rău că n-o s-o pot vedea pe scenă şi, în general, îmi pare rău că te văd rar. Dumneata faci parte dintre acei autori simpatici, cu care simţi nevoia să stai de vorbă despre operele lor.

Fii sănătos. Îţi strîng mîna cu putere şi încă o dată mulţumesc.

Al dumitale A. Cehov

302

Către Al. P. Cehov

11 mai 1899, Melihovo

...Pentru a avea cît mai puţine insuccese în literatură, sau pentru a nu le simţi prea tare, trebuie să scrii cît mai mult, cîte 100—200 de povestiri pe an. Acesta e tot secretul...

303

Către P. F. Iordanov

15 mai 1899, Melihovo

...La Teatrul de Artă din Moscova s-a jucat *Pescărușul* numai pentru mine. I s-a făcut o montare extraordinară. Dacă doreşti, voi stărui ca Teatrul

de Artă să se oprească şi la Taganrog primăvara viitoare, cînd va întreprinde un turneu *in toto*, cu trupă, decoruri etc., etc. Teatrul Mic a fost eclipsat, iar în ceea ce priveşte punerea în scenă şi montarea, pînă şi teatrul de la Meiningen este depăşit de Teatrul de Artă, care deocamdată joacă într-un local mizerabil. Trebuie să-ţi spun că în *Pescăruşul* joacă Vişnevski; Vişnevski al nostru din Taganrog, care mă plictiseşte mereu cu amintirile lui despre Kramsakov, Ovseannikov şi alţii. M-am fotografiat împreună cu actorii care au jucat în *Pescăruşul*. A ieşit o poză interesantă.

304

Către M. O. Menşikov

4 iunie 1899. Melihovo

Bună ziua, iubite Mihail Osipovici! Va să zică, eşti călător?! Îmi pare foarte bine pentru dumneata şi te invidiez. Nu e mai puţin adevărat că în cele din urmă vei obosi şi te vei plictisi. În schimb, cînd te vei întoarce în Palmira dumitale nordică şi simpatică, unde e atît de frig, de umed şi de mohorît, vei avea ce să-ţi aminteşti. Mă bucur şi pentru Iaşa. Dumneata călătoreşti, rătăceşti prin empireu, iar eu stau în scumpul meu Melihovo, unde îngheţ de frig şi citesc cu frenezie pudurile de corectură pe care mi le trimite Marks. Redactez tot ce am scris pînă acum, am lăsat la o parte 200 de povestiri şi tot ce nu era literatură, şi totuşi mi-au rămas mai mult de 200 de coli de tipar, ceea ce înseamnă că vor ieşi cam 12 sau 13 volume. Tot ce a intrat în culegerile pe care le cunoşti se va pierde în masa de material necunoscut cititorilor. Cînd am adunat toată grămada asta de material, am rămas literalmente uimit.

Soră-mea vrea să vîndă Melihovo, şi a şi dat un anunţ la gazetă, dar nu cred că va reuşi să-l vîndă

pînă la toamnă, sau chiar pînă în iarnă. In iulie plec în Crimeia, dar în august mă întorc şi voi rămîne în Rusia pînă toamna tîrziu.

N-am participat la comemorarea lui Puşkin. Mai întîi, pentru că n-am frac, şi al doilea, pentru că mă tem grozav de discursuri. E destul să înceapă cineva un discurs la un banchet jubiliar ca să mă simt nenorocit şi să-mi vină să mă vîr sub masă. Cuvîntările acestea, mai ales cele moscovite, conţin o mare doză de minciună conştientă, şi afară de asta sînt debitate într-o limbă urîtă. In ziua de 26 mai şi în cele următoare, la Moscova a plouat, era frig şi serbările n-au reuşit. In schimb, s-a vorbit foarte mult. Bineînţeles că n-au vorbit literaţi, ci numai industriaşi (negustori de vite literaţi). Dintre toţi cei cu care m-am întîlnit la Moscova, în vremea aceea, numai Golţev mi s-a părut simpatic.

In pădure au ieşit ciuperci. Au înflorit lăcrămioarele. Ieri am primit de la Petersburg următoarea telegramă : „Timpul e mizerabil".

Mulţumesc foarte mult pentru scrisoare, nu mă uita nici de aci înainte. Plecăciuni şi salutări cordiale Lidiei Ivanovna şi lui Iaşa, le doresc numai bine.

Mama şi soră-mea îţi mulţumesc că nu le-ai uitat şi-ţi trimit salutări.

Iţi strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

305

Către O. L. Knipper

16 iunie 1899, Melihovo

Ce înseamnă asta ? Unde eşti acum ? Te-ai încăpăţînat să nu ne dai veşti, iar noi ne pierdem în presupuneri, ba chiar am început să ne gîndim că ne-ai

uitat şi te-ai măritat în Caucaz. Dacă te-ai măritat într-adevăr, spune-ne cu cine. Nu cumva te-ai hotărît să părăseşti scena ?

Autorul a fost uitat — o, ce grozăvie, ce cruzime, ce perfidie !

Toţi ai mei îţi trimit salutări. Nimic nou. N-avem nici măcar muşte. N-avem nimic. Nici măcar viţeii nu muşcă.

Atunci, am vrut să te petrec pînă la gară, dar, spre norocul meu, m-a împiedicat ploaia.

Am fost la Petersburg, m-am fotografiat la doi fotografi. Era cît pe ce să îngheţ. O să plec la Ialta, dar nu înainte de începutul lui iulie.

Cu îngăduinţa dumitale, îţi strîng mîna cu putere şi-ţi doresc tot binele.

Al dumitale A. Cehov

306

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

22 iunie 1899, Moscova

Nepreţuite Alexei Maximovici, de ce eşti mereu ipohondru ? De ce-l batjocoreşti cu atîta furie pe *Foma Gordeev* al dumitale ? Eu cred, dacă-mi permiţi să-mi spun părerea, că sînt două cauze principale : dumneata ţi-ai început cariera literară cu succes, cu un succes răsunător, şi acum, tot ce ţi se pare banal, mediocru, nu te mai mulţumeşte şi te supără. Asta-i una. Apoi, un scriitor care stă în provincie nu rămîne nepedepsit. Orice mi-ai spune, dumneata te-ai înfruptat din literatură, te-ai otrăvit cu ea, eşti scriitor, şi scriitor ai să rămîi. Şi e firesc ca un scriitor să se afle totdeauna în apropierea sferelor literare, să trăiască în mijlocul celor care scriu, să respire literatură... Aşa că nu te împotrivi la ceea ce e

firesc, supune-te o dată pentru totdeauna şi mută-te la Petersburg sau la Moscova. Acolo, n-ai decît să te cerţi cu scriitorii, să nu-i recunoşti, să dispreţuieşti majoritatea lor, dar să trăieşti printre ei.

Am fost la Petersburg, era să îngheţ de frig. L-am văzut pe Mirov. Acum citesc corectura pentru Marks. Ca dovadă, îţi trimit două povestiri.

Adresa mea: Moscova, Malaia Dmitrovka, casa Şeşkov. Rămîn aici pînă la 5—10 iulie, apoi plec la Ialta, unde mi se construieşte castelul.

Am vrut să-ţi scriu o scrisoare lungă cu privire la cartea preotului Petrov, dar n-am reuşit. Cartea mi-a plăcut.

Dacă ai ocazia să vii la Moscova, treci şi pe la mine, pe Dmitrovka.

Îţi doresc sănătate şi tot binele, şi-ţi strîng mîna cu căldură. Nu mai fi ipohondru.

Al dumitale A. C e h o v

307

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

27 iunie 1899, Moscova

Cînd ţi-am scris că ţi-ai început cariera răsunător şi cu succes, nu-mi ascundeam de loc intenţia perfidă de a-ţi face un reproş şi de a te înţepa. N-am făcut aluzie la nici un fel de merit, am vrut să-ţi spun, pur şi simplu, că dumneata n-ai trecut prin seminarul literar, ai început-o de-a dreptul cu academia teologică şi acum ţi se pare plictisitor să slujeşti fără cor. Cu alte cuvinte, am vrut să-ţi spun: ai răbdare un an-doi, linişteşte-te, şi ai să vezi că drăguţul de *Foma Gordeev* al dumitale n-are nici o vină.

Ai de gînd să pribegeşti pe jos prin Rusia ? Drum bun şi fie-ţi calea netedă ca-n palmă, deşi mi se pare că, atîta timp cît eşti tînăr şi sănătos, s-ar cuveni să studiezi mai îndeaproape vreo doi-trei ani pe cei care-ţi citesc operele, şi nicidecum să pribegeşti pe jos sau în clasa a treia. După aceea, peste vreo 2-3 ani, n-ai decît s-o porneşti la drum şi pe jos.

Vei zice, poate : „Ia te uită, dracu să-l ia, îmi face morală !“ Aşa-i, dar eu răspund la morala dumitale : de ce nu stau la Ialta în loc să lîncezesc la Moscova Într-adevăr, la Moscova e insuportabil. Dar nu pot pleca acum, mai am unele treburi pe care n-aş vrea să le las pe seama altora. Cred că voi pleca la Ialta pe la 15 iulie. Pînă atunci locuiesc pe Malaia Dmitrovka, mă plimb pe bulevardul Tverskoi, stau de vorbă cu femei decăzute şi iau masa la restaurantul „Internaţional“.

N-ai vrea să vii în septembrie la Kuciukoi ?

Iţi strîng mîna şi-ţi doresc numai bine.

Al dumitale A. Cehov

308

Către O. L. Knipper

1 iulie 1899, Moscova

Da, ai dreptate : scriitorul Cehov n-a uitat-o pe actriţa Knipper. Şi nu numai atît, dar propunerea dumitale de a face împreună drumul de la Batum pînă la Ialta i se pare încîntătoare. Mă învoiesc să-l fac, cu următoarele condiţii : mai întîi, îndată după primirea acestei scrisori, să-mi telegrafiezi data aproximativă cînd ai de gînd să părăseşti Mţhetul. Să-mi telegrafiezi aşa : *„Moscova, Malaia Dmitrovka, casa Şeşkov, Cehov, în ziua de douăzeci“*. Asta înseamnă că pleci din Mţhet spre Batum la 20 iulie. A doua

condiție, e să vin direct la Batum și să te întîlnesc acolo, fără să mai trec prin Tiflis, și a treia, să nu-mi sucești capul : Vișnevski mă consideră drept un om foarte serios și n-aș vrea să-i par tot atît de slab de înger ca toți ceilalți bărbați.

Îndată ce voi primi telegrama dumitale, îți voi scrie și totul va fi în ordine. Deocamdată îți trimit o mie de urări cordiale și-ți strîng mîna cu căldură. Mulțumesc pentru scrisoare.

Al dumitale A. Cehov

Sîntem pe cale să vindem Melihovo. Mi se scrie că domeniul meu din Crimeia, Kuciukoi, e încîntător acum, vara. Trebuie să-l vizitezi, negreșit.

Am fost la Petersburg și m-am fotografiat în două ateliere. Am ieșit destul de bine. Vînd pozele cu o rublă bucata. Am și trimis cinci lui Vișnevski, cu ramburs.

Mi-ar conveni să-mi telegrafiezi : *„In ziua de cincisprezece"*, în orice caz nu mai tîrziu de douăzeci.

309

Către A. S. Suvorin

19 august 1899, Moscova

Scrisoarea dumitale mi-a fost reexpediată din Ialta la Moscova, unde mă aflu în prezent. Am fost în Crimeia, dar m-am întors de puțin timp și e aproape sigur că mîine sau poimîine voi pleca iarăși din Moscova, deoarece nu mă simt bine. Nu știu, bacilii își fac de cap, sau vremea e de vină, dar nu-s în apele mele și mereu îmi vine să-mi las căpușorul pe pernă.

Ți-am scris la Velie Nikolskoe, dar n-am primit răspuns. Eu, personal, n-am nici o veste nouă și nici în ziare nu-i nimic. Ciuma nu e chiar atît de primej-

dioasă. Mai întîi, pentru că nu va cuprinde o regiune prea întinsă, ci se va menține doar în anumite puncte izolate. Al doilea, ca putere de distrugere nu e mai înspăimîntătoare decît difteria sau febra tifoidă. Al treilea, avem deja un vaccin, care s-a dovedit eficace. Și, pentru că veni vorba, îl datorăm medicului rus Havkin [...]. În Rusia e omul cel mai necunoscut, pe cînd în Anglia de mult a fost proclamat ca un mare binefăcător. Biografia acestui evreu, atît de urît de hinduși, încît puțin a lipsit să nu fie ucis, e cu adevărat uimitoare. Prin urmare, ciuma, ca boală, nu prezintă cine știe ce primejdie, însă are o influență puternică asupra imaginației maselor, e un fel de sperietoare. Va face multe victime în Spania, și s-ar putea să încurce expoziția.

Despre studenți nu se prea vorbește. Mai zilele trecute am fost la rectorul universității, să-l rog să aprobe transferarea unui student de la altă universitate. Cererea studentului a fost respinsă, iar eu am fost primit cît se poate de nepoliticos. Și sala de primire, și cabinetul rectorului, și portarul mi-au lăsat impresia că mă aflam la siguranță. Am ieșit de acolo cu durere de cap.

Nu e mult de cînd am trecut prin Feodosia și am zărit de departe casa dumitale. Orașul e răscolit tot din pricina căii ferate. [...]

În sud, la Taganrog, l-am văzut pe Ejov — vizita uzinele. Din el va ieși un bun corespondent. Ai citit *Evanghelia, temelia vieții* de preotul Petrov? După această carte n-am mai citit nimic interesant, afară doar de *Singuraticii* de Hauptmann, o piesă veche, care m-a izbit prin noutatea ei. De ce nu te-ai folosit pînă acum de această piesă? E foarte inteligentă și foarte potrivită pentru scenă.

Doi ofițeri francezi, dintre care unul fiul fostului ministru de război, au ucis în Africa vreo cîțiva ofițeri, camarazi de-ai lor. Ai citit despre asta? Și parcă anume acum, cînd bieții francezi au și așa destule pe cap: numai ticălosul de Mercier cît le dă de furcă!...

310

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

24 august 1899, Moscova

Iubite Alexei Maximovici, zvonul că aş scrie un roman se bazează, nici vorbă, pe un miraj, deoarece nici prin gînd nu mi-a trecut aşa ceva. În momentul de faţă nu scriu mai nimic, singura mea preocupare e să aştept clipa cînd voi putea, în sfîrşit, să încep a scrie. Am fost de curînd la Ialta, m-am întors la Moscova ca să asist la repetiţiile piesei mele, dar m-am cam îmbolnăvit şi trebuie să mă întorc din nou la Ialta. Plec chiar mîine. Cît o să rămîn acolo şi dacă o să scriu, asta nu se ştie. Cîtva timp va trebui să stau în bivuac, deoarece casa mea încă nu e gata.

Aproape concomitent cu scrisoarea dumitale am primit una şi de la *Jizn,* în aceeaşi chestie. Îi voi răspunde chiar astăzi.

Am citit pe apucate *Foma Gordeev* al dumitale, deschid revista şi citesc o pagină. Îl voi citi în întregime cînd îl vei termina, nu-s în stare să citesc cîte o bucăţică în fiecare lună. Din aceeaşi pricină n-am citit nici *Învierea.*

Am rătăcit nu ştiu pe unde numerele mele din *Jizn.* Dacă *Foma* nu va apărea în volum anul acesta, atunci îl voi citi în *Jizn,* pe care îl voi lua la Ialta de la Volkova.

Ghilearovski a venit la mine val-vîrtej să-mi spună că a făcut cunoştinţă cu dumneata. Te-a elogiat grozav. Îl cunosc de aproape 20 de ani, ne-am început amîndoi cariera la Moscova, şi am avut timp să-l studiez îndeaproape... Are ceva din Nozdriov, ceva agitat, tumultuos, dar în fond e bun la suflet, are o inimă curată şi e cu totul lipsit de perfidie, atît de firească la domnii gazetari. Povesteşte într-una anecdote, are un ceas cu poză obscenă, iar cînd e bine dispus face tot felul de scamatorii cu cărţile de joc.

Lîncezesc în lene, şi asta mă scoate din fire. Cînd vii la Ialta ? Cam pe la cîte septembrie ? Aş fi foarte, foarte bucuros să te văd ca să mai vorbim de treburile noastre curente. Să aduci cărţile şi fotografia dumitale.

Iţi doresc sănătate şi dumnezeu să te aibă în paza lui. Scrie-mi la Ialta. Iţi strîng mîna.

Al dumitale A. Cehov

311

Către O. L. Knipper

3 septembrie 1899, Ialta

Scumpa mea actriţă, răspund la toate întrebările dumitale. Am ajuns cu bine. Tovarăşii mei de drum mi-au cedat un loc jos. Apoi, nu ştiu cum s-a făcut că am rămas în compartiment numai doi, eu şi un tînăr armean. Beam ceai de cîteva ori pe zi, de fiecare dată cîte trei pahare, cu lămîie, pe îndelete, fără grabă. Am mîncat tot ce a fost în paner. Însă găsesc că a avea de-a face cu un paner şi a alerga prin staţii după apă clocotită nu e un lucru serios : asta subminează prestigiul Teatrului de Artă. Pînă la Kursk a fost frig, pe urmă a început să se încălzească, iar la Sevastopol era cald de-a binelea. La Ialta am tras acasă la mine, unde şi locuiesc, păzit de credinciosul Mustafa. Nu dejunez în fiecare zi, pentru că e departe pînă în oraş, iar ca să am de-a face cu maşina de gaz, tot prestigiul cu pricina mă împiedică. Seara mănînc brînzeturi. Uneori îl văd pe Sinani. Am fost la Sredini de două ori pînă acum, ţi-au cercetat fotografia cu multă admiraţie şi au mîncat bomboanele. L[eonid] V[alentinovici] nu se simte tocmai bine. Nu beau narzan. Atît ar mai lipsi ! La grădină nu mă duc aproape de loc, stau mai mult acasă şi mă gîndesc la dumneata. Şi cînd am trecut pe lîngă Bahcisarai m-am gîndit la dumneata, şi

mi-am adus aminte de călătoria noastră. Scumpă și neasemuită actriță, femeie încîntătoare, dacă ai ști cîtă bucurie mi-a făcut scrisoarea dumitale! Mă închin în fața dumitale adînc, adînc, atît de adînc, încît ating cu fruntea fundul fîntînii mele, în care s-au săpat pînă acum 8 stînjeni. M-am deprins cu dumneata și acum mi-e urît, și nu mă pot împăca de loc cu gîndul că n-o să te mai văd pînă la primăvară. Sînt furios. Într-un cuvînt, dacă ar afla Nadenka ce se petrece în sufletul meu ar ieși o mare dandana.

La Ialta e o vreme minunată, numai că de două zile, fără nici un rost, a început ploaia și s-a făcut noroi, așa că trebuie să umblu cu galoșii. Din pricina umezelii, pe pereți se tîrăsc scolopendre, în grădină sar broaște și tineri crocodili. Reptila cea verde din ghiveci, pe care mi-ai dăruit-o, am adus-o aici cu bine, și acum stă în grădină și se încălzește la soare.

A sosit escadra. Mă uit la ea cu binoclul.

La teatru joacă o trupă de operetă. Puricii dresați continuă să slujească sfînta artă. N-am bani. Îmi vin mereu oaspeți. Într-un cuvînt, plictiseală, o plictiseală trîndavă, lipsită de sens.

Îți strîng și îți sărut mîna apăsat și-ți doresc sănătate, voie bună și fericire. Lucrează, sai în sus, distrează-te, cîntă și, dacă se poate, nu-l uita pe scriitorul ieșit la pensie, zelosul dumitale admirator.

A. Cehov

312

Către A. M. Peșkov (M. Gorki)

3 septembrie 1899, Ialta

Neprețuite Alexei Maximovici, încă o dată bună ziua. Îți răspund la scrisoare.

Mai întîi, eu sînt împotriva dedicațiilor de orice fel către oamenii în viață. Cîndva am făcut și eu dedicații, și acum îmi dau seama că n-ar fi trebuit să le fac. Asta, în general. Dar în speță, faptul că

vrei să-mi dedici volumul *Foma Gordeev* nu poate să-mi facă decît plăcere și cinste. Însă aș vrea să știu cu ce am binemeritat eu aceasta ? Adică, treaba dumitale, datoria mea e să mă închin și să-ți mulțumesc. Dedicația, pe cît e cu putință, fă-o fără vorbe de prisos. Scrie doar atît : *„Dedic cutăruia"*, și e destul. Numai lui Volînski îi plac dedicațiile nesfîrșite. Încă un sfat practic, dacă-mi dai voie : tipărește cartea în cît mai multe exemplare, cel puțin în 5—6 mii. Se va vinde repede. Cum s-ar zice, tipărește ediția a doua o dată cu cea dintîi. Încă un sfat : cînd citești corectura, scoate, unde se poate, atributele substantivelor și complementele verbelor. Dumneata ai așa de multe atribute și complemente, încît cititorul se descurcă greu și atenția îi obosește. Dacă scriu : „Omul s-a așezat pe iarbă", se înțelege ușor. Se înțelege ușor, pentru că e limpede și nu reține atenția. Dimpotrivă, nu e tocmai limpede și e destul de obositor pentru minte dacă voi scrie : „Un om înalt cu pieptul îngust, de statură mijlocie și cu o bărbuță roșcată se lasă pe iarba verde călcată de trecători, se lasă ușurel, cu sfială, privind speriat împrejur". Fraza aceasta nu pătrunde dintr-o dată în minte, iar literatura trebuie să pătrundă dintr-o dată, într-o clipă. Și încă ceva : dumneata ești liric de felul dumitale, timbrul sufletului dumitale e plăcut. Dacă ai fi compozitor, te-ai feri să scrii marșuri. A fi grosolan, zgomotos, caustic, a biciui cu vehemență, toate acestea nu sînt în firea talentului dumitale. Din toate cîte ți le-am înșirat, îți poți da seama că nu trebuie să menajezi la corectură expresiile ca : javră, cățea, cîine turbat, care apar pe ici pe colo în paginile revistei *Jizn*.

Să te aștept la sfîrșitul lui septembrie ? De ce așa de tîrziu ? Anul acesta, iarna va începe devreme, toamna va fi scurtă, așa că ar trebui să te grăbești.

Îți doresc sănătate. Cu bine.

Al dumitale A. Cehov

La Teatrul de Artă spectacolele încep la 30 septembrie. *Unchiul Vanea* se joacă la 14 octombrie.

Cea mai bună povestire a dumitale e *În stepă*.

313

Către O. L. Knipper

30 septembrie 1899, Ialta

La porunca dumitale, mă grăbesc să-ți răspund la scrisoarea prin care îmi ceri părerea cu privire la ultima scenă dintre Astrov și Elena. Îmi scrii că în scena aceasta Astrov îi vorbește Elenei ca cel mai înflăcărat îndrăgostit, că „se cramponează de sentimentul lui, cum se agață înecatul de un fir de pai". Dar nu-i așa, nu-i de loc așa ! Lui Astrov îi place Elena, îl captivează frumusețea ei, dar în ultimul act el știe deja că n-are nici o șansă, că pentru el Elena e pierdută pentru totdeauna, și în această scenă îi vorbește cu tonul cu care ar vorbi despre căldurile din Africa, și o sărută pentru că n-are altceva mai bun de făcut. Dacă Astrov ar juca scena aceasta furtunos, toată atmosfera liniștită și lîncedă a actului IV ar fi dată peste cap.

Am trimis lui Alexandr Leonidovici, prin cneaz, masajul japonez. Spune lui A[lexandr] L[eonidovici] să arate drăcia asta suedezului lui.

La noi, la Ialta, s-a făcut dintr-o dată frig, a venit un curent rece dinspre Moscova. Dacă ai ști cît mă atrage Moscova, scumpa mea actriță ! Adică, am uitat că-ți vîjîie capul, că ești otrăvită și amețită, și că, nici vorbă, nu-ți mai arde de mine. Acum ai putea să-mi scrii : *„Sîntem în mare fierbere, frățioare, sîntem în mare fierbere !"*

În timp ce-ți scriu, mă uit pe fereastra largă, dincolo de care se deschide o priveliște nesfîrșită, o priveliște uimitoare, cu neputință de descris. N-o să-ți trimit fotografia mea pînă nu voi primi-o pe a dumitale, șerpoaică ce ești. Nici nu m-am gîndit să-ți spun „pui de șarpe" așa cum îmi scrii. Dumneata ești un adevărat șarpe, un șarpe uriaș, nu un pui de șarpe. Parcă asta nu te măgulește ?

Îți strîng mîna și-ți fac o adîncă plecăciune, lovindu-mă cu fruntea de pămînt, mult stimata mea.
Curînd o să-ți mai trimit un dar.

Al dumitale A. Cehov

314

Către Teatrul de Artă din Moscova

1 octombrie 1899, Ialta

Mulțumiri infinite, felicitări și cele mai bune urări vă trimit din tot sufletul. Vom munci uniți cu tragere de inimă și cu avînt neobosit, pentru ca începutul acesta minunat să fie garanția viitoarelor succese și pentru ca teatrul dumneavoastră să lase o dîră luminoasă în istoria artei ruse și în viața fiecăruia dintre noi. Fiți încredințați de sinceritatea prieteniei mele.

Cehov

315

Către O. L. Knipper

4 octombrie 1899, Ialta

Scumpa mea actriță, în scrisoarea dumitale mohorîtă toate sînt grozav de exagerate. Asta, pesemne, din pricină că ziarele nu s-au arătat îngăduitoare față de prima reprezentație. Oricum ar fi, nu face ca pentru un insucces-două să-ți lași nasul în jos și să nu dormi toată noaptea. Arta, mai ales arta scenică, e un domeniu prin care nu poți umbla fără să te poticnești. Și de aci înainte vor veni multe zile și chiar stagiuni întregi de insuccese, vor veni și neplăceri mari, și decepții adînci. Pentru toate acestea trebuie să fii pregătit, să te aștepți la ele, și totuși trebuie să-ți menții linia cu orice preț, cu încăpățînare și fanatism.

Bineînțeles, ai dreptate: Alexeev nu trebuia să-l joace pe Ivan cel Groaznic. Nu e meseria lui. Ca regizor e un adevărat artist [...].

Am fost bolnav vreo 3—4 zile, și acum stau în casă. Îmi vin nenumărați vizitatori. Provincialii aceștia limbuți și leneși trăncănesc, iar eu mă plictisesc și mă înfurii, mă înfurii și-l invidiez pe șobolanul care-și are culcușul sub dușumeaua teatrului vostru.

Scrisoarea din urmă ai scris-o la 4 dimineața. Dacă o să ți se pară că *Unchiul Vanea* n-a avut succesul pe care l-ai dorit, te rog să te culci și să dormi tun. Ai fost cam răsfățată cu succese mari și acum nu te mai mulțumești cu succese mediocre.

Pe cît se pare, la Petersburg rolul unchiului Vanea va fi jucat de Davîdov, și va fi bine jucat. Însă piesa, sînt sigur, va cădea.

Cum o mai duci? Scrie-mi mai mult. După cum vezi, eu îți scriu aproape în fiecare zi. Cam prea des scrie autorul actriței, dacă merge tot așa, parcă văd că mîndria mea va avea de suferit. Cu actrițele trebuie să te porți aspru, nu să le scrii. Mereu uit că sînt inspectorul actrițelor.

Îți doresc sănătate, îngerașule.

Al dumitale A. Cehov

316

Către A. L. Vișnevski

8 octombrie 1899, Ialta

Bună ziua, dragă Alexandr Leonidovici, îți mulțumesc foarte mult pentru scrisoare. Piesa despre care am vorbit amîndoi în Malaia Dmitrovka încă n-a făcut ochi și, fără îndoială, nu va face chiar atît de curînd. M-am apucat de ea de vreo două ori, dar am lăsat-o baltă imediat, pentru că nu-mi ieșea ce voiam. Spune-i Glikeriei Nikolaevna că dacă știam cu vreun an în urmă, sau măcar cu vreo șase luni, că va avea

nevoie de o piesă pentru beneficiul ei, acum ar fi fost gata ; bună sau rea — nu știu, dar ar fi fost gata. Dumneata știi ce profund respect am pentru Glikeria Nikolaevna, aș socoti drept o mare cinste dacă ar juca în vreo piesă de-a mea, și vanitatea mea de autor ar fi pe deplin satisfăcută. Prin urmare, piesa încă n-a făcut ochi, dar tot viitorul stă în fața noastră, și nu-mi rămîne decît să cred în acest viitor.

Te felicit pentru succes, te felicit din tot sufletul. Scrisoarea aceasta vei primi-o cu puțin înaintea primei reprezentații a *Unchiului V[anea]*. Dacă ai ști cît mi-e de ciudă și ce necăjit sînt că nu pot fi cu voi toți, că pierd și repetițiile și spectacolul, pe care nu le cunosc decît din auzite! Pentru mine ar fi destul să asist la repetiții ca să mă inspir, ca să capăt experiență și să mă apuc de o nouă piesă.

Consiliul municipal din Taganrog m-a ales epitrop al Bibliotecii orașului. Acum, cînd te duci la Taganrog, îți dau voie să înnoptezi la Bibliotecă. Roxanova joacă rolul principal în *Pescărușul*? Nu mi-ai scris cum a ieșit *Pescărușul*, cum au fost Trigorin și ceilalți. Dacă ai fi știut cît mi-e de urît aici, n-ai fi fost atît de laconic în scrisoare.

Aici e plictiseală, cu toate că soarele își trimite cu dărnicie razele pe fereastră și nu mă lasă să scriu. Copacii sînt încă verzi. Îți doresc sănătate și-ți strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

317

Către G. I. Rossolimo

11 octombrie 1899, Ialta

...Subsemnatul, A. P. Cehov, m-am născut la 17 ianuarie 1860, în orașul Taganrog. Am început să învăț la școala grecească de pe lîngă biserica împăratului Constantin, apoi am urmat liceul din Taganrog. In

1879 m-am înscris la facultatea de medicină a Universității din Moscova. Pe atunci aveam o noțiune destul de vagă despre facultăți și nu-mi mai aduc aminte ce motive m-au îndemnat să aleg facultatea de medicină, dar mai tîrziu nu mi-a părut rău că am ales-o. Încă din primul an am început să public prin ziare și reviste săptămînale, și această îndeletnicire literară a luat, chiar de la începutul anilor optzeci, un caracter permanent, profesional. În 1888 mi s-a decernat premiul *Pușkin*. În 1890 am făcut o călătorie în insula Sahalin, cu gîndul să scriu mai tîrziu o carte despre munca silnică și despre colonia noastră de deportați de acolo. Fără să mai pun la socoteală reportajele judiciare, recenziile, foiletoanele, notele, adică tot ce am scris zi cu zi pentru ziare — ceea ce mi-ar fi cu neputință să găsesc și să adun acum — de-a lungul celor 20 de ani de activitate literară, am scris și am publicat peste 300 coli de tipar cu nuvele și povestiri. Am scris și piese de teatru.

Fără îndoială că preocuparea mea permanentă pentru științele medicale a avut o mare influență asupra activității mele literare. Ea mi-a lărgit considerabil cîmpul de observație și mi-a îmbogățit cunoștințele, a căror adevărată valoare pentru mine, ca scriitor, n-o poate înțelege decît acela care e, el însuși, medic. Științele medicale au avut de asemenea asupra mea și o influență călăuzitoare, și nu rămîne umbră de îndoială că numai datorită contactului cu medicina am reușit să înlătur nenumărate erori. Inițierea mea în științele naturale, în metoda științifică, m-a făcut să fiu totdeauna atent, căutînd pe cît mi-a fost cu putință să țin seama de elementele științifice, iar atunci cînd nu mi-a fost cu putință, am preferat să nu scriu. Trebuie să observ că nu totdeauna condițiile creației artistice permit un acord perfect cu elementele științifice. De pildă, nu se poate reda pe scenă exact, ca în realitate, moartea unui otrăvit. Dar acordul cu elementele științifice trebuie să se facă simțit chiar și în cazuri convenționale, adică cititorul sau

spectatorul trebuie să-şi dea seama bine că e vorba de ceva convenţional şi că are de-a face cu un scriitor competent. Eu nu fac parte dintre acei scriitori care iau o atitudine negativă faţă de ştiinţă, şi nici n-aş vrea să mă număr printre cei ce pătrund totul cu mintea lor.

In ce priveşte practica medicinii, încă de pe cînd eram student, am lucrat la spitalul de zemstvă din Voskresensk (în apropiere de Novîi Ierusalim) cu cunoscutul medic de zemstvă P. A. Arhanghelski, după care am fost cîtva timp medic la spitalul din Zvenigorod. In anii holerei (92, 93), am condus circumscripţia Melihovo din judeţul Serpuhovo.

318

Către A. I. Urusov

16 octombrie 1899, Ialta

...Iubite Alexandr Ivanovici, te rog din suflet să nu te superi : mi-e absolut imposibil să public *Duhul pădurii*. Urăsc piesa aceasta şi vreau să uit de existenţa ei. Nu ştiu dacă ea e de vină sau împrejurările în care a fost scrisă şi pusă în scenă, dar ştiu că ar fi o grea lovitură pentru mine dacă cine ştie ce forţe ar scoate-o la lumină şi ar readuce-o la viaţă. Iată un caz elocvent de pervertire a sentimentului paternităţii !

In scrisoarea dumitale îţi arăţi această dorinţă într-o formă atît de prietenoasă şi de plăcută, încît mă simt nespus de jenat că nu-ţi pot da răspunsul care s-ar fi cuvenit, şi nu ştiu ce să fac. Să-ţi promit ? Uite, îţi promit că o să scriu altă piesă şi că o să i-o trimit lui Deaghilev. O s-o scriu şi o să ţi-o trimit în manuscris...

319

Către O. L. Knipper

30 octombrie 1899, Ialta

Scumpa mea actriță, om bun ce ești! Mă întrebi dacă o să am emoții. Dar abia din scrisoarea dumitale, pe care am primit-o la 27, am aflat în chip cert că *Unchiul V[anea]* se joacă la 26. Telegramele au început a sosi în ziua de 27 seara, cînd eram deja în pat. De obicei, mi se transmit prin telefon. De fiecare dată mă trezeam și alergam la aparat prin întuneric și cu picioarele goale — de înghețasem de frig. Abia ațipeam, și iar zbîrnîia telefonul: pentru prima oară mi se întîmpla ca propria mea glorie să nu mă lase să dorm! A doua seară, înainte de a mă culca, mi-am pus lîngă pat papucii și halatul, dar n-a mai venit nici o telegramă.

In telegrame nu era vorba decît de chemări la rampă și de un succes strălucit. Totuși, am simțit în ele ceva subtil, abia perceptibil, care m-a făcut să ajung la concluzia că voi, toți, n-ați fost chiar atît de încîntați. Ziarele pe care le-am primit astăzi mi-au confirmat această bănuială. Da, draga mea actriță, voi actorii de la Teatrul de Artă nu vă mai mulțumiți cu un succes obișnuit, mediocru. Vouă vă trebuie trosnete, împușcături, dinamită. Sînteți grozav de răsfățați, v-au amețit discuțiile nesfîrșite despre succese, despre spectacole cu casa închisă sau neînchisă, v-ați intoxicat cu această otravă și, peste 2—3 ani, n-o să mai faceți nici două parale, asta-i!

Cum o mai duci, cum te simți? Eu sînt tot aici și tot același: lucrez, sădesc pomi.

Mi-au venit oaspeți, nu mai pot scrie. Stau de mai bine de-o oră, mi-au cerut ceai și s-au dus să pună samovarul. Doamne, ce plictiseală!

Nu mă uita. De nu s-ar stinge prietenia dumitale, ca să putem pleca iarăși undeva, împreună, la vară. La revedere! Probabil că n-o să ne putem vedea

înainte de aprilie. Ce bine ar fi să veniţi cu toţii în primăvară la Ialta! Aţi juca aici şi în acelaşi timp v-aţi odihni. Ar fi cu adevărat artistic.

Scrisoarea asta o ia unul dintre oaspeţi ca s-o pună la cutie.

Îţi strîng mîna cu căldură. Plecăciuni Annei Ivanovna şi unchiului dumitale, militarul.

Al dumitale A. Cehov

Pe tot ce ai mai scump pe lume, scrie-mi, actriţo, că grozav mă plictisesc! Parcă aş fi la închisoare, şi-s furios, furios...

320

Către O. L. Knipper

1 noiembrie 1899, Ialta

Înţeleg starea dumitale de spirit, scumpa şi mica mea actriţă, o înţeleg foarte bine, şi totuşi, în locul dumitale, nu m-aş tulbura aşa de cumplit. Nici rolul Aniei, nici piesa însăşi nu merită să-ţi strici nervii şi sănătatea din pricina lor. Piesa a fost scrisă de mult, s-a învechit, are multe lipsuri. Dacă cea mai mare parte dintre interpreţi n-au putut să nimerească tonul just, e clar că piesa e de vină. Asta e una. Al doilea, trebuie să renunţi o dată pentru totdeauna la preocuparea succesului sau insuccesului. Asta nu te priveşte. Treaba dumitale e să munceşti încetul cu încetul, zi după zi, în tăcere, şi să fii pregătită să accepţi greşelile inevitabile şi insuccesele.Pe scurt, să-ţi urmezi linia actoricească, lăsînd pe alţii să numere chemările la rampă. Să scrii, sau să joci cum trebuie e un lucru foarte firesc şi de mare folos pentru începători.

Al treilea, directorul mi-a telegrafiat că cel de-al doilea spectacol a mers admirabil, că toţi artiştii au jucat minunat şi că e pe deplin satisfăcut.

Maşa îmi scrie că la Moscova e mohorît, că nu face să mă duc acolo, şi tare-aş mai pleca din Ialta, unde mi s-a urît cu singurătatea. Eu sînt Iohannes cel fără soţie, dar nu un Iohannes savant, şi nici virtuos.

Salutări lui Nikolai Nikolaevici despre care mi-ai vorbit în scrisoarea dumitale. Îţi doresc sănătate! Scrie-mi că te-ai liniştit, că totul merge excelent. Îţi strîng mîna.

Al dumitale A. Cehov

321

Către V. A. Posse

19 noiembrie 1899, Ialta

Mult stimate Vladimir Alexandrovici, scrisoarea dumitale stă şi acum pe masa mea, aşteptînd să-i vină rîndul la răspuns. În toată vremea asta, ea a fost pentru mine o aspră imputare pînă cînd, în sfîrşit, am răspuns la telegrama dumitale, şi acum am pus mîna pe condei să-ţi scriu. Trebuie să-ţi spun că în momentul de faţă lucrez la o nuvelă pentru *Jizn*, pe care voi termina-o curînd, probabil către a doua jumătate a lui decembrie. Nuvela are numai trei coli de tipar, în schimb are o groază de personaje, şi e atît de înghesuită, că trebuie să-mi bat capul mult ca să fac aşa fel, încît să nu se prea simtă. Oricum, în jurul lui 10 decem[brie] îşi va căpăta forma definitivă şi va putea fi dată la cules. Însă, iată care-i buclucul: mă cam tem să nu mi-o ciupească la cenzură. Eu n-aş putea suporta mîzgăliturile cenzorilor, cel puţin aşa am impresia. Şi tocmai pentru că, pe-alocuri, nuvela ar fi putut să nu fie pe placul cenzurii, nu mă puteam hotărî să-ţi scriu precis şi lămurit. Bineînţeles că acum îţi răspund cu certitudine, dar cu o condiţie: dacă şi dumneata vei fi de părere că

unele pasaje n-ar fi pe gustul cenzurii, cu alte cuvinte dacă și dumneata întrevezi primejdia că ar putea să mi-o ciopîrțească cenzura — trimite-mi nuvela îndărăt.

Și acum, o rugăminte: să nu mă treceți în reclamă cu toate titlurile mele. Crede-mă, nu se obișnuiește. Puneți-mă la rînd cu ceilalți, după alfabet.

Unde-i Maxim Gorki?

Multă sănătate. Îți doresc cît mai mulți abonați și cititori — vreo sută de mii! Îți strîng mîna.

Al dumitale devotat A. Cehov

322

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

24 noiembrie 1899, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, te rog să nu te superi de tăcerea mea. Toată corespondența mea stagnează. Și asta, în primul rînd, pentru că sînt ocupat cu literatura, în al doilea rînd, pentru că citesc corectura pentru Marks, și, în al treilea, pentru că am multă bătaie de cap cu vilegiaturiștii bolnavi care, nu știu de ce, mi se adresează mie. Nu-ți mai spun că a lucra la corectură pentru Marks e o adevărată muncă silnică; abia am reușit să termin volumul doi. Dacă aș fi știut dinainte că va fi atît de greu, nu i-aș fi pretins lui Marks 75.000 de ruble, ci 175.000! Vilegiaturiștii bolnavi, majoritatea oameni săraci, mă roagă să le găsesc loc aici, și de aceea îmi pierd o mulțime de vreme cu discuțiile și corespondența.

Bineînțeles, mă plictisesc de moarte. Ziua lucrez, dar spre seară încep a mă întreba ce să fac, unde să mă duc, și în timp ce la voi, la teatru, se joacă actul al doilea, eu sînt în pat. Mă scol înainte de a se lumina de ziuă; imaginează-ți o clipă: întuneric, vîntul mugește și ploaia răpăie pe acoperiș... Greșești

dacă crezi că „primesc scrisori din toate colțurile țării". Prietenii și cunoscuții nu-mi scriu de loc. De cînd sînt aici, n-am primit decît două scrisori de la Vișnevski, din care una nici n-o pun la socoteală, deoarece A[lexandr] L[eonidovici] critică în ea niște recenzii pe care eu nu le-am citit. Am primit o scrisoare și de la Goslavski, dar nici pe asta n-o pun la socoteală, fiind o scrisoare de afaceri; zic de afaceri, pentru că nu mă dumiresc ce i-aș putea răspunde.

Nu scriu nici o piesă. Am eu un subiect: *Trei surori,* dar nu mă apuc s-o scriu, pînă nu termin nuvelele pe care le am de mult pe conștiință. Stagiunea viitoare va trece și fără piesa mea — hotărît.

Vila mea de la Ialta a ieșit foarte comodă. Am un interior plăcut și cald, iar priveliștea e frumoasă. Grădina va fi extraordinară. Sădesc totul cu mîinile mele. Pînă acum am pus o sută de trandafiri din speciile cele mai civilizate, cele mai nobile. Am sădit 50 de salcîmi piramidali, nenumărate camelii, crini, tuberoze etc.

Am surprins în scrisoarea ta o notă puțin, puțin dogită, ca de clopot vechi, în pasajul în care îmi vorbești despre teatru; spui că te-a obosit meschinăria vieții teatrale. Te rog nu te obosi și nu-ți pierde entuziasmul! Teatrul de Artă e cea mai frumoasă pagină a cărții ce se va scrie cîndva despre teatrul rus contemporan. El e mîndria ta, e unicul teatru care mi-e într-adevăr drag, deși niciodată nu i-am călcat pragul. Dacă aș sta la Moscova, aș face pe dracu-n patru să fiu angajat la serviciul vostru administrativ, fie și în calitate de paznic, ca să te ajut cît de cît și, dacă se poate, să nu te las să-ți pierzi entuziasmul față de această simpatică instituție.

Toarnă cu găleata, în odaie e întuneric. Fii sănătos, vesel și fericit.

Îți strîng mîna cu putere. Adînci plecăciuni Ekaterinei Nikolaevna și tuturor celor de la teatru, dar cea mai adîncă dintre toate Olgăi Leonardovna.

Al tău A. Cehov

323

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

25 noiembrie 1899, Ialta

Bună ziua, iubite Alexei Maximovici, îţi mulţumesc foarte mult pentru carte. Parte din povestiri le cunosc, parte încă nu, aşa că o să am şi eu o distracţie în viaţa mea plictisitoare, de provincie. Dar *Foma Gordeev* cînd apare ? L-am citit din bucăţi şi aş vrea să-l citesc în întregime, în două-trei reprize.

In prezent scriu o nuvelă pentru *Jizn,* pentru numărul de ianuarie. Am primit o scrisoare de la Dorovatovski, prin care mă roagă să-i trimit portretul pentru volum. Alte noutăţi literare n-am.

Cartea dumitale e editată frumos.

Te-am aşteptat mereu, dar văzînd că nu mai vii, am renunţat. La Ialta ninge, e umezeală, bate vîntul, dar bătrînii de prin partea locului mă asigură că vor mai fi încă zile frumoase.

Mă dau gata ofticoşii săraci. Dacă aş fi eu guvernator, i-aş trimite acasă la ei, pe cale administrativă, pînă într-atît îmi tulbură liniştea mea caldă şi sătulă. E atît de greu să le vezi faţa, cînd te roagă şi să le vezi plăpumile sărăcăcioase, cînd îşi dau sufletul ! Ne-am hotărît să construim un sanatoriu, eu am şi scris apelul. L-am scris, pentru că nu găsesc altă cale. Dacă se poate, răspîndeşte-l prin ziarele din Nijni-Novgorod şi Samara, unde ai legături şi cunoştinţe. Poate că s-or găsi oameni care să trimită ceva. Acum două zile a murit aici, în azilul de bolnavi cronici, în singurătate şi uitat de toată lumea, poetul Epifanov, autorul *Distracţiilor.* Cu două zile înainte de a muri a cerut marmeladă de mere, şi, cînd i-am adus, s-a înviorat dintr-o dată şi a şuierat, radios, din gîtul lui bolnav : „Ea e ! Chiar ea !“ Ca şi cînd ar fi văzut o cunoscută din tîrgul lui.

De mult nu mi-ai mai scris nimic. Ce o fi însemnînd asta? Nu-mi place că ai stat atît de mult la Petersburg, acolo nu-i greu să te îmbolnăvești.

Fii sănătos și vesel, dumnezeu să te aibă în paza lui. Îți strîng mîna cu căldură.

Al dumitale A. Cehov

324

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

3 decembrie 1899, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, am primit răspunsul lui Karpov. E de acord să amînăm reprezentarea lui *U[nchiul] V[anea]* pînă la anul (mai precis, pînă în stagiunea viitoare). Acum urmează să acționezi pe cale „legală", cum spun avocații cei buni. Piesa vă aparține, plecați cu ea în turneu, iar eu mă voi preface că nu sînt în stare să lupt cu voi, deoarece v-am cedat piesa.

Ți-e frică de Suvorin? Noi nu mai sîntem în corespondență, și nu știu ce se petrece acum, acolo. Dar pot să-ți spun dinainte, cu cea mai mare certitudine, că Teatrul de Artă n-o să-i fie pe plac. Actorii și scriitorii petersburghezi sînt foarte geloși și invidioși, și pe deasupra sînt și superficiali. În comparație cu ei, Iv. Iv. Ivanov e omul cel mai generos, cel mai drept și mai înțelept.

Despre *U[nchiul] V[anea]* am citit numai recenziile din *Kurier* și din *Novosti dnea*. Am văzut articolul din *Russkie ved[omosti]* cu privire la *Oblomov*, dar nu l-am citit. Mi-e silă de felul acesta de a despica firul de păr în patru, de a căuta cu orice preț o înrudire cu *Oblomov*, cu *Părinți și copii* etc. Oricărei piese îi poți găsi o înrudire cu ceva. Și dacă Sanin și Ignatov, în loc să se lege de Oblomov, s-ar

fi legat de Nozdriov sau de regele Lear, recenziile lor ar fi ieșit tot atît de profunde și de agreabile la lectură. Eu nu citesc asemenea articole ca să nu-mi stric dispoziția.

Ai dori ca piesa să fie neapărat gata pentru stagiunea viitoare. Dar dacă n-o s-o termin? Desigur că-mi voi da toată osteneala, însă nu pot garanta nimic și nici nu-ți pot făgădui cu precizie. Adică, despre asta vom vorbi după paște, cînd teatrul vostru va veni la Ialta — dacă poate să aibă cineva încredere în ziare și în Vișnevski. Vom vorbi atunci.

Azi dimineață a fost o vreme ca vara, dar spre seară s-a făcut iarăși urît. Niciodată n-a fost la Ialta o vreme așa de scîrboasă ca acum. Mai bine rămîneam la Moscova.

Da, ai dreptate, pentru Petersburg ar trebui să-l refac cît de cît pe Alexeev-Trigorin. Poate să-i inoculez puțin spermin. La Petersburg, unde locuiesc cea mai mare parte din scriitorii noștri, Alexeev, care face din Trigorin un impotent iremediabil, ar stîrni o nedumerire generală. Am păstrat o amintire atît de mohorîtă despre jocul lui, încît nu pot cu nici un preț să mă debarasez de ea. Nu-mi vine de loc să cred că e bine în *Unchiul Vanea,* deși, toată lumea îmi scrie că e într-adevăr bine, ba chiar foarte bine.

Mi-ai promis că-mi trimiți o fotografie, și am așteptat, am tot așteptat... Trimite-mi-o în două exemplare, unul pentru mine, celălalt pentru Biblioteca din Taganrog, unde sînt epitrop. Tot pentru Bibliotecă avem nevoie și de fotografia lui Sumbatov. Spune-i, te rog.

Lucrez la o nuvelă pentru *Jizn.* Îți voi trimite o copie, deoarece nu cred că citești *Jizn.*

Și acum, cu bine. Plecăciuni Ekaterinei Nikolaevna, lui Alexeev și întregii trupe. Îți strîng mîna și te îmbrățișez.

Al tău A. Cehov

325

Către V. S. Miroliubov

6 decembrie 1899, Ialta

Iubite Viktor Sergheevici, îţi voi trimite negreşit povestirea, numai nu mă grăbi ! Mă supără hemoroizii, mă dor ochii şi, afară de asta, acum, la sfîrşit de an, mi s-a îngrămădit o mulţime de lucru. Aşa că, chiar dacă sînt vinovat, merit oarecare indulgenţă. Îţi voi trimite povestirea *Arhiereul*. In cazul că se iveşte vreo încurcătură, adică dacă se dovedeşte că nu e bună pentru revista dumitale din punctul de vedere al cenzurii, îţi voi trimite altceva...

Rău faci că eşti pesimist, că-ţi vîri picioruşele în apă rece şi că nu faci reclamă revistei ! Doar sîntem în decembrie şi încă n-a apărut nici un anunţ privitor la *Jurnal dlea vseh*, iar Sinani nu doarme noaptea şi se frămîntă neştiind dacă trebuie sau nu să facă abonamente.

Din apelul alăturat, Inălţimea Voastră îşi poate da seama cu ce ne ocupăm noi aici. M-au dat gata bolnavii lipsiţi de mijloace, şi trebuie să fac ceva pentru ei, altfel voi fi nevoit să-mi iau cîmpii şi să plec din Ialta. Nu ştiu de ce, toată lumea vine la mine. Citeşte apelul şi gîndeşte-te : n-ar putea fi publicat în *J[urnal] dlea vseh* măcar undeva, într-un colţişor, la cronica internă ? Că, adică, aţi primit un apel de la cutare, cu cutare conţinut. Presupunînd că am dori să publicăm acest apel în februarie, sub formă de supliment la revistă (ca un anunţ), cît ne-ar costa ? La fiecare 3 luni vom schimba textul apelului. Trebuie să-ţi spun că asociaţia din Autka donează un teren admirabil, de aproape o deseatină, pentru construirea sanatoriului.

Spune-i lui Tan să-mi trimită cartea lui. Am auzit şi am citit multe lucruri bune despre ea, dar n-am de unde s-o cumpăr, şi de altfel mi-ar fi ruşine să cumpăr o carte scrisă de un concetăţean de-al meu.

Scriu o nuvelă pentru *Jizn*, la drept vorbind am şi terminat-o. Cînd ai de gînd să vii la Ialta? Scrie-mi nu-ţi fie lene.

Îţi strîng mîna.

Al dumitale A. Cehov

Cînd te duci la Moscova, caută să-l vezi pe *Unchiul Vanea*. Se zice că are mare succes.

326

Către P. I. Kurkin

23 decembrie 1899, Ialta

...Acum, despre *Studiile statistice sanitare*. Voi începe cu faptul că titlul acesta nu se prea potriveşte pentru nişte articole de popularizare, deoarece are în el două cuvinte străine. Afară de asta e cam lung şi nu tocmai armonios, pentru că are prea mulţi de *s* şi *t*. Caută-i un titlu mai simplu, bunăoară: *Însemnările unui medic* sau aşa ceva. Trebuie să-ţi spun că, în general, *statistica* nu-i un titlu fericit, de altfel nici *statistica sanitară*. Titlul acesta nu oferă noţiunea de ştiinţă, e prea searbăd şi strîmt, mai curînd aduce a „contabilitate". Ar trebui găsit altceva, ceva care să dea statisticii un înţeles mai larg şi mai precis, ca o ştiinţă referitoare la acel organism mare pe care îl numim societate, ca o ştiinţă care face puntea de legătură dintre biologie şi sociologie. Asta, în ce priveşte titlul. Cît despre dorinţa dumitale de a împlînta rădăcini tot mai adînci în ogorul jurnalistic, nu pot decît să mă bucur şi pentru dumneata, şi pentru ogorul respectiv. După mine, nu trebuie să-ţi pierzi vremea cu îndoieli şi şovăieli; cu cît te vei decide mai repede să te cufunzi cu cap cu tot, cu atît mai puţin te vei căi mai tîrziu. Oricum, dumneata ai pierdut prea multă vreme şi ai rămas cu o mare datorie. Îmi vei spune că n-ai avut răgaz. Da, dar

asta e numai o circumstanță atenuantă, care nu acoperă în întregime vina dumitale. V. A. Golțev apreciază mult colaborarea dumitale, și fără îndoială că-ți va publica *Studiile*. Totuși, iartă-mă dacă voi continua pe același ton doctoral, nu trebuie să legi soarta unei probleme de o singură persoană sau de un singur articol. Dumneata ar trebui să colaborezi la mai multe reviste și ziare, să le dai și articole, și însemnări, și tot felul de noutăți în care e atît de bogată știința dumitale socială, în speță mediul zemstvei. Ar trebui să găsești, sau să născocești și ceva stimulenți din afară, să te afli mai des în societatea scriitorilor — deși nu e totdeauna interesant — să te înscrii la casa de ajutor reciproc, la vreun cerc artistico-literar sau la vreun club, într-un cuvînt, să-ți pui jugul *in toto,* măcar pentru un an sau doi, pînă cînd îndeletnicirea de literat îți va intra în obicei. Nu te supăra pentru sfaturile acestea. Ți le dau din toată inima...

1900

327

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

2 ianuarie 1900, Ialta

Nepreţuite Alexei Maximovici, la mulţi ani şi mult noroc! Cum o mai duci, cum te simţi, cînd vii la Ialta? Scrie-mi mai pe larg. Am primit fotografia, e foarte reuşită, şi-ţi mulţumesc mult.

Iţi mulţumesc, de asemenea, şi pentru interesul pe care-l arăţi vilegiaturiştilor bolnavi de sub epitropia noastră. Banii care s-au adunat, sau se vor aduna, expediază-i pe adresa mea sau a comitetului Societăţii de Binefacere, e acelaşi lucru.

Am trimis nuvela la *Jizn*. Nu ştiu: ţi-am scris că mi-a plăcut mult de tot povestirea dumitale *Orfanul*, şi că am trimis-o la Moscova celor mai buni cititori? La facultatea de medicină din Moscova este un profesor, A. B. Foht, care citeşte admirabil din Slepţov. Un lector mai bun încă n-am întîlnit. Ei bine, lui i-am trimis *Orfanul*. Dar că mi-a plăcut tot atît de mult *Tovarăşul meu de drum* din volumul III ţi-am scris? E de valoarea povestirii *In stepă*. In locul dumitale, eu aş alege cele mai bune bucăţi din cele trei volume şi le-aş publica într-un singur volum la preţul de o rublă. Ar ieşi o carte minunată şi ca conţinut, şi ca armonie. Pe cînd aşa, totul pare învălmăşit. N-aş spune că sînt şi bucăţi slabe, dar rămîi

cu impresia că aceste trei volume n-au fost scrise de un singur autor, ci de şapte — dovadă că eşti încă tînăr şi nu ţi-ai terminat fermentaţia.

Scrie-mi două-trei cuvinţele. Îţi strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

Sredin îţi trimite salutări. Noi, adică Sredin şi cu mine, vorbim adesea de dumneata. El ţine mult la dumneata. Cu sănătatea o duce potrivit.

328

Către G. I. Rossolimo

21 ianuarie 1900, Ialta

...Îţi trimit, în pachet recomandat, două poveşti din viaţa cîinilor, tot ce-am găsit mai potrivit pentru copii. Mi se pare că n-am nimic altceva în acest gen. Trebuie să spun că nu mă prea pricep să scriu pentru copii. Scriu pentru cei mici o dată la zece ani, şi nu-mi place, şi nici nu recunosc aşa-zisa literatură pentru copii. Copiilor trebuie să le dai numai ceea ce e valabil şi pentru oamenii în toată firea. Andersen, *Fregata Pallada,* Gogol se citesc cu plăcere şi de către copii, şi de către cei mari. Nu-i nevoie să scrii anume pentru cei mici : totul e să te pricepi să alegi pentru ei din tot ce s-a scris pentru oamenii în toată firea, adică din opere cu adevărat artistice. E mult mai folositor şi mai eficace să ştii a alege şi a doza o doctorie decît să te chinuieşti inventînd pentru bolnav un medicament mai deosebit, numai pentru că bolnavul e un copil. Iartă-mi această comparaţie medicală. Poate că e tocmai nimerită acum, deoarece

de patru zile mă ocup cu medicina, doftoricindu-mă şi pe mine, şi pe mama. Cred că e vorba de o influenţă. Avem fierbinţeală, ne doare capul...

329

Către F. D. Batiuşkov

24 ianuarie 1900, Ialta

Mult stimate Feodor Dmitrievici!

Roche mă roagă să-i trimit pasajele din *Mujicii* care au fost tăiate de cenzură. Dar n-au existat asemenea pasaje. Este un capitol care n-a intrat nici în revistă, nici în volum: discuţia mujicilor despre religie şi autorităţi. Însă nu cred că ar fi necesar să se trimită acest capitol la Paris, după cum nu cred că ar fi necesar să se traducă *Mujicii* în limba franceză.

Mulţumesc din tot sufletul pentru fotografie. Ilustraţia lui Repin e o cinste la care nu mă aşteptam, la care nici nu visam. Mi-ar face nespusă plăcere să primesc originalul ilustraţiei. Spune-i, te rog, lui Ilia Efimovici că-l aştept cu nerăbdare şi că nu poate să se mai răzgîndească acum, deoarece l-am şi promis oraşului Taganrog, unde, în treacăt fie zis, m-am născut.

În scrisoarea dumitale îmi vorbeşti de Gorki. Spune-mi, cum îţi place Gorki? Mie nu-mi place chiar tot ce scrie, dar are bucăţi care-mi plac mult, mult de tot, şi nu mă îndoiesc că e făcut din aluatul din care se plămădesc artiştii. E un artist adevărat. Şi ca om e bun, e deştept, cu judecată şi chibzuit, însă şi pe el, şi în el, e mult balast, de pildă, provincialismul lui.

Îmi scrii: „Nu-mi pot da seama de mişcarea apei". Dumneata credeai că vei putea să-ţi dai seama? Mişcare există, însă, întocmai ca mişcarea pămîntului în jurul soarelui, e imperceptibilă pentru noi.

Mulţumesc foarte mult pentru scrisoare şi pentru că nu m-ai uitat. Aici mă plictisesc, mi s-a urît de toate şi încerc sentimentul că am fost aruncat peste bord. Şi, ca un făcut, e o vreme mizerabilă şi nici cu sănătatea n-o duc prea grozav. Tot mai tuşesc.

Îţi doresc numai bine.

Al dumitale devotat A. Cehov

330

Către M. I. Suhomlinov

25 ianuarie 1900, Ialta

Preastimate Mihail Ivanovici!

Am primit înştiinţarea Excelenţei Voastre cu privire la alegerea mea ca academician de onoare în secţia literară şi am onoarea a Vă ruga respectuos să transmiteţi secţiei expresia adîncii mele recunoştinţe.

Îngăduiţi-mi să Vă asigur de întregul meu respect şi devotament.

Al dumneavoastră preaplecat servitor

Anton Cehov

331

Către M. O. Menşikov

28 ianuarie 1900, Ialta

Iubite Mihail Osipovici, nu pot să pricep de ce boală suferă Tolstoi. Cerinov nu mi-a răspuns nimic, iar din ceea ce am citit prin ziare şi din scrisoarea

dumitale nu pot trage nici o concluzie. Un ulcer stomacal sau intestinal s-ar manifesta altfel. Nu poate fi vorba de ulcer, cel mult de cîteva zgîrieturi sîngerînde, provocate de calculi biliari care, în trecerea lor, vor fi rănit pereţii. Cancer, iarăşi, nu poate fi, deoarece ar fi avut repercusiuni înainte de toate asupra poftei de mîncare, asupra stării generale şi, în orice caz, faţa bolnavului ar fi trădat prezenţa cancerului. Mai curînd cred că L[ev] N[ikolaevici] e sănătos (dacă facem abstracţie de pietre) şi că va mai trăi încă vreo douăzeci de ani. Boala lui m-a speriat şi m-a ţinut mereu sub presiune. Mi-a fost frică să nu moară. Dacă ar muri Tolstoi, în viaţa mea s-ar face un gol imens. Mai întîi, trebuie să mărturisesc că nu iubesc pe nimeni aşa cum îl iubesc pe el. Eu sînt ateu, dar cred că dintre toate credinţele, cea mai potrivită pentru mine ar fi credinţa lui. Al doilea, cînd în literatură există Tolstoi, e uşor şi agreabil să fii scriitor: chiar şi dacă recunoşti că n-ai scris şi nu scrii nimic, lucrul nu pare prea grav, deoarece Tolstoi scrie pentru toţi. Activitatea lui serveşte de justificare tuturor aşteptărilor şi nădejdilor ce se pun în literatură. Al treilea, Tolstoi e un stîlp, o autoritate uriaşă, şi atîta timp cît trăieşte, gustul prost în literatură, trivialitatea obraznică sau plîngăreaţă, amorul propriu întărîtat şi colţuros vor fi ţinute departe şi în umbră. Autoritatea lui morală e suficientă ca să susţină la înălţime aşa-zisele curente şi tendinţe literare. Fără el, literatura noastră ar fi ca o turmă fără păstor, sau ca o harababură din care nu mai înţelegi nimic.

Ca să termin cu Tolstoi, vreau să-ţi vorbesc despre *Invierea* lui, pe care am citit-o dintr-o dată, dintr-o răsuflare, nu pe apucate sau bucată cu bucată. E o operă artistică extraordinară. Partea cea mai puţin interesantă este aceea în care-i vorba de atitudinea lui Nehliudov faţă de Katiuşa, iar partea cea mai interesantă e aceea în care descrie conţii, generalii, mătuşile, mujicii, deţinuţii şi paznicii din închisori.

Scena din biroul generalului comandant al fortăreței Petropavlovsk, un spiritist înfocat, am citit-o cu respirația tăiată, atît e de minunată! Dar *m-me* Korceaghina în fotoliu, dar mujicul, bărbatul Fedosiei! Mujicul acesta spune despre femeia lui că-i „mare meșteră". Și condeiul lui Tolstoi e mare meșter. În schimb, romanul n-are un sfîrșit: ceea ce este nu se poate numi sfîrșit. Să scrii, să scrii, și pe urmă să te-apuci să rezolvi totul cu un citat din evanghelie e tot atît de arbitrar ca a împărți pe deținuți în cinci categorii. De ce în cinci și nu în zece? De ce un citat din evanghelie și nu din coran? Mai întîi, trebuie să-l faci pe cititor să creadă în evanghelie, să creadă că evanghelia reprezintă adevărul, și numai după aceea să rezolvi totul printr-un citat.

Te-am plictisit? Să știi că după ce vei sosi în Crimeia, o să-ți iau un interviu și o să-l public în *Novosti dnea*. Despre Tolstoi se scriu tot felul de baliverne mieroase, cam așa cum vorbesc babele despre hagiii săraci cu duhul. Mă mir că mai stă de vorbă cu oameni ca aceștia [...].

Am fost bolnav vreo două săptămîni, mi-am făcut boala mai mult pe picioare. Acum am o cataplasmă sub clavicula stîngă și mă simt mai bine. La drept vorbind, cataplasma am scos-o și mi-a rămas doar o pată roșie de pe urma ei.

Îți voi trimite negreșit fotografia. Sînt fericit de titlul de academician, pentru că-mi face plăcere să știu că Sigma mă invidiază. Dar o să fiu și mai fericit cînd îl voi pierde în urma vreunei neînțelegeri. Și simt că vor fi neînțelegeri, deoarece academicienii savanți se tem grozav să nu-i compromitem. Tolstoi a fost ales împotriva convingerii lor. După ei, Tolstoi e nihilist. Cel puțin așa l-a calificat o doamnă, soția unui consilier de stat, lucru pentru care îl felicit din toată inima.

Nu primesc *Nedelea*. Oare de ce? La redacția *Nedelei* se găsește manuscrisul lui S. Voskresenski *Trăsnelile lui Ivan Ivanovici*, pe care l-am trimis eu.

Dacă nu se publică, înapoiază-mi-l. Îţi doresc sănătate şi-ţi strîng mîna cu putere. Salutări Lidiei Ivanovna şi lui Iaşa.

Al dumitale A. Cehov

Scrie-mi!

332

Către I. L. Leontiev (Şceglov)

2 februarie 1900, Ialta

Dragă Jean, îţi răspund la ultima dumitale scrisoare. Pe Stanislavski îl cheamă Konstantin Sergheevici Alexeev (Moscova, Krasnîie vorota, casă proprie). Pe lîngă el, mai citeşte piesele şi Vl. I. Nemirovici-Dancenko (Karetnîi read, Teatrul de Artă). Pînă acum, se pare că n-au mai jucat piese într-un act. Dacă piesa le va fi pe plac, vor pune-o în scenă. În limba lor, „a fi pe plac" înseamnă că merge, că e interesantă din punctul de vedere regizoral şi al altor cerinţe teatrale. Cel mai bun lucru ar fi să scrii pentru acest teatru extraordinar o piesă în 4 acte, o piesă într-adevăr artistică, şcegloviană, în genul *Nodului gordian*, fără reporteri şi fără scriitori bătrîni şi nobili. Dragul meu, acuzaţiile, veninul, furia, aşa-zisa „independenţă", cu alte cuvinte critica îndreptată împotriva liberalilor şi a oamenilor noi — nu e de loc specialitatea dumitale. Dumnezeu te-a înzestrat cu o inimă bună şi sensibilă — foloseşte-te de ea, scrie cu o pană blîndă, din tot sufletul, fără să te gîndeşti la nedreptăţile pe care le-ai suferit. Pretinzi că eşti admiratorul meu, iar eu declar că sînt admiratorul dumitale, şi încă cel mai statornic, deoarece te cunosc, ştiu din ce material e plămădit talentul dumitale, şi nimeni n-ar putea să mă abată de la convingerea mea profundă că posezi într-adevăr

scînteia divină. Dar, datorită împrejurărilor care au luat o anumită întorsătură și nu alta, ți-ai pierdut cumpătul, ai intrat pînă la genunchi în mărunțișuri care te-au dat gata, ai început a fi bănuitor și a nu mai avea încredere în dumneata, ceea ce te face să fii mereu preocupat de boli, de nevoi, de pensie, de Weinberg. E prea curînd să te gîndești la pensie, iar dacă Weinberg s-a răcit față de dumneata, cred că a avut motivele lui, sau chiar oarecare dreptate. Dumneata ai publicat un protest, ai adus învinuiri Comitetului de l[iteratură] al t[eatrului], ceea ce a făcut o impresie proastă asupra tuturor, probabil pentru că așa ceva nu se obișnuiește. Încearcă să fii obiectiv, privește totul cu ochiul omului cumsecade, adică cu propriii dumitale ochi, și așază-te să scrii o nuvelă sau o piesă din viața rusească. Nu o critică a vieții rusești, ci un cîntec vesel de sticlete despre viața rusească, despre viața noastră în general, care ni-e dat s-o trăim numai o dată, și pe care nu face s-o cheltuim cu învinuiri [...], cu soții cicălitoare și comitete. Ia o atitudine cinstită față de dumneata însuți, dragul meu, față de talentul dumitale, dă drumul corăbiei dumitale să plutească pe apele mării necuprinse, n-o ține ancorată la cheiul Fontanka. Iartă-i pe cei ce te-au nedreptățit, lasă-i în plata domnului și, repet, apucă-te de scris.

Iartă-mă că ți-am ținut o adevărată predică. Dar eu sînt sicer cu dumneata ca un adevărat camarad, și ar fi fost cel puțin inoportun din partea mea să mă fi rezumat la un răspuns scurt, oficial.

Aș fi nespus de bucuros dacă soarta mi-ar îngădui să te văd la primăvară. Pe Laur nu l-am văzut de mult și nici n-am auzit bîrfeli din partea lui.

Sănătatea mea nu s-a ameliorat, dar se poate trăi și așa. Anul acesta mă simt mai bine decît anul trecut. Mama îți mulțumește din tot sufletul pentru plecăciune și-ți răspunde tot cu o plecăciune

Transmite salutări soției dumitale și fii sănătos, dragul meu Jean. Îți strîng mîna cu căldură.

Al dumitale A. Cehov

333

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

3 februarie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, îţi mulţumesc pentru scrisoare, pentru rîndurile despre Tolstoi şi despre *Unchiul Vanea,* pe care însă nu l-am văzut pe scenă şi, în general, îţi mulţumesc că nu mă uiţi. Aici, în binecuvîntata Ialtă, ai putea să-ţi dai ortul popii dacă n-ai primi scrisori. Lenea, iarna asta idioată, cu o temperatură mereu deasupra lui zero, lipsa totală de femei interesante, mutrele dezgustătoare de pe faleză — toate acestea pot să te otrăvească şi să te dea gata în cel mai scurt timp. Sînt obosit, am impresia că iarna asta ţine de zece ani.

Ai pleurezie? Dacă-i aşa, atunci de ce stai la Nijni? De ce? In treacăt fie zis, ce cauţi la Nijni? Ce smoală te ţine lipit de oraşul acesta? Dacă îţi place Moscova, după cum îmi scrii, de ce nu te duci la Moscova? Acolo sînt teatre etc., etc., dar, mai ales, de la Moscova e o zvîrlitură de băţ pînă în străinătate, pe cînd dacă rămîi la Nijni, acolo ai să te împotmoleşti, şi mai departe de Vasilsursk n-ai să ajungi! Iar dumneata trebuie să vezi cît mai multe, să cunoşti şi să cuprinzi cît mai multe. Imaginaţia dumitale e lacomă şi cuprinzătoare, numai că e ca o sobă uriaşă în care nu se pun destule lemne. Asta se simte în general, dar mai ales în povestiri. Dumneata prezinţi două sau trei personaje, însă aceste personaje trăiesc izolat, dincolo de mediul înconjurător: le simţi că trăiesc în imaginaţia dumitale, dar numai personajele, mediul înconjurător rămîne în afară. Fac excepţie bucăţile din Crimeia (de pildă, *Tovarăşul meu de drum).* Acolo se simte şi mediul din care au ieşit personajele, este şi aer, şi perspectivă — pe scurt, tot ce trebuie. Vezi cîte ţi-am înşirat? Şi asta numai ca să nu rămîi la Nijni. Eşti un bărbat

tînăr, puternic, rezistent. În locul dumitale, eu m-aș duce în India, la mama dracului, aș mai face încă două facultăți. În locul dumitale, eu... dar dumneata rîzi și eu crăp de ciudă că am împlinit deja 40 de ani, că sufăr de astmă și de alte porcării care mă împiedică să trăiesc cum vreau. Oricum, nu te supăra. Fii un om și un camarad bun, și nu te supăra că te dăscălesc în scrisorile mele ca un protopop.

Scrie-mi. Îl aștept pe *Foma Gordeev*, pe care nici pînă acum nu l-am citit în întregime.

Altceva, nimic nou. Îți doresc sănătate și-ți strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

334

Către M. B. Polinovski

11 februarie 1900, Ialta

Povestirile dumitale sînt bune, mai ales prima, și ar putea fi publicate oriunde, dacă n-ar păcătui prin limba lor la care va trebui, fără îndoială, să lucrezi încă mult...

„O firmă etalată deasupra ușii" — n-ar fi mai simplu „o firmă deasupra ușii"?

„A-mi procura de o rochie" — nu e o expresie rusească, e un provincialism.

Și ce nevoie ai să scrii despre evrei așa fel, încît să lași impresia că imaginile au fost luate „din felul de viață al evreilor", și nu pur și simplu „din viață"?

Ai citit povestirea *Într-un tîrgușor uitat de lume* de Naumov (Kogan)? Și acolo e vorba despre evrei, dar citind-o, îți dai seama că imaginile nu sînt luate „din felul de viață al evreilor", ci din viață, în general.

Ca să-ți perfecționezi limba, e nevoie să scrii cît mai mult și să publici cît mai des. Mă vei întreba:

unde să publici? Asta-i treaba dumitale. Trebuie să-ţi croieşti singur drumul. O situaţie în literatură, oricît de modestă, nici nu-ţi vine de-a gata, nici nu se ia: se cucereşte!...

Îţi doresc succes şi tot ce-i bun.

A. Cehov

335

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

15 februarie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, foiletonul dumitale din *Nijegor[odski] listok* a fost un adevărat balsam pentru sufletul meu. Eşti atît de talentat! Eu nu mă pricep să scriu altceva decît literatură, pe cînd dumneata mînuieşti cu îndemînare şi pana ziaristului. La început am crezut că foiletonul îmi place aşa de mult numai pentru că mă elogiezi pe mine, dar mai tîrziu mi-am dat seama că şi Sredîn, şi familia lui, şi Iarţev au fost pur şi simplu entuziasmaţi. Prin urmare, înainte cu publicistica, şi dumnezeu să te ajute!

Oare de ce nu mi se trimite *Foma Gordeev?* L-am citit pe apucate şi aş vrea să-l citesc deodată, pe nerăsuflate, aşa cum am citit de curînd *Învierea.* Şi pentru că veni vorba, afară de atitudinea lui Nehliudov faţă de Katiuşa, destul de confuză şi nefirească, în romanul acesta totul m-a uimit, atît prin puterea, bogăţia şi vastitatea lui, cît şi prin lipsa de sinceritate a omului care se teme de moarte, dar nu vrea să recunoască acest lucru şi se agaţă de citatele din sfînta scriptură.

Scrie, cui trebuie, să mi se trimită *Foma.*

Douzeci şi şase şi una e o povestire bună, cea mai bună din tot ce se publică de obicei în *Jizn,* în

această revistă de diletanți. In text se simte puternic locul : miroase a covrigi.

Jizn mi-a publicat povestirea cu greșeli grosolane [1], cu toate că am revăzut corectura. Revista asta mă scoate din sărite cu *Tablourile provin[ciale]* ale lui Cirikov, cu ilustrația *La mulți ani* ! și cu povestirea scriitoarei Gurevici.

Chiar acum mi s-a adus scrisoarea dumitale. Va să zică, nu vrei să pleci în India ? Păcat. Cînd aduni în amintirile tale India și o călătorie lungă pe mare, ai la ce te gîndi în nopțile de insomnie. O călătorie în străinătate nu-ți ia prea mult timp, așa că nu te-ar împiedica să cutreieri Rusia pe jos...

Mă plictisesc, dar nu în sens de *Weltschmerz* [2], nu în sensul că m-am plictisit de viață, ci pur și simplu mi-e urît fără oameni, fără muzică, pe care o iubesc, și fără femei, care nu se găsesc în Ialta. Mi-e urît fără icre și fără varză murată.

Îmi pare foarte rău că, pe cît se pare, te-ai răzgîndit și nu mai vii la Ialta. In luna mai sosește aici Teatrul de Artă din Moscova. Va da cinci spectacole, apoi va rămînea pentru repetiții. Așa că vino să asiști la repetiții, să studiezi condițiile scenei, după aceea pune-te și scrie în 5—8 zile o piesă pe care eu, unul, voi saluta-o cu bucurie și din toată inima.

Da, acum am dreptul să spun deschis că am împlinit 40 de ani și că nu mai sînt tînăr. Pînă nu demult eram cel mai tînăr scriitor, dar ai apărut dumneata, și dintr-o dată am îmbătrînit și nimeni nu-mi mai spune „cel mai tînăr scriitor". Îți strîng mîna cu căldură. Multă sănătate.

Al dumitale A. Cehov

Chiar acum mi-a sosit foiletonul lui Jukovski

---

[1] De pildă : *sărbători naționale* în loc de *lăsata secului*. (N. aut.)
[2] Pesimism (germ.) (n.t.).

336

Către V. A. Posse

15 februarie 1900, Ialta

Mult stimate Vladimir Alexandrovici, *Foma Gordeev*, și încă în scoarțe atît de frumoase, e un dar prețios și impresionant. Îți mulțumesc din tot sufletul, îți mulțumesc de o mie de ori! Îl citisem pe *Foma* doar în tranșe, acum îl voi citi așa cum se cuvine. Gorki nu trebuie publicat parțial: ori să scrie bucăți scurte, ori să i le publicați integral, cum face *Vestnik Evropî* cu Boborîkin. În treacăt fie zis, *Foma* se bucură de mare succes, însă numai la oamenii deștepți, citiți, ca și la tineri. Am auzit odată, în grădina publică, o discuție între o doamnă (petersburgheză) și fiică-sa: mama îl făcea cu ou și cu oțet, iar fata îl ridica în înaltul cerului.

Pentru greșelile de tipar mă supărasem pe tipografie, nu pe dumneata. Acum mi-a trecut și am uitat. Totuși, să știi că nu eram chiar atît de furios pe cît de convins că tipografia trebuie scuturată cît mai des. Tipografia și administrația sînt veșnic în opoziție cu revista, adică cu redacția, pentru că redacției îi vine greu, i-e aproape imposibil, avînd în vedere înapoierea noastră culturală, să aibă și în tipografie și în administrație oameni de-ai ei. Oameni de treabă sînt mulți, însă conștiincioși și disciplinați sînt foarte, foarte puțini. Trebuie să luptați cu greșelile de tipar, cu caracterele tipografice etc., etc. Altminteri, aceste mărunte și plictisitoare scăpări din vedere vor deveni obicei, și revista va purta pentru totdeauna pecetea diletantismului. După mine, lupta aceasta nu se poate duce decît pe o singură cale: să se semnaleze la timp greșelile constatate.

În orice caz, nu te necăji prea mult și nu-ți strica nervii degeaba. Dimpotrivă, bucură-te, deoarece treburile voastre merg admirabil și *Jizn* se citește foarte mult.

Te plictisesc iarăşi: trimite-mi cel puţin 5 exemplare. Am nevoie, înainte de toate, pentru Marks, apoi pentru traducătorii mei din străinătate.

Am primit onorarul, şi-ţi mulţumesc.

Prin urmare, nu fi necăjit şi iartă-mă că te-am supărat cu scrisoarea mea furioasă.

N-o să-ţi mai scriu asemenea scrisori. Îţi doresc numai bine.

Al dumitale devotat A. Cehov

337

Către V. A. Posse

29 februarie 1900, Ialta

Mult stimate Vladimir Alexandrovici, Gorki îmi scrie că aveţi de gînd să veniţi împreună la Ialta. Cînd? Gorki e un om foarte nehotărît, mereu îşi schimbă proiectele. Te rog pe dumneata să-mi răspunzi dacă într-adevăr aveţi de gînd să veniţi, cînd anume etc. Pînă la paşti voi sta tot timpul la Ialta, de paşti, însă, s-ar putea să plec la Harkov pentru cîteva zile, iar după aceea să mă aşez iarăşi la Ialta.

Pe aici se zvoneşte că Teatrul de Artă din Moscova va da reprezentaţii de paşti la Sevastopol şi la Ialta. Dacă-i aşa, să ştii că n-ai să te plictiseşti.

Foma Gordeev e scris monoton, ca o disertaţie. Toate personajele vorbesc la fel, ba şi gîndesc la fel. Şi nu vorbesc simplu, ci cu socoteală. Ai zice că toţi au un gînd ascuns, că ştiu ceva, dar nu vor să spună. În realitate însă nu ştiu nimic, ci doar bat apa în piuă.

Foma are părţi minunate. Din Gorki va ieşi un mare scriitor dacă nu va obosi, dacă nu-şi va pierde entuziasmul şi nu se va lăsa pe tînjeală.

Îţi doresc sănătate şi numai bine. Aştept răspuns cu privire la sosirea voastră.

Al dumitale devotat A. Cehov

338

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

6 martie 1900, Ialta

Iubite Alexei Maximovici, Teatrul de Artă va da reprezentaţii la Sevastopol între 10 şi 15 aprilie, iar la Ialta între 16 şi 21 aprilie. Va juca *Unchiul Vanea*, *Pescăruşul*, *Singuraticii* de Hauptmann şi *Hedda Gabler* de Ibsen. Vino negreşit. Ar trebui să cunoşti mai bine teatrul acesta, să-l cercetezi mai de aproape şi să scrii o piesă. Dar dacă ai asista la repetiţii, ai prinde şi mai multe. Nimic nu te ajută să cunoşti mai bine condiţiile scenei decît harababura de la repetiţii.

Prin Ialta circulă zvonul că Sredin a primit o scrisoare de la dumneata, prin care îl anunţi că la începutul lui aprilie vii aici. E adevărat? Ar trebui să verific zvonul acesta, dar nu pot să mă duc la Sredin din pricina ploii şi a zăpezii care nu mai conteneşte de patru zile. Noutăţi nu am. Îţi doresc sănătate şi fericire. Scrie mai repede *Mujicul*.

Îţi strîng mîna cu căldură.

Al dumitale A. Cehov

Teatrul de Artă vine cu decorurile şi recuzita proprie.

339

Către M. I. Suhomlinov

3 mai 1900, Ialta

Preastimate Mihail Ivanovici!

Am primit diploma de academician de onoare şi lista publicaţiilor Academiei, trimise de dumneavoastră, şi acum mă grăbesc să vă exprim întreaga mea

recunoştinţă. Totodată, am onoarea a propune următoarele persoane spre a fi alese academicieni de onoare: Mihailovski Nikolai Konstantinovici, Boborîkin Piotr Dmitrievici, Spasovici Vladimir Danilovici, Ertel Alexandr Ivanovici şi Maximov Serghei Vasilievici. Alăturat, vă înapoiez lista publicaţiilor Academiei.

Vă rog să primiţi încredinţarea adîncului meu respect şi a desăvîrşitului meu devotament.

Anton Cehov

340

Către P. F. Iakubovici (Melşin)

14 iunie 1900, Ialta

Mult stimate Piotr Filippovici!

Din clipa cînd l-am cunoscut, am avut un adînc respect pentru N. K. Mihailovski, şi-i sînt şi foarte îndatorat. Totuşi cu greu m-am hotărît să-ţi răspund, deşi am de mult această intenţie. Mai întîi, nu cred că voi scrie ceva nou pînă la 1—15 octombrie — ultimul termen de predare a manuscriselor, după cum îmi scrii — pentru că sînt ocupat şi pentru că vara, în general, mi-e foarte greu să scriu. În al doilea rînd, aceasta e a şasea invitaţie de a participa la o culegere pe anul 1900, cu alte cuvinte se intenţionează editarea a şase culegeri... Eu cred că N[ikolai] K[onstantinovici] e prea mare şi prea remarcabil, pentru ca sărbătorirea jubileului său de 40 de ani să se mărginească la editarea unei culegeri, a unui volum alcătuit numai din articole excelente poate, dar cu caracter ocazional, care nu se va vinde, deoarece culegerile, cu foarte mici excepţii, se vînd cît se poate de prost. Dacă aş fi la Petersburg, aş încerca să-ţi transmit şi dumitale neîncrederea pe care am căpătat-o în culegeri şi almanahuri, după ce am cola-

borat la nenumărate — la vreo 20 în total — cam cîte una de fiecare an al activităţii mele literare. Nu ştiu, poate că am îmbătrînit, poate am obosit, dar chiar dacă aş admite că această culegere va fi întocmită fără cusur şi se va vinde repede, tot o consider neîndestulătoare. Dacă ar depinde de mine, eu aş deschide un concurs pentru o carte în care să fie vorba de activitatea lui N[ikolai] K[onstantinovici], carte foarte bună şi folositoare, pe care aş edita-o cu chibzuială şi fără grabă, cuprinzînd un indice al articolelor şi al activităţii sale, şi un portret reuşit...

Oricum, voi ţine seama de termenul indicat de dumneata şi dacă voi începe să scriu ceva te voi anunţa numaidecît. Deocamdată, dă-mi voie să-ţi urez tot binele şi să rămîn al dumitale cu tot respectul.

A. Cehov

341

Către A. I. Petrovski

19 iunie 1900, Ialta

Stimate domnule Andrei Ivanovici! Povestirea dumitale e foarte bună, numai că e lungă şi are prea multe amănunte inutile, expresii ca „specific“ etc., etc., ceea ce e în detrimentul însuşirilor ei artistice. Tonul povestirii are de suferit din pricina deraierii trenului şi a bătăii dintre eroul principal şi soţ, bătaie care n-are nici un rost. Ca şi cînd într-un tablou reprezentînd o mare liniştită, ar fi pictate ici şi colo aşa, fără noimă, valuri uriaşe, care ar strica măreţia, unitatea şi seriozitatea impresiei generale. Bătaia, mai ales, brutală şi pe deasupra inutilă, n-are ce căuta. Totuşi, repet: aceasta e impresia mea, şi s-ar putea să n-am dreptate. Îţi doresc numai bine şi rămîn la dispoziţia dumitale.

A. Cehov

342

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

7 iulie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, astăzi am primit o scrisoare de la Kapitolina Valerianovna Nazarieva (admiratoarea dumitale, care scrie la *Birjeviie ved[omosti]* sub pseudonimul „N. Levin"). Mă întreabă unde te afli şi-mi cere portretul dumitale, ca să-l reproducă în *Socinenia* — revista lui Ieronim Iasinski. Adică dumitale ţi-l cere, nu mie. Adresa ei: Petersburg, Nadejdinskaia 11, apart. 11. De două ori unspreceze. Asta-i!

Am primit de asemenea o scrisoare voluminoasă de la Melşin, ca răspuns la refuzul meu. Scrisoarea e lungă şi neconvingătoare, totuşi nu ştiu ce să fac: să-i mai scriu o dată, sau să nu-i mai scriu.

Cum o mai duci? Scrisoarea dumitale am primit-o curînd după ce ai plecat de la Ialta, aşa că n-aveai încă nimic nou să-mi spui, pe cînd acum, cred că ai o mulţime de noutăţi şi dintre cele mai interesante. Ai terminat cositul fînului? Ai scris piesa? Scrie, scrie şi iar scrie; scrie simplu, aşa cum se vorbeşte, şi vei fi încununat cu lauri! Trimite-mi piesa, aşa cum mi-ai promis. Eu voi citi-o şi-ţi voi scrie părerea mea cît se poate de sincer, iar cuvintele nepotrivite pentru scenă ţi le voi sublinia cu creionul. Voi face tot ce trebuie, numai scrie te rog, nu-ţi irosi vremea şi dispoziţia de lucru.

Mai adineauri, Anna Inozemţeva, o cucoană din Nijni-Novgorod, mi-a adus primul volum al operelor ei (*Opere,* volumul unu) — şi a plecat fără să mă vadă. Cartea — cu portretul autoarei — e tipărită la Nijni-Novgorod.

Imi pare rău, dar nu pot veni la dumneata, deoarece trebuie să plec la Paris, trebuie să mă duc la Moscova să mă operez (de hemoroizi), trebuie să rămîn la Ialta ca să scriu, trebuie să plec undeva

departe, departe, și pentru mult timp... La Ialta, nimic nou. E cald, dar nu prea tare. Ai mei sînt la Gurzuf, sînt singur la Ialta. Sredin e sănătos, dar a fost bolnav și încă destul de grav. Vreo două zile am fost foarte îngrijorați, ne gîndeam să-l chemăm pe Anatoli de la dumneata, dar după aceea totul s-a liniștit și a reintrat în normal.

Scrie-mi de una, de alta, cum o duci și cum merge scrisul. Dacă n-o să fiu la Ialta, atît scrisoarea dumitale cît și piesa îmi vor fi trimise acolo unde mă voi afla. In privința asta să n-ai nici o grijă, nu se va pierde nimic. Dar sînt sigur că pînă la 5—10 august voi sta acasă.

Salutări și o plecăciune adîncă Ekaterinei Pavlovna, iar pe Maximka al dumitale îl binecuvîntez cu amîndouă mîinile și-l sărut. La noi totul e bine. Cînd te-am condus, la plecare, nu mă prea simțeam bine, însă acum sînt binișor.

Iți doresc sănătate și fericire. Să te ocrotească cel de sus.

Al dumitale A. Cehov

343

Către A. M. Peșkov (M. Gorki)

12 iulie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, invitația dumitale de a merge în China m-a uimit. Dar piesa? Cum rămîne cu piesa? Inseamnă că ai terminat-o? Oricum, e prea tîrziu pentru plecat în China, deoarece, pe cît se pare, războiul se apropie de sfîrșit. Și apoi, eu n-aș putea merge decît ca medic. Ca medic militar. Dacă războiul se va prelungi, voi pleca, dar deocamdată stau aici și mai scriu cîte ceva.

Ai primit scrisoarea mea? I-ai răspuns Nazarievei?

Pe la noi nimic nou, decît doar că avem o căldură și o zăpușeală aproape nesuferite.

Salutări și o plecăciune adîncă Ekaterinei Pavlovna și lui Maxim. Fii sănătos și fericit.

Al dumitale A. Cehov

344

Către A. L. Vișnevski

5 august 1900, Ialta

Iubitul meu concetățean Alexandr Leonidovici, îți mulțumesc foarte mult pentru scrisoare și, în general, pentru bunătatea dumitale. Cred că ne vom vedea curînd, deoarece mereu mă gîndesc cum să fac ca să plec la Moscova. Mi-e grozav de urît.

Lucrez la piesă, am scris destul de mult, dar pînă nu ajung la Moscova, nu pot spune nimic despre ea. Poate că-mi iese vreo prostie plictisitoare nu o piesă. Piesa mea (după cum știi) se cheamă *Trei surori*. Pentru dumneata pregătesc rolul unui inspector de liceu, soțul uneia dintre surori. Vei purta redingota de uniformă și o decorație la gît.

Dacă piesa nu merge stagiunea aceasta, voi reface-o pentru stagiunea viitoare.

Te invidiez că te duci des pe-acolo pe unde eu n-am mai călcat de vreo șase ani, adică la baia de aburi. Eu sînt acoperit peste tot cu solzi de pește, sînt păros, umblu dezbrăcat și strig cu glas de sălbatic: domnișoarele se feresc de mine.

Se spune că ai de gînd să te însori cu R. E adevărat? Dacă-i adevărat, te felicit din toată inima. E o artistă talentată.

Cînd voi veni la Moscova, invită-mă să-ți fac o vizită. Soră-mea îmi scrie că ai o locuință foarte bună, și dacă ești mulțumit și te simți într-adevăr

bine, mă bucur și te invidiez. Iubite concetățene, îți doresc sănătate și voie bună, îți doresc să muncești cu drag și cu folos și să nu-l uiți pe al dumitale

A. Cehov

345

Către O. L. Knipper

5 septembrie 1900, Ialta

...Mi-am trecut tot timpul cu piesa. Mai mult mă gîndeam decît scriam, și totuși mi se părea că fac lucru mare și că nu era vreme de scris scrisori. Lucrez la ea, dar fără grabă, și se prea poate să plec la Moscova fără s-o fi terminat. Sînt foarte multe personaje, e mare înghesuială, și mă tem că va ieși confuză, sau ștearsă, de aceea cred că ar fi mai bine s-o las pentru stagiunea viitoare. In treacăt fie zis, numai *Ivanov* a fost pus în scenă, la Korș, imediat după ce l-am scris, celelalte piese au zăcut mult la mine în așteptarea lui Vlad[imir] Ivanovici, și în felul acesta am avut cînd să fac tot felul de modificări...

346

Către A. M. Peșkov (M. Gorki)

8 septembrie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, îți trimit o scrisoare pe care am primit-o ieri; se vede că e vorba de dumneata și că a fost trimisă mai ales pentru dumneata.

Mai adineauri am citit în ziar că scrii o piesă. Scrie, scrie, scrie! Așa trebuie. Dacă va cădea, nu va fi nici o nenorocire. Insuccesul se uită repede, însă un succes, chiar neînsemnat, ar putea aduce teatrului un folos colosal.

Dacă îmi scrii aici, să știi că mai am timp să primesc scrisoarea dumitale: nu părăsesc Ialta înainte de 22 sept[embrie]. Plec la Moscova, iar dacă acolo va fi prea frig, plec în străinătate.

Am primit telegrama, *merci*.

Bagă de seamă: îndată ce sosesc la Moscova, îți telegrafiez, și atunci să vii imediat, să hoinărim și să ne plimbăm amîndoi.

Al dumitale A. Cehov

Salutări soției dumitale, spune-i că o să-i trimit o fotografie bună, fie de la Moscova, fie din străinătate.

347

Către V. F. Kommissarjevskaia

13 septembrie 1900, Ialta

Scumpă Vera Feodorovna, de cîteva zile nu mă simt bine, am fierbințeli, dureri de cap și o dispoziție mizerabilă. E a șasea zi de cînd nu ies din casă și nu fac nimic. Piesa, pe care am început-o demult, zace pe masă și așteaptă în zadar să mă așez la birou și să lucrez. Totuși, după toate probabilitățile, în curînd o să mă apuc iarăși de lucru, însă cînd am s-o termin și cum am s-o termin încă nu pot să spun nimic. În orice caz, piesa nu e potrivită pentru beneficiu și nu cred că dumneata ai vrea s-o pui în scenă pentru un spectacol de felul acesta. De altfel, vom mai vorbi despre asta mai tîrziu, cred că prin octombrie, cînd voi termina-o și ți-o voi trimite, o să-ți dai seama singură...

348

Către O. L. Knipper

15 septembrie 1900, Ialta

Draga mea, știi o veste? A ars teatrul din Ialta, cel în care ai jucat. A ars în timpul nopții, acum cîteva zile, dar încă nu m-am dus la locul incendiului, pentru că am fost bolnav și nici nu eram în oraș. Incolo, ce-ar mai fi nou pe la noi? Nimic altceva.

Am aflat din ziare că la teatrul vostru stagiunea începe la 20 septembrie și că Gorki ar fi scris o piesă. Vezi, nu uita să-mi scrii neapărat cum a fost primită la voi *Albă ca zăpada,* de asemenea cum e piesa lui Gorki, dacă într-adevăr a scris-o. Omul acesta mi-e foarte, foarte simpatic, și mă interesează și-mi face plăcere tot ce se scrie în ziare despre el, chiar și nimicurile. Cît despre piesa mea, o să fie ea gata odată și odată, poate prin septembrie, poate prin octombrie sau poate chiar în noiembrie. Dar încă nu se știe, scumpa mea bătrînică, dacă mă voi hotărî s-o pun în scenă în stagiunea asta. Mai curînd cred că nu, în primul rînd, pentru că s-ar putea să nu fie gata (e bine să mai zacă pe masă), și în al doilea rînd, pentru că trebuie să asist neapărat la repetiții, neapărat! Nu pot să las pe seama lui Alexeev patru roluri principale de femei — de femei tinere, intelectuale — cu tot respectul pe care-l am pentru talentul și pricepcrea lui. Trebuie să văd repetițiile, măcar prin gaura cheii...

M-a întîrziat boala, și acum mi-e lene să mă apuc de piesă. Dar nu-i nimic.

Ieri a fost la mine directoarea și în urma ei *m-me* Bonnier, care a luat cina cu noi.

Mai scrie-mi o scrisoare interesantă. Du-te încă o dată pe Colinele Vorobiov și scrie-mi. Ești o fată deșteaptă. Numai scrie-mi cît mai mult și lipește pe plic două mărci, nu una. Dar, la drept vorbind, ție nu-ți arde acum de scris. In primul rînd, ai mult de

lucru, şi în al doilea, ai început a te dezobişnui de mine. Nu-i aşa? Tu eşti infernal de rece, cum, de fapt, se şi cuvine să fie o actriţă. Nu te supăra, draga mea, o spun doar aşa, în treacăt.

Nu plouă, nu-i apă şi vegetaţia piere. E iarăşi cald, cred că astăzi voi ieşi în oraş. Nu-mi scrii nimic despre sănătatea ta. Cum te simţi? Bine? Te-ai îngrăşat sau ai slăbit? Răspunde-mi la toate întrebările.

Te sărut pînă la pierderea cunoştinţei, pînă la ameţeală. Nu-l uita pe al tău

Ant.

349

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

28 septembrie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, cumpără de la Nijni, dacă se găseşte, sau cere să ţi se trimită, cartea unui oarecare I. A. Danilov *Intr-un port liniştit* şi citeşte povestirea de la mijlocul cărţii, scrisă sub formă de jurnal. Citeşte-o neapărat şi scrie-mi dacă bucata e într-adevăr bună, aşa cum mi s-a părut.

Dacă o să fiu în octombrie la Moscova, o să-ţi scriu.

Am primit azi o scrisoare de la Menşikov. Te invită stăruitor să colaborezi la *Nedelea*. Trebuie să-ţi spun că acolo se plăteşte foarte bine.

Ce mai e nou? Scrie-mi, te rog. Nu mă lăsa să mor de plictiseală. Plecăciuni şi salutări cordiale soţiei dumitale şi băiatului.

Al dumitale A. Cehov

Intr-un port liniştit e o bucată inteligentă. Numai că n-ar fi trebuit scrisă sub formă de jurnal. Îţi lasă o impresie puternică. Dar nu vreau să anticipez, citeşte-o singur.

350

Către O. L. Knipper

28 septembrie 1900, Ialta

Draga mea Olia, ţi-am trimis astăzi o telegramă, în care îţi spuneam că voi veni la Moscova în octombrie, probabil. Dacă voi veni, asta va fi la 10, sau în jurul lui 10, nu mai curînd. Voi rămîne vreo cinci zile, apoi voi pleca în străinătate. În orice caz, îţi voi comunica telegrafic ziua sosirii. Nu ştiu dacă trenurile accelerate vor mai circula după 4 octombrie. Interesează-te, te rog, ca să nu faci zadarnic un drum pînă la gară...

Am citit astăzi primele recenzii despre *Albă ca zăpada*. Numai începutul place, apoi plictiseşte. Eu sînt de părere că teatrul vostru trebuie să joace exclusiv piese moderne, exclusiv! Voi trebuie să interpretaţi viaţa contemporană, viaţa pe care o trăieşte intelectualitatea şi pe care n-o interpretează celelalte teatre dintr-o lipsă totală de cultură, şi, în parte, din incapacitate.

Nu primesc scrisori de la nimeni. Nemirovici pare a fi supărat, nu mi-a scris un rînd de cine ştie cînd. Nici rudele mele nu-mi scriu. Cum a trecut piesa *Singuraticii*? E mai bună decît *Albă ca zăpada*.

Iţi doresc sănătate şi fericire. Ce rol grozav am pentru tine în *Trei surori*! Ce rol, ce rol! Dacă îmi dai zece ruble, îţi rezerv rolul; dacă nu, îl dau altei actriţe. N-o să pun în scenă *Trei surori* în actuala stagiune. O las să se mai odihnească puţin, să mai dospească, sau — cum spun nevestele negustorilor cînd dau plăcinta la masă — să mai răsufle.

Noutăţi n-am.

Al tău cu totul A n t o i n e

351

Către O. L. Knipper

14 octombrie 1900, Ialta

...De la Moscova voi pleca în străinătate. Imi scrii că lumea s-a săturat de *Albă ca zăpada,* şi mă întrebi: „Te bucuri?" De ce m-aş bucura? Doar ţi-am scris că piesa nu e pentru teatrul vostru, că nu face să jucaţi asemenea piese şi că, chiar dacă ar fi avut un succes răsunător, eu tot m-aş fi împotrivit s-o jucaţi la teatrul vostru. *Singuraticii* — da, e pentru voi, e genul de piesă pe care trebuie să-l adoptaţi, chiar dacă n-ar avea succes...

352

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

16 octombrie 1900, Ialta

Scumpe Alexei Maximovici, îţi trimit cartea lui Danilin. După ce o citeşti, expediaz-o pe adresa: Taganrog, Biblioteca oraşului, adăugînd sub adresă: din partea lui A. Cehov.

Şi acum, domnul meu, te anunţ că la 21 a lunii curente plec la Moscova, iar de acolo în străinătate. Inchipuieşte-ţi că am terminat piesa. Dar cum n-o să fie jucată acum, ci în stagiunea viitoare, n-am transcris-o încă pe curat. Să mai stea şi aşa. Grozav de greu am scris *Trei surori.* Gîndeşte-te: trei eroine, fiecare trebuie să fie în genul ei şi toate trei — fete de general! Acţiunea se petrece într-un oraş de provincie, cum ar fi Perm, de pildă. Mediul — militari, artilerişti.

La Ialta e o vreme minunată, plină de prospeţime. Sănătatea mea s-a îmbunătăţit. Nici nu-mi vine să

mă mai duc la Moscova, așa de bine merge lucrul și e atît de plăcut să nu simți în anus mîncărimile pe care le-am avut toată vara. Nu mai tușesc și am început să mănînc carne. Sînt singur, singur-singurel. Maina e la Moscova.

Dragul meu, îți mulțumesc pentru scrisori, îți mulțumesc mult de tot. Le-am citit de cîte două ori. Salutări cordiale și plecăciuni soției dumitale și lui Maximka. Prin urmare, la revedere, la Moscova. Nădăjduiesc că n-o să mă tragi pe sfoară și că ne vom vedea.

Cel de sus să te aibă în pază!

Al dumitale A. Cehov

353

Către L. V. Sredin

1 noiembrie 1900, Moscova

...Sînt la Moscova, și încă nu știu cînd plec de aici. Vremea e destul de bună și liniștită. E frig, dar nu trece de 3 grade. Și Gorki e aici. Aproape în fiecare zi, Maxim Gorki și cu mine frecventăm Teatrul de Artă, îl frecventăm cu tărăboi, ca să zic așa. Deoarece publicul ne face ovații ca voluntarilor în armata sîrbă. Mîine ne ducem împreună la Vasnețov. Și tot așa mereu. Într-un cuvînt, încă nu m-am apucat de lucru și nici nu știu cînd mă voi apuca...

354

Către V. F. Kommissarjevskaia

13 noiembrie 1900, Moscova

Scumpă Vera Feodorovna, aveam de gînd să-ți răspund verbal la scrisoarea dumitale, pentru că aveam mare nădejde să mă reped pînă la Petersburg.

Dar, împiedecat fiind de unele împrejurări, iată că-ţi scriu. *Trei surori* e gata, dar viitorul ei, cel puţin viitorul apropiat, pentru mine unul e învăluit în negura necunoscutului. Piesa mi-a ieşit anostă, monotonă, stîngace. Spun stîngace, pentru că, printre altele, are 4 eroine şi o atmosferă mai întunecată decît întunericul, cum se spune.

Dacă o trimiteam Teatrului Alexandrinski, nu le-ar fi plăcut de loc actorilor dumneavoastră. Dar, oricum, dumitale am să ţi-o trimit. Citeşte-o şi hotărăşte dacă face să pleci cu ea într-un turneu la vară. În momentul de faţă mi-o citesc cei de la Teatrul de Artă (n-am decît un exemplar), apoi voi lua-o ca s-o scriu pe curat, şi abia după aceea voi tipări-o în cîteva exemplare, dintre care unul mă voi grăbi să ţi-l trimit.

Dar ce bine ar fi dacă aş reuşi să mă reped pînă la Petersburg măcar pentru o zi! Aici mă simt ca la ocnă: ziua, de dimineaţă şi pînă seara, învîrt roata, adică fac vizite, iar noaptea dorm ca mort. Am venit aici perfect sănătos, acum însă tuşesc din nou şi mă înfurii că tuşesc, iar lumea îmi spune că sînt palid. Sînt foarte mîhnit că eşti bolnavă şi rău dispusă. Am văzut-o pe Maria Ilinişna, cred că a şi ajuns la dumneata şi că acum te simţi mai bine, sau poate chiar bine de tot, ceea ce-ţi doresc şi îţi voi dori totdeauna din toată inima. Prin urmare, după ce piesa mea va fi citită la Teatrul de Artă, voi transcrie-o, voi tipări-o şi apoi ţi-o voi trimite dumitale. Îmi voi da silinţa ca toate acestea să se petreacă cel mai tîrziu pînă în decembrie. Piesa e complicată ca un roman, iar atmosfera ei, cel puţin aşa se spune, e ucigătoare.

Îţi sărut mîinile, şi una, şi cealaltă, şi mă închin adînc în faţa dumitale. Îngerii cerului să te ocrotească!

Al dumitale cu tot sufletul A. Cehov

1901

355

Către K. S. Alexeev (Stanislavski)

2 ianuarie 1901, Nisa

Mult stimate Konstantin Sergheevici! Scrisoarea dumitale, expediată înainte de 23 decembrie, am primit-o abia ieri. Pe plic nu era scrisă adresa şi, judecînd după ştampila poştei, scrisoarea a plecat din Moscova la 25 decembrie, ceea ce înseamnă că au fost motive de întîrziere.

Cu prilejul Anului Nou îţi urez o fericire nouă şi să-ţi vezi terminat teatrul pe care în curînd vei începe să-l construieşti. De asemenea, îţi urez vreo cinci piese noi, cît mai extraordinare. În ceea ce priveşte piesa cea veche, *Trei surori,* rog să nu fie citită, cu nici un preţ, la serata contesei. Te rog pe toţi dumnezeii să n-o citeşti sub nici un motiv, altfel mi-ai pricinui o mare amărăciune.

Actul IV l-am trimis demult, încă înainte de crăciun, pe numele lui Vladimir Ivanovici. I-am făcut multe modificări. Îmi scrii că în actul III, cînd Natașa face înconjurul casei, noaptea, stinge luminile şi caută hoţii pe sub canapele. Eu, însă, găsesc că ar fi mai bine să traverseze scena de-a dreptul, cu lumînarea în mînă, fără să se uite nici la dreapta, nici la stînga, ca lady Macbeth: e mai scurt şi mai impresionant.

Mariei Petrovna îi urez de asemenea un An Nou fericit, toate cele bune, dar mai ales sănătate, și-i trimit salutări cordiale.

Îți mulțumesc din tot sufletul pentru scrisoarea dumitale, care mi-a făcut o mare bucurie. Îți strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

356

Către O. L. Knipper

2 ianuarie 1901, Nisa

Ești pesimistă acum, sufleţelul meu, sau ești veselă? Nu fi pesimistă, draga mea, trăiește-ți viața, muncește și scrie cît mai des stareţului tău Antonio. De mult n-am mai primit nici o scrisoare de la tine, dacă n-o pun la socoteală pe cea din 12 decembrie, sosită astăzi, în care-mi spui cum ai plîns după plecarea mea. În treacăt fie zis, ce scrisoare minunată! N-ai scris-o tu, cred că ai rugat pe cineva să ți-o scrie. E o scrisoare uimitoare.

Nemirovici nu vine pe la mine. Alaltăieri i-am trimis o telegramă în care îl rugam să vină „singur". Acesta-i motivul, sau, cum spun seminariștii, cauza pricinii. Ar trebui să-l văd ca să discutăm împreună scrisoarea pe care am primit-o de la Alexeev. Astăzi stau acasă toată ziua, ca și ieri, de altfel. Nu ies nicăieri. Motivul: am fost invitat la dejun de o persoană sus-pusă și m-am prefăcut bolnav. N-am nici frac, nici bună dispoziție. Astăzi a trecut pe la mine un oarecare Maklakov, de fel din Moscova. Și altceva? Altceva, nimic.

Povestește-mi măcar una din repetițiile piesei *Trei surori*. Nu cumva trebuie să mai adaug ceva, sau să mai scot? Îți joci bine rolul, sufletelul meu? Bagă de seamă! Să nu-ți iei o mutră tristă în nici un act. Supărată, da, dar nu tristă. Oamenii, care poartă de mult în suflet o durere și s-au deprins cu ea, nu fac decît să fluiere și să cadă uneori pe gînduri. Așa să faci și tu, să cazi mereu pe gînduri în timpul discuțiilor. Înțelegi?

O, fără îndoială că înțelegi, pentru că ești deșteaptă! Nu mai știu: te-am felicitat în scrisoare cu prilejul Anului Nou? Nu? Îți sărut amîndouă mîinile, cele zece degete, fruntea, și-ți doresc fericire, și liniște sufletească, și o dragoste mare care să țină cît mai mult — așa, vreo 15 ani. Ce zici, poate exista o asemenea dragoste? La mine, da, dar la tine, nu. Oricum, eu te îmbrățișez...

Al tău Toto

Trimite-mi din cînd în cînd cîte un ziar (afară *de Russk[ie] vedom[osti]*). Lipește pe fiecare cîte o marcă de 2 copeici.

Am primit o telegramă de felicitare din Kiev, de la Solovțov.

357

Către A. L. Vișnevski

6 ianuarie 1901, Nisa

Iubite Alexandr Leonidovici, ori 9 *rue Gounod*, ori *Pension Russe*, e același lucru. Cu prilejul Anului Nou îți doresc fericire, mai mulți bani, glorie și o logodnică grozavă. Să-ți pui fracul numai în actul I. Ai perfectă dreptate în privința dragonului (cureaua cea neagră de lac). În orice caz, pînă în actul IV trebuie să porți uniforma dinainte de 1900.

Ce mai e nou? Ce mai e bun? Aici e cald, vară în toată legea, totuşi probabil că în februarie o să mă întorc în Rusia.

Fii sănătos şi fericit. Îţi doresc tot binele.

Al dumitale A. Cehov

358

Către O. L. Knipper

7 ianuarie 1901, Nisa

Draga mea beţivă, chiar acum am primit scrisoarea în care îmi povesteşti seara petrecută la Lujski. Mă întrebi de soarta scrisorii, mai precis de soarta celor trei scrisori vîrîte în acelaşi plic. Nu te îngrijora, sufleţelule, le-am primit. Îţi mulţumesc.

Mai adineauri am citit în *Vestnik Evropî* nuvela lui Boborîkin *Colegi de şcoală*. E o bucată mizerabilă, plictisitoare, dar interesantă: vorbeşte despre Teatrul de Artă şi o laudă pe M. P. Lilina. Citeşte-o. E vorba de *Pescăruşul* şi de *Unchiul Vanea*.

M-am şi plictisit aici, m-am plictisit de moarte.

Fii sănătoasă, tot mai tînără şi mai frumoasă, pentru ca bătrînelul tău să fie mulţumit.

Nu-mi scrii nimic despre piesă: cum merge, dacă pot să am nădejde etc., etc. S-ar putea ca la 15 ianuarie să plec în Algeria. În orice caz, scrie-mi la vechea adresă, adică la Nisa, că de aici scrisorile îmi vor fi trimise în Algeria. Vreau să arunc şi eu o privire spre Sahara.

Îţi doresc sănătate şi te strîng la pieptul meu, draga mea.

Al tău, Toto, academician de onoare ereditar.

359

Către I. A. Tihomirov

14 ianuarie 1901, Nisa

Mult stimate Ioasaf Alexandrovici, chiar adineauri am primit scrisoarea dumitale, care mi-a făcut mare bucurie. Îţi mulţumesc nespus de mult. Iată răspunsurile mele la întrebările dumitale:

1) Irina nu ştie că Tuzenbah se duce la duel, însă bănuieşte că s-a întîmplat ceva rău în ajun, ceva ce ar putea avea urmări grave şi în acelaşi timp neplăcute. Iar cînd o femeie bănuieşte, spune aşa: „Ştiam eu, eram sigură!"

2) Cebutîkin nu cîntă decît atît: „Tarara-bumbia... Tarara-bumbia..." Sînt cuvinte dintr-o operetă care s-a jucat cîndva la Ermitage. Nu mai ţin minte numele, dar dacă vrei, îl poţi afla de la arhitectul Schächtel (proprietarul casei din apropierea bisericii Sf. Ermolai). Numai atît trebuie să cînte Cebutîkin, altfel scena plecării lui s-ar lungi prea mult.

3) Într-adevăr, Solionîi îşi închipuie că seamănă cu Lermontov, dar bineînţeles că nu seamănă, ar fi ridicol chiar numai să presupunem aşa ceva... Trebuie să se grimeze în Lermontov. Solionîi seamănă mult cu Lermontov, dar numai în imaginaţia lui.

Iartă-mă, nu ştiu dacă ţi-am răspuns cum trebuie şi dacă eşti mulţumit... In viaţa mea nu s-a întîmplat nimic nou, totul e cum a fost. Nu-i exclus să mă întorc mai curînd decît îmi pusesem în minte, s-ar putea ca în martie să fiu deja acasă, adică la Ialta.

Nimeni nu-mi scrie nimic despre piesă, iar Vladimir Ivanovici n-a scos o vorbă cît a stat aici. Am rămas cu impresia că v-aţi plictisit de ea şi că n-o să aibă succes. Scrisoarea dumitale mi-a risipit întrucîtva melancolia, îţi mulţumesc. Fii sănătos, salutări surorii dumitale. Îţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale A. Cehov

360

Către K. S. Alexeev (Stanislavski)

15 ianuarie 1901, Nisa

Mult stimate Konstantin Sergheevici, îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisoare. Bineînţeles, ai de o mie de ori dreptate: trupul lui Tuzenbah nu trebuie să fie văzut. Mi-am dat şi eu seama de asta în timp ce scriam, şi ţi-am şi spus acest lucru, dacă-ţi aduci aminte. Că sfîrşitul aduce cu al lui *Unchiul Vanea* nu-i cine ştie ce nenorocire, doar *Unchiul Vanea* nu e piesa unui străin, e tot a mea. Şi apoi, cînd într-o lucrare aduci vorba de tine însuţi, se zice că aşa şi trebuie. Cuvintele: „Tarara-bumbia... Tarara-bumbia", Cebutîkin trebuie să le cînte, nu să le spună. Sînt dintr-o operetă, dar din care anume, nu mai ţin minte chiar de m-ai ucide! S-ar putea afla de la arhitectul F. O. Schächtel, care stă pe Sadovaia, în casa lui, nu departe de biserica Sf. Ermolai.

Îţi mulţumesc mult că mi-ai scris. O adîncă plecăciune Mariei Petrovna şi tuturor celorlalţi actori; le doresc tot binele. Multă sănătate şi noroc.

Al dumitale A. Cehov

361

Către A. L. Vişnevski

17 ianuarie 1901, Nisa

Iubite Alexandr Leonidovici, îţi mulţumesc mult de tot pentru scrisoare şi pentru felicitări. Bineînţeles că, în actul III, poţi să apari şi în tunică. Ai dreptate. Dar în actul II de ce intri în salon îmbrăcat cu şuba? De ce? Sau poate că aşa se cuvine. Fă cum ştii...

362

Către O. L. Knipper

17 ianuarie 1901, Nisa

...Fără îndoială, actul III trebuie să se desfăşoare pe scenă în liniște, să se simtă că oamenii sînt obosiți şi că le e somn... Ce rost ar avea zgomotul? Iar locul unde trebuie să bată clopotele e indicat în spatele scenei.

363

Către O. L. Knipper

20 ianuarie 1901, Nisa

Draga mea actriță, exploatatoare a sufletului meu, de ce mi-ai telegrafiat? Mai bine îmi telegrafiai ceva despre tine decît pentru un motiv atît de neînsemnat. Ei, cum merge *Trei surori?* Judecînd după scrisori, toți v-ați încurcat rău de tot. În actul III e zgomot. De ce? Zgomot e doar undeva departe, în spatele scenei, un zgomot înăbuşit, pe scenă însă toți sînt obosiți, aproape că dorm... Dacă stricați actul III, piesa se duce de rîpă şi publicul o să mă fluiere, acum, la bătrînețe. Alexeev te ridică în slavă în scrisorile lui, Vişnevski de asemenea. Şi eu la fel, cu toate că nu te văd. Verşînin pronunță „tram, tram, tram" în chip de întrebare, iar tu în chip de răspuns, şi lucrul acesta ți se pare atît de original, încît spui acest „tram, tram" cu un zîmbet... Spui „tram, tram" şi zîmbeşti, dar nu tare, ci abia-abia. Şi în vremea asta, vezi să nu-ți iei expresia din *Unchiul Vanea,* ci una mai tinerească, mai vioaie. Nu uita că rîzi uşor şi te înfurii uşor. Ei, dar eu am încredere în tine, sufletelul meu, doar eşti o actriță bună.

Am spus, încă de atunci, că nu-i potrivit ca trupul lui Tuzenbah să fie purtat pe scenă, dar Alexeev susţinea că nu se poate altfel. I-am scris să nu-l poarte, însă nu ştiu dacă a primit scrisoarea mea.

Dacă piesa cade, mă duc la Monte Carlo şi mă curăţ pînă la ultimul ban...

364

Către O. L. Knipper

21 ianuarie 1901, Nisa

Draga mea, spovedania Maşei din actul III nu e de loc spovedanie, ci doar o discuţie sinceră. Poart-o cu nerv, dar nu cu disperare, nu ţipa, zîmbeşte din cînd în cînd, şi mai ales poart-o aşa fel, încît să se simtă oboseala nopţii. De asemenea, să se simtă că eşti mai deşteaptă decît surorile tale, sau cel puţin că tu te consideri mai deşteaptă. În privinţa lui „tram, tam, tam", fă cum crezi. Eşti o fată pricepută.

Ţi-am trimis ieri o telegramă. Ai primit-o?

Scriu, bineînţeles, dar fără nici un chef. Cred că *Trei surori* m-a obosit, sau poate că, pur şi simplu, m-am săturat de scris, sau poate că am îmbătrînit, nici eu nu ştiu. Ar trebui să călătoresc vreo cinci ani, să nu mai scriu nimic, apoi să mă întorc şi să mă aşez la lucru. Prin urmare, *Trei surori* nu se va juca în stagiunea asta la Moscova? O puneţi în scenă mai întîi la Petersburg?

Fiindcă veni vorba, nu uita că n-o să aveţi nici un succes la Petersburg. Bineînţeles, asta e spre norocul vostru, pentru că pe urmă n-o să mai porniţi la drum, ci o să rămîneţi la Moscova. Doar turneul nu e pentru voi. La Petersburg o să jucaţi cu sala plină, însă succes, iartă-mă că ţi-o spun, n-o să aveţi de loc.

Iţi doresc sănătate, soţioara mea dragă. Rămîn al tău iubitor

Academician Toto

365

Către O. L. Knipper

24 ianuarie 1901, Nisa

...Am primit o scrisoare de la M. F. Jeleabujskaia, îmi mulţumeşte pentru nişte flori pe care nu i le-am trimis. Imi scrii că în actul III o duceţi pe Irina de subsuori... De ce? Oare se potriveşte asta cu starea ta sufletească? Tu nu trebuie să părăseşti canapeaua. Parcă Irina nu poate să meargă şi singură? Ce înseamnă inovaţiile acestea? Colonelul mi-a trimis o scrisoare lungă, în care se plînge de Fedotik, Rode şi Solionîi; de asemenea, se plînge de Verşînin şi de imoralitatea lui: închipuieşte-ţi că abate din calea cea dreaptă pe nevasta altuia! Totuşi, cred că acest colonel a făcut ce l-am rugat, şi anume, i-a îmbrăcat pe militari milităreşte. Şi, pentru că veni vorba, el elogiază mult pe cele trei surori şi pe Natasa. De asemenea şi pe Tuzenbah...

366

Către M. P. Cehov

22 februarie 1901, Ialta

Dragă Michel, m-am întors din străinătate şi acum pot să-ţi răspund la scrisoare. Fără îndoială că ar fi minunat, ar fi salvator pentru tine să te muţi la Petersburg. Dar în privinţa unei slujbe la Suvorin, nu-ţi pot spune nimic hotărît, deşi m-am gîndit mult. Bineînţeles că, în locul tău, eu aş prefera un serviciu la tipografie şi nici nu m-aş gîndi la gazetă. In momentul de faţă, *Novoe vremea* are o reputaţie foarte proastă, colaboratorii ei sînt tot oameni încrezuţi şi îmbuibaţi (dacă nu-l punem la socoteală pe Alexandr.

care nu vede nimic), iar Suvorin e mincinos, grozav de mincinos, mai ales în aşa-zisele lui clipe de sinceritate. Vreau să spun că s-ar putea să fie sincer, însă nu poţi fi sigur că peste o jumătate de oră n-o să facă exact pe dos. Oricum, nu-i o treabă uşoară şi dumnezeu să te ajute. Sfaturile mele nu cred că ţi-ar putea fi de mare ajutor. Dacă vei căpăta o slujbă la Suvorin, gîndeşte-te în fiecare zi că e foarte uşor s-o pierzi. De aceea, caută să ai pregătit un loc la stat, sau continuă-ţi profesiunea de avocat.

Totuşi, este şi la Suvorin un om de treabă: unul Tîcinkin, în orice caz, era un om de treabă. Băieţii lui, adică ai lui Suvorin, sînt oameni de nimic din toate punctele de vedere, iar Anna Ivanovna a ajuns meschină. Nastia şi Borea cred că-s cumsecade. Şi Kolomnin era de treabă, dar a murit de curînd.

Îţi doresc sănătate şi numai bine. Scrie-mi ca să ştiu ce ai făcut. Olgăi Ghermanovna şi copiilor o să le priască mai bine Petersburgul decît Iaroslavul.

Dă-mi amănunte, dacă ai. Mama e sănătoasă.

Al tău A. Cehov

367

Către N. P. Kondakov

2 martie 1901, Ialta

Mult stimate Nikodim Pavlovici!

Îţi mulţumesc mult, din toată inima, pentru carte. Am citit-o cu mult interes şi cu mare plăcere. Trebuie să-ţi spun că mama mea, de fel din judeţul Şuisk, a fost acum 50 de ani la Paleh şi la Sergheevo (la 3 verste depărtare de Paleh) la rudele ei, iconari, care pe vremea aceea duceau o viaţă foarte îmbelşugată. Cei din Sergheevo stăteau într-o casă mare, cu etaj şi mezanin. Cînd i-am povestit mamei conţinutul cărţii dumitale, s-a înviorat şi a început să-mi

vorbească de Paleh, de Sergheevo şi de casa aceea mare, care de pe atunci era veche. Din amintirile pe care le mai păstrează, reiese că pe vremea aceea era belşug şi viaţa era frumoasă. În timp ce se afla ea acolo, se primeau comenzi de la Moscova şi de la Petersburg pentru cîteva biserici mari.

Într-adevăr, forţele poporului sînt uriaşe şi infinit de variate, însă ele nu mai pot trezi la viaţă ceea ce a pierit. Dumneata numeşti zugrăvitul de icoane meşteşug, dar ca meşteşug a dat o producţie meşteşugărească, care încetul cu încetul s-a transformat în fabrica Jaquot şi Bonnacoeur. Dacă o vei închide, vor apărea alţi fabricanţi, care vor face icoane pe lemn, după lege, însă Holui şi Paleh n-or să reînvie. Iconăritul a trăit şi a înflorit atîta timp cît a fost artă, nu meşteşug, atîta timp cît în fruntea acestei îndeletniciri erau oameni talentaţi. Dar îndată ce în Rusia a apărut „pictura", iar pictorii au început să urmeze şcoli şi să fie făcuţi nobili, au ieşit la iveală Vasneţovii şi Ivanovii, iar în Holui şi Paleh n-au rămas decît meşteri, iconăritul rămînînd un meşteşug.

Şi, fiindcă veni vorba, în izbele mujicilor aproape nu se mai văd icoane: cele vechi, cîte mai erau, au ars, iar cele noi sînt improvizate, fie de hîrtie, fie de staniol.

N-am văzut *Hänsel,* nici n-am citit-o, şi habar n-am despre ce e vorba în această piesă, dar Hauptmann îmi place şi-l consider un mare dramaturg. Însă numai după joc, şi încă a unui singur act, nu poţi să-ţi dai seama, iar dacă a jucat Roksanova, cu atît mai puţin.

De cîteva zile nu mă simt bine. A dat peste mine o tuse, dar aşa de îndrăcită, cum n-am mai avut de mult.

Cartea dumitale despre icoane şi iconari e scrisă cu căldură, pe alocuri chiar cu pasiune şi de aceea se citeşte cu un viu interes. Nici umbră de îndoială că îndeletnicirea de iconar (Paleh şi Holui) se stinge, dispare, şi ar fi bine dacă s-ar găsi un om care să

scrie istoria zugrăvitului de icoane în Rusia. Acestei opere ar merita să i se închine o viaţă de om.

Dar inima îmi spune că te-am plictisit. Lumea a primit cu ironie anatemizarea lui Tolstoi. Degeaba au scris arhiereii circulara lor în slavoneşte. Prea e lipsită de sinceritate, prea duhneşte a ipocrizie. Îţi doresc sănătate, domnul să te ocrotească şi, în măsura posibilului, nu uita pe cel ce te respectă şi îţi rămîne devotat.

A. Cehov

368

Către V. A. Posse

3 martie 1901, Ialta

Iubite Vladimir Alexandrovici, îţi mulţumesc foarte mult pentru telegramă şi, în general, îţi mulţumesc că nu mă uiţi. Iartă-mă că o fac cam tîrziu, dar mai bine mai tîrziu decît niciodată, ca să vorbim înţelepţeşte. Fii bun, te rog, şi adu-ţi aminte că sînt singur, că trăiesc în pustiu; fie-ţi milă de mine şi răspunde-mi: întîi, ce mai e nou în lumea civilizată? Al doilea, unde-i Gorki, unde să-i scriu? Şi al treilea, dacă n-ai vrea să vii să te odihneşti la Ialta?

O să-ţi trimit şi eu, negreşit, o povestire. *Cei trei* a lui Gorki, publicată în numărul de ianuarie, mi-a plăcut foarte mult ca ton. Fetele nu sînt reale, nu există asemenea gen de fete şi nici conversaţii ca ale lor n-au loc niciodată, totuşi povestirea se citeşte cu plăcere. Bucata din numărul pe decembrie nu mi-a plăcut chiar atît de mult, se simţea în ea încordarea. Gorki n-ar trebui să-şi ia un aer atît de grav cînd creează (el nu scrie: creează). Ar face bine să privească lucrurile mai uşor, mai de sus.

Aşadar, pustnicul aşteaptă de la dumneata o scrisoare amănunţită. Te rog, fă un efort.

Am o tuse cumplită care nu mă mai slăbeşte de vreo 6 zile, dar în general mă simt bine, mi-ar fi păcat să mă plîng.

Iţi doresc viaţă lungă şi sănătate, şi nu-l uita pe al dumitale

A. Cehov

369

Către B. K. Zaiţev

9 martie 1901, Ialta

Rece, searbădă, prea lungă şi lipsită de tinereţe, deşi scrisă cu talent.

Cehov

370

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

18 martie 1901, Ialta

Dragul meu Alexei Maximovici, pe unde eşti acum? De mult aştept o scrisoare de la dumneata, cît mai lungă dacă se poate, dar văd că întîrzie. Citesc *Cei trei* ai dumitale cu multă plăcere. Reţine: cu multă plăcere.

La voi va veni în curînd primăvara, o adevărată primăvară rusească, pe cînd la noi, în Crimeia, primăvara e în toi, însă primăvara de aici e ca o tătăroaică frumoasă: poţi s-o admiri, mă rog, poţi tot ce vrei, dar nu poţi s-o iubeşti.

Am auzit că ai fost cam necăjit cît ai stat la Petersburg şi după aceea la Moscova. Scrie-mi ce s-a întîmplat. Eu nu prea ştiu mare lucru, aşa cum îi

stă bine unui rus care trăiește în Tataria, dar presimt multe.

Prin urmare, dă-mi voie să aștept o scrisoare de la dumneata.

Plecăciuni soției dumitale. Și ei, și lui Maximka le doresc tot binele, dar mai ales sănătate.

Cu bine.

Al dumitale A. Cehov

371

Către A. M. Peșkov (M. Gorki)

8 iunie 1901, Axenovo

Bună ziua, dragul meu Alexei Maximovici! Mă aflu la Axenovo, beau cumîs și pînă acum am cîștigat 8 funturi. Îți mai repet adresa mea: Axenovo, gubernia Ufa. Pe aici e belșug, dar și mare plictiseală.

Zilele astea va veni la Nijni scriitorul Ivan Șceglov (Leontiev) care, fără îndoială, va căuta să te vadă. Mi-a cerut adresa dumitale și i-am trimis-o. E un om cu multe ciudățenii, dar foarte bun la suflet și, pe deasupra, sărac.

Nevastă-mea vă trimite salutări, dumitale și Ekaterinei Pavlovna și te roagă să-i scrii cum o duceți cu sănătatea și ce e noul născut, băiat sau fată. Primiți și de la mine salutări și o adîncă, adîncă plecăciune. Unde ești acum? Comunică-mi adresa, dacă ți-ai schimbat-o.

Trimite-mi și piesa, măcar o parte din ea, o așteptăm cu multă nerăbdare. De asemenea trimite-mi vreo carte, să am ce citi. Aici nu se găsește mai nimic, e o adevărată nenorocire. Oare nu s-ar putea să mă abonez pe o lună la *Nijegorodski listok*?

Spune-i lui L. V. Sredin, care trece pe la dumneata, să n-o ia sub nici un motiv prin Pianîi Bor, ci prin Samara. Mai spune-i că-l așteptăm cu

nerăbdare, deşi sîntem convinşi că n-o să-i placă aici. Să încerce, iar dacă n-o să-i placă, n-are decît să plece. I-am şi pregătit o cămăruţă.

Cumîsul nu-i scîrbos, se poate bea. Ceea ce-i scîrbos e că trebuie să bei mult.

Iţi strîng mîna şi te sărut, dragul meu. Multă sănătate şi linişte.

Al dumitale A. Cehov

372

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

24 iulie 1901, Ialta

Iartă-mă, dragul meu Alexei Maximovici, că nu ţi-am scris de atîta timp. Nu ţi-am răspuns la scrisoare dintr-o cauză legitimă, deşi tare neplăcută: am fost mereu bolnav. La Axenovo m-am simţit binişor, chiar foarte binişor, dar de cînd m-am întors la Ialta tuşesc mereu etc., etc., am slăbit şi am impresia că nu mai sînt bun de nimic. În ultima dumitale scrisoare este un pasaj la care, desigur, aşteptai răspuns, şi anume pasajul privitor la Marks şi la operele mele. Îmi scrii să le iau îndărăt. Dar cum? Eu am primit banii şi i-am şi cheltuit aproape toţi. Să împrumut 75.000, n-am de unde, pentru că nimeni nu poate să-mi dea. De altfel nici n-aş dori să întreprind o asemenea afacere, să lupt, să alerg: n-am nici chef, nici energie, şi nici nu sînt convins că e necesar.

Citesc corectura pentru Marks, pe-alocuri refac. Tusea parcă a început să mă mai lase. Soţia mea s-a dovedit a fi foarte bună, foarte grijulie, şi sînt mulţumit.

În septembrie voi pleca la Moscova, unde voi sta pînă la mijlocul lui noiembrie dacă timpul îmi va fi prielnic, după aceea mă voi stabili fie în Crimeia,

fie undeva în străinătate. Aș dori foarte, foarte mult să te văd — foarte mult! Scrie-mi unde pleci, unde vei fi pînă la toamnă și la toamnă, și dacă nu s-ar putea găsi un prilej să ne vedem.

Cînd îmi trimiți sfîrșitul *Celor trei*? Nu uita că mi-ai promis. Unchiul Oliei mele, un doctor neamț care nu înghite pe nici unul din scriitorii de astăzi, nici măcar pe Lev Tolstoi, a rămas entuziasmat de *Cei trei* ai dumitale și te ridică peste tot în slava cerului. Unde-i Skitaleț? E un scriitor minunat și ar fi mare păcat, mare nenorocire dacă s-ar irosi!

Scrie-mi măcar un rînd, dragă omule, nu te lenevi. Salutări soției dumitale și copiilor, să le dea domnul numai bine.

La Ialta e o vreme minunată. De cîteva zile plouă.

Îți strîng mîna cu căldură și-ți doresc tot binele, mai ales succes și sănătate. Te îmbrățișez.

Al dumitale A. Cehov

373

Către A. M. Peșkov (M. Gorki)

24 septembrie 1901, Moscova

Dragul meu Alexei Maximovici, sînt la Moscova, unde am primit scrisoarea dumitale. Adresa mea: Spiridonovka, casa Boițov. Înainte de a părăsi Ialta i-am făcut o vizită lui Lev Nik[olaevici]; Crimeia îi place grozav, îi provoacă o bucurie aproape copilărească, dar sănătatea lui nu mi-a plăcut de loc. A îmbătrînit mult: Adevărata lui boală e bătrînețea, care a și pus stăpînire pe el. In octombrie mă întorc din nou la Ialta și dacă te-ar lăsa să vii acolo ar fi minunat. Iarna e lume puțină, nimeni nu te plictisește și nu te împiedică să lucrezi — asta-i una.

Și în al doilea rînd, lui Lev Nik[olaevici] i-e urît fără oameni, și noi ne-am duce să-l vedem.

Termină piesa, dragul meu. Ți se pare că nu-ți reușește, însă nu te lua după impresii, că te înșală... De obicei, piesa nu-ți place cînd o scrii, nu-ți place nici pe urmă, dar lasă-i pe alții să judece și să hotărască. Numai, vezi să n-o dai nimănui s-o citească, nimănui. Trimite-o de-a dreptul la Moscova, lui Nemirovici, sau trimite-mi-o s-o dau Teatrului de Artă. Chiar dacă ar mai șchiopăta ceva, se poate modifica în timpul repetițiilor sau chiar în ajunul spectacolului.

N-ai cumva la dumneata sfîrșitul *Celor trei* ?

Îți trimit alăturat o scrisoare cu totul inutilă. Am primit și eu una la fel.

Dar, dumnezeu să te ierte. Îți doresc sănătate și, dacă așa ceva e posibil în situația dumitale de cetățean al Arzamasului, fericire. Plecăciuni și salutări Ekaterinei Pavlovna și copiilor.

Al dumitale A. Cehov

Scrie-mi, te rog.

374

Către L. V. Sredin

24 septembrie 1901, Moscova

...După cum s-a dovedit, *Rața sălbatică* nu e de loc potrivită pentru scena Teatrului de Artă. A fost jucată slab, searbăd și fără viață. În schimb, *Trei surori* se joacă cu brio. Pe scenă e mult mai frumoasă decît am scris-o eu. Am dat unele indicații de regie și mici precizări de text, așa că spectacolul merge mai bine acum decît în stagiunea trecută. În lumea teatrală, nimic nou : se vorbește de construcția teatrului, dar sînt sigur că nu-l vor construi. Stanis-

lavski-Alexeev e mereu bolnav, tace și-i plictisit, Nemirovici se agită furios. *Krammer* o să se joace mai tîrziu, probabil fără mine...

375

Către A. M. Peșkov (M. Gorki)

22 octombrie 1901, Moscova

Dragul meu Alexei Maximovici, sînt vreo cinci zile de cînd am citit piesa dumitale și nu ți-am răspuns pînă acum numai pentru că n-am izbutit să-mi fac rost de actul al patrulea. Am așteptat, am așteptat, dar mi-am pierdut răbdarea. Prin urmare, am citit numai trei acte, dar cred că e de-ajuns ca să-mi pot spune părerea. După cum mă așteptam, piesa e foarte bună, scrisă în spirit gorkian, originală și foarte interesantă. Iar dacă trebuie să vorbesc și despre defectele ei, pot să spun că, deocamdată, am observat numai unul, dar iremediabil, cum ar fi părul roșu la un roșcat, și anume conservatismul formei. Dumneata obligi pe niște oameni noi și originali să cînte cîntece noi după note uzate; piesa are 4 acte; personajele fac morală; se simte frica de lungimi etc., etc. Însă toate acestea n-au importanță, deoarece, ca să zic așa, se pierd în mulțimea de calități ale piesei. Percihin parcă-i viu! Fiica lui e încîntătoare, Tatiana și Piotr tot așa, iar mama lor e o bătrînă minunată. Nil, personajul central al piesei, e bine construit și cît se poate de interesant! Într-un cuvînt, piesa va captiva publicul chiar de la primul act. Numai să te ferească dumnezeu să încredințezi altcuiva rolul lui Percihin decît lui Artem, și pe al lui Nil altcuiva decît lui Alexeev-Stanislavski. Acești doi actori vor face tot ce trebuie. Pe Piotr să-l joace Meierhold. Însă rolul lui Nil, care-i un rol admirabil, trebuie să-l faci de două-trei ori mai lung și să închei

piesa cu el. Adică, să faci din el rolul principal. Să nu-l opui lui Piotr și Tatianei; fiecare din ei să fie independent, pentru că oamenii minunați, oamenii deosebiți nu atîrnă unul de altul. Cînd Nil încearcă să pară mai presus de Piotr și de Tatiana, și spune despre el că e grozav, elementul modestie, atît de caracteristic omului nostru muncitor și de treabă, se pierde. El se laudă și discută în contradictoriu, dar și fără asta se vede ce fel de om e. N-are decît să fie vesel, să facă năzbîtii de-a lungul celor patru acte, să mănînce zdravăn după ce-și termină treaba — asta e prea de-ajuns ca să cucerească publicul. Piotr, repet, e bine. Bănuiesc că nici nu-ți dai seama cît e de bine. Și Tatiana e un personaj frumos închegat, numai că ar trebui: 1) să fie într-adevăr învățătoare, să învețe copiii, să vină de la școală, să-și facă de lucru cu cîteva manuale și caiete, și 2) în actul întîi sau al doilea să se spună că a mai încercat să se otrăvească. Atunci sinuciderea ei cu otravă din actul al treilea nu va mai părea neașteptată și va fi oportună. Teterev vorbește mult prea mult. Oamenii de felul lui trebuie prezentați bucățică cu bucățică, în treacăt, pentru că, orice s-ar spune, soiul acesta de oameni sînt episodici oriunde — și în viață, și pe scenă. Pe Elena pune-o să prînzească în actul întîi; să stea la un loc cu toată lumea, să glumească. Altfel apare prea puțin și nu e destul de limpede. Discuția ei cu Piotr e cam aspră; pe scenă această asprime o să iasă și mai mult în relief. Fă din ea o femeie pătimașă care se îndrăgostește ușor, chiar dacă nu iubește.

Pînă la punerea în scenă a piesei mai este vreme, ai cînd s-o revezi de zece ori, nu o dată. Îmi pare așa de rău că trebuie să plec! Aș asista la repetiții și ți-aș scrie tot ce e de făcut.

Vineri plec la Ialta. Fii sănătos și dumnezeu să te aibă în paza lui. Salutări copiilor și o adîncă plecăciune Ekaterinei Pavlovna. Îți strîng mîna cu putere și te îmbrățișez.

Al dumitale A. Cehov

376

Către A. M. Feodorov

3 noiembrie 1901, Ialta

Scumpe Alexandr Mitrofanovici, am citit piesa dumitale și iată părerea mea. Dar mai întîi cred că e necesar să te avertizez că nu-i vorba de experiență, care-mi lipsește sau, în orice caz, e cu totul neînsemnată, ci doar de o impresie. Înainte de toate, mi se pare că în piesa dumitale lipsește un rol de bărbat: rolul principal. Tot timpul ai impresia că din moment în moment va apărea un bărbat care va spune ceva foarte important, dar nu apare. Zelențov e foarte șters, nu-i lucrat de loc, iar Roman e abia schițat și nu va interesa pe nici un actor. Volodea e bine, aș zice, numai că ar trebui să-l faci și mai cald. De asemenea, ar trebui să se fi ocupat într-adevăr de mecanică, acum sau în trecut, pentru ca expresiile „am dat drumul la aburi", „roțile or să înceapă a lucra" etc. să nu fie vorbe goale, ci să emane, ca să zic așa, din adîncul ființei lui. Nu e nevoie să aduci copii pe scenă. Dacă e necesar, să se vorbească despre ei în dialoguri. Acum, să trec la femei. Olga Bagrova e bine conturată și va fi un rol pentru o actriță foarte bună. Numai, pune-o să vorbească mai puțin. O ghicești de la primul cuvînt, de la primele rînduri și ar fi chiar admirabilă dacă în actul al treilea sau în al patrulea ai pune la cale o explozie, fă-o să izbucnească, pentru ca apoi din nou să se potolească. Repet, e un rol admirabil. Natașa vorbește prea mult și mereu pe același ton, încît în curînd ajunge plictisitoare. Trebuie s-o faci mai variată, mai nuanțată. Celelalte personaje le-am mai întîlnit și pînă acum, sînt lucrate după șablon. Ce ar mai fi de spus? Graurii se întorc pe la sfîrșitul lui martie, cînd e încă zăpadă. Împușcătura de la sfîrșitul piesei lasă spectatorului impresia că s-a împușcat cineva. Roman de pildă. Toate personajele vorbesc aceeași

limbă (afară de Olga), încît nici „asta-i nostim“ al lui Roman nu e de prea mare ajutor. Sînt şi cuvinte de prisos, care nu se potrivesc cu piesa, de pildă: „doar ştii cum că aici nu-i voie de fumat“. În teatru trebuie să fii mai atent cu acest *cum*. Şi aşa mai departe. Vezi cîte ţi-am înşirat? Dar tonul piesei e bun, e tonul lui Feodorov. Piesa se citeşte uşor, şi mi-ar face o deosebită plăcere s-o văd jucată.

Ţi-o trimit îndărăt, deoarece la Teatrul de Artă repetiţiile se prelungesc pînă la sfîrşitul lui ianuarie, aşa că n-or să aibă timp să-ţi citească piesa. (Se repetă piesa lui Nemirovici şi a lui Gorki.) Pînă atunci, caută şi inventă, dacă binevoieşti, un rol bărbătesc mai central, un bărbat mai arătos, mai interesant. Apoi, împuşcătura să se tragă pe scenă nu în spatele scenei, şi nu în actul al patrulea, ci în al treilea.

Îţi doresc tot binele. Fii sănătos şi dă-i înainte cu lucrul. Am citit în *Severnîi krai* că la Iaroslavl s-a jucat cu succes piesa dumitale *Casa cea veche*.

Îţi strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

Trimite-i piesa lui Nemirovici-Dancenko, dar nu mai curînd de luna decembrie. Acum e ocupat cu piesa lui.

Eu aş fi făcut şi din Roman un om cu suflet bun. O fi el bun, dar nu se poate obişnui de loc cu gîndul că fratele lui, un om admirabil, trăieşte cu o femeie atît de banală.

377

Către O. L. Knipper

9 noiembrie 1901, Ialta

Bună ziua, sufleţelule! Azi e o vreme minunată: cald, senin, uscat şi o linişte ca vara. Au înflorit trandafirii, garoafele, crizantemele şi încă nişte flori,

galbene. Am stat mult timp în grădină și-mi ziceam că vremea de aici e încîntătoare, și totuși ar fi mult mai plăcut să faci acum o plimbare cu sania. Iartă-mi cinismul.

Roksanova a jucat din nou în *Pescărușul?* Doar piesa fusese scoasă din repertoriu pînă se va găsi altă actriță, și acum, pe neașteptate, iarăși Roksanova! Asta e o adevărată porcărie! Din repertoriul pe care mi l-ai trimis, am văzut că s-au început repetițiile la *Ivanov*. Cred că e o muncă zadarnică și nefolositoare. Piesa va cădea, deoarece, datorită indiferenței publicului, va fi jucată searbăd, fără viață.

Eu îi îndemn mereu pe cei mai buni autori dramatici să scrie piese pentru Teatrul de Artă. Gorki a și scris una, iar Balmont, Leonid Andreev, Telești și alții au început și ei să scrie. Ar fi cazul ca Teatrul de Artă să-mi fixeze o leafă, măcar cîte o rublă de autor! Scrisorile mele către tine nu mă mulțumesc de loc. După clipele de intensă fericire pe care le-am trăit amîndoi, scrisorile nu ne mai ajung. Ar trebui să fim mereu împreună. Facem un mare păcat că stăm despărțiți! Eh, dar ce să mai vorbim despre asta! Dumnezeu cu tine. Eu te binecuvîntez, nemțoicuța mea, și sînt fericit că te distrezi. Te sărut tare, tare de tot.

Al tău Antonio

378

Către O. L. Knipper

17 noiembrie 1901, Ialta

Draga mea nevestică, știrile care au ajuns la voi despre boala, și chiar despre moartea lui Tolstoi nu sînt de loc întemeiate. Nici acum, nici în trecut nu

s-au petrecut schimbări serioase în sănătatea lui, iar pînă la moarte, s-ar părea că mai este încă vreme. E drept că l-au cam părăsit puterile și arată mai slab, dar n-are nici un simptom care să-i amenințe viața, nici unul, afară de bătrînețe... Nu lua în serios toate zvonurile. Dacă, ferească dumnezeu, s-ar întîmpla ceva, te anunț printr-o telegramă. În telegramă o să-i spun „bunicul", altfel s-ar putea să nu ajungă. A[lexei] M[aximovici] e aici și-i sănătos. Doarme la mine și e înscris tot la mine. Astăzi a fost aici comisarul de poliție.

Scriu, lucrez, însă la Ialta, draga mea, nu se poate lucra, nu se poate și pace! E departe de lume, e plictiseală, dar mai ales e frig. Am primit o scrisoare de la Vișnevski; spune-i că voi scrie o piesă, dar nu înainte de a se desprimăvăra.

La mine în birou arde acum lampa. Deocamdată nu miroase a gaz. Merge.

A[lexei] M[aximovici] nu s-a schimbat, e tot cum îl știi: de treabă, deștept și bun la suflet. Un singur lucru nu-mi place la el, sau mai bine zis pe el, rubașca. Nu mă pot deprinde cu ea, cum nu mă pot deprinde cu tunica de șambelan.

Pe aici e vreme proastă, de toamnă. Ei, cu bine și cu sănătate, luminița mea. Îți mulțumesc pentru scrisori. Vezi să nu te îmbolnăvești și fii cuminte. Complimente la ai tăi.

Te sărut și te îmbrățișez cu putere.

Soțul tău Antonio

Sînt sănătos. Moscova a avut un efect uimitor de salutar asupra mea. La drept vorbind nu știu dacă Moscova sau tu, dar tușesc mult mai puțin.

Dacă o vezi pe Kundasova, sau pe cineva care o s-o vadă curînd, să-i spui că aici, la Ialta, se află în momentul de față d-rul Vasiliev, psihiatrul, și că e foarte grav bolnav...

379

Către O. L. Knipper

7 decembrie 1901. Ialta

...Nu cheltuiți prea mulți bani cu piesa, pentru că n-o să aibă succes. 1200 de ruble pentru costume e colosal. Am citit cartea lui Leonid Andreev la Moscova, apoi în drum spre Ialta. Într-adevăr, e un scriitor bun. Dacă ar scrie mai des ar avea și mai mult succes. Nu-i destul de sincer și de simplu, de aceea e greu să te obișnuiești cu scrisul lui...

380

Către V. S. Miroliubov

17 decembrie 1901, Ialta

Iubite Viktor Sergheevici, eu nu sînt sănătos, mai bine zis, nu prea sănătos, și nu-s în stare să scriu. Am avut o hemoptizie și acum sînt slăbit și furios, stau tot timpul cu comprese calde la coaste, iau creuzot și alte fleacuri. În orice caz, eu n-o să te trag pe sfoară cu *Arhiereul,* mai curînd sau mai tîrziu tot ți-l trimit.

Am citit în *Novoe vremea* articolul vardistului Rozanov, din care am aflat, între altele, despre noua dumitale activitate. Dacă ai ști, dragul meu, cît de mult m-a mîhnit această veste! Eu cred că dumneata ai trebui să pleci din Petersburg chiar acum, la Nervi, la Ialta, oriunde, numai să pleci. Dumneata, om de treabă și cinstit, ce poți avea comun cu Rozanov, cu Serghi, cel mai viclean dintre vicleni, în sfîrșit cu Merejkovski, cel mai ghiftuit dintre ghiftuiți? Aș vrea să-ți scriu multe, multe, dar e mai bine să mă opresc, cu atît mai mult, cu cît scrisorile sînt citite acum mai ales de acei cărora nu le sînt adresate...

381

Către M. P. Cehov

17 decembrie 1901, Ialta

Dragă Michel, nu mă simt bine, de aceea dă-mi voie să nu-ţi răspund la scrisoare pînă la sarbători. Deocamdată îţi scriu doar atît: *Rossia* are un tiraj de 45000 de exemplare cu abonaţi cu tot, jurnalul merge foarte bine, dar redactor şef e Sazonov, un incapabil de care n-ai avea cum să scapi. Dacă rămîne Sazonov, atunci Amfiteatrov şi Doroşevici vor fi nevoiţi să plece, însă nu li se va permite să aibă ziarul lor. S-ar putea ca Amfiteatrov să treacă la *Novoe vremea,* dar pe Doroşevici e greu să-l cumperi. Eu am lucrat cu el la *Budilnik* şi-l cunosc: îl dispreţuieşte pe Burenin şi n-o să accepte să lucreze la acelaşi ziar cu el.

Novoe vremea nu se mai poate ridica. Va muri o dată cu A. S. Suvorin. A te gîndi la ameliorarea situaţiei la *Novoe vremea* înseamnă a nu cunoaşte de loc societatea rusă.

Am avut o hemoptizie, mă simt slăbit, dar în general nu e nimic deosebit. Mama e sănătoasă. Mîine soseşte Maşa, pentru sărbători.

Îţi mulţumesc din toată inima că nu mi-ai scris o scrisoare scurtă, şi te rog să nu mă uiţi nici de aci înainte. Doar aici mă aflu ca în surghiun.

Salutări cordiale Olgăi Ghermanovna, Jeniei şi lui Serioja. Le doresc tot binele. Şi ţie îţi doresc fericire, din tot sufletul. Salutări bătrînului Suvorin, şi, dacă ai o clipă liberă, caută de-mi mai scrie.

Al tău A. Cehov

La Petersburg, pe Liteinaia, la numărul 15, stă academicianul Nikodim Pavlovici Kondakov, o cunoştinţă de-a mea, aş putea zice chiar un prieten. Dacă ai vreo ocazie, fă cunoştinţă cu el şi transmite-i

o plecăciune din partea mea. Nevastă-sa e cam cîrcotașă, dar poți să nu ții seamă de ea.

Mai am un prieten care ar fi bucuros să te cunoască: Viktor Sergheevici Miroliubov, redactor șef la *Jurnal dlea vseh*. El ți-ar tipări cu plăcere povestirea și ți-ar plăti cîte 10 copeici de fiecare rînd. Și în general, pe lîngă el ți-ai putea găsi ușor de lucru.

1902

382

Către K. D. Balmont

1 ianuarie 1902, Ialta

Iubite Konstantin Dmitrievici, cu prilejul noului an îți urez fericire și noi capricii ale tinerei, frumoasei și voluptoasei muze! Cerul să te aibă în paza lui!

Cît timp erai aici, mai boleam cîte un pic, totuși mă țineam bine, dar îndată ce ai plecat, m-am îmbolnăvit de-a binelea, am început să scuip sînge, am slăbit ca Fofanov și n-am mai ieșit de loc din casă. Acum mă îndoapă cu mîncare ca pentru tăiere, mă doftoricesc, și m-am mai dres puțin.

Din cărțile dumitale am aici: 1) *Sub cerul nordic;* 2) Shelley, ed[iția] a 2-a și a 7-a (Cenci); 3) *In nemărginire;* 4) *Liniște;* 5) Calderon, vol. I; 6) *Povestiri misterioase;* 7) Poe Edgar, vol. I.

Îți mulțumesc din tot sufletul pentru carte. În momentul de față nu lucrez, citesc doar, iar mîine-poimîine mă apuc de Ed[gar] Poe.

Nu te plictisești la țară? Nu? La Ialta e minunat, o vreme ca vara, și asta nu-i bine. Toată noaptea miorlăie motanii, latră cîinii, eu visez cavouri, iar ziua soarele strălucește orbitor și amintirile îmi răvășesc sufletul; mi-e dor de frig, de oamenii de la nord.

Nevastă-mea mi-a promis că va veni la sfîrşitul lui ianuarie. Soră-mea a sosit aici pentru sărbători. Încă n-am fost la Tolstoi, dar zilele acestea mă voi duce, îl voi întreba şi-ţi voi comunica răspunsul. Deocamdată, am auzit că i-ai făcut o impresie bună, că a stat de vorbă bucuros cu dumneata... Cel puţin aşa mi s-a spus.

La noi nimic nou. Totul e aşa cum a fost. Îţi doresc sănătate, fericire şi voie bună, şi nu uita că la Ialta se află un om care are o slăbiciune pentru dumneata. Scrie-i măcar din cînd în cînd.

Al dumitale cu tot sufletul A. Cehov

Transmite soţiei dumitale salutări şi urarea mea de bine pentru noul an.

Scrie Scorpionilor să-mi trimită neapărat cartea îndată ce va apărea.

383

Către M. P. Cehov

12 ianuarie 1902, Ialta

Iată copiile telegramelor pe care le-am primit astăzi: „*Colegii medici, participanţi la congresul VIII Pirogov al medicilor ruşi, care au asistat astăzi la spectacolul* Unchiul Vanea *de la Teatrul de Artă, trimit mult iubitului autor şi scumpului lor confrate expresia adîncului lor respect şi urări de sănătate*". Urmează semnăturile.

Alta: „*Medicii de zemstvă din cele mai depărtate colţuri ale Rusiei, care au văzut în interpretarea artiştilor opera medicului artist, aduc confratelui omagiul lor. Niciodată nu vor uita ziua de 11 ianuarie.*" Urmează semnăturile.

Nădăjduiesc că ai ajuns cu bine. Acasă totul e în ordine. O plecăciune adîncă Oliei, Soniei, lui Vanea, lui Vişnevski, căruia, vezi, nu uita să-i dai

chitanța. De asemenea, nu uita să te interesezi despre *Novosti dnea.* Nu te-ai plictisit așteptînd la Sevastopol? Am primit o scrisoare lungă de la Lazarevski.

Îți doresc sănătate. Scrie-mi!

Al tău Antoine

384

Către K. S. Alexeev (Stanislavski)

20 ianuarie 1902, Ialta

...În timp ce citeam *Micii burghezi,* aveam impresia că rolul central e al lui Nil. Acesta nu-i un mujic, nici un meseriaș, ci un om nou, un muncitor instruit. Eu cred că nu e zugrăvit pe de-a întregul, dar n-ar fi greu, și nici n-ar fi mult de lucru să fie întregit... Îmi pare rău, îmi pare extrem de rău că Gorki n-are posibilitatea să asiste la repetiții...

385

Către O. L. Knipper

20 ianuarie 1902, Ialta

Tare ești prostuță, draga mea, tare ești prostuță! De ce să fii mîhnită, de ce? Îmi scrii că totul s-a dus, că tu ești o nimica toată, că scrisorile tale ma plictisesc și că-ți dai seama cu groază că viața ta se face tot mai îngustă etc., etc. Ești o prostuță! Nu ți-am scris despre viitoarea mea piesă, dar nu pentru că n-aș avea încredere în tine, cum îmi scrii, ci pentru că n-am încă încredere în piesă. Ideea acestei piese abia mi-a încolțit în minte, așa cum se ivesc zorile. Nici eu nu știu ce va ieși din ea, iar

subiectul mi se schimbă de la o zi la alta. Dacă ne-am fi văzut, ţi l-aş fi povestit, de scris însă nu ţi-l pot scrie, pentru că n-aş avea ce: n-aş face decît să înşir tot felul de bazaconii, ceea ce m-ar face să pierd orice entuziasm pentru piesă. Mă ameninţi în scrisoare că niciodată n-ai să mă mai întrebi şi nici n-ai să te mai amesteci în nimic. De ce toate acestea, sufleţelul meu? Nu, tu eşti bună, tu ai să alungi furia şi ai să te îmbunezi, cînd ai să vezi iarăşi cît îmi eşti de dragă, ce aproape îmi eşti de inimă şi cum nu pot trăi fără tine, prostuţa mea. Nu mai fi posomorîtă, nu mai fi posomorîtă! Hai, zîmbeşte! Eu am dreptul să fiu posomorît, pentru că eu trăiesc în pustiu, n-am nici o ocupaţie, nu văd oameni, sînt bolnav aproape în fiecare săptămînă, pe cînd tu... Orice s-ar spune, viaţa ta e plină.

Am primit scrisoare de la Konstantin Sergheevici. Îmi scrie mult şi drăguţ. Îmi dă a înţelege că s-ar putea ca piesa lui Gorki să nu se joace în stagiunea aceasta. Îmi scrie despre Omon, despre *„mesdames, ne vous decolletez pas trop“* [1].

În treacăt fie zis, Gorki are de gînd să se apuce de o nouă piesă, o piesă din viaţa vagabonzilor, cu toate că eu l-am sfătuit să mai aştepte un an-doi, să nu se grăbească. Un scriitor trebuie să scrie mult, dar nu trebuie să se grăbească. Nu-i aşa, soţioara mea?

La 17 ianuarie, de ziua mea onomastică, eram într-o foarte proastă dispoziţie, întîi, pentru că nu mă simţeam bine şi apoi, pentru că mereu zbîrnîia telefonul: mi se transmiteau telegramele de felicitare. Pînă şi tu, şi Maşa nu m-aţi cruţat şi mi-aţi trimis o telegramă!

À propos: cînd e *Geburstag* [2]-ul tău?

Îmi scrii să nu fiu trist, că ne vom vedea curînd. Vrei să spui că ne vom vedea în săptămîna patimilor? Sau mai devreme? Nu mă tulbura, bucuria

---

1 Doamnelor, nu vă decoltaţi prea tare (fr.) (n.t.).

2 Ziua de naştere (germ.) (n.t.).

mea. În decembrie mi-ai scris că vii în ianuarie, m-ai tulburat, m-ai emoționat, după aceea ai început să-mi scrii că vii în săptămîna patimilor — și eu m-am ghemuit, am poruncit sufletului meu să se liniștească, iar acum stîrnești din nou furtună pe Marea Neagră. De ce ?

Moartea lui Solovțev, căruia i-am închinat *Ursul* meu, a fost cel mai neplăcut eveniment din viața mea provincială. Îl cunoșteam bine. Am citit în ziare că el ar fi făcut unele modificări în *Ivanov*, și că eu, dramaturgul, ascultam de sfaturile lui. E un neadevăr.

Prin urmare, soțioara mea dragă, bună, de aur, dumnezeu să te ocrotească, să fii sănătoasă și veselă, și să-ți aduci aminte de soțul tău măcar seara, cînd te culci să dormi. Dar principalul e să nu fii posomorîtă. Doar soțul tău nu-i nici bețiv, nici scandalagiu, nici risipitor, ci, ca purtare, un adevărat soț neamț ; port chiar și izmene călduroase...

Îmi îmbrățișez de o sută de ori soția și o sărut la nesfîrșit.

Al tău Ant.

Îmi scrii : „Oriunde mă întorc, dau numai de ziduri". Dar unde te-ai întors ?

386

Către N. D. Teleșov

20 ianuarie 1902. Ialta

Iubite Nikolai Dmitrievici, îmi pare rău ! Nu-ți pot spune decît că-mi pare rău. Ai vrea pentru cartea dumitale ceva din ce am publicat mai demult, dar toate operele mele publicate pînă acum îi aparțin lui Marks și, potrivit contractului, n-am dreptul să-mi public povestirile care n-au intrat în edițiile lui decît în culegerile de binefacere, gratuit.

Inițiativa dumitale de a scoate o ediție ca aceasta e foarte frumoasă și interesantă, eu te invidiez și-ți doresc cel mai deplin succes. Însă nu cred că e bine ca volumul să aibă o înfățișare pestriță, de culegere, deși, fără îndoială, se va vinde ușor. Pentru că veni vorba, în revista *Novîi jurnal inostrannoi literaturî* se publică *Faust* de Goethe, tradus în proză de Weinberg — o traducere admirabilă! Ce ar fi să-i comanzi traduceri fidele, în proză, dar traduceri bune: *Hamlet, Othello* etc., etc., și să le scoți în ediții a 20 de copeici volumul. Ia legătura cu Weinberg și stai de vorbă cu el.

Îți doresc tot binele, un an nou fericit și succese. Multă sănătate.

Al dumitale A. Cehov

387

Către A. I. Kuprin

22 ianuarie 1902, Ialta

Iubite Alexandr Ivanovici, îți aduc la cunoștință prin prezenta că L. N. Tolstoi a citit nuvela dumitale *La circ* și i-a plăcut foarte mult. Fii bun și trimite-i volumul dumitale pe adresa: Koreiz, gub. Tavr., subliniind în sumar titlurile bucăților pe care le găsești mai bune, pentru ca Tolstoi să înceapă cu ele, sau trimite-mi mie volumul, să i-l duc eu.

Voi trimite o povestire pentru *Jurnal d[lea] v[seh]*, numai lasă-mă să-mi vin puțin în fire după boală.

Îți doresc sănătate și numai bine. Salutări și o adîncă plecăciune lui Viktor Sergheevici.

Al dumitale A. Cehov

388

Către O. L. Knipper

2 februarie 1902, Ialta

...Boborîkin, care a fost la voi, m-a făcut de doi bani în *Vestn[ik] Evropî* pentru *Trei surori*. Piesa mea e criticată în romanul său de profesorul Greazev, adică Timireazev, un om pe care, în treacăt fie zis, îl iubesc şi-l respect nespus de mult...

389

Către M. P. Alexeeva (Lilina)

3 februarie 1902, Ialta

Scumpă Maria Petrovna, eşti foarte bună şi-ţi mulţumesc mult pentru scrisoare. Din păcate, eu nu-ţi pot scrie nimic de seamă, pentru că la noi, la Ialta, nu-i nimic nou, nimic interesant. Trăim ca la Ciuhloma sau la Vasilsursk, îmbătrînim, luăm decoct, umblăm încălţaţi cu pîslari... Adică, avem o noutate şi încă una foarte plăcută: vindecarea lui Lev Tolstoi. Contele a fost foarte grav bolnav, începuse să facă o congestie pulmonară, boală care pentru bătrîni, ca el, e de obicei fără scăpare. Vreo trei zile ne-am tot aşteptat să auzim că s-a sfîrşit, dar deodată bătrînul nostru a prins viaţă şi a început să ne dea nădejde. În momentul cînd îţi scriu rîndurile acestea, nădejdea a prins şi mai multe rădăcini, încît nici umbră de îndoială că atunci cînd vei citi scrisoarea, L[ev] N[ikolaevici] va fi sănătos.

Cît despre Gorki, se simte destul de bine, e vioi, numai că se plictiseşte şi are de gînd să se apuce de o nouă piesă, pentru care are un subiect. Din cîte îmi pot da seama, peste vreo cinci ani, Gorki

va scrie piese excepționale. Acum, însă, parcă ar bîjbîi, căutînd.

Ceea ce-mi comunici în secret cu privire la Konstantin Sergheevici și la soția mea mi-a făcut o bucurie extraordinară. Îți mulțumesc, voi lua imediat măsuri, chiar astăzi voi începe demersurile pentru divorț. Chiar astăzi voi trimite o cerere la consistoriu, la care voi anexa scrisoarea dumitale, și cred că pînă în luna mai voi fi liber. Iar pînă atunci, o învăț eu minte pe soția mea. Ea se teme de mine, că eu nu-s dus de multe ori la biserică!

Plecăciuni și salutări cordiale lui Konstantin Sergheevici. Vă felicit pe amîndoi pentru teatrul cel nou, sînt sigur că veți avea succes.

O plecăciune adîncă, o sărutare de mînă, și încă o plecăciune adîncă.

Sincer devotat A. Cehov

390

Către O. L. Knipper

9 februarie 1902, Ialta

Olia dragă, răutate mică, nu știu: ți-am scris să-mi aduci *Copiii lui Vaniușin?* Ia cartea de la Maș̦a și cu această ocazie o citești pe drum. De la Simferopol vino cu trăsura, tocmește un poștalion împreună cu cineva, sau vino singură, numai vino mai repede. Să știi că o să fie rece, învelește-te bine, că altfel mănînci bătaie.

E zăpadă, e frig și nu-i de loc plăcut.

Ieri mi s-a comunicat la telefon că Tolstoi se simte bine de tot. Criza a trecut și nu mai are temperatură.

Sufletul meu drag, te îmbrățișez și te sărut. De ce jucați piesa lui Gorki cu *o* accentuat? Ce faceți?!! Asta-i o ticăloșie la fel cu a lui Darski, care juca

Shylock cu accent evreiesc. În *Micii burghezi* toți vorbesc ca mine și ca tine.

Și, mă rog, ai de gînd să vii degrabă? Te aștept, te aștept, te aștept. Însă să știi că vremea e mizerabilă, mizerabilă...

Îmi mai sărut o dată nevasta, pe nemțoicuța mea acționară.

Soțul tău A. Aktrisîn

39

Către V. S. Miroliubov

8 martie 1902, Ialta

Iubite Viktor Sergheevici, am primit astăzi corectura, și tot astăzi voiam s-o parcurg și să ți-o trimit îndărăt, dar în primul rînd, corectorul dumneavoastră a transformat toate punctele în semne de exclamație și a pus ghilimele acolo unde n-au ce căuta („Sintaxă") și, în al doilea rînd, sînt prea multe omisiuni, pe care trebuie să le intercalez (de pildă Popa-Criță) și, pe lîngă toate acestea, aș vrea să mai adaug ceva. Prin urmare, vei primi corectura a doua zi, după scrisoarea de față, sau în aceeași zi, dacă voi reuși să termin tot ce am de făcut pînă diseară la ora 7.

Iartă-mă, dragul meu, dar te mai rog încă o dată: nu publica bucata dacă cenzura îmi va șterge măcar un cuvînt. Îți voi trimite alta. Și așa, din pricina cenzurii, am scos și am scurtat mult cînd am transcris-o.

Nu uita de rugămintea mea, te rog.

În momentul de față, Teatrul de Artă e la Petersburg. Cum o fi fost primit acolo, nu știu, că nimeni nu-mi scrie nimic. Cred că fără entuziasm, cu indiferență. De altfel, e greu să înțelegi ceva pe lumea asta. Printre altele, și publicul.

Îți mulțumesc foarte mult, dragul meu, pentru telegrama referitoare la alegerea lui Gorki. Să-ți dea dumnezeu numai bine, viață veselă și sănătate deplină. Scrie-mi două-trei rînduri.

Al dumitale A. Cehov

392

Către O. L. Knipper

13 martie 1902, Ialta

...Bunicul se înzdrăvenește cu încetul, acum stă în capul oaselor și e vesel. Ai citit *Țăranul* și prefața la el? Nu are nimic deosebit, dar e bine scris, afară de prefață, care mi s-a părut cam grosolană și agresivă fără motiv. La vară o să ți-l dau să-l citești...

393

Către O. L. Knipper

16 martie 1902, Ialta

...Cu sănătatea sînt bine, tușesc mai puțin, starea de spirit e satisfăcătoare. Nu scriu piesa și nici n-am chef s-o scriu, deoarece pentru moment sînt prea mulți dramaturgi, și această ocupație a început a fi plictisitoare și banală. Înainte de toate, trebuie să jucați *Revizorul;* Stanislavski — pe primarul orașului, iar Kacealov — pe Hlestakov. Pentru spectacolele de duminică. Tu ai fi o primăreasă admirabilă. Apoi *Roadele învățăturii,* tot pentru spectacolele de duminică și ca spectacol de rezervă. Numai că ar trebui să mai angajați vreo două-trei actrițe bune și tot pe atîția actori, de asemenea buni. Dacă rolu-

rile principale vor fi jucate, fie chiar şi, întîmplător, de actriţe ca Munt sau ca Litovţeva, teatrul vostru o să se ducă de rîpă după 2—3 stagiuni [...]

Cum merge actul IV din *Micii burghezi?* Eşti mulţumită? Scrie-mi, sufleţelule.

De ce nu primesc telegrama? O aştept în fiecare seară. Se vede că Nemirovici şi-a pierdut, sau îşi pierde, curajul. Îl dau gata recenziile. Tu, prostuţo, să nu iei în serios recenziile grosolane şi tîmpite ale unor oameni încrezuţi şi îmbuibaţi. Ei nu scriu ce simt sau ce le porunceşte conştiinţa, ci ceea ce se potriveşte mai bine cu dispoziţia lor de moment...

394

Către V. G. Korolenko

19 martie 1902, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, toată iarna n-am făcut nimic, pentru că am fost mereu bolnav. Acum sînt mai binişor, aproape sănătos, dar ce va fi mai tîrziu nu ştiu, de aceea nu pot să-ţi spun nimic precis în ce priveşte bucata pentru culegere. Te voi anunţa în iunie sau în august, atunci o să-mi pot da seama mai bine. Cît despre *Russkoe bogatstvo* îi voi trimite o nuvelă sau o povestire îndată ce-mi va fi posibil. Revista aceasta mi-e simpatică, mi-e dragă, şi aş colabora cu plăcere la ea.

Astăzi am primit o scrisoare de la un academician cu următorul cuprins: *„Ieri a avut loc adunarea extraordinară* (ieri, adică 11 martie) *a secţiei de literatură, tot în Palatul de marmură, consacrată cazului Maxim Gorki. S-a dat citire înaltei mustrări, prin care împăratul îşi exprimă «adînca sa mîhnire» pentru alegerea făcută“*, adăugînd că la propunerea Minis[terului] Instr[ucţiunii] Publ[ice], de azi îna-

inte lista candidaţilor va fi înaintată susnumitului minister şi M[inisterului] de In[terne] pentru a-şi da avizul.

Şi fiindcă veni vorba, în momentul de faţă M. Gorki se află la Oleiz. Chiar astăzi a fost la mine. L. N. Tolstoi e pe cale de vindecare.

Iţi doresc tot binele şi-ţi strîng mîna cu căldură. Mulţumesc foarte mult că nu m-ai uitat.

Al dumitale A. Cehov

395

Către N. D. Teleşov

21 martie 1902, Ialta

Iubite Nikolai Dmitrievici, astăzi am primit scrisoarea dumitale şi tot astăzi îţi răspund. Mi-e teamă că felicitarea mea va ajunge tîrziu. Într-adevăr, Ivan Alexeevici merită cu prisosinţă să fie sărbătorit: ca scriitor e unic în genul său, iar ca om e foarte cumsecade.

Iţi trimit cele mai cordiale urări de bine şi-ţi strîng mîna. După paşte, spre marea mea mulţumire, mă duc la Moscova.

Al dumitale A. Cehov

396

Către I. A. Belousov

21 martie 1902, Ialta

Iubite Ivan Alexeevici, dă-mi voie şi mie să te felicit, să-ţi strîng mîna tare, tare şi să-mi exprim marea mea părere de rău că nu sînt lîngă dumneata.

Primește, te rog, cele mai cordiale urări de fericire și de succes. Domnul să te ajute să ajungi (și noi împreună cu dumneata) ziua cînd ne vom aduna din nou spre a sărbători cea de a patruzecea aniversare a activității dumitale literare — o activitate rodnică, plină de modestie și admirabilă. Îți mai strîng o dată mîna cu căldură și te îmbrățișez cu drag.

Al dumitale A. Cehov

397

Către O. L. Knipper

31 martie 1902, Ialta

Draga mea, chiar acum plec la Tolstoi. E o vreme încîntătoare. Nu te-ai plictisit la Piter? Ți-e urît? E frig? Cu privire la academicienii de onoare încă nu s-a hotărît și nu s-a aflat nimic. Nimeni nu-mi scrie și eu nu știu ce trebuie să fac. Voi vorbi astăzi cu L[ev] N[ikolaevici].

Va să zică, piesa lui Gorki a avut succes? Bravo!!

398

Către N. P. Kondakov

2 aprilie 1902, Ialta

Mult stimate și iubite Nikodim Pavlovici, nu știu dacă te-ai întors la Petersburg (mi-ai scris că erai la Moscova, ceea ce am aflat și din ziare, de altfel), totuși îngăduie-mi să-ți dau un semn de viață. Voi începe prin a-ți spune că la Ialta e primăvară în toată legea, că toți copacii au început a înfrunzi, iar piersicii a-și scutura floarea, că e cald, că actorul Sazonov se află la moșia lui și nu-și bea ceaiul decît

afară, la aer. Toată luna februarie și începutul lui martie am stat prost cu sănătatea, slăbisem și tușeam mult, acum, însă, mă simt foarte bine și s-ar părea că încep a mă vindeca.

Aș dori mult să te văd și să stăm de vorbă, să aflu amănunte cu privire la ultimele alegeri de academicieni. Multe lucruri nu sînt nici pînă acum limpezi pentru mine, în orice caz nu știu ce trebuie să fac: să rămîn mai departe academician de on[oare], sau să mă retrag.

L. N. Tolstoi se simte mai bine, asta e sigur, boala de care suferea (congestie pulmonară) i-a trecut, totuși e slăbit, chiar foarte slăbit, abia de cîteva zile a început să stea în fotoliu, pînă acum stătea mereu culcat. Va mai trece încă multă vreme pînă va începe să umble. Am fost alaltăieri la el și am rămas cu impresia că merge spre vindecare, dar că a îmbătrînit mult și că e aproape epuizat. Citește mereu, mintea i-e limpede, ochii extraordinar de inteligenți. Bineînțeles că nu i se dă voie să scrie, totuși a mai scris cîte ceva în timpul din urmă, dar despre asta vom vorbi cînd ne vom vedea.

Vorba e, cînd ne vom vedea? Răspunde-mi, te rog. Repet, doresc mult să stau de vorbă cu dumneata, doresc, și în același timp și trebuie, neapărat.

Îți urez tot binele. O adîncă plecăciune dumitale personal și una familiei dumitale. Multă sănătate și prosperitate.

Al dumitale A. Cehov

399

Către V. G. Korolenko

19 aprilie 1902, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, soția mea a venit de la Petersburg cu 39 de grade temperatură, foarte slăbită și cu dureri insuportabile. Nu poate umbla

a fost adusă pe braţe de pe vapor... Acum, am impresia că e ceva mai bine.

N-o să dau cererea dumitale lui Tolstoi. Cînd am adus vorba despre Gorki şi despre Academie, el mi-a răspuns: „Eu nu mă consider academician", şi şi-a vîrît nasul în carte. Lui Gorki i-am dat un exemplar şi i-am citit scrisoarea dumitale. Eu cred că adunarea de la 25 mai nu se va ţine, deoarece toţi academicienii părăsesc capitala pe la începutul lunii. De asemenea, cred că Gorki nu va fi ales a doua oară: îi vor vîrî bile negre. Grozav aş vrea să te văd şi să stăm de vorbă! N-ai putea să vii la Ialta? Eu rămîn aici pînă la 15 mai. Aş veni eu la Poltava, dar soţia mea e bolnavă şi cred că va mai sta în pat încă vreo trei săptămîni. Dar după 15 mai n-am putea să ne vedem la Moscova, sau pe Volga, sau în străinătate? Răspunde-mi.

Iţi strîng mîna cu căldură şi-ţi doresc numai bine. Fii sănătos.

Al dumitale A. Cehov

Soţia mea îţi trimite salutări.

400

Către V. G. Korolenko

20 aprilie 1902, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, soţia mea e tot bolnavă şi nu-mi pot aduna gîndurile ca să-ţi scriu ca lumea. În scrisoarea de ieri, te întrebam dacă n-ar fi posibil să ne vedem în aprilie sau la începutul lui mai. Cred că ar fi mai bine să lucrăm de comun acord şi de aceea e necesar să ne înţelegem. Împărtăşesc în totul părerea exprimată în scrisoarea dumitale către A. N. Veselovski, şi cred că la adunarea de la 15 mai, dacă se va ţine, ai putea spune două-

trei cuvinte și în numele meu. Dacă nu ne vom vedea pînă la 15 mai, va trebui să ne înțelegem prin scris.

Soția mea are temperatură mare, stă culcată pe spate și a slăbit. Ce i-ai spus la Petersburg? E necăjită că a uitat tot.

Îți strîng mîna cu putere și-ți doresc sănătate și prosperitate.

Al dumitale A. Cehov

401

Către K. D. Balmont

7 mai 1902, Ialta

Iubite Konstantin Dmitrievici, cerul să te binecuvînteze pentru scrisoarea dumitale atît de simpatică! Eu sînt în viață, aproape sănătos, dar tot la Ialta, unde voi mai sta încă multă vreme, deoarece e bolnavă soția mea. Am primit *Casa în flăcări* și volumul al doilea din Calderon, și-ți mulțumesc nespus de mult. Dumneata știi că îți prețuiesc talentul și că fiecare carte a dumitale îmi face plăcere și mă emoționează. Asta, poate, pentru că sînt conservator.

De asemenea, am primit și piesa tradusă de soția dumitale, și încă de mult, și am trimis-o Teatrului de Artă. Piesa mi-a plăcut, e de actualitate, numai că e nefiresc și exagerat de aspră, așa că s-ar putea să nu treacă la cenzură...

402

Către A. M. Peșkov (M. Gorki)

2 iunie 1902, Moscova

Dragul meu Alexei Maximovici, scrisoarea dumitale am primit-o la Moscova, unde mă aflu de 6 zile. Nu pot veni la Arzamas, deoarece Olga, soția mea,

e *foarte* bolnavă. Noaptea din urmă s-a chinuit rău, și pe lîngă ea s-au mai chinuit și alții. Mîine o internez la sanatoriul lui Strauch, apoi va trebui s-o duc la Franzensbad.

Mai scrie-mi, dragul meu, măcar un rînd. Adresa: Moscova, stradela Neglinnîi, casa Goneţkaia. Zilele trecute m-am întîlnit cu un domn care-l cunoaște pe Pleve și care mi-a spus că în curînd vei fi scos de sub supraveghere. Nu mă încumet să-ți spun în ce măsură e adevărată această informație, dar cred că dacă Arzamasul are un rîu și un parc, cred că te poți împăca și cu supravegherea.

O adîncă plecăciune și cordiale salutări Ekaterinei Pavlovna, lui Maximka și fetiței. Îți strîng mîna cu căldură și te îmbrățișez. Ieri a venit să mă vadă fostul cîntăreț, vine și astăzi la masă. E un om foarte de treabă, foarte talentat și, în același timp, interesant.

În ajunul plecării mele din Ialta, a fost la mine Korolenko. Ne-am sfătuit și, fără îndoială, zilele acestea vom scrie la Petersburg: ne dăm demisia.

Încă o dată plecăciuni.

Al dumitale A. Cehov

403

Către A. M. Peșkov (M. Gorki)

11 iunie 1902, Moscova

Dragul meu Alexei Maximovici, sînt tot la Moscova și încă nu știu cît timp voi mai sta aici. Soția mea e bolnavă, stă în pat și geme de durere. Nu se poate ridica nici în capul oaselor, de mers pe jos sau cu trăsura, nici nu mai vorbesc. Cred că săptămîna viitoare va fi operată.

Trimite-mi piesa pe adresa: Moscova, stradela Neglinnîi, casa Goneţkaia. Voi citi-o cu plăcere, chiar cu ceva mai mult decît plăcere.

Salutări Ekaterinei Pavlovna şi copiilor. Mă simt cam istovit. Îţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale A. Cehov

404

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

29 iulie 1902, Liubimovka

Dragul meu Alexei Maximovici, am citit piesa dumitale, e originală şi, fără îndoială, bună. Actul al doilea e foarte bun, e cel mai bun şi cel mai puternic. În timp ce îl citeam, mai ales sfîrşitul, aproape că-mi venea să sar în sus de încîntare. Atmosfera piesei e mohorîtă, sumbră, şi publicul, neobişnuit cu astfel de piese, va părăsi sala. În orice caz, poţi să-ţi iei adio de la reputaţia de optimist! Soţia mea va interpreta rolul Vasilisei, femeia aceea rea şi desfrînată, Vişnevski umblă prin casă şi face pe tătarul — convins că acesta va fi rolul lui. Rolul lui Luka să nu i-l încredinţezi cumva lui Artem — ferească dumnezeu! — se va repeta şi va fi obositor; în schimb, pe vardist îl va juca admirabil, e rolul lui. Ţiitoarea să fie Samarova. Actorul, care ţi-a reuşit foarte bine, e un rol minunat şi trebuie să-l încredinţezi unui actor cu experienţă, măcar ca Stanislavski. Pe baron să-l joace Kacealov.

Dumneata ai scos din actul al patrulea personajele cele mai interesante (afară de actor), dar bagă de seamă să nu ai vreo surpriză din pricina asta. Actul acesta ar putea să pară plictisitor şi inutil, cu atît mai mult, cu cît, după plecarea celor mai puternici şi mai interesanţi actori, vom rămîne numai cei mediocri. Moartea actorului e grozav de inoportună: vine pe neaşteptate, fără ca spectatorul să fi fost

pregătit, de parcă l-ai plesni peste ureche! De asemenea, nu-i destul de clar cum de a ajuns baronul la azilul de noapte și de ce e baron.

Pe la 10 august plec la Ialta (soția mea rămîne la Moscova), apoi, tot în august, mă întorc la Moscova și, dacă nu s-o întîmpla nimic deosebit, stau aici pînă în decembrie. Voi vedea *Micii burghezi* și voi asista la repetițiile noii dumitale piese. N-ai putea să scapi cumva de Arzamas și să vii la Moscova măcar pentru o săptămînă? Am auzit că ți se va îngădui acest lucru, că se fac intervenții pentru dumneata. La Moscova au început lucrările de transformare a Teatrului Lianozovski în Teatrul de Artă. Munca e în toi, se vorbește că totul va fi gata pînă la 15 octombrie, dar spectacolele nu cred să înceapă înainte de sfîrșitul lui noiembrie, poate chiar în decembrie. Am impresia că lucrările sînt îngreuiate de ploi; toarnă cu găleata fără încetare.

Eu sînt la Liubimovka, în vila lui Alexeev, și de dimineață pînă seara pescuiesc. Rîul de aici e minunat, e adînc și plin de pește. Atîta m-am făcut de leneș, că uneori mi-e scîrbă de mine singur! Se pare că sănătatea Olgăi merge spre bine. Ea îți trimite plecăciuni și salutări cordiale. Transmite din partea mea o plecăciune Ekaterinei Pavlovna, lui Maximka și fetiței.

Gîndul lui Leonid Andreev e ceva pretențios, greu de pătruns și, pe cît s-ar părea, inutil, însă e scris cu mult talent. Lui Andreev îi lipsește simplitatea, iar talentul lui aduce cu cîntecul unei privighetori artificiale, în timp ce Skitaleț e un vrăbioi, dar un vrăbioi viu, adevărat.

Oricum, la sfîrșitul lui august ne vom vedea.

Îți doresc sănătate și numai bine, vezi să nu te plictisești. A fost la mine Alexin, mi-a vorbit frumos despre dumneata.

Al dumitale A. Cehov

Scrie-mi un rînd să știu că ai primit piesa. Adresa mea: stradela Neglinnîi, casa Goneţkaia.

Nu te grăbi cu titlul, ai timp să-l găsești.

405

Către V. G. Korolenko

25 august 1902, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, unde eşti acum? Acasă? Oricum, scrisoarea aceasta ţi-o trimit la Poltava. Iată ce am scris la academie:

„M[aiestatea] V[oastră]! În luna decembrie a anului trecut am primit o adresă prin care mi se aducea la cunoştinţă că A. M. Peşkov a fost ales academician de onoare. Imediat am căutat să-l văd pe A. M. Peşkov, care pe atunci se afla în Crimeia, şi am fost primul care i-a adus la cunoştinţă vestea alegerii şi tot primul care l-a felicitat. Ceva mai tîrziu, a apărut în ziare un comunicat în care se spunea că, avînd în vedere punerea sub anchetă a lui Peşkov în baza articolului 1035, alegerea lui se consideră ca nefiind valabilă. Totodată se preciza că sus-zisul comunicat emana de la Academia de Ştiinţe. Şi cum şi eu sînt academician de onoare, înseamnă că, în parte, comunicatul pornea şi de la mine. Prin urmare, eu l-am felicitat din toată inima, şi tot eu am declarat alegerea lui nevalabilă. Cu o asemenea contradicţie, conştiinţa mea nu se poate împăca. Studierea articolului 1035 nu m-a lămurit şi, după o îndelungă chibzuire, n-am putut ajunge decît la hotărîrea, foarte penibilă şi dureroasă pentru mine, de a ruga respectuos pe M[aiestatea] V[oastră] să-mi retragă titlul de academician de onoare."

Asta e. Am ticluit totul cu încetul, pe o vreme grozav de călduroasă, mai bine decît atît n-am reuşit să fac şi, fără îndoială, nici n-aş fi în stare.

N-am putut veni. Şi eu şi soţia mea voiam să facem o plimbare pe Volga şi pe Don, însă ea s-a îmbolnăvit grav la Moscova şi am fost atît de chinuiţi amîndoi, încît numai de călătorie nu ne mai ardea. Dar nu face nimic. La anul, dacă vom fi sănătoşi, mă voi repezi pînă la Ghelendjik, despre care,

în treacăt fie zis, am citit mai zilele trecute un articol în *Istori[ceski] vestnik.*

Îți doresc numai bine și-ți strîng mîna cu căldură. Fii vesel și sănătos.

Al dumitale A. Cehov

406

Către A. N. Veselovski

25 august 1902, Ialta

Stimate domnule
Alexandr Nikolaevici!

În luna decembrie a anului trecut am primit o adresă prin care mi se făcea cunoscut că A. M. Peșkov a fost ales academician de onoare. Pe atunci, A. M. Peșkov se afla în Crimeia și imediat am căutat să-l văd. Am fost primul care i-a adus la cunoștință alegerea și tot primul care l-a felicitat. Ceva mai tîrziu, a apărut în ziare un comunicat în care se spunea că, avînd în vedere punerea sub anchetă a lui Peșkov în baza articolului 1035, alegerea lui se consideră ca nefiind valabilă. Totodată se preciza că sus-zisul comunicat emana de la Academia de Științe. Și cum și eu sînt academician de onoare, reiese că, în parte, acest comunicat pornea și de la mine. Prin urmare, eu l-am felicitat din toată inima, și tot eu am declarat alegerea lui nevalabilă. Cu o asemenea contradicție, conștiința mea nu se poate împăca. Studierea articolului 1035 nu m-a lămurit și, după o îndelungă chibzuire, n-am putut ajunge decît la hotărîrea, foarte penibilă și dureroasă pentru mine, de a vă ruga respectuos să interveniți spre a mi se retrage titlul de academician de onoare.

Cu sentimentul celui mai adînc respect, am onoarea a fi al dumneavoastră prea plecat servitor.

Anton Cehov

407

Către V. G. Korolenko

28 august 1902, Ialta

Iubite Vladimir Galaktionovici, trebuie să mai adaug unele amănunte. Tocmai scrisesem cererea către K[onstantin] K[onstantinovici], și-ți scrisesem și dumitale, cînd m-am pomenit cu un oaspete: acad[emicianul] K[ondakov], pe care-l cunoști. Am stat de vorbă și, printre altele, mi-a spus că cererea trebuia înaintată lui A[lexandr] N[ikolaevici] V[eselovski], deoarece el e președintele Secției, și nicidecum lui K[onstantin] K[onstantinovici], care nu e decît un membru al Secției, ca dumneata și ca mine. Imediat am transcris cererea și, în aceeași zi, i-am înaintat-o lui V[eselovski]. Prin urmare, B[atiușkov] n-avea dreptate.

Cererea am transcris-o, dar scrisoarea pentru dumneata am trimis-o așa cum o scrisesem, nădăjduind că o să-ți scriu alta a doua zi. Socoteala mea, însă, s-a dovedit a fi greșită și am întîrziat cu trei zile, pentru care te rog să mă ierți și să nu fii supărat pe mine.

Îți doresc tot binele și-ți strîng mîna cu putere. În odaie s-a lăsat întuneric, văd prost și de aceea mi se pare că scriu urît.

Al dumitale A. Cehov

408

Către O. L. Knipper

29 august 1902. Ialta

...Dacă-l vezi pe Gorki la repetiții, felicită-l și spune-i — numai lui — că nu mai sînt academician, mi-am înaintat cererea la Academie. Dar numai lui și la nimeni altul!...

409

Către N. D. Teleşov

14 septembrie 1902, Ialta

Iubite Nikolai Dmitrievici, îţi mulţumesc mult de tot! Astăzi am primit *Bîtlanul alb* şi *Cartea de povestiri şi poezii* pe care mi le-ai trimis. Am citit aproape tot: multe mi-au plăcut, multe m-au fermecat. Bucăţile dumitale sînt o adevărată desfătare. *Ajunul Crăciunului* şi *Cîntecul despre orbi* (mai ales sfîrşitul) mi s-au părut excepţional de bune, admirabile, poate pentru că n-am citit de mult literatură. Îţi mulţumesc tare, tare mult! Îţi strîng mîna cu căldură şi te rog nu mă uita în rugăciunile dumitale sfinte. Salutări şi plecăciuni nelipsiţilor de la *Miercuri*.

Al dumitale A. Cehov

410

Către O. L. Knipper

18 septembrie 1902, Ialta

...Astăzi sînt trist: a murit Zola. O moarte atît de neaşteptată şi, aş zice, atît de inoportună. Nu-mi plăcea prea mult ca scriitor, dar ca om, mai ales în anii din urmă, cînd afacerea Dreyfus stîrnise atîta vîlvă, eu unul l-am preţuit foarte mult. [...]

Spune-i lui Naidenov, dacă vine vorba de piesa lui, că, orice s-ar spune, e un mare talent. Nu-i scriu, deoarece în curînd voi sta de vorbă cu el, aşa să-i spui...

411

Către A. F. Marks

23 octombrie 1902, Moscova

Mult stimate
Adolf Feodorovici!

N-am nimic împotrivă ca în 1903, o povestire de-a mea să fie publicată în *Niva,* deoarece n-am nimic împotriva colaborării mele la revista dumneavoastră. Şi, dacă nu mă va împiedica boala, vă voi trimite neapărat o povestire.

Cît despre d. Ettinger, lucrarea lui *Cugetări şi maxime* e alcătuită atît de copilăreşte, încît nu se poate vorbi serios despre ea. Pe deasupra, toate aceste „cugetări şi maxime" nu sînt ale mele, ci ale eroilor mei, şi dacă vreun personaj oarecare dintr-o povestire sau dintr-o piesă de-a mea afirmă, de pildă, că trebuie să ucizi sau să furi, asta nu înseamnă că d. Ettinger are dreptul să mă prezinte ca pe un propovăduitor al hoţiei şi al uciderii.

Vă înapoiez manuscrisul d-lui Ettinger. Daţi-mi voie să vă urez tot binele şi să vă asigur de sincerul meu respect.

A. Cehov

412

Către A. I. Kuprin

1 noiembrie 1902, Moscova

Iubite Alexandr Ivanovici, am primit *La odihnă* şi am citit-o. Îţi mulţumesc foarte mult. E o nuvelă bună, am citit-o dintr-o răsuflare, ca şi *La circ,* şi mi-a făcut o adevărată plăcere. Dumneata îmi ceri să vorbesc numai de scăderile ei, şi în felul acesta

mă pui într-o situaţie dificilă. Nuvela nu are scăderi, şi dacă e vorba să nu mă împac cu ceva, apoi numai cu unele particularităţi ale ei nu mă împac. De pildă, dumneata îi descrii pe actori, adică pe eroi, ca pe vremuri, cum îi descriau acum o sută de ani! Cu alte cuvinte, nu aduci nimic nou. Apoi, în primul capitol te ocupi cu prezentarea personajelor — şi asta e o metodă învechită, deoarece se poate şi fără prezentare. Descrierea amănunţită a cinci figuri oboseşte şi, în cele din urmă, pierde orice valoare. Actorii cu obrazul ras seamănă unul cu altul ca preoţii catolici şi vor continua să semene oricît de stăruitor i-ai descrie. In al treilea rînd, întrebuinţezi un ton cam grosolan şi cam exagerezi cînd vorbeşti despre oameni beţi...

Asta e tot ce ţi-aş putea răspunde la întrebarea dumitale în ce priveşte scăderile nuvelei. Altceva nu găsesc.

Spune-i soţiei dumitale să nu fie neliniştită, totul se va sfîrşi cu bine. Naşterea va dura vreo 20 de ore, va urma apoi o stare de beatitudine, cînd ea va zîmbi, iar dumitale îţi va veni să plîngi de înduioşare. In mod obişnuit, 20 de ore e maximum de timp pentru prima naştere.

Şi acum îţi doresc sănătate, şi-ţi strîng mîna cu putere. Am atît de mulţi vizitatori, că mi se învîrte capul şi mi-e imposibil să scriu. Ai dreptate că Teatrul de Artă e reuşit. Nu e chiar aşa de elegant, dar e comod.

Al dumitale A. Cehov

413

Către F. D. Batiuşkov

6 noiembrie 1902, Moscova

Mult stimate Feodor Dmitrievici, cît am stat la Ialta am fost bolnav şi n-am lucrat nimic, şi nici acum nu lucrez mai nimic, deoarece de dimineaţă şi

pînă seara tîrziu trebuie să primesc vizitatori. Dar cu toată lipsa de sănătate şi cu toată lenea mea cronică, nădăjduiesc să mă apuc în curînd de lucru şi să scriu o mică nuvelă sau o povestire pentru revista dumitale. Nu ştiu în ce lună va fi asta, în decembrie sau în ianuarie, însă pot să te asigur că mă voi apuca de lucru, bineînţeles dacă voi trăi şi voi fi sănătos, şi-ţi voi trimite o povestire. Aşa încît, cred că ai putea să-mi treci numele pe lista colaboratorilor din anul viitor.

Azilul de noapte e o piesă bună ; cenzura a cam tăvălit-o, cum se spune, totuşi va merge şi aşa, şi în curînd vor începe repetiţiile regulate. Afară de aceasta, avem nădejde că cenzorul va schimba furia cu îngăduinţa şi va mai da îndărăt piesei cîte ceva. Aseară s-a jucat *Puterea întunericului,* a avut succes. Nu erau cine ştie ce talente, însă în montarea piesei se simţea multă conştiinciozitate şi dragoste de meserie.

Iţi strîng mîna cu căldură şi-ţi doresc numai bine. Fii sănătos.

Al dumitale devotat A. C e h o v

Soţia mea îţi trimite salutări şi o adîncă plecăciune.

414

Către O. L. Knipper

14 decembrie 1902, Ialta

...Am primit o scrisoare de la Efros. Mă roagă să-i scriu ce părere am despre Nekrasov, zice că-i trebuie pentru ziar. Mi-e scîrbă, dar va trebui să scriu. Fiindcă veni vorba, Nekrasov mi-e foarte drag şi, nu ştiu de ce, nici unui alt poet nu-i iert cu atîta uşurinţă greşelile cum i le iert lui. Aşa o să şi scriu...

415

Către O. L. Knipper

17 decembrie 1902, Ialta

Bună ziua, mica mea actriță! Ultimele tale două scrisori nu sînt vesele: într-una te lamentezi, în cealaltă te doare capul. Nu trebuia să te duci la conferința lui Ignatov, care e un incapabil. E conservator, deși se crede critic și liberal. Teatrul dezvoltă pasivitatea! Atunci ce să mai spunem despre pictură? Dar despre poezie? Doar nici cel ce privește un tablou sau citește un roman nu-și poate exprima simpatia sau antipatia pentru ceea ce vede în tablou sau scrie în carte. „Trăiască lumina, să piară întunericul!" — aceasta e deviza fățarnică a celor înapoiați, a celor lipsiți de auz și a celor neputincioși. Bajenov e șarlatan, îl cunosc de mult, iar Boborîkin e înrăit și bătrîn.

Dacă nu mai vrei să te duci la cerc și la Teleșovi, n-ai decît să nu te duci, draga mea, deși Teleșov e un om simpatic. [...] Într-un cuvînt, cu excepția cîtorva, e mare plictiseală cu toți cei ce au contingențe cu literatura. De altfel, îți vei da și tu seama de asta mai tîrziu, peste vreo doi-trei ani, cînd vei înțelege mai bine și atitudinea tuturor acestor domni față de ereziile Teatrului de Artă, și cît de mult a îmbătrînit și a rămas în urmă toată literatura noastră moscovită, și cea veche și cea nouă.

Suflă un vînt turbat. Mi-e cu neputință să lucrez! Vremea rea m-a dat gata, îmi vine să mă vîr în pat și să muşc perna.

Au crăpat țevile și n-am apă. Au început a le repara. Afară plouă. E frig. Nici prin odăi nu-i cald. Mi-e dor grozav de tine. [...] Am citit în *Permski krai* o recenzie despre *Unchiul Vanea,* în care se spunea că Astrov era beat turtă; se vede că umbla clătinîndu-se în toate cele patru acte. Spune-i lui Nemirovici că nu i-am răspuns pînă acum la tele-

gramă, deoarece nu sînt încă hotărît ce piesă să jucăm la anul. După părerea mea, vom avea destule. N-ar strica să reprezentăm cele trei piese ale lui Maeterlinck cu muzică, așa cum am mai spus. Nemirovici îmi promisese că o să-mi scrie în fiecare miercuri, ba chiar își însemnase în carnet, dar pînă acum n-am primit nici o scrisoare și nici un semn de viață.

Dacă-l vezi pe L. Andreev, roagă-l să mi se trimită regulat *Kurier* în 1903. Te rog! Spune-i și lui Efros același lucru cu privire la *Novosti dnea.*

Porumbița mea, bucuria mea, cățelușul meu, fata mea cea cuminte, fii sănătoasă și veselă, și dumnezeu să te ocrotească! Să nu-mi duci grija, sînt sănătos și nu-mi lipsește nimic. Te îmbrățișez și te sărut.

Al tău A.

Voi primi regulat ziarul *Grajdanin.* A. M. Feodorov mi-a trimis volumul lui de versuri. Toate poeziile lui sînt slabe (sau poate că așa mi s-a părut mie) și superficiale, totuși una mi-a plăcut mult. Iat-o:

O caterincă-mi cîntă sub fereastră.
Fereastra e deschisă. Se-nserează.
Dinspre cîmpie vine-o pîclă-albastră
Și-mi intră în odaie; ca o rază
Mă mîngîie cu suflu-i primăvara...
De ce mi-e mîna-n tremur și pe carte
Cad lacrimi? Fruntea-mi cade cu amara
Blîndețe-a dorului... Tu ești departe...

416

Către O. L. Knipper

21 decembrie 1902, Ialta

Mica mea actriță, nici astăzi n-am primit nimic de la tine. Dar ce să fac, voi sta și fără scrisoare, cum stau uneori fumătorii fără tutun! Mi-a scris

Gnedici că pentru *Pescărușul* am să primesc 10%, nu 8, că *Pescărușul* face rețete bune etc.. etc. Mi-a scris și Suvorin — două coli! Și, pentru că veni vorba: cel care scrie la *Novoe vremea* sub pseudonimul „Un bătrîn om de teatru", e el. În toate articolele îl face cu ou și cu oțet pe Stanislavski, care-i tulbură somnul pesemne. Încă n-am amănunte despre *Azilul de noapte,* dar știu că se bucură de mare succes. Prin urmare, stagiunea e salvată, nu veți avea deficit, deși nu cred că deficitul ar fi o nenorocire chiar atît de mare, fiindcă teatrul vostru are o situație bine consolidată. De-ar ține-o cît mai mult tot așa...

417

Către O. L. Knipper

24 decembrie 1902, Ialta

Băbuța mea dragă, moșneguțul tău nu e tocmai bine. Noaptea asta am dormit foarte rău, agitat, m-a durut tot trupul și am avut febră. N-am poftă de mîncare, și asta tocmai astăzi, cînd avem plăcintă! Dar nu-i nimic.

Am primit o scrisoare foarte frumoasă de la Kurkin despre piesa lui Gorki, atît de frumoasă, încît mă gîndesc să-i trimit și lui o copie. Din toate cîte le-am citit pînă acum, scrisoarea aceasta e cea mai bună critică. E plină de entuziasm de la început pînă la sfîrșit, bineînțeles, dar are și multe observații interesante. Am văzut că gazetele te laudă, ceea ce înseamnă că n-ai întrecut măsura, că ai jucat bine. Dacă aș fi la Moscova, după spectacol, m-aș duce neapărat și cu orice preț la „Ermitage", aș sta acolo pînă dimineața și m-aș lua la bătaie cu Baranov!

I-am scris ieri lui Nemirovici. *Livada* mea *de vișini* va avea trei acte. Așa cred. Adică, încă nu m-am

hotărît definitiv. Să mă fac sănătos şi mă voi hotărî atunci, deocamdată le-am lăsat toate baltă. Vremea e mizerabilă, ieri a plouat toată ziua, iar astăzi e mohorît şi noroi. Duc o viaţă de surghiunit.

Îmi scrii că ultimele două scrisori pe care ţi le-am trimis sînt frumoase şi ţi-au plăcut mult, iar pe mine mă urmăreşte mereu teama că-ţi scriu scrisori anoste şi plictisitoare, de parcă le-aş scrie din obligaţie. Băbuţa mea dragă, căţeluşul meu scump, te sărut, te binecuvîntez şi te îmbrăţişez. De Anul Nou, voi trimite o telegramă teatrului vostru, căutînd s-o scriu cît mai lungă şi mai spumoasă. Mama a primit scrisoarea ta şi-i foarte încîntată.

Fii sănătoasă. Joacă cît vrei, numai odihneşte-te cît îţi trebuie, să nu te obosești prea mult. Te îmbrăţişez, sufleţelul meu.

Al tău A.

418

Către P. I. Kurkin

24 decembrie 1902, Ialta

Iubite Piotr Ivanovici, am primit minunata dumitale scrisoare şi, nu te supăra, am dat dispoziţii să se scoată după ea o copie pe care să i-o trimit lui A[lexei] M[aximovici]. Îţi mulţumesc nespus de mult! Succesul acesta a venit cum nu se poate mai la timp, şi acum teatrul nostru poate să se culce liniştit pe lauri, cel puţin pînă la stagiunea viitoare.

Felicitări pentru anul care vine! Îţi doresc sănătate, voie bună şi să munceşti cu plăcere. Eu sînt cam bolnav de vreo săptămînă, am dormit prost noaptea asta din pricină că m-a durut tot trupul şi am avut, probabil, fierbinţeală. Nu ştiu ce o mai fi şi asta: sau boala mea se face simţită, sau e ceva întîmplător. Aşadar, îţi mai mulţumesc încă o dată

mult de tot. Îţi strîng mîna cu căldură, şi te rog să nu mă uiţi.

Al dumitale A. Cehov

A. V. Pogojev îmi trimite regulat revista lui.

419

Către A. M. Peşkov (M. Gorki)

26 decembrie 1902, Ialta

Scumpul şi dragul meu Alexei Maximovici, îţi trimit o copie după scrisoarea pe care am primit-o de la un prieten al meu, un om deştept şi foarte de treabă. N-am transcris-o eu, pentru că nu mă simt bine.

Primeşte urările mele de fericire pentru Anul Nou. Aceleaşi bune urări Ekaterinei Pavlovna şi lui Maxim, cărora le trimit în acelaşi timp salutări cordiale. Te îmbrăţişez. Fii sănătos şi vesel.

Al dumitale A. Cehov

N-am la mine hîrtiile care-i trebuie lui K. P. Piatniţki. N-am decît o copie după contract.

420

Către S. P. Deaghilev

30 decembrie 1902, Ialta

Mult stimate Serghei Pavlovici!

Am primit *Mir iskusstva* cu articolul asupra *Pescăruşului*. L-am citit — îţi mulţumesc foarte mult. Iar după ce l-am citit, mi-a venit din nou gust să mai scriu o piesă, ceea ce cred că voi face după ianuarie.

Îmi scrii că am discutat împreună despre o puternică mișcare religioasă în Rusia. Da, am vorbit despre o asemenea mișcare, însă în rîndul intelectualilor, nu în Rusia. În ce privește Rusia, nu spun nimic, dar intelectualitatea, deocamdată, numai se joacă de-a religia, și asta mai ales pentru că n-are ce face. Despre pătura cultă a societății noastre se poate afirma că s-a depărtat de religie și se depărtează din ce în ce mai mult, orice s-ar spune și oricîte societăți filozofice-religioase s-ar ivi. Dacă e bine sau rău, n-am eu căderea să hotărăsc. Pot spune doar atît: că mișcarea religioasă despre care îmi scrii n-are nimic de-a face cu cultura contemporană, și că cea de a doua nu poate fi pusă în dependență cazuală cu prima. Cultura din zilele noastre e începutul unei acțiuni în numele marelui viitor, acțiune care va continua, poate, încă zeci de mii de ani, pentru ca măcar într-un viitor îndepărtat să cunoască omenirea adevărul dumnezeului celui adevărat, adică să nu-l bănuiască numai, să nu-l caute în Dostoievski, ci să-l cunoască limpede, așa cum știe că de două ori doi fac patru. Cultura din zilele noastre e începutul unei acțiuni, pe cînd mișcarea religioasă despre care am discutat e un vestigiu, aproape sfîrșitul unui lucru perimat, sau pe cale de a se perima. Dar asta e poveste lungă, nu poți s-o înșiri toată într-o scrisoare. Cînd îl vezi pe d. Filosofov, transmite-i te rog adînca mea recunoștință. Cu prilejul noului an, îți urez tot binele.

Al dumitale devotat A. Cehov

1903

421

Către F. D. Batiuşkov

11 ianuarie 1903, Ialta

Mult stimate Feodor Dmitrievici, aveam de gînd să-ţi scriu zilele astea, dar astăzi am primit telegrama dumitale şi iată că, în sfîrşit, mă apuc să-ţi scriu. Am avut o pleurezie, abia ieri am aruncat compresa caldă. Tot timpul sărbătorilor m-am chinuit cu boala, n-am lucrat nimic, şi acum va trebui să iau de la capăt din nou, cu ciudă, tot ce începusem. Iartă-mă, sînt vinovat, fără să vreau, faţă de *Mir bojii*... Încă nu pot spune precis cînd voi scrie povestirea. Mai am de terminat una pentru *Jurnal dlea vseh,* căruia i-am promis-o de mult. Am ajuns un colaborator nesuferit — asta în paranteză.

Primul număr din *Mir bojii* mi s-a adus de la liceul de fete şi am citit cu multă plăcere articolul lui Albov. Pînă acum nu citisem nimic de el. Aş vrea să ştiu cine-i, dacă-i un începător sau un scriitor cu experienţă. Cum am spus, *Mir bojii* mi s-a adus de la liceul de fete şi mi s-a promis că mi se va aduce regulat, fiecare număr. Prin urmare, dacă şi anul acesta vreţi să-mi trimiteţi revista, lucru pentru care vă sînt foarte recunoscător, trimiteţi-o la Moscova, pe adresa de anul trecut.

Articolul dumitale despre piesa lui Gorki mi-a plăcut foarte mult. E scris într-un ton admirabil. Eu n-am văzut piesa, o cunosc foarte puțin, dar citind articolul dumitale am înțeles că-i excelentă, și că nu se putea să nu aibă succes.

Te invidiez și, în general, invidiez pe toți cei care nu sînt siliți să-și trăiască viața în Crimeia.

Îți strîng mîna cu putere și te rog încă o dată să mă ierți și să te pui în situația mea. Cine știe, poate că o să-mi răscumpăr păcatele în viitor. Îți doresc numai bine.

Al dumitale A. Cehov

422

Către O. L. Knipper

23 ianuarie 1903, Ialta

Bună ziua, micuța mea actriță! Am primit astăzi o scrisoare de la Nemirovici, îmi scrie ce piese se vor juca și mă întreabă ce e cu piesa mea. Că voi scrie o piesă e tot atît de adevărat ca și de două ori doi fac patru, numai să fiu sănătos, bineînțeles. Dar nu știu dacă îmi va reuși, dacă va fi ceva de capul ei. [...]

Dacă ai ști ce subiecte nenumărate am în minte, ce gust am de scris, și totuși simt că-mi lipsește ceva , fără să știu ce anume. Mediul să fie de vină, sau sănătatea mea ?... A apărut premiul *Nivei* — un volum de povestiri cu portretul meu. Mie însă îmi face impresia că nu sînt scrise de mine. N-ar fi trebuit să stau la Ialta, asta-i! Aici, parcă aș fi în Asia Mică...

423

Către O. L. Knipper

26 ianuarie 1903, Ialta

...Scriu o povestire pentru *Jurnal dlea vseh*, în stilul anilor şaptezeci. Nu ştiu ce-o să-mi iasă. Apoi trebuie să scriu pentru *Russkaia mîsl*, apoi pentru *Mir bojii*... O, heruvimi ai cerului, mîntuiţi-ne!!

424

Către V. F. Kommissarjevskaia

27 ianuarie 1903, Ialta

Iubită Vera Feodorovna, îţi mulţumesc frumos pentru scrisoare. Adică nu, îţi mulţumesc foarte, foarte, foarte frumos. Uite aşa! Mă bucur mult că te simţi bine. In ce priveşte piesa, îţi răspund următoarele: 1) E adevărat, am conceput o piesă, i-am găsit şi titlul (*Livada de vişini*, dar deocamdată e secret), şi cred că mă voi apuca s-o scriu cel mai tîrziu pe la sfîrşitul lui februarie, bineînţeles dacă voi fi sănătos; 2) rolul central în această piesă e al unei bătrîne, spre marea părere de rău a autorului şi 3) dacă dau piesa Teatrului de Artă, potrivit condiţiilor sau regulilor existente la acest teatru, ea rămîne exclusiv la dispoziţia sa atît pentru Moscova, cît şi pentru Petersburg, aşa că nu putem face nimic. Dar dacă Teatrul de Artă nu pleacă în turneu la Petersburg în 1904 (ceea ce e foarte probabil; anul acesta nu se duce), atunci nici vorbă că ţi-o dau, şi ţi-o dau cu multă plăcere dacă piesa va fi potrivită pentru teatrul dumitale. Sau, altceva: ce-ar fi să scriu o piesă *pentru dumneata?* Nu pentru un teatru sau

altul, ci pentru dumneata. E un vechi gînd al meu. Dar, cum o vrea dumnezeu. Dacă aș avea sănătatea pe care o aveam, n-aș mai sta la gînduri și m-aș pune să scriu piesa chiar acum. Închipuiește-ți: în septembrie am făcut o pleurezie și abia mîine voi ieși din casă pentru prima oară după o lungă întemnițare.

În orice caz, am scris la Moscova și am cerut să mi se comunice precis dacă Teatrul de Artă va pleca sau nu la Petersburg. Peste 8 sau 10 zile voi căpăta răspunsul, și-ți voi scrie.

Îmi spui că ai văzut-o pe soția mea. Eu o s-o văd abia în primăvară. Ori a fost ea bolnavă, ori eu am fost mereu pe drumuri. După cum vezi, nu ducem o viață ca toți oamenii.

Îmi scrii: „...pornesc cu atîta încredere, încît dacă această încredere s-ar risipi, ar ucide în mine..." etc. E foarte adevărat. Ai dreptate, însă, pentru dumnezeu, nu pune asta în legătură cu noul teatru! Doar dumneata ești actriță, prin urmare, asemeni unui bun marinar: cu orice vapor ar naviga, de stat sau particular, totdeauna și în orice împrejurare rămîne tot un bun marinar.

Încă o dată îți mulțumesc mult pentru scrisoare. O adîncă plecăciune, îți sărut și-ți strîng mîna cu căldură.

Al dumitale A. Cehov

425

Către O. L. Knipper

1 și 2 februarie 1903, Ialta

Femeiușca mea, dacă-mi trimiți bomboane, vezi să nu fie cumva cu caise. Ia-mi de la Fley sau de la Tremblet, dar numai de ciocolată. De asemenea, trimite-mi 10 sau chiar 20 de scrumbii, dacă cel care

vine încoace vrea să le aducă, dar cumpără-le de la Belov. Vezi, sufleţelul meu, cîte comisioane îţi dau! Sărmana, buna mea soţie, nu fi necăjită că ai un asemenea soţ, mai rabdă puţin şi la vară vei fi răsplătită pentru tot ce ai îndurat.

Într-adevăr, sufleţelule, *În ceaţă* e o bucată foarte bună, autorul a făcut un uriaş pas înainte, numai că sfîrşitul, scena cu harakiri, e scrisă cu răceală şi fără sinceritate. Fii liniştită. O voi primi pe Zvanţeva, ba chiar o voi invita la dejun. Pe la noi e o vreme îngrozitoare: viscoleşte, urlă un vînt cumplit, se îndoaie copacii. Eu, ca sănătate, sînt binişor. Scriu. Încet, ce e drept, dar scriu. [...]

Cînd vom pleca în Elveţia, n-o să iau cu mine nimic, nici o haină, o să-mi cumpăr tot ce-mi trebuie din străinătate. N-o să-mi iau decît nevasta şi un geamantan gol.

Am citit în *Peterburgskie vedomosti* foiletonul lui Batiuşkov despre mine: destul de slăbuţ. Parcă l-ar fi scris un elev de clasa a VI-a care promite... Şi *Mir iskusstva*, la care colaborează tinerii scriitori, lasă o impresie de naivitate, parcă l-ar scrie nişte liceeni furioşi...

426

Către K. S. Alexeev (Stanislavski)

5 februarie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, ieri am primit ordinul *Pescăruşului*. Îţi mulţumesc mult, nespus de mult. L-am şi agăţat de lănţişor. Voi purta mereu acest breloc graţios şi simpatic, care îmi va aduce aminte de dumneata.

Am fost bolnav, dar acum am prins viaţă, sănătatea mi-a revenit, şi dacă în momentul de faţă nu lucrez chiar atît cît s-ar cuveni de vină sînt frigul

(în biroul meu n-am decît 11 grade), singurătatea și fără îndoială lenea, care s-a născut în anul 1859, adică un an înaintea mea. Totuși, cred că după 20 februarie mă voi apuca de piesă și voi termina-o către 20 martie. O am gata în minte. Se numește *Livada de vișini,* și are patru acte. În actul întîi se văd prin ferestre vișini în floare, o imensă livadă albă. Și femeile sînt tot în rochii albe. Într-un cuvînt, Vișnevski va muri de rîs, dar, bineînțeles, fără să știe de ce.

Afară ninge. O adîncă plecăciune și sărutări de mîini Mariei Petrovna. Am aflat că joacă acum. Asta e foarte bine, înseamnă că totul e în regulă.

Îți doresc sănătate, voie bună și numai bine. Nu uita pe cel ce-ți este devotat din tot sufletul.

A. Cehov

427

Către A. I. Kuprin

7 februarie 1903, Ialta

Iubite Alexandr Ivanovici, în *Dicționarul limbii ruse,* editat de Academia de Științe, volumul doi, ediția a șasea, pe care l-am primit astăzi, ai apărut, în sfîrșit, și dumneata. Așa, la pagina 1868, vei găsi cuvîntul „a durui", iar în dreptul lui: *„Ici și colo, în coloana nesfîrșită, începură a durui înăbușit, una după alta, tobele.* Kuprin. *Popas de noapte.*

În alt loc, după cuvîntul „a licări" (pag. 1906): *„Numaidecît pe apă se așternu... o pată, în mijlocul căreia licări răsfrîngerea vie a focului".* Kuprin. *Bulavin.*

Am mai găsit într-un loc, dar am uitat pagina.

Eu m-am vindecat, pleurezia mi-a trecut, dar în odaie la mine e frig (afară e ger), și asta-i insupor-

tabil. Am început să scriu cîte puţin. Sper că la dumneata totul e în perfectă ordine, că soţia dumitale şi fetiţa sînt perfect sănătoase. Iţi strîng mîna cu căldură.

Al dumitale A. Cehov

Lidia cea mică a început să zîmbească ?

428

Către N. D. Teleşov

7 februarie 1903, Ialta

Iubite Nikolai Dmitrievici, în *Dicţionarul limbii ruse,* editat de Academia de Ştiinţe, volumul doi, ediţia a şasea, pe care l-am primit astăzi, ai apărut şi dumneata. Aşa, la pagina 1626, după cuvîntul „cădea" *„Lacrimi reci îi ţîşniră din ochi şi, în picături mari, începură a cădea pe pieptul lui obosit"*. Teleşov. *Schiţe fantast[ice].* In alt loc, la pag. 1814, după cuvîntul „aşterne" : *„Căruţele porniră iarăşi la drum, pe şleaul aşternut cu zăpadă pufoasă"*. Teleşov. *Cu troicile.* In alt loc, la pag. 1849, după cuvîntul „vîlvătaie" : *„Lumînări nenumărate ard în faţa icoanei, răsfrîngîndu-se, vîlvătăi sclipitoare, în odăjdiile popii"*. Teleşov. *Onomastica.* Prin urmare, din punctul de vedere al autorilor dicţionarului, dumneata eşti un scriitor model, şi de astăzi încolo aşa vei rămîne în vecii vecilor.

Cum o mai duci ? Ce mai e nou ? Sănătatea mea s-a mai întremat, am şi început să scriu cîte puţin. La noi e ger. Iţi strîng mîna cu putere şi-ţi doresc numai bine. *Dicţionarul limbii ruse* cuprinde toate cuvintele ruseşti, a ajuns pînă la litera z. Fii sănătos.

Al dumitale A. Cehov

429

Către V. S. Miroliubov

9 februarie 1903, Ialta

Iubite Viktor Sergheevici, scriu *Logodnica* și sper s-o termin pînă la 20 februarie, poate ceva mai curînd, poate ceva mai tîrziu, depinde de sănătatea mea etc., etc. Oricum, fii liniștit, îți voi trimite nuvela. Un singur lucru mă îngrijorează: să nu pățească ceva logodnica mea de la domnii logodnici care au grijă de puritatea revistei dumitale...

430

Către M. P. Alexeeva (Lilina)

11 februarie 1903, Ialta

...Oricîte mofturi ar face dumnealor, în cele din urmă, va trebui să jucați *Revizorul, Prea multă minte strică, O lună la țară* etc. Eu cred că *Revizorul* ar merge perfect. De asemenea și *Căsătoria.* În orice caz, nu strică de loc să aveți în repertoriul vostru aceste piese. Eu unul încep să cred că peste vreo trei sau patru ani publicul se va plictisi de piese noi și va dori un repertoriu literar, nu nou. Dar s-ar putea să mă înșel.

Aș vrea ca pe la începutul lui martie să fiu la Moscova, dar doctorul nu mă lasă și nici nu cred că o să mă lase pînă în aprilie. Numai, nu-i spune nimic Olgăi, deocamdată, poate că totuși reușesc să viu.

Salutări cordiale și o adîncă plecăciune lui Konstantin Sergheevici și copiilor. Îngerii din ceruri să vă ocrotească! Îți doresc să fii sănătoasă și să joci cît mai mult. Te rog din suflet!

Al dumitale A. Cehov

431

Către O. L. Knipper

11 februarie 1903, Ialta

Incomparabila mea soție, sînt de acord! Dacă doctorii îmi vor îngădui, vom închiria o casă în apropiere de Moscova, dar cu sobe și cu mobilă. La drept vorbind, aici la Ialta ies rareori la aer. Dar despre asta vom vorbi în curînd pe îndelete, sufletelul meu.

Mi-ai scris că mi-ai trimis articolul lui Batiușkov. Nu l-am primit. Dar tu ai citit articolul Sofiei Andreevna Tolstaia despre Andreev? Eu l-am citit și-ți mărturisesc că m-au apucat căldurile, pînă într-atît m-a scos din sărite absurditatea acestui articol! E de neînchipuit. Dacă ai scrie tu așa ceva, te-aș pune la pîine și apă, și te-aș bate o săptămînă încheiată. Acum, cine crezi că va ridica nasul cu nerușinare și se va obrăznici mai tare? Domnul Burenin, pe care dumneaei l-a ridicat în slava cerului. [...]

Îmi scrii că-mi invidiezi caracterul. Trebuie să-ți mărturisesc că, de felul meu sînt aspru, violent etc., etc., dar m-am deprins să mă stăpînesc, pentru că nu se cuvine ca un om cumsecade să se lase în voia pornirilor. Înainte vreme făceam fel de fel de pozne, doar bunicul meu avea apucăturile unui iobăgist convins...

A înmugurit migdalul, are muguri albi și în curînd livada mea va fi în floare. Astăzi e cald, am ieșit în grădină și m-am plimbat.

Mi-e urît fără tine, draga mea! Mă simt ca un găgăuță singuratic. Stau nemișcat ceasuri întregi, nu-mi lipsește decît narghileaua. La 21 februarie mă apuc de piesă. Tu vei juca rolul prostuței. Dar cine o să joace rolul bătrînei mame? Cine? Va trebui s-o rog pe M. F. [...]

Știi ceva? Am impresia că scrisoarea Sofiei A. Tolstaia nu e adevărată, e plăsmuită. Cineva a vrut să se distreze și i-a imitat scrisul. Și acum, bucuria mea, fii sănătoasă și liniștită.

Al tău A.

432

Către O. L. Knipper

16 februarie 1903, Ialta

Mica mea actriță, stau acum toată ziua în grădină, la aer, de aceea nu-ți scriu. Iartă-mă, scumpa mea, să nu-ți treacă prin minte cumva că te-am trădat. Prin urmare, de paști te duci la Piter și vei juca acolo. Dar cu ce piese plecați? Dacă aveți intenția să jucați vreo piesă de-a mea, luați acum *Unchiul Vanea,* iar la anul — *Pescărușul.*

S-a încălzit, curînd vor înflori gutuii. Citesc *Missionerskoe obozrenie,* o revistă editată de generalul ordinului iezuiților ruși, foarte interesantă revistă. O, sufletul meu drag, cu cîtă plăcere m-aș lăsa acum de meseria de scriitor, ți-o mărturisesc cinstit! Dar, la drept vorbind, asta nu are nici o legătură cu ceea ce am vorbit înainte.

Se spune că a apărut *Azilul de noapte.* Voi trece pe la Sinani s-o cumpăr, deși piesele, la lectură, nu mă mulțumesc niciodată. Îmi lipsește priceperea actoricească și nici nu știu să le citesc. Totuși, sînt curios să citesc *Azilul de noapte.*

Oamenii spun că la Universitatea din Moscova au început dezordini. Dar eu le răspund că nu-i adevărat, altfel mi-ar fi scris soția mea.

Scrie-mi cum a primit L. Andreev scrisoarea Sofiei A. Tolstaia? De asemenea, scrie-mi ce face și cum se mai simte Skitaleț?...

433

Către O. L. Knipper

17 februarie 1903, Ialta

...De ce te bucuri așa de mult că ți-a reușit rolul unei femei virtuoase? Doar pe virtuoase le interpretează, de obicei, actrițele răutăcioase și fără talent. Poftim, înghite complimentul! Roluri mai bune decît acelea pe care le-am scris eu pentru tine (*Pescărușul*, de pildă), nu cred că vei mai găsi vreodată. Nu vreau să spun că rolul e scris admirabil, ci că tu îl joci admirabil. În ceea ce privește ideea de a o invita pe Kommissarjevskaia să joace în *Pescărușul*, n-o găsesc de loc rea...

434

Către I. N. Potapenko

26 februarie 1903, Ialta

Bună ziua, dragul meu Ignatius. În sfîrșit, iată-ne din nou stînd de vorbă! Da, n-ai greșit, sînt la Ialta și cred că mai rămîn aici pînă la 10—15 aprilie, după aceea plec la Moscova, iar de acolo în străinătate. Dacă ți s-o întîmpla să nu știi unde mă aflu, adresează scrisoarea la Moscova, la Teatrul de Artă, și cei de acolo mi-o vor trimite.

Acum, cu privire la revistă. Mai întîi, nu mi-ai scris care ar fi obligațiile mele ca editor. Bani, zici că nu trebuie; eu la Petersburg nu pot sta, prin urmare n-o să fiu în măsură nici să particip la afacere și nici să am vreo influență asupra ei, cu atît mai mult cu cît toată iarna viitoare mi-o voi petrece în străinătate. În al doilea rînd, în materie de editură eu nu recunosc nici un fel de constituție: în fruntea revistei trebuie să fie un singur om, un singur stăpîn, cu o singură voință bine determinată.

In al treilea rînd, Mamin-Sibiriak și Vas. Nemirovici-Dancenko sînt oameni admirabili și scriitori talentați, dar nu-s buni de redactori. În al patrulea, sînt gata oricînd să colaborez cu tine: în privința asta nu încape nici o discuție.

Pînă în 1904 mai este timp destul, avem cînd să ne scriem și să ne înțelegem, și poate că pînă la urmă mă convingi că mă înșel.

Cu sănătatea nu mă prea pot lăuda. Toată iarna am fost bolnav: am tușit, am avut pleurezie. Acum s-ar părea că sînt mai binișor. Chiar m-am apucat de lucru, și am și scris o povestire. Tu cum o mai duci? Ai slăbit? Te-ai îngrășat? Totdeauna mă gîndesc la tine cu drag și cu căldură. Ai mei sînt sănătoși toți, schimbări mari în viața noastră nu s-au petrecut, afară de faptul că m-am însurat. Dar la vîrsta mea. acest eveniment trece oarecum neobservat, exact ca chelia din creștetul capului.

Îți strîng mîna cu putere și te îmbrățișez.

Al tău A. Cehov

435

Către A. I. Sumbatov-Iujin

26 februarie 1903, Ialta

...Doar meritul lui Gorki nu stă în faptul că place, ci în acela că a fost cel dintîi din Rusia, și în general din toată lumea, care a vorbit cu dispreț și cu scîrbă de mica-burghezie, și a vorbit exact la momentul potrivit, cînd societatea era pregătită pentru acest protest. Micii-burghezi sînt o mare pacoste din punct de vedere creștin, economic sau oricum vrei, n-au făcut niciodată altceva decît să frîneze progresul, exact cum oprește stăvilarul apa unui rîu. Și iată că golanii, deși lipsiți de delicatețe, deși bețivi, s-au dovedit un mijloc de nădejde, cel puțin așa se pare. Și chiar dacă stăvilarul n-a fost încă dărîmat, totuși

are acum o spărtură serioasă. Nu știu dacă vorbesc limpede sau nu. După mine, va veni vremea cînd operele lui Gorki vor fi uitate, însă el nu cred că va fi uitat nici peste o mie de ani. Aceasta e părerea mea, așa văd eu lucrurile. Dar s-ar putea să mă înșel...

436

Către O. L. Knipper

1 martie 1903, Ialta

...Te superi că nu-ți scriu nimic despre povestirile mele și, în general, despre lucrările mele literare. Dar, draga mea, eu sînt atît de sătul de ele, încît mi se pare că și tu și ceilalți trebuie să vă fi săturat ca și mine, și că vorbești despre toate acestea numai din politețe. Așa mi se pare mie, dar ce pot eu face dacă așa mi se pare? Am și scris o povestire, *Logodnica*, pe care am expediat-o demult la *Jurnal dlea vseh*, și va apărea, probabil, în numărul de aprilie. Altă povestire e începută, a treia de asemenea. Cît privește piesa, mi-am pregătit hîrtia pe masă și am scris titlul...

Dar, dumnezeu cu tine. Te binecuvîntez cu duioșie, draga mea, te sărut și te îmbrățișez.

Al tău A.

437

Către O. L. Knipper

14 martie 1903, Ialta

...Ce anume veți juca din Turgheniev? Ar trebui să jucați *Revizorul* și *Căsătoria*, și să revedeți operele lui Pisemski, poate s-ar găsi ceva în genul piesei *Soartă amară*...

438

Către I. A. Belousov

15 martie 1903, Ialta

Iubite Ivan Alexeevici, dacă e vorba de volumul *Cîntece din inimă,* l-am primit şi l-am citit demult. Iţi mulţumesc din suflet! Iţi mulţumesc şi pentru volum, dar şi că nu m-ai uitat. Ştii cît de mult te preţuiesc şi cît îţi preţuiesc talentul, aşa că îţi dai seama singur cîtă plăcere îmi fac cărţile dumitale noi.

Trebuie să-ţi spun că, în afară de *Cîntece din inimă,* mai am încă patru cărţi de-ale dumitale şi anume: 1) *Cei mici,* 2) *Cîntece despre muncă,* 3) *În libertate,* şi 4) *Cobzarul.*

Prin urmare, am în total cinci cărţi.

Salutări cordiale, îţi strîng mîna cu putere, şi-ţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale A. Cehov

439

Către V. A. Ghilearovski

23 martie 1903, Ialta

Iubite unchiule Ghileai, bucata ta, *Oamenii celei de a patra dimensiuni,* e admirabilă. Mă prăpădeam de rîs în timp ce o citeam. Bravo, unchiule!

După 20 aprilie voi fi la Moscova. Iţi strîng cu căldură mîna ta puternică.

Al tău A. Cehov

440

Către O. L. Knipper

23 martie 1903, Ialta

...Îmi scrii, apoi, că te mai întreb o dată despre piesele lui Turgheniev, deși mi-ai răspuns, ceea ce înseamnă că uit cuprinsul scrisorilor tale. Nu-l uit de loc, draga mea, recitesc scrisorile de cîteva ori, dar nenorocirea e că între scrisoarea mea și răspunsul tău trec totdeauna măcar cîte zece zile. Am citit aproape toate piesele lui Turgheniev. *O lună la țară,* așa cum ți-am mai scris, nu mi-a plăcut. În schimb *Parazitul,* care se va juca la voi, e acceptabilă, e binișor construită și, dacă Artem n-o să vorbească tărăgănat și monoton, piesa va trece cu bine. *Provinciala* trebuie scurtată, nu-i așa ? Rolurile sînt bune. [...]

Despre Gorki, ți-am mai scris că a fost la mine și eu la el. Cu sănătatea o duce binișor. Nu-ți pot trimite *Logodnica,* pentru că n-o am. Vei citi-o curînd în *J[urnal] dlea vseh.* Povestiri de acestea am mai scris eu, și încă multe, așa că nu vei afla nimic nou...

441

Către V. V. Smidovici (Veresaev)

5 iunie 1903, Naro-Fominskoe

Iubite Vikenti Vikentievici, sînt cam în întîrziere; scrisoarea cu fotografia dumitale m-a căutat multă vreme pînă ce, în sfîrșit, m-a găsit aici, la țară. Adresa mea : Naro-Fominskoe, gub. Moscova.

Îți mulțumesc foarte mult ! Cartea a picat tocmai la timp, nu aveam ce citi. Citesc acum volumul dumitale și *Amintirile din copilărie* ale lui S. Aksakov, și mă simt admirabil.

Am fost la prof. Ostroumov. A găsit că plămînul drept mi-e aproape distrus și că, pe deasupra, am și emfizem, și pleurezie etc., etc. Profesorul mi-a interzis să mai stau iarna la Ialta și mi-a poruncit să plec la țară, în apropierea Moscovei. Acum nu mai știu pe cine să ascult și ce să fac. În orice caz, soția mea caută o locuință la țară pentru iarna viitoare.

Scriu cîte puțin. Am ciopîrțit și am refăcut în corectură povestirea *Logodnica*. Îți mulțumesc încă o dată și-ți strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

Îți trimit fotografia mea. Cărți n-am deocamdată. Ai răbdare pînă la toamnă. Ar fi strașnic dacă mi-ai trimite la Naro-Fominskoe volumele care-mi lipsesc.

Zilele trecute am citit cartea lui Iușkevici și pe a lui Gusev-Orenburgski. După mine, Iușkevici e și inteligent, și talentat. Din el ar putea ieși un scriitor de seamă. Numai că de multe ori lucrările lui îți fac impresia unor traduceri din limbi străine. Scriitori ca el încă n-am avut. Gusev e mai slăbuț, dar și el are talent, deși te saturi repede de diaconul lui beat: aproape în fiecare bucată de-a lui dai peste cîte un diacon beat!

442

Către N. E. Efros

17 iunie 1903, Naro-Fominskoe

Iubite Nikolai Efimovici, din păcate încă n-am început piesa, așa că nici nu poate fi vorba s-o termin, așa cum îmi scrii dumneata. În ce privește colaborarea mea la *Russkaia mîsl*, se prea poate că la toamnă să fiu redactor șef sau șef al secției literare a acestei reviste, fără să-mi bat capul cu celelalte probleme. Totuși, îmi voi da toată silința să-ți pregătesc intrarea la *Russkaia mîsl*. Eu te prețuiesc mult ca critic

teatral și, după cîte îmi aduc aminte, de mai multe ori am căutat să te conving să colaborezi la *Russkaia mîsl*. Peste vreo 2—3 săptămîni mă duc la Moscova, și atunci voi lua legătura cu cine trebuie, voi vorbi și-ți voi trimite răspunsul. Deocamdată îți doresc sănătate și voie bună.

Al dumitale A. Cehov

443

Către S. N. Rabinovici (Șalom Aleihem)

19 iunie 1903, Naro-Fominskoe

Mult stimate Solomon Naumovici!

În general, acum nu prea scriu, sau scriu foarte puțin, așa că nu-ți pot făgădui o povestire pentru dumneata decît cu o condiție: să-mi permită sănătatea. În ce privește bucățile deja publicate, ele îți stau la dispoziție, iar traducerea lor în limba idiș, ca și publicarea lor într-o culegere în folosul evreilor, care au avut de suferit la Chișinău, mi-ar face o adevărată plăcere.

Cu adînc respect și devotament

A. Cehov

Scrisoarea dumitale am primit-o ieri, 18 iunie.

444

Către A. S. Suvorin

29 iunie 1903, Moscova

Am primit volumul lui Ejov, pe care mi l-ai trimis, și-ți mulțumesc foarte mult. Volumele lui mai vechi, după ce le citeam, le încredințam librăriei dumitale din Moscova spre a-ți fi înapoiate, ceea ce voi face și cu acesta din urmă. Tonul lui Ejov e monoton, și

pînă la urmă plictisitor, de parcă citeşti un dicţionar enciclopedic, şi aşa va rămîne pînă nu va învăţa arta scrisului.

Pe data de 6 iulie plec la Ialta, unde cred că voi sta pînă în septembrie. Acolo e o vreme nemaipomenită, plouă în fiecare zi. Soră-mea e în culmea fericirii. Scrisoarea lui Gorki în legătură cu cele petrecute la Chişinău e, bineînţeles, plăcută, ca tot ce scrie el de altfel, numai că e cam forţată şi-i lipsită de tinereţe. Afară de asta, nu se vede în ea siguranţa lui Tolstoi şi nici nu e destul de scurtă.

In cele nouă volume ale operelor mele, editate de Marks, sînt o mulţime de povestiri pe care dumneata nu le cunoşti. In volumul zece e *Sahalinul,* şi în curînd va apărea volumul unsprezece, cuprinzînd povestirile scrise în ultimii ani. Cînd mi-a cumpărat operele, Marks nici nu bănuia că am scris atît de multe povestiri. Mai tîrziu şi-a arătat mirarea.

Se vede că se aştepta la cel mult trei sau patru volume.

Te salut şi îţi doresc tot binele. Cu sănătatea o duc binişor, chiar foarte bine deocamdată. Numai cînd merg la deal sau urc scările mă simt prost.

Adresa mea : Ialta.

Salutări şi plecăciuni Annei Ivanovna.

Al dumitale A. Cehov

445

Către A. S. Suvorin

1 iulie 1903, Naro-Fominskoe

Dumneata citeşti acum proză artistică. Cu această ocazie, ar fi bine să citeşti şi povestirile lui Veresaev. Incepe cu *Lizar,* o mică povestire din volumul al doilea. Cred că vei rămînea foarte mulţumit. Veresaev e medic, l-am cunoscut de curînd şi mi-a făcut o impresie bună...

446

Către S. P. Deaghilev

12 iulie 1903, Ialta

Mult stimate Serghei Pavlovici, am cam întîrziat cu răspunsul, deoarece scrisoarea dumitale n-am primit-o la Naro-Fominskoe, ci aici, la Ialta, unde am sosit zilele trecute și unde voi sta, probabil, pînă la toamnă. După ce am citit scrisoarea, m-am gîndit mult și am ajuns la concluzia că oricît de atrăgătoare ar fi propunerea sau invitația dumitale, trebuie să-ți răspund altfel decît am fi dorit, și eu, și dumneata.

Nu pot primi să fiu redactor la *Mir iskusstva,* pentru că eu n-am voie să locuiesc la Petersburg, iar revista n-o să se mute la Moscova de dragul meu! A redacta revista prin poștă sau prin telegraf e cu neputință, iar ca revista să mă angajeze numai cu numele, n-ar avea nici un rost. Asta e una. În al doilea rînd, după cum un tablou trebuie pictat de un singur pictor și un discurs rostit de un singur orator, și o revistă trebuie redactată de un singur redactor. Știi doar că eu nu sînt critic, așa că aș redacta prost secția de critică. Pe de altă parte, cum aș putea să lucrez sub același acoperiș cu D. S. Merejkovski, care crede cu tărie, crede dogmatic, în timp ce eu mi-am pierdut de mult credința și mă uit cu nedumerire la orice intelectual dogmatic. Îl respect pe D. S. și-l prețuiesc ca om, și ca scriitor, dar dacă ne-am înhăma amîndoi la același car, l-am trage în direcții opuse. Oricum, indiferent dacă punctul meu de vedere e greșit sau nu, am fost totdeauna de această părere, și sînt încredințat și astăzi că o revistă are nevoie de un singur redactor și că, în speță, *Mir iskusstva* trebuie să fie redactată numai de dumneata. Aceasta e părerea mea și cred că n-o să mi-o schimb niciodată.

Nu te supăra pe mine, iubite Serghei Pavlovici; sînt sigur că dacă vei mai redacta revista încă vreo

patru sau cinci ani, vei ajunge să fii de părerea mea. După cum un tablou sau un poem e opera unui singur artist, o revistă trebuie să fie condusă de un singur om, ca să se simtă o singură voință. Așa s-au petrecut lucrurile pînă acum la *Mir iskusstva,* așa e bine, și ar trebui să le lași așa cum sînt.

Îți doresc tot binele și-ți strîng mîna cu putere. La Ialta e răcoare, în orice caz nu e cald. Sînt în culmea fericirii.

O adîncă plecăciune.

Al dumitale A. Cehov

447

Către V. G. Korolenko

15 iulie 1903, Ialta

Iubitul și neprețuitul meu prieten, astăzi mă gîndesc la dumneata cu un sentiment deosebit. Îți sînt foarte îndatorat și-ți mulțumesc din suflet.

Cehov

448

Către K. S. Alexeev (Stanislavski)

28 iulie 1903, Ialta

...Piesa mea tot nu e gata, merge cam anevoie, și aceasta datorită lenei mele, vremii minunate și subiectului dificil — cel puțin așa-mi explic eu lucrurile. Cînd va fi gata, sau cu puțin înainte, îți voi scrie, sau, și mai bine, îți voi telegrafia. Rolul dumitale a ieșit destul de bine, pe cît se pare, deși mă feresc să-mi dau părerea, deoarece, în general, nu mă pricep să judec piesele la lectură.

Olga e sănătoasă, face băi de mare în fiecare zi și se îngrijește de mine. Sora mea e de asemenea

sănătoasă, și amîndouă îți mulțumesc pentru plecăciuni și, la rîndul lor, îți trimit salutări. Am văzut ieri pe inginerul scriitor Mihailovski-Garin, care va construi calea ferată din Crimeia. Mi-a spus că are de gînd să scrie și el o piesă...

449

Către B. A. Lazarevski

28 iulie 1903, Ialta

Iubite Boris Alexandrovici, am primit volumul dumitale *Nuvele și povestiri,* pentru care îți mulțumesc mult. L-am citit în întregime, și acum pot să-ți spun că ai făcut un uriaș pas înainte, și că ești vrednic de laudă. Povestirile au aceeași factură și e greu de spus care dintre ele e mai bună. Dar dacă ar fi vorba de ales pe îndelete, cum se alege, de pildă, papa (de la Roma), eu m-aș opri la *Doctorul.* Cartea e bine editată. Limba, pe-alocuri pretențioasă, pe-alocuri provincială : „Ofițerii erau geloși unul pe altul". Dar ofițerii nu pot fi geloși unul pe altul decît din pricina unei femei... Ce-ar mai fi de spus? Deocamdată, atît. Am citit cartea cu plăcere. Îți doresc tot binele și-ți strîng mîna cu putere. Încă o dată, mulțumesc.

Al dumitale A. Cehov

450

Către K. D. Balmont

5 august 1903, Ialta

Iubite Konstantin Dmitrievici, duc o viață de vagabond îmbuibat, trîndav și plictisit. În momentul de față sînt la Ialta, și de aceea *Imnul Soarelui* a făcut

exact zece zile pînă la mine. Eu cred că aceasta e una dintre cele mai frumoase poezii ale dumitale, totuși n-o să scape de Viktor Alexandrovici. Deocamdată, sînt redactor doar *in spe,* încă nu citesc manuscrise, și nu cred că voi începe să citesc și să-mi spun cuvîntul asupra lor înainte de anul viitor. Se spune că vei veni la Ialta pe la sfîrșitul lui august. Dacă e adevărat, înseamnă că ne vom vedea curînd, că vom sta de vorbă și-ți voi explica totul.

În momentul de față, *Imnul Soarelui* se află la Moscova, l-am trimis împreună cu scrisoarea.

Am primit *Să fim ca Soarele,* am citit-o, și am dat-o și altora s-o citească. Nu ți-am mulțumit la timp, pentru că, în primul rînd, nu-ți cunoșteam adresa, și în al doilea, am crezut că volumul mi-a fost trimis de vreun cunoscut, nu de dumneata (cartea nu purta obișnuitul autograf).

Dar nu-i nimic. Niciodată nu e prea tîrziu să mulțumești, iar acum îți fac trei plecăciuni adînci.

Mă întrebi dacă voi fi în septembrie la Moscova. Îți răspund: voi fi.

Îți strîng mîna cu putere.

Tîrgovețul din Autka A. Cehov

451

Către V. A. Golțev

18 august 1903, Ialta

Iubite Viktor Alexandrovici, din tot ce mi-ai trimis — și ți-am și înapoiat astăzi — nu merită atenție decît o singură bucată: *Care-i cauza?* E o nuvelă bună și poate fi publicată, numai că sfîrșitul trebuie refăcut pe de-a întregul. Spune-i sau scrie-i autorului că scena din vagonul-restaurant e vulgară și falsă, că primul capitol e de prisos și că sfîrșitul e lung și de asemenea de prisos. Apoi, cere-i permi-

siunea să se facă abrevieri și unele corectări în ce privește lucrurile mărunte. Repet, nuvela e bună, pe-alocuri chiar foarte bună.

Dacă autorul permite să se facă modificări, trimite-mi din nou nuvela. Spune-i să se gîndească și la alt titlu, mai simplu.

Fii sănătos.

Al tău A. Cehov

452

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

22 august 1903, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, piesa lui Naidenov e bună, numai că eroul principal, Kuporosov, trebuie transformat într-un om de treabă, senin și mai bine conturat; decorul trebuie să fie mai modest, fără telefon și alte banalități (decorul face să se trezească nădejdi care nu se realizează); la sfîrșitul actului IV, eroii — Teplov și profesoara — nu trebuie să vorbească despre bani, nici să scrie scrisori. Într-o ambianță modestă, care să nu țipe, să nu bată la ochi și să nu supere urechile, adică în tonuri simple, domoale, chiar foarte domoale, piesa ar putea să aibă mare succes. Aceasta e, în cîteva cuvinte părerea mea despre piesă.

Cît despre piesa mea *Livada de vișini* lucrurile stau bine deocamdată. Lucrez cîte puțin. Chiar dacă voi mai întîrzia un pic, n-o să fie mare nenorocire. Partea care privește montarea am redus-o la minimum, nu va fi nevoie de cine știe ce decoruri, prin urmare nu va trebui să inventăm praful de pușcă. Deocamdată, sănătatea mea e excelentă, nu mi-o doresc mai bună, așa că pot lucra.

Postul de președinte al Consiliului de miniștri e mai curînd onorific, un post pe care-l ocupă de obicei miniștrii care și-au încheiat cariera politică (Bunghe,

Durnovo). Prin urmare, cred că nici nu poate fi vorba de dictatura despre care îmi vorbești în scrisoare.

Intenționez să stau toată iarna la Moscova. Cred că voi veni înaintea lui noiembrie. Voi vedea cu plăcere *Azilul de noapte,* pe care nu l-am văzut încă și *Iuliu Cezar,* pe care-l savurez de pe acum. În actul al II-lea al piesei mele am înlocuit rîul cu un paraclis și o fîntînă. E mai discret așa. Te-aș ruga, însă, ca decorul acestui act să reprezinte un drum și o cîmpie într-adevăr verde și depărtări cît mai întinse, cum nu s-au mai văzut pe scenă.

Domnul să te ocrotească. Am citit scrisoarea Olgăi și, repet, sînt de părere să se joace piesa lui Naidenov, după ce i se vor face modificări. Mici, nu mari.

Fii sănătos și vesel. Te îmbrățișez.

Al tău A. Cehov

453

Către S. A. Alexeev (Naidenov)

29 august 1903, Ialta

Iubite Serghei Alexandrovici, îți mulțumesc mult că ți-ai adus aminte de mine și mi-ai trimis piesa. Nu ți-am răspuns de-atîta timp, pentru că sînt ocupat acum, scriu și eu o piesă, iar mai zilele trecute am scris cuiva ce părere am despre *Banii.* Găsesc că piesa e admirabilă, scurtă și grațioasă, oamenii sînt vii, numai că eu i-aș schimba titlul, i-aș da unul mai simplu, iar decorul l-aș face mai modest. fără telefon, fără luxul acela care-l îndeamnă pe cititor, ca și pe spectator, să se aștepte la lucruri extraordinare. Apoi, l-aș face pe Kuporosov un om de treabă, de treabă cu adevărat, ca să ți se facă milă de el (de pildă, în scena cînd apare costumat în Faust), i-aș schimba numele, l-aș pune să se îndrăgostească și mai tare de

profesoară, care-i o femeie bună, iar pe ea aș scuti-o, la sfîrșitul piesei, de a vorbi de bani și de a scrie o scrisoare... Scena de la sfîrșit, cu portarul, e foarte bună. Cocotele, reușite. Soția și socrul eroului bine conturați, dar cred că pe slujbași și pe muncitori trebuie să-i faci mai buni. Pe scenă, de la un răufăcător te aștepți totdeauna la ceva extraordinar, altminteri nu te satisface.

Imi scrii că dai zor cu piesele. De ce te grăbești? Dacă vei scrie o piesă la cinci ani, e prea de-ajuns.

In treacăt fie zis, fără îngăduința dumitale, ai mei, sora mea și soția mea, au citit piesa *Banii* și le-a plăcut foarte mult.

In noiembrie voi veni la Moscova.

După mine, actul cel mai bun e al doilea, urmează apoi al patrulea. In actul al doilea trebuie să-l modelezi puțin pe erou, să-l faci să crească în ochii spectatorilor ca pictor, și să fie ceva mai îndrăzneț.

Răspunde-mi, te rog, ce trebuie să fac cu exemplarul din piesă pe care mi l-ai trimis: să mi-l opresc mie, sau să-l trimit cuiva?

Dacă se poate, trimite-mi *Nr 13* și *Fiul Risipitor*. In cazul cînd nu se poate, voi aștepta pînă la noiembrie, cînd sper să ne vedem.

Iți strîng mîna cu putere. Sănătate și numai bine.

Al dumitale A. Cehov

454

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

2 septembrie 1903, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, îți mulțumesc pentru scrisoare. Imi pare foarte rău că sîntem în divergență de păreri în ce privește piesa lui Naidenov. Intr-adevăr, are oarecare asemănare cu *Singuraticii* în actul al doilea. Kuporosov nu e chiar atît de reușit, dar

asta nu are prea mare importanță. Ceea ce e important, e să avem o piesă în care să se simtă autorul. Piesele pe care le citim în zilele noastre n-au autor, de parcă ar fi confecționate în aceeași fabrică și de aceeași mașină, pe cînd în ale lui Naidenov se simte autorul.

Dacă pleci la Teatrul Mic, după cum îmi scrii, să știi că o să-ți pară rău. Nu uita că te-ai dezobișnuit de Rîbakov și de Leșkovskaia și că, oricît de bine ar juca ei, ție or să-ți pară stîngaci și dezlînați. Nu, rămîi la teatrul tău!

Piesa mea va fi gata curînd (dacă voi continua să lucrez cum am lucrat pînă astăzi), fii liniștit. Mi-a fost greu, chiar foarte greu să scriu actul al doilea, dar am impresia că mi-a reușit. Îi voi pune subtitlul: comedie.

Cu sănătatea o duc binișor, nu mă plîng. Mă gîndesc cu drag la iarna pe care sper s-o petrec la Moscova.

Multă sănătate și numai bine. Rolul mamei din piesa mea îl va juca Olga, dar nu mă încumet să hotărăsc cine va juca rolul fiicei — o fată de vreo 17—18 ani, tînără și subțirică. În sfîrșit, vom vedea.

O adîncă plecăciune. Te îmbrățișez.

Al tău A. Cehov

455

Către M. A. Cilenov

13 septembrie 1903, Ialta

Iubite Mihail Alexandrovici, e adevărat că vara asta m-am simțit foarte bine, am fost sănătos și am lucrat cîte puțin. Dar acum o săptămînă m-am îmbolnăvit și acum lîncezesc, nu fac nimic și încerc să mă pun la adăpost de frigul care a început să asalteze Ialta din primele zile ale lui septembrie.

Piesa e aproape gata, ar trebui s-o transcriu, dar mă împiedică boala. Nu sînt în stare nici să dictez.

Mulţumesc mult pentru scrisoare. Aveam de gînd să plec în octombrie la Moscova şi să stau acolo toată iarna, după recomandaţia lui Ostroumov.

Aş dori să stau de vorbă cu dumneata despre Mecinikov. E un om mare. Oare vaccinul lui îndreptăţeşte nădejdile care se pun în el ?

Îţi strîng mîna cu putere şi-ţi doresc succes deplin. Sănătate şi numai bine.

Al dumitale A. Cehov

456

Către K. S. Alexeev (Stanislavski)

10 octombrie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, nu te supăra! Transcriu piesa pe curat pentru a doua oară, de aceea am întîrziat. Ti-o trimit peste *trei* zile. Fii liniştit!

Al dumitale A. Cehov

Peste trei zile, negreşit.

457

Către O. L. Knipper

12 octombrie 1903, Ialta

Aşadar, mînzişorule, trăiască răbdarea mea şi a voastră! Piesa e gata, e gata definitiv, şi mîine seara, sau cel mai tîrziu în dimineaţa zilei de 14, va fi expediată la Moscova. Tot atunci îţi voi trimite

și cîteva instrucțiuni. S-ar putea să fie nevoie de unele modificări, însă, cred, neînsemnate. Cusurul piesei mele e că n-a fost scrisă dintr-o răsuflare, ci cu pauze lungi, chiar foarte lungi, încît trebuie să se fi simțind în ea oarecare tărăgăneală. Dar, vom vedea.

Cu sănătatea, încep a mă îndrepta, nu mai tușesc atît de mult și nu mai alerg. Bineînțeles că, de la plecarea Mașei, masa nu mai e așa de bună : astăzi, de pildă, mi s-a dat la prînz friptură de berbec, ceea ce n-am voie să mănînc acum, așa că am rămas fără felul al doilea. În schimb, mănînc o cremă de fructe foarte bună. Jambonul e foarte sărat, nu se poate mînca. Mănînc și ouă.

Dacă ai ști, draga mea, cu cîtă greutate am scris piesa asta !

Spune-i lui Vișnevski să-mi caute un loc la accize. Am scris un rol pentru el, numai, mă tem că, după Antonio, rolul pe care l-a scris Anton i se va părea stîngaci și lipsit de grație. De altfel, va juca rolul unui aristocrat. Rolul tău e bine conturat numai în actul al treilea și în primul, în celelalte e doar schițat. Nu-i nimic, eu unul nu-mi pierd curajul. Lui Stanislavski ar trebui să-i fie rușine să se teamă. Doar a început cu atîta îndrăzneală, pe Trigorin l-a jucat cum a vrut, și acum și-a lăsat nasul în jos pentru că nu-l laudă Efros !

Hai, păsăruico, nu fi supărată pe mine, pentru dumnezeu ! Doar eu te iubesc și te voi iubi mereu, aș putea chiar să te și bat. Te îmbrățișez și te sărut.

Al tău A.

458

Către O. L. Knipper

14 octombrie 1903, Ialta

...Prin urmare, am expediat piesa și cred că vei primi-o o dată cu această scrisoare. Anexez și un plicușor, să-l desfaci numai după ce vei citi piesa.

Şi îndată ce vei citi-o, să-mi telegrafiezi. Nu uita să i-o dai şi lui Nemirovici, şi să-l rogi să-mi telegrafieze şi el, ca să vă cunosc părerea. Roagă-l să păstreze secretul asupra piesei, să nu intre pe mîna lui Efros sau a altora înainte de a fi pusă în scenă. Nu-mi plac discuţiile inutile.

Scrisorile tale nu sînt vesele, se vede că nu eşti în apele tale. Nu e bine aşa, sufleţelul meu. Astăzi n-am primit nimic de la tine. Dacă la teatru nu merge totul pe roate, trebuie să ştii că insuccesul e ceva foarte firesc şi că va veni negreşit o vreme cînd un an sau doi nu veţi avea decît insuccese. Să nu vă pierdeţi curajul. Ultimii ani, Stanislavski s-a ţinut tare, acum însă i-au închis gura, şi şi-a lăsat şi el nasul în pămînt.

Cu sănătatea o duc bine. Alaltăseară începuse să mă doară stomacul, ieri toată ziua mi-a fost rău, dar astăzi totul e în regulă. Deocamdată am renunţat la ouă şi mi-am redus la jumătate raţia zilnică. Ieri a fost la mine Altschüller, m-a examinat şi mi-a permis să fac o plimbare cu trăsura pînă în oraş. Nu te-am plictisit cu discuţia mea medicală? Nu?

Am citit în ziare că firul telegrafic Moscova-Harkov e deranjat, prin urmare telegrama mea va întîrzia mult. Mîine mă apuc să scriu, pe îndelete, o povestire. Parcă nu-mi vine a crede că nu mai am de lucru la piesă. Mă crezi? Am transcris-o pe curat de două ori. A îmbătrînit bărbatul tău, aşa că, dacă-ţi faci rost de vreun curtezan, eu nu mai am dreptul să protestez.

Dacă aveţi de gînd să puneţi în scenă ceva nou, scrie-mi şi mie, draga mea, scrie-mi de toate.

Îţi doresc sănătate, mînzişorul meu. Să citeşti piesa cu atenţie, auzi? Şi în piesă am un mînzişor. Te binecuvîntez şi te îmbrăţişez de nenumărate ori. Dumnezeu cu tine!

Al tău A.

1) Rolul Liubovei Andreevna îl vei juca tu, pentru că nu există altcineva. Nu e îmbrăcată luxos, dar cu mult gust. E o femeie inteligentă, foarte bună, cam distrată; se alintă la toată lumea și zîmbetul nu-i dispare de pe față.

2) Rolul Aniei trebuie să-l joace neapărat o actriță tinerică.

3) Pe Varia ar putea s-o ia Maria Petrovna.

4) Gaiev e pentru Vișnevski. Roagă-l să se uite la cîteva partide de biliard și să-și noteze cît mai mulți din termenii acestui joc. Eu nu joc biliard, sau am jucat cîndva, dar am uitat tot și în piesă am scris termenii la întîmplare. Mai tîrziu o să mă înțeleg eu cu Vișnevski și îi voi scrie cum trebuie.

5) Rolul lui Lopahin îl va juca Stanislavski.

6) Studentul Trofimov — Kacealov.

7) Simeonov-Pișcik — Gribunin.

8) Charlotte — semn de întrebare. În actul al patrulea, voi mai adăuga cîteva cuvinte la rolul ei; ieri, în timp ce transcriam actul IV, mă durea stomacul și n-am putut scrie nimic nou. În actul acesta, Charlotte trebuie să facă un truc cu galoșii lui Trofimov, ceea ce Raievskaia n-ar fi în stare. Pentru rolul Charlottei ar fi nevoie de o actriță plină de haz.

9) Pe Epihodov — poate că ar vrea să-l joace Lujski.

10) Firs — Artem.

11) Iașa — Moskvin.

Dacă piesa va fi găsită bună, spune-le că voi face toate modificările cerute de scenă. Timp am, deși trebuie să-ți mărturisesc că grozav m-am plictisit de piesă. Dacă ceva nu e limpede pe undeva, scrie-mi.

Casa e o casă veche boierească, locatarii ei au dus cîndva o viață foarte largă și lucrul acesta trebuie să se simtă din felul cum e aranjat interiorul — luxos și agreabil.

Varia e cam necioplită și cam prostuță, însă e foarte bună...

459

Către O. L. Knipper

17 octombrie 1903, Ialta

...Trebuie să refac şi să adaug cîte ceva la piesă, dar pentru toate astea mi-ar ajunge exact 15 minute. Actul IV nu-i şlefuit, am ceva de revăzut în actul II şi poate de schimbat 2—3 cuvinte la sfîrşitul actului III, care prea seamănă cu stîrşitul *Unchiului Vanea.*

Dacă piesa n-o să intre acum, să nu te descurajezi, mînzişoruſe, şi să nu fii amărîtă: pînă într-o lună o refac, aşa că n-ai s-o mai recunoşti. Doar am scris-o într-un timp chinuitor de lung, cu pauze fără sfîrşit, cu deranjamente de stomac, cu tuse...

460

Către O. L. Knipper

21 octombrie 1903, Ialta

...Astăzi am primit o telegramă de la Alexeev, în care îmi spune că piesa e genială! Asta înseamnă a întrece măsura laudelor şi a reduce la jumătate succesul pe care l-ar fi putut avea în condiţii fericite. Nemirovici nu mi-a trimis încă lista actorilor distribuiţi în piesă şi mă cam tem. Deja mi-a telegrafiat că Ania seamănă cu Irina; se vede că vrea să dea rolul Aniei Mariei Feodorovna. Iar Ania seamănă cu Irina, cum semăn eu cu Burdjalov. Mai întîi de toate, Ania e un copil, e veselă pînă la sfîrşit, nu cunoaşte viaţa şi nu plînge niciodată, afară de actul II, dar şi atunci i se umplu doar ochii de lacrimi, pe cînd M. F. o să scîncească tot timpul, şi apoi e şi bătrînă. Cine o joacă pe Charlotte?

Eu mă simt binişor, deşi tusea tot nu m-a lăsat. Tuşesc mai mult decît anul trecut pe vremea asta.

Voi veni la Moscova în primele zile ale lui noiembrie, iar mama pe la mijlocul sau la sfîrșitul lui noiembrie; aici se plictisește cumplit.

Alexandr Pleșceev va edita la Petersburg o revistă de teatru în genul lui *Teatr i iskusstvo*. O să-l înghită pe Kugel. În ianuarie o să-i trimit să-mi publice un vodevil. De mult vreau să scriu un vodevil ceva mai tîmpit.

Cînd încep repetițiile piesei? Scrie-mi, sufleţelule, nu mă chinui. Telegrama ta a fost așa de scurtă, încît măcar acum caută să-mi scrii mai pe larg. Doar aici trăiesc ca în exil. [...]

Oare cînd o să-mi parvină odată scrisoarea ta? Sînt nerăbdător să aflu amănunte despre piesă, nerăbdare pe care ai înțelege-o și tu dacă ai sta, ca mine, în această Siberie caldă. La drept vorbind, am început a mă obișnui și cu Ialta, și s-ar putea să mă deprind să lucrez și aici...

461

Către O. L. Knipper

28 octombrie 1903, Ialta

...Imi scrii că Vișnevski nu poate să-l joace pe Gaev. Atunci cine? Stanislavski? Dar cine-l joacă atunci pe Lopahin? Lui Lujski nu i se poate încredința rolul acesta sub nici un motiv. Ori l-ar juca searbăd, ori l-ar trivializa. El e bun să-l joace pe Epihodov. Nu, să nu mi-l nedreptățiți pe Vișnevski!

E tot mai frig, începe să miroasă a iarnă. Ieri a fost la noi Olga Mihailovna cea lungă, a vorbit despre dragoste și a promis că ne trimite scrumbii.

Pe aici, absolut nimic nou. Mă scol dimineața, îmi petrec ziua te miri cum, iar seara mă culc și adorm imediat, asta-i tot. Nu vine la mine aproape nimeni.

Nemirovici îmi scrie că în piesa mea sînt prea multe lacrimi și, pe alocuri, vulgarități. Scrie-mi,

draga mea, ce găsești tu că n-ar fi potrivit și ce spun și ceilalți, și eu voi reface. Doar este timp destul, aș putea să refac și un act întreg!

Zici că Pișcik le-a plăcut actorilor? Îmi pare foarte bine. Eu cred că Gribunin o să-l joace minunat...

462

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

23 octombrie 1903, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, cînd am dat la teatrul vostru piesa *Trei surori*, în *Novosti dnea* a apărut informația aceea care ne-a indignat pe amîndoi, și pe tine și pe mine. Am vorbit atunci cu Efros și el mi-a dat cuvîntul că lucrurile n-or să se mai repete. Și acum, citesc deodată că Ranevskaia stă cu Ania în străinătate, că trăiește cu un franțuz, că actul al treilea se petrece undeva într-un hotel, că Lopahin e un chiabur, un ticălos etc., etc. Ce puteam să cred? Cum puteam să-mi închipui că ai vreun amestec aici? În telegramă îl vizam numai pe Efros, numai pe el îl învinuiam, și mi s-a părut ciudat, și nu-mi venea să-mi cred ochilor, cînd ți-am citit telegrama și am văzut că iei asupra ta toată vina! Sînt mîhnit că m-ai înțeles greșit, și încă și mai mîhnit că s-a putut întîmpla o asemenea neînțelegere. Dar să uităm cît mai curînd povestea asta. Spune-i lui Efros că am rupt orice legături cu el, iar pe tine te rog să mă ierți dacă am cam întrecut măsura în telegramă. Și cu asta basta.

Am primit astăzi o scrisoare de la soția mea — cea dintîi, cu privire la piesă. Acum aștept cu nerăbdare scrisoarea ta. Scrisorile fac cam 4—5 zile pe drum — e îngrozitor!

De cîtva timp sufăr de un deranjament de stomac și tușesc. Intestinele parcă s-au mai vindecat, dar

tusea nu mă slăbeşte şi nu ştiu ce să fac: să plec la Moscova, sau să rămîn aici. Şi tare aş vrea să asist la repetiţii, să văd şi eu. Mi-e frică de Ania, să nu-şi ia un ton plîngăreţ (nu înţeleg de ce găseşti că seamănă cu Irina), mi-e frică, de asemenea, că n-o s-o joace o actriţă tînără. În piesa mea, Ania nu plînge şi nici nu vorbeşte plîngăreţ. În actul al doilea i se umplu ochii de lacrimi, dar tonul rămîne tot vesel şi vioi. De ce susţii în telegramă că în piesa mea mai toţi eroii plîng ? Care-s aceia ? Numai Varia plînge, pentru că e plîngăreaţă de felul ei, însă lacrimile Variei nu trezesc în spectator un sentiment de mîhnire. Întrebuinţez deseori expresia „printre lacrimi", dar e vorba doar de starea de spirit a personajelor, nu de lacrimi adevărate. În actul al doilea nu există nici un cimitir.

Eu duc o viaţă singuratică, ţin regim, tuşesc, uneori mă înfurii, de citit nu mai citesc, pentru că m-am plictisit — asta-i viaţa pe care o trăiesc.

Încă n-am văzut *Stîlpii societăţii,* nici *Azilul de noapte,* nici *Iuliu Cezar.* Dacă m-aş duce acum la Moscova, m-aş desfăta o săptămînă întreagă.

Incepe a fi frig şi aici. Fii sănătos, fii liniştit şi nu te supăra. Aştept scrisori. Nu o scrisoare, ci scrisori.

Al tău A. Cehov

Piesa va fi publicată, probabil, în culegerea lui Gorki.

463

Către O. L. Knipper

25 octombrie 1903, Ialta

...Nu, nu m-am gîndit de loc s-o fac pe Ranevskaia o femeie cuminţită. Pe o femeie ca asta numai moartea ar putea-o cuminţi! Dar poate că n-am înţeles

ce vrei să spui. Ranevskaia nu e greu de jucat, însă trebuie să prinzi de la început tonul just, să-ți alegi un zîmbet și un fel de a rîde, și să știi să te îmbraci. Dar eu sînt sigur că tu vei izbuti în toate, numai să te tragă inima și să fii sănătoasă...

464

Către O. L. Knipper

28 octombrie 1903, Ialta

...Rolul lui Pișcik trebuie să-l joace Gribunin. Ferească dumnezeu să i se încredințeze lui Vișnevski! Pe Firs să-l joace Artem, pe Iașa — Moskvin, sau Gromov, care ar scoate un Iașa foarte original, dar bineînțeles că Moskvin e mai potrivit. Dacă Maria Petrovna ar accepta s-o joace pe Charlotte ar fi cît se poate de bine! M-am gîndit la asta, dar n-am îndrăznit să spun. Nu-i nimic că e firavă și mică de stat. Pentru rolul Aniei e prea bătrînă. Dar lucrul principal e ca nu cumva să-l joace Vișnevski pe Pișcik, ferească dumnezeu! Pe Leonidov nu-l cunosc. Rolul negustorului nu trebuie să-l joace decît Konst[antin] Serg[heevici]. Doar nu-i un negustor în înțelesul banal al cuvîntului, trebuie să vă dați seama de asta!

Parcă-i un făcut, teatrul vostru nu-mi scrie nimic. Nici măcar repertoriul nu mi-l trimite și nici nu mi l-a trimis, doar n-o să spun minciuni.

Prin urmare, *Nr. 13* al lui Naidenov a căzut? Ce să-i fac, trebuia să mă asculte: să scrie o piesă la cinci ani, nu mai des. Doar *Copiii lui Vaniușin* or să-l mai hrănească încă multă vreme, așa că făcea bine dacă nu se grăbea.

Efros continuă să dea semne de viață. Orice ziar din provincie ai răsfoi, peste tot dai de hotel, de Ceaev...

Ai fost la Teleșov ? L-ai ascultat ? Ei, acum n-ai decît să te superi pe mine că nu-mi citesc piesele și povestirile ! Dar dacă masa a fost bună, se poate ierta totul. Și, fiindcă veni vorba, de mult n-am mai luat o masă ca lumea !

I-am scris lui Gorki că vreau să-mi public piesa în culegerea lui. Mi-a oferit 1500 ruble de coală. Atunci, de unde 7000 ? Doar piesa n-are decît două coli...

465

Către O. L. Knipper

30 octombrie 1903, Ialta

Vezi pe ce hîrtie îți scriu, mînzișorule ? Nu înțeleg de loc ce-i cu alegerea mea în Asociația iubitorilor de literatură. Dacă m-au ales președinte, atunci de ce „temporar", și dacă e „temporar", pe cît timp ? Dar mai ales nu știu cui să-i mulțumesc, cui să-i scriu ? Zilele trecute am primit o adresă, mîzgălită cu un scris mizerabil și semnată de un oarecare Kallaș. Nu era scrisă pe un formular, se vede că nu era ceva oficial, iar cum îl cheamă pe acest Kallaș și unde stă habar n-am. De aceea n-am mulțumit nici pînă acum pentru alegere.

Stanislavski va fi un foarte bun și original Gaev. Dar atunci, cine-l va juca pe Lopahin ? Doar Lopahin e rolul central al piesei. Dacă nu reușește, înseamnă că piesa va cădea. Pe Lopahin nu trebuie să-l joace un palavragiu, el nu trebuie să arate ca un negustor. Lopahin e un om blajin. Gribunin nu merge, el trebuie să-l joace pe Pișcik. Să vă ferească dumnezeu să-i dați rolul lui Pișcik lui Vișnevski ! Dacă nu-l joacă pe Gaev, atunci el n-are alt rol în piesa mea, așa să-i spui. Sau, știi ceva ? Oare n-ar vrea să-l încerce pe Lopahin ? Îi voi scrie lui Konst. Sergheevici. Am primit ieri o scrisoare de la el.

Grajdanin-ul de astăzi scutură Teatrul de Artă pentru *Iuliu Cezar*. [...]

Dacă Moskvin vrea să-l joace pe Epihodov, eu sînt foarte mulţumit. Dar atunci ce-i dăm lui Lujski?

Să mă mai gîndesc puţin, şi poate să vin la Moscova, ca nu cumva Nemirovici, din consideraţiuni politice, să împartă rolurile Andreevei. O. Alexeevei etc.

Mi-e urît şi nu pot lucra. Vremea e mohorîtă, e frig, în odăi se simte căldura sobelor...

După cum văd, degeaba m-am grăbit să termin piesa, mi-aş mai fi putut bate capul cu ea încă vreo lună de zile...

466

Către K. S. Alexeev (Stanişlavski)

30 octombrie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, îţi mulţumesc foarte mult pentru scrisoare, de asemenea şi pentru telegramă. Pentru mine, scrisorile au mare preţ acum: mai întîi, pentru că sînt singur-singurel, şi apoi pentru că, deşi v-am trimis piesa de trei săptămîni, abia ieri am primit o scrisoare de la dumneata şi, dacă n-ar fi fost soţia mea, n-aş fi ştiut absolut nimic de soarta piesei, şi cine ştie ce mi-ar fi putut trece prin minte. Cît timp scriam rolul lui Lopahin, îmi ziceam că e un rol pentru dumneata. Dar dacă dintr-o cauză sau alta nu-ţi surîde, atunci ia-l pe Gaev. E drept, Lopahin e negustor, dar e un om de treabă din toate punctele de vedere şi de aceea trebuie să aibă o atitudine decentă, civilizată, fără fasoane şi fără meschinării, şi eram sigur că dumneata ai fi interpretat strălucit acest rol, care e rolul central al piesei. Dacă-l iei pe Gaev, atunci dă-l pe Lopahin lui Vişnevschi. Nu va fi un Lopahin artistic

dar nici unul meschin. Din rolul acesta, Lujski ar face un străin glacial, iar Leonidov un mic chiabur. La alegerea unui actor pentru acest rol, nu trebuie să treceți cu vederea faptul că pe Lopahin îl iubește Varia, o fată serioasă și evlavioasă, care n-ar iubi pe un mic chiabur oarecare.

Tare aș dori să vin la Moscova, dar nu știu cum să fac. E din ce în ce mai frig, eu nu mai ies aproape de loc din casă, m-am dezobișnuit de aer și tușesc. Nu mi-e frică de Moscova și nici de călătorie, mi-e frică doar că trebuie să aștept la Sevastopol de la orele 2 pînă la 8, și încă într-o societate înspăimîntător de plictisitoare. Răspunde-mi ce rol vrei să iei. Soția mea mi-a scris că Moskvin ar vrea să-l joace pe Epihodov. Foarte bine, piesa n-ar avea decît de cîștigat.

Salutări și o adîncă plecăciune Mariei Petrovna; și ei și dumitale vă urez tot ce-i mai bun pe lume. Multă sănătate și voie bună.

Eu n-am văzut încă nici *Azilul de noapte*, nici *Stîlpii* și nici *Iuliu Cezar*. Și tare aș vrea să le văd.

Al dumitale A. Cehov

467

Către Vl. I. Nemirovici-Dancenko

2 noiembrie 1903, Ialta

Iubite Vladimir Ivanovici, am primit două scrisori de la tine în aceeași zi. Îți mulțumesc nespus de mult! Eu nu beau bere, ultima oară am băut în iulie, iar miere n-am voie să mănînc, pentru că îmi face dureri de stomac. Și acum, cu privire la piesă.

1) Pe Ania poate s-o joace oricine, chiar și o actriță cu totul necunoscută, cu condiția să fie tînără, să arate ca o fetiță și să vorbească cu un glas proaspăt și sonor. Nu e un rol important.

2) Varia e un rol mai serios. Ar fi bine să-l primească Maria Petrovna. Dacă nu-l joacă M[aria] P[etrovna], personajul va apărea lipsit de relief și vulgar, și în cazul acesta va trebui să-l refac, să-l mai îndulcesc. M[aria] P[etrovna] nu s-ar repeta, în primul rînd, pentru că are talent, și în al doilea rînd, pentru că Varia nu seamănă de loc nici cu Sonia nici cu Natașa. E mai curînd o călugăriță îmbrăcată în rochie neagră, prostuță, plîngăreață etc., etc.

3) Gaev și Lopahin — aceste roluri să le încerce și să se oprească la unul din ele Konst[antin] Serg[heevici]. Dacă se oprește la Lopahin și dacă rolul acesta îi reușește, piesa va avea succes. Și dimpotrivă: dacă Lopahin va fi interpretat de un actor șters și va ieși șters, atunci și rolul și piesa se vor duce de rîpă.

4) Pișcik să fie jucat de Gribunin. Ferească dumnezeu să i se încredințeze rolul acesta lui Vișnevski.

5) Charlotte e un rol important și, bineînțeles, nu poate fi încredințat Pomealovei. Muratova poate că ar fi bine, însă n-ar avea haz. Rolul acesta ar fi pentru d-na Knipper.

6) Pe Epihodov, dacă-l vrea Moskvin, eu n-am nimic împotrivă. Va ieși un Epihodov admirabil. Credeam că-l va juca Lujski.

7) Firs — Artem.

8) Duniașa — Haliutina.

9) Iașa. Să-l ia Alexandrov, despre care-mi scrii, dacă e vorba de ajutorul de regizor de la voi. Moskvin ar fi un Iașa minunat. Nici împotriva lui Leonidov n-aș avea nimic de spus.

10) Un trecător — Gromov.

11) Șeful de gară care declamă în actul al treilea *Păcătoasa* — un actor cu glas adînc, de bas.

Charlotte vorbește o limbă rusă curată, nu stricată, doar din cînd în cînd rostește pe *i* mut de la sfîrșitul cuvintelor și încurcă genul adjectivelor. Pișcik e rus, un moșneag ros de podagră, de bătrînețe și de îmbuibare, gras, îmbrăcat cu podiovcă (*à la* Simov)

și cu cizme fără tocuri. Lopahin poartă vestă albă și ghete galbene, pășește cu pași mari, totdeauna în linie dreaptă, bălăbănindu-și brațul, îngîndurat. Poartă părul lung și de aceea își aruncă mereu capul pe spate. Adîncit în gînduri, își piaptănă barba, dindărăt înainte, adică de la gît spre bărbie. Trofimov pare senin. Varia poartă o rochie neagră cu cordon lat.

Sînt trei ani de cînd lucrez la *L[ivada] de V[i-șini],* și de trei ani vă tot spun să căutați o actriță pentru rolul Liubovei Andreevna. Acum n-aveți decît să vă chinuiți cu pasiența asta, care nu vă iese cu nici un chip.

Cît despre mine, mă aflu în cea mai idioată situație : stau singur cuc aici și nu știu de ce stau. Degeaba spui că, deși muncești numai tu, teatrul e *Teatrul Stanislavski.* Lumea numai despre tine vorbește, despre tine scrie, în timp ce pe Stanislavski îl batjocorește pentru *Brutus.* Dacă pleci tu, plec și eu. Gorki e mai tînăr decît noi, el își are viața lui... Insă, în ce privește teatrul de la Nijni-Novgorod, e o simplă fantezie. Gorki va încerca, va adulmeca și se va lăsa păgubaș. In treacăt fie zis, teatrele populare, ca și literatura populară, nu sînt decît o prostie, un fel de acadele populare. Nu trebuie să-l coborîm pe Gogol pînă la popor, ci să ridicăm poporul pînă la Gogol.

Tare m-aș mai duce acum la „Ermitage", să mănînc o cegă și să beau o sticlă cu vin ! Cîndva beam *solo* o sticlă de șampanie și nu mă îmbătam, apoi beam coniac și nici atunci nu mă îmbătam.

O să-ți mai scriu. Pînă una-alta, îți fac o adîncă plecăciune și-ți mulțumesc. A murit tatăl lui Lujski ? Am citit azi în ziare.

De ce ține Maria Petrovna să joace numaidecît rolul Aniei ? Și de ce crede Maria Feodorovna că e prea nobilă pentru rolul Variei ? Doar a jucat în *Azilul de noapte !* Dar să le lăsăm în plata domnului. Te îmbrățișez și-ți doresc sănătate.

Al tău A. Cehov

468

Către K. S. Alexeev (Stanislavski)

5 noiembrie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, casa din piesă e o casă mare, cu etaj. Doar în actul al treilea e vorba de o scară care duce jos. Deși, la drept vorbind, actul al treilea mă tulbură mult. Efros s-a apucat și a povestit subiectul piesei în *Novosti dnea.* Mai tîrziu, într-unul din numerele mai recente, a susținut (cu destulă nerușinare, fie vorba între noi), bazîndu-se pe scrisoarea lui Vladimir Ivanovici, pe care o publica în același număr, că actul al treilea se petrece „într-un hotel oarecare". Vl[adimir] Iv[anovici] îmi scrie că „în linii generale și esențiale, Efros a redat piesa corect". Se vede treaba că în piesă s-a strecurat o *greșeală.* Acțiunea actului al treilea se petrece într-un *salon,* nu „într-un hotel". Dacă în text e scris hotel, lucru de care nu mă mai îndoiesc acum, după scrisoarea lui Vl[adimir] Iv[anovici], telegrafiază-mi, te rog. Trebuie să corectez, nu pot lăsa în piesă greșeli grosolane, care o schilodesc.

Casa trebuie să fie mare, impunătoare, din bîrne (în genul casei lui Aksakov, pe care, dacă nu mă înșel, S. T. Morozov o cunoaște) sau de piatră, lucrul acesta n-are importanță. O casă foarte veche și foarte mare, din cele pe care vilegiaturiștii nu le închiriază niciodată. De obicei, acest fel de case se dărîmă, iar materialul se întrebuințează la ridicarea de vile. Mobilierul e și el vechi, de stil, în bună stare. Sărăcia și datoriile au lăsat mobila neatinsă.

Cînd cineva vrea să cumpere o asemenea casă, își face următoarea socoteală: e mai ieftin și mai ușor să-ți faci o casă nouă, mai mică, decît să repari o ruină ca asta.

Ciobanul dumitale cîntă frumos. Și e exact ceea ce trebuie.

De ce nu-ți place *Iuliu Cezar?* Mie, unul, îmi place tare mult și abia aștept s-o văd la teatrul dumitale. Probabil că nu e tocmai ușor de jucat?! Aici, la Ialta, se spune că are un succes colosal, nemaipomenit, și cred că încă mult timp o s-o jucați cu casa închisă.

Astăzi am primit de la dumneata două scrisori: una mică și alta mai mare. Îți mulțumesc frumos și-ți strîng mîna cu căldură. O adîncă plecăciune dumitale și Mariei Petrovna. Fii sănătos.

Al dumitale A. Cehov

Comunică-mi adresa dumitale de acasă.

469

Către K. S. Alexeev (Stanislavski)

10 noiembrie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, nici vorbă că în actele al treilea și al patrulea poate să rămînă același decor, și anume holul și scara. Și în general, în privința decorurilor, te rog să nu te sfiești și să faci cum crezi, eu mă supun. De obicei, cînd sînt în teatrul dumitale, mă uit uluit, cu gura căscată. Prin urmare, nici vorbă că ceea ce vei face dumneata va fi excelent, va fi de o sută de ori mai bine decît ceea ce aș putea imagina eu.

Dunia și Epihodov stau în picioare în fața lui Lopahin, nu stau jos. Lopahin are o atitudine degajată, de boier, servitorilor le spune „tu", iar aceștia îi spun lui „dumneavoastră".

Serghei Savvici a plecat în Japonia... pentru Russki listok? Mai bine pleca în lună să caute cititori pentru revista lui, că pe pămînt n-o să găsească! Ai citit piesele lui? Dacă pleca în Japonia să scrie și să editeze o carte despre această țară, foarte bine

făcea. Unde mai pui că i-ar fi dat și o ocupație pentru toată viața!

Numai Olga e de vină că nu-s pînă acum la Moscova. Ne-am înțeles să nu plec de aici pînă nu mă cheamă ea.

Îți strîng mîna cu putere și-ți mulțumesc din suflet pentru scrisoare.

Al dumitale A. Cehov

Încă n-am văzut *Azilul de noapte*, *Stîlpii societății* și *Iuliu Cezar*. Asta înseamnă că în fiecare seară mă voi îngrămădi și eu printre spectatorii dumneavoastră.

470

Către V. L. Kign-Dedlov

10 noiembrie 1903, Ialta

Mult stimate Vladimir Ludvigovici, am primit de la dumneata, pe neașteptate, două cărți și o scrisoare și mărturisesc că nu știu ce cuvinte să folosesc ca să-mi exprim cea mai sinceră și mai cordială recunoștință. Am luat în mînă *Simple povestiri*, și le-am citit pe toate dintr-o răsuflare. Se simte în ele un spirit vechi, de altădată, dar au și ceva nou, un suflu proaspăt, foarte sănătos. *Povestirile lirice* le voi citi astăzi.

Eu sînt mereu bolnav, încep să îmbătrînesc, mă plictisesc aici, la Ialta, mă uit cum trece viața pe lîngă mine și simt că-mi scapă multe lucruri pe care eu, ca scriitor, ar trebui să le observ. Totuși văd, și spre fericirea mea îmi dau seama că viața și oamenii sînt tot mai buni, mai inteligenți și mai cinstiți. Asta în linii mari, deoarece lucrurile mărunte s-au contopit de mult în ochii mei într-un cîmp cenușiu, de o singură culoare, pentru că nu mai văd ca înainte.

Nakrohin era într-adevăr talentat. Am citit cartea lui *Idile în proză*. Numai că el descria grădiniţa din faţa casei, straturile cu flori frumoase, dar nu îndrăznea să intre în casă. Iar Bejeţki, despre care îmi scrii, e uitat de mult, aşa cum se şi cuvine, de altfel. Şi I. Şceglov (autorul povestirilor de război) e de asemenea uitat.

Îţi doresc sănătate şi fericire. Dumneata nu eşti căsătorit ? De ce ? Iartă-mi întrebarea. Eu m-am căsătorit acum 2—3 ani şi sînt foarte fericit. Am impresia că de atunci viaţa mea s-a schimbat mult în bine. Ceea ce se scrie de obicei despre viaţa conjugală e o minciună sfruntată.

Îţi strîng mîna cu putere.

Al dumitale A. Cehov

Încă o dată, mulţumesc ! !

471

Către K. S. Alexeev (Stanislavski)

23 noiembrie 1903, Ialta

Iubite Konstantin Sergheevici, cositul fînului se face de obicei pe la 20—25 iunie. La vremea asta, cristeiul nu mai scîrţîie, după cîte ştiu, iar broaştele amuţesc şi ele. Numai grangurul mai cîntă. Nu e nici un cimitir : a fost cîndva, foarte demult. Doar două-trei lespezi, care zac în neorînduială, e tot ce a mai rămas. Ideea cu podul e foarte bună. Dacă trenul se poate arăta fără zgomot, fără nici un zgomot, atunci sînt de aceeaşi părere. Nu am nimic împotrivă ca actul al treilea şi al patrulea să aibă acelaşi decor. Numai să nu încurce intrările şi ieşirile din actul al patrulea.

Nu mai am răbdare să aştept ziua şi ora cînd soţia mea îmi va permite, în sfîrşit, să plec de aici. Încep s-o bănuiesc că vrea să mă tragă pe sfoară !

Aici e o vreme liniştită, caldă, uimitor de frumoasă. Dar cînd îmi aduc aminte de Moscova, de Baia lui Sandunovski, tot farmecul acesta îmi pare plictisitor şi inutil.

Stau în birou şi mă uit mereu cu coada ochiului la telefon. Telegramele mi se transmit prin telefon. Şi iată, stau şi aştept să fiu chemat din clipă în clipă la Moscova.

Îţi strîng mîna cu putere şi mă ploconesc pînă la pămînt pentru scrisoare. Îţi doresc sănătate şi numai bine.

Al dumitale A. Cehov

472

Către O. L. Knipper

23 noiembrie 1903, Ialta

...Konst. Serg. vrea să aducă pe scenă, în actul al doilea, un tren. Dar eu cred că nu trebuie lăsat. Vrea şi broaşte, şi cristei...

473

Către A. N. Veselovski

11 decembrie 1903. Moscova

Mult stimate Alexei Nikolaevici!

Nu ştiu cum să vă mulţumesc pentru scrisoare. Aflasem din ziare că sînt ales vicepreşedinte al Asociaţiei iubitorilor de literatură rusă, dar nu v-am scris, pentru că am aşteptat mereu confirmarea acestei ştiri. E o mare cinste pentru mine, o cinste neaşteptată şi nemeritată, la care n-aş fi îndrăznit măcar

să mă gîndesc. Nici nu poate fi vorba dacă primesc sau nu primesc : eu aparţin cu totul Asociaţiei şi aş fi nespus de fericit dacă aş putea să dovedesc acest lucru nu numai prin vorbe, dar şi prin fapte. Spre regretul meu însă, din cauza sănătăţii, în momentul de faţă n-am voie să particip la şedinţe publice şi v-aş ruga, dacă se poate, să-mi acordaţi o amînare de vreun an sau doi. Deocamdată poate că aş fi de folos Asociaţiei pe linie editorială, redactînd, făcînd corecturi — pe scurt să lucrez ceva fără să fiu nevoit să stau la Moscova. Acum nu mă stabilesc aici, încerc doar să văd dacă aş putea să stau şi, la prima hemoptizie sau tuse mai puternică, va trebui să fug fie în Crimeia, fie în străinătate.

Fiţi bun, vă rog, şi răspundeţi-mi cînd v-aş putea găsi acasă. Nu v-am văzut de mult şi aş vrea să vă văd, să vă mulţumesc personal şi să mai stăm de vorbă.

Vă doresc tot binele.

Sincer devotat, al dumneavoastră cu tot respectul

A. Cehov

474

Către A. S. Lazarev-Gruzinski

13 decembrie 1903, Moscova

Iubite Alexandr Semionovici, te voi anunţa negreşit cînd va fi să mă duc la redacţia lui *Russkaia mîsl,* dar lucrul acesta n-o să se întîmple înainte de săptămîna viitoare.

Aş vrea mult să te văd, să stăm de vorbă şi să ne mai aducem aminte de vremurile de altădată. Scrie-mi în ce zi şi la ce oră ai putea trece pe la mine, aş sta acasă şi te-aş aştepta. Acum am repetiţii, sînt ocupat pînă peste cap şi ar fi greu să mă găseşti. Răspunde-mi, te rog.

La Praga, literatura rusă e foarte apreciată și se traduce de multă vreme. Se joacă chiar și piese rusești. Păcat, însă, că nu există o convenție și nu afli despre traduceri decît întîmplător.

Îți strîng mîna cu putere și te salut prietenește. Multă sănătate și numai bine.

Al dumitale A. Cehov

Îți răspund atît de tîrziu, pentru că abia aseară am primit scrisoarea de la *Russkaia mîsl*. Adresa mea : Petrovka, casa Korovin, apart. 35.

1904

475

Către F. A. Cervinski

3 ianuarie 1904, Moscova

Mult stimate Feodor Alexeevici, te rog să mă ierți dacă am greșit numele dumitale patronimic: doar a trecut o veșnicie de cînd nu ne-am mai văzut.

Săptămîna viitoare mă voi duce la *Russkaia mîsl* și-l voi întreba pe Golțev de ce nu ți s-a răspuns de-atîta timp. Îți îndeplinesc dorința cu plăcere. După cîte mi-aduc aminte, am insistat pe lîngă cei de acolo să scrii mai mult. Scrii prea puțin și prea rar, ca și poetul Ladîjenski, și din două-trei boabe de cafea e greu să faci o cafeluță...

S-ar putea să viu la Petersburg prin ianuarie și atunci ne vom vedea. Noutăți nu am. Toate sînt cum au fost.

Îți strîng mîna cu putere și-ți doresc tot ce e bun pe lume. Cu prilejul noului an, îți urez fericire.

Al dumitale A. Cehov

476

Către V. F. Kommissarjevskaia

6 ianuarie 1904, Moscova

Iubită Vera Feodorovna, pe unde eşti acum? La Baku, la Tiflis sau la Harkov? Scrisoarea dumitale din 29 decembrie am primit-o abia astăzi, 6 ianuarie, iar ieri mi-a sosit cu poşta telegrama pe care mi-ai trimis-o la Ialta.

Pe Savina n-am văzut-o, nici n-am fost în corespondenţă cu ea şi nici prin gînd nu mi-a trecut să dau *Livada de vişini* Teatrului Alexandrinski. Piesa aceasta aparţine Teatrului de Artă. Nemirovici-Dancenko a luat-o pentru Moscova şi Petersburg. Pe cît se pare, Teatrul de Artă nu va pleca anul acesta la Petersburg, totuşi, n-ar avea nici un rost să vorbim cu direcţia teatrului despre piesă.

Ţi-o spun deschis, pentru că sînt adînc convins că *Livada de vişini* nu e nicidecum pentru dumneata. Rolul central al acestei piese îl are o femeie, o femeie bătrînă, absorbită numai de trecut şi pe care prezentul n-o interesează. Celelalte roluri, cele feminine cel puţin, sînt lipsite de importanţă şi cam vulgare, aşa că nu te-ar interesa. *Livada* va fi publicată în curînd în culegerea *Znanie,* şi dacă vei citi-o, te vei convinge singură că nu prezintă nici un interes pentru dumneata, oricît de indulgentă ai fi.

Cum o duci cu sănătatea? Nu te-a obosit călătoria la Baku şi Tiflis? Cu prilejul noului an, îţi urez fericire, sănătate, putere şi succes, şi să fii pe deplin fericită măcar o zi pe săptămînă. Îţi sărut şi-ţi strîng mîna cu căldură.

Al dumitale A. Cehov

477

Către F. D. Batiuşkov

19 ianuarie 1904, Moscova

Iubite Feodor Dmitrievici, te asigur că încă nu e timpul să-mi sărbătoresc jubileul (dacă e vorba de 25 de ani), şi nici nu va fi chiar atît de curînd. Am venit la Moscova ca să mă înscriu la Universitate, în a doua jumătate a anului 1879, iar primul fleac, de 10—15 rînduri, l-am publicat în *Strekoza* prin martie sau aprilie 1880. Chiar dacă am fi foarte indulgenţi şi am considera acest fleac drept începutul carierei mele literare, jubileul meu ar trebui sărbătorit abia în 1905, nu mai curînd.

Oricum, eu am fost sărbătorit la 17 ianuarie, cu prilejul premierei *Livezii de vişini,* şi cu atîta entuziasm, cu atîta însufleţire şi, la drept vorbind, atît de pe neaşteptate, încît nici pînă acum nu m-am putut încă dezmetici.

Ar fi foarte bine să vii în săptămîna albă, mai ales că pînă atunci actorii noştri îşi vor veni numai bine în fire şi nu vor mai juca descumpănit şi confuz, ca acum.

Iţi sînt adînc recunoscător pentru felicitările dumitale şi-ţi mulţumesc mult, nesfîrşit de mult.

Soţia mea îţi mulţumeşte şi ea pentru felicitări şi-ţi trimite o adîncă plecăciune. Munceşte mult acum şi se *cunoaşte* că e foarte obosită.

Iţi strîng mîna cu căldură. Multă sănătate şi numai bine.

Al dumitale A. Cehov

478

Către O. L. Knipper

10 aprilie 1904, Ialta

...De ce pe afișe și în reclamele din ziare piesei mele i se spune, cu atîta încăpățînare, dramă ? Nemirovici și Alexeev văd în piesă cu totul altceva decît ceea ce am scris eu, și aș fi gata să jur pe orice că nici unul, nici celălalt n-au citit-o cu atenție. Iartă-mă, dar te asigur că așa e. Și cînd spun asta, nu mă gîndesc numai la decorul atît de înspăimîntător din actul al doilea, și nu numai la Haliutina, înlocuită cu Adurskaia care joacă tot atît de prost ca și ea, dar nici pe departe așa cum e scris în piesă...

479

Către B. A. Lazarevski

13 aprilie 1904, Ialta

Iubite Boris Alexandrovici, scrisoarea dumitale lungă și tristă a ajuns la mine ieri, am citit-o și te-am compătimit din tot sufletul. Dar în momentul de față nu cred că ai nevoie de compătimire, pentru că e primăvară, e cald și vestitul golf s-a eliberat de ghețuri. Cînd am fost eu la Vladivostok, era o vreme minunată, călduță, deși eram în octombrie, iar prin golf se plimba, plescăind din coada uriașă, o balenă adevărată. Intr-un cuvînt, mi-a făcut o impresie extraordinară — poate pentru că mă întorceam în patrie. Cînd se va termina războiul (și se va termina repede), vei începe să cutreieri împrejurimile, vei vizita Habarovskul, Amurul, Sahalinul și litoralul, vei vedea o mulțime de lucruri noi și necunoscute, care-ți vor rămînea în minte pînă la sfîrșitul zilelor.

Vei avea și de suferit, dar te vei și desfăta, și nici nu vei băga de seamă cînd vor trece acești trei ani înspăimîntători! La Vladivostok, în timp de pace cel puțin, se poate duce o viață interesantă, europeană, și eu cred că soția dumitale n-ar face rău dacă ar veni, după război, să stea cu dumneata. Dacă ești vînător, cîte discuții vei auzi despre vînătoare, despre tigri! Și ce pește bun e pe acolo! Stridii găsești de-a lungul întregului litoral, și încă mari, delicioase. Dacă-mi va permite sănătatea, în iulie sau august, voi pleca și eu, în calitate de medic, în Extremul Orient. Poate că voi veni și pe la Vladivostok. În curînd plec la Moscova, dar dumneata scrie-mi mai departe la Ialta: de aici, scrisorile mi se trimit regulat oriunde aș fi.

Îți strîng mîna cu căldură și-ți doresc sănătate și o cît mai bună stare sufletească. Îmi scrii că n-ai nimic de citit la Vladivostok. Dar bibliotecile? Dar revistele?

Dacă va avea loc pe-acolo vreun bombardament sau așa ceva, descrie-l și trimite-mi articolul să ți-l public fie într-un ziar, fie în *Russkaia mîsl,* depinde de lungimea articolului.

Al dumitale A. Cehov

480

Către B. A. Sadovski

28 mai 1904, Moscova

Mult stimate Boris Alexandrovici!

Îți înapoiez poemul. Mie, personal, mi se pare admirabil ca formă, însă stihurile — nu-s stihia mea, o știi prea bine: eu nu mă prea pricep la versuri.

În ce privește conținutul, nu se simte convingerea. De pildă, Leprosul dumitale spune așa:

M-am îmbrăcat în haine elegante
Și nu-ndrănezsc afară să privesc

Nu se înțelege ce nevoie avea leprosul dumitale de un costum elegant și de ce nu îndrăznea să privească afară ?

In general, faptele eroului dumitale sînt adeseori lipsite de logică. Iar în artă, ca și în viață, nimic nu-i întîmplător.

Îți doresc tot binele.

A. Cehov

481

Către G. I. Rossolimo

28 iunie 1904, Badenweiler

Iubite Grigori Ivanovici, vin la dumneata cu o rugăminte. Îmi povesteai nu știu cînd, într-o seară, despre călătoria pe care ai făcut-o cu Lev Lvovici Tolstoi prin fața muntelui Athos. Veneați cu vaporul de la Marsilia spre Odesa ? Cu un Lloyd austriac ? Dacă e așa, ia repede condeiul și scrie-mi, pentru dumnezeu, ziua și ora cînd pleacă vaporul din Marsilia, cîte zile face pînă la Odesa, la ce oră din zi sau din noapte ajunge la Odesa, și dacă se bucură de confortul necesar : de pildă, o cabină pentru mine și pentru soția mea, masă bună, curățenie... într-un cuvînt, dacă ai fost mulțumit. Eu am nevoie mai ales de liniște și de tot ce e necesar unui bolnav de astmă. Te rog din suflet, răspunde-mi ! De asemenea, comunică-mi și prețul biletelor.

In ultimele zile am avut temperatură, dar astăzi totul e în ordine. Mă simt bine, mai ales cînd nu umblu, adică atunci cînd nu mă necăjește astma. Că am o astmă afurisită, de-mi vine să-mi iau lumea în

cap și sînt momente cînd pierd orice curaj. Pînă acum am slăbit cu 15 funturi.

Pe-aici sînt niște călduri nesuferite, de-ți vine să urli, iar eu nu mi-am luat haine de vară, de parcă plecam în Elveția. Se zice că pretutindeni sînt călduri cumplite, cel puțin în sud.

Prin urmare, aștept răspunsul dumitale cu mare nerăbdare. Iartă-mă, dragul meu, că te deranjez și nu te supăra pe mine. Cine știe, poate o să am și eu ocazia să-ți fac vreun serviciu, în orice caz mă mîngîi cu gîndul acesta... La Badenweiler, în stațiunea asta nemțească, e o plictiseală înspăimîntătoare!

Îți strîng mîna cu putere și-ți fac o adîncă plecăciune. Transmite-i, te rog, salutări soției dumitale. Îți doresc sănătate și fericire.

Al dumitale A. Cehov

NOTELE REDACȚIEI RUSE

Scrisorile lui A. P. Cehov au început a fi publicate prin ziare curînd după moartea sa. In anul 1909 a apărut cea dintîi culegere, întocmită de B. N. Bocikarev (*„A. P. Cehov, Scrisori"*, ed. Sîtin). In această culegere au intrat 325 de scrisori, dintre care o bună parte nu erau reproduse decît fragmentar. Un an mai tîrziu, a apărut *„Culegere de scrisori ale lui A. P. Cehov"* (ediție îngrijită și comentată de Vl. Brender, vol. I; ed. *„Literatura contemporană"*, Moscova 1910), cuprinzînd 168 de scrisori.

O culegere mai completă a fost ediția în șase volume *„A. P. Cehov. Scrisori"*, apărută între 1912—1916. Vol. I—III au fost publicate sub îngrijirea Mariei P. Cehova, iar ediția a doua a acestor volume, corectată și completată, ca și vol. IV—VI au fost editate de *„Editura scriitorilor din Moscova"*, cuprinzînd 1898 de scrisori.

Mai tîrziu au mai apărut și alte cîteva culegeri, cuprinzînd scrisori care nu intraseră în cele șase volume:

1) *„Cehov. Alte scrisori"* (din materialele *„Casei Pușkin"*), sub îngrijirea lui B. L. Modzalevski, ed. *„Atheneum"*, Petersburg, 1922 (47 de scrisori).

2) *„Scrisorile lui A. P. Cehov către O.L. Knipper-Cehova"*, *„Slovo"*, Berlin, 1924, (434 de scrisori). Scrisorile lui Cehov către Knipper dintre 1899—1902 au fost reeditate, împreună cu scrisorile de răspuns, după cum urmează: vol.I de către editura *„Mir"*, Moscova, 1934 și vol.II de către Editura de stat *„Beletristica"*, 1936.

3) *„A. P. Cehov. Scrisori răzlețe"*. Sub îngrijirea lui N. K. Piksanov, Editura de stat, 1927 (135 de scrisori).

4) *„A. P. Cehov. Scrisori needitate"*, ediția I-a, sub îngrijirea lui E. E. Leitnecker, Editura de stat, 1930 (306 scrisori).

Scrisorile lui A.P. Cehov s-au publicat și în culegerile de documente privitoare la Cehov, ca și în publicațiile periodice.

Prima culegere completă a scrisorilor lui A. P. Cehov în 8 volume (XIII—XX), *„Opere complete și scrisori. A. P. Cehov"*, a fost editată de către Editura de stat pentru literatură și artă între anii 1944—1950. În această ediție s-au publicat 4200 de scrisori adresate la un număr de 346 persoane. Aproximativ 1400 din aceste scrisori apăreau pentru prima oară. Totuși, această ediție uriașă nu cuprinde întreaga corespondență a lui Cehov. Judecînd după scrisorile de răspuns care se păstrează în Arhiva A. P. Cehov, corespondența lui ar trebui să cuprindă scrisori adresate la încă vreo 400 de persoane (inclusiv redacțiile ziarelor și revistelor, teatre, biblioteci, diferite societăți etc.).

Această grupă de scrisori ar trebui să cuprindă scrisorile adresate pictorului I. I. Levitan (43 scrisori de răspuns), artistului P.M. Svobodin (102 scrisori de răspuns), profesorului P. I. Diakonov (15 scrisori de răspuns), doctorului I. G. Witte (65 scrisori de răspuns), doctorului D. N. Jbannov (4 scrisori de răspuns), profesorului A. A. Korotnev (9 scrisori de răspuns), doctorului A. V. Șcerbak (16 scrisori de răspuns), precum și alte multe scrisori adresate unor scriitori începători, studenți, învățători, medici de zemstvă, traducători etc.

În volumul de față sînt cuprinse scrisorile care reflectă momente esențiale din viața personală și obștească a scriitorului, munca lui de creație, opiniile lui cu privire la literatură, aprecierile lui asupra unor scriitori și critici etc.

O parte din ele sînt publicate fragmentar, omisiunile fiind reprezentate prin semnul [...].

Scrisorile păstrează ordinea cronologică și sînt datate după stilul vechi.

1

Gheorghi — vărul lui Cehov, Gheorghi Mitrofanovici Cehov.
Maşa — sora lui Cehov, Maria Pavlovna.
Nu vă supăraţi că o să mă întorc mai tîrziu acasă... — în luna iunie, Cehov trebuia să-şi dea examenele de absolvire a liceului, după care urma să plece la Moscova şi să se înscrie la facultatea de medicină a Universităţii de acolo. Era însă nevoit să întîrzie la Taganrog pentru intervenţiile pe care trebuie să le facă pe lîngă primăria oraşului, în legătură cu bursa.

2

In noiembrie 1882, Cehov îşi începe colaborarea la „Oskolki" revistă ilustrată săptămînală din Petersburg, al cărei editor şi redactor şef era N. A. Leikin.

Povestirile pe care Cehov scrie că le-a trimis sînt: „Singurul mijloc. *À propos de procesul Societăţii de Credit Mutual din Petersburg*". „Cazuri de mania grandiosa. *In atenţia* ziarului *«Medicul»*" şi „Intr-o noapte întunecoasă" publicate în „Oskolki", 1884, nr. 4.

Editorul revistei „Zritel" — V. V. Davîdov, care a publicat în nr. 1, 1883 al revistei sale povestirile lui Cehov: „Lucruri trăite (*schiţă psihologică*)", „Definiţiile filozofice ale vieţii", „Coţcari de nevoie (*Glumă de Anul Nou*)" şi „Ghicitori şi ghicitoare" *(Imagini de Anul Nou)*.

3

Cehov Alexandr Pavlovici — fratele mai mare al lui Cehov.
Nikolka — fratele lui Cehov, Nikolai Pavlovici Cehov.
Lentovski Mihail Valentinovici — actor şi regizor.
...unor ticăloşi ca Iaron — Cehov se referă la Mark Iaron, colaborator la mai multe ziare bulevardiere, despre care vorbeşte şi în foiletoanele sale „Aspecte din viaţa Moscovei".
À la Cemirev — Cehov se referă la N. A. Cemîrev, colaborator la ziarul „Moscovski listok".
„Surioara" — povestirea lui Al. P. Cehov. N-a fost publicată.
Pimenovna — bucătăreasa familiei Cehov din Taganrog.

Stamatici — misit grec, unul din nelipsiţii băcăniei lui P. E. Cehov, tatăl scriitorului.

Anna Ivanovna — Hruşciova-Sokolnikova, soţia nelegitimă a lui Al. P. Cehov.

Sora — Maria Pavlovna Cehova.

Tretiakovi — fraţii Leonid şi Ivan, prietenii lui Al. P. Cehov,

Fedotiha — G.N. Fedotova, artistă la Teatrul Mic.

Mişka — Mihail Pavlovici Cehov.

...în genul lui Kiceev — e vorba de P. I. Kiceev, poet şi recenzent teatral, reprezentant tipic al presei venale bulevardiere.

Vasea — Vasili Pavlovici Malîşev, unchiul Tretiakovilor. Era în relaţii de prietenie cu Alexandr şi Nikolai Cehov.

Stepanov şi Semion Gavrilovici — nu s-a putut lămuri cine erau,

Ma — Maria, fetiţa nou-născută a lui Al. P. Cehov.

4

„Agafopod Edinitin" — unul dintre pseudonimele lui Al. P. Cehov.

Cartea care îl interesa pe Cehov era „Roibii fără frîu" de N. A. Leikin, Sankt-Petersburg, 1880, iar povestirile la care face aluzie erau: „În noaptea învierii" şi „Pasărea" („Sînt fel de fel de Turghenievi...").

5

I. Grek — pseudonimul lui V. V. Bilibin.

Liodor Ivanovici — Palmin.

„Vanea, mamaia, mătuşa şi secretarul" — Cehov a inclus această povestire în culegerea de opere sub titlul „Păţania unui modernist".

„Strekoza" — revistă umoristică săptămînală din Petersburg. Editor Ip. F. Vasilevski (Bukva). În nr. 10 din 1880 al acestei reviste au fost publicate primele povestiri ale lui Cehov: „Scrisoarea moşierului din regiunea Donului, Stepan Gavrilovici, către vecinul său savantul Friedrich" şi „Ce se întîlneşte de cele mai multe ori în romane, nuvele etc." În perioada colaborării lui Cehov la „Strekoza", s-au publicat

la rubrica acestei reviste („Poşta redacţiei") o serie de recenzii nefavorabile asupra povestirilor lui Cehov. Drept urmare, începînd din decembrie 1880, Cehov n-a mai publicat nimic în „Strekoza".

7

Însemnările şi povestirea despre care se vorbeşte la începutul scrisorii — „Aspecte din viaţa Moscovei" şi „Protecţie" („Oskolki", 1883, nr. 35).

...ultima dumitale povestire — trebuie să fi fost „Poleit şi nepoleit", publicată în „Oskolki", 1883, nr. 34, 20 august.

„Amusant" — revistă umoristică săptămînală franceză.

8

...am dat ceva şi la „Budilnik" — povestirea „Toamna", publicată la „Budilnik", 1883, nr. 37. Mai tîrziu Cehov a transformat povestirea în schiţă dramatică într-un act: „La drumul mare", care a fost interzisă de cenzură.

9

Salon de Variétés — local de noapte din Moscova.

...operele lui — Leskov i-a dăruit lui Cehov cărţile sale: „Povestea stîngaciului din Tula şi a puricelui de oţel *(legendă meşteşugărească)"*, Sankt-Petersburg, 1882, cu dedicaţia: „Lui Anton Pavlovici Cehov N. Leskov. 12 octombrie 83". şi „Soborenii. *Cronica din Starogorod în 5 părţi"*, Sankt-Petersburg, 1878, cu dedicaţia: „Preafericitului doctor Antonio din partea autorului".

10

...Am scris o povestire... — „Perpetuum mobile" („Oskolki", 1884, nr. 11, 17 martie).

„Kustodievski (scurt roman în documente)" — o povestire de Leikin („Oskolki", 1884, nr. 6, 11 februarie).

...povestirea lui Gorbunov — „Însemnările judecătorului de pace", publicată în acelaşi număr din „Oskolki".

11

„Basmele Melpomenei" — cea dintîi culegere de povestiri ale lui Cehov, publicată sub pseudonimul „A. Cehonte". În această culegere au intrat: „El şi ea", „Tragedianul", „Baronul", „Răzbunarea", „Două scandaluri" şi „Nevestele actorilor".

„Mirskoi tolk" — revistă săptămînală din Moscova. În 1882 şi 1883 Cehov a publicat în această revistă 10 povestiri, printre care: „Marfă vie" şi „Flori tîrzii".

Andrei Egorici — dirigintele poştei din oraşul Voskresensk.

„Rusi" — ziar slavofil, editat la Moscova de I. S. Aksakov între 1880—1886.

...cotiturile şi prăpăstiile... — aluzie la romanele lui B. Markevici „Cotitura" şi „Prăpastia", publicate în revista lui M. Katkov „Russki vestnik".

13

...îţi trimit şi eu trei bucăţi... — „Din puşculiţa cu curiozităţi" şi „Deluşorul roşu", „Oskolki", 1885, nr. 13, 30 martie şi „Despre luna aprilie *(notă filologică)"*, „Oskolki", 1885, nr. 14, 6 aprilie.

Kirill şi Mefodi — fraţi (sec. IX), călugări bizantini, mari învăţaţi ai slavilor. La 6 aprilie 1885 se împlineau 1000 de ani de la moartea lui Mefodi.

„Pciolka" — revistă umoristică săptămînală care apărea prin 1890—1900 la Odesa.

14

„Păunul" — „Păunul cu pene de cioroi *(Povestire)"* „Oskolki", 1885, nr. 22, 1 iunie), inclusă de Cehov în culegerea de opere sub titlul „Curcă plouată".

...scurt foileton — „Aspecte din viaţa Moscovei".

...cîteva mărunţişuri — „Verzi şi uscate", „Oskolki", 1885, nr. 20, 18 mai; „Ameninţarea", „Oskolki", 1885, nr. 21, 25 mai şi „Fleacuri", „Oskolki", 1885, nr. 22, 1 iunie şi nr. 23, 8 iunie.

...ce soartă a avut povestirea mea „S-au desfiinţat" — În scrisoarea din 2 mai 1885, Leikin îi comunica lui Cehov că cenzura interzise publicarea povestirii „S-au desfiinţat". Totuşi, mai tîrziu i s-a dat autorizaţia cuvenită şi povestirea a fost publicată în „Oskolki", 1885, nr. 21, 25 mai.

...două povestiri — „Ultima mohicană" și „Diplomatul" („Peterburgskaia gazeta", 1885, nr. 122, 6 mai și nr. 135, 20 mai).

„Aloe" — unul din pseudonimele lui Al. P. Cehov.

15

...noua mea locuință — familia Cehov se mutase pe Iakimanka, în casa Lebedevei.

Atacul împotriva revistei „Oskolki" — În scrisoarea din 10 octombrie 1885, Leikin îi scria lui Cehov: „S-a întîmplat o nenorocire... Un adevărat dezastru. Cenzorul a tăiat tot: și «Sălbătăciunile» dumitale... și «Viața Moscovei». Însăși revista abia a scăpat. A doua zi dimineață am fost chemat la Comitetul de cenzură, și președintele mi-a adus la cunoștință că revista va fi interzisă dacă nu-i voi schimba orientarea..."

...soarta celor trei lucrări — a celor interzise de cenzură: „Sălbătăciuni", foiletonul „Aspecte din viața Moscovei", din care cenzura a aprobat doar un mic fragment și „În țară străină", aprobată mai tîrziu.

...îți trimit o povestire — „O celebritate care mănîncă bătaie, sau un leac împotriva beției *(Din viața actorilor)*", „Oskolki", 1885, nr. 43, 26 octombrie. În culegerea de opere a fost inclusă sub titlul „Tratament împotriva darului beției".

„Razvlecenia" — revistă umoristică săptămînală, apărea la Moscova din septembrie 1884 și pînă la sfîrșitul lui ianuarie 1885, Cehov a publicat în această revistă un număr de 7 povestiri.

„Budilnik" — revistă satirică care apărea la Moscova. Cehov a colaborat la „Budilnik" între anii 1881—1887.

16

...lui Nikolai — Nikolai Pavlovici Cehov.

...trimite-mi cartea — N. A. Leikin îi făgăduise lui Cehov că-i va trimite cartea sa „Cei din Apraxino. Agenții de bursă.*(Scenete și schițe)*", Sankt-Petersburg, 1886.

...lucrări ca aceasta pe care ți-o trimit — trebuie să fie vorba de „Manual pentru cei care doresc să se însoare *(Confidențial)*", publicat în „Oskolki", 1885, 2 noiembrie.

17

Erakita — misit grec din Taganrog, unul din obişnuiţii băcăniei lui P. E. Cehov.

18

„Atacul împotriva soţilor" — e vorba de povestirea lui Cehov „În atenţia soţilor *(Studiu ştiinţific)*", trimisă la „Oskolki" şi interzisă de cenzură.

„Kolosea" — revistă ştiinţifică şi literară lunară, care apărea la Petersburg. E vorba de articolul lui A. Vladimirov intitulat „Revistele noastre umoristice", în care se făcea o critică vehementă a revistei „Oskolki".

19

Îţi trimit povestirea — „Aniuta" („Oskolki", 1886, nr. 8, 22 februarie).

20

La începutul scrisorii e vorba de povestirea „Un parastas" („Novoe vremea", 1886, nr. 3581, 15 februarie). Cu această povestire şi-a început Cehov colaborarea la „Novoe vremea".

„A. Cehonte" — F. N. Pokrovski, profesor de religie la liceul din Taganrog, îi spunea lui Cehov Antoşa Cehonte.

...îţi trimit o povestire — „Vidma" („Novoe vremea", 1886, 8 martie).

21

Iartă-mi această scăpare — la început, Cehov scrisese Ivanovici în loc de Nikolaevici, corectînd apoi.

„A. Cehonte", „Omul fără splină", „Ruver" — pseudonimele lui Cehov.

...obiectul corespondenţei noastre — e vorba de rugămintea lui Trefolev ca Cehov să participe la culgerea de autografe şi portrete a scriitorilor şi pictorilor. Culegerea se edita în folosul Societăţii pentru ocrotirea copiilor nevoiaşi din Moscova. A apărut în 1887, însă fără participarea lui Cehov.

22

„Corespondenţă între învăţători" — povestirea lui N. A. Leikin „Din corespondenţa unui învăţător" („Oskolki", 1886, nr. 7, 15 februarie).

23

Răspuns la scrisoarea lui D. V. Grigorovici din 25 martie 1886, în care acesta îl saluta pe Cehov ca pe „un adevărat talent" şi îl consideră „mult deasupra scriitorilor din noua generaţie". Grigorovici îl sfătuieşte pe Cehov să-şi respecte talentul, să renunţe la obiceiul de a scrie în grabă, şi să-şi păstreze impresiile „pentru lucrări bine gîndite, bine cizelate, pe care să nu le scrie pe nerăsuflate..." „Sînt sigur că dumneata eşti chemat să scrii cîteva opere excelente, într-adevăr artistice. Ai comite un mare păcat dacă n-ai îndreptăţi aceste aşteptări."

24

Zabelin — un moşier din Zvenigorod, mare beţiv.

Mişka — Mihail Cehov.

Nelly — Elena Konstantinovna Markova, o cunoştinţă de-a Cehovilor din Zvenigorod.

Rodzevici şi Lövenberg — ziarişti bulevardieri.

25

...ultimele mele două povestiri — trebuie să fi fost „Primăvara (*Scenetă*)" şi „Pe rîu. *Tablouri de primăvară*", apărute în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 81 din 24 martie şi nr. 88 din 31 martie.

26

„Sverciok" — revistă umoristică săptămînală, editată la Moscova de fraţii E. şi M. Werner. Cehov a colaborat la această revistă în 1886.

„Jivcik" — porecla dată de Cehov lui A. V. Petrov, un poliţist din Taganrog.

Ghileai — pseudonimul lui Vladimir Alexeevici Ghilearovski.

„Delo" — revistă literară şi politică care apărea la Petersburg între anii 1866—1888.

„Nabliudatel" — revistă reacţionară, lunară, care a apărut la Petersburg între 1882—1902.

28

„Oraşul viitorului" — titlul povestirii lui Al. P. Cehov, inspirată de călătoria lui în Caucaz.

...cinci povestiri — „Un parastas", „Vidma", „Agafia", „Coşmar" şi „In noaptea sfîntă" („Novoe vremea", 1886, 15 februarie, 8 martie, 15 martie, 29 martie şi 13 aprilie).

29

E vorba de recenziile apărute în presă cu prilejul editării culegerii „Povestiri pestriţe".

A. Skabicevski scria în „Severnîi vestnik" că Cehov „îşi iroseşte talentul pe nimicuri", că volumul lui „nu reprezintă altceva decît jalnicul şi tragicul spectacol al sinuciderii unui tînăr talent prin moarte lentă". Oprindu-se asupra destinului „scriitorilor de pe la gazetă". Skabicevski spunea că aceştia, „uitaţi de toată lumea, sînt sortiţi să moară pe undeva, pe sub garduri". Referindu-se la această recenzie, Cehov îi scria lui Gorki: „O singură dată a făcut Skabicevski impresie asupra mea... atunci cînd a scris că o să mor beat, sub un gard..."

„Russkaia mîsl" — revistă lunară, de orientare burgheză-liberală; apărea la Moscova între 1880—1918.

30

...extrasele din „Russkaia mîsl" — recenzii asupra „Povestirilor pestriţe" („Russkaia mîsl", 1886, nr. 4).

Serghei — fiul M. V. Kiselevei.

...o piesă pentru Korş — probabil „Calhas", Vezi scrisoarea 33 şi comentariile respective.

...o nuvelă pentru „Russkaia mîsl" — nu se cunoaşte soarta acestei nuvele.

...binevoieşte a încredinţa dulapul — M. V. Kiseleva promisese, în glumă, lui Cehov că-i va lăsa moştenire un dulap care-i plăcea foarte mult.

Croitorul Belousov — poetul Ivan Alexeevici Belousov.

31

„Detsko-Boghemski Otdih" — revista „Detski otdîh", la care colabora Mihail P. Cehov sub pseudonimul „Boghemski".

32

Povestirea „Căpcăunul" a fost inclusă de Cehov în culegerea de opere sub titlul „Un om ciudat".

„De sărbători" — povestire de N. A. Leikin („Oskolki", 1886, 18 octombrie).

33

„La drum" — povestire de Cehov publicată în „Novoe vremea", 1886, 25 decembrie.

„Mocirlă" — povestire publicată în „Novoe vremea", 1886, 29 octombrie.

Ma-Pa — P. M. Cehova.

Olga Andreevna — Golohvastova.

Pierre Bobo — P. D. Boborîkin.

Pince-nez — pseudonimul M. V. Kiselevei.

Aloe — pseudonimul lui Al. Cehov.

Iaşinka — Maria Stepanovna Ianova.

...am tratat problema „neimpotrivirii la rău" — în povestirea „Sora" („Novoe vremea", 1886, nr. 3856, 22 noiembrie). In culegerea de opere, această povestire a fost inclusă de Cehov sub titlul „Oameni de treabă".

Piesa lui Vladimir Petrovici Beghicev — „Pasărea Phoenix".

Am scris o piesă — „Calhas", publicată pentru întîia oară în culegerea „Sezon", 1887. A fost pusă în scenă la Teatrul Korş, 19 februarie 1888.

Alexei Sergheevici — Kiselev.

Saşa şi Serghei — copiii Kiselevilor.

34

Nadson S. I. — a murit la Ialta, în ziua de 19 ianuarie 1887.

35

„Visul lui Karelin" — fragment din romanul lui D. V. Grigorovici „Petersburgul de altădată" („Russkaia mîsl", 1887, nr. 1).

37

„Farul" — povestire de Al. P. Cehov, apărută în „Novoe vremea", 1887, nr. 4102, 1 august.

„Puşculiţa cu curiozităţi" — Al. P. Cehov îşi publica bucăţile mărunte la rubrica „Din puşculiţa cu curiozităţi" a revistei „Oskolki".

38

E vorba de volumul „Din Cobzarul lui Şevcenko *(motive ucrainene)*", Kiev, 1887.

39

Cu privire la ilustraţiile revistei „Oskolki", nr. 33, 15 august 1887, Cehov îi scria lui Leikin la 21 august: „Doamne, ce ilustraţii în ultimul număr al lui «Oskolki»! Ale lui Jurgenson, puse la locul cel mai de cinste, sînt mîzgălituri ordinare, pe versuri ordinare. Acest număr l-a întrecut pînă şi pe Klang, l-a întrecut pînă şi pe «Razvlecenie». Femeia decoltată din ilustraţia lui Erber e atît de inestetică şi de vulgară, încît atît redactorul cît şi pictorul ar merita băgaţi la răcoare. Nu mai vorbesc de ilustraţia lui Lebedev, în care o fată stă şi pescuieşte, decoltată, înmănuşată şi cu pantofiori în picioare, ceea ce e tot atît de verosimil ca a te duce la vînătoare în frac şi cu joben."

40

Gotberg şi Prokofiev — reporteri la „Novoe vremea".

...care văd în Suvorin un Gavrilov — într-un timp tatăl lui Cehov a lucrat la negustorul de cereale Gavrilov.

...să-l dea gata pe Nadson — în ultimele luni de viaţă ale lui Nadson, Burenin publicase în „Novoe vremea" cîteva articole calomnioase la adresa poetului bolnav.

41

Este vorba de recenziile asupra volumului lui Cehov „În amurg", publicate în „Novoe vremea", 1887, 25 septembrie (V. Burenin, „Note critice. Povestirile d-lui Cehov") şi în Pravitelstvennîi vestnik", 1887, nr. 197, 12 septembrie (la rubrica „Bibliografie").

42

„Aivazovski" — povestire de Leikin, publicată în „Peterburgskaia gazeta", 1887, 24 septembrie.

„La vinătoare" — povestire de Leikin, publicată în „Peterburgskaia gazeta", 1887, 23 septembrie.

44

E vorba de piesa „Ivanov".

45

Cehov îi mulţumeşte lui V. G. Korolenko pentru cartea „Schiţe şi povestiri", Moscova, 1887.

Acest fragment — este vorba de lucrarea „În pădure" de scriitorul american Henry David Thoreau, apărută în „Novoe vremea", 15 octombrie 1887.

46

Piesa lui Suvorin — probabil „Tatiana Repina".

Mai departe e vorba de piesa lui Cehov „Ivanov", care se punea în scenă la Teatrul Korş.

48

Davidov şi Kiselevski — interpreţii rolurilor lui Ivanov şi Şabelski.

49

...mi se joacă piesa — premiera piesei „Ivanov" a avut loc la Teatrul Korş, la 19 noiembrie 1887.

...noua piesă a lui Şpajinski — „Prinţesa Kurakina", a cărei premieră a avut loc la Teatrul Mic, la 15 noiembrie 1887.

51

La începutul scrisorii e vorba de piesa „Ivanov".

„Omul din Sahalin (Povestiri despre vagabonzi)" — din cartea lui V. G. Korolenko „Schiţe şi povestiri", Moscova, 1887.

52

Răspuns la scrisoarea lui Grigorovici de la Nisa, din 30 decembrie 1887, în care se aduceau elogii cărţii lui Cehov „In amurg". Grigorovici căuta să-l convingă pe Cehov „să se lase de obiceiul de a scrie la repezeală şi numai povestiri mărunte, şi mai ales de a publica prin ziare". Ii recomanda ca subiect „sinuciderea unui băiat de şaptesprezece ani".

Romanul pe care l-am întrerupt — romanul „Povestiri din viaţa prietenilor mei" (vezi scrisoarea 98) n-a fost terminat.

53

In scrisoarea sa către Cehov din 8 ianuarie 1888, I. P. Polonski îi vorbea despre impresia pe care i-au făcut-o povestirile „Kaştanka" şi „Un basm", publicate în „Novoe vremea": „Amîndouă au un sfîrşit nu numai neaşteptat, dar şi foarte *semnificativ*, şi aceasta e principalul. Coloritul limbii corespunde întru totul locului, timpului şi eroilor dumitale."

„La uşă" — poezie de Polonski, dedicată lui Cehov. La rîndul său, Cehov i-a închinat lui Polonski povestirea „Fericirea".

55

Alba — vezi scrisoarea nr.56 şi comentariile respective.

In nr. 1 al revistei „Nedelea" din anul 1888 s-a publicat un articol „Despre anarhismul tinerilor scriitori *(Cugetări de Anul nou)*".

56

...o schiţişoară pentru „Peterburgskaia gazeta" — „Dacă-ar putea dormi !"

Egmont, Alba — personaje istorice, eroii tragediei „Egmont" de Goethe. S-a jucat în stagiunea 1887—1888 la Teatrul Alexan-

drinski. La 22 decembrie 1887, Şceglov îi scria lui Cehov: „Iţi spun Egmont, pentru că Lenocika Pleşceeva găseşte că în fotografia — de care a rămas încîntată — semeni grozav cu Egmont..."

57

După cum reiese din această scrisoare şi din scrisorile 60 şi 61, Cehov avea de gînd să continue „Stepa".

...*anecdota lui Weinberg* — una din anecdotele povestitorului de estradă Pavel Isaievici Weinberg, frate cu Piotr Weinberg cunoscut traducător şi critic literar.

59

La intervenţia lui Cehov, Fondul literar a acordat un ajutor scriitorului Puteata, care era bolnav.

...*nuvela lui Korolenko* — „In drum *(Poveste de Crăciun)*".

61

Răspuns la scrisoarea lui Pleşceev din 8 februarie 1888, în care găsim următoarea apreciere a nuvelei „Stepa": „E o bucată captivantă, şi-ţi prevestesc un mare, mare viitor".

...*croitorului meu care face versuri destul de bune* — Ivan Alexeevici Belousov.

62

Hlopov îl rugase pe Cehov să-l sprijine, ca să i se publice povestirea „Al unsprezecelea" în una din revistele din Petersburg.

63

„Russki mislitel" — „Culegeri, fragmente din opere şi scrisorile lui Gogol", culese de Ivan Şceglov, Sankt-Petersburg, 1887.

Un scriitor moscovit — N. A. Puteata.

64

...o povestire mohorîtă — „Lumini".

65

...foiletonul lui Burenin — „Note critice" („Novoe vremea", 1888, 4 martie).

...scrisoarea lui P. N. Ostrovski — din 4 martie 1888, adresată lui Cehov şi consacrată în întregime analizei „Stepei".

Burenin în critica lui cu privire la Merejkovski — În foiletonul în care era vorba despre „Stepa", Burenin făcuse şi o critică aspră a poeziei lui Merejkovski „Adie a primăvară, şi văzduhul e încărcat de miresme", publicată în „Severnîi vestnik", nr. din martie, spunînd că primăvara se nimerise să fie foarte rece la Petersburg: între 15 şi 20° sub zero.

66

Baranţevici îl rugase pe Cehov să ia parte la culegerea proiectată „În memoria lui Garşin". Banii realizaţi din vînzarea culegerii erau destinaţi pentru ridicarea unui monument la mormîntul lui Garşin.

67

Versurile citate în scrisoare sînt de Pleşceev.

„Mandolina melancolică" — aşa i se spunea revistei „Severnîi vestnik" în cercurile literare.

...lucrez la o mică povestire — „Lumini".

„Aristarhov" — pseudonimul lui Arseni Vvedenski. Articolul său „Ecouri din reviste" era consacrat volumului din martie al revistei „Severnîi vestnik".

„Cifre vii" — schiţe de Gleb Uspenski, publicate în Severnîi vestnik" nr. 1—3, 1888.

68

E vorba de cartea „Ivan Nikolaevici Kramskoi. Viaţa, scrisorile şi articolele sale de critică plastică", redactată de V. V. Stasov, Sankt-Petersburg, 1888.

...*foiletonul despre Garşin* — „Note critice“ de Burenin („Novoe vremea“, 1888, 1 aprilie).

69

Alexandr Alexeevici Pleşceev, fiul poetului, îi scria lui Cehov la 8 aprilie 1888: „Tata a fost la Saltîkov, care e entuziasmat de «Stepa». «E o bucată minunată», îi spunea el tatii. În general, îşi pune mari nădejdi în dumneata. Tata zice că rareori i se întîmplă lui Saltîkov să laude pe vreunul din scriitorii tineri, dar de dumneata e entuziasmat.“

...*o povestire mică* — „Lumini“.

70

Povestirea trimisă la „Novoe vremea“ era „Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele“.

71

...*baroneasa* — bunica lui Şceglov.

Şceglov îi scrie lui Cehov în legătură cu sfîrşitul „Luminilor“: „Fraza de la sfîrşit: «Nimic nu poţi să înţelegi din cîte sînt pe lumea asta...» — e neaşteptată; menirea scriitorului e tocmai să înţeleagă, să înţeleagă mai ales sufletul eroului său. Iar în cazul de faţă, psihicul eroului nu e lămurit.“

Mi-a apărut volumul — „Povestiri“, Sankt-Petersburg, 1888.

72

Pleşceev îi scria lui Cehov că povestirea lui Ghilearovski va fi publicată în „Severnîi vestnik“.

Volumul confiscat al lui Ghilearovski — culegerea de povestiri „Oameni decăzuţi“.

74

...*ţi-am promis o povestire* — „Onomastica“.

...*culegerea „Garşin“* — e vorba de culegerea proiectată de „Severnîi vestnik“ (despre altă culegere vezi scrisoarea 66).

Cehov cunoştea părerile lui Garşin despre el din scrisoarea lui Pleşceev din 10 martie 1880: „Cîte laude aud despre

«Stepa» dumitale l Garşin e nebun după ea. A citit-o de două ori. Ne aflam la o cunoştinţă comună şi Garşin m-a pus să citesc cu glas tare episodul în care mujicul îndrăgostit de nevastă-sa povesteşte cum s-a însurat cu ea. Sînt, însă, şi domni care-i găsesc cusururi... De unul din aceştia îmi povestea Garşin şi era foarte revoltat... pentru că se vedea cît de colo că o făcea din invidie."

...*o schiţă nu prea mare* — „Frumoasele".

...*o temă* — pe această temă a fost scrisă povestirea „Criza de nervi".

...*o piesă, două vodeviluri, nenumărate schiţe mărunte* — „Ivanov", Calhas" şi „Ursul"; povestiri în „Peterburgskaia gazeta" şi „Novoe vremea".

...*presupunerea cu privire la Korolenko* — Pleşceev credea că V. G. Korolenko va părăsi „Severnîi vestnik", după plecarea lui N. K. Mihailovici, care intenţiona să-şi scoată o revistă proprie.

75

„Un om rău" — comedie de I. Rozen, pe care Pleşceev i-o recomanda lui Cehov spre a fi pusă în scenă la Teatrul Korş.

...*ce-a scris Merejkovski* — articolul lui Merejkovski „O problemă veche cu prilejul unui talent nou (Despre cărţile lui Cehov: «In amurg» şi «Povestiri»)", publicat în „Severnîi vestnik", 1888, nr. 11.

...*după ce o să-mi citeşti povestirea* — „Onomastica".

77

Scrisoarea se referă la povestirea „Onomastica".

78

...*ultima nuvelă a lui Grigorovici* — „Nu-mi place pentru că-i frumos, ci e frumos pentru că-mi place", publicată în „Russki vestnik", 1889, nr. 1.

Lui Cehov i s-a acordat de către Academia de Ştiinţe jumătate din Premiul Puşkin, în valoare de 500 de ruble, pentru culegerea de povestiri „In amurg".

79

Răspuns la scrisoarea lui A. N. Pleşceev din 6 octombrie 1888, în care acesta făcea o critică povestirii lui Cehov „Onomastica" şi, printre altele, îi recomanda să scoată din povestire pe omul „anilor şaizeci". Mai tîrziu, pregătindu-şi culegerea de opere, Cehov a urmat sfatul lui Pleşceev.

„Lanţuri" — dramă de Sumbatov-Iujîn. Se juca la Teatrul Mic din Moscova.

Proporiev — un personaj din dramă.

81

Am mai scris un vodevil — „Cerere în căsătorie".

83

„Asociaţia de artă şi literatură" — înfiinţată la Moscova de K. S. Stanislavski, F. L. Sologub, A. F. Fedotov şi F. P. Kommissarjevskaia.

...articolul lui Merejkovski — vezi comentariile la scrisoarea 75.

...călugărului meu — din povestirea „In noaptea sfîntă".

Vasili — lacheul Suvorinilor.

...societatea de credit mutual — din a cărei conducere făcea parte şi Leikin.

...o mică nenorocire — neplăceri în legătură cu faptul că Nikolai Cehov nu avea acte de identitate.

...piesa lui Maslov — „Seducătorul din Sevilla".

Asociaţia literară — Asociaţia literară rusă, înfiinţată la Petersburg în 1886.

84

E vorba de povestirea „Criză de nervi".

...nota redacţiei — articolul lui Merejkovski (vezi comentariile la scrisoarea 75) a fost însoţit de următoarea notă a redacţiei: „Articolul d-lui Merejkovski, deşi în opoziţie cu vederile unora din colaboratorii noştri, în ce priveşte amănuntele concepţiilor estetice asupra artei, se apropie atît de mult de aceste vederi în principiile sale esenţiale, încît am socotit că-i putem face loc în paginile revistei «Severnîi vestnik»".

85

Repina — eroina piesei „Tatiana Repina" de Suvorin.

86

Povestirea de care vorbeşte Cehov n-a fost publicată.

87

Povestirea aceasta n-a fost publicată. La 18 decembrie 1888, Cehov îi scria lui Suvorin: „Am uitat în odaie, pe masă, corectura povestirii mele care începe cu capitolul VII. Te rog trimite-mi-o o dată cu piesele. Vreau s-o termin."

88

...absenţa Saşei — Cehov a modificat radical actele II şi IV din piesa „Ivanov".

Am trimis lui Hudekov o povestire — „Cizmarul şi diavolul".

90

...modificări — în piesa „Tatiana Repina".

...scrisoarea lui Tihomirov — e vorba de broşura renegatului L. A. Tihomirov „De ce am încetat de a mai fi revoluţionar".

Bulgaria ne-a obosit — în legătură cu ocuparea tronului bulgar de către prinţul german Ferdinand de Coburg, raporturile dintre Rusia şi Bulgaria se înrăutăţiseră.

Ohleabiev — personaj din piesa „Bătrînul boier" de A. I. Palma.

Navarighin — personaj din piesa „Arkasanovî" de A. I. Sumbatov-Iujîn.

Kotelnikov, Sabinin, Aadaşev, Matveev — personaje din piesa „Tatiana Repina" de Suvorin.

Argenton — personaj din romanul „Jack" de A. Daudet.

92

„Oameni de teatru" — piesă în două acte de I. L. Şceglov. La 14 februarie 1889, Şceglov îi scria lui Cehov — după ce Piesa „Ivanov" fusese jucată la Teatrul Alexandrinski — că,

după părerea lui, defectele piesei „decurg din cadrul dramatic neadecvat, subiectul piesei «Ivanov» fiind mai potrivit pentru o povestire".

93

...corectura piesei — piesa „Ivanov" a fost publicată în „Severnîi vestnik", nr. 3.

96

Recenzia lui Tihonov asupra piesei „Ivanov", jucată la Teatrul Alexandrinski, a fost publicată în ziarul „Nedelea", 1888, 5 februarie.

Solovțov a plecat — la teatrul cel nou, al Abramovei.

...spre deosebire de Wagner — în scrisoarea lui din 6 martie 1889, Tihonov îi scria că Nikolai Petrovici Wagner, profesor de zoologie, socotește talentul lui Cehov „mai presus de al tuturor scriitorilor ruși, atît contemporani cît și din trecut". „Ți-a aplicat cuvintele lui Turgheniev despre L. Tolstoi, îți mai aduci aminte? «L. Tolstoi, printre noi, pare un elefant»."

...fratelui dumitale — A. A. Tihonov-Lugovoi.

97

Cu privire la roman, vezi scrisoarea următoare și comentariile la scrisoarea 52.

98

Scriu un roman — vezi comentarii la scrisoarea 52.

99

Pictor — Nikolai Cehov, care era bolnav de febră tifoidă.

100

Roman — vezi scrisoarea 98.

Foiletonul lui Burenin — „Insemnări critice cu privire la revista «Severnîi vestnik»" („Novoe vremea", 1889, 7 aprilie).

101

E vorba de piesa lui Al. P. Cehov *„Puşculiţa"*.

102

Stiva — moşierul Obolonski, căruia Cehov îi spunea în glumă Stiva Oblonski (după numele unuia din eroii romanului lui L. Tolstoi „Anna Karenina".

104

Traducerea romanului „Discipolul" de Bourget s-a publicat în „Severnîi vestnik", 1889, în numerele 4, 6, 7, şi 8. Foiletonul lui Suvorin „Un nou roman" a fost publicat în „Novoe vremea".

105

E vorba de piesa „Puşculiţa", în legătură cu care Alexandr Cehov îi scrie fratelui său la 26 aprilie 1889: „Mi-a venit în minte să descriu un om care nu-i *plingăreţ*, contrariul lui Ivanov".

Natașa, Kolea, Tosea — numele soţiei şi ale copiilor lui Al. P. Cehov.

106

M. E. Saltîkov-Şcedrin a murit la 28 aprilie (10 mai) 1889.

107

Drama lui Şceglov — „Nastia", o prelucare a romanului „Nodul gordian".

Piesa lui Cehov despre care e vorba — „Duhul pădurii".

...doctoriţa — Elena Mihailovna Lintvareva. Nu-l simpatiza pe Suvorin, deoarece edita un ziar reacţionar.

109

Nikolai — fratele lui Cehov.

Dmitri Vasilievici — Grigorovici.

110

E vorba de nuvela „O poveste banală".

111

În această scrisoare, Cehov se ruga să i se amîne publicarea nuvelei „O poveste banală", pînă în noiembrie.

Maria Dmitrievna — Feodorova, colaboratoare la „Severnîi vestnik".

112

...două tendinţe — Merejkovski scrisese în „Severnîi vestnik" cu privire la cele două tendinţe din nuvela „O poveste banală".

Partea scrisorii referitoare la V. G. Korolenko e un răspuns dat lui Pleşceev, care-i scrisese că Korolenko „n-o să meargă înainte".

114

La 27 septembrie 1889, Pleşceev îi scria lui Cehov părerea asupra nuvelei „O poveste banală": „Pînă acum n-ai dat nimic *mai puternic şi mai profund ca această bucată*". Cu acest prilej, Cehov a scos din nuvelă două greşeli strecurate, întîmplător, în manuscris.

115

E vorba de culegerea „Oameni mohorîţi", Sankt-Petersburg, 1890. Volumul a fost închinat lui P. I. Ceaikovski.

Modest Ivanovici — Modest Ilici Ceaikovski, fratele compozitorului *(Ivanovici* — e o greşeală strecurată în originalul scrisorii).

116

...nuvelă — „O poveste banală".

Grigorovici era preşedintele Comitetului literar de pe lîngă Direcţia teatrelor de stat din Petersburg.

Volumul al treilea de povestiri — „Oameni mohorîţi" (primele două volume au fost culegerile: „În amurg" şi „Povestiri").

117

Fotografia avea următoarea dedicaţie: „Lui Piotr Ilici Ceaikovski, spre amintire, de la admiratorul său recunoscător şi devotat din toată inima, Cehov"; iar pe volumul „Nuvele" scria: „Lui Piotr Ilici Ceaikovski din partea viitorului libretist. 89. 14/X. A. Cehov" (vezi scrisoarea următoare şi comentariile la ea).

...un violoncelist, un flautist şi un pedagog — M. R. Semaşko, A. I. Ivanenko şi Iv. P. Cehov.

118

Vrem să scriem împreună un libret — pentru o operă după „Bela" lui Lermontov.

119

E vorba de piesa „Duhul pădurii".

...cugetările unui profesor — în nuvela „O poveste banală".

...insulte în genul lui „Jitel" — „Jitel", pseudonimul lui A. A. Diakov, publicist la „Novoe vremea".

121

S. N. Iujakov a plecat de la „Severnîi vestnik", în urma plecării lui N. K. Mihailovski.

Articolul lui Stasov „Cu prilejul Expoziţiei mondiale" a fost publicat în „Severnîi vestnik", 1889, nr. 1 şi 10.

Adun povestiri — pentru culegerea „Oameni mohorîţi".

122

Cehov şi-a dat piesa „Duhul pădurii" la teatrul Colegiului artiştilor (fost teatrul Abramova). Primul spectacol a avut loc la 27 decembrie 1889.

Anna Ivanovna — soţia lui Suvorin.

...ţi-am scris despre Bourget şi Tolstoi — probabil în prima parte a scrisorii precedente, care s-a pierdut.

123

S. P. Botkin a murit la 12 decembrie 1889.

S. N. Filippov a scris lui Suvorin despre premiera piesei „Duhul pădurii", subliniind că primele trei acte au avut un succes răsunător şi că în actul al patrulea au fost doar „proteste izolate".

124

Galkin-Vraskoi nu numai că n-a satisfăcut cererea lui Cehov (vezi scrisorile 147 şi 148), dar, după cum s-a constatat mai tîrziu, a dat dispoziţii secrete ca Cehov să nu fie lăsat să intre în legătură cu unele categorii de ocnaşi şi deportaţi politici.

129

Vasili — servitorul familiei Suvorin.

Konstantin Feodorovici Vinogradov — substitut de procuror la tribunalul marinei militare, un cunoscut de-al lui Suvorin şi de-al lui Cehov. Inainte de a pleca spre Sahalin, Cehov s-a folosit de biblioteca lui.

...piesa lui Maslov — „Seducătorul din Sevilla".

130

...au săvîrşit fapte uimitoare — Cehov se referă la expediţia lui Nevelskoi, Boussé, Boşniak şi alţii, descrisă în cartea lui G. I. Nevelskoi „Faptele eroice ale ofiţerilor de marină ruşi în Extremul Orient, între anii 1849—1855".

132

...să trimit o povestire la „Novoe vremea" — „Diavolii".

...volumul meu închinat lui Piotr Ilici — „Oameni mohorîţi".

133

...foiletonul lui Iv. F. Gorbunov — „Sala cea albă" („Novoe vremea", 1890, 14 martie).

Lidia Nikolaevna — soţia lui Lenski.

136

După această scrisoare, raporturile lui Cehov cu redactorul şi editorul revistei „Russkaia mîsl" au fost întrerupte timp de doi ani. N-au fost reluate decît în iunie 1892, datorită mijlocirii actorului P. M. Svobodin, un prieten comun al lui Cehov şi Lavrov.

137

Scrisoarea a fost trimisă în drum spre Sahalin. Cehov a plecat din Moscova la 19 aprilie 1890.

Boromli şi Merciki — două gări mici pe traseul căii ferate din sudul Rusiei.

Troşa — N. M. Lintvareva.

138

...boierului — A. S. Kiselev, soţul doamnei Kiseleva.

Vasilisa, Idiotik — copiii Kiselevilor, Saşa şi Serioja.

Elizaveta Alexandrovna — guvernantă la Kiselevi.

139

Gundasiha — Olga Petrovna Kundasova.

Jamais — Lidia Stahievna Mizinova.

Tatăl Kuvşinnikovei, generalul — generalul Safonov, tatăl pictoriţei S. P. Kuvşinnikova.

„Cerere în căsătorie" — vodevil de Cehov.

140

...nu te grăbi să vii în Japonia — Mih. P. Cehov voia să plece cu fratele său în Sahalin, dar se înţeleseseră ca Mih. P. s-o ia pe mare spre Japonia, unde urmau să se întîlnească şi apoi să se întoarcă împreună acasă.

145

Petea Polevaev — un cunoscut al Cehovilor.

147

...baroneasa Vihuhol — poreclă dată în glumă de Cehov Varvarei Ivanovna Ikskul.

148

...cum e publicat in revista dumitale — e vorba de notiţa privitoare la întoarcerea lui Cehov din călătoria în Sahalin, apărută în revista „Novoe vremea“ (1890, 3 decembrie), la rubrica „Cronica“.

150

La începutul scrisorii e vorba de povestirea „Gusev“.

...nuvela lui Bellamy — Peste 100 de ani (traducerea rusă a romanului *„Looking backword“*).

152

Discuţiile lui Goethe adunate de Eckermann, în traducerea lui D. V. Averkiev, au apărut la începutul anului 1891.

E vorba de nuvela „Un duel“. Pasajul privitor la discuţiile lui Goethe cu Eckermann n-a apărut în redactarea definitivă a nuvelei.

153

Cehov a plecat în străinătate împreună cu Suvorin.

Tabloul lui Levitan — „Un adăpost liniştit“.

154

...povestirea lui Wilde — „Un iunie ploios“, în traducerea lui Mih. P. Cehov.

...roman — adică nuvela „Un duel“.

...vodevil — se vede că Cehov glumea; personajele citate sînt soţia şi prieteni de-ai lui Suvorin.

155

Problemei condamnărilor pe viaţă Cehov i-a consacrat capitolul XXII din volumul „Insula Sahalin“.

Schițele lui Potapenko „O privire de ansamblu“ au fost publicate în „Russkie vedomosti“, 1891, 9 mai.

158

E vorba de recenzia lui A. Skabicevski asupra piesei lui Cervinski „Intr-un colț uitat de lume“.

159

...o povestire — „Un duel“.

E vorba de romanul lui Eduard Rod *„Les trois coeurs“* („Cele trei inimi“).

160

Foiletonul lui Mihailovski despre Tolstoi — „Scrisori despre tot felul de lucruri“ („Russkie vedomosti“, 1891, 23 august), cu prilejul înființării unei colonii de tolstoiști în gubernia Smolensk.

...broșura lui Timireazev — „O parodie a științei“, Moscova, 1891.

...îți trimit o notă — foiletonul „Scamatorii“ s-a publicat sub semnătura T. în „Novoe vremea“, 1891, 9 octombrie.

În ultimul aliniat e vorba de nuvela „Un duel“.

161

...critica privitoare la zoologie — vezi scrisoarea 160.

162

...pentru nuvela mea — „Un duel“.

„Postfață“ — la „Sonata Kreutzer“.

„Scrisori către soția guvernatorului“ — scrisorile lui N. V. Gogol către A. O. Smirnova-Rosset. („Fragmente alese din corespondența cu prietenii.)

165

„Povestea unui pacient al meu“ — nuvela aceasta, intitulată mai tîrziu „Povestea unui necunoscut“, a fost începută de Cehov încă din anul 1888 și reluată în 1891.

167

Răspuns la scrisoarea lui Al. P. Cehov din 23 octombrie 1891, în care acesta scria: „Niciodată n-au curs pe capul tău atîtea batjocuri ca acum, cînd «Duelul» tău ocupă foiletoanele de marți și de miercuri".

Mătușă-mea — Feodosia Iakovlevna Doljenko.

171

Cehov a luat parte activă la organizarea ajutorării înfometaților de pe urma secetei din 1891. In legătură cu aceasta, intenționa să facă un drum în gubernia Nijni-Novgorod, unde prietenul său, E. P. Egorov, era șeful zemstvei în una din cele mai năpăstuite regiuni.

L. N. Tolstoi organizase la Samara cantina pentru înfometați.

...inițiativa de a cumpăra vitele țăranilor — vezi scrisoarea 172

172

20 decembrie — ziua sorocită pentru plecarea Mariei P. Cehova în Ucraina.

173

Articolul lui L. N. Tolstoi: „Despre mijloacele de ajutorare a populației năpăstuite de secetă", a fost publicat în culegerea „Ajutorarea înfometaților", Moscova, 1892.

174

Povestirea lui A. S. Suvorin „La sfîrșit de veac" *(„Fin de siècle").*

...ți-l trimit pe-al meu — varianta lui Cehov la sfîrșitul povestirii s-a pierdut.

181

„Nevasta soldatului" — piesa a fost publicată abia în anul 1894, în revista „Artist", nr. 9, sub titlul „Despărțiți". In 1894

s-a jucat pe scena Teatrului Mic din Moscova, dar după trei reprezentaţii a fost scoasă de pe afiş, deoarece n-a avut succes.

„Chiaburul" — a fost publicată în revista „Artist" din 1891, nr. 17.

182

Scriu o nuvelă — „Salonul nr. 6".

183

Fratele meu — Mih. P. Cehov.

184

Fabula — scrisă de Cehov în timp ce era elev de liceu la Taganrog, în albumul unei cunoştinţe — A. L. Selivanova

...o doamnă de 42 de ani — S. P. Kuvşinnikova.

...termin o nuvelă — „Salonul nr. 6".

186

Piotr Vasilievici Petrov — soţul Ekaterinei Mihailovna Cehova, vara lui Cehov.

...învăţaţi de la Fedotov — Şcoala de artă dramatică a lui K. F. Fedotov.

...mă hrănesc cu „Ursul" — cu veniturile reprezentaţiilor vodevilului „Ursul".

Scriu o bucată — s-ar părea că e vorba de nuvela „Trei ani".

192

E vorba de editarea revistei „Naturalistul". La început se credea că o va edita Suvorin şi că redactor va fi Wagner.

193

Se vede că Suvorin îi scrisese lui Cehov despre articolul lui M. Protopopov, apărut în „Russkaia mîsl", 1883, nr. 2, îndreptat împotriva fiului celui mai mare al lui Suvorin, şi a revistei „Novoe vremea".

La 10 februarie 1893, s-a publicat în „Novoe vremea“ o critică injurioasă asupra expoziţiei sculptorului Antokolski, iscălită de Jitel (Diakov). Drept răspuns la această critică, la 16 februarie, apare în ziarul „Novosti i birjevaia gazeta“ un articol lung semnat de V. V. Stasov. După ce scoate în evidenţă importanţa excepţională a expoziţiei celebrului sculptor, Stasov îşi încheie articolul aşa: „Unica excepţie a fost d-nul Jitel-Diakov, care a răsturnat în capul lui Antokolski nu hîrdău întreg cu lături şi mîrşăvii calomnioase, reieşind din toate acestea că vina cea mai mare a artistului nostru stă în faptul că e evreu. Pe această temă, colaboratorul revistei «Novoe vremea» a scris tot ce putem aştepta din partea acestui ziar, adică infamiile care împodobesc de obicei paginile lui odioase. Articolul nu cuprinde nimic altceva decît răutate, ură, fanatism, dovedind totodată cît de mărginit e autorul lui“. Exprimîndu-şi convingerea că Diakov n-a vizitat expoziţia înainte de a-şi scrie cronica, ci i-a cercetat doar fotografiile, Stasov încheie: „Pişcătura ploşniţei nu e primejdioasă, dar duhoarea pe care o răspîndeşte e insuportabilă“.

Sfîrşitul nuvelei mele — „Povestea unui necunoscut“.

194

Nuvela „Povestea unui necunoscut“ n-a apărut într-o ediţie separată, iar în culegerea de opere a intrat fără epilog.

195

Al. P. Cehov îi scria fratelui său, la 31 martie 1893: „Eu nu cunosc conţinutul scrisorii tale către bătrînul A. S. Suvorin, dar îi cunosc urmările. Mih. Alex. şi moştenitorul, A. A. Suvorin, te învinuiesc de cea mai neagră ingratitudine. Ei zic că tu îi datoreşti bătrînului întreaga ta situaţie, începînd cu banii şi sfîrşind cu gloria. Fără el, ai fi fost o nulitate. Iar tu, drept recunoştinţă, îţi vîri nasul în treburile lui familiale şi-l întărîţi împotriva copiilor săi. La noi, în redacţie, lucrurile acestea se discută în gura mare, chiar de faţă cu mine.“

197

In literatura memorialiştilor există unele informaţii cum că Cehov, aflîndu-se în Sahalin, a scris o piesă din viaţa siberiană, intitulată „Generalul Koket“.

198

„Scrisori despre Africa de sud" — trebuie să fi fost volumul lui Sienkiewicz „Scrisori din Africa", Sankt-Petersburg, 1895.

Brom şi Mary-Lise — cîinii lui Cehov.

199

După aceea, Cehov n-a mai colaborat la „Novoe vremea".

201

Telegrama — trimisă cu prilejul morţii lui P. I. Ceaikovski.

202

„Fără dogmă" — roman de Henryk Sienkiewicz.

205

...povestirea — „Volodea cel mare şi Volodea cel mic" („Russkie vedomosti", 1893, 28 decembrie). În ediţiile următoare, această povestire s-a publicat numai cu modificări de stil. Pasajele scoase de redacţia ziarului „Russkie vedomosti" nu sînt cunoscute.

206

...noul dumitale vodevil — „Dumnealui în retragere" de Suvorin.

...tragedia lui Burenin — probabil „Moartea Agripinei".

207

...i-am povestit visul lui Mişa — vezi volumul de amintiri al lui Mih. P. Cehov „Despre Cehov", 1933.

208

Nici povestirea, nici piesa n-au fost scrise.

Probabil că Cehov cerea să i se trimită cartea lui L. Börne „Din jurnalul meu".

213

A. I. Ertel, epitropul unei şcoli din gubernia Voronej, îl rugase prin Cehov pe Suvorin, care era originar din această gubernie, să dăruiască un număr de cărţi, din cele editate de el, bibliotecii acestei şcoli.

Povestirea lui Ertel „Spiritiştii" a fost publicată în „Russkaia mîsl", nr. 12, 1893.

217

Pe strada Novaia Basmannaia locuia Ivan P. Cehov.

Povestirea „Singurătate" de Şcepkina-Kupernik a fost publicată în „Russkaia mîsl", nr. 12, 1894.

218

Povestirea n-a apărut în editura „Posrednik".

Pregătind povestirea pentru publicarea ei în culegerea „Pe calea muncii" şi pentru culegerea de opere, Cehov i-a făcut modificări de stil, dar n-a mai introdus cuvintele scoase din textul apărut în ziar.

Cehov îl rugase pe Gorbunov să-l ajute pe scriitorul F. F. Tişcenko, procurîndu-i o slujbă. Gorbunov îi promisese să facă tot ce-i va sta în putinţă.

219

E vorba de nuvela „Trei ani". Textul rîndurilor scoase de cenzură nu se cunoaşte.

221

...*„hirtii de afaceri"* — aşa numea Şavrova manuscrisele ei.

224

„E scrisă şi cu talent, şi inteligent, şi într-un spirit nobil" — din nuvela „O poveste banală".

227

...scriu o piesă — „Pescărușul".

Am citit despre fiasco-ul Ozerovei — recenzia lui *Homo novus* (A. G. Kugel) publicată în „Peterburgskaia gazeta", 13 octombrie 1895, cu privire la felul cum a interpretat Ozerova rolul Luizei din piesa „Intrigă și iubire" de Schiller.

...am citit și despre succesul repurtat de „Puterea întunericului" — recenzia lui *Homo novus* (A. G. Kugel), apărută în „Peterburgskaia gazeta", la 20 octombrie 1895, cu privire la punerea în scenă a piesei lui L. N. Tolstoi la Teatrul cercului literar-artistic.

„Omorul" și *„Ariadna"* — povestiri de Cehov.

Revista „Hirurghiceskaia letopis" și-a început apariția în 1891. Cehov a luat o parte activă la intervențiile ce s-au făcut pentru continuarea editării revistei, care în 1897 a reapărut sub titlul „Hirurghia", dar în luna noiembrie a aceluiași an a fost din nou amenințată cu încetarea apariției. Și de rîndul acesta Cehov a făcut intervențiile cuvenite, obținînd subvenția necesară. În legătură cu această problemă, Cehov a intrat în corespondență cu redactorul revistei, profesorul P. I. Diakonov, dar scrisorile acestea s-au pierdut. Totuși, din scrisorile lui Diakonov către Cehov, păstrate în Arhiva Cehov, se vede sprijinul acordat de Cehov în această împrejurare. Într-una din scrisori (noiembrie 1897), Diakonov îi scrie: „Ești singurul om care-și dă seama serios și cu adevărat de importanța revistei, și fără concursul dumitale ea n-ar fi reapărut... Ultimele dumitale scrisori mi-au dat curaj, m-au făcut să prind viață pentru cîtva timp."

...piesa lui Potapenko — „Străinii". Se pregătea punerea ei în scenă la Teatrul Cercului literar-artistic.

228

„Pe cuvînt de onoare" — comedie de A. S. Suvorin.

Piesa mea — „Pescărușul".

229

E vorba de piesa „Pescărușul".

230

V. G. Korolenko îl rugase pe Cehov să ia parte la serata dată pentru ajutorarea familiei lui Gleb Uspenski, care era bolnav.

N-am fost la Vukol, la sărbătorire — Cehov avusese intenţia să ia parte la sărbătorirea aniversării revistei „Russkaia mîsl", la Lavrov acasă, dar nu s-a dus, deoarece fusese reţinut la Petersburg.

231

Cehov şi-a intitulat povestirea „Viaţa mea".

232

„Pastorul Sang" — adică *„Mai presus de puterea noastră"*, piesă de Björnstjerne-Björnson.

„Karl Bürin" — adică „Karla Buring", piesă de Laura Marcholm, tradusă în limba rusă sub titlul „Femeile".

233

Cehov vorbeşte de insuccesul „Pescăruşului" la premieră, cînd a fost jucat la Teatrul Alexandrinski, la 17 octombrie 1896.

234

Începînd cu ultimul deceniu al secolului trecut şi pînă la sfîrşitul vieţii sale, Cehov s-a ocupat îndeaproape de Biblioteca publică din Taganrog. In 1890, în drum spre Sahalin, îi scria lui K. G. Foti, primarul oraşului Taganrog: „...Am dat în grijă să ţi se trimită cartea «Puterea întunericului» de L. Tolstoi, cu autograful autorului. Rog Biblioteca oraşului să primească acest mic dar din partea mea, după cum am intenţia s-o rog şi pe viitor să primească toate volumele cu facsimilele autorilor, pe care le am în prezent şi pe care le adun şi le păstrez special pentru Biblioteca oraşului meu natal." Primul transport masiv de cărţi a fost expediat de Cehov la Taganrog în martie 1895, şi de atunci a trimis regulat cărţi din biblioteca sa personală, sau achiziţionate anume pentru Taganrog. Cehov nu înceta să se intereseze de Bibliotecă nici cînd se afla în străinătate. In

scrisoarea către M. P. Cehova (4 martie 1898), îi scria de la Nisa: „N-am bani, dar tentaţia a fost prea mare: nu m-am putut stăpîni şi am expediat Bibliotecii din Taganrog toţi clasicii francezi. M-au costat destui bani."

Cehov s-a ocupat de asemenea şi de problema înfiinţării unui muzeu la Taganrog, precum şi de alte nevoi culturale ale oraşului. Aproape toată corespondenţa sa cu P. F. Iordanov era consacrată acestor probleme.

235

E vorba de punerea în scenă a piesei „Pescăruşul" la Teatrul Alexandrinski.

236

Răspuns la scrisoarea Şavrovei cu privire la prima reprezentaţie a piesei „Pescăruşul".

237

Răspuns la scrisoarea lui V. V. Bilibin din 25 octombrie 1896, prin care acesta îi aducea la cunoştinţă succesul repurtat de „Pescăruşul" la cel de-al treilea spectacol de la Teatrul Alexandrinski.

240

In scrisoarea sa din 7 noiembrie 1896, A. F. Koni îi împărtăşeşte lui Cehov impresia pe care i-o făcuse spectacolul „Pescăruşul": „Am auzit (de la Savina) că felul cum a primit publicul piesa dumitale te-a amărît mult... Dă-mi voie, mie, unuia dintre spectatori — profan, poate, în literatura şi arta dramatică, însă cunoscător în ale vieţii datorită experienţei mele profesionale — să-ţi spun că-ţi sînt recunoscător pentru marea satisfacţie pe care mi-a prilejuit-o piesa dumitale. «Pescăruşul» este operă excepţională prin noutatea concepţiei şi profunzimea analizei psihologice. Vezi pe scenă viaţa însăşi cu conflictele ei tragice, cu lîncezeala revoltătoare a spiritului şi suferinţele ei mute. Viaţa cea de toate zilele pe care o cunoşti prea bine, dar a cărei ironie crudă nu e înţeleasă aproape de

nimeni, o viaţă atît de accesibilă şi de apropiată nouă, încît sînt clipe cînd uiţi că te afli la teatru, şi-ţi vine să te amesteci în discuţiile care au loc în faţa ta. Şi ce frumos e sfîrşitul! Cît de veridic şi de firesc e faptul că nu se sinucide eroina (cum ar fi făcut, fără îndoială, orice dramaturg mediocru care urmăreşte să stoarcă lacrimi publicului), ci tînărul care trăieşte cu capul în nori şi nu înţelege ce rost au toate ce se petrec în jurul lui. Mi-a plăcut foarte mult şi faptul că piesa se întrerupe pe neaşteptate, lăsîndu-l pe spectator să-şi închipuie singur viitorul, un viitor mohorît, searbăd, confuz. Aşa se termină sau, mai bine zis, aşa se desfăşoară operele epice..."

241

Răspuns la scrisoarea lui Vl. I. Nemirovici-Dancenko din 11 noiembrie 1896: „De mult nu mai ştiu nimic despre tine, şi asta mă neliniştește. N-am citit nici o recenzie cu privire la «Pescăruşul». Am auzit, doar, că n-a avut succes, mai bine zis că a suferit un eşec straniu, şi asta m-a durut..."

Nemirovici-Dancenko era profesor la Şcoala de artă dramatică de pe lîngă Societatea filarmonică.

242

...povestirea mi-a plăcut mult — „Soţia Cezarului".

...gen Şapir — în stilul scriitoarei O. A. Şapir.

243

Ekaterina Nikolaevna — soţia lui Nemirovici-Dancenko.

245

...i-a dat prilejul lui Leikin... să-şi exprime părerea de rău... — Comunicîndu-i lui Cehov succesul repurtat de „Pescăruşul" la cel de-al doilea şi al treilea spectacol, Leikin îi scria la 27 octombrie 1896: „Dacă ai şti ce indignaţi am fost noi, prietenii dumitale, pe criticii teatrali la prima reprezentaţie a «Pescăruşului». Chiar după actul întîi, au început să jubileze, să alerge pe coridoare şi pe la bufet exclamînd cu tupeu: «Unde-i acţiunea? Unde-s caracterele? E apă chioară!», pregă-

tind astfel căderea piesei. La acest spectacol se adunaseră aproape toţi ziariştii, toţi scriitorii şi, discutînd ba cu unul, ba cu altul, mi-am putut da seama că ai prea puţini prieteni adevăraţi printre ei."

...*almanahul dumitale* — în fiecare an, Suvorin edita „Almanahul rus".

„Falimentul" — piesă de Björnstjerne-Björnson, care se juca la Teatrul Cercului literar-artistic.

...*o carte în genul „Sahalinului"* — această intenţie a rămas nerealizată.

247

Cehov a luat parte la recensămîntul general al populaţiei din ianuarie 1897.

Asociaţia medicilor ruşi a contestat eficacitatea tratamentului propus de doctorul Denisenko.

249

Este vorba de rugămintea doctorului N. I. Korobov adresată lui Cehov de a publica un articol cu privire la spitalele din Moscova.

250

...*contractul la administraţia teatrului* — pe baza căruia Cehov urma să încaseze de la Teatrul Alexandrinski onorarul cuvenit pentru „Pescăruşul".

251

La 22 martie 1897, sosind la Moscova de la Melihovo, Cehov a avut o puternică hemoptizie. A fost internat în clinica profesorului Ostroumov, unde a stat de la 25 martie pînă la 10 aprilie.

L. N. Tolstoi l-a vizitat pe Cehov la clinică în ziua de 28 martie.

253

...la congres — Congresul oamenilor de teatru care s-a ţinut la Moscova în martie 1897.

256

...în ziua jubileului — în septembrie 1898 urma să se sărbătorească 200 de ani de la înfiinţarea oraşului Taganrog.

257

Am şi trimis la „Russkie vedomosti" două povestiri — „Pescăruşul" şi „Acasă".

259

...Povestire pentru „Cosmopolis" — „La prieteni".

„Cosmopolis" — revistă fondată la Paris în 1896. Se publică în patru limbi. Ediţia în limba rusă a început să apară la Petersburg în 1897, sub îngrijirea lui F. D. Batiuşkov.

260

In Arhiva Cehov s-a păstrat un fragment din nuvela de care e vorba în scrisoare. Vezi vol. XII „Opere complete şi scrisori", A. P. Cehov, Goslitizdat, Moscova, 1949.

261

...eu (care sint sindicalist) — Cehov ironizează aserţiunile calomnioase ale presei reacţionare, cum că partizanii lui Zola erau cumpăraţi de „sindicatul" evreiesc.

265

...Încăierarea din parlament — a avut loc la 10/22 ianuarie 1898, în timpul discursului lui Jaurès împotriva guvernului.

Zola nu-i Voltaire, şi nimeni dintre noi nu este Voltaire — aluzie la discursul lui Voltaire în apărarea lui Jean Callas.

In vara anului 1896, V. G. Korolenko a luat apărarea unui grup de ţărani din Multan, judeţul Viatka, învinuiţi pe nedrept

că aduc jertfe omeneşti unor zei păgîni (vezi „Jertfele umane de la Multan“ de V. G. Korolenko).

...trebuie să se ocupe de politică numai în măsura în care sînt siliţi să se apere de ea — Cehov se referă la politica făţarnică şi trădătoare a ţărilor burgheze, a cărei ilustrare vie poate fi „afacerea Dreyfus“.

...scrisoarea lui Björnson — scriitorul norvegian Björnstjerne-Björnson îi scria lui Zola că hotărîrea lui de a apăra o cauză dreaptă e o faptă meritorie în faţa omenirii.

...articolul lui Zakrevski — „Zola“, semnat Srg. Peciorin, a apărut în ziarul „Novosti i birjevaia gazeta“, 27 ianuarie 1898.

267

În cazul lui Zola, „Novoe vremea“ a avut o atitudine de-a dreptul josnică — Cehov se referă la articolele îndreptate împotriva lui Zola şi a partizanilor săi, care au apărut în „Novoe vremea“ în lunile ianuarie şi februarie 1898.

Romanul lui Zola „Parisul“ a fost publicat în suplimentul ilustrat al revistei „Novoe vremea“ în anii 1897 şi 1898.

268

Vasilieva tradusese în limba engleză povestirea lui Cehov „Vînătorul“, şi-l rugase s-o lămurească în privinţa cuvîntului „latannîi“ („un bărbat înalt, îngust în umeri... cu rubaşcă roşie, pantaloni boiereşti cîrpiţi...“).

271

...prinţul — S. I. Şahovskoi, membru în consiliul zemstvei din Serpuhovo.

272

...le-am vîndut lui Sitin — vînzarea aceasta nu s-a încheiat.

...pentru numărul din august al revistei „Russkaia mîsl“ — Cehov a scris povestirile „Agrişul“ şi „Dragostea“.

275

P. E. Cehov a murit la 12 octombrie 1898.

...*o dată cu însemnările lui zilnice* — P. E. Cehov ţinea un jurnal la Melihovo.

276

Telegrama ta — telegramă de condoleanţe cu prilejul încetării din viaţă a tatălui lui Cehov.

...*succesul primelor reprezentaţii* — Teatrul de Artă a fost inaugurat la 14 octombrie 1898 cu tragedia „Ţarul Feodor Ioannovici" de A. K. Tolstoi.

277

...*am primit demult şi scrisoarea, şi cărţile dumitale* — prima scrisoare a lui Gorki către Cehov, scrisă în octombrie sau la începutul lui noiembrie 1898, şi cărţile lui Gorki „Schiţe şi povestiri", vol. I şi II, Sankt-Petersburg, 1898.

278

...*scrisoarea dumitale din urmă*... — Scrisoarea lui Gorki din a doua jumătate a lunii noiembrie 1898, în care îi vorbea despre impresia pe care i-o făcuse spectacolul „Unchiul Vanea", dat la Teatrul orăşenesc din Nijni-Novgorod:

„E greu să spui limpede şi precis ce sentimente îţi provoacă această piesă, însă, privindu-i pe eroii ei mi se părea că cineva mă taie în două cu un ferăstrău tocit. Parcă-i simţeam dinţii cum trec direct prin inimă, care se strîngea sub apăsarea lor, gemea şi se smucea să-mi sară din piept. E o lucrare răscolitoare; pentru mine «Unchiul Vanea» e un gen dramatic cu totul nou, e ca un ciocan cu care loveşti în căpăţînele seci ale spectatorilor...

In ultimul act al piesei, cînd doctorul, după o pauză lungă, vorbeşte de arşiţa din Africa, m-am înfiorat de admiraţie în faţa talentului dumitale, şi, în acelaşi timp, am fost cuprins de spaimă pentru semenii mei, pentru viaţa noastră mizeră şi searbădă. Cu cîtă precizie şi cu cîtă putere loveşti în suflet! Ai un talent uriaş."

...e scrisă demult, chiar foarte demult — în scrisoarea către S. P. Deaghilev, din 21 decembrie 1901, Cehov îi spunea că piesa „Unchiul Vanea" a fost scrisă în 1890.

279

La 23 decembrie 1898 se sărbătorise la Petersburg aniversarea a 25 de ani de activitate literară a lui K. S. Baranţevici.

„Basmele vieţii" — culegere de povestiri de Baranţevici. Acesta îl rugase pe Cehov să citească povestirea „Discuţie" din această culegere.

280

Eu n-am spus... — Vezi scrisoarea 278. In decembrie 1898, Gorki scria lui Cehov: „Ce frumos mi-ai scris, Anton Pavlovici, şi cît de bine ai nimerit în privinţa cuvintelor căutate. Nu pot de loc să le alung din lexiconul meu, mă împiedică şi teama de a fi vulgar. Afară de asta, totdeauna sînt grăbit şi nu-mi cizelez îndeajuns bucăţile, dar, ceea ce e şi mai rău, mă întreţin exclusiv din munca mea scriitoricească. Altceva nu mă pricep să fac.

Sînt un autodidact, am 30 de ani..."

...„Jizn" reînnoită — de la sfîrşitul anului 1898, redactor şef al revistei „Jizn" a fost V. A. Posse, iar M. Gorki a colaborat activ la revistă.

Povestirea lui Cirikov — „Străinii".

...a lui Veresaev — „Sfîrşitul lui Andrei Ivanovici".

Acum, să vorbim despre vagabondaj — Gorki îi scrisese lui Cehov: „N-o să mă mut la Petersburg. Nu-mi plac oraşele mari. Înainte de a mă apuca de literatură, am fost vagabond."

281

In ianuarie 1899, prin mijlocirea lui P. A. Sergheenko, Cehov a început tratative cu A. F. Marks pentru editarea operelor sale.

„Obştea netoată" — povestirea lui L. L. Tolstoi, publicată în „Novoe vremea" la 4 şi 5 ianuarie 1899.

„Cuvîntul de onoare" — comedie de A. S. Suvorin.

„Duelul lui Puşkin" — tabloul pictorului A. A. Naumov.

283

Scrisoarea dumitale cu privire la „Jizn" şi scrisoarea lui Posse — Gorki şi Posse îl rugaseră pe Cehov să colaboreze la revista „Jizn".

„Nacealo" („Inceputul") — revistă literară, ştiinţifică şi politică de orientare narodnicistă liberală, care a apărut la Petersburg în anul 1899, avînd ca redactori pe P. Struve şi M. Tugan-Baranovski. Cehov n-a publicat nimic în această revistă.

284

Kommissarjevskaia îl rugase pe Cehov să scrie o recenzie pentru „Novoe vremea" asupra traducerii unor fragmente din cartea lui Nietzsche „Aşa a vorbit Zaratustra", şi publicate la Petersburg în 1899.

Teatrul petersburghez m-a vindecat — Cehov se referă la insuccesul primului spectacol al „Pescăruşului" la Teatrul Alexandrinski.

285

Marfocika — Marfa Ivanovna Morozova.

286

...o povestire umoristică — „Bombonica".

287

A. F. Marks ceruse să se adauge la contract o clauză care prevedea despăgubiri în cazul nerespectării contractului; Sergheenko îi scrisese lui Cehov în legătură cu aceasta, rugîndu-l să-i trimită consimţămîntul.

288

Articolul lui Gnedici „«Pescăruşul» d-lui An. Cehov", publicat în „Novoe vremea", 1899, 18 ianuarie. Gnedici scria despre spectacolele date de Teatrul de Artă: „E o adevărată fericire că s-a găsit, în sfîrşit, un teatru care a înţeles cum se cuvine acest fel de piese, şi cu cîtă delicateţe şi băgare de seamă trebuie jucate".

...*culegerea „Puşkin“* — se pregătea pentru jubileul de 100 de ani de la naşterea lui Puşkin.

„Scrisori în flăcări“ — piesă de Gnedici, pe care autorul a trimis-o, la rugămintea lui Cehov, lui I. Merpert, la Paris.

290

...*telegramele de la Paris* — în legătură cu afecerea Dreyfus.

Ivanov I. I. — compozitor şi critic muzical, care, în articolele sale, vorbea elogios despre propriile sale opere.

Peterburjeţ — pseudonimul lui V. S. Lealin, cronicar la „Novoe vremea“.

...*atacurile lui Amfiteatrov* — Cehov se referă la foiletoanele acestuia din „Novoe vremea“, semnate *„Old gentleman“* („Bătrînul gentleman“).

291

Teatrul Mic intenţiona să joace piesa „Unchiul Vanea“ în stagiunea 1899—1900. In februarie 1899, piesa a fost dată spre aprobare Comitetului literar al teatrului, care a cerut autorului să refacă sfîrşitul actului III, scena în care Voinitki trage cu revolverul în profesorul Serebreakov. Cehov a refuzat şi a dat piesa Teatrului de Artă.

292

Orlov îi scrisese lui Cehov că un grup de medici intenţiona să înfiinţeze în Solnecinogorsk o asociaţie pentru ameliorarea condiţiilor sanitare şi de trai ale populaţiei din ţinut, dar că statutul asociaţiei, înaintat ministrului prin guvernator, n-a fost aprobat. Orlov se plîngea de monotonia vieţii de la ţară, de frînarea tuturor iniţiativelor obşteşti: „Învăţătoarele şi învăţătorii de la şcolile noastre de zemstvă sînt însetaţi de activitate, vor să se întrunească, să convoace congrese învăţătoreşti... O, cîte nu s-ar putea face dacă am avea măcar un pic de libertate!...“

295

...*dezordinile studenţeşti* — e vorba de greva generală studenţească, începută întîi la Universitatea din Petersburg, la 8

februarie (ziua aniversării Universităţii din Petersburg). Intr-un foileton intitulat „Scrisorele", Suvorin condamnă atitudinea studenţilor şi găseşte justificate măsurile luate de guvern.

296

...*minunata dumitale povestire* — „Umiliţii (tablouri din natură)", publicată în „Russkoe bogatstvo", 1899, nr. 1.

298

...*scrisori care mă stînjenesc* — scrisori de la A. S. Suvorin în legătură cu foiletoanele lui publicate în „Novoe vremea" despre greva studenţească.

299

In drumul lui de întoarcere de la Ialta la Nijni-Novgorod, Gorki se oprise o zi la Moscova.

301

E vorba de piesa lui Goslavski „Pictorul independent". Urmînd sfatul lui Cehov, autorul a suprimat un act şi a adus piesei unele modificări.

303

...*Kramsakov, Ovseannikov* — profesorii lui Cehov de la liceul din Taganrog.

304

Lidia Ivanovna — soţia lui Menşikov.
Iaşa — fiul lui Menşikov.

305

In primăvara anului 1899, O. L. Knipper a făcut cunoştinţă cu familia Cehov şi, timp de cîteva zile, a fost oaspetele ei la Melihovo. După ce s-a terminat stagiunea teatrală, O. L. Knipper a plecat în Caucaz.

306

În iunie 1899, Gorki îi scria lui Cehov: „Foma al meu începe să mi se pară un fel de crocodil. Ba, noaptea trecută, l-am şi visat: stătea tolănit în noroi, clănţănea din dinţi şi se răstea furios: «Ce ai de gînd cu mine, diavole?»“

309

...s-ar putea să încurce expoziţia — Expoziţia mondială de la Paris.

La rugămintea studentului A. I. Sinani, Cehov a intervenit pentru a se aproba mutarea studentului Weber la Universitatea din Moscova.

310

...repetiţiile piesei mele — „Unchiul Vanea“ la Teatrul de Artă din Moscova.

...o scrisoare şi de la „Jizn“ — cu rugămintea ca Cehov să-i dea revistei „Jizn“ romanul pe care intenţiona să-l scrie.

311

...mi-am adus aminte de călătoria noastră — în iulie 1899, Cehov şi Knipper s-au întîlnit la Novorossiisk, de unde şi-au continuat drumul împreună spre Ialta.

Nadenka — persoană imaginară.

313

...prinţul — S. I. Şahovskoi.

...suedezul — maserul.

314

Răspuns la telegrama omagială a Teatrului de Artă din 30 septembrie 1899.

315

E vorba de premiera tragediei lui A. K. Tolstoi „Moartea lui Ioan cel Groaznic“, care a avut loc la Teatrul de Artă la

29 septembrie 1899. O. L. Knipper îi scrisese lui Cehov că spectacolul n-a avut succesul aşteptat.

316

Piesa despre care am vorbit amîndoi — s-ar putea să fie conceptul piesei „Trei surori".

Glikeria Nikolaevna — Fedotova, actriţă la Teatrul Mic.

Te felicit pentru succes — Vişnevski a interpretat rolul lui Boris Godunov în tragedia „Moartea lui Ioan cel Groaznic".

317

Autobiografia a fost scrisă pentru albumul de portrete şi autobiografii ale medicilor care au terminat facultatea de medicină a Universităţii din Moscova în anul 1884.

318

A. I. Urusov îl rugase pe Cehov să publice piesa „Duhul pădurii" în revista teatrală „Panteonul", redactată de S. P. Deaghilev.

319

Anna Ivanovna — mama Olgăi L. Knipper.

...unchiul dumitale, militarul — Alexandr Ivanovici Salz, fratele Annei I. Knipper.

320

...rolul Annei — greşeală de text; este vorba de rolul Elenei din „Unchiul Vanea".

...mi-a telegrafiat directorul — Vl. I. Nemirovici-Dancenko îi trimisese lui Cehov următoarea telegramă la 30 octombrie 1899: „Al doilea spectacol. Teatrul arhiplin. Piesa e ascultată cu o atenţie uimitoare. Acum e jucată admirabil. O primire mai bună nu ţi-ai fi putut dori. Astăzi sînt pe deplin mulţumit."

Johannes — eroul principal al dramei lui Hauptmann „Singuraticii".

Nikolai Nikolaevici Sokolovski — profesor la Conservator, un cunoscut al Olgăi L. Knipper.

321

Posse îl rugase pe Cehov, printr-o scrisoare şi printr-o telegramă, să-i trimită o povestire pînă în decembrie, sau măcar pînă în ianuarie.

...*nuvela pentru „Jizn"* — „In rîpă", publicată în revista „Jizn", 1900, numărul din ianuarie.

322

...*nuvelele* — Cehov lucra la „In rîpă", „De sărbători" şi la corectura nuvelei „Doamna cu căţelul".

323

...*iţi mulţumesc foarte mult pentru carte* — „Schiţe şi povestiri", vol. III.

...*portretul meu pentru volum* — Dorovatovski intenţiona să editeze culegerea de studii critice ale lui E. Soloviov (Andreevici) „Scriitori contemporani", în trei volume. Lucrarea n-a apărut.

324

...*Teatrul de Artă n-o să-i fie pe plac* — e vorba de turneul acestui teatru la Petersburg.

...*articolul... cu privire la Oblomov* — al lui I. N. Ignatov despre „Unchiul Vanea": „Familia Oblomovilor" din „Russkie vedomosti", 1889, 28 octombrie şi 24 noiembrie. In legătură cu articolul lui Ignatov, Vl. I. Nemirovici-Dancenko îi scria lui Cehov: „Această paralelă cu Oblomov a mai făcut-o astă-primăvară şi Schönberg (Senin)".

...*piesa o să fie neapărat gata* — „Trei surori".

K. S. Alexeev (Stanislavski) juca în „Unchiul Vanea" rolul doctorului Astrov.

325

Povestirea „Arhiereul" a fost terminată de Cehov mai tîrziu şi publicată în „Jurnal dlea vseh", 1902, nr. 4.

Din apelul alăturat — vezi scrisoarea 323.

...*Cartea lui Tan* — „Povestiri din Ciukotka" (a apărut la sfîrşitul lui 1899).

326

Kurkin îi scrisese lui Cehov că intenţionează să scrie „Studii statistice sanitare", cu scopul de a populariza statistica sanitară şi că a trimis un asemenea studiu lui Golţev, la „Russkaia mîsl".

327

Îţi mulţumesc, de asemenea, şi pentru interesul... — pentru publicarea apelului şi adunarea de fonduri. Vezi scrisoarea 323.

...nuvela la „Jizn" — „In rîpă".

328

...două poveşti din viaţa ciinilor — „Kaştanka" şi „Frunte albă".

329

...fotografie — după ilustraţia lui Repin, executată pentru ediţia franceză a povestirii „Mujicii".

330

La 8 ianuarie 1900, la primele alegeri pentru Secţia literară a Academiei de Ştiinţe, au fost aleşi ca academicieni de onoare L. N. Tolstoi, A. P. Cehov, V. G. Korolenko, A. A. Potehin, A. F. Koni, A. M. Jemciujnikov, A. A. Golenişcev-Kutuzov, V. S. Soloviov şi K. S. Arseniev.

332

Dumneata ai publicat un protest — Cehov se referă la foiletonul lui Şceglov „O ultimă legendă (la adresa Comitetului literar)", publicat în „Novoe vremea", 1897, 10 decembrie. Piotr Isaievici Weinberg era preşedintele Comitetului literar al teatrului.

333

La 24—25 ianuarie 1900, Gorki îi scria lui Cehov despre vizita sa la L. N. Tolstoi din ziua de 16 ianuarie şi despre spectacolul

„Unchiul Vanea“ de la Teatrul de Artă, la care asistase în aceeaşi seară: „Am stat la el mai bine de trei ceasuri, apoi m-am dus la teatru să văd «Unchiul Vanea» şi am nimerit la actul III. Iarăşi «Unchiul Vanea»? Da, iarăşi. Şi o să mă mai duc să văd piesa asta, o să-mi iau bilet dinainte. Eu n-o consider drept o perlă, dar văd în ea mai mult conţinut decît văd alţii. Un conţinut uriaş, simbolic, iar ca formă e o piesă cu totul originală, neasemuită.“

334

Polinovski îi trimisese lui Cehov volumul său „Umbre evreieşti“, tipărit la Odesa, ca să-şi spună părerea.

Povestirea lui N. Naumov (Naum Lvovici Kogan) „Într-un tîrguşor uitat de lume“ fusese dedicată lui V. G. Korolenko şi publicată în revista „Vestnik Evropî“, 1892, nr. 11. După moartea autorului, a apărut un volum separat în editura „Posrednik“.

335

...*foiletonul dumitale* — articolul lui Gorki „Cu prilejul ultimei povestiri a lui A. P. Cehov, «În rîpă»“ („Jizn“, *ianuarie*), apărut în „Nijegordski listok“, la 30 ianuarie 1900.

...*Ilustraţia... mă scoate din sărite...* — înfăţişînd un vagabond sub care scria „La mulţi ani!“

...*povestirea scriitoarei L. I. Gurevici* — „Călăreţul“, publicată în „Jizn“, nr. 1, 1900.

...*foiletonul lui Jukovski* — articolul lui D. N. Jukovski despre Cehov, intitulat „Cîntăreţul decadenţei“, publicat în „Peterburgskie vedomosti“, 4 februarie 1900 şi semnat „Un decadent“.

338

Scrie mai repede „Mujicul“ — În decembrie 1899, Gorki îi scria lui Cehov: „În curînd am de gînd să încep o altă bazaconie. O să descriu un mujic, dar om cu carte, mare şmecher, deştept foc şi, bineînţeles, un om de viaţă.“ Primele două capitole ale povestirii „Mujicul“ au fost publicate în revista „Jizn“, nr. 3 şi 4, 1900. Sfîrşitul, însă, n-a apărut în revistă. Ultimul capitol s-a păstrat în manuscris (vezi M. Gorki, Opere complete în treizeci de volume, vol. 4, 1950).

340

Culegerea închinată lui N. K. Mihailvoski („La postul de onoare, 1860—1900", Sankt-Petersburg, 1901) a fost editată de narodnici. Cehov n-a participat la această culegere.

342

„Ejemescaciniie socinenia" („Noutăţile literare"), revistă care apărea la Petersburg între anii 1900—1903, avînd ca redactor pe I. I. Iasinski.

Referitor la corespondenţa cu Melşin, vezi scrisoarea 340.

Ai scris piesa? — Gorki lucra la piesa „Micii burghezi".

343

...invitaţia dumitale de a merge in China — în anul 1900 izbucnise în China răscoala populară, şi Gorki intenţiona să plece acolo, în calitate de corespondent.

344

...R. — M. L. Roxanova.

345

...piesa — „Trei surori".

346

Nu se ştie despre ce scrisoare e vorba. In răspunsul său, Gorki îi scria lui Cehov: „Am citit cu atenţie scrisoarea cucoanei, îndrăzneaţă cucoană, straşnic m-a mai scuturat!"

Am primit telegrama — telegrama de felicitare trimisă de Gorki, Posse, Sulerjiţski şi alţii la 4 septembrie: „Te iubim şi-ţi trimitem salutul nostru".

347

Piesa... — „Trei surori".

350

Ce rol grozav am pentru tine în „Trei surori"! — rolul Maşei.

354

Răspuns la scrisoarea în care V. F. Kommissarjevskaia îl ruga pe Cehov s-o pună la curent cu noua lui piesă.

Maria Ilinișna — Ziloti.

355

...la serata contesei — S. A. Tolstaia care, la concertul organizat de ea în scopul de binefacere, îl rugase pe Stanislavski să citească fragmente din „Trei surori".

Maria Petrovna — Lilina.

356

Nu trebuie să pari tristă — indicația regizorală pentru O. L. Knipper care urma să joace rolul Mașei în „Trei surori".

357

Să-ți pui fracul... — indicația regizorală pentru Vișnevski care juca rolul lui Kulîghin în „Trei surori".

362

E vorba de interpretarea actului III din „Trei surori".

365

Colonelul — Viktor Alexandrovici Petrov; la rugămintea lui Cehov, acesta fusese invitat în calitate de consultant la montarea piesei „Trei surori" la Teatrul de Artă.

367

Îți mulțumesc ...pentru carte — „Arta populară a iconăritului în Rusia, în zilele noastre", Sankt-Petersburg, 1901.

...anatemizarea lui Tolstoi — În urma apariției romanului său „Învierea", care cuprindea pagini de violent protest împotriva bisericii, L. N. Tolstoi fusese anatemizat pe baza hotărîrii Sinodului din 20—22 februarie 1901.

368

O să-ţi trimit negreşit o povestire — intenţia lui Cehov de a trimite o povestire revistei „Jizn“ nu s-a realizat. După apariţia numărului pe aprilie, în care M. Gorki publicase „Cîntecul despre Vestitorul furtunii“, revista a fost interzisă.

369

Telegrama cuprinde aprecierea lui Cehov asupra povestirii lui B. Zaiţev „O întîmplare lipsită de interes“.

371

După sfatul medicilor, Cehov a plecat în gubernia Ufa pentru o cură de cumîs. În drum, Cehov şi O. L. Knipper au fost oaspeţii lui Gorki la Nijni-Novgorod.

Trimite-mi piesa — Gorki lucra la piesa „Micii burghezi“.

372

Imi scrii să le iau îndărăt — La 27 iunie 1901, Gorki a scris lui Cehov: „Sredin mi-a spus cîte ceva despre condiţiile în care dumneata ţi-ai vîndut lui Marks cărţile şi iată ce-ţi propun: să-l trimiţi pe acest escroc de Marks la dracu! Piatniţki, directorul editurii «Znanie», spune că Marks, tipărind cărţile dumitale în cîte 40.000 de exemplare de fiecare ediţie, şi-a acoperit de mult suma pe care ţi-a plătit-o. Asta e jaf, Anton Pavlovici! Că doar dumneata nu-ţi uzezi forţele pentru ca acest neamţ să se folosească de roadele muncii dumitale! De aceea, în numele editurii «Znanie» şi al meu personal, îţi propun următoarele: să desfaci contractul cu Marks şi să-i înapoiezi banii pe care i-ai primit de la el, ba, dacă e nevoie, să-i mai dai ceva şi pe deasupra. Noi îţi facem rost de bani, oricît de mulţi ţi-ar trebui. După aceea, să ne dai nouă operele dumitale spre editare, adică să intri la «Znanie» ca asociat şi să ţi le editezi singur. Vei încasa *intreg venitul*, fără să-ţi baţi capul cu editarea, şi în acelaşi timp vei rămînea stăpînul deplin al cărţilor dumitale... Mai mult: «Znanie» îţi poate garanta un venit anual fix de cel puţin 25.000 de ruble. Gîndeşte-te la propunerea mea, iubite Anton Pavlovici!“

...sfîrşitul „Celor trei" — În urma interzicerii revistei, sfîrşitul nuvelei n-a mai apărut în „Jizn". „Cei trei" a fost tipărită în volum separat de editura „Znanie".

373

...o scrisoare cu totul inutilă — scrisoarea traducătorului M. Feofanov, pe care acesta i-a trimis-o lui Cehov spre a-i fi transmisă lui Gorki.

374

„Raţa sălbatică" — piesă de H. Ibsen. Primul spectacol avusese loc la 19 septembrie 1901.

„Krammer" — piesa lui G. Hauptmann „Michael Krammer". Primul spectacol a avut loc la 27 octombrie 1901.

375

E vorba de piesa „Micii burghezi".

376

E vorba de piesa „O femeie obişnuită".

377

...repetiţiile piesei „Ivanov" — piesa nu s-a jucat atunci; a fost montată pe scena Teatrului de Artă abia după moartea lui Cehov (premiera a avut loc la 19 octombrie 1904).

379

...cu piesa — este vorba de piesa „Visele" a lui Vl. I. Nemirovici-Dancenko.

380

Povestirea „Arhiereul" a fost trimisă de Cehov revistei „Jurnal dlea vseh" la 20 februarie 1902.

...articolul lui Rozanov — despre înfiinţarea la Petersburg a unei asociaţii cu caracter religios şi filozofic, din care făcea parte şi V. S. Miroliubov.

382

K. Balmont îi trimisese lui Cehov volumul I din operele lui Edgar Poe, tradus de el.

...îți voi comunica răspunsul — Balmont voia să cunoască părerea lui Tolstoi asupra volumului „Casa în flăcări".

383

La 11 ianuarie 1902, Teatrul de Artă a jucat piesa „Unchiul Vanea" pentru participanții la cel de-al VIII-lea congres al medicilor ruși.

386

Telešov intenționa să editeze o culegere de povestiri de diferiți autori, care, fiind voluminoasă, urma să se vîndă cu 20 de copeici, culegerea însă nu a apărut.

388

Este vorba de nuvela „Confesorii" de Boborîkin („Vestnik Evropî", 1902, nr. 1—4).

389

Noua piesă a lui Gorki — „Azilul de noapte".

391

...corectura — povestirii „Arhiereul".

Miroliubov îi telegrafiase lui Cehov că Gorki a fost ales academician de onoare.

392

...bunicul — L. N. Tolstoi.

„Țăranul" — roman de V. von Polenz.

394

La începutul scrisorii este vorba de o culegere închinată comemorării a 50 de ani de la moartea lui N. V. Gogol. Culegerea n-a fost realizată.

V. G. Korolenko îl rugase pe Cehov să trimită o povestire pentru „Russkoe bogatstvo". Cehov n-a publicat nimic în această revistă.

...academician — N. P. Kondakov.

...cazul lui Maxim Gorki — anularea alegerii lui Gorki ca academician de onoare. Incidentul acesta stîrnise indignare în păturile înaintate ale societăţii. În semn de protest, Cehov şi Korolenko au cerut Academiei de Ştiinţe să li se retragă titlul de academician de onoare. Vezi scrisoarea 406.

395

N. D. Teleşov îi scrisese lui Cehov că la 27 martie 1902 urma să fie sărbătorit poetul I. A. Belousov pentru 20 de ani de activitate literară.

397

Cu privire la academicienii de onoare — vezi comentariile la scrisoarea 394.

399

V. G. Korolenko îl rugase pe Cehov să-i transmită lui L. N. Tolstoi o copie după cererea sa prin care renunţa la titlul de academician de onoare, şi, în acelaşi timp, îi comunicase că unii academicieni fac planuri pentru a se aplana cazul Gorki. Unul dintre aceste planuri preconiza intervenţii pentru a se termina ancheta, după care urma să se procedeze la noi alegeri.

400

...să lucrăm de comun acord — în problema renunţării la titlul de academician.

401

...am primit piesa — „Meşterul Elze" de scriitorul german Schlaf (1862—1905).

402

...fostul cîntăreţ — scriitorul S. G. Skitaleţ.

403

Trimite-mi piesa — „Azilul de noapte".

409

„Miercuri" — cerc literar la Moscova ; membrii săi, scriitori şi artişti progresişti, se întruneau în fiecare miercuri în casa scriitorului N. Teleşov.

410

Piesa lui Naidenov — „Locatarii".

411

„Cugetări şi maxime" — culegere de citate din operele lui Cehov, întocmită de O. G. Ettinger. Marks îi trimisese manuscrisul lui Cehov pentru a-şi spune părerea.

413

F. D. Batiuşov era redactorul revistei „Mir bojii".

415

...conferinţa lui Ignatov — pe tema „Scena şi spectatorul" a avut loc la Cercul literar-artistic la 10 decembrie 1902. N. N. Bajenov şi P. D. Boborîkin erau oponenţi.

Nemirovici-Dancenko îl rugase pe Cehov să-i răspundă ce piese propune să se joace în stagiunea următoare la Teatrul de Artă.

...cele trei piese de Maeterlinck — „Orbii", „În străfunduri" şi „Intruşii" au fost jucate abia în stagiunea 1904—1905.

418

Răspuns la scrisoarea lui P. I. Kurkin în legătură cu premiera piesei „Azilul de noapte".

419

Cehov i-a trimis lui Gorki copia scrisorii lui Kurkin. Vezi scrisoarea 418.

...hîrtiile care-i trebuie lui Piatnițki — clauzele contractului încheiat cu A. F. Marks.

420

„Mir iskusstva" — organul simboliștilor; apărea la Petersburg între 1899—1904.

...articolul asupra „Pescărușului" — a fost semnat de D. Filozofov.

421

...telegrama dumitale — în legătură cu trimiterea unei povestiri revistei „Mir bojii".

...povestirea pentru „Jurnal dlea vseh" — „Logodnica".

Articolul lui V. P. Albov, pedagog din Simferopol — „Două momente în evoluția creației lui A. P. Cehov (Studiu critic)" („Mir bojii", 1903, nr. 1).

Articolul dumitale — despre „Azilul de noapte" al lui M. Gorki jucat la Teatrul de Artă din Moscova („Mir bojii", 1903, nr. 1).

422

...premiul „Nivei" — în 1903, operele lui Cehov au apărut ca supliment la „Niva" (ediția a 2-a).

423

...povestire pentru „Jurnal dlea vseh" — „Logodnica".

După „Logodnica" n-au mai apărut în presă povestiri de Cehov. S-au păstrat manuscrisele povestirilor neterminate: „Anularea compensației" și „Scrisoarea", precum și ciorna unei lucrări în centrul căreia Cehov avea de gînd, se pare, să plaseze un scriitor ratat, anost și lipsit de talent.

425

„În ceață" — povestire de L. N. Andreev.

...foiletonul lui Batiușkov — „Despre Cehov". („S. Peterburgskie vedomosti", 1903, 27 ianuarie).

426

...ordinul „Pescărușului" — un breloc de aur, reprezentînd emblema Teatrului de Artă — un pescăruș.

427

Lidia — fetița nou-născută a lui A. I. Kuprin

430

Răspuns la scrisoarea Mariei P. Alexeeva (Lilina), care îl punea la curent cu ședința Comitetului literar a Teatrului de Artă pentru stabilirea repertoriului: „E o adevărată jale, n-au găsit nici o piesă... Iar au început să răsfoiască «O lună la țară». «Tot nașul își găsește nașul», «Revizorul», «Prea multă minte strică», dar pînă la urmă n-au hotărît nimic. Toată nădejdea lor e la Cehov și Gorki."

431

E vorba de scrisoarea Sofiei A. Tolstaia, apărută în „Novoe vremea", în care făcea o critică aspră povestirii „În ceață" a lui L. V. Andreev.

M. F. — Maria Feodorovna Andreeva.

433

O. L. Knipper a interpretat rolul Lonei în piesa „Stîlpii societății" de H. Ibsen.

Teatrul de Artă intenționa să-i propună artistei V. F. Kommissarjevskaia să interpreteze rolul Ninei Zarecinaia, în timpul turneului acestui teatru la Petersburg.

434

Potapenko îi scrisese lui Cehov că s-a hotărît să realizeze vechiul său vis de a scoate o revistă, în care scop a format o mică asociaţie: „Sîntem trei: Mamin-Sibireak, V. Nemirovici-Dancenko şi cu mine. Însă noi te vrem şi pe tine, al patrulea.. Revista va avea două secţii principale: o secţie literară şi alta privitoare la istoria patriei... In cazul cînd nu ne refuzi, ţi-am trimite un program amănunţit..."

...*am şi scris o povestire* — „Logodnica".

439

„Oamenii celei de-a patra dimensiuni" — o parodie a operelor decadente scrisă de Ghilearovski.

440

Artem urma să joace rolul lui Kuzovkin în „Parazitul". Piesa a fost reprezentată la Teatrul de Artă abia în 1912.

441

Cartea lui V. Veresaev — „Povestiri", vol. I, Sankt-Petersburg, 1903.

Cartea lui Iuşkevici — „Opere", vol. I; *cartea lui Gusev-Orenburgski* — „Povestiri", editura „Znanie".

442

Răspuns la scrisoarea lui N. Efros, care îl ruga pe Cehov să-i dea unele amănunte cu privire la noua piesă şi, în acelaşi timp, îşi exprima dorinţa de a colabora la „Russkaia mîsl".

443

Culegerea „Kultura", în limba idiş, a apărut la Minsk (s-a tipărit la Varşovia). In culegere a intrat traducerea povestirii lui Cehov „Oameni suciţi".

444

...operele lui Ejov — nume convenţional dat de Cehov revistei liberale „Osvobojdenie", care apărea în străinătate, redactată de P. Struve. Articolul lui Gorki: „Despre pogromul de la Chişinău", care circula în Rusia sub forma unei broşuri litografiate, a fost publicat în revista „Osvobojdenie", nr. 24, 1903.

446

Răspuns la scrisoarea lui Deaghilev, prin care acesta invita pe Cehov să fie redactor şef al secţiei literare la revista „Mir iskusstva". Merejkovski urma să fie redactor şef al secţiei de critică.

Telegrama de felicitare trimisă lui N. G. Korolenko cu prilejul împlinirii vîrstei de 50 de ani.

448

Este vorba de piesa „Livada de vişini". Cehov nădăjduia că Stanislavski va interpreta rolul lui Lopahin.

Proiectul unei căi ferate de-a lungul litoralului de sud, întocmit de N. G. Garin-Mihailovski, n-a fost realizat.

450

Cehov i-a trimis lui V. A. Golţev poezia lui Balmont „Imnul soarelui".

De fapt, Cehov şi-a început colaborarea la „Russkaia mîsl" în vara lui 1903. Oficial, acest lucru s-a anunţat abia în numărul din octombrie al revistei.

451

„Care-i cauza?" — nuvelă de Semionov.

452

...piesa lui Naidenov — „Banii".

...în ce priveşte dictatura — Nemirovici-Dancenko îi scrisese lui Cehov că S. I. Witte a fost numit preşedinte al consiliului

de miniştri: „Să vedem ce se va întîmpla acum, cînd Witte a ajuns mai mare decît Pleve. Să ştii că Witte va instaura dictatura."

453

...am scris cuiva — lui Vl. I. Nemirovici-Dancenko. Vezi scrisoarea 452.

„Nr. 13" şi *„Fiul rătăcitor"* — piesele lui Naidenov.

454

Nemirovici-Dancenko îi scrisese lui Cehov: „Zilele trecute, cîţiva actori de la Teatrul Mic, în cap cu regizorul, căutau să-mi demonstreze cu multă aprindere că eu sînt obligat să-mi joc piesele la ei. Mi se pare că au dreptate..."

455

In scrisoare e vorba de piesa „Livada de vişini".

457

Cehov intenţiona să-i încredinţeze lui Vişnevski rolul lui Gaev din „Livada de vişini".

Antonio — rolul interpretat de Vişnevski în piesa „Iuliu Cezar".

...nu-l laudă Efros — care l-a lăudat pe Stanislavski pentru felul cum a interpretat rolul lui Brutus în „Iuliu Cezar".

458

In plic se afla lista cu distribuţia rolurilor din „Livada de vişini", listă care figurează la sfîrşitul acestei scrisori.

460

Stanislavski îi expediase lui Cehov următoarea telegramă: „Chiar acum am terminat lectura piesei. Sînt zguduit. Nu-mi pot veni în fire. Sînt în culmea entuziasmului. Consider piesa drept cea mai reuşită lucrare din tot ce-ai scris pînă acum. Il felicit din inimă pe genialul autor. Simt, preţuiesc fiecare cuvînt.

Îţi mulţumesc pentru marea desfătare prilejuită şi pentru cea viitoare. Multă sănătate. Alexeev."

...*o revistă de teatru* — „Peterburgski dnevnik teatrala".

461

Olga Mihailovna — Soloviova.

462

...*şi acum citesc deodată*... — recenzia lui N. E. Efros asupra „Livezii de vişini" a fost publicată fără semnătură în ziarul „Novosti dnea", 1903, nr. 7315, din 19 octombrie. Subiectul „Livezii de vişini" era redat inexact.

466

Răspuns la scrisoarea şi telegrama lui Alexeev care îşi arăta entuziasmul cu privire la „Livada de vişini".

467

Distribuţia definitivă a rolurilor în piesa „Livada de vişini": Lopahin — Leonidov, Gaev — Stanislavski, Trofimov — Kacealov, Pişcik — Gribunin, Firs — Artem, Epihodov — Moskvin, Laşa — Alexandrov, un trecător — Gromov, declamatorul — Zagarov, Ranevskaia — Knipper, Ania — Lilina, Varia — Andreeva, Charlotte — Muratova, Duniaşa — Haliutina şi Adurskaia.

468

Ciobanul dumitale — Stanislavski îi scrisese lui Cehov: „Astă-vară am imprimat cu ajutorul fonografului cîntecul pe care-l cînta ciobanul din corn. Ştii, ciobanul acela de la Liubimovka, care-ţi plăcea atît de mult... Acum cilindrul acesta o să ne prindă tare bine pentru «Livada de vişini»."

469

Stanislavski îi scrisese lui Cehov că S. S. Mamontov pleacă în Japonia în calitate de corespondent special al ziarului „Russki

listok". In scrisoarea următoare, Stanislavski i-a scris că Mamontov a plecat ca trimis al lui „Russkoe slovo", nu al lui „Russki listok".

471

Răspuns la scrisoarea lui Stanislavski cu privire la decorul actului al doilea al „Livezii de vişini".

473

La 12 octombrie 1903, în „Russkie vedomosti" a apărut o informaţie în legătură cu adunarea Asociaţiei iubitorilor de literatură rusă, care se ţinuse la 11 octombrie, închinată memoriei defunctului profesor A. I. Kirpicinikov, fost vicepreşedinte al Asociaţiei. A. P. Cehov fusese ales în unanimitate ca vicepreşedinte.

474

A. S. Lazarev-Gruzinski îi scrisese lui Cehov că ar dori să reînnoiască schimbul între „Russkaia mîsl" şi „Budilnik" şi, în acelaşi timp, îi făcea cunoscut că primise o scrisoare din Praga, prin care era întrebat dacă Cehov n-ar putea să le trimită vreuna din ultimele sale lucrări spre a fi tradusă în limba cehă.

476

Răspuns la scrisoarea artistei Kommissarjevskaia care îi scria: „...Deschid un teatru la Petersburg. Vreau ca inaugurarea lui să fie legată de numele dumitale, de aceea te rog să-mi dai «Livada de vişini» ca să-l inaugurez cu ea. Ştiu că ai vrea să i-o dai Teatrului Alexandrinski, unde joacă Savina..."

477

Răspuns la scrisoarea lui Batiuşkov, prin care acesta îşi arata regretul de a nu putea lua parte la premiera piesei „Livada de vişini", şi la „cele două sărbătoriri" — a onomasticii şi a jubileului literar — şi-l felicita în scris.

...*primul fleac* — în scrisorile sale: către Suvorin la 23 octombrie 1889, către Vrzal la 14 august 1891 şi către Tihonov la 22 februarie 1892, ca şi în autobiografia trimisă redacţiei lui „Nastolnîi kalendar", Cehov spunea că activitatea sa literară a început în anul 1879. (Vezi autobiografia şi scrisorile de care s-a vorbit mai sus în „Opere complete şi scrisori", A. P. Cehov, vol. XIV, XV şi XX.)

478

E vorba de piesa „Livada de vişini".

479

Răspuns la scrisoarea lui B. A. Lazarevski, care fusese trimis la Vladivostok în calitate de judecător de instrucţie.

481

Prezenta scrisoare şi scrisoarea către M. P. Celiova, cu aceeaşi dată, sînt cele din urmă scrise de A. P. Cehov, care a încetat din viaţă la Badenweiler, la 2 (15) iulie 1904.

N. I. Ghitovici

INDICE DE SCRISORI

1879

1. Către M. P. Cehov
6—8 aprilie pag. 5

1883

2. Către N. A. Leikin
12 ianuarie pag. 7
3. „ Al. P. Cehov
în jurul lui 20 februarie „ 9
4. „ N. A. Leikin
după 2 martie „ 17
5. „ N. A. Leikin
după 17 aprilie „ 18
6. „ N. A. Leikin
începutul lui iunie „ 20
7. „ N. A. Leikin
20 sau 21 august „ 21
8. „ N. A. Leikin
19 septembrie „ 22
9. „ Al. P. Cehov
între 15 și 20 octombrie „ 23

1884

10. Către N. A. Leikin
12—13 februarie „ 25

11. Către N. A. Leikin
25 iunie pag. 25
12. „ N. A. Leikin
27 iunie „ 29

1885

13. Către N. A. Leikin
22 martie pag. 31
14. „ N. A. Leikin
9 mai „ 34
15. „ N. A. Leikin
12 octombrie „ 36
16. „ N. A. Leikin
20 octombrie „ 38

1886

17. Către Al. P. Cehov
4 ianuarie pag. 40
18. „ V. V. Bilibin
1 februarie „ 41
19. „ N. A. Leikin
3 februarie „ 43
20. „ A. S. Suvorin
21 februarie „ 44
21. „ L. N. Trefolev
1 martie „ 46
22. „ N. A. Leikin
4 martie „ 48
23. „ D. V. Grigorovici
28 martie „ 48
24. „ N. P. Cehov
28 martie „ 51
25. „ V. V. Bilibin
4 aprilie „ 56
26. „ Al. P. Cehov
6 aprilie „ 57
27. „ M. G. Cehov
11 aprilie „ 61

28. Către Al. P. Cehov
10 mai pag. 62
29. „ N. A. Leikin
30 iulie „ 64
30. „ M. V. Kiseleva
21 septembrie „ 64
31. „ M. V. Kiseleva
29 septembrie „ 66
32. „ N. A. Leikin
23 octombrie „ 68

1887

33. Către M. V. Kiseleva
14 ianuarie pag. 69
34. „ N. A. Leikin
26 ianuarie „ 74
35. „ D. V. Grigorovici
12 februarie „ 75
36. „ Al. P. Cehov
23 februarie „ 77
37. „ Al. P. Cehov
între 2 şi 5 august „ 78
38. „ I. A. Belousov
3 august „ 79
39. „ N. A. Leikin
2 septembrie „ 81
40. „ Al. P. Cehov
7—8 septembrie „ 83
41. „ M. V. Kiseleva
28 septembrie „ 84
42. „ N. A. Leikin
7 octombrie „ 84
43. „ Al. P. Cehov
6—8 octombrie „ 85
44. „ Al. P. Cehov
10—12 octombrie „ 85
45. „ V. G. Korolenko
17 octombrie „ 86
46. „ Al. P. Cehov
24 octombrie „ 87

47. Către N. M. Ejov
27 octombrie pag. 88
48. „ N. A. Leikin
4 noiembrie „ 90
49. „ N. A. Leikin
15 noiembrie „ 91
50. „ Al. P. Cehov
20 noiembrie „ 92

1888

51. Către V. G. Korolenko
9 ianuarie pag. 95
52. „ D. V. Grigorovici
12 ianuarie „ 97
53. „ I. P. Polonski
18 ianuarie „ 100
54. „ A. N. Pleşceev
19 ianuarie „ 103
55. „ I. L. Leontiev (Şceglov)
22 ianuarie „ 104
56. „ A. N. Pleşceev
23 ianuarie „ 106
57. „ A. N. Pleşceev
3 februarie „ 108
58. „ A.S. Lazarev-Gruzinski
4 februarie „ 109
59. „ A. N. Pleşceev
5 februarie „ 111
60. „ D. V. Grigorovici
5 februarie „ 112
61. „ A. N. Pleşceev
9 februarie „ 114
62. „ N. A. Hlopov
13 februarie „ 117
63. „ I. L. Leontiev (Şceglov)
22 februarie „ 119
64. „ I. P. Polonski
22 februarie „ 121
65. „ A. N. Pleşceev
6 martie „ 122

66. Către K. S. Baranţevici
30 martie pag. 124
67. „ A. N. Pleşceev
31 martie „ 125
68. „ A. S. Suvorin
3 aprilie „ 128
69. „ A. N. Pleşceev
9 aprilie „ 129
70. „ A. S. Suvorin
30 mai „ 131
71. „ I. L. Leontiev (Şceglov)
9 iunie „ 133
72. „ A. N. Pleşceev
5—6 iulie „ 134
73. „ K. S. Baranţevici
12 august „ 135
74. „ A. N. Pleşceev
15 septembrie „ 137
75. „ A. N. Pleşceev
4 octombrie „ 140
76. „ N. A. Leikin
5 octombrie „ 141
77. „ A. N. Pleşceev
7—8 octombrie „ 142
78. „ D. V. Grigorovici
9 octombrie „ 142
79. „ A. N. Pleşceev
9 octombrie „ 145
80. „ A. S. Lazarev-Gruzinski
20 octombrie „ 149
81. „ A. S. Suvorin
27 octombrie „ 150
82. „ E. M. Lintvareva
27 octombrie „ 154
83. „ A. S. Suvorin
3 noiembrie „ 154
84. „ A. N. Pleşceev
13 noiembrie „ 159
85. „ A. S. Suvorin
15 noiembrie „ 160

86. Către A. S. Suvorin
20—25 noiembrie pag. 161
87. „ A. S. Suvorin
28 noiembrie „ 163
88. „ A. S. Suvorin
23 decembrie „ 164
89. „ A. S. Suvorin
26 decembrie „ 167
90. „ A. S. Suvorin
30 decembrie „ 167

1889

91. Către A. S. Suvorin
7 ianuarie pag. 176
92. „ I. L. Leontiev (Şceglov)
18 februarie „ 178
93. „ A. S. Suvorin
20 februarie „ 180
94. „ A. S. Suvorin
5 martie „ 181
95. „ P. A. Sergheenko
6 martie „ 181
96. „ V. A. Tihonov
7 martie „ 182
97. „ A. M. Evreinova
10 martie „ 183
98. „ A.S. Suvorin
11 martie „ 184
99. „ A. S. Suvorin
8 aprilie „ 185
100. „ A. N. Pleşceev
9 aprilie „ 186
101. „ Al. P. Cehov
11 aprilie „ 187
102. „ A. S. Suvorin
începutul lui mai „ 187
103. „ A. S. Suvorin
4 mai „ 189
104. „ A. S. Suvorin
7 mai „ 191

105. Către Al. P. Cehov
8 mai pag. 193
106. „ A. N. Pleşceev
14 mai „ 195
107. „ A. S. Suvorin
14 mai „ 195
108. „ A. S. Suvorin
15 mai „ 197
109. „ A. N. Pleşceev
26 iunie „ 199
110. „ A. N. Pleşceev
3 septembrie „ 202
111. „ A. M. Evreinova
7 septembrie „ 202
112. „ A. N. Pleşceev
14 septembrie „ 203
113. „ A. N. Pleşceev
24 septembrie „ 205
114. „ A. N. Pleşceev
30 septembrie „ 206
115. „ P. I. Ceaikovski
12 octombrie „ 207
116. „ A. S. Suvorin
13 octombrie „ 208
117. „ P. I. Ceaikovski
14 octombrie „ 209
118. „ A. S. Suvorin
15 octombrie „ 210
119. „ A. S. Suvorin
17 octombrie „ 211
120. „ I. L. Leontiev (Şceglov)
21 octombrie „ 213
121. „ A. N. Pleşceev
21 octombrie „ 214
122. „ A. S. Suvorin
18—23 decembrie „ 216
123. „ A. S. Suvorin
27 decembrie „ 217

124. Către M. N. Galkin-Vraskoi
20 ianuarie pag. 220
125. „ N. M. Ejov
28 ianuarie „ 220
126. „ A. N. Pleşceev
15 februarie „ 221
127. „ A. S. Suvorin
19—21 februarie „ 223
128. „ Al. P. Cehov
25 februarie „ 224
129. „ A. S. Suvorin
28 februarie „ 225
130. „ A. S. Suvorin
9 martie „ 226
131. „ A. S. Lazarev-Gruzinski
13 martie „ 228
132. „ M. I. Ceaikovski
16 martie „ 229
133. „ A. P. Lenski
16 martie „ 230
134. „ I. L. Leontiev (Şceglov)
22 martie „ 231
135. „ A. S. Suvorin
1 aprilie „ 233
136. „ V. M. Lavrov
10 aprilie „ 234
137. „ M. P. Cehova
29 aprilie „ 236
138. „ M. V. Kiseleva
7 mai „ 241
139. „ M. P. Cehova
14—17 mai „ 244
140. „ M. P. Cehova
28 mai „ 260
141. „ N. A. Leikin
5 iunie „ 262
142. „ M. P. Cehova
6 iunie „ 264

143. Către M. P. Cehova
13 iunie pag. 265
144. „ E. I. Cehova
20 iunie „ 268
145. „ M. P. Cehova
23—26 iunie „ 273
146. „ A. S. Suvorin
27 iunie „ 277
147. „ A. S. Suvorin
11 septembrie „ 279
148. „ A. S. Suvorin
9 decembrie „ 281
149. „ I. L. Leontiev (Șceglov)
10 decembrie „ 283
150. „ A. S. Suvorin
17 decembrie „ 284

1891

151. Către A. F. Koni
26 ianuarie pag. 287
152. „ A. S. Suvorin
6 februarie „ 290
153. „ M. P. Cehova
16 martie „ 290
154. „ A. S. Suvorin
10 mai „ 291
155. „ A. S. Suvorin
13 mai „ 292
156. „ A. S. Suvorin
18 mai „ 293
157. „ A. S. Suvorin
27 mai „ 294
158. „ F. A. Cervinski
2 iulie „ 294
159. „ A. S. Suvorin
24 iulie „ 295
160. „ A. S. Suvorin
28 august „ 296
161. „ A. S. Suvorin
30 august „ 298

162. Către A. S. Suvorin
8 septembrie pag. 299
163. „ V. A. Tihonov
14 septembrie „ 300
164. „ E. M. Şavrova
16 septembrie „ 301
165. „ M. N. Albov
30 septembrie „ 303
166. „ A. S. Suvorin
19 octombrie „ 304
167. „ M. N. Albov
22 octombrie „ 305
168. „ Al. P. Cehov
24 octombrie „ 305
169. „ A. S. Suvorin
25 octombrie „ 306
170. „ A. S. Suvorin
30 noiembrie „ 307
171. „ E. P. Egorov
11 decembrie „ 308
172. „ A. I. Smaghin
11 decembrie „ 313
173. „ A. S. Suvorin
11 decembrie „ 314
174. „ A. S. Suvorin
13 decembrie „ 315
175. „ V. A. Tihonov
14 decembrie „ 316

1892

176. Către L. A. Avilova
21 februarie pag. 317
177. „ L. A. Avilova
3 martie „ 318
178. „ I. L. Leontiev (Şceglov)
9 martie „ 319
179. „ A. S. Suvorin
11 martie „ 320
180. „ L. A. Avilova
19 martie „ 321

181. Către E. P. Goslavski
23 martie pag. 321
182. „ A. S. Suvorin
31 martie „ 324
183. „ E. M. Şavrova
6 aprilie „ 324
184. „ L. A. Avilova
29 aprilie „ 325
185. „ A. S. Suvorin
16 iunie „ 326
186. „ L. S. Mizinova
27—30 iulie „ 327
187. „ A. S. Suvorin
1 august „ 328
188. „ A. S. Suvorin
16 august „ 330
189. „ A. S. Suvorin
27 octombrie „ 333
190. „ A. S. Suvorin
25 noiembrie „ 334
191. „ A. S. Suvorin
8 decembrie „ 336

1893

192. Către A. S. Suvorin
13 februarie pag. 338
193. „ A. S. Suvorin
24 februarie „ 339
194. „ A. S. Suvorin
4 martie „ 341
195. „ Al. P. Cehov
4 aprilie „ 341
196. „ A. S. Suvorin
26 aprilie „ 342
197. „ A. S. Suvorin
28 iulie „ 343
198. „ L. S. Mizinova
13 august „ 344
199. „ A. S. Suvorin
18 august „ 345

200. Către L. S. Mizinova
1 septembrie pag. 346
201. „ M. I. Ceaikovski
27 octombrie „ 347
202. „ V. M. Lavrov
13 noiembrie „ 347
203. „ A. S. Suvorin
18 decembrie „ 348
204. „ N. M. Ejov
23 decembrie „ 348
205. „ V. A. Golţev
28 decembrie „ 349

1894

206. Către A. S. Suvorin
2 ianuarie pag. 350
207. „ A. S. Suvorin
25 ianuarie „ 351
208. „ A. S. Suvorin
16 februarie „ 351
209. „ A. S. Suvorin
27 martie „ 352
210. „ L. S. Mizinova
27 martie „ 354
211. „ A. S. Suvorin
15 august „ 356
212. „ L. S. Mizinova
18 septembrie „ 357
213. „ A. I. Ertel
15 octombrie „ 357
214. „ E. M. Şavrova
22 noiembrie „ 358
215. „ E. M. Şavrova
4 decembrie „ 359
216. „ A. S. Suvorin
12 decembrie „ 359
217. „ T. L. Şcepkina-Kupernik
24 decembrie „ 360
218. „ I. I. Gorbunov-Posadov
31 decembrie „ 360

1895

219. Către A. S. Suvorin
19 ianuarie pag. 362
220. „ L. A. Avilova
15 februarie „ 363
221. „ E. M. Şavrova
28 februarie „ 364
222. „ A. S. Suvorin
23 martie „ 366
223. „ E. M. Şavrova
25 martie „ 366
224. „ A. V. Jirkevici
2 aprilie „ 367
225. „ A. S. Suvorin
13 aprilie „ 369
226. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
6 octombrie „ 370
227. „ A. S. Suvorin
21 octombrie „ 371
228. „ A. S. Suvorin
10 noiembrie „ 373
229. „ A. S. Suvorin
21 noiembrie „ 374

1896

230. Către V. G. Korolenko
19 februarie pag. 375
231. „ A. A. Tihonov (Lugovoi)
27 aprilie „ 376
232. „ A. S. Suvorin
20 iunie „ 376
233. „ M. P. Cehov
18 octombrie „ 377
234. „ P. F. Iordanov
23 octombrie „ 377
235. „ N. I. Korobov
1 noiembrie „ 379
236. „ E. M. Şavrova
1 noiembrie „ 379

237. Către V. V. Bilibin
1 noiembrie pag. 380
238. „ V. G. Korolenko
8 noiembrie „ 381
239. „ T. L. Tolstaia
9 noiembrie „ 381
240. „ A. F. Koni
11 noiembrie „ 382
241. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
20 noiembrie „ 384
242. „ E. M. Şavrova
20 noiembrie „ 385
243. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
26 noiembrie „ 387
244. „ E. M. Şavrova
2 decembrie „ 388
245. „ A. S. Suvorin
14 decembrie „ 389

1897

246. Către P. F. Iordanov
6 ianuarie pag. 391
247. „ A. S. Suvorin
11 ianuarie „ 392
248. „ A. S. Suvorin
17 ianuarie „ 393
249. „ N. M. Ejov
23 ianuarie „ 394
250. „ A. S. Suvorin
8 februarie „ 395
251. „ A. S. Suvorin
1 aprilie „ 396
252. „ M. O. Menşikov
16 aprilie „ 398
253. „ A. I. Ertel
17 aprilie „ 398
254. „ E. M. Şavrova
17 mai „ 400
255. „ A. S. Suvorin
20 mai „ 401

256. Către P. F. Iordanov
31 octombrie pag. 401
257. „ L. A. Avilova
3 noiembrie „ 403
258. „ V. M. Sobolevski
4 decembrie „ 404
259. „ F. D. Batiuşkov
15 decembrie „ 405
260. „ M. P. Cehova
17 decembrie „ 405

1898

261. Către A. S. Suvorin
4 ianuarie pag. 407
262. „ E. M. Şavrova
19 ianuarie „ 408
263. „ F. D. Batiuşkov
23 ianuarie „ 408
264. „ A. A. Hoteainţeva
2 februarie „ 409
265. „ A. S. Suvorin
6 februarie „ 409
266. „ M. P. Cehov
22 februarie „ 413
267. „ Al. P. Cehov
23 februarie „ 414
268. „ O. R. Vasilieva
20 martie „ 414
269. „ P. F. Iordanov
21 aprilie „ 415
270. „ P. F. Iordanov
25 iunie „ 415
271. „ N. A. Bolman
14 iulie „ 416
272. „ L. A. Avilova
23—27 iulie „ 416
273. „ A. S. Suvorin
24 august „ 417
274. „ A. S. Suvorin
8 octombrie „ 420

275. Către M. P. Cehova
14 octombrie pag. 420
276. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
21 octombrie „ 422
277. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
16 noiembrie „ 423
278. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
3 decembrie „ 423

1899

279. Către K. S. Baranţevici
2 ianuarie pag. 426
280. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
3 ianuarie „ 427
281. „ A. S. Suvorin
17 ianuarie „ 429
282. „ I. P. Cehov
18 ianuarie „ 431
283. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
18 ianuarie „ 432
284. „ V. F. Kommissarjevskaia
19 ianuarie „ 433
285. „ M. P. Cehova
20 ianuarie „ 434
286. „ A. S. Suvorin
27 ianuarie „ 435
287. „ P. A. Sergheenko
31 ianuarie „ 437
288. „ P. P. Gnedici
4 februarie „ 438
289. „ M. P. Cehova
4 februarie „ 439
290. „ Al. P. Cehov
5 februarie „ 440
291. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
8 februarie „ 440
292. „ I. I. Orlov
22 februarie „ 441
293. „ A. F. Marks
25 februarie „ 442

294. Către L. A. Avilova
26 februarie pag. 444
295. „ A. S. Suvorin
4 martie „ 445
296. „ V. G. Korolenko
5 martie „ 446
297. „ I. I. Orlov
18 martie „ 447
298. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
25 aprilie „ 448
299. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
25 aprilie „ 449
300. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
9 mai „ 449
301. „ E. P. Goslavski
11 mai „ 450
302. „ Al. P. Cehov
11 mai „ 452
303. „ P. F. Iordanov
15 mai „ 452
304. „ M. O. Menşikov
4 iunie „ 453
305. „ O. L. Knipper
16 iunie „ 454
306. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
22 iunie „ 455
307. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
27 iunie „ 456
308. „ O. L. Knipper
1 iulie „ 457
309. „ A. S. Suvorin
19 august „ 458
310. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
24 august „ 460
311. „ O. L. Knipper
3 septembrie „ 461
312. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
3 septembrie „ 462
313. „ O. L. Knipper
30 septembrie „ 464

314. Către Teatrul de Artă din Moscova
1 octombrie pag. 465
315. „ O. L. Knipper
4 octombrie „ 465
316. „ A. L. Vişnevski
8 octombrie „ 466
317. „ G. I. Rossolimo
11 octombrie „ 467
318. „ A. I. Urusov
16 octombrie „ 469
319. „ O. L. Knipper
30 octombrie „ 470
320. „ O. L. Knipper
1 noiembrie „ 471
321. „ V. A. Posse
19 noiembrie „ 472
322. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
24 noiembrie „ 473
323. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
25 noiembrie „ 475
324. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
3 decembrie „ 476
325. „ V. S. Miroliubov
6 decembrie „ 478
326. „ P. I. Kurkin
23 decembrie „ 479

1900

327. Către A. M. Peşkov (M. Gorki)
2 ianuarie pag. 481
328. „ G. I. Rossolimo
21 ianuarie „ 482
329. „ F. D. Batiuşkov
24 ianuarie „ 483
330. „ M. I. Suhomlinov
25 ianuarie „ 484
331. „ M. O. Menşikov
28 ianuarie „ 484
332. „ I. L. Leontiev (Şceglov)
2 februarie „ 487

333. Către A. M. Peşkov (M. Gorki)
3 februarie pag. 489
334. „ M. B. Polinovski
11 februarie „ 490
335. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
15 februarie „ 491
336. „ V. A. Posse
15 februarie „ 493
337. „ V. A. Posse
29 februarie „ 494
338. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
6 martie „ 495
339. „ M. I. Suhomlinov
3 mai „ 495
340. „ P. F. Iakubovici (Melşin)
14 iunie „ 496
341. „ A. I. Petrovski
19 iunie „ 497
342. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
7 iulie „ 498
343. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
12 iulie „ 499
344. „ A. L. Vişnevski
5 august „ 500
345. „ O. L. Knipper
5 septembrie „ 501
346. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
8 septembrie „ 501
347. „ V. F. Kommissarjevskaia
13 septembrie „ 502
348. „ O. L. Knipper
15 septembrie „ 503
349. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
28 septembrie „ 504
350. „ O. L. Knipper
28 septembrie „ 505
351. „ O. L. Knipper
14 octombrie „ 506
352. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
16 octombrie „ 506

353. Către L. V. Sredin
1 noiembrie pag. 507
354. „ V. F. Kommissarjevskaia
13 noiembrie „ 507

1901

355. Către K. S. Alexeev (Stanislavski)
2 ianuarie pag. 509
356. „ O. L. Knipper
2 ianuarie „ 510
357. „ A. L. Vişnevski
6 ianuarie „ 511
358. „ O. L. Knipper
7 ianuarie „ 512
359. „ I. A. Tihomirov
14 ianuarie „ 513
360. „ K. S. Alexeev (Stanislavski)
15 ianuarie „ 514
361. „ A. L. Vişnevski
17 ianuarie „ 514
362. „ O. L. Knipper
17 ianuarie „ 515
363. „ O. L. Knipper
20 ianuarie „ 515
364. „ O. L. Knipper
21 ianuarie „ 516
365. „ O. L. Knipper
24 ianuarie „ 517
366. „ M. P. Cehov
22 februarie „ 517
367. „ N. P. Kondakov
2 martie „ 518
368. „ V. A. Posse
3 martie „ 520
369. „ B. K. Zaiţev
9 martie „ 521
370. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
18 martie „ 521
371. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
8 iunie „ 522

372. Către A. M. Peşkov (M. Gorki)
24 iulie pag. 523
373. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
24 septembrie „ 524
374. „ L. V. Sredin
24 septembrie „ 525
375. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
22 octombrie „ 526
376. „ A. M. Feodorov
3 noiembrie „ 528
377. „ O. L. Knipper
9 noiembrie „ 529
378. „ O. L. Knipper
17 noiembrie „ 530
379. „ O. L. Knipper
7 decembrie „ 532
380. „ V. S. Miroliubov
17 decembrie „ 532
381. „ M. P. Cehov
17 decembrie „ 533

1902

382. Către K. D. Balmont
1 ianuarie pag. 535
383. „ M. P. Cehova
12 ianuarie „ 536
384. „ K. S. Alexeev (Stanislavski)
20 ianuarie „ 537
385. „ O. L. Knipper
20 ianuarie „ 537
386. „ N. D. Teleşov
20 ianuarie „ 539
387. „ A. I. Kuprin
22 ianuarie „ 540
388. „ O. L. Knipper
2 februarie „ 541
389. „ M. P. Alexeeva (Lilina)
3 februarie „ 541
390. „ O. L. Knipper
9 februarie „ 542

391. Către V. S. Miroliubov
8 martie pag. 543
392. „ O. L. Knipper
13 martie „ 544
393. „ O. L. Knipper
16 martie „ 544
394. „ V. G. Korolenko
19 martie „ 545
395. „ N. D. Teleşov
21 martie „ 546
396. „ I. A. Belousov
21 martie „ 546
397. „ O. L Knipper
31 martie „ 547
398. „ N. P. Kondakov
2 aprilie „ 547
399. „ V. G. Korolenko
19 aprilie „ 548
400. „ V. G. Korolenko
20 aprilie „ 549
401. „ K. D. Balmont
7 mai „ 550
402. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
2 iunie „ 550
403. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
11 iunie „ 551
404. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
29 iulie „ 552
405. „ V. G. Korolenko
25 august „ 554
406. „ A. N. Veselovski
25 august „ 555
407. „ V. G. Korolenko
28 august „ 556
408. „ O. L. Knipper
29 august „ 556
409. „ N. D. Teleşov
14 septembrie „ 557
410. „ O. L. Knipper
18 septembrie „ 557

411. Către A. F. Marks
23 octombrie pag. 558
412. „ A. I. Kuprin
1 noiembrie „ 558
413. „ F. D. Batiuşkov
6 noiembrie „ 559
414. „ O. L. Knipper
14 decembrie „ 560
415. „ O. L. Knipper
17 decembrie „ 561
416. „ O. L. Knipper
21 decembrie „ 562
417 „ O. L. Knipper
24 decembrie „ 563
418. „ P. I. Kurkin
24 decembrie „ 564
419. „ A. M. Peşkov (M. Gorki)
26 decembrie „ 565
420. „ S. P. Deaghilev
30 decembrie „ 565

1903

421. Către F. D. Batiuşkov
11 ianuarie pag. 567
422. „ O. L. Knipper
23 ianuarie „ 568
423. „ O. L. Knipper
26 ianuarie „ 569
424. „ V. F. Kommissarjevskaia
27 ianuarie „ 569
425. „ O. L. Knipper
1—2 februarie „ 570
426. „ K. S. Alexeev (Stanislavski)
5 februarie „ 571
427. „ A. I. Kuprin
7 februarie „ 572
428. „ N. D. Teleşov
7 februarie „ 573
429. „ V. S. Miroliubov
9 februarie „ 574

430. Către M. P. Alexeeva (Lilina)
11 februarie pag. 574
431. „ O. L. Knipper
11 februarie „ 575
432. „ O. L. Knipper
16 februarie „ 576
433. „ O. L. Knipper
17 februarie „ 577
434. „ I. N. Potapenko
26 februarie „ 577
435. „ A. I. Sumbatov-Iujin
26 februarie „ 578
436. „ O. L. Knipper
1 martie „ 579
437. „ O. L. Knipper
14 martie „ 579
438. „ I. A. Belousov
15 martie „ 580
439. „ V. A. Ghilearovski
23 martie „ 580
440. „ O. L. Knipper
23 martie „ 581
441. „ V. V. Smidovici (Veresaev)
5 iunie „ 581
442. „ N. E. Efros
17 iunie „ 582
443. „ S. N. Rabinovici (Şalom-Aleihem)
19 iunie „ 583
444. „ A. S. Suvorin
29 iunie „ 583
445. „ A. S. Suvorin
1 iulie „ 584
446. „ S. P. Deaghilev
12 iulie „ 585
447. „ V. G. Korolenko
15 iulie „ 586
448. „ K. S. Alexeev (Stanislavski)
28 iulie „ 586
449. „ B. A. Lazarevski
28 iulie „ 587

450. Către K. D. Balmont
5 august pag. 587
451. „ V. A. Golţev
18 august „ 588
452. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
22 august „ 589
453. „ S. A. Alexeev (Naidenov)
29 august „ 590
454. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
2 septembrie „ 591
455. „ M. A. Cilenov
13 septembrie „ 592
456. „ K. S. Alexeev (Stanislavski)
10 octombrie „ 593
457. „ O. L. Knipper
12 octombrie „ 593
458. „ O. L. Knipper
14 octombrie „ 594
459. „ O. L. Knipper
17 octombrie „ 597
460. „ O. L. Knipper
21 octombrie „ 597
461. „ O. L. Knipper
23 octombrie „ 598
462. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
23 octombrie „ 599
463. „ O. L. Knipper
25 octombrie „ 600
464. „ O. L. Knipper
28 octombrie „ 601
465. „ O. L. Knipper
30 octombrie „ 602
466. „ K. S. Alexeev (Stanislavski)
30 octombrie „ 603
467. „ Vl. I. Nemirovici-Dancenko
2 noiembrie „ 604
468. „ K. S. Alexeev (Stanislavski)
5 noiembrie „ 607
469. „ K. S. Alexeev (Stanislavski)
10 noiembrie „ 608

470. Către V. L. Kign-Dedlov
10 noiembrie pag. 609
471. „ K. S. Alexeev (Stanislavski)
23 noiembrie „ 610
472. „ O. L. Knipper
23 noiembrie „ 611
473. „ A. N. Veselovski
11 decembrie „ 611
474. „ A. S. Lazarev-Gruzinski
13 decembrie „ 612

1904

475. Către F. A. Cervinski
3 ianuarie pag. 614
476. „ V. F. Kommissarjevskaia
6 ianuarie „ 615
477. „ F. D. Batiuşkov
19 ianuarie „ 616
478. „ O. L. Knipper
10 aprilie „ 617
479. „ B. A. Lazarevski
13 aprilie „ 617
480. „ B. A. Sadovski
28 mai „ 618
481. „ G. I. Rossolimo
28 iunie „ 619

INDICE DE NUME

Abramova Maria Moriţovna (1865—1892), actriţă dramatică; timp de o stagiune a avut teatrul ei personal la Moscova.
p. 216.

Adurskaia (Durasevici) Antonina Feodorovna, actriţă; a jucat pe scena Teatrului de Artă între anii 1901—1904.
p. 617.

Agramov M. V., regizor la Teatrul Korş.
p. 182.

Aivazovski Ivan Konstantinovici (1817—1900), renumit pictor de marine.
p. 292.

Alexandrov Nikolai Grigorievici (1870—1930), actor la Teatrul de Artă din Moscova, începînd din anul 1898.
p. 605.

Alexeev (Naidenov) Serghei Alexandrovici (1869—1922), dramaturg.
p. 557, 589, 590, 591, 601.

Alexeev (Stanislavski) Konstantin Sergheevici (1863—1938), actor şi regizor, unul dintre fondatorii şi conducătorii Teatrului de Artă din Moscova. In piesele lui Cehov a interpretat rolurile: Trigorin din „Pescăruşul", Astrov din „Unchiul Vanea", Verşinin din „Trei surori", Gaev din „Livada de vişini" şi Şabelski din „Ivanov". S-au

păstrat 14 din scrisorile lui Cehov către Stanislavski din anii 1899—1904.
p. 422, 439, 466, 477, 487, 503, 509, 510, 514, 515, 516, 525, 526, 537, 542, 552, 571, 586, 593, 595, 596, 597, 598, 602, 603, 607, 608, 610, 617.

Alexeeva (Lilina) Maria Petrovna (1866—1943), actriță la Teatrul de Artă din Moscova, soția lui K. S. Stanislavski. În piesele lui Cehov a interpretat rolul Mașei și al Ninei Zarecinaia din „Pescărușul", al Soniei din „Unchiul Vanea", al Natașei din „Trei surori", al Aniei și Variei din „Livada de vișini". S-au păstrat 9 din scrisorile lui Cehov către Lilina din anii 1901—1904.
p. 510, 512, 514, 541, 572, 574.

Alexeeva (Poleanskaia) Olga Pavlovna, actriță, a jucat la Teatrul de Artă între anii 1900—1904.
p. 603.

Alexin Alexandr Nikolaevici, medic din Ialta, o cunoștință a lui Cehov.
p. 553.

Albov Veniamin Pavlovici, pedagog la Simferopol.
p. 567.

Albov Mihail Nilovici (1851—1911), scriitor; din 1891 a fost redactor șef la „Severnîi vestnik". S-au păstrat 7 din scrisorile lui Cehov către Albov din anii 1891, 1893 și 1896.
p. 121, 122, 129, 180, 303, 305, 567.

Altschüller Isaak Naumovici (1870—1943), medic din Ialta; l-a îngrijit pe Cehov și pe Tolstoi; nu s-a păstrat nici o scrisoare de a lui Cehov către Altschüller.
p. 595.

Amfiteatrov Alexandr Valentinovici (1862—1923), literat și foiletonist. A colaborat la edituri cu tendințe politice diferite („Rossia", „Novoe vremea", „Russkie vedomosti" și altele). După Revoluția din Octombrie a emigrat în străinătate.
p. 440, 533.

Andersen Hans-Cristian (1805—1875), poet şi scriitor de basme danez.
p. 482.

Andreev Leonid Nikolaevici (1871—1919), scriitor.
p. 530, 532, 553, 562, 575, 576.

Andreeva (Jeleabujskaia) Maria Feodorovna, actriţă la Teatrul de Artă din 1898 pînă în 1906. In piesele lui Cehov a interpretat rolul Ninei Zarecinaia din „Pescăruşul", al Irinei din „Trei surori" şi al Variei din „Livada de vişini".
p. 603.

Antokolski Mark Matveevici (1843—1902), sculptor.
p. 339.

Arakceev Alexei Andreevici (1769—1834), conte, demnitar de stat ultrareacţionar, atotputernic în timpul domniei ţarilor Pavel I şi Alexandr I.
p. 360.

Arhanghelski Pavel Arsenievici, medic la spitalul de zemstvă din Voskresensk, judeţul Zvenigorod. In anii studenţiei, Cehov a lucrat sub îndrumarea lui Arhanghelski.
p. 469.

Aristarhov, vezi *Vvedenski A. I.*

Artem (Artemiev) Alexandr Rodionovici (1842—1914), actor la Teatrul de Artă din Moscova. In piesele lui Cehov a interpretat rolul lui Şamraev din „Pescăruşul", al lui Teleghin din „Unchiul Vanea", al lui Cebutîkin din „Trei surori" şi al lui Firs din „Livada de vişini".
p. 526, 552, 581, 596, 601.

Artemenko Grigori Alexandrovici, o cunoştinţă a Cehovilor.
p. 260.

Averkiev Dmitri Vasilievici (1836—1905), scriitor, dramaturg şi traducător.
p. 319.

Avilova Lidia Alexeevna (1865—1943), scriitoare; l-a cunoscut pe Cehov în 1889; s-au păstrat 32 din scrisorile lui Cehov către ea din anii 1892—1904.
p. 317, 318, 321, 325, 363, 403, 416, 444, 445.

Bajenov Nikolai Nikolaevici (1857—1923), medic psihiatru.
p. 561.

Bajin Nikolai Feodorovici (1844—1909), scriitor şi critic.
p. 130.

Bakalovici S. V., pictor-peredvijnik.
p. 128.

Balmont Konstantin Dmitrievici (1867—1943), poet-simbolist şi traducător; după Revoluţia din Octombrie a emigrat în străinătate.
p. 530, 535, 550, 587.

Baranov N. M. (1836—1901), guvernator la Nijni-Novgorod între 1883—1897.
p. 310.

Baranov Nikolai Alexandrovici, actor la Teatrul de Artă din 1899 pînă în 1903 inclusiv; a interpretat rolul lui Teterev din piesa lui Gorki „Micii burghezi".
p. 563.

Baranţevici Kazimir Stanislavovici (1851—1927), scriitor; l-a cunoscut pe Cehov în 1887; s-au păstrat 19 din scrisorile lui Cehov către Baranţevici.
p. 121, 124, 129, 135, 180, 182, 212, 231, 233, 356, 426.

Battistini (1856—1928), cîntăreţ italian.
p. 363.

Batiuşkov Feodor Dmitrievici (1857—1920), critic; autorul unor tratate de istorie a literaturii apusene, redactor şef al revistei „Mir bojii". S-au păstrat 17 din scrisorile lui Cehov către Batiuşkov din anii 1897, 1898, 1900 şi 1904.
p. 405, 408, 483, 556, 559, 567, 571, 575, 616.

Beghicev Vladimir Petrovici (1838—1892), director general al teatrelor de stat din Moscova, tatăl M. V. Kiselevei.
p. 74.

Beleliubski Nikolai Apollonovici (1845—1922), inginer, profesor la Institutul de căi de comunicaţie.
p. 401, 402

Bellamy Eduard (1850—1898), scriitor american.
p. 285.

Belousov Ivan Alexeevici (1863—1928), poet, traducătorul operelor lui Şevcenko. L-a cunoscut pe Cehov în anul 1885. S-au păstrat 10 din scrisorile lui Cehov către Belousov din 1887—1889 şi 1902—1904.
p. 65, 79, 546, 580.

Bernard Lazare (1865—1903), om de stat şi publicist francez. In 1906 a editat la Bruxelles o broşură intitulată *„La vérité sur l'affaire Dreyfus"* („Adevărul în afacerea Dreyfus"), care a determinat începerea unei campanii pentru revizuirea „afacerii Dreyfus".
p. 415.

Bertenson Lev Bernardovici (1850—1925), medic din Petersburg, autorul unor lucrări cu privire la igienă şi salubritate.
p. 171.

„Biblioteka dlea citenia" („Biblioteca pentru lectură"), revistă lunară, a apărut la Petersburg în anii 1834—1864.

Bielinski Vissarion Grigorievici (1811—1848).
p. 102.

Bilibin Viktor Viktorovici (1859—1908), umorist şi foiletonist, autorul unor piese într-un act. Publica sub pseudonimul „I. Grek" „Diogene" şi altele. Incepînd din anul 1890 şi pînă în 1906 a ocupat postul de secretar de redacţie la revista „Oskolki". A fost în corespondenţă cu Cehov din 1885 pînă în 1901.
p. 19, 20, 41, 44, 56, 60, 77, 150, 380.

Biron (1690—1772), duce, conducătorul clicii reacţionare care preluase puterea la curtea ţarilor în perioada 1730—1740.
p. 360.

Beacher-Stowe (1812—1896), scriitoare americană, autoarea cărţii „Coliba lui moş Toma".
p. 6.

Boborikin Piotr Dmitrievici (1836—1922), scriitor.
p. 150, 155, 307, 493, 496, 512, 541, 561.

Boccaccio (1313—1375).
p. 385.

Bogdanov Anatoli Petrovici (1834—1896), zoolog şi antropolog, profesor la Universitatea din Moscova şi director al muzeului zoologic.
p. 296, 297.

Bolman Nikolai Andrianovici, membru în consiliul judeţean al zemstvei din Serpuhovo.
p. 416.

Bonnier Sofia Pavlovna, o cunoştinţă a lui Cehov din Ialta.
p. 503.

Börne Ludwig (1786—1837), publicist şi critic german.
p. 352.

Botkin Serghei Petrovici (1832—1889), profesor la Academia militară de medicină, întemeietorul şcolii ruse de medicină clinică.
p. 128, 210, 218.

Botticelli (1445—1510).
p. 370.

Brandt Eduard Karlovici (1839—1891), zoolog, academician.
p. 298.

Brunov, pictor, colaborator la „Oskolki".
p. 82.

Bukva — vezi *Vasilevski I. F.*

Burdjalov Gheorghi Sergheevici (1869—1924), actor la Teatrul de Artă începînd din 1898.
p. 597.

Bourget Paul (1852—1935), scriitor francez.
p. 191, 193, 196, 198, 212, 217, 343, 369.

Burenin Viktor Petrovici (1841—1926), critic şi foiletonist la „Novoe vremea", un reacţionar înverşunat; semna cu pseudonimul „Contele Alexis Jasminov".
p. 41, 83, 85, 94, 122, 164, 179, 186, 195, 290, 319, 320 331, 334, 339, 533, 575.

Björstjerne Björnson (1832—1910), scriitor şi dramaturg norvegian.
p. 412.

Byron, George Gordon (1788—1824).
p. 336.

Calderon (1600—1681), poet dramatic spaniol.
p. 535, 550.

Ceaikovski Modest Ilici (1850—1916), dramaturg şi traducător, fratele compozitorului. S-au păstrat 7 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1890, 1891, 1893 şi 1903.
p. 208, 223, 229, 347.

Ceaikovski Piotr Ilici (1840—1893), compozitor; s-au păstrat 3 din scrisorile lui Cehov către el.
p. 207, 209, 210, 229, 230, 347.

Cehov Alexandr Pavlovici (1855—1913), fratele cel mai mare al lui Cehov, scriitor; şi-a început activitatea literară la revistele umoristice. Din anul 1886 a colaborat la „Novoe vremea". A corespondat cu Cehov între anii 1875—1901. S-au păstrat 200 din scrisorile lui Cehov către el.
p. 9, 19, 23, 33, 34, 40, 57, 62, 77, 78, 83, 85, 87, 92, 187, 193, 224, 305, 341, 414, 440, 452.

Cehov Gheorghi Mitrofanovici (1870—1943), vărul lui Cehov; şi-a făcut studiile la liceul din Taganrog. A fost în corespondenţă cu Cehov din anul 1887 pînă în 1904. S-au păstrat 60 din scrisorile lui Cehov către el.
p. 5.

Cehov Ivan Pavlovici (1861—1922), pedagog, fratele lui Cehov. S-au păstrat 88 din scrisorile lui Cehov către el.
p. 259, 312, 420, 431, 434, 536.

Cehov Mitrofan Egorovici (1836—1894), unchiul lui Cehov.
p. 61.

Cehov Mihail Pavlovici (1865—1936), fratele cel mai mic al lui Cehov, jurist, scriitor şi traducător. Autor al numeroaselor lucrări biografice despre Cehov; a fost în corespondenţă cu Cehov din anul 1879 pînă în 1903. S-au păstrat 40 din scrisorile lui Cehov către el.
p. 5, 16, 57, 63, 78, 223, 244, 247, 264, 312, 377, 413, 517, 533, 536.

Cehov Nikolai Pavlovici (1859—1889), fratele lui Cehov, pictor; a murit de tuberculoză; a colaborat la reviste umoristice, mai ales în calitate de caricaturist.
p. 9, 10, 12, 14, 28, 38, 51, 58, 60, 185, 199, 200, 240, 312.

Cehov Pavel Egorovici (1824—1898), tatăl lui Cehov, fost iobag, răscumpărat încă de tînăr de tatăl său. La început vînzător de prăvălie, mai tîrziu mic negustor. În anul 1876, mergîndu-i prost afacerile şi dînd faliment, s-a mutat la Moscova, unde se aflau băieţii lui mai mari. La Moscova s-a angajat la negustorul Gavrilov, la care a stat pînă în anul 1891. În 1892, cînd Cehov a cumpărat moşia Melihovo, s-a mutat la fiul său.
p. 13, 259, 272, 420.

Cehov Serioja, fiul lui Mih. P. Cehov.
p. 533.

Cehova Evghenia Iakovlevna (1835—1919), mama lui Cehov, născută Morozova.
p. 12, 13, 259, 264, 268, 533.

Cehova Jenia, fiica lui Mih. P. Cehov.
p. 533.

Cehova Maria Pavlovna (1863—1957), sora lui Cehov. Pedagogă şi pictoriţă. Directoarea casei-muzeu „A. P. Cehov". A fost în corespondenţă cu Cehov din anul 1884 pînă în 1904. S-au păstrat 434 din scrisorile lui Cehov către ea.
p. 6, 14, 15, 78, 236, 244, 260, 264, 265, 273, 290, 313, 328, 405, 420, 434, 439, 533.

Cehova Olga Ghermanovna (1871—1950), soţia lui Mih. P. Cehov.
p. 517, 533, 536.

Cehova Sofia Vladimirovna (1872—1950), pedagogă, soţia lui Iv. P. Cehov.
p. 536.

Cemodanov Mihail Mihailovici (1856—1908), medic-odontolog şi pictor caricaturist, a colaborat la revistele umoristice.
p. 82.

Cervantes de Saavedra Miguel (1547—1616).
p. 6.

Cervinski Feodor Alexeevici (1864—1917), avocat din Petersburg, scriitor ; a colaborat la „Vestnik Evropî", „Russkaia mîsl", „Severnîi vestnik" etc.
p. 294, 614.

Cernișevski Nikolai Gavrilovici (1828—1889).
p. 100.

Cernov (Schwarzschild) Alexandr Semionovici, actor la Teatrul Alexandrinski.
p. 402.

Certkov Vladimir Grigorievici (1854—1936), tolstoist, a editat în străinătate operele lui L. N. Tolstoi. Fondatorul editurii „Posrednik".
p. 396.

Cilenov Mihail Alexandrovici, medic-dermatolog ; mai tîrziu profesor la Universitatea din Moscova ; bun prieten cu Cehov ; s-au păstrat 11 scrisori ale lui Cehov către el, dintre anii 1901—1904.
p. 592.

Cirikov Evgheni Nikolaevici (1864—1932), scriitor, după Revoluția din Octombrie, a emigrat.
p. 428, 432, 445, 492.

Corregio (1494—1531).
p. 343.

Dalmatov Vasili Panteleimonovici (1852—1912), actor la Teatrul Cercului de literatură și artă.
p. 175, 330.

Darwin Charles (1809—1882).
p. 5, 83.

Darski (Psarian) Mihail Egorovici, actor ; a jucat pe scena Teatrului de Artă din Moscova în perioada anilor 1898—1899.
p. 542.

Daudet Alphonse (1840—1897), romancier francez.
p. 119, 174.

Davidov Vladimir Nikolaevici (pseudonimul lui Ivan Nikolaevici Gorelov) (1894—1925), actor; a jucat pe scena Teatrului Korş din Moscova, apoi pe a Teatrului Alexandrinski din Petersburg. Cel dintîi interpret al rolului lui Ivanov din piesa „Ivanov".
p. 57, 74, 86, 89, 90, 92, 99, 112, 121, 166, 175, 176, 177, 466.

Davidov Vsevolod Vasilievici, redactorul şef al revistei umoristice „Zritel".
p. 8.

Davidov Denis Vasilievici (1781—1830), poet şi scriitor militar, partizan în războiul din 1812.
p. 335.

Deaghilev Serghei Pavlovici (1872—1929), editorul revistei „Mir iskusstva", organ al simboliştilor.
p. 565, 585.

Démange, apărătorul lui Dreyfus la proces.
p. 410.

„Den" („Ziua"), revistă săptămînală de orientare slavofilă, editată de I. S. Aksakov; a apărut la Petersburg în anii 1861—1865.

Denisenko, medic din Breansk.
p. 393.

Diakonov Piotr Ivanovici (1855—1908), chirurg, profesor la Universitatea din Moscova.
p. 372, 390.

Diakov Alexandr Alexandrovici (1845—1895), publicist reacţionar, colaborator permanent la „Novoe vremea", semna cu pseudonimele: „Jitel" şi „Nezlobin".
p. 213, 306, 331, 339, 342.

Dickens Charles (1812—1870).
p. 55.

Diogene (414—323 î.e.n.).
p. 300.

Dobroliubov Nikolai Alexandrovici (1836—1861).
p. 238.

Dologov Niktopolion Vasilievici, pianist, un cunoscut al familiei Cehov.
p. 52.

Doljenko Alexei Alexeevici (1866—1942), vărul lui Cehov, funcționar.
p. 259, 272.

Doljenko Feodosia Iakovlevna, mătușa lui Cehov.
p. 259, 312.

Domașeva M. P., actriță la Teatrul Cercului de literatură și artă.
p. 371.

Dorovatovski Serghei Pavlovici (1854—1921), agronom, cel dintîi editor al operelor lui M. Gorki, colaborator și acționar la revista „Jizn".
p. 475.

Doroševici Vlas Mihailovici (1864—1920), foiletonist.
p. 533.

Dostoievski Feodor Mihailovici (1821—1881).
p. 10, 119, 181, 566.

Dreyfus Alfred (1859—1927), ofițer francez, învinuit pe nedrept de înaltă trădare, condamnat la muncă silnică pe viață și exilat la Insula Dracului.
p. 404, 407, 408, 410, 415, 557.

Drumnond Edouard (1844—1917), ziarist reacționar francez, redactor șef al ziarului pogromist *„La libre parole"* („Cuvîntul liber").
p. 411.

Duse Eleonora (1859—1924), actriță dramatică italiană.
p. 413.

Durnovo I. N. (1830—1903), ministru de interne, apoi președinte al Consiliului de Miniștri.
p. 309, 590.

Eberle Varvara Apollonovna, cîntăreață; o cunoștință a familiei Cehov.
p. 355, 356, 357.

Eckermann Johann Peter (1792—1854), scriitor german, secretarul literar al lui Goethe.
p. 290.

Efros Nikolai Efimovici (1867—1923), ziarist și critic teatral; a scris nenumărate articole despre piesele lui Cehov și despre punerea lor în scenă la Teatrul de Artă din Moscova.
p. 560, 562, 582, 594, 595, 599, 601, 607.

Egorov Evgraf Petrovici, șeful zemstvei în gubernia Nijni-Novgorod, fost ofițer de artilerie; Cehov l-a cunoscut la Voskresensk.
p. 308, 312, 314.

Ejov Nikolai Mihailovici (1862—1942), scriitor și ziarist, foiletonist la „Novoe vremea".
p. 82, 88, 220, 348, 394, 459, 583.

Elizaveta Alexandrovna, guvernantă la Kiselevi.
p. 243.

Elpatievski Serghei Iakovlevici (1854—1933), medic și scriitor.
p. 446.

Ermolova Maria Nikolaevna (1853—1928), actriță la Teatrul Mic din Moscova.
p. 223.

Elpe — vezi *Popov L. K.*

Enghelhardt Alexandr Nikolaevici (1832—1893), publicist-narodnic, savant agronom.
p. 310.

Enghelhardt Nikolai Alexandrovici, publicist la „Novoe vremea", critic și istoric literar.
p. 401.

Erber S. I. pictor-ilustrator, colaborator la „Oskolki".
p. 81.

Ertel Alexandr Ivanovici (1855—1908), scriitor; s-au păstrat 7 din scrisorile lui Cehov către Ertel din anii 1893, 1894 și 1897.
p. 351, 357, 398, 425, 496.

Ertel Maria Vasilievna, soţia lui A. I. Ertel.
p. 358.

Ettingher Iosif Grigorievici, colaborator la revista „Teatr i iskusstvo", pseudonim : „S. Sutughin".
p. 558.

Evreinova Anna Mihailovna (1844—?), redactorul şef al revistei „Severnîi vestnik", între anii 1889—1890.
p. 183, 186, 202.

Fausek Viktor Andreevici (1861—1910), profesor de zoologie.
p. 298.

Fedotov Alexandr Filippovici (1841—1896), om de teatru, actor şi regizor la Teatrul Mic din Moscova, directorul Şcolii de artă dramatică „A. F. Fedotov", înfiinţată de el.
p. 154, 327.

Fedotova Glikeria Nikolaevna (1846—1925), actriţă la Teatrul Mic din Moscova.
p. 466.

Feodorov Alexandr Mitrofanovici (1868—1949), scriitor.
p. 528, 562.

Feodorov (Iurkovski) Feodor Alexandrovici (1842—1915), regizor la Teatrul Alexandrinski.
p. 174, 177.

Feodorova Maria Dmitrievna, scriitoare, colaboratoare la „Severnii vestnik".
p. 203.

Filippov Serghei Nikitovici (1863—1910), recenzent teatral şi literat.
p. 219, 402.

Filosofov Dmitri Vladimirovici, critic şi publicist, colaborator la revistele „Mir iskusstva", „Novîi puti" şi altele.
p. 566.

Florinski Nikolai Mihailovici, medic-şef la clinica universitară din Tomsk.
p. 260.

Fofanov Konstantin Mihailovici (1862—1911), poet.
p. 99, 233, 535.

Foht Alexandr Bogdanovici (1848—1930), profesor de anatomie patologică la facultatea de medicină a Universității din Moscova.
p. 481.

Gaboriau Emile (1833—1873), scriitor francez.
p. 70.

Galilei Galileo (1562—1642), fizician și astronom italian.
p. 196.

Galkin-Vraskoi Mihail Nikolaevici (1834—1903), directorul general al închisorilor.
p. 220, 223, 279, 283, 332.

Garin-Mihailovski Nikolai Gheorghievici (1852—1906), scriitor.
p. 333, 587.

Garșin Vsevolod Mihailovici (1855—1888), scriitor.
p. 74, 124, 125, 128, 138, 159, 233, 336.

Gavrilov Ivan Egorovici, negustor din Moscova la care a lucrat tatăl lui Cehov.
p. 83.

Ghilearovski Vladimir Alexeevici (1853—1935), poet, prozator și ziarist; publica mai ales sub pseudonimul „Nenea Ghileai"; a purtat corespondență cu Cehov din anul 1884 și pînă în anul 1904, dar s-au păstrat numai 6 din scrisorile lui Cehov către el.
p. 31, 60, 134, 314, 316, 580.

Gladkov N. P., moșier, vecin de moșie cu Cehov.
p. 344.

Glama-Meșcerskaia Alexandra Iakovlevna (1856—1912), actriță la Teatru Korș.
p. 92, 158.

Gnedici Piotr Petrovici (1855—1927), prozator și dramaturg; în cursul anilor 1900—1902 s-a ocupat de repertoriul Teatrului Alexandrinski.
p. 438, 563.

Goethe Johann Wolfgang (1749—1832).
p. 52, 191, 198, 290, 540.

Gogol Nikolai Vasilievici (1809—1852).
p. 92, 100, 112, 119, 181, 188, 306, 308, 482.

Golike Roman Romanovici, proprietar de tipografie şi editor; împreună cu N. A. Leikin edita revista „Oskolki".
p. 263.

Goliţin Dmitri Petrovici (1860—1917), scriitor, publica sub pseudonimul „Muravlin".
p. 165.

Golohvastov Pavel Dmitrievici (1833—1892), scriitor slavofil.
p. 28.

Golohvastova Olga Andreevna, scriitoare-dramaturg, soţia lui P. D. Golohvastov.
p. 69.

Golţev Viktor Alexandrovici (1850—1906), publicist şi ziarist; redactor şef la „Russkaia mîsl". S-au păstrat 101 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1889, 1892—1894, 1896, 1899—1904.
p. 318, 349, 384, 388, 399, 403, 480, 588, 614.

Goncearov Ivan Alexandrovici (1812—1891).
p. 6, 188, 308, 482.

Gorbunov Ivan Feodorovici (1831—1895), autor şi interpret a diverse anecdote şi scene din viaţa poporului.
p. 230.

Gorbunov-Posadov Ivan Ivanovici (1864—1939) scriitor, începînd din 1897 a fost directorul editurii „Posrednik". S-au păstrat 35 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1891, 1893—1900 şi 1903—1904.
p. 25, 360, 438.

Gorev Feodor Petrovici (1850—1910), actor la Teatrul Mic din Moscova.
p. 167.

Goreva Elizaveta Nikolaevna (1859—1917), actriţă; timp de o stagiune a avut teatrul ei.
p. 204, 211.

Goremîkin I. L. (1839—1917), ministru de interne între anii 1895—1899.
p. 396.

Gorki M., vezi *Peşkov A. M.*

Goslavski Evgheni Petrovici (1861—1917), scriitor şi dramaturg; s-au păstrat 12 scrisori adresate de Cehov lui Goslavski în anii 1892—1899, 1901—1903.
p. 321, 450, 474.

Götberg, reporter la „Novoe vremea".
p. 83.

Gradovski Grigori Konstantinovici (1842—1920), publicist progresist.
p. 140.

„Grajdanin" („Cetăţeanul"), ziar ultrareacţionar editat de prinţul V. P. Mescerski.

Gribunin Vladimir Feodorovici (1873—1933), actor la Teatrul de Artă din Moscova începînd din 1898. In piesele lui Cehov a interpretat rolul lui Cebutîkin şi al lui Ferapont din „Trei surori", rolul lui Simeonov-Pişcik din „Livada de vişini", rolul lui Kosîh din „Ivanov", al lui Teleghin din „Unchiul Vanea" şi al felcerului din „Hirurgia", povestire dramatizată.
p. 596, 599, 601, 602.

Grigorovici Dmitri Vasilievici (1822—1899), scriitor; s-au păstrat 6 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1886—1888.
p. 41, 48, 56, 59, 60, 61, 62, 75, 95, 97, 109, 112, 142, 164, 177, 184, 209, 211, 214, 285, 291, 335, 382.

Gromov Mihail Apollinarievici, actor la Teatrul de Artă din Moscova din 1899 pînă în 1906. In piesele lui Cehov a interpretat rolul lui Solionîi din „Trei surori" şi pe al trecătorului din „Livada de vişini".
p. 601, 605.

Gurevici Liubov Iakovlevna (1866—1944), scriitoare şi traducătoare; din 1891 şi pînă în 1898 redactor şef şi editor al revistei „Severnîi vestnik". S-au păstrat 6 din scrisorile lui Cehov către ea din anii 1891—1893.
p. 492.

Gusev-Orenburgski Serghei Ivanovici (1867— ?), scriitor.
p. 582.

Haas Feodor Petrovici (1780—1853), medic şef al infirmeriilor de pe lîngă penitenciarele din Moscova, cunoscut filantrop.
p. 412.

Haliutina Sofia Vasilievna (1875 — ?), actriţă la Teatrul de Artă din Moscova cu începere din 1898. În piesele lui Cehov a interpretat rolul Natașei în „Trei surori", al Charlottei şi al Duniaşei în „Livada de vişini".
p. 605, 617.

Haritonenko, fabricant de zahăr la Sumî.
p. 260.

Hauptmann Gerhardt (1862—1946), scriitor german.
p. 459, 495, 519.

Havkin Vladimir Markovici (1860—1930), medic-bacteriolog, elevul lui Pasteur. În 1897, a folosit la Bombay pentru întîia oară serul împotriva ciumei.
p. 394, 459.

Heine Heinrich (1797—1856).
p. 352.

Herzen Alexandr Ivanovici (1812—1870).
p. 102.

Hilkov Dmitri Alexandrovici (1850—1914), prinţ, tolstoist.
p. 396.

Hlestakov, personaj din „Revizorul" de N. V. Gogol.
p. 258, 272, 395.

Hlopov Nikolai Afanasievici (1852—1909), prozator şi dramaturg.
p. 117.

Hoteainţeva Alexandra Alexandrovna (1865—1942), pictoriţă ; s-au păstrat 13 din scrisorile lui Cehov către ea din anii 1897 şi 1898.
p. 409.

Hudekov Serghei Nikolaevici (1837—1929), ziarist, editorul ziarului „Peterburgskaia gazeta".
p. 37, 40, 166.

Humboldt Alexander Friedrich Wilhelm (1769—1859).
p. 226.

Iakubovici (Melșin) Piotr Filippovici (1860—1911), poet și prozator.
p. 381, 496, 498.

Ianov Alexandr Stepanovici, pictor, coleg cu N. P. Cehov.
p. 247.

Iarțev Grigori Feodorovici (1858—1918), pictor; Cehov l-a cunoscut la Ialta.
p. 491.

Iasinski Ieronim Ieronimovici (1850—1930), scriitor și ziarist, semna cu pseudonimul „Maxim Bielinski". S-au păstrat 5 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1892, 1894 și 1895.
p. 121, 129, 130, 234, 346, 498.

Ibsen Heinrich (1828—1906), dramaturg norvegian.
p. 495.

Ignatov Ilia Nikolaevici (1858—1921), critic și publicist, doctor în medicină, colaborator la „Russkie vedomosti", „Vestnik Evropî" și la alte reviste.
p. 476.

Ikskul Varvara Ivanovna, baroneasă; avînd legături în sferele înalte, făcea uneori servicii scriitorilor.
p. 279, 283.

„Impacatus", pseudonimul criticului de la „Severnîi vestnik". (nu s-a putut stabili numele lui adevărat).
p. 139.

Inozemțeva Anna Andreevna (1864 — ?), scriitoare, colabora la publicațiile din Nijni-Novgorod.
p. 498.

Iordanov Pavel Feodorovici, medic, primarul orașului Taganrog, s-au păstrat 76 din scrisorile lui Cehov către el.
p. 377, 391, 401, 415, 452.

Iujakov Serghei Nikolaevici (1849—1910), publicist narodnic; avea în seama lui „Cronica politică" de la „Severnîi vestnik".
p. 215.

Iurghenson, desenator la „Oskolki".
p. 81.

Iușkevici Semion Solomonovici (1868—1927), scriitor.
p. 582.

Ivan Ivanovici și Ivan Nikiforovici, personaje din povestirea „Cum s-a certat Ivan Ivanovici cu Ivan Nikiforovici" de N. V. Gogol.
p. 126.

Ivanenko Alexandr Ignatievici, muzicant-flautist, un bun cunoscut al familiei Cehov.
p. 51, 240, 272, 328, 344.

Ivanov Alexandr Andreevici (1806—1858), pictor.
p. 519.

Ivanov Ivan Ivanovici (1862 — ?), profesor de istoria literaturii și critic.
p. 476.

Ivanov Mihail Mihailovici (1849—1927), compozitor, critic muzical la „Novoe vremea".
p. 440.

Jirkevici Alexandr Vladimirovici, scriitor.
p. 367.

Jitel — vezi *Diakov A. A.*

„Jizn" („Viața"), revistă literară, științifică și politică de orientare progresistă, a apărut la Petersburg în anii 1897—1901.

Kacealov (Șverubovici) Vasili Ivanovici (1875—1948), actor la Teatrul de Artă din Moscova cu începere din anul 1900. In piesele lui Cehov a interpretat rolul lui Tuzenbah din

„Trei surori", pe al lui Petea Trofimov din „Livada de vișini", pe al lui Astrov din „Unchiul Vanea" și pe al lui Ivanov din „Ivanov".
p. 544, 552, 596.

Kallaș Vladimir Vladimirovici (1866—1918), profesor de istoria literaturii, pedagog; secretarul Asociației iubitorilor de literatură rusă.
p. 602.

Karpov Evtihi Pavlovici (1859—1926), dramaturg, regizor la Teatrul Alexandrinski, iar mai tîrziu la Teatrul Cercului de literatură și artă din Petersburg.
p. 476.

Kartamișev V. P., redactor la ziarul „Sibirski vestnik".
p. 250, 259.

Katkov Mihail Nikiforovici (1818—1887), publicist reacționar, redactor la revista „Russki vestnik" și la ziarul „Moskovskie vedomosti".
p. 28, 441.

Kennan George (1845—1924), ziarist american; în 1886 a vizitat închisorile din Siberia Apuseană și Răsăriteană. A publicat în presa americană o serie de articole cu privire la situația deportaților politici. Traduse în limba rusă, aceste articole au pătruns în Rusia pe cale ilegală.
p. 226.

Kiceev Piotr Ivanovici (1845—1902), poet și recenzent teatral, reprezentant tipic al presei bulevardiere corupte.
p. 92.

Kign (Dedlov) Vladimir Ludvigovici (1856—1908), scriitor; s-au păstrat 7 din scrisorile lui Cehov către Kign din anii 1892—1894 și 1903—1904.
p. 291, 609.

Kiselev Alexei Sergheevici, moșier, șeful zemstvei; la moșia lui, „Babkino", din apropierea Moscovei, au stat Cehovii în verile anilor 1885, 1886 și 1887. S-au păstrat 18 din scrisorile lui Cehov către Kiselevi din anii 1886—1887.
p. 66, 67, 74, 84, 243, 309.

Kiselev Serioja, fiul lui A. S. Kiselev.
p. 67, 74, 243.

Kiseleva Maria Vladimirovna, scriitoare pentru copii, soția lui A. S. Kiselev.
p. 66, 69, 84, 241, 254.

Kiseleva Sașa, fiica lui A. S. Kiselev.
p. 74, 243, 249.

Kiselevski Ivan Platonovici (1839—1898), actor la Teatrul Alexandrinski pînă în 1886, cînd a trecut la Teatrul Korș.
p. 90, 92, 174.

Knipper Anna Ivanovna (1850—1919), profesoară la Filarmonica din Moscova, clasa de canto, mama artistei O. L. Knipper,
p. 471.

Knipper Olga Leonardovna (1870—1959), actriță la Teatrul de Artă din Moscova ; în piesele lui Cehov a interpretat rolul Arkadinei din „Pescărușul", al Elenei Andreevna din „Unchiul Vanea", al Mașei din „Trei surori" și al Ranevskăi din „Livada de vișini". Din 1901 soția lui A. P. Cehov.
p. 422, 454, 457, 461, 464, 465, 470, 471, 501, 503, 505, 506, 510, 512, 515, 516, 517, 529, 530, 532, 537, 541, 542, 544, 547, 556, 557, 560, 561, 562, 563, 568, 569, 570, 575, 576, 577, 579, 581, 593, 594, 597, 598, 600, 601, 602, 611, 617.

Kocetov Evgheni Lvovici (1845—1905), ziarist la „Novoe vremea".
p. 196.

Kolesov Feodor Ivanovici, administratorul librăriilor revistei „Novoe vremea".
p. 418.

Kolomnin Alexei Petrovici, avocat, unul dintre directorii Cercului de literatură și artă din Petersburg.
p, 330, 419, 518.

Koltov Alexei Vasilievici (1809—1842), poet.
p. 99.

Kommissarjevskaia Vera Feodorovna (1864—1910), actriță; între 1896—1904 a jucat la Teatrul Alexandrinski; în 1904 a înființat teatrul său la Petersburg. S-au păstrat 10 din scrisorile lui Cehov către ea din anii 1897—1900 și 1902—1904.
p. 379, 380, 383, 384, 433, 502, 507, 569, 577, 615.

Kondakov Nikodim Pavlovici (1844—1925), arheolog și istoric specialist în arta bizantină. Se cunosc 9 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1900—1904.
p. 430, 431, 445, 518, 533, 547.

Kondratiev Ivan Maximovici, secretarul Asociației dramaturgilor și compozitorilor de operă ruși.
p. 127.

Koni Anatoli Feodorovici (1844—1927), magistrat, autor a numeroase memorii și lucrări științifice; s-au păstrat 5 din scrisorile lui Cehov către Koni din anii 1891, 1896, 1900 și 1901.
p. 287, 382, 389.

Kononovici Vladimir Osipovici, general, guvernatorul insulei Sahalin.
p. 279, 285.

Korobocika, personaj din poemul „Suflete moarte" de N. V. Gogol; mică moșiereasă zgîrcită, meschină și proastă.
p. 313.

Korobov Nikolai Ivanovici, medic, coleg de facultate cu Cehov; s-au păstrat 20 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1883, 1896, 1897, 1899, 1900, 1902 și 1903.
p. 379, 394.

Korolenko Vladimir Galaktionovici (1851—1921), l-a cunoscut pe Cehov în 1887. S-au găsit 12 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1888—1903.
p. 43, 73, 74, 85, 86, 95, 97, 99, 111, 115, 129, 130, 139, 143, 180, 182, 201, 203, 204, 221, 334, 375, 381, 412, 425, 446, 545, 548, 549, 554, 556, 586.

Korș Feodor Adamovici (1852—1927), fondatorul teatrului particular Korș la Moscova în 1882.
p. 65, 74, 85, 90, 182, 195.

Kovalevski Alexandr Onufrievici (1840—1901), zoolog, academician.
p. 208.

Kovalevski Maxim Maximovici (1851—1916), jurist, istoric și sociolog, liberal moderat.
p. 411.

Kramsakov Ivan Feodorovici, profesor de geografie la liceul din Taganrog.
p. 453.

Kramskoi Ivan Nikolaevici (1837—1887), pictor.
p. 128.

Krilov Ivan Andreevici (1768—1844), fabulist.
p. 54.

Kruzenștern Ivan Feodorovici (1770—1846), amiral și explorator rus.
p. 223, 225.

Kugel Alexandr Rafailovici (1863—1928), critic teatral; publica sub pseudonimul „Homo novus".
p. 598.

Kundasova Olga Petrovna, prietenă a familiei Cehov; matematiciană; lucra la Observatorul din Moscova.
p. 240, 276, 531.

Kuprin Alexandr Ivanovici (1870—1938), scriitor.
p. 540, 558, 572.

Kurepin Alexandr Dmitrievici (1847—1891), ziarist din Moscova; din 1882 redactor la revista „Budilnik", iar mai tîrziu colaborator la „Novoe vremea".
p. 299.

Kurkin Piotr Ivanovici (1858—1934), medic de zemstvă; a activat în domeniul salubrității și statisticii sanitare; prieten cu Cehov; s-au păstrat 20 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1897—1904.
p. 479, 563, 564.

Kuvșinnikova Sofia Petrovna (1847—1907), pictoriță, eleva lui I. I. Levitan.
p. 259, 276.

Kuzmin Vladimir Antonovici, medic, profesor la Universitatea din Moscova.
p. 260.

Ladijenski Vladimir Nikolaevici (1859—1933), poet și prozator.
p. 614.

Lassalle Ferdinand (1825—1864).
p. 352.

Laur Alexandr Alexeevici (1854—1901), medic-homeopat, dramaturg și jurnalist.
p. 488.

Lavrov Vukol Mihailovici (1852—1912), redactor și editor al revistei „Russkaia mîsl"; s-au păstrat 33 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1890, 1892—1898, 1900—1903.
p. 234, 347, 384.

Lazarev Alexandr Semionovici (1861—1927), scriitor; publica sub pseudonimul „A. Gruzinski"; s-au păstrat 33 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1887—1904.
p. 109, 149, 228, 612.

Lazarevski Boris Alexandrovici (1871—1919), scriitor, jurist; s-au păstrat 12 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1899—1904.
p. 537, 587, 617.

Lealin Vasili Sergheevici (1854—1909), ziarist; se ocupa de „Mica cronică" de la „Novoe vremea" sub pseudonimul „Peterburjeț".
p. 440.

Lebedev Alexandr Ignatievici (1826—1898), pictor-caricaturist și gravor.
p. 81.

Leikin Nikolai Alexandrovici (1841—1906), scriitor umorist; din 1882 redactorul șef și editorul revistei „Oskolki". S-au păstrat 160 din scrisorile lui Cehov către el din 1883—1900.
p. 7, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 29, 31, 34, 36, 38, 42, 43, 47, 48, 64, 68, 74, 81, 84, 90 91, 141, 188, 262, 285, 390.

Leikin Fedea, fiul adoptiv al lui N. A. Leikin.
p. 263.

Leikina Praskovia Nikiforovna, soţia lui N. A. Leikin.
p. 263.

Lenskaia Lidia Nikolaevna, soţia lui A. P. Lenski.
p. 231.

Lenski Alexandr Pavlovici (1847—1908), actor şi prim-regizor la Teatrul Mic din Moscova.
p. 148, 154, 157, 230.

Lentovski Mihail Valentinovici (1843—1906), actor, regizor şi antreprenor din Moscova.
p. 10.

Leonidov Leonid Mironovici (1873—1941), actor la Teatrul de Artă din Moscova începînd din 1903; în piesele lui Cehov a interpretat rolul lui Solionîi şi al lui Verşinin din „Trei surori", al lui Calhas din „Calhas" şi al lui Borkin din „Ivanov".
p. 601, 604.

Leontiev (Şceglov) Ivan Leontievici (1856—1911), prozator şi dramaturg, publica sub pseudonimul „Ivan Şceglov". Pe Cehov l-a cunoscut în 1887; s-au păstrat 67 din scrisorile lui Cehov către Leontiev din anii 1887—1904.
p. 99, 104, 107, 111, 116, 119, 127, 128, 132, 133, 178, 179, 182, 195, 213, 217, 231, 283, 319, 373, 487, 522.

Lermontov Mihail Iurievici (1814—1841).
p. 101, 136, 181, 513.

Leskov Nikolai Semionovici (1831—1895).
p. 24, 27, 320, 366.

Lessing Gotthold Ephraim (1729—1781), scriitor german.
p. 196.

Leşkovskaia Elena Konstantinovna (1864—1925), actriţă la Teatrul Mic din Moscova.
p. 592.

Levinski Vladimir Dmitrievici, redactorul revistei umoristice „Budilnik".
p. 157.

Levitan Isaak Ilici (1861—1900), pictor; nu s-a păstrat nici o scrisoare de a lui Cehov către el.
p. 35, 69, 231, 264, 269, 291, 362.

Lilina, vezi *Alexeeva M. P.*

Lintvareva Alexandra Vasilievna, proprietara moşiei „Luka", din apropierea oraşului Sumî, gubernia Harkov, unde au stat Cehovii în verile anilor 1888—1890.
p. 200, 201, 211, 223, 240.

Lintvareva Elena Mihailovna, medic, fiica A. V. Lintvarevei; s-au păstrat 7 din scrisorile lui Cehov către E. M. Lintvareva.
p. 240.

Lintvareva Zinaida Mihailovna, fiica A. V. Lintvarevei.
p. 240, 272.

Lintvareva Natalia Mihailovna, profesoară, fiica A. V. Lintvarevei; a urmat Institutul „Bestujev" din Petersburg. S-au păstrat 20 din scrisorile lui Cehov către N. M. Lintvareva din anii 1889—1898.
p. 240, 272.

Lintvarev Gheorghi Mihailovici, pianist, fiul A. V. Lintvarevei.
p. 146.

Lintvarev Pavel Mihailovici (1861—1911), fiul A. V. Lintvarevei, funcţionar de zemstvă.
p. 146.

Litovţeva Nina Nikolaevna, actriţă la Teatrul de Artă din Moscova; în piesele lui Cehov a interpretat rolul Irinei din „Trei surori", al Variei din „Livada de vişini" şi al Sarrei din „Ivanov".
p. 545.

Loboda Ivan Ivanovici, negustor din Taganrog, rudă a Cehovilor.
p. 402.

Lope de Vega Carpias (1562—1635), scriitor dramatic spaniol.
p. 70.

Lugovoi (Tihonov) Alexei Alexeevici (1853—1914), scriitor.
p. 387.

Lujski (Kalujski) Vasili Vasilievici (1869—1931), actor la Teatrul de Artă din Moscova din 1898. În piesele lui Cehov a interpretat rolul lui Sorin din „Pescărușul", al lui Serebreakov din „Unchiul Vanea", al lui Andrei din „Trei surori", al lui Lebedev din „Ivanov", al lui Gaev, Simeonov-Pișcik și Firs din „Livada de vișini".
p. 512, 596, 598, 603, 604.

Macitet Grigori Alexandrovici (1852—1901), scriitor.
p. 235, 296.

Maeterlinck Maurice (1862—1949), scriitor belgian, dramaturg simbolist.
p. 562.

Maximov Serghei Vasilievici (1831—1901), scriitor etnograf rus.
p. 496.

Malișev Vasili Pavlovici, inspector școlar, prieten cu Al. P. și N. P. Cehov.
p. 18.

Mamin-Sibiriak Dmitri Narkisovici (1852—1912), scriitor.
p. 130, 238, 366, 425, 578.

Mamontov Serghei Savvici (1865—1915), literat, o cunoștință a lui Cehov.
p. 608.

Marconi, cîntăreț italian.
p. 363.

Markevici Boleslav Mihailovici (1822—1884), ziarist și scriitor reacționar.
p. 28.

Markova Elena Konstantinovna, o cunoștință a Cehovilor din Zvenigorod.
p. 52.

Marks Adolf Feodorovici (1838—1904), editor, proprietarul revistei „Niva" din Petersburg. S-au păstrat 60 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1899—1904.
p. 429, 431, 434, 437, 439, 442, 456, 473, 494, 523, 558.

Maslov Alexei Nikolaevici, prozator, dramaturg şi ziarist, colaborator la „Novoe vremea", pseudonim: „Bejeţki".
p. 128, 158, 180, 226, 306.

Mecinikov Ilia Ilici (1845—1916), celebru biolog rus.
p. 593.

Melşin L., vezi *Iakubovici P. F.*

Mendeleev Dmitri Ivanovici (1834—1907).
p. 193.

Menşikov Mihail Osipovici (1859—1919), publicist; prin 1890 colabora la ziarul narodnicist-liberal „Nedelea". Cu începere din 1900 a fost colaboratorul permanent al revistei „Novoe vremea"; reacţionar notoriu; s-au păstrat 49 din scrisorile lui Cehov către Menşikov din 1892—1900.
p. 398, 418, 453, 484, 504.

Menşikov Iaşa, fiul lui M. O. Menşikov.
p. 454, 487.

Merejkovski Dmitri Sergheevici (1865—1941), prozator, poet, critic şi publicist; unul dintre iniţiatorii simbolismului rus, întemeietorul Asociaţiei filozofo-religioase. După Revoluţia din Octombrie a emigrat în străinătate.
p. 123, 140, 154, 155, 159, 346, 532, 585.

Merpert Iakov Semionovici, lector de literatură rusă la Paris.
p. 439.

Mickiewicz Adam (1798—1855), scriitor polonez.
p. 272.

Michelangelo Buonarroti (1475—1564).
p. 343.

Mihailov M. A., actor la Teatrul Cercului de literatură şi artă.
p. 390.

Mihailovski Nikolai Konstantinovici (1842—1904), publicist şi critic literar, ideolog al narodnicismului liberal.
p. 139, 146, 158, 171, 215, 296, 496.

Mihnevici Vladimir Osipovici (1841—1899), ziarist, publica sub pseudonimul „Kolomenski Candid"; unul dintre principalii colaboratori ai ziarului „Novosti".
p. 164.

„Mir bojii" („Lumea largă"), revistă lunară de ştiinţă popularizată, de orientare liberală; a apărut la Petersburg în anii 1892—1906.

„Mir isskustva" („Lumea artelor"), revistă lunară ilustrată, organ al simboliştilor; a apărut la Petersburg în anii 1898—1904.

Miroliubov Viktor Sergheevici (1860—1939), cîntăreţ; a jucat la Teatrul Mare din Moscova sub numele Mirov; cu începere din 1898, redactor la revista „Ejemeseacinîi jurnal dlea vseh". Pe Cehov l-a cunoscut în 1894. S-au păstrat 36 din scrisorile lui Cehov către Miroliubov din 1894 şi 1898—1904.
p. 355, 423, 447, 456, 478, 532, 534, 543, 574.

„Mirskoi tolk" („Gura lumii"), revistă săptămînală politică şi literară de orientare burghezo-liberală, a apărut în anii 1879—1884.

Mizinova Lidia Stahievna (1870—1937), o bună cunoştinţă a familiei Cehov, profesoară de liceu. Se pregătea să ajungă solistă de operă. A făcut parte cîtva timp din trupa Teatrului de Artă din Moscova. În 1902 a părăsit scena şi s-a căsătorit cu A. A. Sanin. S-au păstrat 67 din scrisorile lui Cehov către Mizinova din 1891—1900.
p. 240, 327, 344, 346, 354, 357.

Molière Jean-Baptiste (1622—1673).
p. 53.

Morozov Savva Timofeevici (1862—1905), mare fabricant; se interesa îndeaproape de Teatrul de Artă, îi acorda un substanţial sprijin material şi, o vreme, a fost unul dintre directorii lui.
p. 607.

Morozova Varvara Alexeevna, proprietara mai multor fabrici, mare filantroapă, soţia lui V. M. Sobolevski.
p. 312.

Morozova Marfa Ivanovna, mătușa lui Cehov.
p. 402.

„Moskovskie vedomosti" („Buletinul Moscovei"), cel mai vechi ziar rus ; a apărut la Moscova în anii 1757—1917 ; începînd din 1863 a devenit un organ monarhist-naționalist.

Moskvin Ivan Mihailovici (1847—1946), actor la Teatrul de Artă din Moscova din 1898. In piesele lui Cehov a interpretat rolul lui Epihodov din „Livada de vișini", al lui Rode din „Trei surori" și al lui Lvov din „Ivanov".
p. 596, 601, 603, 604.

Munt Ekaterina Mihailovna, actriță la Teatrul de Artă din Moscova ; a interpretat rolul Natașei din „Trei surori".
p. 545.

Muratova Elena Pavlovna (1874—1921), actriță la Teatrul de Artă din Moscova începînd din 1901. In piesele lui Cehov a interpretat rolurile Mariei Vasilievna și Marinei din „Unchiul Vanea", al Charlottei din „Livada de vișini" și al Avdotiei Nazarovna din „Ivanov".
p. 605.

„Nacealo" („Inceputurile"), organ al marxiștilor-legali, a apărut la Petersburg în 1899 ; după patru luni de activitate a fost interzis de guvernul țarist.

Nadson Semion Iakovlevici (1862—1887), poet.
p. 74, 83, 334.

Naidenov, vezi *Alexeev S. A.*

Nakrohin Prokofi Egorovici (1850—1903), scriitor.
p. 610.

Narișkina Elizaveta Alexeevna, președinta „Societății de binefacere a femeilor ruse și de patronaj a deportaților și ocnașilor" și a „Societății de patronaj a familiilor celor deportați".
p. 287.

Naumov Alexei Avvakumovici (1840—1895), pictor.
p. 431, 490.

Nazarieva Kapitolina Valerianovna (1847—1900), literată.
p. 498, 499.

„Nedelea" („Săptămîna"), ziar săptămînal de orientare narodnicist-liberală; a apărut la Petersburg în anii 1886—1901.

Nekrasov Nikolai Alexeevici (1821—1877), poet.
p. 302, 560.

Nemirovici-Dancenko Vasili Ivanovici (1848—1922), scriitor.
p. 346, 578.

Nemirovici-Dancenko Vladimir Ivanovici (1858—1943), dramaturg, regizor, unul dintre fondatorii şi conducătorii Teatrului de Artă din Moscova. L-a cunoscut pe Cehov prin 1880. A purtat corespondenţă cu Cehov din 1888; s-au păstrat numai 28 din scrisorile lui Cehov către Nemirovici-Dancenko din anii 1895—1896 şi 1898—1903.
p. 218, 346, 370, 384, 387, 419, 422, 440, 452, 473, 476, 487, 505, 510, 525, 526, 529, 545, 561, 563, 568, 578, 589, 591, 595, 598, 599, 604, 615.

Nemirovici-Dancenko Ekaterina Nikolaevna, soţia lui Vl. Nemirovici-Dancenko.
p. 384, 388, 477.

Newton Isaak (1642—1727).
p. 52.

Nietzsche Friederich (1844—1900).
p. 370.

Nikulina Nadejda Alexeevna (1845—1923), actriţă la Teatrul Mic din Moscova.
p. 167.

„Niva" („Ogorul"), revistă săptămînală ilustrată; a apărut la Petersburg în anii 1870—1918.

Nordau Max (1848—1923), publicist german.
p. 353.

Notovici Osip Konstantinovici (1849—1914), redactor şi editor al ziarului liberal „Novosti".
p. 140.

„Novoe vremea“ („Timpuri noi“), a apărut la Petersburg în anii 1868—1917; la început ziar de orientare liberală, din 1876 devine un organ al cercurilor ultrareacţionare.

Nozdriov, personaj din „Suflete moarte“ de N. V. Gogol.
p. 126, 258, 460, 476.

Obolenski Leonid Egorovici (1845—1906), critic şi publicist, unul din redactorii revistei „Russkoe bogatstvo“.
p. 57.

Okreitz Stanislav Stanislavovici, publicist şi prozator, editorul ziarului „Luci“.
p. 72.

Orlov Ivan Ivanovici (1851—1917), medic de zemstvă; directorul spitalului de zemstvă din Solnecinogorsk, gubernia Moscova; s-au păstrat 9 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1898—1899.
p. 441, 447.

Orlov Davidov, conte, moşier, proprietarul moşiei „Otrada“ situată în apropiere de Melihovo.
p. 332, 333.

Ostrovskaia Nadejda Nikolaevna (1842—1918), scriitoare pentru copii, soră cu dramaturgul A. N. Ostrovski.
p. 211.

Ostrovski Alexandr Nikolaevici (1823—1886).
p. 180.

Ostrovski Piotr Nikolaevici (1839—1906), fratele dramaturgului A. N. Ostrovski, critic diletant.
p. 109, 122, 123, 130, 211.

Ostroumov Alexei Alexeevici (1844—1908), renumit medic rus.
p. 398, 582, 593.

„Otecestvenniie zapiski“ („Analele patriei“), revistă politică şi literară progresistă; a apărut la Petersburg în anii 1820—1884.

Ovseannikov Egor Andreevici, profesor de caligrafie şi desen la liceul din Taganrog.
p. 453.

Ozerova Liudmila Ivanovna, actriță la Teatrul Cercului de literatură și artă.
p. 371, 396.

Palmin Iliodor Ivanovici (1841—1891), poet; unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai revistei umoristice „Iskra", iar mai tîrziu al revistei „Oskolki". Nu s-a păstrat nici o scrisoare de a lui Cehov către el.
p. 28, 32, 38, 39, 41, 42, 44, 46, 47, 166, 178.

Pastuhov Nikolai Ivanovici (1831—1911), editorul ziarului „Moskovski listok", autorul unor romane bulevardiere.
p. 28.

Paty de Clam, colonel în armata franceză; a condus cercetările preliminare în afacerea Dreyfus.
p. 410.

Pavlenkov, funcționar în tipografia lui A. S. Suvorin.
p. 210.

Pavlovski I. I. (1852—1924), ziarist, corespondentul ziarului „Novoe vremea" la Paris; pseudonimul: „I. Iakovlev".
p. 401, 402.

Perier Casimir, bărbat de stat francez, reacționar.
p. 415.

Petersen Vladimir Karlovici (1842—1906), inginer militar, ziarist, colaborator la „Novoe vremea".
p. 306.

Petipa Marius Mariusovici (1855—1919), actor la Teatrul Alexandrinski pînă în 1887, cînd a trecut la Korș.
p. 158.

Petrov Grigori Spiridonovici (1867—1925), preot, literat, colaborator la ziarul „Russkoe slovo".
p. 456, 459.

Petrovski Andrei Ivanovici, avocat și ziarist.
p. 497.

Peșkov (Gorki) Alexei Maximovici (1868—1936).
p. 423, 427, 432, 436, 444, 447, 448, 449, 455, 456, 460, 462, 473, 475, 481, 483, 489, 491, 493, 494, 495, 498,

499, 501, 503, 504, 506, 507, 520, 521, 523, 524, 526, 529, 531, 541, 542, 550, 552, 554, 563, 565, 568, 578, 581, 602.

Peşkov Maxim (1897—1934), fiul lui A. M. Peşkov (Gorki).
p. 448, 499, 500, 522, 525, 551.

Peşkova Ekaterina Pavlovna, soţia lui A. M. Peşkov (Gorki).
p. 499, 500, 502, 522, 525, 551.

Peşkova Katia (1901—1906), fiica lui A. M. Peşkov (Gorki).
p. 525, 551.

Piatniţki Konstantin Petrovici (1864—1938), unul dintre fondatorii şi conducătorii asociaţiei editoriale „Znanie"; s-au păstrat 11 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1903 şi 1904.
p. 565.

Picquart, colonel în armata franceză, şeful biroului de informaţii la Ministerul de război.
p. 410.

Pisarev Dmitri Ivanovici (1840—1868).
p. 198, 320.

Pisarev Modest Ivanovici (1844—1905), actor la Teatrul Alexandrinski.
p. 433.

Pisemski Alexei Feofilaktovici (1820—1881).
p. 338, 342, 343, 579.

Pleşceev Alexandr Alexeevici (1859—1918), ziarist şi dramaturg, fiul poetului A. N. Pleşceev.
p. 96, 99, 129, 291, 598.

Pleşceev Alexei Nikolaevici (1825—1893), poet şi traducător.
p. 103, 106, 108, 111, 114, 122, 125, 129, 134, 137, 140, 142, 145, 159, 164, 186, 195, 199, 202, 203, 205, 206, 212, 214, 221.

Pleşceev Nikolai Alexeevici, ofiţer, fiul cel mai mare al poetului A. N. Pleşceev.
p. 127, 284.

Plevako Feodor Nikiforovici (1843—1908), avocat din Moscova.
p. 54.

Pleve V. K. (1846—1904), ministru de interne și șeful jandarmeriei, începînd din 1902.
p. 551.

Pobedonoștev K. P. (1829—1907), procuror general al sinodului.
p. 396, 441.

Poe Edgar (1809—1849), scriitor american.
p. 535.

Pogojev A. V. (1853—1913), medic-igienist, redactorul revistei „Industria și sănătatea".
p. 565.

Polevaev Petea, o cunoștință a lui N. P. Cehov.
p. 54, 276.

Polinovski Mihail Borisovici, colaborator la ziarul „Teatr" din Odesa.
p. 490.

Polonski Iakov Petrovici (1820—1898), poet.
p. 100, 121, 128, 143, 291.

Poltavțev, actor la Teatrul Korș.
p. 182.

Pomealova Alexandra Ivanovna, actriță la Teatrul de Artă din Moscova din 1898 pînă în 1905; a interpretat rolul Marinei din „Unchiul Vanea".
p. 605.

Pomealovski Nikolai Gherasimovici (1835—1863).
p. 119.

Popov Lazar Konstantinovici, ziarist, colaborator la „Novoe vremea"; pseudonimul: „Elpe".
p. 83, 189.

Popudoglo Feodor Fedoseevici, prozator și dramaturg, colaborator la „Budilnik", „Moskovski listok" și la alte publicații; prieten din tinerețe cu Cehov.
p. 23.

Porfiriev V. I., pictor caricaturist, colaborator la „Oskolki" și la alte reviste ilustrate.
p. 33.

Posse Vladimir Alexandrovici (1864—1930), ziarist, redactorul revistelor „Novoe vremea" şi „Jizn"; s-au păstrat 12 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1899—1901.
p. 432, 472, 493, 494, 520.

Potapenko Ignati Nikolaevici (1856—1928), scriitor; din nenumăratele scrisori ale lui Cehov către Potapenko nu s-au păstrat decît 7 din anii 1896 şi 1903.
p. 293, 345, 348, 355, 357, 369, 373, 397, 425, 577.

Potehin Alexei Antipovici (1829—1903), dramaturg şi prozator; directorul Comitetului pentru întocmirea repertoriilor tuturor teatrelor de stat din Petersburg.
p. 174.

„Pravitelstvenii vestnik" („Buletinul guvernamental"), organ oficial al guvernului ţarist; apărut la Petersburg în anii 1869—1917.

Prjevalski Nikolai Mihailovici (1839—1888).
p. 154.

Prokofiev, reporter la ziarul „Novoe vremea".
p. 83.

Protopopov Mihail Alexeevici (1848—1915), publicist şi critic literar.
p. 139, 159, 201, 339.

Puşkin Alexandr Sergheevici (1799—1837).
p. 101, 320, 368.

Puteata Nikolai Apollonovici, literat, redactorul revistelor „Svet i teni" şi „Mirskoi tolk".
p. 52, 111.

Rabinovici (Şalom-Aleihem) Solomon Naumovici (1859—1916), scriitor.
p. 583.

Racinski Serghei Alexandrovici (1833—1902), profesor la Universitatea din Moscova.
p. 319, 320.

Raevskaia (Ierusalimskaia) Evghenia Mihailovna, actriţă la Teatrul de Artă din Moscova începînd din 1898. În piesele lui Cehov a interpretat rolul Polinei Andreevna din „Pes-

căruşul", al Mariei Vasilievna din „Unchiul Vanea", al Anfisei din „Trei surori" şi al Zinaidei Savvişna din „Ivanov".
p. 596, 599, 600.

Repin Ilia Efimovici (1844—1930).
p. 128, 230, 334, 483.

Ribakov Konstantin Nikolaevici (1856—1916), actor la Teatrul Mic.
p. 592.

Ribcinskaia Natalia Dmitrievna, actriţă la Teatrul Korş.
p. 158.

Roche Denis, scriitor francez, traducătorul operelor lui Cehov.
p. 483.

Roxanova (Petrovskaia) Maria Liudomirovna, actriţă la Teatrul de Artă din Moscova din 1898 pînă în 1902; a jucat rolul Ninei Zarecinaia din „Pescăruşul".
p. 467, 519, 530.

Romanov Konstantin Konstantinovici, marele duce, preşedintele Academiei de Ştiinţe.
p. 556.

Rossolimo Grigori Ivanovici (1860—1928), medic-neurolog, profesor la Universitatea din Moscova; coleg de facultate cu Cehov; s-au păstrat 14 din scrisorile lui Cehov către Rossolimo din 1898—1900 şi 1902—1904.
p. 467, 482, 619.

Rozanov Vasili Vasilievici (1856—1919), publicist şi critic la „Novoe vremea".
p. 401, 532.

Rubens (1577—1640).
p. 370.

„Russkaia misl" („Gîndirea rusă"), revistă lunară politică şi literară de orientare liberală-narodnicistă, a apărut la Moscova în anii 1880—1918; la rubrica literară a revistei îşi publicau lucrările: A. M. Gorki, V. G. Korolenko, G. I. Uspenski, A. P. Cehov etc.

„Russki vestnik" („Mesagerul Rusiei"), revistă lunară politică şi literară, a apărut la Moscova în anii 1856—1906; la început de orientare liberală, devine apoi exponenta intereselor nobilimii reacţionare.

„Russkie vedomosti" („Analele Rusiei"), cotidian de orientare liberală moderată; a apărut la Moscova în anii 1863—1918.

„Russkoe bogatstvo" („Bogăţiile Rusiei"), revistă lunară de orientare narodnicistă liberală; a apărut la Petersburg în anii 1876—1918.

Sablin Mihail Alexeevici (1842—1898), colaborator la „Russkie vedomosti".
p. 355.

Sadovski Boris Alexandrovici (1881—1838), poet.
p. 618.

Saltikov-Şcedrin Mihail Evgrafovici (1826—1889).
p. 129, 139, 195, 308.

Samarova Maria Alexandrovna, actriţă la Teatrul de Artă din Moscova începînd din 1898. In piesele lui Cehov a interpretat rolul Marinei din „Unchiul Vanea", al Anfisei din „Trei surori" şi al Zinaidei Savvişna din „Ivanov".
p. 552.

Sanin (Schönberg) Alexandr Akimovici, actor şi regizor la Teatrul de Artă din Moscova.
p. 476.

Savina Maria Gavrilovna (1854—1915), actriţă la Teatrul Alexandrinski din Petersburg.
p. 166, 174, 176, 615.

Sazonov G. P., redactor şef al ziarului „Rossia", reprezentantul narodnicismului reacţionar.
p. 533.

Sazonov Nikolai Feodorovici (1843—1902), actor la Teatrul Alexandrinski.
p. 175.

Schächtel Franz Osipovici (1859—1926), arhitect academician; s-au păstrat 42 din scrisorile lui Cehov către Schächtel din 1885—1900.
p. 51, 513, 514.

Scherer-Kästner, vicepreşedintele Senatului, avocat, unul dintre apărătorii lui Dreyfus.
p. 411.

Semaşko Marian Romualdovici, muzician, violoncelist, o cunoştinţă a familiei Cehov.
p. 267.

Sergheenko Piotr Alexeevici (1854—1930), scriitor şi publicist; coleg de liceu cu Cehov; s-au păstrat 37 din scrisorile lui Cehov către el din 1884—1904.
p. 181, 345, 350, 387, 418, 435, 436, 437, 442.

Serghie, episcop, rectorul Academiei teologice din Petersburg.
p. 532.

„Severnii vestnik" („Mesagerul Nordului"), revistă lunară politică, literară şi ştiinţifică, a apărut la Petersburg în anii 1885—1898; la început de orientare progresistă, din 1891 devine organul decadenţilor.

Shakespeare William (1564—1616).
p. 6, 70, 179, 232.

Shelley Percy Bysshe (1792—1822).
p. 535.

Sienkievicz Henrik (1846—1916), scriitor polonez.
p. 347, 369.

Simov Viktor Andreevici (1858—1935), pictor-decorator la Teatrul de Artă din Moscova.
p. 605.

Simonov Alexandr Maximovici, redactorul ziarului „Ekaterinburgskaia gazeta", văr de al doilea cu Cehov.
p. 239.

Sinani Isaak Abramovici, proprietarul unei librării din Ialta, un bun cunoscut al lui Cehov.
p. 420, 461, 478, 576.

Sitin Ivan Dmitrievici (1853—1934), editor de cărți și librar, editorul ziarului „Russkoe slovo".
p. 348, 390, 396, 417.

Skabicevski Alexandr Mihailovici (1838—1910), critic literar de orientare liberal-narodnicistă.
p. 137, 294, 339, 342.

Skitaleț (Petrov) Stepan Gavrilovici (1868—1941), scriitor.
p. 524, 553, 576.

Sklifasovski Nikolai Vasilievici (1838—1904), chirurg, profesor.
p. 372.

Slepțov Vasili Alexeevici (1836—1878), scriitor.
p. 481.

Smaghin Alexandr Ivanovici, moșier în gubernia Poltava, șeful zemstvei, rudă cu Lintvarevii la care și-a petrecut Cehov vacanțele de vară din 1888 și 1889; s-au păstrat 17 din scrisorile lui Cehov către Smaghin din 1891—1893.
p. 200, 401, 313.

Smirnova Sofia Ivanovna, scriitoare, colaboratoare la „Novoe vremea".
p. 377.

Sneghirev Vladimir Feodorovici (1847—1916), profesor-ginecolog.
p. 302.

Sobakevici, personaj din poemul „Suflete moarte" de N. V. Gogol.
p. 335.

Sobolevski Vasili Mihailovici (1846—1913), profesor de drept financiar, redactorul ziarului burghezo-liberal „Russkie vedomosti". S-au păstrat 35 din scrisorile lui Cehov către Sobolevski din anii 1891—1895 și 1902—1904.
p. 312, 314, 404.

Socrate (469—399 î.e.n.).
p. 132, 350.

Soldatenkov Kozma Terentievici (1818—1898), librar din Moscova, proprietarul unei mari galerii de tablouri.
p. 372.

Solovțov Nikolai Nikolaevici (1856—1902), actor, mai tîrziu antreprenor al Teatrului din Kiev.
p. 158, 511, 539.

Soloviova Olga Mihailovna, proprietara moșiei Suuk-Su din apropiere de Ialta ; o cunoștință de-a lui Cehov.
p. 598.

„Sovremennik" („Contemporanul"), revistă politică și literară, a apărut la Petersburg în anii 1836—1866 ; începînd din 1854 a fost organul democraților-revoluționari.

Spasovici Vladimir Danilovici (1829—1906), jurist și scriitor.
p. 496.

Sredin Anatoli, fiul lui L. V. Sredin.
p. 491.

Sredin Leonid Valentinovici (1860—1909), medic din Ialta, o cunoștință a lui Cehov ; s-au păstrat 11 din scrisorile lui Cehov către Sredin din anii 1894, 1895, 1897, 1900, 1903 și 1904.
p. 461, 482, 491, 495, 507, 522, 525.

Stanislavski, vezi *Alexeev K. S.*

Stasov Vladimir Vasilievici (1824—1906), critic de muzică și artă, istoriograf în artele plastice.
p. 215, 334, 339, 436.

Stasiulevici Mihail Matveevici (1826—1911), istoric și publicist, redactor și editor al revistei „Vestnik Evropî".
p. 368.

Stepanov Alexei Stepanovici (1858—1923), pictor.
p. 160.

Strauch Maxim Avgustovici, medic-ginecolog din Moscova.
p. 551.

Strindberg August (1849—1912), scriitor suedez.
p. 449.

Struve Piotr Bernhardovici (1870—1944), economist și publicist, reprezentantul „marxismului legal".
p. 432.

Suhomlinov Mihail Ivanovici (1828—1901), profesor de istoria literaturii ruse, academician.
p. 484, 495.

Sumbatov (Iujin) Alexandr Ivanovici (1857—1927), dramaturg, actor la Teatrul Mic din Moscova, mai tîrziu director al Teatrului Mic; s-au păstrat 17 din scrisorile lui Cehov către Sumbatov din anii 1889—1891, 1898—1900 şi 1903.
p. 148, 314, 384, 477, 578.

Suvorin Alexei Alexeevici, fiul cel mai mare al lui A. S. Suvorin. De pe la 1890 a preluat conducerea ziarului „Novoe vremea".
p. 197, 223, 518.

Suvorin Alexei Sergheevici (1834—1912), prozator, dramaturg şi foiletonist; editorul ziarului „Novoe vremea"; şi-a început activitatea literară în publicaţiile democratice, dar mai tîrziu a trecut în lagărul reacţionar; raporturile prieteneşti dintre Cehov şi Suvorin, treptat, s-au răcit, datorită concepţiilor lor diametral opuse; ruptura definitivă dintre Cehov şi Suvorin s-a produs la sfîrşitul deceniului al nouălea, determinată de poziţia adoptată de Suvorin în afacerea Dreyfus şi în problema dezordinelor studenţeşti; din 1893, Cehov n-a mai publicat nimic în „Novoe vremea".
p. 41, 44, 50, 59, 62, 65, 72, 83, 85, 87, 128, 131, 143, 150, 154, 160, 163, 164, 167, 176, 180, 181, 184, 185, 187, 189, 191, 195, 197, 201, 208, 210, 211, 216, 217, 223, 225, 233, 277, 279, 281, 284, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 304, 306, 307, 314, 315, 324, 326, 328, 330, 333, 334, 336, 338, 339, 341, 345, 348, 351, 352, 356, 359, 362, 366, 369, 371, 373, 374, 376, 389, 392, 393, 395, 396, 401, 407, 409, 417, 420, 430, 435, 445, 447, 458, 517, 533, 583, 584.

Suvorin Borea, fiul lui A. S. Suvorin.
p. 158, 160, 185, 431, 518.

Suvorin Mihail Alexeevici, fiul lui A. S. Suvorin.
p. 518.

Suvorina Anna Ivanovna, şoţia lui A. S. Suvorin.
p. 158, 175, 185, 217, 281, 292, 351, 398, 518.

Suvorina Evghenia Konstantinovna, soţia lui M. A. Suvorin.
p. 197.

Suvorina Nastia, fiica lui A. S. Suvorin.
p. 158, 160, 185, 397, 431.

Svetlov N. V., actor la Teatrul Korş.
p. 140, 148.

Svobodin Pavel Matveevici (1850—1892), actor la Teatrul Alexandrinski.
p. 196, 200, 209, 212.

Şahovskoi Serghei Ivanovici, moşier din gubernia Serpuhovo, vecin de moşie cu Cehov.
p. 344.

Şavrova Elena Mihailovna (1874—1937), scriitoare; s-au păstrat 69 din scrisorile lui Cehov către Şavrova din anii 1891—1899.
p. 301, 324, 358, 359, 364, 366, 379, 385, 388, 400, 407.

Şcepkina-Kupernik Tatiana Lvovna (1874—1952), scriitoare şi traducătoare, strănepoată a actorului M. S. Şcepkin; prietenă a familiei Cehov; s-au păstrat 13 din scrisorile lui Cehov către Şcepkina-Kupernik din anii 1891—1895 şi 1898—1900.
p. 360.

Şcerbak Alexei Viktorovici, medic, autorul schiţelor despre Sahalin; era în corespondenţă cu Cehov.
p. 285.

Şciukin Serghei Nikolaevici (1873—1931), preot, parohul bisericii din Autka (Ialta), literat; s-au păstrat 4 din scrisorile lui Cehov către Şciukin din anii 1901—1904.
p. 486.

Şevcenko Taras Grigorievici (1814—1861).
p. 80.

Şişkin Ivan Ivanovici (1831—1898), pictor.
p. 334.

Şpajinski Ippolit Vasilievici (1844—1917), dramaturg.
p. 91.

Tan (Bogoraz) Vladimir Ghermanovici (1865—1938), scriitor și etnograf, coleg de liceu cu Cehov.
p. 478.

Tatișcev Serghei Spiridonovici (1848—1906), istoric și publicist, colaborator la „Novoe vremea".
p. 164.

Tausch, maior în armata germană, șeful poliției secrete din Berlin.
p. 410.

Telești Nikolai Dmitrievici (1867—1957), scriitor; s-au păstrat 9 din scrisorile lui Cehov către el din 1899—1904.
p. 530, 539, 546, 557, 561, 573, 602.

Tihomirov Iosaf Alexandrovici, actor la Teatrul de Artă din Moscova.
p. 513.

Tihomirov Lev Alexandrovici (1850—1923), renegat al mișcării revoluționare; fost membru al Comitetului executiv al partidului „Narodnaia volia" și redactor șef al revistei acestui partid.
p. 171.

Tihonov (Lugovoi) Alexei Alexeevici (1853—1914), scriitor; din 1895 a fost redactor al revistei „Niva"; s-au păstrat 16 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1895—1897.
p. 376, 387.

Tihonov Vladimir Alexeevici (1857—1914), prozator și dramaturg, redactorul revistei „Sever"; s-au păstrat 36 din scrisorile lui Cehov către el din anii 1888—1891 și 1897 și 1899.
p. 182, 306, 316.

Timireazev Kliment Arkadievici (1843—1920).
p. 296, 297, 541.

Tișcenko Feodor Feodorovici (1858— ?), prozator.
p. 361.

Tiziano Vecellio (1477—1576).
p. 343.

Tolstaia Sofia Andreevna (1844—1919), soția lui L. N. Tolstoi.
p. 575, 576.

Tolstaia Tatiana Lvovna (1864—1950), fiica cea mai mare a lui L. N. Tolstoi.
p. 381.

Tolstoi Alexei Konstantinovici (1817—1875), poet, dramaturg şi prozator.
p. 420, 422.

Tolstoi Lev Lvovici (1871—1945), fiul lui L. N. Tolstoi.
p. 430, 619.

Tolstoi Lev Nikolaevici (1828—1910).
p. 70, 73, 100, 119, 210, 217, 229, 238, 296, 300, 307, 308, 314, 338, 340, 353, 356, 361, 375, 382, 397, 398, 399, 407, 418, 436, 440, 448, 451, 484, 524, 530, 540, 541, 581.

Thoreau Henry David (1817—1862), scriitor american.
p. 87.

Tretiakovi Leonid şi Ivan, colegi de facultate cu Al. P. Cehov.
p. 15, 16.

Trefolev Leonid Nikolaevici (1839—1905), poet; a colaborat la „Otecestvennîie zapiski", „Vestnik Evropî", „Nabliudatel" şi la alte publicaţii; s-au păstrat 7 din scrisorile lui Cehov către el din 1886, 1888 şi 1894.
p. 46.

Turgheniev Ivan Sergheevici (1818—1883).
p. 6, 22, 70, 100, 210, 308, 338, 340, 356, 579.

Ticinkin Konstantin Semionovici, redactorul suplimentului săptămînal al revistei „Novoe vremea".
p. 518.

Urusov Alexandr Ivanovici (1861—1910), avocat, om de teatru şi scriitor, o cunoştinţă de a lui Cehov. S-au păstrat 14 din scrisorile lui Cehov către Urusov din anii 1891—1892 şi 1898—1899.
p. 441, 469.

Uspenski Gleb Ivanovici (1843—1902).
p. 100, 310, 375.

Valiano, comerciant din Taganrog, milionar; s-a îmbogățit făcînd contrabandă.
p. 28.

Varenikov, moșier, vecin de moșie cu Celiov.
p. 344.

Varlamov Konstantin Alexandrovici (1848—1915), actor la Teatrul Alexandrinski.
p. 190.

Vasilevski (Bukva) Ippolit Feodorovici (1850—1920), foiletonist, redactorul revistei „Strekoza".
p. 22.

Vasilieva Olga Rodionovna, o cunoștință a lui Cehov; a tradus în limba engleză cîteva din povestirile lui Cehov; s-au păstrat 41 din scrisorile lui Cehov către ea din anii 1898—1904.
p. 414.

Vasnețov Viktor Mihailovici (1848—1926), pictor.
p. 445, 451, 507.

Vengherov Semion Afanasievici (1855—1921), bibliograf, autorul unor tratate de istoria literaturii.
p. 339, 391, 392.

Veresaev (Smidovici) Vikenti Vikentievici (1867—1945), scriitor.
p. 428, 432, 445, 581, 584.

Veselovski Alexandr Nikolaevici (1838—1906), academician, președintele Secției de limbă și literatură rusă a Academiei de Științe.
p. 549, 555, 556.

Veselovski Alexei Nikolaevici (1843—1918), profesor de literatură apuseană la Universitatea din Moscova; din 1901 pînă în 1904 președinte al Asociației iubitorilor de literatură.
p. 611.

„Vestnik Evropî" („Mesagerul Europei"), revistă politică, literară și științifică de orientare burghezo-liberală; a apărut la Petersburg în anii 1866—1918.

Vinogradov Konstantin Feodorovici, procuror din Petersburg, o cunoştinţă de a lui Cehov.
p. 225.

Vişnevski Alexandr Leonidovici (1863—1943), actor la Teatrul de Artă din Moscova începînd din 1898. În piesele lui Cehov a interpretat rolul lui Dorn din „Pescăruşul", al lui Voinițki din „Unchiul Vanea" şi al lui Kulîghin din „Trei surori"; s-au păstrat 36 din scrisorile lui Cehov către Vişnevski din 1898—1904.
p. 453, 458, 466, 474, 477, 500, 511, 514, 515, 536, 552, 572, 594, 596, 598, 602, 603.

Vladislavlev Serghei Mihailovici, arhitect din Tomsk, fiul artistului de operă M. P. Vladislavlev.
p. 260.

Vodovozova Maria Ivanovna, redactoarea „Rubricii de literatură" a revistei „Nacealo".
p. 432.

Voltaire François Marie Arouet (1694—1778).
p. 132, 411.

Voskresenski S., vezi *Şciukin S. N.*

Vsevolojski Ivan Alexandrovici (1835—1909), directorul teatrelor imperiale între 1891—1899.
p. 209.

Vucina Nikolai Stepanovici, învăţător la şcoala primară grecească din Taganrog, pedagog incult şi brutal, cu care şi-au început învăţătura Alexandr, Nikolai şi Anton Cehov.
p. 52.

Vişnegradski I. A. (1831—1895), membru în Consiliul de stat, ministru de finanţe.
p. 441.

Vvedenski Arseni Ivanovici (1844—1909), critic şi bibliograf; îşi publica lucrările în „Severnii vestnik", „Vestnik Evropî" şi în alte reviste sub pseudonimul „Aristarhov".
p. 127, 130, 137.

Wagner Vladimir Alexandrovici (1849—1934), zoolog, autorul mai multor lucrări ştiinţifice.
p. 297, 298.

Wagner Nikolai Petrovici (1829—1907), profesor de zoologie; scriitor, autorul „Basmelor Motanului Torcător", foarte populare pe vremea lor.
p. 182, 338.

Weinberg Piotr Isaevici (1830—1908), cercetător literar, poet şi traducător; preşedintele Comitetului de literatură al teatrelor.
p. 109, 448, 540.

Zaharin Grigori Antonovici (1829—1895), profesor de medicină terapeutică la Universitatea din Moscova.
p. 210, 218.

Zaiţev Boris Konstantinovici (născut în 1881), scriitor.
p. 521.

Zembulatov Vasili Ivanovici, coleg de liceu şi de universitate cu Cehov; mai tîrziu, medic feroviar la Serpuhovo.
p. 17.

Zlotovratski Nikolai Nikolaevici (1846—1911), scriitor.
p. 232.

Zola Emile (1840—1902).
p. 296, 391, 407, 408, 409, 411, 414, 557.

Zvanţeva Elizaveta Nikolaevna, pictoriţă.
p. 571.

INDICE ALFABETIC

al lucrărilor lui A. P. Cehov cuprinse în culegerea de *Opere* în 12 volume

A

	Vol
Acasă	5
Acasă	9
Adevărul gol	2
Agafia	4
Agrişul	9
Ah, femeile, femeile !...	2
Ah, măseaua !	5
Am păţit-o ! *(Din analele Băncii Ligovo-Ciornaia recika)*	1
A înţeles !	2
A plecat	2
Albumul	2
Ameninţarea	3
Aniuta	4
Arhiereul	9
Ariadna	8

B

Bacşiş de sărbători : *(Din însemnările unui şperţar din provincie.)*	3
Baronul	1
Băieţii	6
Bătrîneţe	3
Belea !...	5
Birjarul	2

Vol.

Bombonica 9
Boul şi domnişoara. *Mic episod din viaţa „preaonorabililor domni“* 2
Bucătăreasa se mărită . . . 3
Bucurie 1
Buimac de somn 3

C

Cadavrul 3
Caiete de însemnări 11
Calhas 5
Calomnia 1
Calul şi ciuta fremătătoare 3
Cameleonul 2
Camere mobilate 3
Carasul îndrăgostit 7
Care din cei trei. *(Poveste veche şi totuşi veşnic nouă.)* 1
Care mai de care 3
Casa cea nouă 9
Casa cea veche. *Destăinuirile unui proprietar de case* . 6
Casa cu mezanin 9
Cavaleri fără frică şi fără prihană 2
Cazacul 6
Cazuri de mania grandiosa. *În atenţia ziarului „Medicul“* 2
Călugărul negru 8
Căsătorie din interes. *Roman în două părţi* . . . 2
Căsătorie peste 10—15 ani 3
Ce mai călători! 3
Ce se întîlneşte de cele mai multe ori în romane, nuvele etc. 1
Cea mai nouă călăuză de stil epistolar 2
Ce-i mai bine? *Cugetările de huzur ale stik-iunkerului Krokodilov* 2
Cel mai mare oraş 5
Cerere în căsătorie. *Farsă într-un act.* . . . 10
Cerşetorul 5
Chibritul suedez 1
Chirurgia 2

	Vol.
Cine are limbă lungă oriunde poa's-ajungă...	2
Cine-i de vină?	5
Cinicul	3
Cioroiul	5
Cititul. *Povestirea unui vulpoi bătrîn*	2
Ciznarul şi Necuratul	6
Cînd te întreci cu gluma	3
Cîntăreţii	2
Cîntec de sirenă	5
Cîntecul lebedei *(Calhas). Scenetă dramatică într-un act.*	10
Cîte ceva despre A. S. Dargomîjski	3
Cîteva cugetări despre suflet	2
Cocoşul indian. *(O mică neînţelegere.)*	3
Colecţia	2
Comicul	2
Concert în beneficiul privighetorii. *Recenzie*	2
Concurs	5
Condica de reclamaţii	2
Consilierul	4
Contrabasistul şi flautistul. *(Scenetă)*	3
Copiii	4
Corespondentul	1
Corista	4
Coşmar	4
Coţcari de nevoie. *(Glumă de Anul Nou.)*	1
Criminalii. *Declaraţia unor martori oculari*	6
Criticul	6
Criză de nervi	6
Cronologie vie	3
Cucoanele	4
Cuconiţa-eroină	2
Cuiul	2
Culmea culmilor	2
Cultură generală. *(Ultimele descoperiri ale ştiinţei dentare.)*	3
Cum au stat de vorbă un om beat şi un drac treaz	5
Cum m-am însurat. *Scurtă povestire*	2
Curcă plouată	3
Cuvîntarea şi cureluşa	2

D

	Vol.
Dacă ar putea dormi !	6
De-ale vieţii valuri	5
De plictiseală. *Roman de vilegiatură*	5
De sărbători	9
De vorbă cu un diriginte de poştă	5
Debutul. *Povestire*	5
Decoraţie	2
Delegatul *sau cum s-a pomenit Desdemonov fără 25 de ruble*	2
Descoperire	5
Despre deşertăciune. *Temă de predică pentru lăsata secului*	5
Despre dramă. *Scenetă*	2
Despre efectul dăunător al tutunului. *Scenetă-monolog într-un act.* (1902)	10
Despre efectul dăunător al tutunului. *Scenetă-monolog într-un act* (1889)	10
Despre femei	5
Despre peşti şi pescuit. (*Un tratat cu miez pe o temă fără miez.*)	3
Devreme !	6
Dialog între om şi un cîine	3
Din amintirile unui idealist	3
Din carnetul de note al unui bătrîn pedagog pensionar	7
Din jurnalul unui ajutor contabil	1
Din jurnalul unui om iute la mînie	5
Din lac în puţ	2
Din nebăgare de seamă	5
Din temele de vacanţă ale elevei de pension Nadenka N.	1
Diplomatul. *(Scenetă.)*	3
Disperatul. *(Schiţă.)*	3
Doamna cu căţelul	9
Doctorul	6
Doi inşi într-unul	2
Doi ziarişti. *(Povestire de necrezut.)*	3
Domnii cetăţeni. *Piesă în două acte*	2
Două romane. I. *Romanul unui medic.* II. *Romanul unui reporter*	2

	Vol
Două scandaluri	1
Două scrisori	2
Douăzeci și nouă iunie. *Povestirea unui vînător care nu nimerește niciodată ținta*	1
Dragoste neîmpărtășită. *Traducere din limba spaniolă.*	2
Dragostea	9
Drama	5
Dramaturgul	5
Duhul pădurii	10
După reprezentația dată în beneficiul tragedianului. *(Scenetă.)*	3
După spectacol	7
Durere	3
Durere	4
Dureri neștiute. *Povestire.*	2
Dușmanii	5

E

„Ea“	3
Ea era	4
Eclipsa de lună. *Diana viața de provincie*	2
El și ea	1
Esculapi rurali	1
Examen de înaintare în grad	2

F

Farmacista	4
Fata consilierului de comerț. *Roman*	2
Fărădelege	5
Fără post	3
Fericirea. *Dedicată lui I. P. Polonski*	5
Fiica Albionului	1
Ființe mărunte	3
Filozoful	3
Fleacuri	3
Flori tîrzii	1

Vol.

Fluierul 6
Foaia de semnături. *Poveste de paști* . 2
Fragment 7
Frățiorul 2
Frumoasele 6
Frunte albă 8
Fugarul 6

G

Gerul 5
Ghetele 3
Ghinion 4
Gînduri năstrușnice 2
Gîndurile unui cititor de ziare și reviste . 2
Grasul și slabul 1
Grișa 4
Gusev 7
Gustarea. *O amintire plăcută* . . 2

H

Halal de așa idilă! . . 1
Hoții 7

I

Incognito 3
Informația 1
Institutorul 4
Insula Sahalin. *Insemnări de călătorie* . . . 11
Insulele zburătoare. *De Jules Verne (parodie)* . 2
Intrigi 6
Ionîci 9
Ivan Matveici 4
Ivanov. *Piesă dramatică în patru acte* . . 10

I

	Vol.
Impărăția femeiască	8
Inainte de eclipsă. *Fragment dintr-o feerie*	6
Inainte de nuntă	1
Inecatul. *(Scenetă.)*	3
In căruță	9
In interes de serviciu	9
In landou	2
In magazie	5
In noaptea de ajun	2
In noaptea sfîntă	4
In rîpă	9
In salonaș	2
In săptămîna patimilor	5
In secolul nostru practic, cînd ș.a.m.d.	2
Insemnări de serviciu	3
Insemnări din Siberia	11
Insemnările lui Cehov în jurnalul din Melihovo al lui P. E. Cehov	11
Insemnări pe foi volante	11
In surghiun	7
„Intîlnirea a avut loc, dar..."	1
Intunecime	5
In țară străină	3
In vagon. *(Schimb verbal de focuri.)*	3
In vilegiatură	5

J

Jubileul	5
Jubileul. *Farsă intr-un act*	10
Jubileul meu	1
Judecata	1
Judecătorul de instrucție	5
Jurnalele din anii 1896—1903	11
Jurnalul din Sahalin	11

K

	Vol.
Kaştanka. *Povestire*	6

L

La azilul de bătrîni şi bolnavi fără leac	2
La baia de aburi	3
La beţie	5
La căpătîiul unui bolnav	2
La cimitir	2
La conac	8
La drum	4
La farmacie	3
La frizer	1
La mareşăleasa nobilimii	3
La mere	1
La moară	5
La Moscova, în piaţa Trubnaia	1
La Paris !	5
La pension	5
La poştă	1
La prieteni	9
La telefon	5
La tribunal	4
Lauda de sine. *Basm*	2
La vînătoare	2
Lăsata secului	5
Lecţii costisitoare	6
Leit bunicu-meu	2
Leul şi soarele	6
Liberalul. *Povestire de Anul Nou*	2
Limbă lungă	4
Livada de vişini. *Comedie în patru acte*	10
Locatarul	5
Logodnica	9
Lozul cîştigător	5
Lucruri trăite. *Schiţă psihologică*	1
Lumini	6
Lupul	5

M

	Vol.
Majurul Prişibeev	3
Marfă vie	1
„Mari d'elle“	3
Maria Ivanovna	2
Martiri ai Anului Nou	5
Martirii	4
Masca	2
Măiestrie	4
Măsuri de rigoare	2
Meditatorul	2
Mihalţul	3
Minte scurtă	5
Moartea unui actor	4
Moartea unui slujbaş	1
Mocirlă	4
Moşieriţa	1
Motanul	2
Mototoala	2
Muierile	7
Mujicii	9
Multă hîrtie. *(Document de arhivă.)*	4
Musafirul. *(Scenetă.)*	3

N

Neamţul cel cumsecade	6
Neamţul recunoscător	2
Nenorocire	6
Nenorocirea	4
Nenorocirea altuia	5
Nepăsare	6
Neplăceri	6
Nervi	3
Nevastă-mea	7
Ninocika. *(Roman.)*	3
Noaptea dinaintea judecăţii. *(Povestirea unui impricinat.)*	4
Norocul femeilor	3

Vol.

Nu i-a fost scris... . . 3
Nunta. *Scenetă într-un act.* 10
Nuntă cu general. *Povestire.* 2

O

Oameni de prisos 4
Oameni de treabă 4
Oameni suciți 4
O aventură neplăcută 6
Obligații de sărbători 3
O bomboană de liberal 2
O cîrpă. *(Scenetă.)* 3
O comandă 5
O cunoștință binevoitoare 1
O dată pe an 2
O femeie fără prejudecată 2
O fire enigmatică 1
O ființă fără apărare 5
Oglinda 3
Oglinda care arată strîmb. *(Povestire de sărbători.)* . . 1
O introducere neapărat trebuincioasă 3
O întîlnire 6
O întîmplare. *Povestirea unui surugiu.* 5
O întîmplare banală 4
Om de afaceri 3
O mică glumă 4
O mie și una de patimi sau o noapte îngrozitoare. *(Roman într-o singură parte, cu epilog. Dedicat lui Victor Hugo.)* 1
Omorul 8
Omul în carapace 9
O noapte de groază 2
O noapte de groază. *Schiță* 5
O noapte în cimitir. *Povestire de sărbători.* 5
Onomastica 6
O nuntă 6
O ocazie pierdută. *(Întîmplare de vodevil.)* . . . 1
O operă de artă 4
O personalitate luminoasă. *Povestirea unui „idealist“.* . 5

	Vol.
O poveste banală. *Din însemnările unui bătrîn.* .	7
O povestire căreia e greu să-i găseşti un titlu .	2
O problemă	6
O propunere... *Povestire pentru domnişoare.* . .	5
Oratorul	4
Ordinul Anna	8
Ordin scris. *Din viaţa tîrgurilor uitate de lume.* .	2
O sărutare	6
O şedinţă de hipnotism	2
Otrava	5
O zi la marginea oraşului. *Scenetă.*	5
O vizită ratată	1

P

Palavragiii	3
Paznicul cărturar	1
Păcatul	5
Păcătosul din Toledo. *(Traducere din spaniolă.)* .	1
Păţania unui modernist	1
Pecenegul	9
Pe întuneric	4
Pe mare. *(Povestirea unui marinar.)*	1
Pensionarii	4
Pe rîu. *Tablouri de primăvară.*	5
Perpetuum mobile	2
Persoana	5
Pescăruşul. *Comedie în patru acte.*	10
Pianistul	3
Plimbare la Sokolniki	3
Polinka	5
Poşta	6
Povestea doamnei N. N.	6
Poveste fără sfîrşit	5
Poveste fără titlu	6
Povestea grădinarului	8
Povestea unei întreprinderi comerciale . .	7
Povestea unui necunoscut	8
Prefăcuţii	3

	Vol.
Primarul. *(Scenetă.)*	3
Primăvară	4
Primăvară. *Scenă-monolog*	6
Primul ajutor	5
Principesa	7
Prjevalski N. M.	11
Proasta sau căpitanul la pensie. *Scenetă dintr-un vodevil inexistent.*	2
Procesul anului 1884. *(De la corespondentul nostru.)*	3
Profesorul de literatură	8
Prost dispus	2
Protecţie	2
Provincialii	6
Psihopaţii. *(Scenetă.)*	3

R

Raport	3
Rara avis	5
Rătăciţii	3
Răufăcătorul	3
Răzbunarea	1
Răzbunare	4
Răzbunătorul	6
Reguli pentru scriitori începători. *Dar jubiliar în loc de poşta redacţiei.)*	3
Ridichea. *Traducere din limba copiilor.*	2
Rînduiala casei mele	5
Rob ieşit la pensie	2
Romanul unui avocat. *(Proces verbal.)*	2

S

S-a certat cu nevasta. *Fapt divers.*	2
Salcia	2
Salonul nr. 6	7
S-au desfiinţat	3
Scara onorurilor	3
Scrisoare către un reporter	2

	Vol.
Scrisoare către un vecin savant .	1
Scrisoarea	5
Scrisorile lui A. P. Cehov .	12
Scriitorul	3
Semnul mirării	3
Senzaţii tari	4
Sfatul	2
Sfînta simplitate. *(Povestire.)*	3
Singurul mijloc. *À propos de procesul Societăţii de Credit Mutual din Petersburg.*	2
Sîcîială	3
Soacra-avocat	2
Soţia	8
Soţul	4
Spaimă. *Povestirea unui prieten.* . .	7
Spaime	4
Spiritele sînt în mare fierbere. *Din letopiseţul unui oraş.*	2
Spovedania sau Olia, Jenia, Zoia. *(Scrisoare.)* . .	1
Spovedanie	2
Spre ştiinţa trîntorilor	2
Ssst !...	4
Stepa. *Povestea unei călătorii.*	6
Stîncă neclintită	3
Stridiile	2
Studentul	8
Supliciul de Anul Nou. *Schiţă despre inchiziţie modernă* .	6

Ş

Şampania. *Ginduri după beţia de Anul Nou.* .	5
Şampania. *Povestirea unui vintură-lume.*	5
Şarpele boa şi iepurele de casă .	6
Şeful de gară	2
Şi binele trebuie să aibă margini	2

T

Taifas de gînsaci	2
Taina	5

	Vol.
Talentul	4
Talmeş-balmeş	2
Tare de cap. *(Scenetă.)*	3
Taşca	3
Tată de familie	3
Tatăl	5
Tăticul	1
Tifos exantematic	5
Toamna	2
Tragedian fără voie. *(Viaţă de vilegiaturist.)*	10
Tragedianul	1
Tratament împotriva darului beţiei	3
Travestiţii	2
Trei ani	8
Trei surori. *Dramă în patru acte.*	10
Triumful învingătorului. *(Povestirea unui fost arhivar.)*	1
Tu şi Dumneavoastră. *Scenetă.*	5
Tutorele	2

Ţ

Ţap sau nemernic	2
Ţărmul verde. *(Mic roman.)*	1

U

Ultima mohicană	3
Un băiat răutăcios	1
Un bărbat cunoscut	4
Un caz din practica judiciară	2
Un caz din practică	9
Un călător din clasa întîi	4
Unchiul Vanea. *Scene din viaţa la ţară, în patru acte.*	10
Un cîine scump	3
Un cîrciumar plin de virtuţi. *Jelania bogatului sărăcit.*	2
Un cuib de chiaburi	3
Un duel	7
Un „eveniment“	4
Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele	4

Vol.

Un filantrop 2
Un franţuz prost 5
Uniforma căpitanului 3
Un impresar sub divan. (*Intimplare din culise.*) . 3
Un june-prim 4
Un nume care vine de la cal 3
Un oaspete buclucaş 4
Un om ciudat 4
Un om mîndru. *Povestire.* 2
Un om plin de rîvnă 2
Un om recunoscător. *Schiţă psihologică* . 2
Un parastas 4
Un pas hotărîtor 5
Un rămăşag 6
Un roman cu un contrabas . . . 4
Un semn al timpului 2
Un sfîrşit fericit 5
Urîtă păţanie! *(O intimplare ce aduce a roman.)* . 1
Urîtul vieţii 5
Ursul. *Farsă intr-un act.* 10

V

Vanka 4
Vecini 7
Verocika 5
Verzi şi uscate 3
Viaţa e minunată! (*Pentru cei ce vor să-şi pună capăt zilelor.)* 3
Viaţa în întrebări şi exclamaţii 1
Viaţa mea 9
Vidma 4
Vilegiaturiştii 3
Vîntul 2
Vioara lui Rotschild 8
Visul 3
Visuri 4
Visuri poetice 2
Vînătorul 3

	Vol.
Vîntură-lume. *Schiță de călătorie.* . .	5
Vodevilul	2
Volodea	5
Volodea cel mare și Volodea cel mic	8
Vorbe, vorbe și iar vorbe . . .	2
Vreme urîtă	5

Z

Zarvă . . .	4
Zestrea . . .	1
Zinocika . .	5
Ziua de Sîn Petru	1
Zvăpăiata . .	7

CUPRINS

	Pag.
Scrisori *(1879—1904)* .	5
Notele redacţiei ruse	621
Indice de scrisori	637
Indice de nume	713
Indice alfabetic al lucrărilor lui A. P. Cehov cuprinse în culegerea de Opere în 12 volume . . .	761

Redactor responsabil ELENA MOȘNEAGĂ
Tehnoredactor: AURICA IONESCU

Dat la cules 30.11.62. Bun de tipar 14.03.63. Apărut 1963 Tiraj legat 1/1 6.145. Hîrtie velină mată de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 34,15. Coli tipar 48,75 Planșe tipo. 1. A. nr. T. 2.745 C. Z. pentru bibliotecile mari 8 S. C. Z. pentru bibliotecile mici 8 S—O=R

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918" str. Grigore Alexandrescu nr. 93—95. București R.P.R. comanda nr. 2998.